АНАЛИ

ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

ДВОМЕСЕЧНИ ЧАСОПИС
ЗА ПРАВНЕ И ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ

UDK 34 АПФ

1906—1986.

1—3
БЕОГРАД, 1986.

Најстарији југословенски живи часопис из области права „Архив за правне и друштвене науке" од свог покретања 1906. године до другог светског рата био је орган Правног факултета у Београду. У том периоду његови уредници били су: Коста Кумануди и Драгољуб Аранђеловић (1906—1911), Коста Кумануди (1911—1912), Чедомиљ Митровић и Коста Кумануди (1912—1914), Чедомиљ Митровић (1920—1933), Михаило Илић (1933—1940) и Борђе Тасић (1940—1941). После ослобођења „Архив" је наставио да излази као орган Савеза удружења правника Југославије, а његово место на Правном факултету у Београду попунили су „Анали", настављајући тако један континуитет започет 1906. год.

ДОСАДАШЊИ ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИЦИ „Анала": др Михаило Константиновић (1953—1960), др Милан Бартош, заменик др Борислав Т. Благојевић (1960—1966), др Војислав Бакић (1966—1978), др Војислав Симовић (1978—1982).

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Главни и одговорни уредник: др Обрен Станковић. Заменик главног и одговорног уредника: др Ратко Марковић. Чланови: др Стеван Врачар, др Војин Димитријевић, др Љубиша Лазаревић, др Дејан Поповић, др Обрад Станојевић, др Предраг Шулејић и мр Гашо Кнежевић (секретар Уређивачког одбора).

Лектор: Нада Милисављевић

Штампа: ГРО „Просвета", Београд, Буре Баковића 21

АНАЛИ
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Година XXXIV | јануар—јун | Број 1—3

ПОВОДОМ ОСАМДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ ФАКУЛТЕТСКОГ ЧАСОПИСА

Дана 25. фебруара 1986. навршило се осамдесет година од изласка из штампе првог броја „Архива за правне и друштвене науке — органа Правног факултета Универзитета Београдског". С прекидима за време два светска рата, „Архив" је био гласило Правног факултета у Београду пуних четрдесет година. За то време излазио је у два кола. Прво је обухватало бројеве од 25. фебруара 1906. до 25. маја 1914, када је због избијања првог светског рата „Архив" престао да излази. „Архив" није излазио све до августа 1920, да би се од тада наставило с издавањем другог кола, све до марта 1941. Избијањем другог светског рата „Архив' је престао да излази. Први број новог, трећег кола „Архива", изашао је априла 1945. као „издање наставника Правног факултета", с одговорним уредником др Јованом Борђевићем, који је тада био и вршилац дужности декана Правног факултета у Београду.

Од 1946. „Архив" постаје часопис Савеза удружења правника Југославије, најмасовније организације југословенских правника. Све време док је био гласило Правног факултета у Београду, „Архив" је излазио месечно (тромесечно излази од 1947) и био је штампан ћирилицом (латиницом се штампа од 1954). Правни факултет у Београду није имао свој часопис до 1953, а онда су такву улогу преузели „Анали Правног факултета у Београду", настављајући тако континуитет постојања факултетског часописа започет још далеке 1906.

Уређивачки одбор „Анала" сматрао је да овај за наше, па и европске прилике, редак јубилеј („Архив" је најстарији живи правни часопис у Југославији, који континуирано излази осамдесет година под истим називом) — осамдесет година постојања факултетског часописа — обележи једним јубиларним бројем. Колектив Правног факултета у Београду и други научни радници на подручју правних и друштвених наука својим широким одзивом подржали су ту идеју одбора и омогућили излажење овог јубиларног броја, на чему им се Уређивачки одбор „Анала" најтоплије захваљује.

Уређивачки одбор „Анала"

UDK — 347.65(091)] (37138)

др Сима Аврамовић,
доцент Правног факултета у Београду

РАЗЛИКЕ У САДРЖИНИ И ПРАВНОЈ ПРИРОДИ РИМСКОГ ТЕСТАМЕНТА И ТЗВ. ТЕСТАМЕНТАРНЕ АДОПЦИЈЕ СТАРОГ ГРЧКОГ ПРАВА

Римско право је установу тестамента упознало толико рано да је због тога често називамо „монструозним изузетком" у правној историји. Већ су први римски кодификатори, творци Закона XII таблица, помињали тај институт и смело баратали глаголским обликом термина који га је означавао: *„Si intestato moritur..."*; Гај уз то тврди да су у најстаријем римском праву постојала чак два облика тестамента: *calatis comitiis* и *in procinctu*(1). Што се тиче првог, могуће је са сигурношћу тврдити, и поред мноштва теорија о његовом пореклу, садржини и улози, да то још увек није био облик који је дозвољавао потпуну слободу избора наследника, али да је ипак садржавао именовање наследника, као своју битну компоненту(2). Ширу слободу тестирања омогућавао је тзв. манципациони тестамент, а када нови облик, *testamentum per aes et libram*, дефинитивно смењује комицијални, аутономија воље оставиоца добија широке могућности за своје испољавање. Од тада па надаље, диференцирана имовинска располагања *mortis causa* оставилац све чешће остварује и кроз одређивање сингуларних сукцесора у тестаменту; често се, отуд, може чути да на тај начин римски тестамент све више постаје *„Legatentestament"*(3). Мада је та констатација у основи тачна, мора се ипак нагласити да се у својој суштини ни пре, ни тада, а ни касније, појам и садржина римског тестамента нису променили. Наиме, његова основна особина је и код Јустинијана остала везана за именовање универзалног сукцесора: *testamenta vim ex institutione heredum accipiunt et ob id velut caput atque fundamentum intellegitur totius testamenti heredis institutio*(4). Коначно, основне атрибуте тестамента слично одређују и средњовековни романисти, као и многи грађански законици који су изграђени на римским основама(5).

---

(1) Закон XII таблица, V 4; *Gaius*, II 101.

(2) Од мноштва теорија (класична, компаративистичка, легатска, итд.) чини се да је данас најшире прихваћено становиште да је циљ овог тестамента био да *de cuius* поставља неког од својих *sui* за старешину породице и тако, у случају смрти, пренесе на њега целокупну породичну власт и имовину *(Bonfante, Levy-Bruhl,* Стојчевић) вид. P. Ourliac — J. Malafosse, *Histoire du droit privé, III, Paris* 1968, 332.

(3) M. Kaser, *Das römische Privatrecht, München 1955, I 93.* вид. и L. Boyer, *La fonction sociale des legs d'apres la jurisprudence classique, RHDFE* 1965/3, *p.* 333.

(4) I. 2, 20, 34; Gaius, II *p.* 239.

(5) Нпр. Cujas, *Paratitla in libros quinquaginta Digestorum, Parisiis* 1631, 323 пише: *„Placebit quoque si ita defineris: testamentum est datio hereditatis, exempli gratia: Lucius*

Тестамент римског права је, истина, уз то могао садржавати и многобројна друга располагања имовинског и неимовинског карактера. У њему су се, већ доста рано, могли сретати легати и фидеикомиси, налози, разни услови, наредбе у погледу сахрањивања, поштовања култа мртвих предака, подизања споменика, именовање тутора, опраштање дуга, ослобођење робова, располагања у корист државе, храмова или колегија, итд.(6). Тек касније извори сведоче и о усвајању појединих лица у тестаменту, али је таква адопција увек потпуно независна од именовања наследника(7). Међутим, без обзира на све те споредне елементе који су могли сачињавати садржину римског тестамента, сви извори једногласно сведоче да без одређивања универзалног сукцесора нема тестамента, па ни акцесорне одредбе немају правну снагу — основна садржина и услов постојања правног акта је само *institutio heredis,* једногласни су Модестин, Паулус, Гај, Улпијан(8).

Најзад, у погледу правне природе римског тестамента, који је био и остао главни и најчешће коришћени облик испољавања аутономије воље за случај смрти, неспорно је — сходно Модестиновој дефиницији из Дигеста — да је у свим фазама развоја имао карактер опозивог, унилатералног акта који производи дејства после смрти оставиоца(9).

С друге стране, за разлику од римског права, поготово у првим фазама његовог развоја, у правним системима грчких градова-држава аутономија воље за случај смрти се испољавала кроз различите форме. Најчешће се изјава последње воље тесно везивала за установу адопције. У најстаријем сачуваном грчком законику, Гортинском, као једина могућност за одређивање лица ван породице за свог наследника фигурира адопција и то *inter vivos,* на чије далеко порекло из VII века пре н.е. указује један епиграфски натпис(10). Мада је у литератури спорно да ли Гортински законик говори баш о адопцији *inter vivos* или тзв. тестаментарној адопцији, ипак изгледа да већ и сам текст норме указује на прву солуцију:

„Усвајање нека врши како ко жели. Нека се усвајање врши на агори кад су сакупљени грађани, са камена са кога се говори. А усвојилац нека принесе својој хетајрији жртву и врч вина. А ако (усвојени) добије сву имовину и не постоје брачна деца, нека према боговима и према људима испуњава све обавезе усвојиоца, како је прописано, за брачну децу. А ако не жели да испуњава како је прописано, имовина нека припадне епибалонтима (даљим рођацима)... А ако усвојилац жели може опозвати (усвојење) на агори, са камена са кога се говори кад су сакупљени грађани; и нека уплати десет статера у судници, а мнамон за странце нека их да опозваном. Жена и малолетник нека не врше усвајање"(11).

---

heres esto, testamentum est". Тако и АГЗ у чл. 553 дефинише: „Ако се последњом наредбом поставља наследник, онда се она зове тестамент; ако су пак у њој само друга наређења, онда се зове кодицил", а консеквентно томе установу тестамента одређује и чл. 424 Српског грађанског законика, итд.

(6) О разним споредним састојцима римског тестамента вид. ближе L. Boyer, *op. cit, p.* 363.

(7) Упор. P. Bonfante, *Scritti giuridici varii,* I — *Famiglia e successione, Torino* 1916, *p.* 375.

(8) D. 28, 1, 1; 29, 7, 1; Gaius, II 248; Ulpianus, XXIV 15.

(9) Упор. Д. Стојчевић, Порекло и функција тестамента *calatis comitiis,* Београд, 1949, 4 (дактилографисано).

(10) M. Guarducci, *Inscriptiones Creticae,* IV, *Roma* 1950, № 20.

(11) Гортински законик *(ГЗ)* X 37—47 XI 11—19.

Могућност да усвојеник одбије испуњавање религијских и правних обавеза усвојиоца, ситуација у којој такво одбијање не доводи до нежељених религијских и наследноправних последица (испражњење оикоса и гашење породице), као и могућност једноставног опозива указују на посао *inter vivos* којим се усвојени уводио у породицу од тренутка усвојења, свакако са његовим пристанком. Ништа не сугерише да су ефекти овакве адопције наступали тек и само након смрти оставиоца. Шта више и одштетни износ од десет статера приликом опозива одмах је припадао бившем усвојенику и то очито не као наследнику. Уосталом, усмереност овакве адопције на регулисање односа за живота странака назире се у рудиментарном облику још у хомерском праву, где је усвојење био акт пријатељства, са функцијом да превасходно за живота успостави посебно присан однос, као родитељски, између усвојиоца и усвојеника — при чему наследноправни мотиви нису примарни(12). Ипак, не може се порећи околност да су се и у том контексту могли очекивати и извесни наследноправни ефекти адопције, додуше не као главна последица правног акта, што је већ јасно изражено у гортинском праву(13).

Особине овог правног посла су, дакле, такве да је чак излишно посебно истицати удаљеност његове правне природе од римског тестамента. У питању је акт који производи превасходно ефекте *ex nunc*, за живота усвојиоца и усвојеника, а његов билатерални карактер чини се неспорним(14). Међутим, како је посредно могао имати и одређена наследноправна дејства, он је у грчком праву представљао форму којој се могло прибећи и са циљем да се кроз њу изрази последња воља *de cuius*-а.

Међутим, један други, сличан облик располагања *mortis causa* се у грчком праву јавља још чешће. Велики број извора, посебно из IV века пре н.е., сведочи о популарности тзв. тестаментарне адопције у Атини, премда подаци из Исократовог говора омогућују закључак да је та установа била карактеристична и за друге полисе односно за грчко право уопште(15). Већ је сам назив ове установе такав да нужно отвара питање њене садржине и правне природе, а посебно у којој се мери она може изједначавати са римским тестаментом. Међутим, термин „тестаментарна адопција", који је и данас у литератури широко заступљен, се не појављује у грчким изворима: смислили су компаративисти крајем прошлог и почетком овог века, све у жељи да се докаже сродност римског и грчког права уопште; па и у погледу начина регулисања располагања за случај смрти. Остављајући по страни за тренутак проблем адекватности назива, окренућемо се најпре садржинској страни овог специфичног института.

---

(12) Таква је нпр. Фениксова адопција Ахилеја (*Ил.* IX 492—495), па и обећање које Одисеј даје Еумеју и Филетију да ће их учинити „другарима и браћом" његовом сину Телемаху (Од. XXI 216).

(13) „А ако постоје брачна деца усвојиоца, нека у односу са мушким потомством усвојени добије оно што сестре добијају од браће; а ако нема мушког потомства, већ само женског, нека једнак део припадне усвојеном и нека нема дужност да испуњава обавезе усвојиоца, ни да прими имовину коју је оставио усвојилац; више усвојеном нека не припада. А ако усвојени умре не остављајући брачну децу, нека поново усвојиочевим епибалонтима припадне имовина". *ГЗ* X 48—XI 10.

(14) Билатералност овог акта успешно је доказивао E. F. Bruck, *Die Schenkung auf den Todesfall im griechischen und römischen Recht, Breslau* 1909, *p.* 69.

(15) Isocrates, XIX 3, 12, 15.

Мноштво извора оцртава његове особине у атинском праву, а поготово су недвосмислени сачувани говори Демостена и његовог учитеља Исеја. Једно од најзначајнијих сведочанстава за разумевање садржине правног акта преноси Исејев говор о Менекловом имању:

„Да се усвојење одвијало како је законом прописано, то желим да вам разјасним. А наведите ми (неки други) закон који предвиђа да је дозвољено своје распоредити како ко жели ако нема законите мушке деце. Законодавац је, људи, хтео такав закон због тога што је видео да је једино прибежиште од испражњења куће и подршка у животу за људе који немају деце, да се дозволи да усвоји кога ко жели. Пошто је њему (Менеклу, *прим.* С. А.) закон дозвољавао да усвоји јер није имао деце мене је усвојио, људи, али не у актима располагања имајући на уму да ће умрети, како други грађани чине нити за време болести; него ме је при здравој памети, ваљаног разума и доброг здравља усвојио и увео у (чланство) фратрије у њиховом присуству и уписао ме у (листу) деме и оргеона. А тада ови нису приговорили да он није био ваљаног разума; премда би било много боље да су га за његова живота наговорили ако су то желели, него што га после његове смрти срамоте и хоће да му испразне кућу. Јер он је поживео после усвојења не једну или две године, већ двадесет три..."(16).

Већи број закључака може проистећи из овог извора. Прве речи које изговара усвојеник, бранећи се пред судом од оптужбе Менеклових даљих рођака, недвосмислено казују да је законодавац (вероватно) Солон) слободу тестирања схватао као слободу адоптирања, као и да није било другог начина који би омогућавао слично располагање *mortis causa.* Оставилац који нема законитих синова могао је својом вољом отклонити примену законског наслеђивања, али само тако што би усвојио свог будућег наследника, *премда са њиме не би засниваo и заједницу живота.* Циљ који је тиме требало постићи такође расветљава сам говор: он је у суштини исти као и циљ адопције — помоћу овог института се остварује индивидуална и друштвена потреба очувања егзистенције породице и оикоса.

Изједначавање акта кроз који се изражава последња воља *(diathesthai)* са актом адопције *(poiēsis)* још јасније открива реченица из Исејевог говора о Филоктемоновом имању: „Јер, да је он располагао (за случај смрти, *прим. С. А.)* и усвојио ваљаног разума, како му је било дозвољено, доказано вам је!"(17). Изразити своју вољу *mortis causa* значило је, према наведеним изворима, адоптирати наследника. На такав утисак упућује не само доследна лингвистичка интерпретација извора, већ тачност тог закључка потврђује и место које је такав правни институт имао у атинском правном систему и његов однос према другим сродним институтима(18).

(16) Isaeus, II 13—15.
(17) Isaeus, VI 9—10.
(18) Тако је нпр. у Атини постојало право оца да изврши избор мужа своје ћерке-наследнице, епиклере (уколико, дакле, он нема синова), али је то могао постићи једино тако што би адоптирао будућег зета (вид. нпр. *Isaeus,* III 42 и X 13, упор. и L. Gernet, *La création du testament,* REG 1920/25, *p.* 154). Како је и ово право оца у основи представљало посебан вид изражавања његове воље за случај смрти, нужно га је било такође везати за адопцију. Чини се, у ствари, да је овај институт комплементаран са тзв. тестаментарном адопцијом у атинском правном систему: законодавац је оставиоцу који нема синова, али има ћерку, дозволио да изабере мужа своје епиклере адоптирајући га; оставиоцу који нема ни синова ни кћери, дозволио је да изабере наследника на исти начин, кроз адопцију.

Веза адопције и изражавања последње воље у атинском праву огледа се и у ограничењу да располагати *(diathesthai)* може само онај *de cuius* који нема рођених синова; само такво лице у Атини може, у ствари, вршити усвајање(19). Постојање синова је неотклоњива препрека како за адопцију, тако и за овај облик изражавања слободе располагања *mortis causa*(20). Уосталом, није случајно да су и други услови за адопцију и овакво изражавање последње воље идентични: како за располагање за случај смрти *(diathesthai)*, тако и за усвојење, лице које предузима правни акт мора бити при здравој памети, као и да није сенилно нити наговорено од жене, итд.(21). Истоветан начин формулисања услова је несумњиво својеврсна потврда чињенице да је у суштини акт тестирања изједначаван са актом усвајања. Уосталом и идентичне синтагме које се користе како у случајевима где се говори о Солоновој одредби да је дозвољено располагати за случај смрти *(diathesthai)*(22), као и у случајевима када се неспорно ради о адопцији *(poiēsis)* (23), и са филолошког становишта упућују на истоветност ова два акта.

Коначно, неколико поменутих извора који говоре о том тзв. Солоновом закону који је дозволио располагање за случај смрти *(diathesthai)* отварају и проблем због чега је законодавац притом ограничио аутономију последње воље лицима која су сама била адоптирана(24); и та околност, међутим, добија логично објашњење ако се има у виду идентитет аката тестирања и адоптирања. Такво законско лимитирање слободе располагања за случај смрти је страно римском праву: ту се *testamenti factio activa* не везује за питање да ли је *de cuius* адоптирано лице или не, али је слично ограничење присутно у гортинском праву и то баш када се ради о праву на вршење адопције *inter vivos* (која је, подсетимо, могла посредно стварати ефекте *mortis causa)*. Гортински законик предвиђа, наиме, да уколико адоптирано лице не буде имало деце оно не може и само усвојити некога, већ имовина мора поново припасти усвојиочевим рођацима — епибалонтима(25). Усвојење се у гортинском, а свакако и у атинском праву, руководи не само циљем да се обезбеди продужење оикоса оставиоца, већ и потребом да се, у случају да га адоптирани не продужава својим потомством, имовина усвојиоца сачува за његове рођаке. Призивамо поново Демостена:

„Јер Солонов закон не дозвољава усвојеном да располаже *(diathesthai)* у кући у коју је усвојен. Мислим с правом: јер по закону усвојени се не може односити према туђој имовини као према својој, већ (мора) сагласно законима поступати према свакој како закон прописује. ‚Они који нису били адоптирани у време када је Солон ступио на власт могу својим располагати како ко жели', каже законодавац, тако да онима

(19) Isaeus, II 14; Demosthenes, (20) C. Leptines 102; (46) C. Stephanus II p. 24.

(20) У Солоновом, а ни у каснијем атинском праву, изгледа да није постојало право оца да искључи сина из наслеђивања: он је једино за живота могао кроз *„apokeryxis"* да искључи сина из породице, али такву могућност није имао и *mortis causa*, вид. ближе A. Albertoni, *L'apokeryxis, Bologna* 1923.

(21) Isaeus, VI 9; Demosthenes, (46) C. Stephanus II 14.

(22) Isaeus, VI 9; III 68; Demosthenes, (46) C. Stephanus, II 14.

(23) Isaeus, II 13.

(24) Поред поменутог Isaeus, III 68 и VI 9, Demosthenes (46) C. Stephanus формулише тзв. Солонов закон у нешто потпунијем облику: „Они који нису били адоптирани у време када је Солон ступио на власт, тако да се нису могли ни одрећи ни тражити наследство, могу својим располагати како ко жели, ако нема законите мушке деце . . ."

(25) *ГЗ* XI 8—10.

који су усвојени није дозвољено да располажу, већ се за живота могу вратити назад (у своју породицу) ако оставе законитог сина или у супротном ако умру (без синова), имање морају препустити онима који су од раније рођаци усвојиоца"(26).

Исти правно-политички разлози су, дакле, условили једнака ограничења за адопцију и у гортинском и у атинском праву: адоптирани синови могу продужавати оикос усвојиоца само преко својих директних потомака, а свог наследника не могу обезбеђивати кроз нову адопцију. „Без сумње, није праведно да усвојени син уведе (у породицу) друге усвојенике, већ само да остави своју рођену децу; а ако му недостају, заоставштину мора да врати рођацима *(de cuiusa прим. С. А.)*, јер тако закон наређује"(27).

Из Демостеновог говора, дакле, произлази да је Солон лицима која су адоптирана ускратио и право на *„diathesthai"*, располагање *mortis causa* у том облику. Тешко је веровати да је пука случајност поклапање и овог ограничења аутономије воље за случај смрти са забраном у погледу могућности адоптирања. Чини се зато да је узрок толиког броја идентичних особина акта располагања *mortis causa* и адоптирања, узрок неразграничености и мешања појмова *„diathesthai"* и *„poiēsis"* могуће објаснити веома једноставно: околношћу да су та два (посматрано из наше перспективе) акта у атинском праву неиздиференцирана и стопљена у једном истом(28). Тај акт је била адопција, позната атинском правном систему и из ранијих периода, али су сада њени наследноправни ефекти већ били потпуно јасно изражени и, могло би се рећи, примарни, а само усвојење није заснивало заједницу живота *ex nunc*. Отуд се може закључити да се новина која се приписује Солону није састојала у стварању установе тестамента. Јер, ако *„diathesthai"* значи исто што и *„poiēsis"*, што изгледа доказаним, онда „располагати" за случај смрти на овај начин значи учинити то преко адопције.

Из свих наведених разлога, дакле, очито је да термин „тестаментарна адопција" не одговара садржини овог јединственог грчког *sui generis* облика испољавања аутономије воље за случај смрти. Могуће је да би адекватнији назив за њега отуд био „усвојење за случај смрти" или, како се давно у литератури могло прочитати „усвојење ради наслеђивања" *Schulin, Lambert)*(29). Притом, за разлику од схватања поменутих компаративиста модерна романистика засигурно тврди да римски *testamentum calatis comitiis* није садржавао адопцију(30): основна садржина тог римског института је располагање за случај смрти именовањем наследника, а основна садржина овог грчког облика изражавања слободе воље за случај смрти је усвојење, које ствара вештачко сродство и тиме посредно доводи усвојеника у ситуацију да наслеђује усвојиоца. Ипак, назив тестаментарна адопција се и даље среће као преовлађујући у литератури што у даљој консеквенци води до става који

(26) Demosthenes, (44) C. Leochares, *p. 67—68.*
(27) Demosthenes, (44) C. Leochares, *p.* 63.
(28) E. F. Bruck, *Zur Geschichte der Verfügungen von Todeswegen im altgriechischen Recht, Breslau* 1909, *p.* 13 чак успешно аргументише сумњу да је реч *„diathesthai"* уопште постојала у тексту Солонових закона.
(29) F. Schulin, *Das griechische Testament vergheichen mit dem römischen, Basel* 1881; *Lambert, E., Introduction, La fonction du droit civil comparé, Paris* 1903.
(30) Стојчевић, Д., *op cit.*, 56 износи бројне аргументе због којих се *testamentum calatis comitiis* не може изједначавати са адопцијом, како су некада чинили компаративисти, те јасно дефинише његову садржину и правну природу.

и данас читамо у неким уџбеницима — да је Солон увео тестамент у атинско право (при чему се вероватно мисли на тзв. тестаментарну адопцију; но и та тврдња може бити предмет нових контраверзи у које се овде не може улазити). Уколико се, дакле, поменути назив и користи из практичних, колоквијалних разлога, мора стајати резерва да овај правни акт нема никакве органске везе ни сличности са установом римског тестамента. У Риму су адопција и тестамент представљали две засебне установе, а у грчком праву су оне биле „стопљене" у једну установу *sui generis*.

Према томе, ако би и могло остати спорно питање да ли су се већ у Солоновом правном систему разликовале адопција *inter vivos* и тзв. тестаментарна адопција односно да ли је баш Солон проширио могућност коришћења адопције у наследноправне сврхе, ван сваке је сумње да су у време говорника у IV веку пре н.е. оба ова облика усвојења постојала упоредо(31). Остаје само питање разграничавања „обичне" и „тестаментарне" адопције у грчком праву, разлика које су између њих постојале уопште, а посебно у погледу правне природе.

„Мислих, људи, да се ради о таквим врстама усвојења која не подлежу оспоравању, ако неко сâм за живота и ваљаног разума изврши усвајање, уведе (усвојеника) у породични култ и покаже га рођацима, те га упише у јавне регистре и предузме све што је потребно за такву адопцију, већ (да оспоравању подлеже) ако неко пред смрт хоће, ако би умро, да (адоптирајући) располаже имањем у корист другог лица, и све то у запечаћеном писмену преда другима на чување. Јер на овај начин усвојилац своје жеље изражава јавно, чинећи целу ствар како допушта сам закон; а ко у запечаћеном писменом тајно усвоји, то многи изврћу у своју корист и поричући га оспоравају и траже (имање) од усвојеног. Али чини се да никакве користи од тога нема: јер, мада је ова (адопција) на тај начин, јавно објављена, ипак су дошли (заступници) Еуполисове ћерке да ми оспоре Аполодорово имање"(32).

Исејев говор о Аполодоровом имању, поред тога што јасно сведочи о упоредном постојању две врсте адопције, осветљава на одређени начин и морални став према овим двема формама располагања *mortis causa* у Атини, доказујући и да се адопција *inter vivos* користила у наследноправне сврхе. Она се, као стара форма, с обзиром на учешће јавности при њеном закључивању, третирала као правни акт који је тешко оспорити, јер се иза њега ретко крију нечасни мотиви; не би се могло рећи да такве сумње нису постојале код тзв. тестаментарне адопције, те је разумљива склоност законских наследника да оспоравају такву врсту адопције(33). Овакав вредносни став друштва према те две форме адопције, поред објашњења које произлази непосредно из извора, вероватно проистиче и из разлике у њиховим ефектима: лице усвојено *inter vivos* одмах заснива заједницу живота са усвојиоцем:

„После извесног времена Менекле је почео да размишља како да престане да буде без деце и да има неког ко ће га за живота хранити

(31) E. F. Bruck, *Schenkung*, *p.* 96 уочава да у овом периоду адопцију inter vivos потискује тестаментарна, а недавно и M. Broadebent, *Studies in Greek Genealogy*, *Leiden* 1968, *p.* 227 покушава да кроз анализу Исејевих говора докаже да је постојала тенденција асимилације адопције inter vivos.

(32) Isaeus, VII 1—3.

(33) Нпр. Isaeus, IV 12, IX 7, итд.

у старости и ко ће га сахранити када буде умро и после тога извршавати уобичајене обавезе према њему..."(34).

Адопција *inter vivos* се предузимала не само да би произвела наследноправне последице, већ да би за живота успоставила заједницу усвојиоца и усвојеника. Суштинска разлика између ова два облика адопције лежи управо у околности да прва производи ефекте одмах по закључењу правног посла, доводећи *ex nunc* до заједничког живота из кога произлазе одређена права и обавезе, док ефекти друге наступају тек после смрти усвојиоца. Факат заједничког живљења морао је оставити одређеног трага и на формирање друштвеног става о извесном моралном праву усвојеника према имовини усвојиоца, у чијем је увећању и очувању и сам вероватно учествовао. Отуд није чудо да је у атинском правном систему постојало и процесуално средство које је фаворизовало *inter vivos* усвојено лице у односу на другу врсту усвојеника(35). Због тога је вероватно усвојеник *inter vivos* по свој прилици морао прихватити наследство, док га се „тестаментарни адоптат" изгледа није морао примити(36).

Коначно, неколико Исејевих говора омогућују, директно или посредно, разграничавање правне природе адопције *inter vivos* и тзв. тестаментарне адопције у атинском праву. Прва је била двострани правни акт, за чији је настанак потребна сагласност воља усвојиоца и усвојеника, односно његовог оца или стараоца, јер се тиме кидају везе са природном породицом и заснивају нове са усвојиоцем(37). Као и други уговори у атинском праву, у начелу ни овај није подлегао посебним формалностима, већ је била довољна проста сагласност странака. Ипак, с обзиром на друштвени значај акта, из ранијег периода када је колектив контролисао његово закључивање и даље се задржала потреба да се посинак упише у регистре фратрије и дема, тј. да се свечано уведе у ове колективе; сада је, међутим, ова форма била само *ad probationem*, те је адопција могла важити и без тих формалности, које су се чак разликовале у појединим фратријама и демама(38), и већ за живота производити имовинске, породичне, јавноправне последице. Тзв. тестаментарна адопција је, пак, била једнострани акт тестатора, било усмени пред сведоцима или у писменој форми, при чему адоптирани чак није морао знати за последњу вољу усвојиоца док овај не умре. Усвојеник је, тек пошто у посебном поступку добије одобрење од архонта да може ући у посед (као усвојени син), после смрти оставиоца сâм захтевао упи-

(34) Isaeus, II 10.

(35) Код адопције *inter vivos* је, наиме, усвојеник непосредно улазио у посед после смрти адоптивног оца (*„embateyein"*), потпуно једнако као и природни син. Притом је имао на располагању и моћну процесуалну могућност да формалном изјавом да имање није спорно јер *de cuius* има сина (*„diamartyria"*) лако одбије све захтеве других претендената законских наследника (Isaeus, II 2; III 3, 60; VII 3; Demosthenes (44) C. Leochares 19, итд; вид. ближе на нашем језику Л. Маргетић, Псеудодемостенов говор против Леохара и диамартирија, Зборник ПФЗ 1962/3—4, 260). Код тзв. тестаментарне адопције није могао одмахући у посед, већ би морао поставити архонту свој захтев, исто као и други законски наследници сем рођених у *inter vivos* адоптираних синова. У посебном поступку *„epidikasia"* било је претходно нужно установити оправданост захтева, да би тек после тога долазило до предаје заоставштине наследницима (Isaeus, III 2, 43; V 6; Demosthenes (46) C. Stephanos II, *p.* 22).

(36) Ово је углавном само претпоставка коју изричито не потврђују извори, али је обимно аргументишу F. Schulin, *op cit.*, 21 и A. R. W. Harrison, *The Law of Athens*, I, *Oxford* 1968, *p.* 95.

(37) Isaeus, VII 1; II 44. Ову разлику је посебно потенцирао E. F. Bruck, *Schenkung*, 68 доказујући да су у почетку постојали само двострани послови којима се располагало *mortis causa*, а да се тек касније јављају једнострани — тзв. адоптивни и легатски тестамент.

(38) *Isaeus*, VII 16.

сивање у листе фратрије и деме(39). Она се зато могла једноставно опозвати по жељи *de cuius*-а; није извесно да ли се притом тражио и пристанак адоптивног наследника у било ком облику(40), док је код адопције *inter vivos* сагласност усвојеника, макар и формална, била неопходна(41). У вези с опозивом, велики хелениста и романиста У. Е. Паоли посебно истиче и чињеницу да у грчком праву није важио римски принцип да каснији тестамент анулира претходни(42). Он није ни могао важити, баш због тога што се у грчком праву не ради о именовању универзалног сукцесора путем тестамента, већ је у питању „усвајање ради наслеђивања": усвојење је, отуд, важило све док се формално не опозове и, обрнуто, оно се могло опозвати и без заснивања новог(43), а није било инкомпатибилно постојање два или више таквих усвојења (као ни постојање два или више сингуларна имовинска располагања *de cuius*-а, у форми тзв. легатског тестамента).

Дакле, основна особина овог облика располагања за случај смрти је неиздиференцираност од адопције односно стопљеност у јединствени институт. Стога је и била ограничена слобода воље оставиоца уколико је имао законитих синова. С друге стране, основна и чак типична функција римског, поготово најстаријег — комицијалног тестамента, била је одређивање једног од *sui* (синова) за свог *heres*-а, како је успешно доказао Стојчевић, при чему адопција не би имала никаквог смисла. Постојање законитих синова у Риму није ни касније потпуно искључило слободу располагања *de cuius*-а, док је код овог грчког облика располагања за случај смрти то очито био случај, баш зато што грчко право једноставно није познавало другу могућност за одређивање универзалног сукцесора сем кроз један поливалентан правни посао тесно везан за адопцију, чији су услови закључивања отуд, *mutatis mutandis* важили и за њега. И док морални став друштва према овом правном послу није увек био повољан, на другој страни римски тестамент са *institutio heredis* представља акт који друштво управо очекује да ће сваки *bonus pater familias* сачинити, а који је увек морао бити потпуно независан од евентуалног усвојења у тестаменту. Римски тестамент је самосталан, једнострани правни акт, који нема никакве везе са адопцијом нити је зависан од ње. Отуд и закључујемо да се овај грчки *sui generis* облик располагања за случај смрти, тзв. тестаментарна адопција одн. адоптивни тестамент или »*diatheke*« са »*eispoiēsis*« или, још боље, усвајање ради наслеђивања, управо због тесне везе са усвојењем, по својој садржини и правној природи суштински разликује од римске установе тестамента, тако да не може опстати ни тврдња да је Солон увео установу тестамента у атинско, а тиме и у грчко право.

(39) *Isaeus*, III 1, 56; IV 10; V 6.

(40) О овом питању се доста писало, али нема одлучујућих аргумената, вид. F. Schulin, *op. cit.*, 20; L. Beauchet, *Histoire du droit privé de la république athénienne, Paris* 1932, III *p.* 669; A. R. W. Harrison, *op. cit.*, I *p.* 94.

(41) То је логична последица билатералног карактера правног акта, а и околности да је већ за живота произвео одређене последице. Тако је нпр. у Демостеновом говору против Спудије (3—4) извесни Полиеуктус усвојио за живота Леократа, брата своје жене и оженио га својом млађом ћерком. Пошто је тај брак пропао и морао се развести још док је усвојилац био жив, поништена су и дејства адопције *inter vivos* сагласношћу обе странке, пошто је постигнут споразум у погледу имовинских односа који су у међувремену настали.

(42) U. E. Paoli, *Droit attique dans les rhéteurs latins, RHDFE* 1953/31, 188.

(43) О томе се недвосмислено закључује из Isaeus, I *p.* 14 и VI *p.* 37.

Dr. Sima Avramović,
Assistant Professor of the Faculty of Law in Belgrade

SUBSTANTIVE AND LEGAL NATURE DIFFERENCES BETWEEN THE ROMAN WILL AND THE SO-CALLED TESTAMENTARY ADOPTION IN ANCIENT GREEK LAW

Summary

After emphasizing that the main characteristic of the institute of will in Roman law, since its inception and until Justinian, is that it has to contain the nominating of a successor, namely *institutio heredis,* as well as that, in terms of legal nature, it has the character of a revocable and unilateral act which is effective after death — the author analyzes relevant Greek sources, and more particularly the Gortyne Code and the speeches of Iseus and Demosthenes. He points out along these lines that, in the more distant past, the Greek law applied for purposes of disposing of property in case of death, the institute of adoption *inter vivos,* while since the fourth century B.C., the so-called testamentary adoption prevailed. Legal nature of these two institutes is then adequately elaborated in this article. The contents of the latter act, which is treated by the author as a *sui generis* one, is »an adoption for purposes of inheriting«, namely for putting a person into a legal position of the testator's son, so that he may inherit as a legitimate heir, and not the nominating of a heir, namely, *institutio heredis.*

This is a unique legal act by means of which the disposing of property is effected in case of death *(diathesthai),* but through adoption *(poiēsis),* with an *ex tunc* effect, so that the conditions for its validity are equal to the ones provided for adoption. The author therefore considers that it is not possible to speak of Solon as a lawgiver who introduced the institute of will in Athens. The author even leaves open the issue whether he created the institute of the so-called testamentary adoption too. Since it does not contain the nominating of a successor, the author challenges also the adequacy of the very term (which, moreover, does not appear in the sources). Due to this essential difference, the Roman principle was not valid in the Greek law, according to which the subsequent will annuled the former one. And finally, the ethical standards of society were not always favouring such an act, while according to Roman law the *bonus pater familias* was only expected to make a will as a socially desirable act.

Dr Sima Avramović,
proffesseur agrégé à la Faculté de droit à Belgrade

DIFFERENCES DE CONTENU ET DE LA NATURE JURIDIQUE DU TESTAMENT ROMAIN ET DE CE QUE L'ON APPELLE ADOPTION TESTAMENTAIRE DE L'ANCIEN DROIT HELLENIQUE

Résumé

Après avoir souligné que la qualité fondamentale de l'institution du testament dans le droit romain depuis son origine à Justinien était de devoir contenir la désignation de l'héritier — *institutio heredis,* ainsi que d'avoir quant à sa nature juridique, le caractère d'acte révocable, unilatéral, qui donne des effets après la mort, l'auteur analyse les sources helléniques (surtout les lois de Gortyne, les plaidoyers d'Isée et de Demostène). Il s'avère que dans un passé plus lointain en droit hellénique on utilisait, dans le but dé disposer en cas de mort, l'adoption *inter vivos,* et qu'à partir du IV siècle avant J.C. ce qui prédominait c'etait l'adoption testamentaire, après laquelle on passait à la délimitation de leur nature juridique. Le contenu de cet acte que l'auteur éstime être *sui generis,* est »l'adoption dans le but d'hériter« c'est à dire mettre une personne en situation juridique de fils du légataire qui alors hérite en tant qu'héritier legal et non la désignation de l'héritier

(institutes heredis). Ceci est un acte juridique unique dans lequel on dispose pour le cas de la mort (diathesthai) par l'adoption (poiesis) mais avec un effet ex tunc, de sorte que les conditions aussi pour sa validité sont égales à celles de l'adoption. C'est ainsi que l'auteur estime qu'il ne peut être question de Solon, en tant que législateur qui a introduit le testament à Athènes et il laisse ouverte la question à savoir si c'est lui qui a créé l'institution intitulée adoption testamentaire. Puisqu'elle ne contient pas la désignation de l' héritier, l'auteur conteste même, que le terme soit adequat (qu'on ne retrouve pas dans les sources); c'est pour cette différence essentielle dans le droit héllenique que le principe romain selon lequel, le testament ulterieur annulait le précedent, n'était pas en vigueur; enfin la position morale de la société par rapport à cet acte n'est pas toujours favorable, tandis que dans le droit romain de *bonus pater familias* on s'attendait justement à ce qu'il fasse son testament en tant qu'acte social souhaitable.

UDK — 340. 5

др Борислав Т. Благојевић,
редовни професор Правног факултета у Београду, у пензији

ПОТРЕБА БОЉЕГ ПОЗНАВАЊА ПРАВА ДРУГИХ ДРЖАВА

1. У нашој правној науци и у нашој настави права увек је посвећивано више или мање места и правима других држава. И то најчешће путем упоредноправних приказа а ређе путем систематског излагања или проучавања права других држава. Полазећи од уобичајених подела на „велике правне системе" односно „правне породице" указивало се на њихове сличности и разлике, посебно на њихове особености у односу на наш правни систем односно на правне поретке који су важили или важе на територији наше земље. Све то у првом реду у циљу проширења општег правног знања и образовања, а каткад и ради бољег разумевања наших домаћих прописа уколико су они више или мање били реципирани из страних права или конципирани под непосредним утицајем страних права. А то је иначе, нарочито у предратним раздобљима времена било и корисно и нужно, имајући у виду знатан непосредни утицај права других држава на изградњу права која су важила, посебно између два светска рата, на територијама појединих наших крајева.

У пракси примене права познавање страног права није било код нас раније рашireno. Постојало је неколико специјалиста-познавалаца права одређених страних држава, било из реда адвоката или сарадника великих привредних и банкарских институција, који су се посебно бавили споровима пред арбитражама и којима је познавање права других држава било нужно. Све је то било и разумљиво кад се имају у виду међународноправни односи наших привредних предузећа и грађана, њихов број и разноврсност.

После другог светског рата интересовање за страна права, посебно путем и кроз упоредно право, знатно је порасло. У прилог томе је ишла објективна ситуација у којој се развијало наше друштво и бројност и важност односа са елементом иностраности у којима су се налазили односно које су заснивали наши грађани и наше привредне организације. Ипак, у свему томе је знатну улогу имао и афинитет личности, тако да неког систематског рада на образовању кадрова који би радили на правним пословима са елементом иностраности није било. Истина, било је тога у овом раздобљу далеко више него било кад раније. Развијени су магистарска настава и специјалистички курсеви на којима је, посебно за људе из праксе, нарочито привредно-правне праксе, захватана проблематика и са становишта страних права. Одржавана су многа саветовања и курсеви о праву спољне трговине на којима је знатна

пажња посвећивана правима страних држава, обрађивана је проблематика арбитраже и у вези са њом примена права других држава, објављено је, раније године, више значајних законских текстова (посебно устава и цивилних кодекса) страних земаља, али изгледа да се сада све то смањује, а у сваком случају далеко је од тога, по нашем мишљењу, да може да задовољи наше данашње потребе.

II. Објективна ситуација која данас налаже знатно веће и систематичније познавање права других држава, битно се променила. Живимо у времену незабележеног обима и разноврсности кретања, у међународним размерама, робе, новца, људи, и идеја, што доводи до мноштва правних односа са елементом иностраности. То је појава општа и са њом као трајном треба рачунати. У свим земљама, па и у нашој. Све то данас у знатној мери карактерише и нашу земљу и правне односе у којима учествују наша правна лица и наши грађани. Број наших грађана који тако често одлазе у иностранство као и релативно знатан број странаца који посећују нашу земљу, посебно као туристи, стотине хиљада наших грађана који већ десетину година живе и раде у иностранству, посебно нове генерације које ће трајније или трајно остати у иностранству, бројни пословни односи у вези са инвестиционом изградњом у нашој земљи и извозом, значајни кредити и зајмови које користи наша држава или наше привредне организације, послови превоза путника и робе у свим врстама саобраћаја — све то и много других појава карактеришу садашњи (а свакако и будући) моменат нашег живота као израз укључења наше земље у међународну поделу рада и учешћа наших грађана у међународним кретањима и међународном животу. Отуда низ правних односа са међународним, иностраним елементом код скоро свих правних категорија — брака, наслеђа, својине, уговора, накнаде штете, правне заштите, извршења судских одлука, важења исправа и докумената, личних слобода и др. То више нису, скоро нигде, па ни код нас, изузетни и спорадични правни односи, већ редовна појава са којом морају да рачунају сви фактори наше земље, а напосе судови и привредне организације. И не само да рачунају са тим, већ и да се солидно припремају и припреме да задатке који се у вези са тим намећу правилно и у пуној мери извршавају.

На овакве односе са иностраним елементом, у целини или делом, у многим случајевима се примењује наше право, све зависно од наших императивних норми или од колизионих норми наше земље односно неке стране земље које упућују на примену југословенског права (при чему, разуме се, до тога може да долази и применом аутономије воље странака где је то могуће). На основу нашег права у многим случајевима долази до примене тзв. међународног униформног права, трговачких обичаја, узанси и општих услова (кодекса), уколико су прихваћени од наших надлежних органа и постали саставни део нашег правног система, чиме се свакако обезбеђује већа извесност у погледу правних решења спорних питања, али при томе треба имати у виду да је још увек број већ прихваћених и примењиваних ових међународних извора права релативно мали, нарочито оних који су добили универзални карактер и универзалност примене.

На овакве односе често се примењује, у целини или делом, и право једне или више страних држава. На ту примену најпре указују

наше домаће колизионе норме, па било да су у питању оне које смо ми једнострано прописали као наше национално Међународно приватно право (у првом реду и највећим делом у *Закону о решавању сукоба закона са прописима других земаља у одређеним односима*, од 15. јула 1982. године — „Службени лист СФРЈ", бр. 42. од 23. јула 1982), било оне које смо прихватили кроз ратификоване међународне — билатералне или мултилатералне — уговоре. При томе на основу наших колизионих норми и уопште нашег Међународног приватног права до примене страног права може да долази обавезно, уколико наше колизионо правило има императивни карактер. Уколико, пак, наше колизионо правило има диспозитивни карактер, тј. допушта да се странке могу споразумети које ће се право имати да примени на њихов правни однос, у том случају, посебно кад су у питању спољнотрговински послови, најчешће се уговара примена страног права или се у самом писменом тексту уговора формулишу правна правила о правима и дужностима уговарача уз коришћење принципа или правила неког страног права или типских уговора и општих услова који су опет формулисани најчешће и највећим делом са ослонцем на неко страно право или на неки тзв. велики правни систем. У сваком случају, на овај начин, под формулом слободе уговарања односно аутономије воље, долази до примене неког страног права — непосредно или у крајњој линији, имајући у виду садашњу ситуацију у вези са садржином ових инструмената који се користе за изражавање и формулисање те слободе уговарања.

И управо да би се могло правилно користити том могућношћу слободе уговарања и уговорити примену страног права, да би се могле правилно разумети и применити уговорне клаузуле које предвиђају примену страног права или које су формулисане на основу и у духу страног права, да би се могле применити материјалне норме страног права на које упућују наше националне норме, и уопште, да би се могли у спољнотрговинском пословању најразличитије врсте правилно користити бројним уобичајеним терминима, формулацијама, обрасцима, узансама и типским уговорима — неопходно је темељито познавање и праћење развоја права страних држава од стране, односно за рачун и у корист оних субјеката права који учествују у правним односима међународног карактера и у правним односима са елементом иностраности. То је данас императив свакидашњице, који се поставља у бројним моментима људске делатности и пословања наших организација удруженог рада или правних лица уопште. Потребно је увек сагледати које ће право имати да буде примењено на целину или на поједине делове правног односа, дакле потребно је увек унапред за све фазе постојања и дејства правног односа, а нарочито на случај спора (пред судом или арбитражом), сагледати, утврдити и извући консеквенце из чињенице које ће државе право бити „надлежно", јер од тога ће зависити често не само успех посла него и његово дејство, па чак и сам опстанак. Свест о овом треба да буде посебно развијена код оних који се баве овом проблематиком, и то било на терену практичне примене било на терену теоријске обраде. Нарочито кад је реч о решавању проблема у пракси спољнотрговинских послова наших привредних организација и статусним питањима наших грађана који дуже или

краће бораве у иностранству где долазе у врло различите спорове у вези са брачним и родитељским односима које тамо заснивају или раскидају. А свега тога је све више: и по броју, и по вредности и по друштвеном значају. Садашња и будуће генерације правника, разуме се уз максимално разумевање и помоћ свих заинтересованих фактора, не би смеле да остану недовољно припремљене и спремне за овакве послове и задатке.

Потребно је подвући и нагласити да је познавање права страних држава нарочито важно управо у моментима закључивања спољнотрговинских послова односно заснивања статусних стања са елементом иностраности. Још увек, на жалост, доста често се прихвата примена односно „надлежност" неког страног права а да се не сагледавају све последице, сва права и обавезе које настају за наша правна лица и за наше грађане, тако да су штете и незгоде које од тога трпимо велике. То постаје видљиво обично кад дође до спора, када ни најбољи стручњаци, адвокати и професори, позвани у помоћ, не могу много да помогну. Зато управо у тој првој фази, фази преговарања и заснивања правног односа треба нарочито обратити пажњу да ли мора доћи до примене неког страног права и са каквим последицама, односно да ли пристати на примену неког страног права и кога, било као непосредног извора било само као средства за тумачење уговорних клаузула у случају несагласности уговорних страна. Треба прихватити односно саветовати да се прихвате само оне уговорне клаузуле за које се сигурно зна каква дејства производе, нарочито по страном праву ако је оно за њих надлежно, како би унапред били јасно приказани и знани сва права и обавезе који проистичу за уговорне стране, посебно за нашу привредну организацију као уговарача, а разуме се и све последице ако било која од тих обавеза не буде уредно и на време извршавана. То налаже не само дужност као члана радног колектива или као саветодавца него и правничка етика, на коју се, на жалост, често заборавља.

III. Да би се на задовољавајући начин извршавали наведени задаци потребан је систематски рад и заинтересованих задужених појединаца и друштвених институција које треба о овоме да се старају. Само тако моћи ћемо да створимо услове да више и боље познајемо права страних држава и да, користећи те услове, заиста добро познајемо та права јер је то данас наша друштвена не само потреба него и нужност. Тиме ћемо побољшати квалитет правне функције и служби на питањима послова са елементом иностраности, посебно на спољнотрговинским пословима, а побољшање тога квалитета, на бази досадашњег искуства (нарочито из рада разних спољнотрговинских арбитража), императив је времена о који се не бисмо смели оглушити.

Систематски рад заинтересованих односно задужених појединаца свакако је неопходан услов за успешан рад на пословима са иностраним елементом. Посебно је потребно темељито познавање једног или више страних права, тако да у великим радним организацијама (у њиховим правним службама) и у великим адвокатским канцеларијама треба што је могуће више спроводити специјализацију по земљама. Заблуда је мислити да данас један правник, ма колико солидно при-

премљен и радан, може у једнакој мери да до танчина познаје сва права или чак и већи број страних права, а још мање да прати њихов развој и законски систем и судску праксу. А без тога се не може говорити о темељитом познавању страног права. Потребно је да тога једном постанемо свесни и да у томе смислу организујемо правне службе у великим радним организацијама или можда коморама, а такође да посебним повластицама и подстицајима усмеравамо известан број припремљених адвоката да се што више оријентишу у овом правцу и да тако раде, подстичући чак и материјално такав рад јер је то друштвено корисно.

Многе друштвене институције треба да део свога рада управе ка бољем познавању права страних држава. То су у првом реду правни факултети и одговарајући институти. Облици њиховог рада могу бити (а већ каткад и јесу) различити, али посебно могу бити у облику магистарске наставе или специјалистичких курсева, на којима би се, мислимо више него до сада, систематски излагало посебно право извесних страних држава о спољнотрговинским пословима. И то у целини и систематски, нарочито директно, а не само кроз упоредно право. Уз то би једанпут стечено знање о неком страном праву требало држати стално ажурним, чему могу да користе и повремена саветовања али и редовна временска обнова знања као што се то данас чини у многим земљама. Разуме се да се одговарајућа специјализација мора да очекује и од стране факултетских наставника и научних сарадника у институтима, чија је помоћ неопходна данас релативно широком кругу правника који у пракси морају да примењују и права страних држава. Зато и код њих — код универзитетских наставника и других научних радника — рад на страном праву не сме више да буде само ствар личног интересовања и афинитета, већ облик задовољавања једне важне друштвене потребе и извршавање једног значајног друштвеног задатка.

Познавање позитивно-правних текстова одређених земаља је посебно важно. Зато је било врло корисно што смо у једном моменту имали доста велики број значајних текстова, посебно из области уставног, привредног, грађанског и кривичног права других држава, што је и омогућавало ширем кругу наших правника, да се између осталог обавесте о садржини норми које треба каткад и да примењују. На жалост, на томе пољу смо, у току последње деценије, пригушили сваку иницијативу, при чему смо почели да осећамо неку самодовољност и самозадовољство са Уставом из 1974. године и са Законом о удруженом раду, сигурно нашим значајним правним документима, али који су далеко од тога да се путем њих регулише цео наш правни живот.

Најзад, мислимо да би и правосудни органи морали много више пажње да посвете управо специјализацији судија који раде на предметима са елементима иностраности. Тих случајева је све више, нарочито пред привредним судовима, при чему је потребно све темељитије познавање права других држава. Отуда документација ових судова треба да буде комплетнија односно да буду изграђени начини за њихово брзо и сигурно обавештавање о правима других држава. При томе, мислимо, шири и чешћи контакти судија наших врховних судова са

судијама страних земаља могу бити од користи, и то обостране — за правилну примену права стране државе од стране наших судова, али и за правилну примену нашег права од стране судова других држава, разуме се када та права треба применити у конкретном случају.

IV. У појединим секторима нашег друштвеног живота постављају се данас захтеви за осавремењавањем и модернизацијом, и то у знатној мери у вези са нашим учешћем у међународној подели рада, овладавањем модерне производње и технологије, већом продуктивношћу и рентабилитетом пословања. Све је то праћено правом — правном регулативом, правним пословима и правним односима. Сасвим разумљиво да се, у извесној мери и на одређени начин, и пред правом постављају захтеви за осавремењавање и модернизацију. Ми смо овде указали само на један израз — аспект таквих захтева. Он није у суштини нов, али се данас поставља у другачијој светлости и са другачијим значајем и интензитетом. Уколико му боље и више удовољимо, и то на што ширем људском плану, утолико ћемо више допринети ауторитету и вредности права и правника у нашем друштву. А за то се, мислимо, вреди максимално заложити и залагати.

dr. Borislav T. Blagojević,
Retired Professor of the Faculty of Law in Belgrade

THE NEED FOR A BETTER UNDERSTANDING OF LAW OF OTHER COUNTRIES

Summary

The interest for foreign laws, and more particularly satisfying that interest by applying the comparative law method, rose in our country to quite a degree after the Second World War. This was partly due to post-war developments in Yugoslav society and to a multitude and importance of relations with foreign element, which were continuously established by our citizens and our economic organisations.

A thorough knowledge of substance and of the development of law of foreign countries by those legal subjects who are taking part in legal relations of an international character and in legal relations with a foreign element, is quite necessary out of the following reasons: in order to use correctly the freedom of entering into contract and to provide properly for the application of foreign law; in order to understand and apply in a correct way the clauses of contract which provide for the application of foreign law, or which are formulated on the ground and in the spirit of foreign law; then in order to apply foreign substantive law rules which are referred to by Yugoslav legal norms; and, in general, in order to use correctly, in the sphere of foreign trade transactions, a whole series of different and usual terms, formulations, forms, usages of trade and model-contracts.

Obtaining knowledge of the law of foreign states is particularly important when entering into contracts related to foreign trade transactions, namely at the moment of establishing status situations with a foreign element.

In order to fulfil these tasks in a satisfactory way, the interested individuals and competent officials, as well as the institutions of society in this field, should be constantly engaged in relevant study and work. This is the only way of creating conditions for a greater and better understanding of the law of foreign states, since this is at present our social duty and a necessity.

dr. Borislav T. Blagojević,
ancien professeur à la Faculté de droit à Belgrade

NECESSITE DE MIEUX CONNAITRE LES DROITS DES AUTRES ETATS

Résumé

Après la deuxième guerre mondiale, l'intérêt de connaître les droits étrangers, surtout par voie du droit comparatif s'est sensiblement accru dans notre pays. Ce qui y a surtout contribué c'est la situation objective dans laquelle s'est développée notre société ainsi que le nombre et l'importance des rapports avec l'élément de l'étranger établis par nos citoyens et nos entreprises (organisations économiques).

Il est indispensable que les sujets du droit qui participent aux rapports juridiques de caractère international et à des rapports ayant des éléments étrangers connaissent de manière approfondie et suivent le développement du droit des pays étrangers, afin de pouvoir exploiter correctement les possibilités de la libre négociation afin de pouvoir convenir de l'application du droit étranger, pour pouvoir correctement comprendre et appliquer les clauses du contrat qui prévoient l'application du droit étranger ou bien qui sont formulées sur la base et dans l'esprit du droit étranger, ce qui permettra d'appliquer les normes materielles du droit étranger indiquées par nos normes nationales et en général pour pouvoir utiliser correctement dans les affaires du commerce exterieur quelles qu'elles soient, les nombreux termes, usuels, formulations, formulaires, usages et contrat types.

La connaissance du droit des pays étrangers est surtout importante au moment au l'on conclut des affaires du commerce exterieur, c'est à dire où l'on établi des états (situations) ayant l'élément de l'étranger.

Pour que les tâches mentionnées soient réalisées de manière satisfaisante, il faut qu' il y ait un travail systématique tant des personnes interressées, c'est à dire celles qui sont chargées de le faire, que des institutions sociales qui doivent s'en occuper. Ce n'est qu' ainsi que l'on pourra créer des conditions pour une plus grande et meilleure connaissance du droit des pays étrangers et qu'en les pratiquant on finisse par vraiment bien connaitre ces droits car de nos jours ceci n'est pas uniquement notre besoin social mais aussi une nécessité absolue.

UDK — 340. 11

др Стеван Врачар,
редовни професор Правног факултета у Београду

НЕСКЛАД ИЗМЕЂУ ПРАВНЕ ТЕОРИЈЕ И ПРАВНЕ ПРАКСЕ

Свакидашњи говор у правничким круговима, па и онај стручно-професионални језик у разноврсним списима, преплављени су изразима „правна теорија" и „правна пракса" или, бар, њиховим изведеницама или разним варијантама. На жалост, присутна је чудновата обрнута сразмера: уколико је већа учесталост, уобичајеност, увреженост ових израза, утолико је мања њихова јасност и одређеност. Самим тим, наравно, у својеврсној тмини остају не само везе између тих израза, него и, нарочито, односи између ствари које се притом помињу.

1. Зато и овом приликом искрсава потреба да се, колико је то уопште могућно, пруже претходна разјашњења. Имајући пред собом овај пар синтагми, одмах запажамо, да у њима фигурирају две основне и филозофске категорије, то јест *„теорија"* и *„пракса"*. А оне су толико сложене, садржајне, многозначне да и није чудно што немају одговарајућу или пожељну одређеност. Да бисмо имали какву-такву оријентацију, довољно је указивање на оно што је најзначајније. Под „теоријом" се може подразумевати сваки иоле рационализован и систематизован поглед на неки део света, на скуп појава или поједине појаве. Тај поглед даје некакву основу и садржину мисленим творевинама које се језички изражавају. Утолико и зато све „теорије" представљају извесне видове знања као основног обележја људске духовне делатности. А под „праксом" се може подразумевати укупна или делимично схваћена људска и социјална делатност појединаца и скупина у свеколикој заједници друштвеног живота, што омогућује повезивање људских делатности, непосредну производњу, задовољавање различитих потреба, стварање најразличитијих облика који функционишу у склопу заједнице. То је сфера непосредног живота, искуства и свеколиког повезивања и деловања људи у датој заједници. С обзиром на то, није тешко закључити да настаје неизбежно нека веза између „теорије" и „праксе".

Та веза се, тако рећи, конкретизује када се те две категорије прикључују уз појам „право", односно када им се даје квалификатив „правна". Тако је само назначена сфера у којој се појављују и „теорија" и „пракса". Ради се, дакле, о једном предметном одређењу којим се истиче или целина правне сфере (права) или појединих елемената у њој.

Сходно томе, овом приликом под *правном теоријом* не подразумевам само једну специфичну и издиференцирану научну дисциплину, већ целокупно и разноврсно знање које се показује и уобличава поводом права као целине или поводом појединих његових елемената и својстава, то јест низа или одређених правних институција. Међутим, ваља имати у виду да ово знање није механички издвојено од теоријских знања о држави, па ни од политичке теорије, социјалне теорије и сл. Оно је испреплетено са овим знањима и то ствара додатне тешкоће. Што се, пак, тиче *правне праксе* овде се, у ствари, има у виду само право и као целина и као мноштво различитих елемената и правних институција. И то онакви какви су у реалности и како функционишу не само, рецимо, у сфери судства („судска пракса" је израз који има још уже значење од овога!), него и у сфери управе и законодавства.

На тај начин, предочавајући извесне филозофске корене, на жалост превише замагљене(1), као и неодређену употребу у правничком језику овога пара синтагми, наглашавам да је овде реч, у ствари, о *правном знању* или *правној мисли* и о *правној реалности* или *правној стварности*. Сучељени једно према другом могу бити у складу, па та усклађеност значи да је знање тачно, исправно, адекватно итд. Али, они могу да буду неусклађени, па тај *несклад* означава мању или већу нетачност, неистинитост, неадекватност, непримереност датих знања и мисли. Остављајући по страни достигнути склад, можемо се позабавити неким моментима испољавања несклада између правне теорије и правне праксе.

2. Најдубљи корени неизбежног несклада између правне теорије и правне праксе налазе се, у ствари, у *самом бићу*, једне и друге, у карактеру који имају и испољавају као *засебни ентитети*, у *суштинским карактеристикама* које имају и као засебно створене целине и све оно што се унутар створених целина појављује, а то значи да су управо *онтолошке претпоставке* њиховог испољавања и опстајања неизбежно различите. Нема поклапања између њих, па је свако настојање да се покаже или постигне њихов идентитет — унапред осуђено на промашаје, са далекосежним последицама. Не може правна теорија ни на који начин „апсорбовати" правну праксу, али ни правна теорија не може некако „растворити и упити у себе" правну теорију. Кад би тако нешто било могућно, значило би да једно од њих нестаје, захваћено другим и претворено у друго. Такве се констатације могу истаћи, поред осталог, на основу Кантових упозорења у чувеном тексту *О уобичајеној изреци: то би у теорији могло бити исправно, али не вреди за праксу*(2). А поготово оне следе и на основу овлашног оцртавања једног и другог.

Нема и не може бити, наиме, једне и јединствене, у себи и за себе довољне, конзистентне и статичне, апсолутне правне теорије, која је и свеобухватна и подешена за све што би хтела да обухвати. У ствари, уместо тога постоји бескрајно и непрегледно мноштво схватања, погледа, концепција, насталих у разним раздобљима и мање или више уграђених у културно-духовно наслеђе, чији су аутори или носиоци често и анонимни, а уколико су познати веома је тешко разлучити оно

(1) Jirgen Habermas, *Теорија и пракса*, Социјалнофилозофске студије, превод Дубравко Колендић, Београд, 1980, стр. 7—46, 215—227, 446—449.

(2) Imanuel Kant, *Ум и слобода*, Списи из филозофије историје, права и државе избор Данило Баста, Београд, 1974, стр. 89—122.

што је оригинално њихово, а шта је само својеврсна индивидуална варијанта неких заједничких погледа. Постоје владајуће и остале теорије, постоје довољно развијене и оне које су само наговештене. О истим стварима постоје многобројна схватања, што већ само по себи значи некакво одступање од истог предмета или супротност у његовом схватању. Оваква је ситуација како у погледу целокупног права, тако и у погледу мноштва његових елемената или институција.

На другој страни, *само право*, односно *правна пракса* није и не може бити некаква статична и коначна творевина. Оно је, у ствари, историјски-конкретна творевина, дата у одређеним временско-просторним координатама, то јест у одређеним глобалним друштвима. Оно је бескрајно сложена творевина, састављена не само од несагледивог мноштва „прописа" или „норми", него и од разних других елемената који се често и не могу лако и непосредно препознати, а често се напросто занемарују. Право сачињава огроман сплет институција које су и резултат рационалног и духовног делања, али и фактичких односа. Стварни правни живот свакако је нешто најсложеније што се у друштву појављује. Право је бескрајно у својој слојевитости, испреплетености и међузависности мноштва институција. Оно је у непрекидним превирању и никада и ништа не може остати у некаквој непокретности и фиксираности. У тој својој незадрживој динамичности, променљивости, али и трајању одређених елемената, право открива своје друштвене условљености, па и функционалне подешености. Оно израња из целокупности друштвеног живота, сходно нужностима које га предодређују. Али, оно је истовремено и у одређеној мери и људска конструкција и специфично техничко средство да би се могли остварити одређени циљеви. Оно је плод садејства реалне констелације и свесног делања. У њему се налазе чудесни спојеви нормативитета и фактицитета, замисли и реалних датости. Оно је тако слојевито и бескрајно, као што су такви и друштвена целина и сваки човек који јој припада. Утолико и зато право је истовремено један непрекидан и циновски процес, релативно издиференциран у целокупном друштвеном процесу.

Већ на основу ових момената сасвим је јасно да је, вероватно, могућно постизање одређеног склада теорије и праксе у сфери права, али више и чешће у партикулитету него у тоталитету. Међутим, још је извесније да у таквим околностима неизбежно настају својеврсне иманентне препреке за некакву *механичку адеквацију* правне теорије и правне праксе. Јер, ако би тако нешто и било могућно и постигнуто, то би значило или да је остварено савршено и завршено знање или, пак, да је могућно апсолутно и неприкосновено прилагођавање правне праксе некаквој постојећој или инаугурисаној теорији. Таквих покушаја и настојања је, додуше, било и увек ће их бити, али истовремено са тим се може пратити залудност свих таквих покушаја. Јер, кад би тако нешто било у моћи људи, сигурно је да би они као „законотворци" одавно и заувек „скројили" правне институције по својој вољи, у интересу своје превласти или ради усрећења народа. На жалост или на срећу, ни једно ни друго није могућно. Зато и настају сви они видљиви и невидљиви облици несклада правне теорије и правне праксе, у целокупности и појединим њиховим деловима.

3. Због оваквог карактера правне теорије и правне праксе као засебних ентитета уопште, а нарочито када се премапостављају и на неки начин повезују, проистиче и оно што се може обележити као својеврсна *удаљеност* једног од другог. Наиме, увек постоји мање или веће *растојање* једног од другог, па без обзира шта је узрок томе. Пошто се свако од њих релативно самостално конституише, а свако има сопствене закономерности опстајања и развијања, неизбежно је и својеврсно самокретање у њима, а особито феномен *алијенације*, који је карактеристичан и унутар сваког од тих ентитета и, посебно, својеврсним издвајањем и осамостаљивањем правне теорије и њених делова. Све ово је праћено и подстакнуто диференцијацијом унутар правне теорије, њеним структурисањем од разних научних дисциплина, па и знања која се некако повезују са научним знањима, иако су изван науке дата, служе другим циљевима, итд.

Основну матрицу правне теорије сачињавају многи *појмови*, затим одговарајуће *поставке* и најзад својеврсне формулације са својствима *теорема* (односно, „научних закона"). Сви ови логички облици изражавања знања могу имати различит степен општости и апстрактности, могу имати различит обим и садржину, могу чак бити конструисани на подлози стварно постојећих предмета у реалности, то јест у правној пракси, али чак и потпуно независно од тога, као неке фикције. Зато и постоје врло издиференциране теорије, научне дисциплине, а нарочито оно што се показује као различитост *нивоа теорије*. У најгрубљем разликовању постоје теорије првог нивоа, које се тичу одређених предмета, конкретно-историјски обликованих; затим, ту је други ниво на коме се постиже обухватање извесног низа историјских предмета (то јест правних система или правних институција); најзад, на трећем нивоу појављују се највиша, најопштија и најапстрактнија конструисања елемената теорије. Следствено томе, најнепосреднија знања која дају тзв. конкретне и позитивноправне дисциплине, нарочито оним својим дескриптивним деловима, пружају опис чињеница и предочавају податке о релевантним појавама правне реалности, макар и преко излагања садржине „правних прописа". Међутим, чак и тзв. правна догматика, а поготово остали облици правних знања, убличавају се релативно самостално, па нису некаква пука „копија" постојеће или само умишљене правне реалности(3). Све ово се јавља у појачаној мери и спецификовано у главним научним дисциплинама, какве су *правна филозофија, правна теорија* (тачније, *теорија права*) и *правна социологија*. У тим дисциплинама се може најлакше запазити оно што је малочас поменуто. Штавише, баш у њима или повезане са њима могу се појавити и потпуно „беспредметне конструкције" или спекулативне духовне творевине, испуњене својеврсним фикцијама или постулатима, какве су нарочито тзв. теорије „природног права". Али, што је неизбежно, уз то се при додају често сасвим небулозне социјалне конструкције, попут оних које су израз утопијског мишљења(4), а особито политичке доктрине с претензијом реконструкције света и друштва, сходно извесним политичким

(3) Felix Somló, *Juristische Grundlehre*, 2. unverände. Auflage, Leipzig, 1927, *p.* 17.
(4) Ernest Bloch, *Принцип нада*, превео Хрвоје Шариниħ, Загреб, 1981, трећи свезак, стр. 1610—1637.
(5) S. Delajl Berns, *Политички идеали*, превео Живојин В. Симиħ, Београд, 1837, стр. 167—196, 371—388.

идеалима(5). Све се то у мањој мери и са блажим последицама појављује уопште у свим испољавањима правне теорије, па и оног што је прати.

Услед свега овога, а и разних других околности, услеђује и појава теоријског резултата који немају одговарајућу подлогу и покриће у реалности. Такође, у таквој ситуацији је неизбежна појава потпуно неадекватних теорија, односно схватања, која или се односе на нешто друго или немају никакву реалну садржину. А због различитости нивоа теорија, често се преносе најопштије конструкције на неку сасвим друкчију и конкретно историјску подлогу, на правну праксу која је сасвим друкчија, па самим тим и неподесна за такве појмове или поставке. Тако се једноставно и произвољним премештањем и мешањем добија конфузна и неадекватна множина схватања, којима не одговара оно што постоји у датим правним установама. А могућност да се и потпуно произвољним спекулацијама конструишу наводна знања о постојећој реалности, постаје извор честих и чистих мистификација, обмана и фикција. Такво спекулативно знање је, штавише, главни облик обезвређивања истинских и тобожњих научних знања. Уместо истина тако се добијају заблуде. Када тога не би било, свакако не би било ни оних огромних тешкоћа у распознавању у разлучивању научних резултата и ненаучних и обмањивачких продуката друштвено-политичке свести. А невоља је управо у томе што и лажне концепције претендују на то да су најсуштаственије истине, особито ако иза таквих претензија стоје моћне политичке снаге и покрети.

Међутим, ако нема адекватности између постојећих правних погледа и правне праксе, то никако не мора да значи да нема и неких веза и узајамних утицаја међу њима. Не само истините већ и потпуно лажне концепције могу бити проузроковане постојећим стањем ствари, а саме оне могу вршити мање или веће утицаје на практична збивања. Услед тога, исто онако како је видљива веза конкретних знања са датим правним институцијама, исто тако је неизбежна нека веза између постојеће правне праксе чак и са најопштијим и најапстрактнијим погледима, односно подручјима знања, какво је рецимо филозофскоправно знање. Чак и највиши облици филозофирања о праву имају неки степен релевантности чак и за најконкретније облике правне праксе, то јест могу утицати и бити од значаја за конкретне правне случајеве(6). Наиме, сваки поглед има некакве корене или мотивацију у реалности, а кад он већ постоји неизбежан је његов утицај на правни живот, повољан или неповољан, свеједно. Наравно то само по себи чини веома сложеним питање међусобног повезивања правне теорије и правне праксе.

4. У овим склоповима, очигледно, игра и те како значајну улогу укупност *гносеолошких околности*, односно *методолошких момената*, који се јављају на простору сазнавања неке правне праксе од стране неке правне теорије. Пошто не постоји некаква крута предметна детерминација, то јест да сви истраживачи неизбежно дату правну појаву изучавају неизбежно на исти начин, истим поступцима и примењујући исте истраживачке инструменте, проистиче могућност опредељивања и релативно слободног избора метода који ће се искористити у сазнавању.

(6) Thomas Würtenberger, (Hrsg.) *Rechtsphilosophie und Rechtspraxis*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1971. *p.* 87.

А пошто је сваки правни феномен веома сложен, слојевит и многостран, отварају се простори за различите методе. Сходно диспозицијама и могућностима истраживача услеђују и разни методи, са свим пратећим последицама.

У свим иоле систематскијим истраживањима на подручју правне методологије, неизбежно је предочавање сложености и вишесмерности правних истраживања(7). У таквим захватима се, најчешће, посебно указује на разне филозофске методе, научне, социолошке, реалне, догматске, психолошке и сличне моменте(8). А када је већ тако, онда се неминовно отвара питање који од постојећих метода или поступака има највише вредности, какве су шансе и домашаји коришћења неког или свих могућих метода. По некој традицији обично се сматра да је тзв. правни или догматски или нормативни метод најпримеренији праву, па чак и сам за себе довољан. То је настојао да покаже првенствено Ханс Келзен са својом *нормативистичком методологијом*, која претендује на то да је и најсавршенија и најтачнија и најадекватнија. Притом се, међутим, полази од априористичке претпоставке да позитивно право сачињавају једино „правне норме" као облици изражавања специфичког „требања" које стоје с ону страну датог правног бивствовања. Тиме се, наравно, прејудицирају и унапред нуде начини посматрања и објашњавања права, који исфорсирано нуде представу о неком посве специфичном „правном свету" који као такав омогућује стварање „чисте теорије права", то јест ослобођене било каквих (тобоже) неправних примеса(9). Међутим, ништа мање уверености показују и присталице коришћења тзв. *социолошког метода* у сазнавању права, за које целокупно право и сви правни феномени представљају само састојке друштвеног живота, па као такви и треба да буду третирани. Признајући извесне специфичности правних феномена, заступници правног социологизма показују и друштвене оквире и садржину свих правних институција(10). Исто тако, најопштије дисциплине, све до правне филозофије, ослањају се на коришћење одговарајућих тзв. *филозофских метода*, међу којима се истиче, на пример, и метод тзв. *генерализирајуће апстракције* који је развио Тома Живановић(11). И многи други методи и методски поступци се широко користе у истраживању права.

Све ово, наравно, само по себи указује на контроверзан карактер и права, дакле правне праксе, и на широке могућности дисперзије, умногостручавање и уразноврШћења истраживачких метода. Све то доводи до различитих резултата. А у таквој ситуацији заиста се намеће питање стварне ваљаности свих или појединих метода и добијених резултата. По мом мишљењу, вероватно би најбоље било када би се успешно могао применити један *интегрални метод*, метод у којем би дошли до изражаја сви позитивни моменти већ изграђених метода, повезани у једну целину, уз истовремено елиминисање негативности, претераности и једностраности употребе само једног приступа. У сваком случају, јасно је да различити и, чак, опречни методи представљају

(7) F. Bydlinski, *Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff*, Springer-Verlag, Wien New York, 1982, *p.* 667.
(8) Радомир Лукић, *Методологија права*, Београд, 1977, стр. 249.
(9) Hans Kelsen, *Reine Rechtslehre*, 2. vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Wien, 1967. *p.* 72—113.
(10) Радомир Д. Лукић, *op cit.*
(11) Тома Живановић, *Систем синтетичке правне филозофије*, Београд, 1959, стр. 793.

доказ да нешто није у реду са једнаком претензијом свих да су једино исправни. Они су само знак несклада између добијених резултата правне теорије и постојеће правне праксе.

5. На испољавање несклада између правне теорије и правне праксе нарочито снажно утичу разне *друштвене околности*, саме за себе или повезане са извесним обележјима како правне теорије тако и правне праксе. Управо зато уопште или у конкретној ситуацији тешко је издвојити неки од таквих момената у неком изолованом виду. Најчешће су они толико међусобно преплетени да се много више показују заједнички учинци многих чинилаца него сами ти *чиниоци*, иначе најчешће скривени у разним друштвеним структурама. У сваком случају, мора се водити рачуна бар о најважнијим чиниоцима друштвеног живота који непосредно изазивају испољавање поменутог несклада.

Уопште узевши, може се рећи да *степен* друштвеног развитка има значаја и у овом правцу. Што је друштво развијеније, у цивилизацијско-културном смислу, утолико су веће могућности унапређивања свих научних знања, па и правне теорије. Поготово томе погодује и одговарајућа развијеност правне праксе. Сразмерно висок ниво развијености правне теорије и правне праксе обезбеђује и одговарајуће њихово међусобно подешавање, али без могућности да то само по себи обезбеди неки савршен склад. И обратно, што је друштвена средина примитивнија или заосталија, то је и већа вероватноћа и чак неизбежност постојања великог несклада између постојеће теорије и праксе на терену права. Какво год било право у таквим условима, оно је изван стварних домашаја правне теорије. Стање теорије само указује на карактер правне праксе, а нарочито на рудиментарност и незграпност правних форми. Тада је уопште тешко разликовати правну праксу и фактичко збивање, које може бити израз чисте властодржачке произвољности, односа снага и неконтролисане употребе насиља. Поред тога, у истој друштвеној заједници општа ситуација може бити нормална али и ненормална због насталих тешких унутрашњих поремећаја, па и насталих уобичајених кризних циклуса. Разумљиво је да редовно стање правне праксе омогућује нормално достизање могућног нивоа правне теорије. А у условима дубоких социјалних, политичких, моралних, економских, културних и других криза оштрије се испољава несклад теорије и праксе на свим подручјима, па и на подручју права.

Све ово добија посебне изразе у времену оштрих социјалних ломова који имају карактер *политичких револуција*. Тада се и у предреволуционарно доба, и током револуције, а нарочито у постреволуционарном периоду оштро раздвајају и супротстављају правна теорија и правна пракса, наравно утолико су уопште уобличене и као такве препознатљиве. Тада се пре свега врши оштро подвајање револуционарних снага и снага постојећег поретка, а с извођењем револуције успева и консолидовање одговарајуће правне праксе и пропратне правне теорије. Искуство француске револуције 1789. године, рецимо, упечатљиво показује велики програмско-декларативни замах у правцу истицања демократије, људских права и слобода, многих нових правних институција, итд. То је пратила и социјалнополитичка филозофија у којој доминирају императиви новог доба. У обликовању правне праксе доста од тога је остварено, али исто тако и изостало. То се поновило и приликом

извођења низа социјалистичких револуција, чији смо савременици. С изванредним социјалнополитичким узлетом и надама се истичу радикални преврати и захтеви на економском, политичком и културном пољу, а све с циљем отклањања класног друштва, експлоатације, за стварање услова слободног живота радништва, народа и појединаца. То је инспирација за правну теорију и за правну праксу. Међутим, баш све то изванредно упечатљиво открива дубоки раскорак између онога што се прокламује и онога што је остварљиво. Наиме, лако је у околностима револуционарног ентузијазма дочаравати слику бољег света, али је утолико теже, чак немогуће, остваривати и део онога што се чини да је надохват руке. Ово се нарочито огледа на терену друштвене праксе, па и оног њеног дела који припада праву. Пошто је право, у својој основи, својеврсна мера и облик стварног друштвеног живота, стања и односа, у практичном обликовању правних институција, њиховом функционисању, откривају се сви реални домашаји, али и све оно што стоји у области чистих жеља. Тада се јасно показује да право није и да не може бити поистовећено само са „правним нормама" израженим у „правним прописима", већ да је правни живот оно што открива стварне домете. Тада се, чак, јасно показује и шта сачињава реалну правну праксу, а каква је улога самог правног нормирања. Сходно томе, такође, у таквим приликама разоткривају се и одговарајуће подвојености у правној теорији, недоумице које изазивају њени резултати, раскораци које све више открива сучељавање правне теорије са датом правном праксом. У том погледу искуства октобарске револуције су више него поучна, дабоме, када се имају у виду(12)

У оваквим приликама се оштрије испољавају извесна обележја правне теорије, па и правне праксе, која су иначе неизбежно присутна, а која проистичу из феномена *идеологије*. Идеолошке наслаге прате све облике духовне активности, а особито оне које су непосредно повезане са политиком. Правна теорија је често толико оптерећена идеологијом да је њена научна садржина готово потиснута. Јер, идеологизација увек означава уношење својеврсне лажне свести, чиме се покушава да стварност покаже у повољној светлости. Идеолошко мистификовање стварности може уследити невољно, чак са убеђењем да се пружа најпунија истина о стварима, али то се може чинити и срачунато да би се ствари замаглиле и да би се масе обмањивале. Опасности идеологизације преко сваке мере нарочито прете правној теорији и правној пракси, јер се тобожњим „правом' које се ствара „нормирањем" неконтролисано уноси идеологија која као некаква магла обавија сферу права, прекрива правне институције, ствара привиде и фикције чак и тамо где очигледност правне праксе драстично показује стварно стање. Те опасности појачавају потпуно нереална настојања и наивна очекивања, што обично прати прекомерно политизовани и идеологизовани јавни живот.

У вези с тим, такође, веома је велики значај и потенцираног *политичког прагматизовања* како правне теорије тако и правне праксе. Оно се огледа у подређивању тих сфера, као и свега осталог у јавном животу, неприкосновеним диктатима политичких властодржаца. Њихова воља је закон за све, па настоје да све подреде својим циљевима, што често

(12) П. И. Стучка, Ј. Б. Пашуканис, И. Разумовски, А. Ј. Вишински, *Совјетске теорије права*, избор и предговор Фирдус Цинић, Загреб, 1984, стр. 507.

може бити усклађено с циљевима радништва и маса, али често је потпуно супротно, то јест представља израз чисте властодржачке произвољности. У таквим условима непосредна или скривена принуда претвара носиоце правне теорије, а поготово правне праксе, у пуке извршиоце властодржачке воље. Научна делатност уопште, а нарочито у политици, економији, праву и сличним сферама подређена је не само стратешким опредељењима, већ и ћудима дневне политике. А још су теже последице упорног настојања да се правна пракса обликује и усмерава сходно нереалним схемама и политичким калупима. То може имати и најтрагичније последице, па уместо напретка може настати разарање друштва, културе, политике, права и свих битних друштвених вредности (историјска искуства најцрњег раздобља стаљинизма у СССР-у, у разорним последицама контра-културне „револуције" у Кини, па и другде). Отуда, свака претерана политичка прагматизација такве виталне области каква је право неизбежно изазива само негативне последице. Тада настаје дубоки јаз између стварних могућности и потреба, што оваплоћује дато стање у пракси, на једној страни, и нормирањем наметнутих програмских фикција, на другој страни. Тада, чак и ако се показује привидни склад правне теорије са правном праксом, у ствари, у њима и између њих постоје дубоки јазови.

Такве прилике онемогућују нормално остваривање *професионалне правничке слободе* која је елементаран услов за стваралаштво у правној теорији, али и у пракси. Тамо где правници делују само као слепи извршитељи, у макар и „плодоносној" производњи идеолошке магле, наравно, вољно или невољно само доприносе одржавању и продубљивању јаза између теорије и праксе. Ништа мање опасности крију се и у масовној правничкој подршци и ревности у служењу властодршцима, чак и када је свима јасно да баш таква пракса води на беспућа. У ствари, само класне и друге привилегије, узурпиране од стране властодржаца, постају подлога и извор професионалног слуганства, толико изразитог у правништву. О свему томе, поред осталог, понешто могу показати, у виду поука, и искуства ангажовања и највећих мислилаца. Тако, рецимо, један велики Г. В. Ф. Хегел је осећао потребу да колико-толико *критички* осветљава правну праксу или извесне правне институције, али у времену када није имао позицију владајућег филозофа(13). Касније, пак, конструкцијом свог филозофског система, у којем су држава и право представљени као оваплоћење духа, чак моралне идеје, наравно отпала је и могућност критичког посматрања датости(14). И баш зато није случајно ни то што је К. Маркс управо као млади правник са толико жестине отпочео своју критику класног друштва баш критиком његовог правног система, вапијућих контрадикција у правној пракси и правном нормирању(15). Међутим, свеколико искуство показује да без неопходног степена критичности нема научног мишљења, а ни професионалног обављања послова у правној пракси. Истинско стваралаштво на оба поља може откривати нескладе теорије и праксе, па и доприносити да они буду што мањи.

(13) G. V. F. Hegel, *Правни и политички списи*, превела Олга Кострешевић, Београд, 1981, стр. 39—194.

(14) G. W. F. Hegel, Основне црте *филозофије права*, превео Данко Грлић, Сарајево, 1964, стр. 10.

(15) K. Marks — F. Engels, *Дела*, том 1, Београд, 1968, стр. 177—195, 198—240, 271—303.

6. Све ове опште напомене, па и многе друге које се могу истаћи, наравно, могу добити и своју одговарајућу конкретизацију ограничавањем на искуства *наше правне теорије* у њеном постављању наспрам југословенског правног система, а нарочито *постојеће правне праксе*. У томе погледу, не треба гајити никакве илузије као да ствари сасвим добро стоје и да све што је назначено као непожељно припада неким другим меридијанима. На жалост, многе ствари из нашег правног искуства су само једна потврда најнегативнијих последица постојања несклада правне теорије и правне праксе. Ово је нарочито видљиво у годинама које откривају дубоку социјалну кризу која прати развој југословенског друштва и заједнице. Такве прилике разоткривају не само степен заиста значајних остварења на свим пољима, па и у области права, него истовремено и све промашаје који су се гомилали. Уз све вредности које су оваплоћене, изражене и потврђене, уобличавањем и развојем тзв. модела *самоуправног социјализма* никако се не могу игнорисати ни пропратне веома озбиљне негативности. У правној пракси и на просторима правног мишљења укорењивали су се и пуки митови, политичке идеологеме, чисте илузије и фикције, првенствено захваљујући идеолошком покрићу обезбеђеном повезивањем с великим идејама, као што су *самоуправљање, одумирање државе, подруштвљавање права* и сл. Наравно, велике идеје могу инспирисати демократска и хуманистичка настојања, али при свему томе никако се не могу занемаривати и стварни ефекти који из свега тога настају. При томе, није важно да ли невоље настају првенствено из идеолошког форсирања идеја или, пак, главни извори невоља имају место у пракси. У ствари, по свему судећи, оне подједнако и истовремено произлазе из непримерености како правне теорије тако и правне праксе, па и неизбежног несклада који међу њима настаје. Ако се тај несклад и не може просто уклонити или заувек избећи, свакако да се може и мора на разне начине превазилазити. У том погледу крупни задаци стоје и пред правном теоријом и пред правном праксом.

dr. Stevan Vračar,
Professor of the Faculty of Law in Belgrade

THE DISCORD BETWEEN LEGAL THEORY AND LEGAL PRACTICE

Summary

After pointing at indistinctness of the above terms, just as of the philosophical categories of »theory« and »practice«, the author emphasizes that »legal theory« can be made equal to »legal knowledge«, and as such confront the »legal practice«, which is identical to »legal reality«. Although they may be mutually coordinated, these two phenomena or creations appear distinctly in various discordant forms, because they are two separate entities which, as such, relatively independently assume their forms, being also exposed to the alienation effect. The discord is caused by various other elements too, which are active in the process of acquiring knowledge of law, namely in the research methods, such as, for instance, the normative one, the sociological one, etc.

While pointing at the limits of the above mentioned methods, the author mentions as the most appropriate one the so-called integral method. In addition, rather significant in the phenomena of discord between the

legal theory and legal practice are various social factors and circumstances. This includes political revolutions too, as well as other relevant changes in this sphere. Particularly great is the influence of ideology as a form of a false and distorted consciousness, which inevitably enters into legal knowledge, but in the legal normative activity as well. Political pragmatism has a similar effect since it narrows down the spaces of freedom in course of creating legal theory, even leading to an instrumentalisation of legal practice, to its excessive subordination to politics and even to power-holders. These are more or less general phenomena, so that they may arise in our country too.

dr Stevan Vračar,
professeur à la Faculté de droit à Belgrade

LE DESACCORD ENTRE LA THEORIE JURIDIQUE ET LA PRATIQUE JURIDIQUE

Résumé

Après avoir attiré l'attention sur le caractère vague de ces expressions, ainsi que sur la catégorie philosophique de »théorie« et »pratique«, l'auteur souligne que la »théorie juridique« peut être égale à la »connaissance juridique« et comme telle se confronter à la »pratique juridique« qui est identique à la »réalité juridique«. Bien qu'ils puissent être mis en accord mutuel, ces deux phénomènes ou bien créations, manifestent expressément des formes differentes de desaccord mutuel. La raison principale réside dans le fait qu'il s'agit là de deux entités à part, et que comme telles elles se forment de manière relativement autonome et subissent par conséquent l'effet de l'aliénation. Le désaccord est de même provoqué par divers facteurs présents dans le processus de la connaissance du droit, c'est à dire dans les méthodes de recherches, telles que par exemple les recherches normatives, sociologiques etc. Tout en attirant l'attention sur la limitation de ces méthodes, l'auteur mentionne la méthode intégrale comme étant la plus opportune. En outre, diverses circonstances et facteurs sociaux ont une grande importance dans le phénomène de désaccord entre la théorie juridique et la pratique juridique. On peut y mentionner les révolutions politiques aussi, même d'autres changements. L'influence de l'idéologie est surtout grande, en tant que forme de conscience fausse ou faussée qui pénétre inévitablement dans les connaissances juridiques, mais de même dans les réglements juridiques. Le pragmatisme politique agit dans un sens similaire, en retrécissant l'éspace de la liberté lors de la création de la théorie juridique et, il est à l'origine de l'instrumentalisation de la pratique juridique, de sa subordination excessive a la politique même aux hommes de pouvoir. Ce sont plus ou moins des phénomènes généraux et se manifestent dans notre pays aussi.

UDK — 338.22(497.11)

др Емилија Вукадин,
доцент Правног факултета у Београду

ЕВОЛУЦИЈА СХВАТАЊА ПРЕДМЕТА ЕКОНОМСКЕ ПОЛИТИКЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ

У југословенској уџбеничкој литератури присутне су неколике, различите дефиниције појма и предмета економске политике. У зависности од елемената које укључују, оне изражавају различите концепте садржине предмета економске политике и сходно томе, услове њене ефикасности.

У дефинисању елемената појма и предмета економске политике два фактора су битна: први подразумева место економске политике у систему економских наука, посебно однос према политичкој економији, док се други односи на карактер друштвено-економског система у чијим оквирима се економска политика спроводи и дејствује. Другим речима, треба поћи од тога да је економска политика примењена економска наука, што уноси елемент динамике у њен предмет, и да оквир њеном дејству дају компоненте друштвеног (и политичког) и економског (привредног) система.

У два предратна издања уџбеника, најпре М. Косића *Основи економне политике,* истиче се држава као главни носилац економске политике и значај политичке економије која пружа услове за развој систематске економске политике и избор њених циљева(1). С друге стране, М. Мирковић у економској политици, која се заснива на науци о народној економији, види средство у рукама друштвене заједнице ради постизања друштвених циљева(2).

У дефинисању економске политике Р. Бићанић разликује појам економске политике у ужем и ширем смислу: „Економска политика у ужем смислу значи укупност акција које произлазе из интереса владајуће класе. Економска политика у ширем смислу значи још и постављање захтјева за економским мјерама од стране појединих класа или појединих група у тим класама (а не само владајуће класе) уз критику економско-политичких захтјева осталих класа"(3). Уз такво одређење карактера економске политике Р. Бићанић шире одређује и њен предмет: „Она треба да проучава економске законе, по којима настају, развијају се и пропадају економски односи у нашем друштву и како на тај процес дјелују одлуке државе и других актора економске

(1) М. Косић, *Основи економне политике,* Београд, 1925, стр. 13 и 24.
(2) М. Мирковић, *Увод у економску политику,* Београд 1935. стр. 11 и 45.
(3) Р. Бићанић, *Економска политика Југославије,* Загреб, 1962. стр. 12.

политике"(4). Указујући на значај односа економске политике и политичке економије чији се предмети до извесне тачке додирују, Р Бићанић истиче да економска политика проучава дејство економских закона у њиховој укупности и сложености у процесу друштвене репродукције у конкретном комплексу производних односа. Наводећи да је знанствена грађа, односно економски односи између људи у материјалној производњи, заједничка економској политици и политичкој економији, Р. Бићанић истовремено указује да се њихов знанствени предмет разликује. За економску политику „знанствени је предмет изучавање закона свијесне људске акције којима она утјече на економске односе између људи"(5), односно он обухвата законитост деловања друштвене надградње на економску базу.

У уџбенику *Економска политика* С. Ловреновића, после анализе места сваке економске дисциплине у систему економских наука, износи се следећа дефиниција њеног предмета: „Економска политика као наука има задатак да проучава развој производних снага и производних односа у датој друштвеној заједници у свјетлу идеолошко-теоретских поставки на којима та заједница почива"(6). С. Ловреновић истиче да је теоретска основа југословенске економске политике, њено научно посматрање и уобличавање дато у делима класика марксизма-лењинизма и даље развијано у пракси социјалистичких држава. На основу тога аутор закључује: „Према томе, задатак науке о економској политици СФР Југославије састоји се у томе да испитује да ли, на који начин и у којој мјери марксистички поглед на свијет добива свој практични изражај у друштвено-економској стварности Југославије"(7).

У разради предмета, односно садржине економске политике, С. Ловреновић посвећује посебну пажњу односу између економске политике и политичке економије. Како теоретске поставке политичке економије садрже и идеолошке основе система производње, аутор закључује: „Те поставке, принципи и друго оживотворују се помоћу многобројних економско-политичких мјера које доносе и примјењују разноврсни органи, организације и институције у тежњи да обликују такав друштвено-економски поредак који ће најбоље одговарати идеологији која доминира у друштву"(8). Реализација поменутих мера, истиче С. Ловреновић, доводи до квалитативно новог стања које је последица пре свега дејства нових облика деловања и усмеравања у привреди(9).

У уџбенику В. Васића *Економска политика Југославије* наводи се да економска политика изучава улогу државе у процесу развитка производних односа и производних снага са циљем да се обезбеди, с једне стране, несметани процес друштвене репродукције и заштите интереси радних људи, с друге(10). Мере које држава(11) предузима у интересу су владајуће класе, а ширина њиховог дејства огледа се у оквирима како економског, тако и друштвено-политичког система.

(4) *Ibid, стр.* 16.
(5) *Ibid, стр.* 11.
(6) С. Ловреновић, *Економска политика*, Загреб, 1982. *стр.* 17.
(7) *Ibid*, стр. 18.
(8) *Ibid, стр.* 51.
(9) *Ibid, стр.* 21.
(10) В. Васић, *Економска политика Југославије*, Београд, 1982. стр. 3.
(11) В. Васић даје широко тумачење државе као субјекта економске политике *op. cit.*, на стр. 8.

Након дефиниције предмета економске политике, В. Васић анализира повратни однос економске политике и политичке економије социјализма: „Економска политика полази од општих принципа политичке економије прелазног периода, примењујући и разрађујући исте у конкретним условима једне посебно узете земље. У исто време политичка економија социјализма у својим истраживањима и теоријским генерализацијама и закључцима користи искуства која су стечена у оквиру изградње социјалистичких друштвено-економских односа у појединим земљама"(12).

У уџбенику економске политике чији је општи део *(Општа питања економске политике)* написао А. Вацић, а посебни *(Проблеми главних привредних области)* В. Васић, прве главе општег дела посвећене су дефиницији предмета економске политике.

На првом месту истиче се разлика између економске политике као друштвене акције (појаве) и економске политике као друштвене науке (посебна економска дисциплина). Економска политика као друштвена акција подразумева активности одређених субјеката усмерених ка остварењу постављених циљева, а чије материјалне и друштвене претпоставке као и оцену резултата, истражује економска политика као друштвена наука. Компоненте предмета економске политике као друштвене акције су мере, субјекти и циљеви чије се одлике посебно анализирају.

За поимање предмета економске политике као и за практични домашај њених мера, од посебног значаја је дефиниција субјеката економске политике под којима се подразумевају „сви субјекти који имају право да доносе обавезујуће макроекономске одлуке, као и сви други субјекти чије одлуке по свом домашају имају макроекономски значај"(13). Макроекономска дејства одлука које доносе субјекти економске политике посредно указују да целина процеса друштвене репродукције представља њихов глобални предмет. Сматрамо да се тиме истовремено истиче да интерес на страни субјеката економске политике не сме да буде парцијалан, већ мора да има у виду целину процеса друштвене репродукције и онда када се мере односе на ужу групу привредних делатности. Овакав интерес означава захтев за целином економске политике коју А. Вацић дефинише на следећи начин: „У том смислу, целина економске политике може се одредити као *јединство макро-економских циљева које одређено друштво себи поставља, субјеката који те циљеве утврђују и мера које предузимају ради њиховог остваривања*"(14).

Постављање макроекономских циљева економске политике може бити резултат одлука субјеката које имају или макроекономску обавезност или макроекономски домашај. Од карактера друштвено-економског система и врсте субјеката економске политике који су њиме одређени, зависи која ће врста одлука преовладавати. У складу с тим биће одређено и понашање и положај привредних субјеката у процесу њихове реализације. С друге стране, наведено схватање карактера економске политике подразумева висок ниво координације и синхронизо-

(12) *Ibid, стр.* 5.
(13) А. Вацић, *Економска политика Југославије, Општа питања економске политике*, Београд, 1985. стр. 15.
(14) *Ibid, стр.* 19.

ваности акција субјеката економске политике у процесу избора и примене одређених мера.

У раду П. Јурковића *Увод у теорију економске политике* аутор наводи да „економска политика представља свјесно усмјеравање (регулирање економског процеса, повезаног с рјешавањем три вјечна и базична проблема економског живота: што, како и за кога производити"(15). Како свесно усмеравање економског процеса није само резултат мера које предузима држава као економски субјекат, економска политика се не поистовећује са државном интервенцијом, пре свега у самоуправном социјалистичком привредном систему, јер „... с промјеном карактера друштвено-економског система мијења се социјални садржај и функција економске политике, а паралелно с тим долази до промјене улоге и састава носилаца економске политке"(16).

П. Јурковић доста простора посвећује циљевима економске политике истичући да је њихов избор и одређивање приоритета резултат политичког процеса, при чему су „бројни фактори који на то утјечу, као нпр. друштвено-економски и политички систем, однос снага између водећих социјалних и интересних група, ступањ економске развијености земље и расположиви привредни ресурси, тренутна економска ситуација у земљи и свијету, величина и међународни положај земље, традиција итд."(17). На основу тога изводи се закључак да је „првенствени задатак економске политике као знаности да се бави средствима и методама остваривања већ утврђених циљева, а не самим циљевима"(18). Сматрамо наведени закључак значајним јер посредно указује на услове ефикасности економске политике односно њене кохерентности, која се огледа у односу између постављених циљева и инструмената путем којих се они реализују.

Закључујући да се одлуке о циљевима не доносе по економским критеријумима, П. Јурковић напомиње да „не треба схватити да су циљеви потпуно аутономни у односу на економски процес и неовисни о економској структури датог друштва. То већ не могу бити због тога што су етика и политика део надградње, детерминиране односима у економској бази друштва"(19).

Своје виђење карактера економске политике износи Д. Марсенић у раду *Економска структура и привредни раст Југославије*. Основна поставка при том је да: „Економика Југославије као наука изучава у изложеном контексту економску политику (поред привредног развоја и привредног система) као једну од три битне компоненте своје структуре и садржаја"(20). Д. Марсенић наводи да економска политика представља институционални образац привредног развоја и да је „увек у служби интереса одређених класних снага и друштвених слојева. Њен први и основни носилац је држава. Водећи одређену економску политику држава остварује одговарајући концепт привредног развоја"(21). Полазећи од тога да је држава данас у Југославији субјекат са зна-

(15) П. Јурковић, *Увод у теорију економске политике;* П. Јурковић — З. Јашић, *Увод у теорију економске политике*, Загреб, 1978. стр. 11.
(16) *Ibid, стр.* 13.
(17) *Ibid, стр.* 15.
(18 *Ibid, стр. 14.*
(19) *Ibid, стр.* 15.
(20) Д. Марсенић, *Економска структура и привредни раст Југославије*, Београд, 1982. стр. 27.
(21) *Ibid, стр.* 25.

чајним развојним функцијама, Д. Марсенић истиче да, мада она представља концентрацију политичке власти, не треба губити из вида чињеницу да је национална економска политика увек израз коалиције различитих интереса, односно компромис различитих класних снага. На основу тога изводи се и следећи закључак: „Из овога следи да економска политика није само питање економије и да се у њој економски циљеви и стратегије те механизми и инструменти њиховог остваривања могу да формулишу и остварују само уз поштовање ограничења која намеће одговарајући социјални амбијент"(22).

Наведене, различите дефиниције економске политике указују на еволуцију у схватању како њеног предмета, тако и услова који представљају основу њене ефикасности. Све дефиниције у различитој мери разматрају питање односа економске политике и политичке економије, као и значај карактера друштвено-економског система у оквиру којег се економска политика конципира и дејствује. То можемо тумачити различитом ширином приступа компонентама економске политике, а преко тога и предмету ове научне дисциплине.

Сматрамо да економску политику пре свега треба схватити и дефинисати као целину одређених елемената. Значај концепта економске политике као целине наводи *J. Tinbergen,* истичући да могућност њене поделе може да се прихвати само као изузетак, јер је домашај економске политике одређен природом и карактером циљева и средстава које укључује(23).

Поставља се питање како одредити целину економске политике као јединство одређених елемената које представља услов да она као наука одговори својој функцији?

Основна функција економске политике тумачи се различито. Већ поменути J. Tinbergen указује да је то „питање *ефикасности* њених (економске политике — Е. В.) различитих инструмената"(24). С друге стране, K. Boulding истиче да, када је реч о политици уопште, а у том контексту о економској политици, она увек укључује три битна питања: „шта желимо (циљеви), како ћемо их постићи (средства) и ко смо ми, што подразумева природу организације или групе"(25). Карактер функције економске политике како је одређује J. Tinbergen проистиче из дефиниције њеног предмета према којој он садржи два елемента. „Економска политика се састоји из одабраних средстава којима се постижу одређени циљеви"(26). С друге стране, K. Boulding у основне компоненте економске политике поред средстава и циљева укључује и субјекте чији значај посебно истиче: „Можда је најтеже питање од свих треће — ко смо ми"(27).

По нашем мишљењу, економску политику би требало, с обзиром на компоненте које садржи, дефинисати на следећи начин: Економска политика подразумева дејство *мера и средстава,* које према карактеру друштвено-економског система предузимају одређени *субјекти* у процесу остваривања утврђених *циљева.* Према томе, целина економске по-

(22) *Ibid, str.* 25.
(23) J. Tinbergen, *Economic Policy: Principles and Design,* Amsterdam, 1956., Увод *стр.* 12.
(24) J. Tinbergen, *On the Theory of Economic Policy,* Amsterdam, 1955., p. 4.
(25) K. Boulding,*Principles of Economic Policy,* Englewood Cliffs, 1958., p. 1.
(26) J. Tinbergen, *Economic Policy: Principles and Design,* Amsterdam, 1956, Увод, *стр.* 11
(27) K. Boulding, *op. cit.* p. 10.

литике укључује јединство три елемента — субјеката, циљева и средстава. Поставља се питање карактера сваког од елемената целине економске политике.

У дефиницији коју смо навели желели смо да укажемо на улогу друштвено-економског система у функционисању целине економске политике. Полазимо од тога да економска политика представља динамичну спону између економске базе и друштвене надградње, тако да њена већа ефикасност доприноси ефикасности друштвено-економског система. Његов карактер посредно одређује два елемента економске политике — циљеве и субјекте. Циљеви су често резултат политичког процеса и политичке одлуке, израз потреба које намеће политички моменат и односи. Другим речима, циљеви немају само економске компоненте и побуде, тако да се њиховом реализацијом постижу промене и у односима друштвене надградње у већој или мањој мери(28). У том смислу K. Boulding констатује да и у дефиницији идеалне економске политике неки елементи политичког процеса морају бити укључени(29).

Избор циљева, стога, одређен је односима у друштвеној надградњи као и карактером економског система, а посебно степеном његовог развоја. Тако у анализи циљева П. Јурковић наводи „ ... да је избор циљева и одређивање њихових приоритета прије свега резултат политичког процеса" и да је „првенствени задатак економске политике као знаности да се бави средствима и методама остваривања већ утврђених циљева, а не самим циљевима"(30).

У погледу избора и реализације циљева економске политике могуће су две ситуације. Прву одликује то што исти субјекат одређује циљеве и њихове приоритете као и средства за њихову реализацију. Најчешће, тај субјекат је држава у првој фази развитка социјалистичког друштва у којој има улогу доминантног економског субјекта. У складу с тим, приоритет имају материјално-производни циљеви, док временом простор добијају и друштвено-економски циљеви(31). Друга ситуација подразумева више субјеката економске политике у оквиру децентрализованог привредног система, који одлучују о средствима за остваривање утврђених циљева. Који ће субјекат одређивати циљеве зависи од карактера макроекономских субјеката економске политике, њиховог међусобног односа и релације према микро привредним субјектима. При том је од значаја степен ангажовања државе као увек присутног субјекта економске политике и начин координације њеног привредног апарата са другим субјектима економске политике. Осим тога, политичка организација друштва, односно степен идентификације политичких организација са субјектима економске политике, утиче на веће или мање присуство политичке компоненте и утицаја у постављеним циљевима.

Када смо констатовали да карактер друштвено-економског система одређује и субјекте економске политике, имали смо у виду његову компоненту — привредни (економски) систем. Привредни систем представља јединство производних односа који се међусобно повезују преко

(28) У том смислу прихватљива је подела циљева на материјално-производне, друштвено-економске и социјално-политичке коју даје А. Вацић. Вид. *op. cit.*, стр. 5.
(29) K. Boulding, *op. cit.*, p. 13.
(30) П. Јурковић, *op. cit. str.* 14 i 15.
(31) У класификацији циљева коју даје А. Вацић материјално-производни циљеви се сврставају у четири групе. Вид. op. cit. стр. 6.

организационе структуре привредних субјеката (институционалне структуре) и метода њиховог повезивања(32). Организациона структура подразумева врсте привредних субјеката и карактер одлука које доносе, односно микро и макро привредне субјекте, тако што се у оквиру последњих формира *„посебан центар одлучивања,* који *доноси* јединствен план акције за неке аспекте делатности основних субјеката"(33). За економску политику је битно који су комплексни привредни субјекти, због одлука које доносе, у улози субјеката економске политике. Имајући у виду да само одлуке које имају макроекономско дејство одређују субјекта који их је донео као субјекта економске политике, може се закључити да су само неки комплексни привредни субјекти истовремено и субјекти економске политике. У складу с тим од значаја је однос који се путем мера које доносе тако одређени субјекти економске политике, формира између њих и основних привредних субјеката који их у својој делатности примењују.

С друге стране, метод повезивања привредних субјеката који може бити спонтани (тржиште), свесни (план) и комбиновани (тржишно-плански) имплицира врсту и број инструмената који се примењују у сврху реализације постављених циљева.

У погледу средстава (инструмената) економске политике, њихов карактер и врсте, усклађеност са циљевима, одређени су теоријским сазнањима које даје политичка економија. Познавање економских законитости и понашања предуслов је избора одговарајућих средстава од стране субјеката економске политике. У складу с тим K. Boulding износи став да се економска политика превасходно бави средствима: „Наука (економска политика — Е. В.) више се бави средствима него циљевима"(34). Политичка економија дефинише просторе у којима се економски токови и односи у апстрактном изразу одвијају по одређеним економским законитостима, а које су путоказ избора мера економске политике за њихово регулисање у пракси. Тако И. Максимовић констатује: „Могли бисмо уопште рећи, да су *методи и средства економске политике својеврстан образац спровођења експерименталне методе у сфери проучавања и верификирања дејства економских законитости,* па на посредан начин и научне вредности економских закона"(35).

Сматрамо да је теоријска подлога коју даје политичка економија од значаја за економску политику и у том смислу што даје елементе за изградњу теоријских сазнања односно доктрине економске политике. Доктринарни приступ економске политике проблемима привредне праксе дефинишу је као друштвену науку, док је дејство мера ради остваривања циљева одређују као друштвену акцију (праксу)(36). Доктрина економске политике анализом модела праксе од које полази, дефинише претпоставке његовог функционисања које реализује економска политика као акција. Економска политика као друштвена наука (доктрина) у исто време се враћа привредној пракси јер оцењује резултате и ефикасност економске политике као друштвене акције.

(32) М. Самарџија наводи да су у оквиру привредног система производни односи међусобно повезани преко организационе структуре и метода повезивања. Вид. М. Самарџија, *Привредни систем Југославије,* Београд, 1966. стр. 243.
(33) *Ibid, стр.* 257.
(34) K. Boulding, *op. cit.* стр. 2.
(35) И. Максимовић, *Политичка економија,* Београд, 1979. стр. 37.
(36) Вид. А. Вацић, *op. cit.,* стр. 4.

На основу изложеног можемо закључити да, полазећи од целине економске политике, њене основне компоненте треба да одговоре следећим основним условима: *циљеви* економске политике треба да су реално остварљиви према утврђеном приоритету; *средства* економске политике треба да буде одабрана и усклађена са природом циљева како би обезбедила њихову реализацију; *субјекти* економске политике у процесу доношења одлука са макроекономским дејством треба да дејствују координирано. Тако бисмо претходно наведену дефиницију предмета економске политике допунили да гласи: економска политика подразумева дејство мера и средстава, које према карактеру друштвено-политичког и привредног система, својим одлукама макроекономског домашаја предузимају одређени субјекти у процесу реализације приоритетних и других циљева.

Dr. Emilija Vukadin,
Assistant Professor of the Faculty of Law in Belgrade

THE EVOLUTION OF CONCEPTION OF THE SUBJECT-MATTER OF ECONOMIC POLICY IN YUGOSLAVIA

Summary

The topic of the present article relates to the evolution of conception of the subject-matter and character of economic policy, predominantly in the Yugoslav text book literature. The author begins with two essential factors helping to define the notion and subject-matter of economic policy, namely the first one which takes into account the position of economic policy within the system of economic science, and the second one, which takes into consideration the character of the socio-economic system within which that policy is implemented and has its effects. By analyzing the definitions of economic policy, both in the pre-war and in contemporary text books, the author concludes that they contain different approaches to the subject matter of economic policy, as well as to the issue of influence of the socio-economic system in determining the components of that policy.

In addition to using the text books as a source, the author quotes also the definitions of economic policy to be found in wider studies of economy, where economic policy is analyzed as a component part of the economics.

The economic policy should be defined, according to the author, as an entirety composed of the following elements: goals, subjects and means. Thus the relevant definition points at the role of the socio-economic system in the functionning of the entirety of the economic policy, first of all through influencing its goals and subjects. The goals are not determined only on the ground of economic, but also of political motives and interests, so that by means of their realisation, corresponding changes are achieved in the superstructure of society too. On the other hand, the economic (business) system, as an element of the socio-economic system, determines the subjects of economic policy through its institutional structure, while offering that feature only to some of the macro-economic subjects. Along these lines the significance is emphasized of the relationship between the subjects of economic policy and the basic economic (business) subjects. Finally, the author elaborates on the importance of the relationship between the economic policy and political economy, which through the laws of economic behaviour provides a basis to the economic policy for the choice of corresponding means in order to realize the relevant goals. On the ground of an analysis of the component parts of the entirety of economic policy, the author reaches a wider definition of its subject-matter, while endeavouring to point out at all crucial elements of functionning and of efficiency of the economic policy.

Dr Emilija Vukadin,
proffesseur agrégé à la Faculté de droit à Belgrade

EVOLUTION DE LA COMPREHENSION DE LA MATIERE DE L'ECONOMIE POLITIQUE EN YOUGOSLAVIE

Résumé

L'objet de la considération, c'est l'évolution de la compréhension de la matière et du caractère de la politique économique, surtout dans la litterature des manuels yougoslaves. L'auteur part de deux facteurs essentiels pour définir la notion et la matière de la politique économique: le premier sous-entend la place de la politique économique dans le système des sciences économiques, et l'autre, le caractère du système socio-économique dans le cadre duquel elle est appliquée et elle agit. En analysant la définition de la politique économique tant dans les manuels d'avant guerre que dans les contemporains, on peut constater qu'ils ont une approche differente en ce qui concerne la matière de la politique économique ainsi que du problème de l'influence du système socio-économique sur ses composants. Outre dans la litterature des manuels, on cite de même les définissions de la politique économique dans les ouvrages d'une litterature économique plus ample où la politique économique est analysée en tant que composante de l'économie.

L'auteur estime qu' il faut définir la politique économique comme une entité d'éléments suivants-objectifs, sujets et moyens. La définition qui y est citée dans cet esprit, indique le rôle du système socio-économique dans le fonctionnement de l'entité de la politique économique, surtout par l'influence sur ses objectifs et sujets. Les objectifs ne sont pas définis uniquement sur la base d'incitations et d'intérêts économiques, mais politiques aussi, de sorte que c'est par leur réalisation qu' on arrive aux changements dans la superstructure sociale aussi. D'autre part, le système économique en tant qu'élément du système socio-économique, détermine les sujets de la politique économique par sa structure institutionnelles, n'accordant ce caractère qu'à quelques sujets macroéconomiques de l'économie. C'est dans cet esprit que l'on souligne l'importance des rapports entre les sujets de la politique économique et les sujets économiques fondamentaux. Pour terminer l'auteur parle de l'importance du rapport entre la politique économique et l'économie politique, qui donne à la politique économique par l'intermédiaire de la légalité du comportement économique, les fondements pour le choix des moyens correspondants pour la réalisation des objectifs. Partant de l'analyse de l'entité de la politique économique l'auteur dégage une définition plus large de sa matière, dans le but d'attirer l'attention sur tous les éléments essentiels du fonctionnement et de l'efficacité de la politique économique.

UDK — 347.23

др Андрија Гамс,
редовни професор Правног факултета у Београду, у пензији

НЕКА СХВАТАЊА О СВОЈИНИ КАО ИЗВОРУ И ВИДУ ОТУЂЕНОСТИ

Својина је једна базична друштвена реалност. Као што су Маркс и Енгелс писали у Комунистичком манифесту: „Оно што чини одлику комунизма није укидање својине, већ укидање буржоаске својине", значи, ниједно друштво не може постојати без својине. Појављују се и нестају разне друштвене установе, као нпр. породица, држава, нација — али не може постојати људско друштво без својине и власти. Уосталом, власт и својина су повезане, власт прелази у својину, а својина у власт.

Облици власти су различити. Друкчије је власт установљена у примитивној крвној заједници ловаца, на први поглед „демократској" са равноправношћу чланова заједнице, али у којој врачеви и поглавице ипак имају посебне прерогативе, па преко робовласништва, феудализма, класичног капитализма до модерне државе. Облике својине, међутим, од почетка постојања људског друштва до данас можемо свести на два основна типа — колективну и приватну. Колективна је она својина чији је субјект једна цела, изнутра повезана заједница која производи за непосредно подмирење потреба својих чланова по унапред утврђеном поретку. Приватна својина је својина над робом, где је произвођач појединац који производи за тржиште.

Ову основну типизацију својине можемо пронаћи и у радовима Маркса и Енгелса (вид. моју студију *О својини,* Београд 1982). Но они имају још једну основну поделу: на својину као *правну* категорију и на својину *која није право,* није правна категорија. Правна (коју понекад зову и приватном, иако приватном својином обично сматрају присвајање робе) је она својина која изражава ма какав приватан или *посебан* интерес за присвајањем, стога је регулисана правно-принудним нормама. Неправна је, прво, својина првобитних колектива у којима, како каже Маркс у Немачкој идеологији, „... својина не значи... ништа друго до однос човека према својим природним условима рада као њему припадајућим, као његовим... као природним предусловима њега самога, који такорећи сачињавају само његово продужено тело"; и друго, колективна својина будућег комунистичког друштва, друштва без права и државе у којем ће „разотуђени" слободни људи-произвођачи спонтано добровољно уређивати производњу по принципу „сваки према својим способностима", а у којем ће се потрошња вршити „сваком по потреби".

Значи, комунистичко-колективну својину, својину „неотуђеног" друштва, која изражава интерес целине и склад појединца и целине, имамо

у првобитном и будућем комунистичком друштву. Приватна својина, својина која изражава ужи, посебан интерес, постоји у „отуђеним" класним друштвима.

Разуме се, не сматрају сви друштвени теоретирачи приватну својину негативном друштвеном појавом, изразом и узроком отуђења. То не чине, рецимо, теоретичари природног права у новом веку, који наглашавају индивидуализам као основни статус човека насупрот заступницима друштва као изворног „тоталитета", „органског" друштва. Они напротив, сматрају да је себичност урођена одлика човека, и то позитивна одлика. Рецимо, Адам Смит, оснивач модерне буржоаске економске науке истиче да човек, остварујући свој приватни интерес у производњи и размени у циљу стицања добити, чини услугу и другим људима јер повећава производњу и задовољава им потребе.

Нас овде, међутим, интересују схватања о својини као виду отуђења човека и друштва. Но да видимо, шта је отуђење (као акција) и отуђеност (стање, резултат акције), пошто се тај израз често употребљава и злоупотребљава почев од публицистике до разних грана друштвених и других наука (права, психијатрије, социологије, политике, филозофије). У контексту наше теме отуђеност значи одступање од нормалног стања, аутентичног самосвојства човека и друштва, односно у антрополошко-филозофском смислу искривљавање аутентичне бити човека.

Схватање о отуђености човека први пут се јавља у религијама, у моменту када те религије већ изграђују своју филозофију. Тако будизам, сматрајући овај свет илузијом и патњом, види аутентичну бит човека у враћању у нирвану. Овосветске илузије јављају се и у материјалним добрима, стога је и негативан став будизма према својини.

Платонова филозофија аутентичну суштину света види у вечним и савршеним идејама, материјалне ствари сматра само несавршеним одблеском идеја. Врлину као тежњу за упознавањем и прихватањем савршених идеја и презир према материјалним добрима (и материји уопште) истиче Платон у својој *Држави* у којој је комунизам у виду заједнице добара највише заступљен у највишем сталежу, сталежу филозофа-управљача, у коме се више цени гвожђе од злата. Отуђеност, „пад", овог нашег материјалног света, од једног вишег, идеалног света идеја још је више изражен у неоплатонизму и верско-филозофском покрету гностицизма (последњи век старе и први векови нове ере), где се тело сматра нижом супстанцијом од духа који потиче из виших сфера, а заробљен је у телу. Стога код гностика из порицања материје и презира према материјалним добрима јављају се разне врсте аскетских комунистичких секти, које ће у хришћанству прерасти у покрет анахорета, а касније монаха, који су у манастирима живели у заједници добара. У хришћанском схватању греха, нарочито „источног", изворног греха налазимо јасне трагове гностичко-неоплатоновске идеје о „паду човека" (као и гностичког тумачења првобитног људског греха у Старом завету) и отуђености овог материјалног света од једног вишег, савршеног, небеског, духовног постојања. Када после прве револуционарне фазе хришћанства, која садржи изразите комунистичке и анархистичке идеје у виду порицања насиља нарочито организованог, државног, па ропства, друштвене хијерархије, а и приватне својине; када хришћанство нађе компромис са друштвеним уређењем Рима, прихвата се и држава и својина на „ово-

земаљском" свету али се и својина и власт (и испољавање власти путем насиља и ропства) узима као израз и појавни облик „источног греха". Тек ће Тома Аквински рехабилитовати својину признајући је као „природно право" (које је, разуме се ипак ниже од „божанског права").

У старом и средњем веку јављају се бројне хришћанске секте које поричу својину у горе изнетом смислу (нпр. богумили у предњој Азији и на Балкану, па и шире). Реформација — лутеранство и калвинизам као покрети нове буржоаске класе афирмишу својину, иако нека њихова радикална „лева" крила, као нпр. анабаптисти у Средњој Европи и „дигери" у Кромвеловој пуританској револуцији сматраће својину „грехом" и извором друштвених неправди. Схватања вође дигера Винстенлија *(Winstanley)* о својини утицаће на Русоа, а Русо је први модерни друштвени мислилац који својину као узрок отуђења друштва и човека у друштву образлаже не верским него „лаичко"-научним аргументима (иако је очигледан и утицај еванђеља на њега).

По Русоу човек је по својој природи добар и социјалан (насупрот, рецимо, Хобсовом мишљењу). У свом првобитном природном стању човек је живео у хармонији са другим људима, узимао од природе само онолико колико му је било потребно. Но када се јавила својина, с њом се јавља завист и похлепа за поседовањем и потчињавањем других људи. Чувен је исказ: „Први који је оградио једно земљиште и усудио се рећи ‚ово је моје' био је први оснивач грађанског друштва... Колико би злодела, ратова, убистава, беде и страхота био поштедео људски род онај који би, истржући кочеве из ограде, повикао себи сличнима: ‚Не слушајте варалицу, заборављате да плодови припадају свима а земља никоме'". Но, Русо под својином није подразумевао присвајање (државину, поседовање) него *власт* поводом присвајања, стварања „односа зависности" других људи поводом присвајања. Русоове идеје о својини су преузели и разрадили Прудон и други анархисти у виду различитих теорија и доктрина. Свим тим доктринама је заједничко да је својина коју они, попут Русоа повезују са влашћу, извор неправди, ненормалног, „болесног" стања друштва — тј. „отуђења" друштва.

Код немачких идеалистичких филозофа 19. века отуђеност се јавља не као социјално-антрополошки него као филозофски проблем нпр. код Фихтеа и Шелинга. Она је и код Хегела првенствено филозофски проблем, али већ има друштвено-антрополошке примесе. Покушаћемо на скученом простору који нам стоји на располагању да путем једног широког и упрошћеног уопштавања укажемо на Хегелово схватање отуђења.

Код Хегела основни, онтолошки облик отуђења је прелазак Апсолутне идеје *(Духа)* у материјалну природу у своје „другобиће" *(Andersein)*. Из тог „другобића" дух се ослобађа постепено путем дијалектичког развоја, помоћу људске самосвести. Самосвест (условно речено појединац) све се више усавршава у свом кретању ка сазнању апсолутног духа, што је истовремено процес самосазнања духа. То се дешава преласком тезе (тоталитета — *Allheit)* у своју супротност, (постаје посебност) и кроз њу кретање ка увек новим тоталитетима (синтезама) ка крајњем тоталитету — апсолутном духу. А тај апсолутни дух у друштву се појављује као савршена, „супстанцијална" држава, остварење највиших супстанција духа: слободе, доброга и лепога.

Дух у свом кретању и усавршавању пролази кроз три основне фазе: субјективни дух, објективни дух и апсолутни дух. Субјективни дух је најнижа фаза супротстављања самосвести природи. У тој фази самосвест се испољава и као жудња, као тежња да се потврђује потчињавањем друге самосвести — другог човека. Овај моменат Хегел разрађује у *Феноменологији духа* као однос господара и роба. Победник побеђеном поклања живот, учини га робом и натера га да ради за њега. Но роб *радом* преображава природу, култивише је и тиме придоноси ослобађању духа из природе, а на крају господар постаје зависан од његовог рада и њега самог. Тиме је Хегел истакао значај рада у стварању људске културе.

Истовремено субјективни дух који се радом „објективизује" — отуђује се, „постварује" у предмету рада (Хегел изједначава „постварење" и „отуђење"). Но дух се отуђује не само у раду, него и у свакој другој људској установи, превазилазећи постепено отуђеност путем виших и савршенијих установа — све до државе.

Објективни дух је облик „збиље", реалности, где све те створене установе постижу већ један виши облик постојања слободе, а Хегел слободу у суштини схвата као процес савладавања препрека у сазнању и самосазнању (ослобађању) духа. Објективни дух има три фазе: право, субјективни морал (*Moralität*) и објективни морал (*Sittlichkeit*), што неки, нетачно, преводе са „обичајност"). Право је, дакле, најнижа фаза објективног духа. Оно такође садржи тријаду: апстрактно право које обухвата човека као субјекта права, својину, и неправо које поред накнаде штете обухвата и кривично право.

Нас овде интересује својина: фаза која постоји када субјект права „ставља своју вољу" у једну спољну ствар, чинећи то као израз своје моћи (власти) да потчини себи све спољне ствари (иако Хегел под ствари подразумева и оно што ми данас зовемо „производом људског духа", дакле предмете ауторског и проналазачког права). Стога је својина по Хегелу „спољна сфера слободе" човека. Но то није окупација по схватањима теоретичара природног права. То је облик постварења слободе човека, његове тежње да што више потчини себи спољну природу. Он дакле, своју вољу и слободу отуђује, и ствар не само да је има, присвоји, него и да проширује своју вољу и слободу, да би достигао вишу фазу објективног духа — субјективни морал. Код Хегела је и уговорно право предмет својине зато што се уговором, путем идентичне воље сауговорача, гаси својина једног, али истовремено настаје својина другог сауговорача (§ 72 Основа филозофије права). У праву, воља и слобода имају своје постојање (*Dasein*) у стварима. У субјективном моралу воља постоји у себи самом, то је „унутрашњи свет слободе". Трећа фаза — синтеза права и субјективног морала је објективни морал, у ствари социјални морал чија највиша фаза (после породице и тзв. „грађанског друштва") јесте држава, у којој и право и морал, као и својина, служе заједници па иако својина и у тој фази остаје приватна (што противуречи основним замислима Хегела о држави као „органском" друштву, као изразу друштвеног тоталитета), где воља и слобода достижу свој врхунац, где се у целини остварује идеја доброга. Наиме, док теоретичари друштвеног уговора, нпр. Хобс и Лок, сматрају да слобода и воља постоје првенствено у индивидууму и да их друштво ограничава, по Хегелу

воља и слобода може се остварити само у заједници; индивидуа је по себи ограниченост и отуђеност, њена воља и слобода разграњава и повећава се само у вишим тоталитетима, а највише у држави. У том погледу Хегел следи Платона.

Маркс, када је Хегелов систем поставио „с главе на ноге", када га је превео на „материјалистичку основу", задржао је органско, тоталистичко схватање друштва, али је уместо „духа" узео, следећи Фојербаха, човечанство као врховни тоталитет и циљ развоја. Процес отуђења не дешава се кроз кретање духа, него на плану економије као материјалне базе друштва. Код Хегела дух се креће и кроз природу и кроз друштво-историју; код Маркса није обрађена дијалектика природе већ само друштва (иако имамо Енгелсове покушаје да се објасни и дијалектика природе). Маркс полази од тога да је човек „генерично биће", а његова генеричност се испољава у његовој социјалности, у спонтаној повезаности и складу човека као индивидуе и као члана заједнице, као и у његовој повезаности са природом (све је то Русоов утицај посредством Фојербаха). А оно што човека нарочито повезује са природом, јесте рад. Видели смо да је рад код Хегела врста отуђења, њом се човек оспољује у природи и опредмећује, иако у каснијој фази представља и фактор разотуђења, јер путем рада човек природу преображава и хуманизује, а себе усавршава и универзализује. Код Маркса рад је спонтано испољавање човека као генеричног бића, а представља отуђеност само под нарочитим историјским околностима, тј. у класним друштвима, када се радник одваја од средстава за производњу, када није он власник тих средстава него неки други, и када стога други присваја резултате његовог рада. Управо такву врсту присвајања Маркс и Енгелс називају, у ширем смислу, приватном својином; но најјаснији облик отуђења рада и човека кроза то, по њима, одиграва се у робној привреди, где имамо најчистији облик приватне својине у којем је отеловљен отуђени рад.

Дакле, појам и израз „отуђеност" немају исто значење код Хегела и код Маркса. Код Хегела отуђеност је нормална фаза у кретању духа, сваки појам (а то је код Хегела целина идеје и бића), свака целина (засебност) се отуђује да би се у вишем појму, вишој целини разотуђила, па се поново отуђила. Кретање је садржано у самом појму. Отуђивање је, дакле, нормалан процес. Код Маркса отуђеност је антагонистичко, негативно стање, одступање од аутентичне друштвене супстанције, иако и код Маркса закономерно настаје у одређеној фази кретања те супстанције. Затим, код Хегела изрази „постварење", „оспољење" су у суштини синоними за „отуђење". Код Маркса „постварење" је нормална фаза у процесу рада који се испољава у спољним предметима.

Робна привреда значи да се не производи директно за подмирење потреба чланова интегралног друштва, него се сваки појединац брине о себи; иако се производи за другога, подмирење потреба других није непосредни циљ производње, него стицање што веће добити. Робна привреда нужно намеће индивидуализам у уређењу друштва и у правно-политичкој надградњи друштва. Робни начин производње и индивидуализам који условљава, као што смо истакли, присталице теорија друштвеног уговора и либерализма сматрају великом и корисном тековином цивилизације. Маркс и марксисти, попут Хегела и хегеловаца, насупрот,

то сматрају разбијеношћу, дезинтеграцијом, „атомизацијом" друштва, обликом отуђености од аутентичне суштине друштва као хармоничне, интегралне целине. Производ у робној, тржишној, привреди је роба, а роба је и радна снага коју радник изнајмљује капиталисти. Раднику тиме свој сопствени производ постаје туђ, тај производ-роба креће се по својој сопственој законитости (законима класичне политичке економије) што отуђеним људима робног друштва изгледа као да се ради о вечитим, нужним, људима споља наметнутим, природним законима. Кретање робе представља приватну сферу друштва која се вештачки одваја од јавне сфере, која поприма облик државе. Док је, дакле, држава код Хегела најсавршенији и аутентични облик друштва, код Маркса се друштво, заједница генеричних људи, разликује од државе; и држава је облик отуђености друштва, условљен робом, а истовремено апарат капиталиста (у робној привреди) да пролетаријат држе у зависности. Разуме се, отуђеност је изражена у духовној надградњи: праву (пример је држава), религију, моралу, филозофији, уметности, итд.; јавља се тзв. „идеологија" — крива, стањем отуђености условљена и с њиме паралелна свест о друштву и положају човека у друштву.

Пролетаријат, као дијалектичка супротност капитализму и робној привреди, нема, према томе, само историјску функцију да ствара нови економски систем без робне привреде, као основу заједничке, колективне својине којом ће управљати, путем друштвеног плана, слободни, добровољно удружени произвођачи, у друштву без државе и без ма којег облика организоване принуде; него и функцију да врати човека његовој аутентичној бити, његовој генеричној суштини и свести, да га ослободи лажних идеологија. У томе је смисао Марксовог ослобођења рада и ослобођења човека у комунизму. Ту слободу, јасно излази из изложеног, човек и по Марксу може стећи само у заједници и кроз заједницу.

Видимо, дакле, да је по Марксу и Енгелсу својина као присвајање економских добара и као основа економске делатности одлучујући чинилац у кретању друштва. Док је приватна својина чинилац отуђења друштва, колективна, друштвена својина будућег комунистичког друштва неће бити само материјална база постојања друштва, него и оруђе друштвене интеграције.

Додајмо, на крају, да наши покушаји да у наш друштвени и правни систем уградимо неке Марксове и Енгелсове ставове из схеме кретања друштва ка „разотуђењу", као што су нпр. „ослобођење рада", „слободна асоцијација произвођача", „несвојинска (тј. неправна) концепција својине", „одумирање државе" — не могу успети не само због тога што су Маркс и Енгелс могућност остварења тих ставова били предвидели 1) за будућност када капитализам буде исцрпео све своје могућности и када стога буде доспео у крајњу кризу, и 2) у *светским размерама* обухватајући све, а пре свега најразвијеније земље; него ни стога што се ти ставови не могу само *делимично* остварити. Не може нпр. да „одумре" држава код нас у Југославији, у срцу Европе, при разноразним упућеностима на друге државе у свету; не може да „одумре" само друштвена својина (у смислу „несвојинске концепције својине"), а да постоје и јачају друге правне установе и гране права; не може се остварити „слободна асоцијација произвођача" и свесно регулисана привреда помоћу тржишта и робе (што Маркс и Енгелс сматрају главним

чиниоцем отуђености); не може се „разотуђити" друштво усред јачања неких видова „отуђености" — као што су себичност, нација, религија, локализам, јачање улоге и значаја новца и, најзад, све веће јагме за поседовањем.

Dr. Andrija Gams,
Retired Professor of the Faculty of Law in Belgrade

SOME CONCEPTIONS OF OWNERSHIP AS A SOURCE AND AN ASPECT OF ALIENATION

Summary

The author in the present article elaborates in a summary way on some religious and socio-philosophical conceptions related to ownership as a source and an aspect of alienation of society. In doing that, he treats particularly the conceptions of Hegel and Marx, including their basic views concerning the role of labour. According to Hegel, labour is a specific form of alienation of the self-reliance in relation to external objects, but it is at the same time a tool for transforming and cultivating the material nature and for »liberating the spirit out of it«. As a specific phase in the movement of law, and at the same time of the movement of the »objective spirit«, the ownership is the »external sphere« of will and freedom of man, taking external shape in the objects of labour.

According to Marx, labour is a natural component part of the »generic character« of man and a connection with the external nature. Along these lines, in an »inalienated«, »organic« and authentic human society, as is the case with the primeval clan-type communism or with the future presumed communist society, the ownership is a spontaneous connection between man and the objects of external nature and a continuation of man's personality.

However, in class societies, where labour is separated from ownership over the means of production, ownership is an expression of alienation of society. This is particularly true for private property as the ownership over the goods in the capitalist society, where alienation reaches its peak and where circulation of commodities creates a semblance of necessary relations which do not depend on people's volition. This alienation shall be abolished by the proletariat as a basic antithesis of the capitalist class, while creating a classless communist society, which is going to be without private property and without state.

Dr Andrija Gams,
ancien professeur à la Faculté de droit à Belgrade

QUELQUES CONCEPTIONS SUR LA PROPRIETE EN TANT QUE SOURCE ET FORME D'ALIENATION

Résumé

Dans son article, l'auteur expose en grandes lignes quelques conceptions religieuses et socio-philosophiques sur la propriété en tant que source et forme d'aliénation de la société, s'arrêtant un peu plus sur les conceptions de Hegel et Marx. Il y présente les principaux points de vue de Hegel et Marx sur le rôle du travail. Chez Hegel, le travail est une forme définie d'aliénation de l'autoconscience dans les objets exterieurs, mais en même temps un moyen de métamorphose et de culture de la nature materielle et de la libération de l'esprit de celle-ci, et la propriété est comme une phose déterminée dans le mouvement du droit et en même temps le mouvement de »l'esprit objectif« — la sphère exterieure de la volonté et de la liberté de

l'homme »exterieurisée« dans les objets du travail. Chez Marx le travail est partie composante naturelle de la nature »générique« de l'homme et une liaison avec la nature exterieure; tandis que la propriété dans la société »inalienée«, »organique« authentique, telle qu'a été le communisme original familial ou bien la future société communiste presumée — présente un bien spontanné entre l'homme et les objets de la nature exterieure, la prolongation de la personnalité de l'homme. Cependant, dans les sociétés de classes où l'on sépare le travail de la propriété sur les moyens de production, la propriété est l'expression de l'aliénation de la société. Ceci est surtout le cas de la propriété privée en tant que propriété sur la marchandise dans une société capitaliste où l'aliénation atteint son comble et où le mouvement de la marchandise donne un semblant de rapports nécessaires indépendants de la volonté des hommes. Le prolétariat abolira cette aliénation, en tant qu'antithèze fondamentale à la classe capitaliste, créant une société communiste sans classes, sans propriété privée et sans état.

UDK — 321+930.85](497.13)

др Ружица Гузина,
редовни професор Правног факултета у Београду, у пензији

НЕКОЛИКО НАПОМЕНА ПОВОДОМ СТО ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ ХРВАТСКОГ НАРОДНОГ ПРЕПОРОДА

Познат у историји и у књижевности и под именом *илирски покрет*, хрватски народни препород представља једну од етапа у развоју борбе Хрвата за национално, социјално и политичко ослобођење испод власти Мађарске.

Наиме, тридесетих година XIX века, мађарска буржоазија, економски ојачала и национално пробуђена, покушала је да наметне своју националност и апсолутизам Хрватима, који су се налазили под влашћу Мађарске. То се испољило у настојањима да се присилним мерама и од немађарских народа створи јединствена мађарска нација, која би се простирала „од Карпата до Мора", како је тада истицано. Затим, како је Хрватска имала извесну аутономију у оквиру Мађарске, (и Аустрије) настојало се, од стране мађарских влада, да се и та аутономија или потпуно укине или сведе у најуже границе. Мађаризација би се спровела, у првом реду, натурањем мађарског језика Хрватима и Србима у Хрватској. Аутономија би се укинула појачаном централизацијом унутрашње управе без обзира на дотадањи аутономни статус појединих области у оквиру Мађарске.

Како је и у Хрвата, као и у Срба у Хрватској, већ настајало буђење националне свести под утицајем јачег економског и друштвеног развоја, повезано и са развојем градова и грађанства, — то су ова настојања мађарских влада наишла на отпор у Хрватској. Отпор се манифестовао, у првом случају (тј. у случају покушаја мађаризације), као борба за одбрану угрожене хрватске нације и њеног права на слободан развој, а у другом случају (атак на аутономију) — као борба за одбрану угрожене аутономије Хрватске. Ови отпори су се каналисали у илиризму, којим је обележена и прва етапа развоја националног покрета у Хрвата, односно и хрватског народног препорода.

С Илиризмом идеја о уједињењу јужнословенских народа у заједничку државу постаје услов за успешну одбрану хрватског народа од мађаризације. Стварању заједничке државе претходило би политичко и културно уједињење самих Хрвата у Аустро-Угарској, пошто су живели раздвојени у више области, од којих су се неке налазиле директно под Аустријом (Далмација, Истра, Војна крајина), а друге и под Мађарском (цивилна Хрватска, Славонија). Затим, ширење идеје братства и јединства свих Јужних Словена дошло би, у перспективи, и њихово

политичко уједињење, без обзира на државне оквире у којима су се дотле налазили.

Обележавајући национални покрет *илирским именом* његови носиоци су се у томе ослањали, прво, на историјску везу која је постојала између староседелаца Балканског полуострва, Илира, и Јужних Словена — пошто су и ови населили исте територије — а затим, и на давнашњу праксу да се и у књижевности и у међудржавним односима земље настањене Јужним Словенима називају *илирским земљама*. И Наполеон је, као што је познато, после победе над Аустријом, провинцију формирану 1809. године од делова Хрватске и Словеније, назвао Илиријом(1).

Суштински разлог, међутим, зашто је покрет обележен илирским именом био је тај што су хрватске земље и хрватски народ били разједињени посебним и економским и политичко-правним режимима, јер су вековима живели под врховном влашћу више држава (Угарском, Аустријом, Аустро-Угарском, Млетачком Републиком, Турском), те се претпостављало да једино неко неутрално, а истовремено и традиционално, заједничко име за све Јужне Словене — и које би нарочито указивало на припадност Хрвата и широј заједници јужнословенској — могло да им улије и потребно самопоуздање у супротстављању намерама угарских влада да их утопе у мађарску нацију. Другим речима, полазило се од тога да ће одбрана од мађаризације бити много успешнија ако јој се супротстави *Велика Илирија* — како је у покрету називана замишљена заједница Јужних Словена — него усамљена и тада расцепкана Хрватска. *Зато је и оснивач покрета, Људевит Гај, говорио Хрватима да — „наша народност, ако илирска не буде, мора пропасти"*.

Идеологија покрета — на челу са младим хрватским књижевницима — заснивала се на схватањима да са обе стране Саве и Дунава, живи, у ствари, исти народ. Како су им се и положај у свету и историјске судбине поклапале (сви су се налазили под туђом влашћу), то се мислило да се и њихова будућност — национално ослобођење и национална афирмација — могу остварити само заједничким напорима, односно и заједничком борбом.

Везујући се за тада савремене идеје европског романтизма, у оквиру којег су се нарочито истицале *националне вредности*, а затим, ослањајући се и на славистичке студије, у првом реду на Шафарикове, — *интелигенција је илирском покрету дала најпре филолошко-књижевно обележје*. Тако су растућој експанзији мађарске националности и наметању мађарског језика Хрватима супротстављени хрватска националност, односно илирска, као и народни језик хрватски. Али, у истицању народног језика морало се и кајкавско наречје подредити „илирском" што је тада значило штокавском као најраспрострањенијем. Затс је Људевит Гај упућивао на реформу кајкавског правописа као неопходну и за стварање заједничког језика и заједничке књижевности Јужних Словена, те и за њихово политичко уједињење. Године 1832. гроф Јанко

(1) *Илирија* је обухватала: Горицу, Тржић, Трст, Крањску с Приморјем, део Корушке, део Хрватске на десној обали Саве, и Далмацију — са седиштем у Љубљани. После Наполеоновог пада све земље обухваћене *Илиријом* враћене су Аустрији. Област, која је тада формирана од Крањске, Горице, Истре и Цивилне Хрватске, названа је *Краљевина Илирија*. Кад је 1822. године из те краљевине издвојена *Цивилна Хрватска*, на захтев хрватских сталежа, остале покрајине постале су *крунске земље*, (Аустријске круне), али се и даље у титулама аустријских царева помињала и *Краљевина Илирија*.

Драшковић разрадио је, у својој књизи под именом *Дисертација,* идеје илиризма и настојао да их прихвати и хрватско племство, главни политички фактор тада у Хрватској(2). Затим, кад је покренуо „Новине хрватске" (1835) Људевит Гај се обратио, у првом огласу, свим Јужним Словенима називајући их „илирском браћом". Књижевни прилог под именом „Даница", који је придодат уз „Новине", отворен је био за сва словенска наречја. Саме „Новине", већ од 1836. године, излазе на штокавском. Штокавски пишу тада најистакнутији писци — Мажуранић, Враз, Деметер, Кукуљевић, Блажек. Истовремено, осниване су и националне установе, као: Хрватска читаоница, Матица хрватска, Господарско друштво, и друге, те је тако илирски покрет добио велики значај и за развој националне културе у Хрвата.

Мађарске владе су настојале да сузбију илиризам и да, и поред отпора, спроведу мађаризацију Хрвата и Срба у Хрватској. Године 1839. мађарски сабор је донео одлуку да се у Хрватској и у Славонији, за десет година, уведе мађарски језик и као службени. Даље мере против Хрвата састојале су се у томе што је 1842. године постављен за хрватског бана Мађар (Фрањо Холер), уместо Хрвата, а у самој Хрватској формирана је странка „мађарона" (састављена углавном од хрватског племства), чије су присталице тражиле споразум са Мађарима. И на крају, приказујући покрет на бечком двору као антиаустријски и антидинастички, мађарске владе су успеле да се, краљевим указом од 11. II 1843. године, забрани чак и сама употреба илирског имена.

У таквим околностима вође илирског покрета ангажовале су се да, с једне стране, придобију и хрватско племство за своју политику указивањем да су и њихове позиције угрожене мађаризацијом и централизмом, а с друге стране, да убеде и меродавне факторе у Бечу у своју лојалност према Аустрији и Хабзбуршкој династији. Али, то је покрет оријентисало на профеудалну политику. Због тога је морало да дође и до спајања првих странака у Хрватској: Илирске странке и Конзервативне у Народну странку које су се, у оквиру покрета, и формирале. Ове странке, настојећи да придобију хрватско племство и бечки двор за своју политику, користиле су, у даљем раду, само законита средства борбе као што су феудални хрватски сабор и легална штампа. А ови су могли да послуже једино као трибине за пропагирање већ опортунистичке политике у односу на почетне фазе развоја илирског покрета. Тако је за моменат, одбрањена феудална хрватска „државност" (аутономија Хрватске) и од Аустрије и од Мађарске, чији су се апсолутизми сукобљавали у Хрватској. Али, покрет је изгубио почетни револуционарни значај.

Што се тиче ширег, југословенског програма илиризма, за њега се агитовало илегално све до револуције 1848. године. Од забране илирског имена из Хрватске се преноси један део активности у Србију. Године 1844. илирци покрећу у Београду мали лист „Бранислав" у коме објашњавају свој сукоб с Мађарима и објављују програм илиризма,

(2) Услед јачања аустријског апсолутизма и тенденција ка централизовању државе — што је значило и укидање аутономије покрајина — угрожено хрватско племство је 1790. прихватило подређивање Хрватске Угарској изгубивши финансијску независност, а да би сачувало личне феудалне привилегије и део хрватске аутономије. Из истих разлога је 1827. год. пристало да се у хрватским школама уведе мађарски језик као обавезан.

који је антимађарски и антимађаронски (у односу на домаће мађароне у самој Хрватској).

У револуционарној 1848. години укинут је феудализам у Хрватској. Грађанско друштво, стварајући потребне услове за свој политички рад обезбеђењем слободе штампе и пуним учешћем у политичком животу — и у Хрватском сабору — поново је могло да изрази своје идеје обухваћене илиризмом. И, пошто су *илирци тада дошли на власт, поставили су и конкретан програм своје будуће политике. Тај програм је садржао тежњу за стварањем југословенске политичке заједнице у оквиру Аустрије, организоване на федералној основи.* Државно-правни статус Хрватске био би загарантован једним демократским, буржоаским уставом.

*

Идеје илиризма нису наишле на исти подстицај у Словенаца, а затим ни у Срба, како у Војводини тако и у Србији.

Од Словенаца идеје илиризма прихватио је најпотпуније само Станко Враз. Међутим, кад је почео да пише штокавским дијалектом преселио се у Загреб (1839), па се и рачуна као хрватски песник. Осим у Враза, идеје илиризма имале су неког одјека код словеначких Ђака, затим код интелигенције, која је потицала са села, као и код једног дела словеначког свештенства. Али, сем политичке наклоности и разумевања за борбу Хрвата и Срба против Мађара, није дошло ни близу до покрета као у Хрватској. Сам Прешерн, у дискусији с Вразом, бранио је словеначку језичку индивидуалност и сматрао је да би преузимање штокавштине успорило, за дуже време, културни и национални развој Словенаца. Зато се и повезивање с покретом свело, углавном, на изражавање тежњи за језичким зближавањем с Хрватима, као и на пружање политичке подршке свим југословенским народима у њиховој борби за ослобођење. Ово је разумљиво с обзиром на околности у којима су се Словенци тада налазили. Наиме, у значајним словеначким градовима преовладавали су Немци, а словеначке територије су, исто тако, биле распарчане и са различитим статусом у оквиру Аустрије, односно са различитим степенима унутрашње аутономије (Корушка, Крањска, Штајерска, Истра и Горица). Према томе, у Словенаца је у први план долазило њихово сопствено уједињење и окупљање свих снага из свих покрајина, тј. укидање територијалне расцепканости и организовање саме словеначке нације, па тек у другом плану и уједињење Словенаца са осталим Јужним Словенима.

У *војвођанских Срба,* тј. у њених најистакнутијих књижевника и публициста, илиризам је наишао готово на потпуно одбијање. Они се нарочито нису слагали са илирским именом, истичући да је „мртво", „неактуелно", и „без значаја". Ово због тога што су војвођански Срби, у време појаве илиризма, већ имали одређене токове развоја своје националне културе. Низ установа, листова и часописа већ је био покренут, те им је и омогућено да изразе своја и књижевна и национална стремљења (Матица српска, народна позоришта, као и часописи: „Летопис Матице српске", „Голубица", Српска Пчела", „Скоротеча", „Подунавка", „Бачка Вила", и др.). С политичке стране — очи су им биле

окренуте према Србији, која се тада налазила у пуном напону борбе за обезбеђење тековина које су постигнуте у два устанка против Турске, као и за афирмацију српске нације. Зато су се и најистакнутији Срби с неразумевањем односили према илиризму, који је био, у основи, историјски условљен покрет у Хрвата у њиховој одбрани од Мађара. (И Вук Караџић је био против илирског имена за које је говорио да „данас у себи ништа не значи". Бранко Радичевић се, исто тако, изјаснио против илирског назива у својој песми *Безимени*. Стерија, пак, који је сарађивао са илирцима, бранио је, у суштини, црквено-словенски језик. На исти начин односили су се према илиризму и Суботић, и Сима Милутиновић-Сарајлија, и Мушицки, као и други).

Међутим, иако илизирам није био прихваћен, баш у то време развила се најживља књижевна сарадња између Хрвата и Срба. Осим тога, међу неким млађим писцима било је разумевања за илирски покрет, који су га не само идејно прихватили, већ су се борили и за његову афирмацију међу Србима.

Што се тиче саме *Србије*, све њене друштвене снаге биле су тада ангажоване на изградњи сопствене државности уз коришћење тек стечене унутрашње аутономије (хатишерифима од 1830. и 1833. године). Напори за ослобођење Срба нису се већ тада могли конкретније повезати с потребама ослобођења и осталих јужнословенских народа који су се, исто тако, налазили под туђом влашћу. Нешто доцније, идеје о уједињењу истаћи ће и најмеродавнији политички представници и у Србији, али на друкчијој основи од оне која је замишљена у оквиру илирског покрета и од стране већине Хрвата, који су се у том покрету ангажовали. Наиме, у политичком програму Илије Гарашанина од 1844. године *Начертанију* помиње се и идеја о уједињењу, али „под Србима", пошто су Срби „прави наследници великих... отаца", те услед тога „српство стоји под заштитом светог права историческог". Зато *Начертаније* предлаже васкрсење „српског царства" у „прастаром времену основаног", које, обједињујући и Јужне Словене, „само нове гране тера и на ново процветавати почиње". Отуд се у *Начертанију* поставља да, ако се ствар уједињења „с ове тачке сматра, онда ће ду и остали Јужни Словени идеју ову врло лако разумети па и с радостију примити".

У другим југословенским земљама идеје о уједињењу Јужних Словена нису тада јаче истицане услед посебних историјских околности у којима су се налазиле.

*

* *

После револуције од 1848. године у целој је Европи завладала реакција. И у земљама Јужних Словена, које су се налазиле под аустро-угарском влашћу, спутавана је свака напредна мисао заједно са слободом штампе, књижевношћу и политичким радом. Због било какве делатности, која би подсећала на оне из 1848, хапсило се, а најистакнутији људи међу Хрватима и Србима у Хрватској осуђивани су на робију. *То доба обележено је у историји Аустро-Угарске — и народа* под њеном влашћу — као доба „Баховог апсолутизма", свевласти и десетогодишњег полицијског режима Баха, аустријског министра унутрашњих

послова. Низом мера, у првом реду полицијских, угушиван је револуционарни национални покрет, те према томе и рад на уједињењу Јужних Словена у Аустро-Угарској. У Хрватској је обустављена Гајева „Даница" (1849), а у Словенији је забрањен лист „Словенија" (представник тежњи словеначке омладине за уједињењем словеначких области). Војводина, која је „на Мајској скупштини" 1848. године у Сремским Карловцима прогласила своју независност („Српска Војводина" са војводом и патријархом на челу), територијално је смањена и припојена је Угарској (1851). Реакција се окренула нарочито против Срба у Аустро-Угарској за које се држало да су својим симпатијама везани за Русију (посебно за време кримског рата, када се Аустрија ставила на страну Турске, иако јој је Русија помогла при угушивању револуције 1848).

Реакција је захватила и Србију. Забрањује се растурање књига Вука Караџића, а напредни професори се прогањају. Бранко Радичевић је протеран из Београда (1849), а забрањена је омладинска организација („Дружина младежи српске"). Спречавано је и преношење из Војводине чак и оних листова које је аустријска цензура одобрила.

Али, као што се у историји често показало, прогресивна мисао се не може потпуно угушити било каквим средствима, поготову ако је захватила и шире народне слојеве. Аустро-угарски апсолутизам и потискивање демократских тежњи изазвали су нов талас отпора оних друштвених снага у Хрватској, које су се покренуле против феудалних режима и 1848. године. Нови отпори су се јавили, као и у доба илиризма, прво у књижевности и у друштвеним наукама где долази до још живље сарадње између Хрвата и Срба. Најистакнутији тадањи хрватски књижевници — Кукуљевић, Иван Мажуранић, и други, а са српске стране — Вук Караџић и Бура Даничић — истичу начело да Јужни Словени, као један народ треба да имају и једну књижевност. За заједнички књижевни језик препоручују дијалекат штокавски ијекавски, који је код Хрвата, у већини, и раније био прихваћен. Кукуљевић оснива у Загребу 1851. године — „Друштво за повјесницу Југославенску". У „Архиву", органу друштва, објављују се врло значајни радови из историје свих југословенских народа. У тој књижевној сарадњи постепено се напушта илирско име и усваја ново, југословенско, које се раније помињало само као географски појам. Реч *„југословенски" постаје сада политичка ознака јужнословенских народа у њиховој тежњи за уједињењем.* У том смислу пишу се и прогласи и декларације.

*

* *

Историјски узев, хрватском народном препороду припада заслуга да је национално и политички покренуо хрватски народ — и Србе у Хрватској (којима је Сабор тек 1867. године изгласао политичку равноправност с Хрватима), указујући им истовремено да се њихово национално ослобођење може успешније остварити заједничком борбом свих Јужних Словена, који су се тада налазили под туђом влашћу.

Dr. Ružica Guzina,
Retired Professor of the Faculty of Law in Belgrade

SOME REMARKS ON THE 150th ANNIVERSARY OF THE CROATIAN NATIONAL REVIVAL

Summary

In course of the thirties of the nineteenth century economically strengthened and nationally awaked, the Hungarian bourgeoisie strived to impose its nationality and the absolutism over Croats too, who were under direct rule of Hungary (while the supreme authority was that of Austria). The first objective had to be realized by means of imposing to Croats the Hungarian language, while the other one by way of abolishing the autonomy of Croatia. However, these attempts confront with resistance by the young Croatian bourgeoisie whose national consciousness too has been already aroused under the influence of intensive economic and social developments. Most active in that resistance are the young Croatian writers who are the first to give to the Revival a literary character. Ljudevit Gaj — the leader of the Movement, initiates the *Hrvatske novine* (Croatian Journal) in 1835, as well as its literary supplement under the title *Danica.* At the same time, a whole series of national institutions has been established, such as *Hrvatska čitaonica, Matica hrvatska, Gospodarsko društvo,* etc. (Croatian Reading-room, Croatian Queen-bee, i.e. academic society, Agricultural Society).

The Croatian national revival is also known as the »Illyrian Movement«. It was usual at the times to call the South Slavs Illyrians, since they settled on the former territory of old Illyrians. The idea was that the defense against hungarization would be more successful if »Great Illyria« was used as an argument, since this was the term applied in the Movement to cover a projected community of South Slavs — and not the territorially reduced and at that time divided Croatia. That is why Gaj was saying that »our nationality would perish, if it was not the Illyrian«.

Hungarian authorities have suppressed the Illyrian Movement. In 1839 the Hungarian Parliament enacted a decision according to which Hungarian language had to be introduced within a ten year period in Croatia (both in the so-called Civilian one and in Slavonia), as the official one. This was followed by the February 11, 1843 Royal Decree by means of which the use of the Illyrian name was prohibited. The political program of the Illyrian Movement contained the idea of uniting of South Slavs under the Austrian rule, but on a federal basis.

However, the Movement was not welcomed in other South Slav countries, although close cooperation has been established in the area of literature, and more particularly between Croatian and Serbian writers. Gradually, the Illyrian name was abandoned to be replaced by the new one, namely Yugoslav. The *shtokavian* dialect has been accepted too as the most wide-spread one with the South Slavs. The common language and the common literature of the South Slavs, namely, had to precede their political uniting.

Dr Ružica Guzina,
ancien professeur à la Faculté de droit à Belgrade

QUELQUES MENTIONS A L'OCCASION DU 150ème ANNIVERSAIRE DE LA RENNAISSANCE POPULAIRE CROATE

Résumé

La bourgeoisie hongroise, économiquement renforcée et nationalement réveillée les années trente du XIX siècle, a taché d'imposer sa nationalité et son absolutisme de même aux Croates qui se trouvaient sous le pouvoir directe de la Hongrie (et suprème de l'Autriche). Le premier objectif serait realisé en imposant la langue hongroise aux croates, et le deuxième — en

abolissant l'autonomie de la Croatie. Elle se heurte cependant à la resistance de la part de la jeune bourgeoisie croate, chez laquelle la conscience nationale est deja réveillée sous l' influence du développement économique et social plus important. Les jeunes écrivains croates sont les plus actifs dans cette resistance, et ce sont eux qui donnent tout d'abord à la *renaissance* le caractère littéraire. Ljudevit Gaj, à la tête du mouvement lance *Hrvatske* novine 1835 (journal croate) ainsi qu'un annexe littéraire sous le nom de *Danica*. En même temps tout un nombre d'autres établissements nationaux voient le jour, tels que: *Hrvatska čitaonica, Matica hrvatska, Gospodarsko društvo* et autres.

La renaissance croate nationale est aussi connue sous le nom de »Mouvement illyrien«. A l'époque il était usuel d'appeler les Slaves du sud, les illyriens, puisqu'ils s'étaient établis sur l'ancien territoire des lointains illyriens. On partait de la supposition que la défense contre la hongrisation serait plus efficace en lui opposant la »Grande IIlyrie«, le nom qui dans le mouvement était donné à la communauté imaginée des Slaves du sud, que si c'était fait par la Croatie qui était rendue plus petite et qui était partagée à l'époque. C'est la raison pour laquelle Gaj disait à l'époque que »notre nationalité doit échouer si elle n'est pas Ilyrienne«.

Les gouvernements hongrois ont réprimé le mouvement illyrien. En 1839, l'assemblée hongroise avait décidé qu'en dix ans on introduirait la langue hongroise comme langue officielle en Croatie (Civile et Slavonie). Un hongrois a été nomé ban. Ensuite par décret royal du 11. II. 1843 il a été interdit d'utiliser le nom d'illyrien. Le programme politique du mouvement illyrien contenait l'idée de l'unification des Slaves du sud qui étaient sous les Autrichiens, mais sur une base fédérative.

Cependant le mouvement n'a pas été accepté dans les autres pays des Slaves du sud bien qu'il y ait eu coopération littéraire très étroite, surtout entre les hommes de lettre croates et serbes. Peu à peu on abandonne le nom d'illyrien pour adopter un nouveau, le nom de Yougoslave, tout comme on adopte le dialecte chtokavski comme étant le plus répandu parmi les Slaves du sud. Une langue commune et une litterature commune des Slaves du sud précéderaient leur unification politique.

UDK — 347.971.99(420)

мр Марија Драшкић,
асистент Правног факултета у Београду

ОРГАНИЗАЦИЈА ГРАЂАНСКИХ СУДОВА У ЕНГЛЕСКОЈ

Енглеско право настало је из праксе судова, тачније речено, из поштовања правних принципа који произлазе из правила која ствара судија решавајући у конкретном спору и која морају бити поштована, под одређеним условима, од стране других енглеских судија. За разумевање функционисања судског прецедента који је најважнији саставни део система енглеског права *(common law)*, стога, неопходно је познавати организацију и хијерархију енглеских судова за грађанске и трговачке спорове.

1. Суд грофовије *(County Court)(1)* је најважнији од прилично великог броја нижих судова, од којих већина постоји само теоријски, без икакве стварне надлежности(2). Суд грофовије постоји у 320 дистрикта и у сваком од њих мора да заседа најмање једанпут месечно. Судија суда грофовије *(circuit judge)* бира се за један округ (који обухвата, у административном смислу, неколико дистрикта) и због тога руководи правосуђем у свим судовима грофовије из свог округа.

Надлежност суда грофовије обухвата: спорове из уговора или деликта чија вредност не прелази 5000 фунти, осим спорова по тужби за накнаду штете проузроковане клеветом или одустајањем од обећања брака; спорове који се тичу земљишта ако вредност пореза не прелази 1000 фунти годишње; спорове на које се примењују правила *equity* (нпр. *trust)* уколико им је вредност мања од 5000 фунти; оставинске спорове у којима чиста вредност заоставштине није већа од 5000 фунти; ликвидацију акционарских друштава са капиталом мањим од 1000 фунти; спорове који се тичу расне дискриминације итд.(3). Надлежност суда грофовије могу да уговоре и саме странке, иако је вредност спора већа од 5000 фунти. Са друге стране, *High Court of Justice* је слободан да упути на решавање суду грофовије спорове за које, иначе овај суд по закону није надлежан.

---

(1) Данашњи изглед енглески судови добили су током последњих сто педесет година путем многобројних законодавних интервенција које су извршиле структуралну и суштинску реформу у организацији судства. Суд грофовије, такође, потиче из овог раздобља, тако да нема ничег заједничког са старим судовима грофовије из англосаксонске епохе, осим истог имена. Међутим, њихово име може данас створити не малу забуну, с обзиром да организација ових судова не следи границе грофовија.

(2) Већина ових судова су општински судови који су престали да функционишу, али нису сви формално укинути. Изузетак представљају нпр. Суд лордмера и града Лондона *(Mayor's and City of London Court), Liverpool Court of Passage, Bristol Tolzey Court, Salford Hunderd Court.*

(3) Преглед стварне надлежности суда грофовије садрже *County Courts Act* из 1959. године и *Country Court Rules* из 1936. године.

Спорове пред судом грофовије решава судија појединац. Теоријски гледано, порота састављена од осам чланова може бити позвана да учествује у суђењу, али у пракси то се догађа само у врло изузетним случајевима. Спорове чија је вредност испод 500 фунти решава помоћник судије *(registrar)*, у осталим предметима он припрема судијин посао. Колико је истинита изрека да је „суд грофовије најважнији суд у Енглеској" и да *registrar* и судија обављају заиста велики посао, показује податак да је пред судовима грофовије у 1980. години било започето 1 933 444 предмета, што представља 80% од свих грађанских судских поступака започетих у свим грађанским судовима(4).

2. *High Court of Justice* је суд који се састоји из три одељења: Одељења Краљичиног стола *(The Queen's Bench Division)*, Одељења Канцеларије *(The Chancery Division)* и Породичног одељења *(The Family Division)(5)*. Овај суд редовно заседа само у Лондону, у зградама *Royal Courts of Justice* које се налазе у Улици *Strand*. Изузетно, судије Одељења Краљичиног стола одлазе два пута годишње у важније провинцијске градове где одржавају заседања и где им помажу специјални сарадници *(district registries)* који обављају прве радње у поступку и одабирају предмете који ће се изнети пред судију у време његових покретних заседања.

Надлежност овог суда је, без обзира што његово име упућује на то да је „виши" суд, у суштини првостепена и пуна надлежност за све спорове, независно од вредности спора. То значи да овај суд може да буде надлежан у првом степену и за спорове које би требало да решавају судови грофовије. Ако се догоди да тужилац изнесе свој предмет на решавање пред *High Court of Justice*, иако је могао да се обрати суду грофовије, јер је вредност спора у границама лимита прописаног за судове грофовије, *High Court of Justice* ће се огласити ненадлежним или ће, прихватајући надлежност, признати странки која је успела у спору накнаду судских трошкова према мерилима суда грофовије(6). Само изузетно, од доношења *Administration of Justice (Appeals) Act-a* 1934. године, *High Court of Justice* може бити надлежан за решавање по жалбама поднетим против одлуке донете од стране суда грофовије или другог нижег суда. Најзад, иако свако од одељења која сачињавају *High Court of Justice* може да решава било који предмет из надлежности овог суда, у пракси је управо супротно: свако од одељења је специјализовано за решавање спорова извесне врсте.

---

(4) K. Eddey: *The English Legal System*, 3rd Edition, Sweet and Maxwell, London, 1982. str. 40.

(5) Најрадикалнија реформа судске организације у Енглеској спроведена је путем два закона о судству *(The Supreme Court of Judicature Acts)* из 1873. и 1875. године, којима је створен и High Court of Justice. У то време овај суд састојао се од пет одељења: Краљичин сто *(The Queen's Bench)*, Канцеларија *(The Chancery)*, Одељење за оставинске предмете, разводе и поморске предмете *(Probate, Divorce and Admiralty)*, Државна благајна *(Exchequer)* и Опште суђење *(Common Pleas)*. Најважније измене у својој организацији *High Court of Justice* имао је 1880. године, када су укинута одељења Државне благајне и Општег суђења и припојена одељењу Краљичиног стола и 1970. године када је извршена редистрибуција надлежности Одељења за оставинске предмете, разводе и поморске предмете и уместо њега је створено Породично одељење.

(6) Разлози који наводе странке да се, упркос драстично великој разлици у цени судских трошкова, обраћају „вишем" суду и тако ризикују да на име судских трошкова плате више него што износи вредност спора, разумљиви су у оним случајевима када се интерес манифестује у давању прилике за потврду неког великог правног начела. Видети: Р. Давид: Увод у приватно право Енглеске, Београд, 1960. стр. 227, примедба бр. 218.

2.1. Одељење Краљичиног стола(7) решава све спорове у вези са уговорима, деликтима, осигурањем, чартеровањем, меницама, коносманима, сударима бродова, пружањем помоћи и спасавањем на мору, банкарским пословима итд. У стварности, што произлази из поменутих правила о надлежности, овај суд узимаће у разматрање само оне спорове чија је вредност изнад 5000 фунти. У оквиру Одељења Краљичиног стола постоје и Трговачки суд *(Commercial Court)* који решава, с обзиром на своју посебну стручност, све предмете трговачке природе и Суд Адмиралитета *(Admiralty Court)* који је надлежан за предмете у вези са поморством.

Као другостепени суд *(The Queen's Bench Divisional Court)* Одељење Краљичиног стола има традиционално посебну надлежност у области контроле рада нижих судова, коју спроводи уз помоћ налога *(orders)* познатих под именима *certiorari, mandamus* и *prohibition*(8).

2.2 Одељење Канцеларије, сходно свом пореклу(9), задржало је надлежност суда који примењује правила *equity*. То су, најпре, случајеви у којима треба обезбедити санкцију за разне врсте фидуцијарних правних послова у којима поштовање дате речи и забрана сваког облика изигравања представљају смисао правне заштите непознате *common law-u (trust, use, mortgage)*. Са друге стране, Одељење Канцеларије надлежно је да пружи заштиту свим оним правним односима у којима долази до изражаја права воља странака, као што је ништавост уговора због заблуде *(innocent misrepresentation)* или налагање да извршење уговорних обавеза буде у натури *(specific performance)*. Овај суд решава и велики број ванпарничних предмета (нпр. у вези са расправљањем заоставштине), предмета који се односе на исправљање земљишних књига и пренос својине на земљи, предмета који се тичу ортаклука, друштава, пореза и сл. Најзад, после најновије реформе судске организације коју је спровео

(7) Порекло Одељења Краљичиног стола (односно Краљевог стола ако се имају у виду временска раздобља када се на престолу Енглеске налази краљ) пре велике реформе судства 1873—1875. године препознаје се у Суду Краљевог стола као најзначајнијем од краљевских вестминстерских судова који су стварали током векова систем права у Енглеској познат под називом *common law*. Ово право, које се заснивало на тзв. „општем обичају од памтивека" *(general immemorial custom)*, у суштини је стварано одлукама судија краљевских судова који су решење спора првенствено тражили међу прецедентима тј. међу правним принципима који произлазе из већ донетих судских одлука.

(8) *Certiorari* је налог којим се укида одлука нижег суда и предмет добија на решавање *High Court of Justice*, иако не спада у његову надлежност. Налог *mandamus* издаје се нижем суду са наређењем да поступа у складу са својом надлежношћу а налог *prohibition*, обрнуто, захтева од нижег суда да обустави поступање у предмету који не спада у његову надлежност. Видети: R. David: *op. cit.*, p. 102—104.

(9) Настанак и име Суда Канцеларије, од кога води порекло и данашње Одељење Канцеларије, везани су за давно време средњевековног права у Енглеској. Наиме, краљ, будући да је своје прерогативе да суди пренео на различите краљевске судове, не појављује се као редовни судија. Само изузетно, поданик који је сувише сиромашан да би могао да покрене спор пред редовним судом, или је незадовољан неправичном одлуком суда, или је, најзад, суд одбио да реши спор, могао се обратити монарху и од њега затражити да „учини дело правде и милости" *(to do justice and mercy)*. Временом, међутим број оваквих захтева се знатно повећао, тако да је монарх био принуђен да одреди специјалног саветника *(Lord Chancellor)* који му је помагао у администрацији правосуђа, односно да у првој половини 15. века на њега пренесе у потпуности одлучивање у грађанским предметима које су појединци подносили краљевом ванредном суду. Крајем 15. века Канцелар је већ, практично, самостални судија који решава по правичности, према поштењу и својој савести и у име разума. Разуме се, зависност одлуке од правичности сваког појединачног случаја ишчезавала је са систематичнијим деловањем судске функције Канцелара, па су и правила која је примењивао стекла карактер правних правила стручног обележја а одлуке које су се на њима заснивале створиле су посебну судску праксу. Тако је настало право equity, у почетку на маргинама *common law*-а, а данас неизоставни елемент енглеског система права. Коначно, делатност Канцелара изградила је и један посебан систем судова, судова који су примењивали *equity* и на чијем је челу стајао Суд Канцеларије. Као што је речено, Суд Канцеларије постао је саставни део *High Court of Justice*-а после велике реформе енглеског правосуђа 1875. године и од тада сви судови примењују потпуно равноправно правила *common law*-а и *equity*-а.

Administration of Justice Act из 1970. године, Одељење Канцеларије решава све спорове из области наследног права који су до тада били у надлежности Одељења за оставинске предмете, разводе и поморске предмете.

Другостепена надлежност Одељења Канцеларије *(The Chancary Divisional Court)* исцрпљује се у решавању по жалбама на одлуке нижих судова у споровима из области пореза на приход и ликвидације акционарских друштава.

2.3. Породично одељење, формирано 1970. године(10), решава у свим брачним споровима (развод и поништење брака), споровима о издржавању, подели имовине, усвојењу, старатељству, додели деце на чување и васпитање; као и у поступцима проглашења несталих лица за умрле, давања сагласности за ступање у брак малолетним лицима, позакоњења итд.

Решавајући као другостепени форум, Породично одељење *(The Family Divisional Court)* одлучује поводом жалби на одлуке судова грофовије и других нижих судова(11).

Судијски колегијум сва три одељења *(High Court of Justice-a* обухвата 75 судија на чијем челу стоји *Lord Chief Justice.* Судије се именују да одлучују у било којој правној области, али у пракси уобичајено је да судија остане у одељењу у које је прво распоређен. Одељење Краљичиног стола је највеће и у њему ради 48 судија, за Одељење Канцеларије именује се 11 судија и за Породично одељење 16 судија(12). Помоћно особље суда обавља административне послове и припрема предмете које ће узети у разматрање судија или, изузетно, доноси и мериторне одлуке (нпр. одлуке о судским трошковима). Одељење Краљичиног стола има на располагању за ову сврху 8 баристера који носе назив *Masters,* Одељење Канцеларије 7 солиситора који се зову *Chancery Masters* а Породично одељење 12 баристера који су означени као *Registrars*(13).

---

(10) Надлежност у области брака и тестамента од 1857. године имали су искључиво црквени судови. Међутим, променама у судској организацији црквеним судовима препуштена је сасвим скромна надлежност у грађанским предметима који се односе на цркве, црквењаке и гробља, а уместо њих формирана су два световна суда која су решавала спорове у вези с наслеђем *(Probate Court)* и у вези са браком *(Court for Divorce and Matrimonial Causes).* У току велике реформе судске организације 1873. и 1875. године *(Judicature Acts)* ова два суда обједињена су у Одељењу за оставинске спорове, разводе и поморске спорове. Последњом реформом из 1970. године *(Administration of Justice Act)* извршена је нова дистрибуција надлежности којом је формирано Породично одељење, обухватајући само решавање породично правних спорова, док је решавање у области наследног права придодато Одељењу Канцеларије а у области поморског права Одељењу Краљичиног стола. Исто тако, сва питања везана за малолетнике која су била у надлежности Одељења Канцеларије припојена су Породичном одељењу.

(11) У материји породичног права извесну надлежност имају тзв. *„magistrates"* (или *„justices of the Peace"* како су се раније звали), локални, нижи судови којима руководе лаици одабрани према својим личним квалитетима, који своју судијску функцију обављају добровољно и бесплатно. Разуме се, недостатак њихових стручних квалификација за решавање правних питања надокнађен је установљавањем специјалног саветника *(clerk)* који је обавезно правник, као и чињеницом да су све судије у Енглеској *ex office justices of the Peace.* Надлежност ових судова у породично правним односима регулисана је посебним законом 1978. године *(Domestic Proceedings and Magistrates' Courts Act)* и обухвата одлучивање у брачним споровима о раздвајању, о издржавању, заснивању усвојења и старатељству над малолетницима. Одлуку у овим споровима доносе три судије, од којих најмање један мора бити жена. P. Bromley наводи да се, упркос паралелне надлежности *High Court of Justice-a,* преко 80% поступака за заснивање усвојења одвија пред нижим судовима. Вид. P. Bromley: *Family Law,* 6th Ed. Butterworths, London, 1981, p. 350.

(12) Звање судије High Court of Justice-a обележава се у Енглеској презименом судије (нпр. Heilbron, J. што се чита: Mrs. (Mr.) Justice Heilbron).

(13) Разлике у звањима у оквиру правничке професије заслужују посебно разматрање. Вид. R. Walker: *The English Legal System,* 5th Ed. Butterworths, London, 1980, p. 42 и *The Royal Commission on Legal ervices Report* (1979) Cmnd. 7648.

Присуство пороте у грађанским предметима је само изузетно у Енглеској, па то важи и за *High Court of Justice*(14). Наиме, теоретски гледано, судија је увек слободан да нареди образовање пороте, али се то право, у одсуству традиције, ретко примењује. Нарочито је такав случај са Одељењем Канцеларије у чијем раду никада нису учествовали поротници. У осталим одељењима порота никада неће бити позвана ако не би могла да испуни своју улогу због тога што решење спора захтева одређена научна сазнања, испитивање рачуноводствених исправа, одлазак у друго место ради извођења доказа и слично. С друге стране на образовање пороте могу утицати и саме странке својом вољом, али само ако се ради о неким врстама спорова одређеним законом, као што су клевета *(libel* и *slander),* лажно потказивање, неосновано лишење слободе, завођење, раскид обећања брака и преварно навођење(15). Међутим, највећу несклоност јавности, пороте су задобиле решавајући чињенична питања у споровима за накнаду неимовинске штете, у којима су показале знатну, мада не и неочекивану, неконсеквентност у одређивању висине накнаде(16).

3. Апелациони суд *(Court of Appeal)* је настао, у облику у којем постоји данас, за време велике реформе судства 1873—1875. године и уз *High Court of Justice* чини оно што се уобичајено назива *Supreme Court of Judicature*(17).

Надлежност Апелационог суда је искључиво другостепена, али он није суд који доноси увек и одлуке последњег степена. Овај суд, наиме, редовно одлучује поводом жалби на одлуке сва три одељења *High Court of Justice*-а и судова грофовије и других нижих судова, али у овом последњем случају само ако вредност спора прелази 200 фунти (чињенична питања) односно 20 фунти (правна питања). Апелациони суд може некада да одлучује и поводом пресуда које је донео *High Court of Justice* у другом степену по жалби на одлуку суда грофовије, ако је подношење жалбе одобрено од стране *Divisional Court-a.*

Апелациони суд чини 18 судија(18) на чијем је челу најстарији судија са титулом *Master of the Rolls.* Одлуку доносе тројица судија по принципу *praesumitur pro negate* тј. жалба се одбацује ако већина не буде за њено прихватање. Изузетно, Апелациони суд може да одлучује и у већу од пет судија ако се ради о предметима од великог значаја(19).

4. Дом лордова *(House of Lords)* у својој судијској функцији представља највиши енглески суд, али исто тако, и највиши правосудни форум за Шкотску, Северну Ирску и острво Мен, дакле, за оне територије Велике Британије у којима позитивно право није енглеско право(20).

(14) Не треба, међутим, заборавити на податак да се у не тако далекој прошлости (1933. године) 50% свих грађанских спорова разрешавало уз помоћ пороте, да би се данас свео на само 2%. D. Barnard: *The Civil Court in Action,* Butterworths, London, 1977, p. 34.

(15) Члан 6. *Administration of Justice* (Miscellaneous Provisions) Act-a из 1933. године.

(16) A. Chloros: *Redress for Non-Material Damage,* General Report on the Common Law, Strasbourgh, 1970, p. 11—12.

(17) *Supreme Court of Judicature,* међутим, има име које заварава, јер он никада није постао врховни суд, иако је таква намера била очигледна у време доношења *Judicature Act*-а 1873.

(18) Судије Апелационог суда називају се Lords Justices of Appeal (нпр. Russell, L. J. што се чита: Lord Justice Russell).

(19) Апелациони суд у већу од 5 судија донео је нпр. веома значајну одлуку у предмету *Ward v. James* (1966.) 1. Q. B. стр. 273, о томе да у грађанским споровима по правилу судија доноси одлуку без учешћа пороте, изузев ако нарочите околности оправдавају учешће лаика у суђењу или ако посебна законска одредба наређује супротно.

(20) Треба бити врло обазрив када је у питању право Велике Британије и енглеско право. Другим речима, енглеско право примењује се само у Енглеској и Велсу, тако

Основна надлежност Дома лордова јесте надлежност за контролу примене права и обезбеђење јединства енглеске судске праксе. Дом лордова, тако, не разматра чињенична питања, већ правна питања која заслужују третман питања од општег значаја *(general public importance)*. Жалба се подноси Дому лордова, по правилу, на одлуке Апелационог суда. У том случају, да би се могла исходовати одлука Дома лордова, одобрење за подношење жалбе даје сам Апелациони суд или посебна жалбена комисија која се у том циљу образује у Дому лордова *(Appeal Committee of the House of Lords*(21). Посебне случајеве подношења жалбе Дому лордова увео је *Administration of Justice Act* из 1969. године који је дозволио судији *High Court of Justice*-а да заинтересованој странки, из одређених дефинисаних разлога, изда исправу у којој изјављује да сматра да предмет треба да дође на решавање пред Дом лордова. Ако се жалбена комисија Дома лордова сагласи са судијом, жалба ће „прескочити" Апелациони суд *(„Leapforg")* и предмет ће решавати Дом лордова. Разлози за овај изузетан поступак могу бити различити, али најчешће се своде на оне ситуације када је судија везан прецедентом вишег суда и не може од њега да одступи, упркос свом другачијем уверењу(22).

Судије Дома лордова теоријски могу бити сви лордови у земљи, али уобичајено је да судијску функцију обављају само *Law Lords* а да лаици лордови не узимају учешћа у решавању предмета поднетих Дому лордова. Улогу председника Дома лордова врши лорд Канцелар *(Lord Chancellor)* који је титуларно на врху читаве судијске организације у Енглеској. Дом лордова суди у већу састављеном од 3 или 5 судија од укупно 11; сваки судија доноси своју одлуку *(„speech")* а коначна одлука је она за коју се изјасни већина судија. Такве одлуке, у складу са функционисањем правила прецедента, постају извор права у Енглеској и обавезне су и за Дом лордова и за све ниже судове.

5. Постоји још један врховни суд у Енглеској познат као Правни савет *(Judical Committee of the Privy Council)*. Ово је врховни суд за британске доминионе и колоније и за предмете које су у првом степену пресудили британски али не енглески судови. Чланове Правног савета чине *Law Lord*-ови који врше дужност судија у Дому лордова, одлучују у већу од 3 или 5 судија, али, не треба заборавити, одлуке Правног савета нису обавезујуће на исти начин као одлуке Дома лордова.

да је и организација судова ових територија идентична. Шкотско право, напротив, веома је различито од енглеског права захваљујући далеко мањем отпору продирању римског права, а судска организација Шкотске је, такође, врло различита од судске организације у Енглеској Право које се примењује у Северној Ирској је блиско у суштини енглеском праву, али је формална независност правног система потпуна. Још је мање сличности енглеског права са правима британских доминиона, колонија и протектората. У том смислу, не постоји појам „британског" права као унифицарног права.

21) Појам жалбе, и правног лека уопште, који постоји у нашем праву сасвим другачије изгледа у енглеском праву, тако да је назив „жалба" овде употребљен само условно, у недостатку адекватнијег термина. Иначе, питања процедуре по жалби регулише *Administration of Justice (Appeals) Act* из 1934. године.

(22) Познавање начина на који функционише систем прецедента неопходно је да би се разумеле одлуке енглеских судова у којима судије које их доносе критикују своју сопствену одлуку и предлажу странки која није успела у спору да поднесе жалбу вишем суду. Ипак, два предмета које је Дом лордова решио по *„leapfrog"* процедури у 1980. години од укупно 69 предмета, показује да су ови случајеви заиста изузетни M. Zander: *Cases and Materials on the English Legal System*, 3rd Edition, Weidenfeld and Nicolson, 1980, p. 48, табела 5.

Mr. Marija Draškić,
Assistant of the Faculty of Law in Belgrade

THE ORGANISATION OF CIVIL COURTS IN ENGLAND

Summary

The organisation of civil courts in England and their hierarchy are necessary elements in acquiring knowledge of the functionning of the case law system (i.e. the one of precedents) and, by the same token, of the entire body of English, namely common law. The English law, namely, is composed of legal principles emanating out of rules created by judges, while deciding on specific disputes. These rules, under certain conditions, have to be adhered to by other English judges too.

The present-day form and substance were acquired by the English courts in course of the preceding one hundred and fifty years, on the ground of numerous legislative reforms which have introduced structural changes into the organisation of judiciary. The basis of the organisation of courts is made out of a considerable number of lower courts, among which the most prominent position is taken by the county court. The first instance and full jurisdiction is reserved also to the High Court of Justice and to its three divisions, namely, the Queen's Bench Division, the Chancery Division, and the Family Division. The Court of Appeal functions exclusively as a second-instance court, although not necessarily as the one deciding in final degree. Finally, the highest judicial body of England is the House of Lords and its basic jurisdiction relates to the control of application of law, as well as to ensuring the unity of judicial practice.

Mr Marija Draškić,
assistant à la Faculté de droit à Belgrade

L'ORGANISATION DES TRIBUNAUX CIVILS EN ANGLETERRE

Résumé

L'organisation des tribunaux civils en Angleterre et leur hiérarchie sont des composantes indispensables pour la compréhension du fonctionnement du precédent judiciaire, et par là même, de tout le système du droit anglais (common law). C'est à dire que le droit anglais est composé de principes juridiques qui résultent des règles que crée le juge en travaillant sur un procés concrèt et qui doivent être respectées dans des conditions bien déterminées, par les autres juges anglais.

Les tribunaux anglais ont acquis l'image actuelle ou cours des derniers 150 ans par voie de nombreuses réformes législatives qui ont opéré des changements structurels dans l'organisation de la justice. On trouve à la base de toute organisation judiciaire un assez grand nombre de tribunaux d'instance inferieure, et c'est au tribunal du compté que revient la plus importante place (County Court). La compétence de première instance et complète pour toutes les procédures est reservee à High Court of Justice et à ses trois départements: Le département de la Table de la Reine (The Queen's Bench Division), Département de la Chancellerie (The Chancery Division) et le Département familial (The Family Division). La Cour d'appel fonctionne uniquement en tant que tribunal de deuxième instance. Enfin, c'est la Chambre des lords (House of Lords) qui présente le forum judiciaire suprème d'Angleterre avec pour juridiction fondamentale le contrôle de l'application du droit et le rôle d'assurer l'unité de la pratique judiciaire.

UDK 343.9

др Борђе Игњатовић,
асистент Правног факултета у Београду

ЦИЉЕВИ КРИМИНАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

Криминална политика у оба своја значења — и као научна дисциплина и као практична делатност у друштву — стоји у тесној вези са циљевима, односно вредностима. Јер, као и свака рационална политика, она мора садржати три елемента: дијагнозу, одређивање циљева и анализу и оцену средстава.

1. *Сложеност вредносног система у овој области*

Када се ради о циљевима криминалне политике, при њиховом проучавању срећемо се са многобројним контроверзама. На први поглед, све је јасно — криминална политика има за основни циљ да укаже на ефикасна средства за сузбијање и спречавање криминалитета. О овоме постоји општа сагласност. Но, свака даља разрада овог основног става доводи до бројних размимоилажења и недоумица, као и у свакој дисциплини која оперише са вредностима(1). Наиме, поред наведеног циља, а као његова конкретизација или начин остварења, постављају се у области борбе против криминалитета још неки који за друштво у целини или његове делове представљају вредност. Њихово остварење могуће је, опет, само посредством конкретизованих операционалних средстава. Тако криминална политика — из овог угла гледана — представља изузетно сложен систем средстава и циљева, плански и рационално уређен са задатком да оствари крајњу сврху: најефикаснију борбу против криминалитета у одређеним друштвеним условима. Констатујемо ли да се исти циљ може постићи различитим средствима, да та средства, као и циљеви којима се тежи њиховом применом могу стајати у колизији, да међу циљевима мора постојати хијерархија која указује на приоритете (који се у условима ограничености људског и материјалног фактора по сваку цену морају реализовати), јасно је зашто је стварање потпуног, кохерентног и рационалног система криминалне полити-

(1) Однос науке и вредности једно је од најспорнијих питања епистемиологије. Уз бројне варијације, могуће је издвојити два основна гледишта. По једном, наука је вредносно неутрална област људског сазнања, док се вредностима бави филозофија (односно њена грана аксиологија). Том гледишту супротставља се оно које тврди да је наука увек у себе укључивала вредносне судове и да је то, посебно у друштвеним наукама нужно. Вид. детаљније, посебно за марксистичко становиште — М. Марковић, *Филозофски основи науке*, Београд, 1981. с. 21—23. и 263—266. као и Љ. Тадић: *Филозофија права*, Загреб, 1983, с. 206.

ке уграђеног у конкретни социјални реалитет један од најсложенијих друштвених задатака.

Оно што, међутим, ову проблематику чини посебно сложеном је чињеница да циљеви криминалне политике, па и основни, не представљају једине а ни највише вредности у друштву. Отуда је јасно да се на давно постављено питање: можемо ли у борби против криминалитета употребити сва или било која средства — морамо одговорити одречно. Пре свега, ограничења у овој области намеће потреба за обезбеђењем нормалних токова друштвене репродукције и друштвеног живота уопште(2). Следећи ограничавајући чинилац је стање друштвене свести одређене средине (традиција и општекултурни ниво) који значајно доприносе ефектима одређене криминалне политике. Поменућемо још два интереса о којима се мора водити рачуна: криминална политика требало би да омогући остварење захтева праведности и заштити човекову слободу, права и достојанство у свакој прилици. На овај начин, криминалној политици се постављају извесни оквири у којима би требало да се креће(3).

Све ово је разлог зашто у највећем броју држава, уместо дугорочног и свестрано разрађеног система криминалне политике као саставног дела њиховог развојног планирања, наилазимо на често хаотичан скуп мера које понекад делују у супротном правцу, производећи неочекивано или чак супротно дејство од жељеног(4).

То не значи да нема држава у којима се не чине покушаји за рационално уређење деловања у овој области. Као пример, навешћемо концепт Националне стратегије за смањење криминалитета који је 1973. године израдила америчка Национална саветодавна комисија за мере и циљеве кривичног правосуђа. У њему се као приоритети у оквиру јединственог система криминалне политике наводе: 1) превенција малолетничке делинквенције, минимизирање штетног утицаја система кривичног правосуђа на младе преступнике и њихова реинтеграција у друштво; 2) јачање деловања социјалних служби, посебно оних које се баве отклањањем проблема сиромаштва, неписмености и незапослености, као и решавање медицинских и проблема менталног здравља; 3) спречавање отезања кривичног поступка — отезање при решавању кривичне ствари неопходно је битно смањити, као што је и период између хапшења и осуде неопходно свести на најкраће могуће време; 4) омогућавање учешћа грађана у контроли криминалитета, што подразумева и предузимање мера активне подршке од стране надлежних органа(5).

---

(2) Љ. Бавцон, *Проблеми наше криминалне политике*, „Преглед", (9) 1960. с. 133—149, с правом истиче да не можемо на пример, зауставити друштвени и привредни живот само зато што се у привреди појављује криминалитет или забранити саобраћај на путевима да би се спречили саобраћајни деликти.

(3) В. Н. Кудрјавцев, *Евалуација система криминалне политике — кривично правосуђе и ефикасност борбе против криминалитета*, „Југословенска ревија за криминологију и кривично право (ЈРКК)" 3 1973, с. 474—479.

(4) Ф. Бачић, *Кривично право — опћи дио*, Загреб, 1978. с. 24. наводи неке од узрока оваквог стања.

(5) Вид. *A National Strategy to Reduce Crime, Washington*, 1973. *p.* 22—28. За искуства социјалистичких земаља вид. Gercenzon-Kagpec-Kudrjavcev: *Sovetskaja kriminologija*, Moskva, 1966.; Д. Б. Сахаров, *Совјетско социјалистичко право у условима прелаза из социјализма у комунизам*, „ЈРКК" 1/1965 с. 3—11.; Х. Хиндерер, *Сузбијање криминалитета у DRN*, „ЈРКК" 2/1972. с. 319—326.

2. *Остваривање захтева правичности као један од задатака криминалне политике*

У филозофији су присутне најразличитије дефиниције правде(6), толико разноврсне да на пример E. Duprèel (Е. Дипрејел) сматра да је свако слободан дефинисати је на начин како то одговара његовим сопственим интересима(7). Иако се оваква релативизација овог појма не може прихватити, несумњиво је да је правда с једне стране универзалан, а с друге нејасан појам. Аксиологија је најчешће сврстава у тзв. апсолутне вредности (уз Истинито, Добро, Лепо) јер представља вредност која се не може извести ни из какве друге вредности(8).

Најчешће се унутар појма праведности разликују његово субјективно поимање — у том смислу представља облик морално доброг, људску особину, врлину, од објективно схваћеног — као однос међу људима(9). У овом другом значењу, правда се може повезати са појмом једнакости. У том погледу, можемо прихватити Перелманову дефинцију по којој „правило правде од нас тражи да на исти начин третирамо бића и ситуације у основи сличне... што осигурава континуитет и повезаност нашег деловања"(10).

Не улазећи на овом месту у сложени сплет међусобних односа правде, морала и права(11) који се значајно рефлектују на битне црте криминалне политике сваке државе и значај који за схватање правичности играју људски интереси, питање разликовања „комутативне" и „дистрибутивне" правде(12)... вратићемо се на проблеме криминалне политике јер желимо да укажемо да је задовољење осећаја правичности код људи — схваћеног у смислу једнаког поступања у сличним ситуацијама — једна од основних карактеристика добре политике сузбијања криминалитета. Не истичу узалуд толики аутори данас да је неједнако поступање органа превенције и репресије према представницима различитих социјалних, расних, националних, верских и сличних група — један од најзначајнијих разлога неуспеха криминалне политике у тим земљама. Јер, како се скоро песнички изразио Перелман: „правда је један од најсјајнијих појмова нашег духовног универзума... свако се на њу позива, а нико не усуђује да је порекне". Она нас може мотивисати да се боримо да заштитимо постојећи поредак или да га срушимо(13). Криминална политика која о овоме не води рачуна, не може мобилисати грађане за борбу против криминалитета, што се данас сматра битним условом сваке успешне делатности на овом плану(14).

---

(6) Х. Перелман, *Право, морал, филозофија*, Београд 1983. с. 5—7.

(7) Слично гледиште заступа и Паскал. *Ibid.*

(8) Г. Радбрух, *Филозофија права*, Београ, 1980. с. 45 вид. детаљније Т. Живановић, *Основни проблеми Етике (филозофије моралне)*, Београд 1935. с. 25.

(9) На овом аспекту правде инсистирао је и Аристотел вид. Б. Марковић, *Правичност као мисао и правно искуство*, „Архив". 1937/3 с. 218—229.

(10) *Ibid.* с. 216. Правичност схваћена у овом смислу била је на Петом конгресу ОУН (Женева 1975.) означена „најбољим средством за превенцију криминалитета". Вид. M. Lopez-Rey, *Петогодишњи конгреси УН* . . . „ЈРКК" 1/1978 с. 3—14.

(11) Поред цит. дела Радбруха, Перелмана, Марковића и Тадића вид. и А. Михајловски: *О односу кривичног дела и моралног деликата*, „ЈРКК" 1/1978 с. 15—28.

(12) Г. Радбрух: *Op. cit.*, с. 46—47.

(13) *Ibid*, с. 4.

(14) Вид. изванредне Прудонове опсервације о „правичности" буржоаских закона код Перелмана, *op. cit.* с. 28., а о сличним примедбама Еразма Ротердамског — W. Middendorff: *Конвенционални и нови криминалитет*, „ЈРКК" 1/1979 с. 3—17.

3. *Заштита људских слобода и права као битни циљ криминалне политике*

Данашњи степен развоја друштвене свести, бар у већини земаља од криминалне политике тражи да у свакој прилици води рачуна о заштити људских слобода и права, при чему се, по природи ствари, најчешће мисли на заштиту достојанства и права лица за која се претпоставља или је у законито спроведеном поступку утврђено да су учинила кривично дело. У том погледу, размишљања се најчешће баве проблемима гаранција наведених добара осумњичених, оптужених и осуђених лица на издржавању казне лишења слободе. У овом смислу, као кључни проблеми јављају се: 1) поштовање начела легалитета у одређивању кривичних дела и санкција; 2) питање превентивног лишења слободе; 3) гарантије човечног поступања у току кривичног поступка (забрана изнуђивања исказа, тортуре, наркоанализе); 4) обезбеђење законитог поступка пред судом; 5) питање окрутних и нехуманих казни и тзв. неодређене осуде; 6) обезбеђење права на жалбу; 7) очување људског достојанства у току издржавања казне; 8) омогућавање што бржег укључивања у друштвени живот, у ком склопу се уз неопходну постпеналну помоћ као битна средства од утицаја на овај процес појављују решења на плану рехабилитације, давања података из казнене евиденције и сл.

Као што се види, овде се углавном ради о репресивним средствима која држава користи после извршеног кривичног дела према учиниоцу. Ради се дакле, о средствима кривичног права, које се у том погледу појављује као *„magna charta"* злочинца гарантујући му одређен третман у кривичном и поступку извршења санкције. Како с правом констатује Ф. Бачић, савремена демократска, хуманистичка и правна држава не може дозволити да свој мир и безбедност постиже по било коју цену. Све што је са тачке заштите друштва целисходно, не може бити и оправдано. Утилитаристичке концепције сукобљавају се са ограничењима везаним за принципе законитости и хуманизма. Без тога, оно би добило карактер тоталитарног, ауторитативног кривичног права које човека-делинквента деградира на ниво средства за заштиту интереса државе(15).

Међутим, релација криминална политика — људска права, не своди се само на гаранције ових права у односима носилаца друштвене репресивне делатности и делинквента. Активности на плану криминалне политике повезане су са правима човека у још два вида: а) мере усмерене на спречавање и сузбијање криминалитета несумњиво су значајно средство заштите личних добара сваког грађанина. Тако, инкриминисање угрожавање и повреде најзначајнијих таквих добара, гоњење и осуда учинилаца ових дела у извесној, а превентивна активност друштва на њиховом спречавању, у још већој мери, штите основне личне слободе и права човека и његов положај у друштву; б) по многима, најзначајније место у коме се додирују проблематика човекових слобода и права и савремена криминална политика је поље превентивног деловања друштвених субјеката у циљу спречавања криминалних активности. Наиме, откада се у науци појавио први систематски концепт

(15) Ф. Бачић, *Куда иде кривично право*, „ЈРКК" 1970/3 с. 451—469.

превенције до данас остало је као вечно спорно питање до које границе може ићи превентивна делатност друштвених (пре свега државних) субјеката — у којим случајевима, какве мере и према којим лицима је допуштено предузимати пре но што су она уопште извршила кривично дело.

Идеју о тзв. предделиктним мерама (мерама *ante delictum)* први су истакли италијански позитивисти. Полазећи од категорије *temibilita* — вероватноће да ће одређена особа извршити деликт — која се заснива на антрополошким и психолошким знацима, они су оправдавали овакве мере потребом заштите друштва од криминалитета. Социолошка школа уместо појма *temibilita* истиче категорију „друштвене опасности" као стање карактеристично само за одређене категорије људи, а одређују га јасно изражене антисоцијалне тенденције и понашања. Из овога је следило њено залагање за дуалитет кривичних санкција — казне и мере безбедности, при чему су ове друге намењене учиниоцу уместо казне (душевно болесни) или после издржане казне (делинквенти из навике или професионални). У извесној мери овакво решење прихватила је и еклектичка школа. Но, у пракси се показало да су се у овом другом случају мере безбедности претварале у неограничено продужење затвора, а понекад су и злоупотребљаване (нпр. против политичких противника) што је довело до оправдане критике и њиховог напуштања у многим земљама. Ипак, и данас има оних који не само да се за њих залажу, него предлажу и проширење примене на још неке групе лица изван наведене две категорије(16). Ово изазива оправдане критике пре свега са становишта слободе и права грађана, њихове заштите од арбитрерности и правне несигурности.

Савремена наука о човеку може нам данас са сигурношћу указати на извесна „опасна стања" која могу свој епилог имати у вршењу кривичних дела. Али, она није у стању да нам са потпуном извесношћу тврди како ће одређено лице које поседује било коју од ових особина са сигурношћу извршити кривично дело(17). С друге стране, заиста постоје лица која испољавају висок степен друштвене опасности према средини у којој живе (беспосличари, скитнице, особе склоне недозвољеној трговини, проституткe, алкохоличари, психопате), па у односу на њих друштво не сме чекати да изврше кривично дело да би тек тада нешто предузело.

На први поглед ради се о тешко решивом проблему. Чини нам се да се овде ради о преуском схватању криминалне политике и самих предделиктних мера. Наиме, у случају када се криминална политика веже само за кривично право, а предделиктне мере за санкције које оно предвиђа, овакво деловање *ante delictum* према наведеним лицима

(16) По неким ауторима, ово би биле „праве" предделиктне мере, док се оне које се предузимају према професионалним и делинквентима из навике означавају као постделиктне (вид. Lj. Bavcon: *Kriminalna politika in njene tendence v socijalistični družbi*, Ljubljana, 1958. с. 66—69.; *Проблеми наше криминалне политике, op. cit.).* Не можемо се сложити са оваквим гледиштима. Вид. у том смислу и Б. Златарић, *Нове тенденце у савременој науци кривичног права*, „Наша законитост", 4/1954 с. 199—207.

(17) У том смислу доста се говори о прогностичким таблицама као релативном средству предвиђања будућег понашања индивидуе — Вид. М. Милутиновић *Криминална политика*, Београд, 1984. с. 332—334. На XII данима Покрета друштвене одбране Париз, 1964. Пинател признаје да клиничка криминологија није у стању да мере *ante delictum* научно заснује на пригорозној оцени предделинквентног опасног стања. О могућности предвиђања људског понашања уопште и криминалног посебно — Вид. J. D. Mabbot, *Увод у етику*, Београд, 1981. с. 143.; В. Кривокапић, *Облици реаговања на криминалитет*, „ЈРКК" 2/1980 с. 171—188.; М. Аћимовић, *Проблеми душевно оболелих учинилаца . . .*, „Зборник Пф у Загребу", 3—4/1978 с. 273—281.

заиста нема никаквог оправдања. Међутим, ако се уместо на кривичноправне овде мисли на превентивне, пре свега социјално-политичке и ментално-хигијенске мере које немају карактер казне, највећи део аутора признаје њихову нужност. Ипак, и овде постоје размимоилажења. По једнима, ове мере требало би да се налазе изван система кривичног права(18), док други према предделинквентима одређених категорија предлажу примену мера безбедности(19).

Свест о потреби предузимања мера *ante delictum* дошла је до изражаја и на Другом међународном криминолошком конгресу (Лондон, 1955.), где је препоручено увођење таквих мера за читав низ особа које својим поступцима указују да немају контролу над сопственим радњама(20).

Мишљења смо да би, када се ради о предделиктним мерама, требало прихватити оно гледиште које их ситуира изван области кривичног права и државне кривичне репресије. Иначе, постоји велика опасност од неограниченог ширења принуде на једном веома осетљивом, али и несигурном терену(21). Стога би на том плану принудне мере долазиле до изражаја изузетно и под јасно одређеним условима, уз примену контролних механизама. Приоритет у сваком случају треба давати мерама неприсилног карактера — на подручју социјалног старања, здравствене заштите, менталне хигијене и моралног васпитања.

Dr. Đorđe Ignjatović,
Assistant of the Faculty of Law in Belgrade

THE OBJECTIVES OF CRIMINAL POLICY

Summary

The criminal policy in both of its meanings, namely as a scientific discipline and as a practical public activity, is closely related to its objectives and values. The basic objective of criminal policy is finding and applying the most efficient means for fighting and preventing criminal activity. However, this goal should be realized in complete coordination with the other social values, which set specific limits to the efficient struggle against crimes. Viewed from that angle, criminal policy has to be a coherent, rational, carefully planned and all-encompassing and developed system of objectives and measures, which should be incorporated into the conception of development plans of society, namely into the specific social reality.

Two essential objectives which should be taken into account in developing any system of criminal policy are the requests for adhering to the principles of equity, as well as to the protection of human rights.

In relation to the request for equity, the author points at the importance of the impartial conception of that notion, meaning the observing a need for

(18) M. Ancel, *Нова друштвена одбрана*, Београд, 1963. с. 67. предлаже стварање тзв. законодавства друштвене превенције у предделиктном стадијуму које би поштовало пет принципа предострожности. Италијански криминолог Graspigni (Граспињи) предлаже предузимање неприсилних мера помоћи које субјекат добровољно прима — Вид. Lj. Bavcon: *Kriminalna . . . op. cit.* с. 69.

(19) Тако Szabo (Сабо) *Етиологија преступништва*, „ЈРКК" 1968/4 с. 602—611. сматра да би, под строгим судским надзором требало проширити мере безбедности с превентивним домашајем на индивидуе са патолошком личности. Код њих би извршено дело било само једна од индиција. У нашој литератури Бавцон се пре две деценије залагао (под одређеним условима) за примену присилног лечења алкохоличара и психопата — вид. Љ. Бавцон: *Проблеми наше криминалне политике, op. cit.*

(20) *Ibid.*

(21) Познат је био Закон о опасном стању Салвадора из 1953. који је предвиђао предделиктне мере за чак двадесет „опасних стања" — Вид. Lj. Bavcon, *Kriminalna . . . , op. cit.* с. 69.

equal treatment of individuals and situations which are basically identical. Criminal policy which in practice applies unequal treatment by the prevention and repression agencies towards individuals of different social, national, religious and similar groups, can not be an efficient instrument of fighting the criminal activity.

The present-day degree of development of social consciousness in the mayority of countries requires from the subjects of criminal-policy activities to take into consideration under all circumstances the need for protection of dignity and rights of man. This usually refers to persons accused for committing criminal acts, namely to the ones serving their term of sentence in prison. However, the criminal-policy mechanisms protect against violations or endangering the most significant values of every member of society; they protect individual freedoms and rights, including man's position in society. On the other hand, the most significant problem related to the protection of human rights and to the measures of prevention in the sphere of crimes, is connected to the so-called pre-delict measures, namely to the question of a possibility of a preventive approach, i.e. *ante delictum* treatment against those persons who — although not already committing a criminal act — did point by means of their activity to a certain degree of danger to society. In relation to this problem, the author considers that some measures of a non-compulsory character may be applied to such persons, and they could refer to the areas of social security, health care, mental hygiene, and moral education. Hence, in order to eliminate the dangers of unlimited spreading of coercion in a sensitive and uncertain area, the measures which could be applied to such persons should be situated outside the sphere of criminal law and the repression by the state.

Dr Đorđe Ignjatović,
assistant à la Faculté de droit à Belgrade

LES OBJECTIFS DE LA POLITIQUE PENALE

Résumé

La politique pénale dans ses deux significations — et comme discipline scientifique et comme activité pratique dans la société est étroitement liée aux objectifs, c'est à dire valeurs. Le but principal de la politique pénale est la recherche et l'application des moyens les plus efficaces pour la lutte contre la criminalité et sa prévention. Cependant, ce but doit se réaliser en accord total avec les autres valeurs sociales qui posent certaines limites à la lutte efficace contre la criminalité. La politique pénale ainsi observée droit présenter un système de buts et de mesures cohérant et rationnel, élaboré de manière planifiée, développé globalement, incorporé dans le concept de la planification du développement de la société, soit, une réalité sociale concrète.

Il y a deux objectifs essentiels dont on doit tenir compte lors de l'édification de tout système de politique pénale, à savoir, les revendications pour la réalisation de l'équité et la protection des droits de l'homme.

Lorsqu'il s'agit de la demande de l'équité, on indique dans l'ouvrage l'importance de la compréhension objective de cette notion dans le sens où l'on exige que soit traité de même manières les êtres et les situations qui sont en somme similaires. La politique pénale qui dans la pratique sous-entend un comportement inégal de la part des organes de prévention et de repression envers les representants de divers groupes sociaux, nationaux, religieux ou similaires, ne peut être un moyen efficace d'opposition à la criminalité.

Le degré actuel du développement de la conscience sociale dans la plupart de pays, demande aux porteurs de l'action pénale et politique, qu'en toute circonstance on tienne compte de la protection de la dignité de l'homme et du droit de l'homme. On pense habituellement aux personnes qui ont été inculpées d'avoir commis un acte pénal, c'est à dire ceux qui subissent la peine de privation de liberté. Cependant, le mécanisme pénalo-politique pro-

tège contre la violation ou mise en péril les biens les plus importants de chaque membre de la société, sa liberté et ses droits personnels, ainsi que sa situation dans la société. Néanmoins le problème le plus important lié à la protection du droit de l'homme et l'action sur le plan de la prévention de la criminalité se rapportent à ce que l'on appelle les mesures avant délit, c'est à dire à la possibilité d'agir preventivement »*ante delictum*« sur des personnes qui en verité n'ont pas commis de délit mais par leur activité ont montré qu'elles portaient en soi un certain degré de danger pour la société. Dans ce sens là, l'ouvrage expose une position selon laquelle il est possible d'appliquer à de telles personnes certaines mesures de caractère non coercitif — dans le domaine de l'assistance sociale, de la protection sanitaire, hygiène mentale, et éducation morale. Donc, dans le but d'éviter le danger de l'expension illimitée de la contrainte sur un terrain sensible et incertain, les mesures qui peuvent être appliquées sur de telles personnes, se situent hors du droit pénal et de la repression pénale de l'état.

UDK — 321+329] (497.11)„18"

др Драгослав Јанковић,
редовни професор Правног факултета у Београду, у пензији

О НАСТАЈАЊУ И НЕШТО О УНУТРАШЊИМ ОДНОСИМА РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ У ЊЕНИМ ПРВИМ ГОДИНАМА, 1881—1883.*

Историја Радикалне странке у Србији XIX века углавном је довољно позната, највише из делâ Слободана Јовановића и Живана Живановића, али захваљујући и неким другим, каснијим радовима. Између осталих, и аутор овог прилога писао је о њој у својој докторској дисертацији о политичким странкама у Србији (1951), а понешто још и пре рата у књижици *Почеци Радикалне странке у Србији,* Београд, 1940. године).

У овом чланку ограничићемо се на то да отворимо и покренемо — више него да исцрпно претресемо — углавном два нова питања у вези с почецима Радикалне странке, — нова било по томе што у досадашњој литератури нису довољно или нису, по нашем мишљењу, како ваља расправљена, било да су нова по једном делу историјске грађе која до сад није коришћена. Та би питања била следећа: 1) о одвајању и осамостаљивању Радикалне странке, с једне стране од социјалиста, а с друге стране од напредњака; и 2) да ли је у то време Странка била доиста демократска, и у којој мери, или је већ тада имала знаке једне аутократске односно олигархијске партије.

I

Радикална странка образовала се као права политичка партија са својим програмом и почецима самосталног организовања јануара 1881. године, и то истовременим двостраним раскидом: с једне стране одвајањем од младоконзервативаца, који су се тада називали „виделовци" а нешто касније узели назив „напредњаци"; а с друге стране удаљењем од социјалиста, следбеника Светозара Марковића.

Као што је познато, неколико година пред пад владе Јована Ристића, тј. још од краја 1874. године, група Адама Богосављевића, у којој су се налазили и неки младоконзервативци и понеки младолиберал као и будући радикали, водила је у Скупштини, упорно и доследно, опозициону борбу против владајућих либерала. Од нове, 1880. године ти млади конзервативци, претежно интелектуалци, заједно с радикалима покренули су и опозициони лист „Видело" у којем су заједнички и

* Предавање, овде нешто скраћено, одржано у Историјском институту у Београду 31. октобра 1985.

сложно сарађивали. Они су иступали заједнички и даље, и после Ристићевог пада, када је 19. новембра 1880. образована влада из те скупштинске опозиције, с Миланом Пироћанцем на челу. Радикалско-„виделовачка" сарадња настављала се и после тога, иако у Пироћанчеву владу није био ушао ниједан члан радикалне групе; они су сарађивали како на скупштинским изборима 30. новембра те године, на којима су сви мандати, осим седам за Ристићеву странку, припали тој удруженој, радикалско-виделовачкој опозицији, тако и у раду Народне скупштине произишле из тих избора (мада за потпредседника Скупштине није био именован из радикалне групе Пашић који је добио највећи број гласова).

Међутим, у тим релативно мирним односима сарадње, пажљивији би посматрач морао да примети крајем седамдесетих и почетком осамдесетих година и извесне знаке истовремених намерâ и настојања чланова радикалне групације да изиђу из те заједнице и да се осамостале. Но, јавно, они су остајали и даље у заједници. Штавише, и после жестоке борбе коју су у скупштини водили против владиног предлога једног крајње сумњивог уговора о зајму и изградњи железница, познатог Бонтуовог уговора, радикалски посланици нису хтели да евентуалним својим изласком из скупштине осујете доношење тог закона. Наше је мишљење да се Пашић, који је врло рано избио на чело своје групе, руководио у томе потребом да скупштина најпре изгласа, а да кнез — који је већ у више наврата и све отвореније иступао против радикала, а истовремено подржавао и саветовао напредњаке да прекину сарадњу с радикалима — потпише, тада на дневном реду скупштине, законе о штампи и о зборовима и удружењима од марта односно 1. априла 1881, будући да су ти закони, нарочито за радикале у опозицији, били веома важни, могло би се рећи од животног интереса.

До отвореног и коначног раскида између радикалских и напредњачких посланика у скупштини и њихових странака доћи ће тек 19. јануара 1882, када су радикали донели своју посебну, опозициону адресу (мањине) кнезу. Од тада настају међу њима све жешће и огорченије борбе или, тачније, вишегодишњи дивљи прогони радикала од стране напредњачке владе и њених органа власти као и од стране кнеза односно (касније) краља Милана који је стајао иза напредњачке владе и странке као какав њен господар и њен (а додао бих: и народни) зао дух.

Знатно је дуготрајнији, тежи и сложенији него с напредњацима, био раскид радикала с групом „светозареваца" из које су они, у већини својој, били поникли. Још на неколико година пре Ристићевог пада, Пашић се био определио за измене у програму Светозара Марковића. Сачуван је (налази се данас у Архиву Србије) концепт једног опширног Пашићевог писма недовршеног, без датума и потписа, упућеног „Јеши", дакле и без одређеног адресата (но анализом његове садржине може се узети као сигурно да га је Пашић упутио Јеврему Марковићу као тадашњем народном јагодинском посланику, дакле највероватније негде 1876. или 1877. године). У том писму он благо и опрезно, а у име „радикалаца", приговара Јеврему што је у Скупштини по неким питањима гласао друкчије но што је требало. О радикалној пак политици и њеном односу према Светозаревом учењу Пашић је у том писму тврдио: „Док је Светозар био жив, пре но што ће се „Јавност" покренути, ми

смо се готово сви сложили да програм, који је у „Раднику" отштампан био, у начелу изменимо, и у том да се приватимо практичнијег поља. Ми смо решили да наше политичке и економске теорије везујемо увек са дневним питањима, и да се трудимо да *народ узме* законодавну и извршну власт у своје руке и да на том земљишту стојећи уклони све сметње и препреке". У даљем излагању Пашић у први ред ставља, инсистира на потреби преузимања политичке власти, саветујући при том тактику која ће радикале најбрже довести на власт.

Када је неколико година после тога формирана била Радикална странка, убрзо је против ње и њене политике, управо као против странке чији је циљ, као и свих других странака, да се бори само или пре свега за власт, устала једна мала група људи који су себе сматрали верним наследницима и тумачима идеја Светозара Марковића. Та група, окупљена око Мите Ценића и инж. Буре Љочића (једног од оснивача првог, Светозаревог „Раденика"), покренула је 2. марта 1881. лист „Радник", коме је као главни циљ и задатак наменила борбу против радикала као ренегата, као издајника Светозаревог учења и социјализма уопште.(1)

У редовима Радикалне странке, тада још у повоју, појава „Радника" изазвала је вишеструко, различито реаговање па и извесну пометњу. У једној серији чланака најпре је „Радник" у првим својим бројевима изложио свој став о политичким странкама и своје оцене о њима, покушавајући да их разврста на назадне (у које је убројао конзервативну, либералну и радикалну странку) и напредне (у које је ставио комунистичке, социјалдемократске и социјалистичке странке). Критеријум је, дакле, био да ли је странка за потпуну измену или за задржавање постојећег друштвено-економског покрета.

На то је истакнути првак Радикалне странке — марксиста (а касније познати финансијски стручњак) Лаза Пачу одговорио другим низом чланака у „Самоуправи" (које је потом објавио и у посебној брошури *Грађанско друштво и његове друштвено-политичке партије)* упуштајући се ту у расправљање о политичким странкама уопште, а посебно о радикалној и социјалистичкој. Пачу је, полазећи углавном од примера из француске а делом и енглеске политичке историје и на њима заснивајући своје закључке, разврстао све политичке странке у три групе: у групу реакционарних или аристократских партија; у групу партија новчане аристократије, плутократске партије, чији је главни представник либерална партија са свима својим нијансама и разним именима (конзервативна, младоконзервативна, либерална, демократска и др.); и најзад трећа група у којој је партија друштвено-политичка која заступа нов економски програм, која тражи нов друштвени поредак — а то је социјалистичка или социјалдемократска странка. Она се јавља у време и у друштву чије су производне снаге толико развијене, нарасле да је могуће да се класна супротност у друштву уништи, у друштву, дакле, које има развијену радничку класу. Социјализам је схватање

(1) Тај је лист, између осталих, дочекала с нарочитим одушевљењем тадашња напредна омладина. Она је у анонимној брошури *Самоуправа — Омладина — Радник* жигосала све тадашње политичке странке и политичке идеологије у Србији — либерализам, конзерватизам и радикализам, изјављујући да ће бити само „Радникова" а „Радник" њен — омладински *(Самоуправа — Омладина — Радник*, глас из омладине, Београд 1881).

људских односа потчињене класе, а потчињена класа у грађанском капиталистичком друштву је само једна — то је радничка класа.

Дотле се излагања и резоновања Лазе Пачуа углавном могу прихватити. Но после тога он одједном прави један салто који би се, упрошћено говорећи, свео на то да, пошто је Србија још увек земља примитивне културе и неразвијена, *задатак социјализма и социјалистичке странке у њој* не може бити ништа друго до развитак и организација производње, уништење њене примитивности и инокоштине помоћу удруженог рада и главнине (тј. капитала) који тек има радом да се створи, изради. „Која странка то хоће и тој мети тежи, *то је у својој суштини социјалистичка;* а ако је она (...) у нашој држави добила име *радикалне,* ми апсолутно немамо ништа против тога, јер је — закључује Пачу — код радикалне странке главно њезина *суштина,* на име њуте се *само деца*"(2).

Иако није био теоријски довољно јак, ни упознат с тадашњом новијом релевантном литературом, као што је то био Пачу, Ценић је ипак после тога у низу чланака у „Раднику" под насловом *Богослов и доктор* изложио своју критику на Пачуову критику *Грађанско друштво*... (3). Али и кад му је у тој критици помогао теоријски много јачи Драгиша Станојевић низом својих чланака које је објавио у „Раднику", ипак код читаоца остаје утисак да је „Радникова" критика Пачуовог списа и радикала уопште била највише морално мотивисана тј. брањена, не друштвено-економским, него моралним аргументима. Ценић уствари није негирао потребу постојања једне радикалне странке која ће се борити пре свега за извесне политичке слободе, али никако није прихватао да се она може назвати социјалистичком. Завршавајући своју критику на Пачуове текстове, Ценић је довикнуо радикалима: „Кажемо вам још једанпут да сте свој барјак изневерили, па се не мешајте у туђ посао, већ оснивајте и гајите ваш радикализам. Где год будете добро радили, потпомоћи ћемо вас; само се социјалистима не називајте! Не проституишите свет!"(4).

Осим изложених претежно теоријских полемика, „Самоуправа" је немилосрдно и гневно нападала, изругивала се, грдила, клеветала Ценића и његов лист „Радник", оптуживала га да је у служби напредњачке владе, да је плаћен од ње, и т. сл.

При свем том, чини нам се да су појава и писање „Радника" ипак пробудили и узнемирили савест бар извесног броја чланова Радикалне странке. Чак је и сам шеф Странке Пашић падао у малодушност и писао 26. октобра 1881. неком свом „побратиму": „Понекад ме Радник својим подлостима и клеветањем тако нађути да дођем до тога да се свега манем, да одем у шуму, у страни свет, или да се завучем где год у које пусто арнаутско село, и да избегнем људске нискости и људске подлости, па се помислим у себи може бити да они то баш и траже, да томе циљају (...). Но наши људи ћуте, и гледају мирно, или саветују: та манте се, оканите се, народ неће да плаћа ваше личне грдње"(5).

(2) *Грађанско друштво и његове друштвено-политичке партије.* Београд 1881, с. 166.
(3) „Радник", бр. 63 од 23. VI 1881 до бр. 76 од 10. VI 1881.
(4) „Радник", бр. 76 од 10. VII 1881.
(5) Архив Србије, 33/ПО 100.

Неки пак радикал из Рама (Т. П. Костић) писао је марта 1883 Кости (вероватно Таушановићу) о својој грижи савести: „Изгледа да сам противник социјализма! Сачувај Боже! ја бих чак главу разбио оном који би ми казао да нисам социјалиста и да то до гроба нећу бити (....). Хтео бих да парламентарним путем извојујем бедем који ће ми доцније за одбрану служити, који ће ми отворити широко поље проповедања науке, за нас свете — социјалистичке"(6).

II

Друго питање које заслужује да му се посвети нешто више пажње, јесте: о односу између чланства и вођства Радикалне странке у њеним првим годинама; да ли су ти односи у то време били доиста демократски или пак аутократски односно олигархијски.

Оснивачима Радикалне странке — или, одређеније говорећи, њеном првом Главном одбору, који су сачињавали: Никола Пашић, Пера Тодоровић, Гига Гершић, Светомир Николајевић, Светомир Милосављевић, Таса Банковић, Стеван Стевановић, Раша Милошевић, Коста Таушановић и Паја Михајловић — тим оснивачима као да је било стало нарочито до тога да ниједан од битних задатака којим их је Статут странке задужио, не решавају сами, већ вазда после претходног договарања и споразумевања с целокупним чланством странке тј. с месним одборима у целој земљи. Под демагошком паролом „све за народ — ништа без народа", они су нарочито истицали и подвлачили своју тесну и сталну повезаност с месним одборима Странке. Тако, на пример, први главни масовни скуп Радикалне странке одржан јула 1882. у Крагујевцу, који је требало да покаже и оствари непосредни контакт вођства и масе радикалног чланства, брижљиво и дуго припреман, био је сазван тек пошто су о томе били анкетирани сви они месни одбори који су у то време постојали. На том скупу у Крагујевцу, с 578 до 700 учесника-радикала, претресен је био Статут странке, Тодоровић је опширно тумачио програм Странке, а саслушани су и посебни реферати у којима је објашњавана односно критикована спољна, финансијска и унутрашња политика напредњачке владе. Релативно често Главни је одбор анкетирао по разним питањима месне одборе непосредно или преко партијског органа „Самоуправе", тражио од њих различита обавештења или мишљења. Тако је септембра 1882. године тражио од свих месних одбора да изаберу поверенике за израду радикалског нацрта државног устава, да јаве колико је где радикала прогоњено (ухапшено или кажњено) због свог партијског рада; питао их је да ли Радикална странка може и треба да оснује своју штампарију. Следећег месеца Главни је одбор позвао представнике месних одбора у Београд ради коначног претресања и утврђивања текста Статута. Фебруара идуће, тј. 1883. године Главни одбор је питао све месне одборе о евентуалном споразуму Радикалне странке с Либералном: да ли Странка може уопште ступити у какав споразум с Либералном странком; ако може, онда у којим приликама и до којих граница. Иако се у том циркуларном писму тврдило да је

(6) Архив Србије, фонд Милутина Гарашанина МГ-750.

иницијатива за споразум потекла од либерала, Главни одбор је, чини се веровао да ће добити позитивне одговоре бар од већине; писмо је било нека врста „пробног балона", али је Главни одбор од чланства добио тако и толико одлучно, огорчено негативне одговоре да је од сваког споразумевања с либералима или било с којом странком не само за тај моменат већ и за дуже време после њега морао одустати. У марту те (1883) године Главни одбор позвао је месне одборе да изаберу по једног сталног опуномоћеника и да одређеног дана дође у Београд, вероватно ради претресања радикалског нацрта државног устава. (Тај се посао иначе држао у тајности. Међутим, иако је Главни одбор раније био образовао више одбора за припремање тог уставног нацрта, на крају су ипак нацрт саставили сами Гершић и Пашић с још неколико чланова Главног одбора).

Из ових неколико података које смо сада изложили о односима између Главног одбора и месних одбора у 1882. и 1883, у тим, могло би се рећи, херојским годинама Радикалне странке, могао би се стећи утисак да је вођство Странке тада усвајало и спроводило у дело идеално демократску праксу сталне или бар врло честе сарадње и споразумевања са својим чланством по свим битним политичким питањима. У стварности, међутим, односи међу њима ни тада нису тако стајали; пракса је била далеко од идеално демократске. Мало су познате чињенице да су чланови Главног одбора Радикалне странке вазда, и у време најзаоштренијих међустраначких односа, одржавали извесне контакте с вођствима друге две странке, о чему обични чланови ни појма нису имали; да иницијатива за споразум с либералима није потекла од вођства Либералне странке (како су то радикали представљали својим месним одборима) већ од вођа Радикалне странке преплашених због евентуалних последица Илкиног атентата; да су чак и у лето 1883, кад је њихова снага била најјача, радикали — према тврђењу напредњака М. Б. Милићевића које би ваљало примити с великом резервом — „преговарали и с либералима и с нама (тј. напредњацима). Ко да више, онога да су"(7). Ни у Главном одбору нису сви чланови о свему важном заједнички и равноправно решавали; и П. Тодоровић и Раша Милошевић у својим успоменама тврде да су и у то време главну и одлучујућу реч у Странци водили Пашић и Тодоровић, да су иницијативе за многе политичке потезе потицале од њих, али да је и реализација тих акција падала углавном или највише на плећа њих двојице.

Кад је реч о демократској пракси или олигархијским тенденцијама у Радикалној странци у првим годинама њеног постојања, мора се поменути и Клуб народних посланика Радикалне странке у Народној скупштини — први посланички (скупштински) клуб у нас. Иако Статутом странке није био предвиђен, он је у историји Радикалне странке од самог њеног почетка одиграо веома значајну улогу, јер су се у њему доносиле одлуке које су претеће обвезивале све чланове — радикалске посланике. У том клубу, као и у читавој Странци, Никола Пашић као председник Странке почео се већ онда све више истицати и осамостаљивати на врху, да би временом, касније остварио себи изузетно јак положај једног ауторитативног, моћног вође читаве Странке.

(7) А-САНУ, бр. 9327/11, под 12. VII 1883.

III

Ако би на крају требало извући неку врсту *закључка*, онда би он био у овоме:

За разлику од друге две политичке странке у Србији XIX века — либералне и напредне, које су окупљале само један узани, ограничени круг присталица, углавном из редова бирократије и малобројнију буржоазију, те у том смислу, може се рећи биле кадровске партије, Радикална странка била је изразито масовна партија. Њен популарни антибирократски програм који је имао у виду у првом реду интересе сељаштва, с једне стране, а с друге стране њена чврста организација на коју се обраћала нарочита, највећа пажња, учинили су да она за врло кратко време обухвати огромну већину народа у Србији. Околност да је у то време вођство Странке истовремено водило рачуна о моралу, карактеру и нарочито о оданости својих чланова, елиминишући елементе који те услове нису задовољавали, не значи да је Странка била и кадровска, већ само то да је вођство ради јединства у Странци инсистирало на строгој дисциплини у редовима својих чланова.

Иако се, чини се, у првим годинама постојања Странке живо настојало на демократском централизму у њој, на интензивном унутрашњем животу тј. на одржавању сталних и честих веза Главног одбора с месним одборима те на поштовању воље читавог чланства, — у стварности, међутим, већ у то време одлучујућа реч у многим битним питањима прелазила је постепено на чланове Главног одбора, а врло брзо потом и у руке самог шефа Странке.

Релативно брзи развитак Радикалне странке у правцу једне буржоаске странке није, дакле, карактеристичан, као што се то до сад узимало, тек за период после Тимочке буне. И до тог времена постојали су одређени знаци и појаве које нису биле увек лако видљиве. Мењање њеног социјалног састава укључивањем и неких буржоаских елемената, које је још тада постојало, било је, између осталих, један од узрока, а истовремено и једна од последица таквог њеног курса.

Dr. Dragoslav Janković,
Retired Professor of the Faculty of Law in Belgrade

SOME REMARKS ON THE BEGINNINGS AND CHARACTER OF THE RADICAL PARTY IN THE 1881 — 1883 PERIOD

Summary

While treating the developments in the beginning years of the Radical Party in the nineteenth century Serbia, the author raises two relevant issues, namely: (i) the separation and acquiring of independence by the Radical Party from the socialists and from the progressives, and (ii) the character of the Party, namely, was it at that time, and to what a degree, a genuinely democratic or autocratic, i.e. oligarchic party.

While the process of separation from the Progressive Party has been accompliched relatively in a fast way and, one could say, quite naturally, the relationship towards the socialists, namely towards the group of »*Svetozarians*« was considerably more difficult and more painful. The Radical Party has been proud, almost until the end of its existence, of Svetozar

Marković as its founding father, although it had broken off from him and his teachings rather early.

Although it seemed that in its internal relations the Radical Party at the time adhered particularly to democratic centralism, even then the centralism was stronger than the will of the members. This internal policy led at the end to taking over by the Party leader Nikola Pašić the entire decision-making power.

Dr. Dragoslav Janković,
ancien professeur à la Faculté de droit à Belgrade

SUR LA NAISSANCE ET QUELQUES MOTS SUR LE CARACTERE DU PARTI RADICAL DANS SES PREMIERES ANNEES, 1881—1883

Résumé

Considérant les premières années du développement du Parti radical en Serbie du XIX siècle l'auteur ouse les deux questions suivantes: 1) sur l'émancipation et la séparation du Parti radical d'une part des socialistes et d'autre part des progressistes, et 2) sur son caractère: est ce que ce parti était réellement à cette époque et en quelle mesure vraiment démocratique, ou bien autocratique, soit oligarchique.

Tandis que le processus de séparation du Parti progressiste se déroulait relativement vite et on pourrait même dire naturellement — les rapports avec les socialistes c'est à dire avec le groupe de »partisans de Svetozar Marković« étaient bien plus difficiles et painibles. On pourrait dire que le Parti radical était pour ainsi dire fier jusqu'à la fin de son existance, de Svetozar Marković chef de lignée, bien qu'en réalité ce parti se soit très vite séparé de lui et de sa doctrine.

Bien qu'il semble que dans ses rapports internes le Parti radical tenait à cette éoque surtout au centralisme démocratique, en réalité le centralisme était plus fort que le respect de la volonté des membres du parti, ce qui a eu pour résultat que ce soit son chéf Nikola Pašić qui a reçu le rôle principal et décisif.

UDK — 347.61/64

др Марина Јањић—Комар,
доцент Правног факултета у Београду

МЕХАНИЗАМ ПРАВНОГ УРЕЂЕЊА ПОРОДИЧНИХ ОДНОСА

Уређење породичних односа престаје да буде само теоријско и практично питање правне науке и тачка разилажења различитих идеолошких погледа. Најновија истраживања у социјалној антропологији, психологији, социјалној психологији па и у семиотици условила су промену приступа проблемима правног нормирања породичних односа. Настоји се да се утврде промене развојно-генетички и да се утврде основне јединице које су захваћене променом.

1. *Измена правнополитичких захтева*

Потреба за правним уређењем породичних односа настала је у тренутку кад се сродднички систем као организацијски принцип друштва распао и кад су процеси хетерогенизације културе и раслојавања друштва проузроковали нужност социјалне и системске интеграције друштва(1). Породично право је дуго време било изван главних путева промена, препуштено обичајима и моралу(2). У процесима функционалног диференцирања друштва породица губи економске функције али правно уважавање традиционалних односа у породици оправдава привилегије располагања. Имовински односи се правно регулишу и лоцирају у грађанству сферу система и тако политички неутралишу(3).

За савремено друштво много је значајнији проблем кризе социјализације личности у породици. Традиционална предаја постаје недовољна и неадекватна. Замењује је императивно изграђена етика која наглашава функцију усмеравања. Расте аутономија система која изазива повећање правне интервенције, али и увећава јаз нормативног и фактичког. Сувишак интервенције који не може да се прихвати намеће систему квалификације друштвеног инжењерства. Расте број агенција задужених за проблеме породице, а њихов персонал делује и као реална друштвена снага у процењивању и дефинисању тих проблема. Све више се очекује од људских односа док су истовремено друштвени услови све више ограничавајући(4). Правнополитички циљеви мењају карактер и постављају се мно-

(1) Z. Bauman, *Култура и друштво*, Београд, 1984, стр. 145.
(2) G. Eörsi, *Comparative Civil (Private) Law*, Budapest, 1979, p. 351.; p. 601.
(3) Маркс — Енгелс, *Рани радови*, Напријед, VI издање, стр. 54—81.
(4) M. A. Glendon, *The American Family in the 200th Year of the Republic*, FLQ V. X n. 4, 1977., *p.* 354.

го амбициознији захтеви. Не жели се постићи само пуко одржавање поретка већ и задовољење потреба чланова породице, пре свега деце. Породична права се трансформишу у социјалне функције. Од родитеља се очекује да обезбеде материјалне услове и адекватан физички развој као и да утичу на морално формирање детета. Супротно ранијој спремности да се прихвати да родитељи имају привилегију одлучивања, усваја се претпоставка самоодређења чак и уз ризик „младалачких грешака"(5).

Мењају се и облици заштите. Док су старија права штитила одрасле чланове породице од „непослушне деце" сада се заштита пружа деци која су жртве злостављања, занемаривања или неспособности родитеља(6).

Истовремено, социјални захтеви вртоглаво расту. Породица постаје „друштвени проблем"', а друштво се поставља у положај великог дужника иако хронично пати од инсолвентности.

Поред оваквог правнополитичког усмерења запажа се и постепено пробијање нове концепције правног уређења породичних односа и то на међународном плану који се сукобљава са друштвеним и идеолошким границама израженим у националним правним системима. Основни циљ који се жели постићи је обезбеђење слободе личности и њеног личног и породичног живота. Ово настојање се судара пре свега са једним уским схватањем права које правно релевантним сматра само сукобе у економској и социјалној сфери, а примену права на друге домене квалификује као злоупотребу правног облика, пошто право представља механизам разрешавања друштвене патологије. При том се заборавља и појава својеврсне патологије која се дефинише као крај индивидуума(7).

2. *Типови правне интервенције*

Паралелно са процесима секуларизације правног нормирања породичних односа, тече процес раздвајања права и морала. Чињеница да брак престаје да обезбеђује економску сигурност, лишава развод моралних импликација и неутралише значај кривице у поступку поверавања детета. Мере које се предузимају губе карактер казне. Техника моралисања замењује се техником нормализације, расправљањем сукобљених интереса. Морално неутрални интереси уобличавају се нормама које одређују овлашћења и прописују забране. Формулише се друштвено пожељан модел породице: потпуна, брачна, нуклеарна породица. У односима родитеља и деце правни модел породице се конкретизује следећим претпоставкама: 1) да су родитељи утврђени, 2) да постоји заједница живота родитеља и деце и 3) да се права споразумно остварују и обавезе споразумно извршавају. Кад се поремете ове претпоставке, настаје сукоб интереса родитеља и деце, односно нужна је интервен-

(5) W. Müller—Freienfels, *Possibilities and Limits to legislation in Cases Affecting Children*, „The Child and the Law", New York, 1976., p. 607

(6) R. Dingwall, J. M. Eekelaar, T. Murray, *Childhood as a Social Problem:* A Survey of the History of Legal Regulation, „Journal of Law and Society" v. 11 n. 2/1984.

(7) J. Habermas, *Проблеми легитимације у касном капитализму*. Загреб, 1982 стр. 143—157.

(8) М. Јањић—Комар, *Право детета на живот и здравље*, дисертација Београд, 1981., стр. 72—125.

ција надлежног органа и долази до промене у правном статусу субјеката(8). Правна интервенција у таквој концепцији представља реакцију, а промене се квалификују као регулисање патолошке ситуације(9). Следећи тип интервенције Данзелот назива „старатељска интервенција" и квалификује као покушај да се приватно понашање регулише без директне присиле. Основна претпоставка старатељске интервенције је да породице које немају шта да скривају немају разлога да одбијају надзор. Тако одбијање надзора имплицира кривицу па последично и репресију(10). Комбиновањем управног поступка са методама социјалног рада постепено се дискредитује правни поступак као репресиван, посебно због специфичне природе управног поступка, и наглашава се значај психолошког и психијатријског третмана па поступак у целини добија карактер терапеутског разумевања(11).

3. *Криза породице или (и) криза права*

Појам кризе је, може се рећи, постао свакидашњи и при том се његова садржина растворила у различитим значењима. Криза се или изједначава са крајем породице(12) или се дефинише као темељна противречност друштва, па се траже њени узроци. Ако се узроци кризе лоцирају у нормативни систем, мишљења се деле на она која у усмеравајућој функцији права виде примарне узроке невоље(13), или кризу сагледавају као техничко-правну(14) или указују на неспособност права да решава проблеме породице(15). Изгледа исправније дефинисање кризе као кризе критичке мисли(16), јер се суштина питања померила са друштва на механизме претакања социјалних сукоба у психичке у којима административно право добија терапеутску перјаницу а примарна група-породица губи битку са толерантнијим институцијама које имају имунитет од институционалног занемаривања.

Ипак, ако се анализира систем норми намеће се чињеница да друштвено пожељан модел породице замењује све већи број различитих породичних ситуација(17). Због тога се поставља питање адекватности правног модела породице и понуђени су различити одговори од деформализације брака и слободних ванбрачних заједница(18), друштвених установа за децу, до просвећивања(19).

---

(9) Не треба губити из вида и један идеолошки моменат присутан у законској пракси. Истиче се да оба родитеља имају иста права и обавезе чак и по престанку заједнице живота: *Кодекс РСФСР*.

(10) R. Dingwall, J. M. Eekelaar, *Family and the State: An Historical Perspective on the Public Regulation of Private Conduct*, Oxford, 1985., p. 12.

(11) Алтернативну форму социјалне организације предлажу J. Goldstein, A. Freud и A. Solnit у *Beyond the Best Interest of the Child* а у новије време критичке оцене тренда да се психологија користи да легитимише идеал социјалне организације тако, да моралне и политичке одлуке постају ствар природног права износе R. Dingwall и J. M. Eekelaar, *Judgements of Solomon:* Psychology and Family Law, Oxford, 1985, *p.* 22.

(12) R. Romi у чланку: *La conception de la famille en droit Europeen: Le droit non civil de la famille*, Paris, 1983, *p.* 343 наводи да је посебан број ревије „Autrement" посвећен породици из 1975 имао наслов „Finie la famille".

(13) Кожев, Fenomenologija prava, Београд, 1984, стр. 144.

(14) G. Eörsi, *op. cit.*, стр. 542—546.

(15) J. Goldstein, *op. cit.*

(16) Р. Џекоби, *Друштвени заборав*, Београд, 1981, стр. 132.

(17) G. Cornu, Droit Civil, La Famille, ed. Montchrestein 1984, *p.* 22—26.

(18) Ова решења су израз настојања да се реификује појединац тако што ће се атомизирати.

(19) Због ограниченог простора задржаћемо се само на последњем понуђеном решењу.

4. *Просвећивање*

Како крај породице није постао и друштвена реалност(20), на популарности све више добија просвећивање као институционални одговор потпомогнут сциентизмом који лако у родитељима препознаје њихову нестручност, а избор брачног друга као круцијално морално питање (раније је то било ступање у полне односе) неутралише појмовима: различито порекло, ниво образовања, професија, несагласност нарави итд.

У вези са просвећивањем, приказујући само један пример „осигурања свих претпоставки и увјета сполне среће људи", Рајх даје приказ у којем неки ставови ни до данас нису изгубили на актуелности и важењу. „Да родитељи и учитељи дјеце нису сами погрешно одгојени, да они сами нису болесни, и кад би се дјеци и адолесцентима могли непосредно дати најбољи одгојни увјети, ствари би биле једноставне. ... Изван тих центара (узорни одгојни заводи — М. Јањић) ваљат ће припремати сексуално-економско природно уређивање сполног живота у масовном размјеру. Као прво начело ту ће се дакако морати признати да сполни живот није приватна ствар; то не ваља криво схватити можда у том смислу као да би тада неки државни функционар добио право да се мијеша у нечије креветне тајне. Тиме се мисли да се брига око сполног преструктуирања људи, око успостављања њихове потпуне способности за сполно уживање не може препустити приватној иницијативи, него да је она једно кардинално питање цјелокупног друштвеног живота.

... Преуређење сполнога живота никако неће смети декретирати нека централна власт. Између живога живота масе и стручно школованих центара посредоват ће широкопетљаста мрежа сполнополитичких организација ...

... У процесу социјалне револуције обитељ ће се посве сигурно распасти. Повратак на стари обитељски поредак није могућ. Обитељски осећаји и обитељске везаности масе морају се уважавати, тиме што ће се о обитељском питању у његову живом току непрестано говорити и рјешавати посве јавно"(21).

Dr. Marina Janjić-Komar,
Assistant Professor of the Faculty of Law in Belgrade

THE MECHANISM OF LEGAL REGULATION OF FAMILY RELATIONS

Summary

Perceiving of the mechanism of legal regulation of family relations by using the genetic method and the construction analysis of units rather than elements, amounts to greater heuristic value. The significance of the synthetic, but also of the critical insight, is even greater since we are witnessing an ever greater acceleration of social processes and changes which could hardly be ecknowledged by means of applying tools of strictly limited scientific disciplines.

Legal regulation of relations within the family is becoming more and more a controversial theoretical and practical issue. The changes are visible

(20) Роми, *op. cit.*, стр. 343.
(21) W. Reich, *Сполна револуција*, Загреб, 1985, стр. 311—314.

in defining the legal-political objectives. One endeavours to tchieve more ambitious goals, such as ensuring the needs of family or the freedom of personality. The types of legal intervention too change. The technique of resorting to morals is replaced by the one of normalisation of relationships, but also of extending public intervention by using verious techniques of guardianship.

The characters and scope of legal intervention are justified by the crisis which is located in the world of experience and life, or within the system. The tendency is noticed in this process of replacing legal means and instruments for settling family conflicts, which are considered of a repressive nature, by other mainly therapeutic instruments and ways. These ways and means extend the intervention in the sphere of prevention too, which is most frequently identified with education. In any case, without further research in the field, which would provide adequate critical position, such solutions do remain in the sphere of abstract humanism which is good to serve various ideologies.

Dr Marina Janjić-Komar,
proffesseur agrégé à la Faculté de droit à Belgrade

MECANISME DE REGULATION JURIDIQUE DES RAPPORTS FAMILIAUX

Résumé

En observant le mécanisme de la régulation juridique des rapports familiaux par la méthode génétique et analyse de construction, soit analyse des unités et non des éléments, on assure une plus grande valeur heuristique. L'importance de l'examen syntétique mais aussi critique est d'autant plus grande que nous sommes les contemporains de l'accélération croissante des processus sociaux et de l'amoncellement des changements qu'on peut difficilement observer par des moyens rigoureusement délimités par les disciplines scientifiques.

La régulation juridique des rapports en famille devient une question théorique et pratique de plus en plus contestée. On remarque des changements dans la définition des objectifs juridico-politiques. On tache d'atteindre des objectifs plus ambitieux, tels que d'assurer les besoins de la famille ou bien la liberté de la personnalité. Les types d'intervention juridique changent aussi. La téchnique de moralisation est remplacée par la téchnique de normalisation des rapports mais aussi l'élargissement de l'intervention publique par des téchniques de tutelle.

Les caractères et le volume de l'intervention juridique sont justifiés par la crise qui se situe dans le monde de la vie ou bien dans le système. On y remarque la tendence de rejeter les moyens juridiques pour la solution des conflits en famille comme etant repressifs et on les remplace par d'autres moyens, surtout thérapeutiques. Ces moyens permettent d'élargir l'intervention sur la prévention aussi qui est le plus souvent identifiée à l'instruction (civilisation). En tout cas, sans recherces poursuivies qui assureraient une position critique, ces solutions restent dans le domaine de l'humanisme abstrait qui sert bien les differantes idéologies.

UDK — 321 + 352(497.11)

др Драгош Јевтић,
доцент Правног факултета у Београду

ЛОКАЛНА УПРАВА И САМОУПРАВА У БЕОГРАДСКОМ ПАШАЛУКУ ПРЕД ПРВИ СРПСКИ УСТАНАК

Турски феудализам и турска управа васпостављени су повратком Турака у Србију 1738. и 1739. године али је при том Порта настојала да спречи све оно што би могло утицати на пораст незадовољства раје у Београдском пашалуку. Васпостављање турске управе у Србији после 1739. године извршено је запосе дањем градова од стране турских гарнизона и повратком турских органа власти у нахије. Међутим, у кнежинама и селима постојале су и даље кнежинске и сеоске самоуправе „онако како се изграђују у кнежинама за време аустријске окупације, са оборкнезовима на челу, а по селима по старом обичајном праву". — У градове се враћа муслиманско становништво — трговци, занатлије, припадници турског управног и судског апарата — али њих насељавају и трговци и занатлије — немуслимани. До повратка спахија у Србију дошло је, такође, после 1739. године па се тако, најкраће речено, одвијало тада у Србији васпостављање турског феудализма и турске управе. Феудална анархија која у то време настаје на територији Турског Царства у Европи и Азији захватила је и Београдски пашалук после 1739. године и она ће се ту манифестовати „у појави оних друштвених снага управо у ово доба, које ће се почетком XIX века сукобити и 1804 г. довести до Револуције"(1).

Пре првог српског устанка Београдски пашалук је обухватао само један део данашње територије СР Србије док су други делови улазили у састав неких других пашалука као што су: Босански, Смедеревски, Румелијски и Видински. Он се делио на четрнаест нахија које су представљале најмање турске управне јединице. Међутим, сваку нахију чинило је по неколико кнежина, а њих опет више села. Из различитих разлога а „првенствено услед слабости турске државе и неразвијености њеног државног апарата" српски народ је у овом Пашалуку одн. у кнежинама и селима уживао „извесне локалне самоуправе" с одређеним самоуправним органима и то: сеоским зборовима, сеоским кметовима и кнезовима, кнежинским скупштинама, кнежинским кнезовима и нахијским скупштинама(2).

(1) Вид. о томе: В. Чубриловић, *Привредни и друштвени односи у Србији у другој половини XVIII века,* Историја народа Југославије, књ. II Београд, 1960, стр. 1270—1278.

(2) Д. Јанковић, *Локална управа у Првом српском устанку,* „Народни одбор", 4/1954, стр. 169—170; Вид. и: В. Чубриловић, *Развитак сеоске самоуправе у Србији и борбе с Турцима,* Историја народа Југославије, књ. II Београд, 1960, стр. 1278—1281; Т. Борђевић,

Како су најмање турске управне јединице биле нахије то је њихова подела на мање јединице — кнежине и села — Турцима сасвим одговарала. Постојање народних представника одн. самоуправних органа у кнежинама и селима представљало је гаранцију да ће наредбе турских органа власти бити извршене а дажбине уредно и на време прикупљене(3).

Села у Србији у XVIII веку представљала су „засебне друштвене целине, које су имале заједничку територију, заједничке интересе и обавезу заједничке заштите(4). У сваком селу постојали су сеоски кнез, сеоски кметови и сеоски збор. Сеоски кнез није имао скоро никакве власти већ га је село постављало у циљу скупљања царске порезе „а послије га нико није кнезом ни звао"(5). Селом су управљали и старали се о њему „знатнији сељаци" — сеоски кметови. Они су представљали „праве сеоске старешине" уживајући велико „поверење и углед" међу својим сељанима. „Оваковога кмета — каже Вук Караџић — од прије нити је могао ко закметити ни раскметити, него ко је био поштенији и паметнији а особито рјечитији од осталијех сељака, био је кмет"(6). Кметови су „представљали село према Турцима", бранили село од „турског зулума"(7) и судили сељацима „за којекакве распре кад би их парци позвали" нпр. „кад се породице дијеле или кад стока једнога потре љетину другога"(8). Ови знатнији сељаци односно кметови сакупљали су се „на различне договоре" по тако и сеоске зборове у циљу решавања питања од интереса за њихово село.

Кнежине су представљале „природом омеђене целине" и у њима су „села била у међусобним тесним односима, наслањала се једно на друго и сматрала се као једна заједница". Докле се простире заједничка земља једне кнежине знало се тачно(9). Кнежинске самоуправе се, у условима „слабости турског феудализма и анархије у турској управи у току друге половине XVIII в. развијају, постајући све значајнији чинилац у изградњи самоуправног живота села у Србији". *Кнежинска скупштина,* коју су чинили сви „знатнији сељаци" одн. кметови свих села дотичне кнежине, била је „врховни самоуправни орган и представних самоуправног живота у свакој кнежини". Поред избора кнежинског кнеза и разрезивања пореза на поједина села у кнежини, кнежинска скупштина је расправљала неке „веће спорове" и решавала и сва друга питања од значаја за кнежину. И она и кнежински кнез „управљају кнежином и решавају спорове по вековима изграђиваном обичајном праву" при чему стоје под надзором турских органа власти односно муселима и кадија(10). Поред кнежинских скупштина „свака је кнежина имала свога кнеза, који се ради разлике од сеоскијех кнезова звао и *оборкнез, вилаетски кнез,* на некијем мјестима *башкнез* и *велики*

Кнежине у Србији за време прве владе Милошеве, „Српски књижевни гласник", 7/1921 (књ. IV), стр. 508—518; В. Стојанчевић, *Откуда у Вишњићевој песми „Почетак буне против дахија" помен седамнаест нахија у Београдском пашалуку,* „Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор", 3—4/1958, стр. 278—294.

(3) Т. Борђевић, *op. cit.,* стр. 510.

(4) Т. Борђевић, *Село као друштвена заједница за време прве владе кнеза Милоша,* „Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор", 2/1922, стр. 129—138.

(5) Вук Стеф(ановић) Караџић, *Српски рјечник,* 3. изд. Београд, 1898, стр 289.

(6) Ibid., стр. 287.

(7) Д. Јанковић, *op. cit.,* стр.. 169.

(8) Вук Стеф(ановић) Караџић, *op. cit.,* стр. 287—288.

(9) Т. Борђевић, *Кнежине у Србији за време прве владе Милошеве,* стр. 511.

(10) В. Чубриловић, *Развитак сеоске самоуправе у Србији и борбе с Турцима,* стр. 1283.

кнез"(11). Кнежински кнезови су, с једне стране, имали да обављају оне послове које су на њих пренели турски органи власти, а с друге да решавају она питања која нису била регулисана турским правним прописима. Тако су кнежински кнезови били „и самоуправни и државни органи". Из тих разлога они су прво бирани на кнежинским скупштинама а затим постављани бератом од стране турских органа(12). Кнезови су бирани махом из исте породице па је њихов положај постао наследан. „Кнештво је ово" — констатује Вук Караџић, „остајало од оца сину... и баш кад би Турци какога кнеза окривили и погубили, опет су му сина (или ако сина нема, брата) на његово мјесто постављали." Оборкнезови су били „сељаци и у домаћему животу слабо су се разликовали од осталијех сељака". Ови „велики кнезови" били су, пре свега, одговорни за прикупљање порезе. „Порезе је паша ударао на нахије, па су их кнезови између себе разрезивали на кнежине, а по том сваки кнез у својој кнежини с кметовима на села, а кметови са сељацима на људе". Поред тога, преко кнежинских кнезова Турци су одржавали везу с народом у кнежинама односно „што је год везир хтио од народа да иште или народу што да јави, или је народ имао што од везира да иште, то је све бивало преко овијех кнезова"(13). Кнежински кнез се у својој кнежини старао о држању реда и мира, судио је мање кривице и расправљао спорове који су настали између сељака његове кнежине тј. судио је понекад „људима за којекакве ситнице, али их није могао натјерати да пристану на његов суд"(14). Кнежински кнезови су били „наследни" народом овлашћени његови представници и заступници" али се њихова власт није простирала и на вароши и паланке у кнежинама јер је у тим варошима и паланкама постојала турска управа. Надзор над радом кнежинских кнезова вршили су турски муселими (и кадије)(15).

У нахијама су, као и у кнежинама, одржаване повремено, нахијске скупштине. И ове скупштине су, као и кнежинске, „сазиване... и одржаване првенствено ради разрезивања пореза"(16).

Формирање ових самоуправних установа у XVIII веку било је од великог значаја за народ у Србији. Турски феудални систем и турска управа нису више били у могућности да поврате ону „моћ над народом у Србији" коју су имали пре XVIII века. То је омогућило сељаштву да формира, односно организује своје сеоске и кнежинске самоуправе до оне мере „да се могло делом чвршће међусобно повезати и оспособити за даљу борбу око добијања своје независности". Кнежинска самоуправа представљала је онај организациони оквир који је, поред осталог, створио погодне услове сељаштву у Србији да „стекне и политички искусно вођство". Кнежински кнезови ће „стајати на челу свих покрета народа у Београдском пашалуку крајем XVIII и почетком XIX века"(17).

(11) Вук Стеф(ановић) Караџић, *op. cit.*, стр. 289.
(12) В. Чубриловић, *Развитак сеоске самоуправе у Србији и борбе с Турцима*, стр. 1283—1284.
(13) Вук Стеф(ановић) Караџић, *op. cit.*, стр. 289.
(14) *Ibid.*, стр. 289.
(15) Т. Борђевић, *Кнежине у Србији за време прве владе Милошеве*, стр. 514.
(16) Д. Јанковић, *op. cit.*, стр. 170.
(17) В. Чубриловић, *Развитак сеоске самоуправе у Србији и борбе с Турцима*, стр. 1283—1284.

Нарушавање овог дуготрајно изграђиваног система локалне самоуправе имало је за последицу да је народ с кнезовима на челу био на страни Аустрије у њеном рату с Турском 1788—1791. године(18). У току тога рата Порта је увидела да су „јаничарски зулуми и насиља" били разлог због којег је српска раја била на страни Аустрије и да се мир у Београдски пашалук може повратити само „ако се уклоне узроци незадовољства народа у Србији". Из тих разлога је и нови султан Селим III својим ферманима (1791—1794) забранио повратак јаничара у Србију, укинуо читлуке и потврдио систем кнежинских и нахијских самоуправа у Београдском пашалуку(19).

Рат између Аустрије и Турске 1788—1791. и реформе султана Селима III довели су до уништења читлучког система у Београдском пашалуку, утицали су на слабљење моћи јаничара — „главних носилаца феудалне анархије у пашалуку" — и допринели су јачању стремљења народа у Београдском пашалуку за осамостаљивање од Турака. То осамостаљивање, на које је утицао и развој „трговинских веза с Аустријом" — одвијало се „кроз укидање читлучког система и проширивање кнежинских самоуправа"(20). Са своје стране ова локална самоуправа је „обезбеђивањем мира и релативне сигурности у унутрашњости Пашалука, допринела јачању трговине и уздизању слоја богатих марвених трговаца". Истовремено „она је допринела изграђивању националне свести и формирању старешинског слоја од којих ће касније известан број одиграти значајну улогу у дизању Устанка и у самом Устанку"(21).

Повратак јаничара у Београд и убиство београдског везира Хаџи-Мустафе паше(22) довели су до уништења свега оног што је сељаштво у Београдском пашалуку пре тога било постигло. С њиховим повратком поново се заводи читлучки систем а *сеоске и кнежинске самоуправе биле су уништене.* У кнежинама и нахијама дахије су поставиле своје органе — *кабадахије, субаше* и *ханџије.*

Укидање кнежинске и сеоске самоуправе и постављање кабадахија и субаша у кнежинама и селима довело је до тешког поремећаја једног, дуготрајно изграђиваног, реда. Поновно завођење читлучког система и укидање кнежинске и сеоске самоуправе одвијало се уз насиље, пљачку и незаконитости „јаничарских дахија и њихових људи". Како Порта није била у могућности да било шта учини против система који су дахије биле завеле, сељаштво у Београдском пашалуку било је принуђено „да се само, оружјем обрачуна с тим поретком и његовим носиоцима". Узроци првог српског устанка налазили су се у „развитку друштвених односа у Србији XVIII в., а пре свега у заоштравању тих односа од свршетка Аустро-турског рата 1791. до почетка Револуције 1804 године".

(18) Т. Борђевић, *Кнежине у Србији за време прве владе Милошеве,* стр. 515.

(19) В. Чубриловић. *Развитак сеоске самоуправе у Србији и борбе с Турцима,* стр. 1295.

(20) В. Чубриловић, *У чему је суштина и каква је историјска и културна улога првог српског устанка 1804,* „Југословенски историјски часопис", 3/1963, стр. 3—17.

(21) Д. Јанковић, *op. cit.,* стр. 170.

(22) Док се налазио на челу Београдског пашалука, београдски везир Хаџи-Мустафа паша је „све што се раје тицало савршено предао народним кнезовима у руке и у управљање" вршећи извесну контролу „над управљањем кнезовским, и то само по части финансијској" при чему „ништа у народу није предузимао... док се најпре са кнезовима народним договорио, и њих, у предмету саслушао није". Л. Арсенијевић—Баталака, *Историја српског устанка,* део I Београд, 1898, стр. 16.

Међутим, терор којим је спровођена дахијска управа *као и укидање постојеће локалне самоуправе несумњиво су „убрзали" избијање првог српског устанка одн. били повод за његово избијање*(23).

ЗАКЉУЧАК

Из различитих разлога а „првенствено услед слабости турске државе и неразвијености њеног државног апарата" српски народ је у Београдском пашалуку уживао, пре првог устанка, „извесне локалне самоуправе" с одређеним самоуправним органима и то: сеоским зборовима, сеоским кметовима и кнезовима, кнежинским скупштинама, кнежинским кнезовима и нахијским скупштинама.

Подела најмањих турских управних јединица, нахија, на мање јединице, кнежине и села, Турцима је сасвим одговарала. Постојање самоуправних органа у кнежинама и селима пружало је гаранцију да ће наредбе турских органа власти бити извршене, а дажбине уредно и на време прикупљене.

Формирање ових самоуправних установа у XVIII веку било је од великог значаја за народ у Србији. Како турски феудални систем и турска управа нису више могли да остваре ону „моћ над народом у Србији" коју су имали пре XVIII века, били су створени услови да сељаштво организује своје сеоске и кнежинске самоуправе до тог степена „да се могло делом чвршће међусобно повезати и оспособити за даљу борбу око добијања своје независности". Кнежинска самоуправа чинила је онај организациони оквир који је, између осталог, омогућио сељаштву у Србији да „стекне и политички искусно вођство". Кнежински кнезови ће „стајати на челу свих покрета народа у Београдском пашалуку крајем XVIII и почетком XIX века".

Нарушавање тог, више деценија изграђиваног, система локалне самоуправе, имало је за последицу да је народ с кнезовима на челу био на страни Аустрије у њеном рату с Турском 1788—1791. године. Тај рат и реформе султана Селима III имали су, између осталог, за резултат слабљење моћи јаничара — „главних носилаца феудалне анархије у пашалуку" — и допринели су јачању стремљења народа у Београдском пашалуку за осамостаљивањем од Турака. То осамостаљивање, на које је утицао и развој „трговинских веза с Аустријом", одвијало се „кроз укидање читлучког система и проширивање кнежинских самоуправа".

Повратак јаничара у Београд и убиство београдског везира Хаџи-Мустафе паше имали су за последицу уништење свих оних тековина које је сељаштво у Београдском пашалуку до тада остварило. Укидање кнежинске и сеоске самоуправе и постављање кабадахија и субаша у кнежинама и селима задало је тежак ударац једном дуготрајно успостављаном реду. Поновно завођење читлучког система и укидање кнежинске и сеоске самоуправе спроведено је уз терор „јаничарских дахија и њихових људи". Иако су се узроци првог српског устанка налазили у „развитку друштвених односа у Србији XVIII в., а пре свега у

(23) В. Чубриловић, *Развитак сеоске самоуправе у Србији и борбе с Турцима*, стр. 1295—1296. — О укидању кнежинске и сеоске самоуправе по повратку дахија у Београдски пашалук, вид. и: В. Чубриловић, *У чему је суштина и каква је историјска и културна улога првог српског устанка, стр.* 5—10; Т. Борђевић, *Кнежине у Србији за време прве владе Милошеве*, 516—517; Д. Јанковић, *op. cit.*, стр. 170.

заоштравању тих односа од свршетка Аустро-турског рата 1791. до почетка Револуције 1804 године", терор којим је спровођена дахијска управа *као и укидање постојеће локалне самоуправе несумњиво су „убрзали" избијање тога устанка односно били повод за његово избијање.*

Традиције те самоуправе коју је српски народ уживао последњих деценија XVIII века у Београдском пашалуку, играће значајну улогу у захтевима који су истицани у току XIX века у Србији за успостављање локалне самоуправе.

Dr. Dragoš Jevtić,
Assistant Professor of the Faculty of Law in Belgrade

LOCAL GOVERNMENT AND SELF-GOVERNMENT IN THE BELGRADE PASHADOM ON THE EVE OF THE FIRST SERBIAN UPRISING

Summary

Serbian people in the Belgrade Pashadom (province ruled by Turkish pasha) prior to the First Serbian Uprising enjoyed »certain local self-government«, which included the following self-managing bodies, namely: village meetings, village mayors and village dukes, district (village duke's) assemblies, district dukes and region*(nahija)* assemblies. Establishing of these self-managing institutions in the eighteenth century was of great importance to the people in Serbia. Turkish feudal system and Turkish administration were not able to realize that »power over people in Serbia« which they had prior to the eighteenth century. In such conditions peasants were able to organize their own village and district *(knežine)* self-government forms. This enabled the people in villages »to organize mutually more firmly and to prepare for further struggle to obtain their independence«.

The district (*knežina*) self-government was the organisation framework which, among other relevant elements, promoted peasantry in Serbia »to acquire also a politically able leadership«. The village mayors (*knežinski knezovi)* shall »be at the head of all movements of people in the Belgrade Pashadom at the end of the eighteenth and in the beginning of the nineteenth century«.

Abolishing of district and village self-governments, which took place immediately prior to the First Serbian Uprising, inflicted a havy blow to an order which existed for a long period. Terror exerted by Turkish governors (*dahije*), as well as abolishing of the existing local self-government, undoubtedly speeded up the breaking out of that uprising, becoming thus an immediate cause thereof.

Dr Dragoš Jevtić,
proffesseur agrégé à la Faculté de droit à Belgrade

L'ADMINISTRATION LOCALE ET L'AUTOGESTION DANS LE PACHALIK DE BELGRADE A LA VEILLE DE LA PREMIERE INSURRECTION SERBE

Résumé

Avant la Première insurrection le peuple serbe dans la Pachalik de Belgrade, jouissait de »certaines autogestions locales« avec des organes d'autogestion bien définies, à savoir: les rassemblements du village, les chefs des villages et les knez, les assemblées des chefs des villages, assemblées des

knez et assemblées des districts. La formation de ces institutions autogestionnaires au XVIII siècle était d'une grande importance pour le peuple de la Serbie. Le système féodal turque et l'administration turque ne pouvait réaliser le »pouvoir sur le peuple en Serbie«, pouvoir qu'ils avaient le XVIII siècle. Ceci a permis à la paysannerie d'organizer son autogestion de village et de district jusqu'au degré leur »permettant de se relier mutuellement de manière plus ferme et de s'habiliter pour la poursuite de la lutte pour l'acquisition de leur indépendence«. L'autogestion des knežina presentait le cadre organisationnel qui a permis entre autre à la paysannerie en Serbie »d'avoir des chefs politiquement experimentés«. Les chefs des knežine «seront à la tête de tous les mouvements du peuple dans le pachalik de Belgrade vers la fin du XVIII et début du XIX siècle«. L'abolition de l'autogestion des villages et des knežine — ce qui est arrivé à la veille de la Première insurrection serbe, — a porté un coup dûr à un ordre établi durablement. La terreur par laquelle l'administration des chifs des janissaires était mise en place ainsi que l'abolition de l'existante autogéstion locale ont »accéléré« l'éclatement de cette insurrection, c'est à dire ils ont été le mobile de son éclatement.

UDK — 331.109.32 (+349.2(73)

др Будимир Кошутић,
редовни професор Правног факултета у Београду

ШТРАЈК И LOCK-OUT У ПРАВУ СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА

I

Штрајк, као средство класне борбе радничке класе, имао је дугу и занимљиву историју у САД. Амерички писци тврде да је ово право на штрајк признато у *common law* судским прецедентом донетим у случају Commonwealth v. Hunt из 1842. године. Главни судија Шо (Shaw) је истакао у тој пресуди да „ми не можемо сматрати криминалним делом ако се људи сложе да заједно врше своја сопствена призната права на такав начин да што боље заштите властите интересе"(1). Међутим, у пракси је остаривање овог права било скопчано са изузетним отпором послодаваца и жестоким мерама државних органа, које су свој основ имале у судским забранама штрајкова доношеним у конкретним случајевима на захтев послодаваца. Стога, није чудно што су први штрајкови у САД били израз безнађа у којем се нашла радничка класа изложена изузетно тешким облицима експлоатације (радни дан је износио 14 часова дневно, зараде су биле ниске, знатан део радне снаге су чиниле жене и малолетна деца...). С друге стране, изузетне репресалије којима су прибегавали послодавци уз издашну помоћ државе изазвале су различит приступ синдиката према штрајковима у настајању. Док се руководство синдикалне организације Племенити ред витезова рада *(The Noble Order of the Knights of Labor)*, изјаснило против употребе штрајка као облика борбе пледирајући за политичку акцију против основа капиталистичког друштва, дотле се руководство Америчке федерације рада (AFL) залагало за еманципацију радничке класе кроз свакодневну борбу за боље услове рада у радионици, фабрици и руднику, за више надницe, краће радно време. Први и дугогодишњи председник AFL *Gompers* је истакао: „Ми морамо најпре ходати пре него што можемо летети" *(„We must walk before we can fly")(2).* Ради остварења наведених циљева (више надницe, краће радно време) сматрали су штрајк најпогоднијим и најефикаснијим средством. Истовремено, руководство овог синдиката супротстављало се политичким акцијама радничке класе, дистанцирајући

(1) *Supreme Court of Massachusetts*, 1842. U Metealt 111, 38 AM. dec. 346. Пресуда се *наводи у књизи Mueller*-а и Myers-а, *Labour law and legislation*, South—Western publishing CO., 1962, *p.* 40—42.

(2) Наведено према: J. Herling, *Labor unions in America*, Washington, D. C. 1964, *p.* 15.

се од социјалистичког и марксистичког учења. Ови принципи тзв. пословног синдикализма остали су владајући и данас у америчком друштву. Међутим, и овакав приступ Америчке федерације рада (која се ујединила са Конгресом индустријских организација 1955. године у AFL — CIO) није примљен с благонаклоношћу од стране послодаваца. Они су одбијали да признају синдикате, да колективно преговарају са њима о условима рада и висини надница, а штрајкове су угушивали плаћеном полицијом и штрајкбрехерима. Отуд, сваки штрајк представљао је облик класне борбе у којој су радници губили и животе. Но, како тиме нису биле скршене штрајкачке акције, Конгрес је предузео мере да отклони ову грубу употребу силе, посебно због тога што је њеној употреби претходила, по правилу, судска забрана штрајка. Оваква акција Конгреса била је неминовност због изузетне кризе у којој се нашло америчко и капиталистичко друштво уопште тридесетих година овог века. Наиме, Конгрес САД, „у одговору на раднички притисак, донео је *Федерални закон против судских забрана* познат под називом *The Norris — La Guardia Act*"(3). Тим законом установљена је суштинска заштита легитимне синдикалне делатности, штитећи исту од приватног процеса ради издавања забране конкретне синдикалне активности у федералним судовима. Но, развлашћивањем федералних судова да издају наредбе о престанку одређених синдикалних активности, није се у суштини изменио положај америчких синдиката. Јер, послодавци су и даље одбијали да признају синдикате, да колективно преговарају са њима и, посебно, одбијали су да запосле, односно отпуштали су раднике који су били синдикално организовани (пракса позната под називом *Yellow Dog Contract*, тј. уговор којим се послопримац обвезивао да не приступи синдикату или не остане у њему. Преокрет у овом погледу настао је тек избором Ф. Д. Рузвелта за председника САД у новембарским изборима 1932. године. У тим изборима посебно су се ангажовали, подржавајући кандидатуру Рузвелта, амерички синдикати (према њиховом геслу да пријатеље треба помагати, а против непријатеља се борити). Уочивши да се ради о светској кризи капитализма која се не може превазићи, (како је то веровао његов претходник на највишој функцији у САД Хувер), традиционалним методима, Рузвелт је предузео мере које су отварале простор настајању тзв. државног капитализма. Схвативши да је један од основних проблема америчког друштва недовољна куповна моћ радничке класе која прекида кружни ток капитала (производи се много робе коју нема ко да купи, што води стечају послодаваца односно отпуштању радника), Рузвелт је видео један од излаза у томе да се методом колективних преговора приморају послодавци да плате пристојне наднице радницима. Сем тога, предузео је мере у циљу обезбеђења радника у случају болести, неспособности или старости. Најзад, отпочео је са процесом обезбеђења посла за раднике кроз такозване јавне радове(4). Стога, отпор који су пружили одређени послодавци Рузвелтовим напорима (укључујући ту и Врховни суд САД) био је последица несхватања да се Рузвелтовим мерама не штите примарно радници већ

(3) Mueller and Myers, *op. cit.*, *p.* 102; Rossen and Sogg, *Labor law*, West publishing CO, St. Paul. Minn. 1971, p. 18.

(4) У то време донети су: *Закон о индустријској обнови земље из 1933. године, Закон о социјалној сигурности из 1935. године, Национални закон о радним односима из 1935. године, Закон о поштеним (fair) стандардима рада из 1938. године* и други закони.

обезбеђује капиталистички подукциони однос. Међу овим мерама, са становишта слободе синдикалних акција, посебно место има *Национални закон о радним односима познат под називом Вагнеров закон из 1935. године.* Тим законом обвезани су послодавци да признају синдикате, да с њима колективно преговарају о условима рада и висини наднице, установљена је тзв. нелојална радна пракса, укинут је *Yellow dog contract,* признато је право на штрајк. На тај начин, у САД је под дејством велике економске кризе и таласа радничких штрајкова сама држава преузела мере које су у европским капиталистичким државама изнеле социјал-демократске радничке партије. Несумњиво, то је утицало да се у САД не развије јача радничка партија и да на њеној политичкој позорници доминирају две буржоаске политичке странке — демократска и републиканска. Историја је брзо показала да таква оријентација радничког покрета у САД није добра. Јер, после таласа радничких штрајкова током 1945. и 1946. године (због укидања тзв. допунских примања и снижавања реалних наднница уз истовремени нагли раст профита), амерички Конгрес је ограничио низ стечених права синдиката изменама и допунама *Вагнеровог закона* кроз тзв. *Тафт-Хартлијев закон из 1947.* године. Синдикатима се, дакле, супротставила капиталистичка држава у условима који су били повољни за акцију капиталистичке класе. При том, звуче као иронија уводне речи овог *Тафт-Хартлијевог закона* (званичан назив овог закона је *Labor Management Relations Act,* донет као Public Law 101—80th Congress): „Закон за допуну Националног закона о радним односима, ради обезбеђења додатних погодности за посредовање у радним споровима који се односе на трговину, ради изједначавања правних одговорности радничких организација и послодаваца и за друге сврхе". Сходно томе, правна регулатива штрајка и *lock outa* дата је у савременом америчком праву у *Националном закону о радним односма из 1935.* године, допуњеног *Тафт-Хартлијевим законом из 1947.* године и *Ландрум-Грифиновим законом (Landrum — Griffin Act)* из 1959. године, у судским прецедентима виших федералних судова, у пракси Националног одбора за радне односе и неким другим мање значајним савезним прописима и прописима држава. Која су основна решења о штрајку у *lock-out-u* у тим прописима?

II

Националним законом о радним односима из 1935. године било је прописано да „ништа у овом закону не треба бити схваћено да потире, спречава или умањује на било који начин право на штрајк или да успоставља ограничења или услове за то право" (сек. 13. Закона).Међутим, *Тафт-Хартлијевим законом из 1947.* године, у овај одељак 13. Закона унета је реченица „осим ако је то овим законом предвиђено", што је у другим деловима тог закона и учињено. На тај начин, основни прописи о штрајку налазе се у *Тафт-Хартлијевом закону из 1947.* године. Суштина тих нових решења је у томе да се знатно отежа вршење, иначе признатог, права на штрајк. Наиме, за владајућу класу су посебно опасни тзв. изненадни штрајкови и штрајкови који погађају све фабрике велике компаније (националне или мултинационалне компаније) или

привредне гране у целини. Доношењу *Тафт-Хартлијевог закона* претходили су управо такви штрајкови, посебно у рудницима угља и индустрији челика. Стога, *Тафт-Хартлијевим законом* утврђен је посебан режим штрајкова у индустрији која утиче на трговину(5) и штрајкова у областима од посебног јавног интереса (National Emergencies). При том, тим прописима се признаје легитимност само оним штрајковима које организује синдикат(6). Такво решење је у духу целокупног америчког радног права које сматра слободне колективне преговоре најбољим средством за разрешење радничко-послодавачких спорова, јер не постоје правичне наднице, ни објективне радне норме. Одлука о тим споровима мора бити заснована на економској рачуници опстанка у светлу конкуренције и тржишта. Међутим, да би ти колективни преговори могли успешно функционисати, истиче претежан део америчке доктрине и праксе, мора бити признато синдикатима право на штрајк а послодавцима на *lock-out*(7). Отуд, везивање штрајка и *lock-out*-а за колективне преговоре, а како су синдикати обавезни субјекти у процесу колективног преговарања о условима и режиму рада, штрајк може бити легитимно организован искључиво од синдиката. Сваки други штрајк сматра се дивљим штрајком и не ужива никакву заштиту.

Америчко право није усамљено у захтеву да штрајк може бити организован искључиво од синдиката, да би био правно признат. Јер, осим француског права које признаје и тзв. дивље штрајкове, и у другим земљама захтева се учешће синдиката у штрајку као претпоставци његове пуноважности. Но, америчко право се разликује од права многих европских држава по томе што не пружа посебне гарантије радницима у погледу запослења у случају неуспеха легално организованог штрајка. Наиме, према пракси Националног одбора за радне односе постоје три врсте штрајкова: економски штрајкови, штрајкови због нелојалне радне праксе послодавца и штрајкови због нелојалне радне праксе синдиката. Радницима се гарантује запослење само ако учествују у штрајку који је организовао синдикат због нелојалне радне праксе послодавца под претпоставком да они изјаве да се враћају на посао без икаквих услова. У случају друге две врсте штрајка такво право се не гарантује радницима. Ипак, позиција радника је другачија у случају економског штрајка у односу на штрајк због нелојалне радне праксе синдиката (наравно, ова подела штрајкова извршена је сходно важећим америчким прописима, јер у погледу суштине то су све економски штрајкови). Наиме, у случају штрајка који је организовао синдикат супротно важећим прописима (због „нелојалне радне праксе"), радници не уживају никакву заштиту(8). Обрнуто, у случају економског штрајка

(5) Овај термин је настао као последица уставног разграничења надлежности између Федерације и федералних јединица у САД. Наиме, *Уставом* из 1787. године стављена је у надлежност Конгреса регулатива међудржавне трговине и трговине са индијанским племенима. Но, Врховни суд је развио ову уставну одредбу (тзв. *Comerce clause)* и проширио надлежност Федерације сходно потребама времена.

(6) У САД се води широка идеолошка акција о сувишности синдиката или његовој корумпираности. У том светлу Џејмс Ј. Уајт (James J. White) пише да су „јавност, судови и законодавци склони да гледају у синдикатима упорне противнике промена правила рада, неразумне тражиоце виших надница и неумољиве заштитнике старијег и опадајућег чланства против жеља за запошљавањем широког броја млађих људи". *The insolvent solution, Law Quadrangle Notes,* The University of Michigan law School, vol. 28/1984.

(7) H. D. Northrup, *Experience with compulsory arbitration,* Readings in labor economics and labor relations, R. D. Irwin inc. 1968. *p.* 396 i sl.

(8) Правила о последицама овог штрајка дата су у одељку 8 (д) *Закона.* Иначе, у судској пракси је утврђено да послодавци имају право да отпусте све раднике који штрајкују или да изаберу које ће раднике отпустити ако су ступили у штрајк супротно

они уживају одређену заштиту. Но, та заштита је ужа него у многим европским државама (СР Немачкој, Француској, Шведској и другим земљама), јер радници имају право на поновно запослење под условом да на њихово место послодавац није примио другог радника (запошљавање тзв. штрајкбрехера ради одржања континуитета производње) или укинуо та радна места технолошким иновацијама или рационализацијом пословања у току штрајка. У условима незапослености ово право послодаваца значајно утиче на спремност радника да прихвате и синдикат и разне облике синдикалне активности, посебно ако велике компаније плаћају више наднице од осталог сектора привреде. Како је још смањена преговарачка моћ америчких синдиката у односу на моћне мултинационалне компаније, није чудно што је дошло до опадања штрајкачких акција у савременом америчком друштву. Тој неједнакости снага синдиката и послодаваца даје значајан допринос и *Тафт-Хартлијев закон,* као и пракса Националног одбора за радне односе и још више судска пракса. Који су услови пуноважности штрајка према *Тафт-Хартлијевом закону?*

III

Тафт-Хартлијев закон успоставља два правна режима штрајкова. Један режим важи за редовне штрајкове у индустрији, а други за штрајкове у областима посебног јавног интереса *(National emergency disputes).* Штрајкови у индустрији су пуноважни под следећим условима:

а) Пре ступања у штрајк, синдикат је дужан да преговара са послодавцем о свим спорним питањима. Ако синдикат то није учинио, или није преговарао у доброј вери *(in good faith bargaining),* повредио је дужност колективног преговарања и извршио на тај начин нелојалну радну праксу у смислу Националног закона о радним односима;

б) Уколико је у тој области већ на снази колективни уговор о раду, пре ступања у штрајк, синдикат је дужан, уколико жели да оконча или изврши измене у том уговору, да о тој намери обавести другу страну. При том, *Тафт-Хартлијев закон* успоставља одређене рокове који остављају доста времена послодавцима да се припреме за штрајк и да га скрше својом економском снагом. Наиме, синдикат мора да извести послодавца (другу уговорну страну) 60 дана пре истека уговора или, ако у уговору није означен дан истека, 60 дана пре него што ће та измена бити извршена, о намери да се колективни уговор оконча или измени. Затим, синдикат је обавезан да понуди сусрет другој страни у сврху преговарања ради закључења новог уговора или измена у постојећем. Сем тога, постоји обавеза синдиката да обавести у року од тридесет дана од дана обавештавања друге стране Федералну службу за посредовање и мирење о постојању радног спора, ако спор не буде пре тога разрешен. Најзад, радници и синдикат су дужни да наставе да поштују све одредбе постојећег уговора у року од 60 дана од дана

обавези мира утврђеној колективним уговором о раду, као једној врсти нелојалне радне праксе.

када су обавестили другу страну о својој намери, без прибегавања штрајку(9).

в) Штрајк мора имати дозвољене циљеве и бити вођен допуштеним средствима.

г) Штрајк може бити праћен пикетингом (обавештавањем јавности о штрајку и постављањем радничких стража) и бојкотом. Но, употреба недозвољених средстава у тим акцијама чини и штрајк непуноважним.

д) Синдикат не може организовати штрајк ако је у колективни уговор унета клаузула о миру за време важења тог уговора.

Поред ових правила за редовне ситуације, *Тафт-Хартлијевим законом* се успостављају посебна правила за штрајкове који могу угрозити благостање нације, њено здравље и сигурност *(National emergencies strikes)*. Пре доношења *Тафт-Хартлијевог закона из 1947.* године, слична правила су постојала само о штрајковима у области саобраћаја(10). У чему је суштина тих решења?

Закон је пошао од тога да се спорови између радника и послодаваца најбоље могу решити кроз колективне преговоре о раду, које држава треба да помаже установама као што су Служба за посредовање и мирење и арбитража. При том, предлози Службе нису обавезни за странке у спору а институција арбитраже заснива се на начелу добровољности. Но, кад председник САД оцени да штрајк који предстоји или актуелни штрајк или *lock-out* угрожава целокупну индустрију или знатан њен део ангажован у трговини, транспорту, преносу или комуникацијама између више држава или страних држава... што може оштетити национално здравље или сигурност, овлашћен је на предузимање посебних мера. Најпре, он може образовати посебан одбор за истраживање са задатком да га извести у року који он одреди о свим релевантним чињеницама спора без икаквих препорука за решење спора. Председник ће са тим чињеницама упознати федералну службу за посредовање и мирење и јавност. Након тога, председник може овластити генералног правобраниоца САД да затражи од обласног федералног суда издавања забране штрајк (lock-out-a). Овај суд је дужан издати ову забрану ако утврди да постоје разлози утврђени у *Тафт-Хартлијевом закону*(11). Након издавања ове забране странке у радном спору су дужне да уложе сваки напор да изнађу решење уз помоћ службе за посредовање и мирење. Ако то не успеју у року од 60 дана, раније образован одбор за истраживање известиће о ставовима сваке стране председника САД, упознајући га, истовремено, са последњом понудом послодаваца. Председник ће обавестити јавност о овим ставовима. Истовремено, настаје обавеза Националног одбора за радне односе да организује у наредних 15 дана тајно гласање радника о последњој понуди послодаваца и да упозна генералног правобраниоца са резултатима гласања у наредних пет дана (што чини укупно 80 дана од дана издавања забране штрајка). Ако радници нису прихватили последњу понуду посло-

(9) Сек. 8(д) *Закона*. Наравно, одредба је формулисана на исти начин иако послодавац хоће измену уговора и жели да прибегне *lock-out-u*.

(10) Та правила су установљена у *Закону о раду на железници (The Railway Labor Act)* из 1926. године.

(11) То је тзв. *Taft-Hartli* забрана која искључује у овој материји примену *Norris-Laguardia Act* из 1932. године којим је знатно сужена могућност судског издавања забране конкретног штрајка.

даваца, судска забрана штрајка престаје (суд ће такву забрану укинути након обавештења генералног правобраниоца о резултату гласања) а председник САД ће обавестити Конгрес САД о свим чињеницама у радном спору, резултату гласања и предложити мере које сматра адекватним на одлучивање Конгресу.

Изложени поступак за решење радних спорова у случају ширих националних интереса *(national emergency)* коришћен је у више наврата. У одређеном броју случајева није дао резултате. Стога, у раздобљу Џонсонове администрације повела се расправа о потреби увођења обавезне арбитраже у радним споровима попут институције обавезне арбитраже у Аустралији. Но, само мањи део учесника у расправи сматрао је ту институцију прихватљивом(12). Протеком времена та расправа је постала излишна, јер се показало да у систему који се заснива на економској снази учесника у спору, синдикати нису у стању, по правилу, да издрже борбу у тако дугом временском раздобљу установљеном *Тафт-Хартлијевим законом* (60 односно 80 дана). Како у том временском раздобљу постоји обавеза радника да одрже производњу у пуном обиму уз одређена овлашћења послодаваца односно председника САД (у случају *national emergency)*, положај синдиката је изузетно отежан. Отуд, председник САД је могао да организује контролу ваздушног саобраћаја 1981. године за време штрајка контролора лета уз помоћ војних контролора лета, а контролори лета који се нису одазвали позиву да се врате на посао у року од 24 часа остали су без посла (то је тзв. *seizure).* Истовремено, синдикат поштанских радника који је наговестио штрајк, одустао је од штрајка. Другим речима, у условима изузетне концентрације капитала, смањене су могућности синдиката да буде равноправни партнер послодавцима. Како штрајк погађа и ширу публику (затворене радње, немогућност превоза и слично), користе се, као што је указано, средства која ће изазвати неповољну реакцију јавности о штрајку. На тај начин, синдикат бива двоструко поражен — економски и морално. Стога, не треба се чудити што је акција синдиката усмерена сада превасходно ка обезбеђењу виших надница и сигурности запослења кроз колективне уговоре без честог прибегавања штрајку.

IV

Аналогно праву на штрајк синдиката установљен је *lock-out* послодаваца. Његова је сврха да привременим затварањем предузећа изнуди преговарачке концесије од синдиката или обесхрабри одређене синдикалне акције(13). За његово вршење установљена су одређена правила, чија повреда представља нелојалну радну праксу послодаваца. Ако дође повреде доће, Национални одбор за радне односе овлашћен је на предузимање одређених мера. Истовремено, постоји обавеза пријема на посао свих радника према којима је примењен *lock-out,* без обзира да ли су ти радници наговештавали учешће у штрајку или нису. Наиме, послодавац може прибећи *lock-out*-у само кад колективни преговори дос-

(12) Вид. *The Strike and compulsory Arbitration* у књизи: *Readings in Labor economies and labor Relations, str.* 368—400.
(13) Smith, Merrifield, Rothchild, Edwards, *Collective Bargaining and labor Arbitration,* Indianopolis . . . 1979. *p.* 331 и сл.; Hill, Roussen and Sogg, *op. cit., p.* 47.

пеју до тачке у којој ни једна страна неће више да чини никакве концесије (тзв. *impasse).* Наравно, услов је да *impasse* није изазван нелојалном радном праксом послодавца. На тај начин, *lock-out* је, као и штрајк, везан за процес колективног преговарања о условима и режиму рада односно сигурности запослења и не сме му се прибећи ван тих случајева. Другим речима, *lock-out* који се предузима искључиво у циљу обесхрабрења синдикалних акција уопште или синдикалних акција у другим предузећима исте компаније нису дозвољени. Исто тако, послодавац нема право да премести своју делатност у друго место или привремено затвори свој посао из противсиндикалних разлога (забрана тзв. *run away shop).* Но, послодавцу остаје на располагању да затвори трајно своје предузеће из ма којих разлога. Како велике компаније могу организовати производњу у земљи или ван земље, то за њих затварање једног предузећа не представља посебну тешкоћу. У пракси ти случајеви нису били ретки. Синдикат, због недовољне економске снаге није у стању да онемогући те појаве. Отуд, висина надница и режим рада уопште више су одређени економским чиниоцима него синдикалном акцијом. Вероватно, то је један од разлога опадања чланства у савременом синдикалном покрету САД.

Dr. Budimir Košutić,
Professor of the Faculty of Law in Belgrade

STRIKE AND LOCK-OUT IN THE AMERICAN LAW

Summary

Strike and lock-out in American law are closely connected to the system of collective bargaining on terms and regime of labour. Therefore the American law, and more particularly the Labour Management Relations Act of 1947, recognizes the right to strike and lock-out, as a means for settling labour disputes within the process of collective negotiating. The Act at the same time establishes a duty of both the trade unions and management to negotiate collectively. Along these lines, American law, contrary to the laws of many European countries, does not provide for a duty ofindustrial peace (namely, the prohibition of strike) after entering into a collective labour contract. The parties are under a duty to negotiate on that prohibition of resorting to strike or to lock-out, while the duty of establishing peace is created only if the two parties reach an agreement thereof, and if they insert the relevant-term in the collective contract of labour.

American law on labour relations, namely the Taft-Hartley Act of 1947, established a stricter regime concerning strikes, as compared to the so-called Vagner's Act of 1935. First of all, the former Act establishes a duty of the trade union to inform the employer (and *vice versa)* sixty days in advance, on its intention to rescind the collective labour contract, or to introduce changes in such a contract. During that period the trade union is obliged to adhere to all terms and conditions of the contract, including the refraining from strike. In such a way the management has enough time to prepare for the strike and to eliminate its negative effects to their interests.

Specific rules on the regime of strike are established for the area of so-called particular national emergencies. The 1947 Act vests special authority in such a case to the president of the United States, provided if he was not successful to settle the labour dispute by his intervention, the final decision being reached by the US Congress.

The regime of strike introduced by the Taft-Hartley 1947 Act, followed by the unequal economic might of management and the trade unions, were the cause of decreasing of number of strikes in the key industrial branches in the United States, although wages do not keep pace with the rate of profit realized in them.

Dr Budimir Košutić,
professeur à la Faculté de droit à Belgrade

LA GREVE ET LE LOCK OUT DANS LE DROIT DES ETATS UNIS

Résumé

Dans le droit américain, la grève et le lock uot sont étroitement liés aux conventions collectives sur les conditions et régime de travail.

C'est pour cette raison que le droit américain (particulièrement the Labour Management Relations Act, de 1947) reconnait le droit à la grève et lock-out en tant que moyens permettant de résoudre les litiges liés au travail dans le processus des négociations collectives, établissant simultanément l'obligation pour les syndicats et les employeurs de négocier collectivement. A la difference du droit de beaucoup de pays européens, le droit américain ne stipule pas l'obligation d'une paix industrielle (c'est à dire intérdiction de grève) apès avoir conclu la convention collective sur le travail. Les partis sont tenus obligatoirement de négocier cette interdiction de faire appel à la grève au au lock out et la paix comme obligation n'est de rigueur que si on s'y met d'accord et si'on introduit dans la convention collective, une disposition correspondante

La Loi sur les rapports de travail de 1947 (Taft-Hartley ACT) a introduit un régime de grève plus sévère par rapport à la loi de Vagner de 1935. Tout d'abord cette loi oblige les syndicats d'avertir les employeurs (et inversement) 60 jours d'avance de l'intention de mettre fin à la validité de la convention collective on bien d'y introduire des modifications. Pendant ce temps là, le syndicat est tenu de respecter toutes les dispositions du contrat en vigueur et ne doit pas faire appel à la grève.

De cette manière, les employeurs ont assez de temps pour se preparer à la grève et éliminer ses efféts néfastes pour leurs propres intérêts. Des réglements à part sur le régime de grève sont fixés dans le domaine de ce que l'on appelle intérêts nationaux particuliers (National emergencies). La loi de 1947 donne dans ce cas là une procuration spéciales au Président des Etats Unis, et au cas au son intervention ne résoud pas le litige, la décision définitive est apportée par le Congrès des Etats Unis.

Le régime de grève établi par la loi de Taft-Hartley de 1947 avec l'inégal pouvoir économique des employeurs et des syndicats ouvriers, sont la cause de la baisse du nombre de grèves dans les branches industrielles cléfs des Etats Unis, bien que les salaires ne suivent pas le montant des profits qui y sont réalisés.

UDK — 341.225

др Миленко Креча,
ванредни професор Правног факултета у Београду

О ОСНОВНИМ ОБЕЛЕЖЈИМА НОВОГ ПРАВА МОРА

Уопште о еволуцији права мора

Традиционално право мора, изграђивано вековима обичајним путем, почивало је на правилу о слободи мора као некој врсти основне, уставне норме(1). Само правило о слободи мора(2) налазило је основ свог важења у хармонији две премисе: премиси о неисцрпивости мора и његових богатстава (фактичка) и премиси о мору као општем добру, *res communis omnium* (премиса правног карактера). У међусобном односу ове две премисе, одувек је прва премиса играла важнију улогу — правни режим који допушта слободну и неограничену индивидуалну употребу мора само је рационализована форма стања у коме свако може да користи море а да при том не умањује удео другог. Стога је и разумљиво што је ерозија традиционалног права мора и започела на овој тачки.

Уопште узев, та ерозија се испољавала кроз јачање тенденције присвајања делова отвореног мора и то како проширењем морских појасева установљених традиционалним правом мора (унутрашње морске воде и територијално море(3) тако и увођењем нових морских појасева(4). Тенденција присвајања делова отвореног мора добила је на снази чињеницом да је технолошки и научни развој уздрмао тезу о неисцрпивости мора и његових богатстава. Импресивна богатства мора, како она из живих(5) тако и она из неживих извора(6) почела су, захваљујући

(1) Правило о слободи мора је у правом смислу речи симбол, готово фетиш традиционалног права мора. Како се запажа „историја права мора је у великој мери прича о развоју доктрине о слободи мора . . .“ — Ram. P. Anand, *Freedom of the Seas: Past, Present and Future,* New directions of International Law, Frankfurt/New York 1982, *p.* 215.

(2) О садржини слободе мора, вид. В. Иблер, Слобода мора, Загреб 1965, стр. 45. и даље.

(3) Обалне државе су захватале шире просторе појасом унутрашњих морских вода, рецимо, либералним тумачењем услова под којима заливи улазе у унутрашње морске воде, тзв. архипелашким водама или одговарајућом методологијом израчунавања полазне или базне линије. Код територијалног мора та се пракса изражавала било директно (проширењем територијалног мора) било индиректно (кроз методологију израчунавања линије од које се мери ширина територијалног мора).

(4) С обзиром на чињеницу да је, по традиционалном праву мора, отворено море заузимало сав простор изван територијалних вода то, у ширем смислу речи, независно од обима признатих права, сваки од новоустановљених појасева (спољни морски појас, епиконтиненталнн појас, риболовно море и сл.) представља облик присвајања.

(5) Према подацима FAO-а улов од око 70 милиона тона рибе из 1977. представља 18% укупних анималних протеина конзумираних у свету. Без нових технолошких захвата та количина, према поменутој процени, може достићи 200 милиона тона. — *FAO, World Fisheries and the Law of the Sea,* 1979, *p.* 15.

(6) Богатства из неживих извора мора су управо баснословна. Простор нам не допушта навођење детаљних података, тако да илустрације ради наводимо само компаративне

развијеној технологији, да се користе на начине и у обиму који су у блиској прошлости личили на футуристичка предвиђања. Другим речима, технолошки развој, чије највеће продоре у овој области тек треба очекивати, учинио је експлоатацију мора неоспорном чињеницом. Ово је изазвало природну реакцију за запоседањем што ширих простора отвореног мора, јер великом броју држава режим слободног мора, изграђен на доктрини *laissez-faire* и формалној једнакости свих држава, није пружао никакве изгледе да учествују у деоби богатстава мора. Истина је да једнакост држава на отвореном мору није била обезбеђена ни раније, али се њен смисао и домашај из темеља мења у тренутку када море као првенствени објект *ius communicationis*-а прераста у објект ресурсних права. Наиме, у случају прве, пловидбене употребе море је непотрошно добро, док је у случају друге исцрпиво, потрошно добро без обзира на временске димензије тог процеса.

Отпор традиционалном праву мора испољиле су посебно новоослобођене земље(7) које су, по правилу, двоструко хендикепиране: а) имају неједнаке технологије и економије које не омогућавају интензивније коришћење богатстава мора; и, б) не располажу довољним ресурсима за амбициозне програме развоја. Стога су се енергично ангажовале у захтеву за ревизијом тога права на основама принципа новог међународног економског поретка, захтеву који је довео до формулисања нове Конвенције о праву мора (1982).

Правно-теоријска конструкција новог права мора

Традиционално право мора заснивало се на строгој дихотомији-обално море (обухватало је унутрашње морске воде и територијално море) — отворено или слободно море. Обално море се сматрало саставним делом државне територије у коме су односи конституисани на догми суверенитета. Како је истакнуто у спору око риболова „свакој држави чију копнену територију запљускује море, међународно право додељује одговарајући део морске површине која се састоји из онога што право назива територијалним морем. Поседовање ове територије... не зависи од воље држава, већ је обавезно"(8).

Док је у просторима обалног мора држава поседовала територијална права, отворено море, као други део дихотомије, је било изузето од окупације и заснивања суверенитета. Зато се, са становишта могућности заснивања територијалних права, правило о слободи отвореног мора појављује као прохибитивно. Догма антисуверенитета је према томе основ режима отвореног мора. При том њен садржај није елабори-

податке за руде алуминијума и мангана. Док су резерве алуминијума на копну, према обиму потрошње овог метала из 1960, довољне за 100 година, резерве из мора би ту потрошњу покриле у наредних 20.000 година. Или резерве мангана у мору би задовољиле потребе за 400.000 година у поређењу са познатим резервама ове руде на земљи које су довољне за 100 година. — Вид. Juraj Andrassy, *International law and the resources of the Sea*, New York/London 1970, p. 18, фус. 6.

(7) Велики број новоослобођених, углавном земаља у развоју, заступао је гледиште да су само јаке и велике државе извукле користи из неограничених и неодређених слобода традиционалног права мора. — Вратуша, *Third UN Conference of the Law of the Sea, Off. Records, vol. I, UN Publication Sales* № E 75, V. 3, New York 1975, *p.* 92. У традиционалном праву мора оне су виделе „покриће за неколико земаља да немилосрдно експлоатишу богатства мора, да тероришу свет и да разарају морску околину", Warioba (Танзанија), *ibidem*, *p.* 92.

(8) *I. C. J. Reports* 1951, *p.* 46.

ран у правцу установљења непосредне међународне јурисдикције, већ су односи на отвореном мору конституисани као персонални односи, на основу начела персоналитета закона. Држава, иако нема јурисдикцију на самом отвореном мору, у принципу поседује и врши власт над бродовима који њиме плове по основу припадности тј. заставе брода. Због тога може се рећи да традиционално право мора у регулисању режима отвореног мора није отишло даље од индивидуалне дистрибуције надлежности са негативним обавезама(9).

Обично се делови поменуте дихотомије (обално море — слободно море) сматрају супротстављеним, потпуно одељеним режимима. У крајњој анализи излазило је да је режим обалног мора нормативни израз присвајања или подвлашћивања, док је отворено море израз заједничких, општих интереса у коме све државе располажу једнаким правима. У тако пројектованом односу традиционално право мора је представљало јединство два нормативна антипода, права присвајања оличеног у институтима унутрашњих морских вода и територијалног мора и права општег добра у облику института отвореног мора. У ствари, ако детаљније анализирамо нормативни садржај и, посебно, фактичке последице примене концепта отвореног мора, долазимо до закључка да су делови поменуте дихотомије у складу, у једном дијалектичком јединству. Наиме, ван спора је да су појасеви унутрашњих морских вода и територијалног мора правне форме путем којих се институционализује суверена власт државе, облици *de iure* присвајања делова мора. Из императивне одредбе која каже да је отворено море „слободно за све народе" *prima facie* изгледа да је из самог појма отвореног мора искључен сваки облик присвајања. Но, у стварности се односи приказују у другчијем светлу. Премиса о формалној једнакости држава на просторима отвореног мора доводи, у условима фактичке неједнакости, до индиректног, фактичког присвајања мора од стране моћних поморских сила. Фактичко присвајање отвореног мора од стране великих поморских сила је прогресивно расло са напретком технологије и повећањем обима и квалитета непловидбених коришћења, тако да је удео већег броја држава у коришћењу акцесорних слобода отвореног мора (риболову, прелету, постављању каблова и цевовода) практично занемарљив. За мале и неразвијене земље, а такве чине претежну већину у међународној заједници, слобода отвореног мора је *nudum jus(10).*

Ерозија дихотомне структуре права мора започела је установљавањем нових морских појасева који, са становишта права обалних држава, леже на средокрађи између режима обалног мора и режима отвореног мора. Опште је обележје правног режима тих новоустановљених појасева, да обалним државама признају или ограничена суверена права или јурисдикцију у обиму мањем од оног који одликује унутрашње морске воде или територијално море, али на просторима који су у нормативној схеми традиционалног права мора уживали статус отвореног мора. Рецимо, спољни морски појас као зона отвореног мора која се граничи са територијалним морем је конституисан како би се обал-

(9) Volfgang Friedman, *The changing structure of International law*, London, 1964, *p.* 73.

(10) Dupuy сликовито примећује да је слобода мора била корелат слободе рада у индустријској Европи XIX века — у стварности право великих се састојало у слободи, а право малих у потчињавању. — Rene Jean Dupuy, *The law of the Sea*, Leiden 1974, *p.* 3.

ној држави омогућило да врши надзор потребан да би: а) „на својој територији или у свом територијалном мору спречила прекршаје својих закона о царинском, фискалном и санитарном надзору или надзору над усељавањем; б) кажњавала кршење истих тих закона, почињено на њеној територији или у њеном територијалном мору" (члан 24(1) Конвенције о територијалном мору и спољњем морском појасу). Или у епиконтиненталном појасу обалној држави се признају „суверена права ... ради испитивања тога слоја и коришћења његових природних богатстава" независно од стварне или привидне окупације као и од сваког изричитог проглашавања (члан 2(1,3) Конвенције о епиконтиненталном појасу). Интересантно је да су се при том задржали обрасци дихотомног резоновања, јер се и спољни морски појас и епиконтинентални појас квалификују као делови отвореног мора мада је очигледно да права која се обалним државама признају у наведеним појасевима утичу на остваривање права која чине садржај концепта отвореног мора. Та дихотомна мимикрија изгубила је сваки рационални основ настанком новог појаса искључиве економске зоне као „подручја које се налази изван територијалног мора и уз њега, подвргнуто посебном правном режиму" (члан 55. Конвенције о праву мора од 1982.), будући да права која су обалној држави експлицитe призната у овој зони(11), удружена са резидуалним правима(12), чине искључиву економску зону појасом *sui generis*. Тиме је и формално разбијена дихотомна структура права мора и успостављен трихотомни основ структуре права мора. Вредносна дихотомија суверенитет—антисуверенитет замењена је трихотомијом——суверенитет—семисуверенитет—антисуверенитет. Крајњи полови дихотомије (суверенитет и антисуверенитет) се позитивноправно испољавају кроз исте појасеве као у традиционалном праву (обално море и отворено море) само су појасеви који чине обално море увећани(13) док је искључива економска зона као институционални облик семисуверенитета(14) успостављена на делу мора који је у традиционалном праву био под режимом отвореног мора. Појас отвореног мора не само што је квантитативно умањен у значајној мери успостављањем искључиве економске зоне и проширењем готово свих морских појасева, већ је доживео и квалитативну трансформацију кроз стварање међународне зоне тј. морског дна и подземља мора и океана као заједничког, општег добра човечанства. У садржинском смислу, Зона представља највреднији учинак Конвенције о праву мора не само зато што је то једини појас који излази из логике проширења територијалних права обалних

(11) У искључивој економској зони обална држава има: „а) суверена права ради истраживања и искоришћавања, очувања и господарења живим и неживим природним богатствима вода над морским дном и оних морских дна и подземља мора, те у погледу других делатности ради економског истраживања и искоришћавања зоне као што је производња енергије коришћењем воде, струја и ветрова; б) јурисдикцију на темељу релевантних одредаба ове Конвенције за: 1) подизање и употребу вештачких острва, уређаја и направа; 2) научно истраживање мора; 3) заштиту и очувања морске околине" (члан 56).

(12) О другим правима која обална држава поседује у ИЕЗ, вид. Звонко Перишић, *Искључива економска зона*, Прилози за поредбено проучавање права и међународно право, Ново право мора, Загреб 1982, стр. 73—77.

(13) Конвенција предвиђа да се „спољни морски појас не може протезати изван подручја ширег од 24 n/m" (члан 33), док ширина територијалног мора не може прелазити 12 n/m рачунајући од полазне линије (члан 3 Конвенције).

(14) Искључива економска зона је облик семисуверенитета јер суверена права којима држава располаже у овој зони не чине врховну власт. У значењима термина „сувереност", „суверена права" и „јурисдикција" којима оперише Конвенција — вид. Даворин Рудолф, *Међународно право мора*, Загреб, 1985, стр. 217, фус. 88.

држава, као битне ознаке у досадашњој историји права мора, већ и зато што режим Зоне превазилази досада владајући систем дистрибуције надлежности заснивајући непосредну међународну јурисдикцију.

Правно-политичка значења нове Конвенције о праву мора

Са становишта свог нормативног садржаја, Конвенција о праву мора (1982) представља један баланс између концепата традиционалног права мора који у основи изражавају институционализацију захтева обалних држава за што ширим деловима мора уз обалу и концепата који иду за тим да се на деловима мора изван граница националних јурисдикција установи непосредни међународни режим који би функционисао у општем интересу међународне заједнице као целине.

Институционализација захтева обалних држава извршена је на вишем квантитативном и квалитативном нивоу. У квантитативном смислу проширени су територијално море и спољни морски појас. Промене у дефиницији епиконтиненталног појаса су, у функционалној вези са опредељењем за комбинацију гео-критеријума и критеријума даљине, довеле да усвајања формуле по којој се епиконтинентални појас протеже до спољног руба континенталне оруобине или до удаљености од 200 н/м (члан 76. Конвенције). Стицај квалитативних и квантитативних промена отелотворује искључива економска зона (ИЕЗ) којом су обалним државама призната суверена права над минералним и биолошким изворима у ширини до 200 н/м. Наиме, ИЕЗ је несумњиво квалитативно нови облик испољавања тенденције за проширењем националне јурисдикције установљен добрим делом из дефанзивних разлога тј. немогућности да се као централни, темељни принцип новог права мора конституише непосредна међународна јурисдикција над морским простором ван појаса од 3 н/м. Из разумљиве бојазни да не остану кратких рукава у деоби мора чланице „Групе 77" су се заложиле да се консакрира широка пракса проглашења суверених права на деловима мора који се граниче са територијалним морем, иако су и у овом случају главни добитници велике поморске силе(15). Са тог становишта и ИЕЗ је пре израз концепта индивидуалне дистрибуције надлежности него концепта солидарности и новог економског поретка. Елементи солидарности и новог економског поретка препознатљиви су, једино, у неким решењима у вези са искоришћавањем богатстава ИЕЗ као, на пример, у одредбама члана 62(2) Конвенције, који предвиђа права других држава, посебно земаља у развоју, да, под условима и модалитетима утврђеним Конвенцијом, приступе улову вишка рибљег фонда на праведној основи. Истог ранга су и одредбе члана 70. Конвенције које регулишу права држава у неповољном географском положају да на праведним основама суделују у искоришћавању дела вишка живих богатстава ИЕЗ обалних држава у истој регији или субрегији.

Међународна зона (Зона) је замишљена као концепт који изражава једну нову филозофију заједништва, уграђену у идеју у новом

(15) Без детаљне анализе довољно је у потврду овог става навести да се, међу 7 земаља са најпространијим економским зонама које обухватају 45,03% укупне површине економских зона у свету, налази само једна земља у развоју — Индонезија. Остале су САД, СССР, Јапан, Канада, Нови Зеланд, Аустралија.

економском поретку, као контраст доктрини *laissez-faire* у регулативи права мора. Она се огледа у томе што се контрола и експлоатација међународне зоне не врши индивидуално већ од стране међународне заједнице као целине. У резолуцији Генералне скупштине УН(16) каже се да „употреба морског и океанског дна које лежи испод мора изван граница националне јурисдикције и њихово економско искоришћавање предузимаће се ради заштите интереса човечанства. Чиста новчана добит која проистекне из употребе и искоришћавања морског и океанског дна користиће се првенствено ради унапређивања развоја сиромашних земаља." Зона је квалификована као „заједничка баштина човечанства" или „опште добро човечанства"(17) из чега следи да богатства Зоне припадају човечанству као целини. Ту можемо уочити суштинску сличност концепта Зоне са концептом друштвене својине у нашем праву(18). Замишљено је да се богатства Зоне користе ради добробити човечанства независно од географског положаја држава, било да су обалне или необалне, узимајући посебно у обзир интересе и потребе земаља у развоју и народа који још нису стекли пуну независност или други самоуправни положај који Уједињене нације признају.

Овакав концепт Зоне окрњен је у решењу који садржи Конвенција о праву мора барем двама моментима:

— проширењем суверених права обалних држава путем искључиве економске зоне(19).

— овлашћењима међународне власти као међународне организације која треба у име човечанства као целине да организује и надзире делатности у Зони. Према изворној замисли, коју су на III конференцији о праву мора подупирале мале и неразвијене земље, међународна власт је требало да располаже јаким овлашћењима која би јој омогућила да сама врши истраживање и искоришћавање богатстава Зоне у интересу човечанства. Услед противљења развијених земаља, такво становиште није прихваћено, већ је нађен компромис тако да делатности у Зони могу вршити како предузећа, као органи међународне власти, тако и физичка и правна лица која испуњавају услове утврђене Анексом III конвенције (тзв. паралелни систем искоришћавања)(20).

Но, и поред своје проблематичне ефективности, институт Међународне зоне поседује трајна правнополитичка значења, као модел који међународна заједница не може заобићи у свом кретању ка истинској *genus humanum*.

(16) Doc. A/6695/1967/.

(17) Даворин Рудолф, *op. cit.*, стр. 317; Стојан Новаковић, *Заједничка баштина човечанства у праву мора*, Прилози за поредбено проучавање права и међународно право, Ново право мора, Загреб 1982, стр. 182.

(18) Elizabeth Mann Borgese, *The social enterprices of mankind*, „Анали", 1—2/1984, *p.* 129.

(19) Према доступним подацима највећи део биолошких и минералних богатстава мора налази се управо у деловима под националном јурисдикцијом обалних држава. Примера ради, 87,5% нафте и гаса вид. UN, *Economic significance, in Terms of Sea-bed Mineral Resources of the verious limits proposed for national jurisdiction*, UN doc. A/AC. 138/87, 1973, p. 17— и 96% уловљене рибе налази се у овом појасу — Koers, *International regulation of marine fisheries*, London 1973, *p.* 25. На тај начин је ефективност Међународне зоне, и под претпоставком најперфектније регулативе, доведен у сумњу.

(20) Искоришћавање богатстава Зоне од стране физичких и правних лица не може се сматрати као искоришћавање у корист човечанства, јер је реч о индивидуалном искоришћавању па, према томе, и о индивидуалној дистрибуцији богатстава Зоне. Вид. о паралелном искоришћавању, Стојан Новаковић, *op cit.*, стр. 213—214.

Dr. Milenko Kreća,
Associate Professor of the Faculty of Law in Belgrade

BASIC CHARACTERISTICS OF THE NEW LAW OF THE SEA

Summary

In defining the traditional law of the sea as the one based on a strict dichotomy (coastal sea — high seas), the author points out that the eroding of that branch of law began due to a combination of political (the resistance of newly liberated countries to the unequal character of the traditional law of the sea) and technology challenges (namely, the possibility of using the sea resources). The erosion is visible both in extending the belts provided by the traditional law and in establishing of new belts. In such a way the dichotomy structure is replaced by a trichotomy one which is expressed, in terms of value, through the formula: sovereignty — semi-sovereignty — anti-sovereignty. The basic form of expressing of semi-sovereignty is the exclusive economic zone, because in such a belt the coastal state does possess sovereign rights, but they are less in scope than full sovereignty.

The author considers that the new Law of the Sea Convention remains to quite an extent in the frameworks of the conception of institutionalisation of request of the coastal states to extend as much as possible the spaces of the high seas, although only the conception of international zone does go out the such frameworks. In its original meaning, which is quite diminished by the solution adopted in the Convention, the international zone is the only belt in the new law of the sea which is based on the philosophy of the spirit of community and to solidarity as contrasted to the *laissez-faire* doctrine which for centuries was a basis of the theory of freedom of the sea.

Dr Milenko Kreća,
professeur à la Faculté de droit à Belgrade

SUR LES CARACTERISTIQUES FONDAMENTALES DU NOUVEAU DROIT MARITIME

Résumé

En définissant le droit maritime en tant que droit basé sur une dichotomie (mer cotière — haute mer) l'auteur constate que l'érosion de ce droit a débuté à cause d'un concours de défis politiques (l'opposition des pays nouvellement libérés au caractère d'inégalité de droits du droit maritime traditionnel) et technologiques (possibilités d'exploiter les richesses maritimes). L'érosion s'est manifestée tant dans l'élargissement des zones établies par le droit traditionnel que par l'établissement de nouvelles zones. C'est ainsi que la structure dichotome a été remplacée par la structure trichotome qui dans un sens de valeur s'exprime par la formule souveraineté — semisouveraineté — anti-souveraineté. La forme principale dont se manifeste la semi-souveraineté est la zone économique exclusive étant donné que dans cette zone le pays cotiers possède des droits souverains mais ceux ci sont inferieurs la souveraineté. L'auteur est d'avis que la nouvelle convention sur le droit maritime est restée en bonne partie dans les cadres du concept de l'institutionalisation des revendications des pays cotiers pour des éspaces aussi larges que possible de haute mer, néanmoins seul le concept de la zone internationale ressort de ces cadres. Dans sa signification initiale, qui est, pour une bonne partie mutilée par la solution qu'adopte la Convention, la zone internationale est la seule zone dans le nouveau droit maritime basée sur la philosophie de la communauté et solidarité comme contraste à la doctrine *laissez — faire* qui a été durant des siècles à la base de la doctrine sur la liberté maritime.

UDK — 343.24/29

др Борђе Лазин,
доцент Правног факултета у Београду

ПРАВНА ПРИРОДА МЕРЕ ОДУЗИМАЊА ИМОВИНСКЕ КОРИСТИ И ЊЕН ПРАКТИЧНИ ЗНАЧАЈ

Међу онима који не познају право, а у знатној мери и међу самим правницима, одомаћено је схватање да питање правне природе неког правног института нема никаквог практичног значаја и да представља само бесплодни резултат „теоретисања" доконих научних радника. У основи оваквог схватања лежи погрешно раздвајање теорије и праксе и схватање да се теорија бави само теоријским, а пракса насупрот томе само практичним питањима. Ништа погрешније од тога. Практични проблеми се не могу, или се пак не могу добро, решавати без ослонца на резултате теорије, а са друге стране, теорија чији резултати посредно или непосредно не би били применљиви у пракси, не би имала смисла. Тесна зависност решавања неких практичних проблема који се појављују у судској пракси од резултата теорије, јасно се уочава и у примеру мере одузимања имовинске користи. Тако се у зависности од теоријског схватања правне природе ове мере, различито решавају спорна питања код утврђивања висине имовинске користи коју у конкретном случају треба одузети од учиниоца кривичног дела, што је и предмет овог рада.

I. РАЗЛИЧИТА СХВАТАЊА ПРАВНЕ ПРИРОДЕ МЕРЕ ОДУЗИМАЊА ИМОВИНСКЕ КОРИСТИ

Питање правне природе мере одузимања имовинске користи (чл. 84. КЗ СФРЈ)(1) у теорији је веома спорно, иако је већина писаца јединствена у ставу да се ова мера заснива на правичности(2), моралу(3), правичности и моралу(4), или на општем правном принципу да нико не може задржати корист коју је противправно прибавио(5). Међутим, из

(1) *Кривични закон СФРЈ* из 1976. године, „Службени лист СФРЈ", бр. 44/76, 34/84.

(2) Срзентић—Стајић—Лазаревић, *Кривично право*, општи део, Београд, 1978, стр. 545; Марина Панта, *Кривична постапка на СФРЈ*, Скопје, 1979, стр. 603; Стајић Александар, *Мјере безбедности* (историјско-компаративни осврт и класификација, „Годишњак Правног факултета у Сарајеву", 1961, стр. 34.

(3) Марјановић Борђи, *Предавања по кривично право, Опит дел*, Скопје, 1980, стр. 450.

(4) Бачић Фрањо, *Кривично право, Општи дио*, Загреб, 1978, стр. 493; Мирковић Драгић, *Нека спорна питања у вези изрицања мере безбедности из чл. 62. и 62а Кривичног законика*, „Правни живот", бр 2/1962, стр. 37.

(5) *Образложење предлога кривичног законика*, Београд, 1976, стр. 49; *Коментар Кривичног закона СФРЈ*, Београд, 1978, стр. 330.

оваквог релативно јединственог полазног става, не изводи се и јединствени закључак у погледу правне природе ове мере. Схватања тако варирају од тога да је ова мера по својој правној природи казна (или допунска казна), мера безбедности, специфична правна последица кривичног дела, специфична кривичноправна мера или имовинскоправна мера. Слична решења присутна су и у упоредном законодавству.

1. КАЗНА. Схватање да је мера одузимања имовинске користи по својој правној природи казна(6), није прихватљиво јер се казна састоји у наношењу одређеног „Зла" учиниоцу кривичног дела, чега код ове мере нема. Одузимањем имовинске користи не повређује се никакво имовинско право окривљеног, јер он на предметима или новцу који је стекао кривичним делом није стекао својину.

2. МЕРА БЕЗБЕДНОСТИ. Схватање да је мера одузимања имовинске користи по својој правној природи мера безбедности(7)(8) такође није прихватљиво. Разлог је у томе што се општа сврха мера безбедности састоји у отклањању опасности од поновног вршења кривичних дела, тако „да се отклоне стања или услови који могу бити од утицаја да учинилац убудуће врши кривична дела" (чл. 60. КЗ СФРЈ). Међутим, код узимања имовинске користи се не ради о томе(9) већ о успостављању стања које је постојало пре извршења кривичног дела полазећи од начела правичности(10). Затим, мере безбедности се могу изрећи само учиниоцима кривичног дела, док се имовинска корист може одузети не само од учиниоца кривичног дела, већ и од трећих лица на које је пренесена(11). На крају, мере безбедности се не могу изрицати према правним лицима, док је имовинску корист могуће одузети од правних лица.

3. СПЕЦИФИЧНА КРИВИЧНА САНКЦИЈА. Против схватања да је мера одузимања имовинске користи по својој правној природи специфична кривична санкција(12), може се навести околност да изрицање кривичних санкција по закону никада није обавезно(13) за разлику од мере одузимања имовинске користи чије је одузимање по члану 84. ст. 2. КЗ СФРЈ увек обавезно. Такође, кривичне санкције се увек састоје у одузимању или ограничавању неких права окривљеног, што код одузимања имовинске користи није случај. На имовинској користи коју је стекао кривичним делом учинилац не стиче својину, тако да му се одузимањем те користи никаква права и не повређују.

4. СПЕЦИФИЧНА КРИВИЧНОПРАВНА МЕРА. Схватање да мера одузимања имовинске користи по својој правној природи спада у по-

(6) Од оваквог схватања полазе *Кривични законик Аустрије* из 1974. и *Општи кривични законик за Краљевину Норвешку* из 1902. године у којима је ова мера сврстана у казне.

(7) Златарић Богдан, Како се утврђује вредност приликом одузимања имовинске користи (чл. 62а КЗ), „Југословенска ревија за криминологију и кривично право", бр. 3/1967, стр. 493; Кнежевић Војислав, Одузимање имовинске користи, „Гласник Адвокатске коморе Војводине", бр. 1—2/1973, стр. 44.

(8) Од оваквог схватања полази и *Кривични законик Грчке* из 1950. године који ову меру сврстава у мере безбедности.

(9) Марјановић, *op. cit.*, стр. 450; Лазарић Иван, *Мјера одузимања имовинске користи из члана 62а КЗ*, „Наша законитост", бр. 4/1966, стр. 290—291.

(10) Лазарић, *op. cit.*, стр. 290; Стајић, *op. cit.*, стр. 34.

(11) *Коментар КЗ СФРЈ*, *op. cit.*, стр. 332.

(12) Срзентић—Стајић—Лазаревић, *op. cit.*, стр. 454; Лазарић, *op. cit.*, стр. 291 и 292

(13) Марјановић, *op. cit.*, стр. 451; Станчић Тончи, Правна природа института одузимања имовинске користи и његово мјесто у кривичном праву, „Зборник Правног факултета у Сплиту", 1979, стр. 181.

себне кривичноправне мере(14)(15), оправдава се тиме да се ради о мери која је условљена извршењем кривичног дела и која се извршава у кривичном поступку. Међутим, то ипак није довољно, јер постоје и други институти имовинскоправног карактера који се примењују у кривичном поступку, а који због тога ван сваке сумње не губе свој имовинскоправни карактер, као што је то случај са имовинскоправним захтевом.

5. СПЕЦИФИЧНА ПРАВНА ПОСЛЕДИЦА КРИВИЧНОГ ДЕЛА. — Схватање да је мера одузимања имовинске користи по својој правној природи специфична правна последица кривичног дела (16)(17) такође није прихватљиво, јер правне последице осуде наступају по сили закона у којем су предвиђене, а одузимање имовинске користи се врши судском одлуком. Затим, правне последице осуде се везују само за казну изречену учиниоцу, а одузимање имовинске користи је обавезно не само кад је изречена казна, већ и кад је изречена нека друга кривична санкција. На крају, правне последице осуде се састоје у престанку, губитку или забрани одређених права, док се код одузимања имовинске користи не повређује никакво право учиниоца, јер он није стекао својину на ономе што је прибавио кривичним делом. Као што се види, разлике између правних последица осуде и мере одузимања имовинске користи су ипак тако велике, да се не би могло прихватити ни схватање да је ова мера само *специфична* правна последица осуде, односно специфична последица кривичног дела.

6. ИМОВИНСКОПРАВНА МЕРА. Најприхватљивије схватање правне природе мере одузимања имовинске користи састоји се у томе да је она у суштини имовинскоправног карактера. Овакво схватање полази од тога да је једини циљ ове мере да успостави првобитно имовинскоправно стање које је постојало пре извршења кривичног дела, да би се тиме, полазећи од начела правичности остварио општи правни принцип да се нико не може обогатити извршењем кривичног дела. Може се сматрати да овакво схватање у литератури заступају и они писци који се не изјашњавају изричито о правној природи ове мере, али под условом да сматрају да је њен основни смисао у успостављању имовинскоправног стања које је постојало пре извршења кривичног дела, односно у спречавању да учинилац задржи било какву имовинску корист стечену кривичним делом(18). Такође, може се сматрати да овакво схватање практично заступају и они аутори који сматрају да ова мера представља у суш-

(14) Бавцон Љубо, Шелих Аленка, *Казенско право, општи дел*, Љубљана, 1978, стр. 334; Чејовић Бора, *Кривично право, општи део*, Београд, 1982, стр. 516; Томић Звонимир, *Правна природа мјере одузимања имовинске користи прибављене кривичним дјелом*, „Годишњак Правног факултета у Сарајеву", XXX, 1982, стр. 147; *Коментар КЗ СФРЈ, op. cit.*, str. 331.

(15) Од оваквог схватања полази наш *Кривични закон СФРЈ* из 1976. године (чл. 84. до 87.). као и *Швајцарски кривични законик* из 1937. године, који меру одузимања имовинске користи сврставају изван система казни и мера безбедности у друге кривичноправне мере.

(16) Бачић, *op. cit.*, стр. 492; Станчић, *op. cit.*, стр. 181.

(17) Од оваквог схватања полази и *Кривични законик Шведске* из 1962. године који предвиђа одузимање имовинске користи у глави XXXVI која носи наслов: „О конфискацији и другим посебним законским последицама кривичног дела".

(18) Радовановић Милош, *Кривично право, општи део*, Београд, 1972, стр. 306; Кобе Петер, Бавцон Љубо, *Казенски законик с појаснило ин содно праксо*, Љубљана, 1970, стр. 88.

тини једну фискалну меру(19). На крају, треба рећи да схватање о имовинскоправној природи ове мере срећемо и у судској пракси(20). Против оваквог схватања не говори околност што ова мера има одређено генерално превентивно и специјално превентивно дејство, као и кривичне санкције, због чега би је по неким мишљењима требало сврстати у специфичне кривичне санкције, јер и као имовинскоправна мера ова мера задржава истоветно превентивно деловање. Наиме, и по правилима грађанског права предвиђено је да се не може стећи својина на ономе што је стечено кривичним делом. Против схватања о имовинскоправној природи ове мере не говори ни околност што се она изриче у кривичном поступку и што је условљена кривичним делом, због чега се по неким схватањима такође треба сврстати у специфичне кривичне санкције или кривичноправне мере. Разлог је у томе што постоје и други имовинскоправни институти који се примењују у кривичном поступку и који су условљени кривичним делом (као што је то случај са имовинскоправним захтевом), а за које није спорно да задржавају своју имовинскоправну природу и карактер.

II. ЗНАЧАЈ ПРАВНЕ ПРИРОДЕ МЕРЕ ОДУЗИМАЊА ИМОВИНСКЕ КОРИСТИ ЗА УТВРЂИВАЊЕ ВИСИНЕ ИМОВИНСКЕ КОРИСТИ

У судској пракси, а на исти начин и у теорији, било је изузетно спорно питање како утврдити висину имовинске користи уколико је учинилац у њеном реализовању имао одређене издатке и трошкове. Пошто је опште прихваћено схватање да имовинска корист може бити само „чиста добит" којом се повећава имовина учиниоца, проблем се практично сводио на питање које трошкове учиниоцу треба признати за умањење постигнуте имовинске користи да би се само остатак као „чиста добит" могао одузети мером одузимања имовинске користи из члана 84. КЗ СФРЈ. Решавање овог значајног питања директно зависи од теоријског схватања правне природе ове мере.

1. Доследно прихватање схватања да је мера одузимања имовинске користи по својој правној природи искључиво имовинскоправна мера, чији је циљ спречавање обогаћивања учиниоца због извршеног кривичног дела, захтевало би да се учиниоцу морају признати *сви* без разлике трошкови које је имао приликом реализације те имовинске користи јер се он стварно обогатио само за износ који прелази све уложене трошкове. Уколико се неки трошкови учиниоцу не би признали за умањење имовинске користи, за тај износ би се ова мера претворила у допунску новчану казну. Међутим, ова мера по закону не само што није казна, већ није сврстана ни у кривичне санкције, него је одређена као посебна мера чија је природа, као што смо видели, имовинскоправна. Из тих разлога примена ове мере, односно решавање свих спорних питања у

(19) Марјановић, *op. cit.*, стр. 451—452, који сматра да се ту ради о „једном виду *restitucio in integrum*, успостављању имовинскоправног стања које је постојало пре извршења кривичног дела ... некривичноправна природа овог акта је несумњива", због чега је то по њему „једна фискална мера".

(20) Према схватању Врховног суда Хрватске у пресуди I Кж. 813/82 од 8. XI 1983. године *(Преглед судске праксе — прилог* „Наше законитости" бр. 23/84, стр. 191, бр. 333) „смисао одредбе чл. 84. КЗ СФРЈ као општег правног начела а не кривичне санкције, у томе је да се од сваког тко је до имовинске користи дошао непосредно извршењем или посредно поводом извршења кривичног дела, та особно прибављена корист одузме".

њеној примени, мора бити таква да се не остварују ефекти новчане казне.

Међутим, недостатак овог схватања, по којем се за умањење имовинске користи признају сви без разлике трошкови које је учинилац имао у њеном реализовању, је у томе, што би то значило признавање и оних трошкова који са становишта морала не би били прихватљиви (на пример трошкови набавке оружја којим је извршено разбојништво). Због тога би овакво схватање требало ревидирати и прихватити да се имовинска корист може умањити за све трошкове које је учинилац имао у њеном реализовању, *осим оних који су противни моралу*. Уколико би се и ови трошкови признали, то би практично значило легализацију криминалне активности учиниоца, а то не би било прихватљиво. Овакво схватање није у супротности са доследним схватањем правне природе ове мере као искључиво имовинскоправне мере. То је због тога што и у грађанском праву важи аналогна ситуација у којој странка не може тражити принудно испуњење неморалног уговора, јер је такав уговор по закону ништав(21).

Уколико би се прихватило схватање да је мера одузимања имовинске користи по својој правној природи казна или специфична кривична санкција, онда би произашао и другачији закључак у погледу питања за које трошкове треба умањити постигнуту имовинску корист. Произашло би да учиниоцу не би требало признати *никакве* трошкове за умањење имовинске користи(22). Чињеница што се тиме ова мера претвара делимично и у новчану казну онда није од значаја, јер се ова мера ионако сматра казном или специфичном кривичном санкцијом.

Уколико би се, пак, прихватило схватање да је ова мера по својој правној природи мера безбедности, правна последица кривичног дела или специфична кривичноправна мера, онда би произилазило да се *неки* трошкови ипак могу признати за умањење постигнуте имовинске користи. Међутим, код одређивања критеријума по којима треба одредити те трошкове појављују се разлике. По једном мишљењу те трошкове треба одредити у зависности од природе кривичног дела и од околности конкретног случаја(23), док према другом мишљењу треба признати све трошкове осим оних који улазе у радњу извршења кривичног дела(24), односно у криминалну делатност учиниоца(25). Међутим, недостатак овог схватања је у томе што не даје довољно прецизан критеријум за одређивање оних трошкова које треба признати, као и у томе, што не полази од прихватљиве правне природе ове мере.

2. Правна природа мере одузимања имовинске користи опредељује и решење код питања које је у пракси такође било спорно, да ли од

(21) Члан 103. ст. 1. *Закона о облигационим односима* „Службени лист СФРЈ", бр. 29/78 предвиђа да је ништав „уговор који је противан . . . моралу социјалистичког самоуправног друштва".

(22) Брајовић Бошко, (дискусија), „Архив за правне и друштвене науке", бр. 1—2/1963, стр. 249: „окривљеном лицу не треба признати . . . ма какве трошкове у вези са извршењем кривичног дела"; Мирковић, *op. cit.*, стр. 39.

(23) Врховни суд Југославије, Кз. 107/66 од 21. XII 1966, „Билтен Врховног суда Југославије", бр. 20/67, стр. 11.
Врховни суд Србије, Кж. 201/69 од 29. V 1969, „Правни живот", бр. 11—12/69, стр. 80—81). Начелни став број 9/79, Заједничке седнице од 25. X 1979, „Билтен Савезног суда" бр. 11/79.

(24) Бачић, *op. cit.*, стр. 494; Кнежевић, *op. cit.*, стр. 52; Станчић, *op. cit.*, стр. 178; Бавцон-Беле-Кобе-Шелих, *Казнени закон СФР Југославије*, Љубљана, 1984, стр. 211; као и Врховни суд Хрватске у одлуци Кж. 276/63 од 5. III 1963, „Правни живот", бр. 5—6/63, стр. 253—256.

(25) *Коментар КЗ СФРЈ, op. cit.*, стр. 334.

имовинске користи треба одбити вредност предмета који су учиниоцу одузети у кривичном, царинском или прекршајном поступку. Негативан одговор на ово питање даје Врховни суд Хрватске у пресуди Кж. 6/67 од 16. III 1967. године(26). Међутим, супротан одговор добија се ако се пође од правне природе мере одузимања имовинске користи. Ако се пође од тога да је она имовинскоправне природе, онда је логично да се вредност предмета који су одузети у кривичном, царинском или прекршајном поступку мора узети за умањење имовинске користи, јер само оно што преостаје представља „чисту добит" за учиниоца која се једино и може одузети овом мером. Признавање ових трошкова не би било ни противно моралу, јер не би значило неку врсту легализовања противправне делатности учиниоца, пошто се ради о „трошковима" које учинилац није сам својом вољом и својим радњама проузроковао.

Слично претходном је и питање да ли за умањење имовинске користи треба признати и новчану казну коју је учинилац платио у царинском или прекршајном поступку. Према преовлађујућем схватању то не би било могуће(27). Међутим, полазећи од имовинскоправне природе ове мере то би било и могуће и неопходно уз исте разлоге као и у претходном случају.

3. Теоријска схватања о правној природи мере одузимања имовинске користи утичу на решавање још једног питања које је у пракси било спорно, а то је да ли учиниоцу треба признати *стварне* трошкове које је имао у реализацији имовинске користи (без обзира што су они у конкретном случају могли бити мањи да је учинилац поступао са пажњом „доброг домаћина"), као што то сматра један број аутора(28), или му треба признати само *нужне* трошкове, без обзира што су они у конкретном случају били већи, као што сматрају други аутори (29). Доследно схватању о имовинскоправној природи мере одузимања имовинске користи произлази да би било прихватљивије прво схватање по коме се учиниоцу морају признати стварни, а не нужни трошкови. Уколико се учиниоцу не би признао део трошкова који прелази нужне трошкове, за тај износ би се мера одузимања имовинске користи претворила у новчану казну, а то не би било прихватљиво због тога што по својој правној природи ова мера није нити казна, нити специфична кривична санкција или кривичноправна мера.

(26) „Изрицање такве мјере није зависно од тога да ли је он услијед ... изречених неких других санкција имао штете која прелази постигнуту имовинску корист, нити од тога може зависити утврђивање износа постигнуте користи. Према томе, ни чињеница да је учинилац кривичног дјела кажњен и од стране царинских органа за царински прекршај и одузет му моторни чамац ... не може имати утицаја ... на утврђивање висине постигнуте имовинске користи која му је том мјером одузета", (пресуда објављена у „Прегледу судске праксе Врховног суда Хрватске", кривична грана судовања, 1967, стр. 20.).

(27) Мирковић, *op. cit.*, стр. 39; а такође и Врховни суд Хрватске у одлуци Кж. 6/67 од 16. III 1967, Преглед праксе Врховног суда Хрватске, кривична грана судовања, 1967, стр. 20.

(28) Бавцон-Шелих, *op. cit.*, стр. 334; Бавцон-Беле-Кобе-Шелих, *op. cit.*, стр. 211; Кобе-Бавцон, *op. cit.*, стр. 88; Врховни суд Југославије, Кж. 94/67 од 18. X 1967, Преглед праксе Врховног суда Хрватске, кривична грана судовања, 1967, стр. 21—22; *Правно схватање Кривичног одељења Врховног суда Србије*, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 1/83, стр. 18.

(29) Коментар КЗ СФРЈ, *op. cit.*, стр. 335; Златарић, *op. cit.*, стр. 495; Томић Звонимир, *Критеријуми и проблематика код утврђивања вриједности имовинске користи прибављене кривичним дјелом*, „Годишњак Правног факултета у Сарајеву", 1981, стр. 149.

Dr. Đorđe Lazin,
Assistant Professor of the Faculty of Law in Belgrade

THE LEGAL CHARACTER OF THE MEASURE OF TAKING AWAY OF PROPERTY BENEFITS AND ITS PRACTICAL SIGNIFICANCE

Summary

The issue of legal character of the measure of taking away of property benefits (provided in article 84 of the Criminal Law of the SFRY, of 1976) is rather controversial in the theory, which includes the question of its position in the comparative criminal legislation. Thus, there exists a conception that this measure, in terms of its legal character, is a penalty (or an additional penalty), then a security measure, the specific criminal-law measure, specific legal consequence of a criminal act, or a property-law measure. Most acceptable is the conception according to which this is a property-law measure aimed at establishing the preceding property situation, namely the one which existed prior to committing the criminal act. That measure is based on equity, namely on the general legal principle according to which no one is entitled to be enriched by committing a criminal act.

The significance of this theoretical question is rather great, since depending on the conception of legal character of that measure, one obtains different answers to controversial issues emerging in judicial practice applying this measure. This is particularly true in determining the property benefits which should be taken away by court's decision from the perpetrator. Since according to general conception that property benefits may be only »a net profit«, which effectively increases the property of perpetrator, the problem arises in practice as to what expenses should be granted to such a perpetrator in order to decrease the obtained property benefits, so that only the rest as »a net profit«, could be taken away by means of that measure. If the conception is accepted according to which this measure is by its legal character a property-law measure, then the perpetrator should be granted *all* the espenses for diminishing the property benefits, except the ones which are contrary to morals (since also according to the civil law rules a party is not entitled to request compulsory execution of an immoral contract). In addition to that, only the *real* (effective) expenses incurred by the perpetrator should be granted, regardless of the fact that they could have been lower in the specific case should the perpetrator acted with due care. If the property-law conception of the measure is accepted, moreover, the obtained property benefits should also bo decreased by the value of objects eventually taken away from the perpetrator in course of criminal, customs duty or contravention procedures, which should include the amount of fine paid in course of the customs or contravention procedures.

Dr Đorđe Lazin,
proffesseur agrégé à la Faculté de droit à Belgrade

NATURE JURIDIQUE DE LA MESURE DE SAISIE DU PROFIT ILLICITE ET SON IMPORTANCE PRATIQUE

Résumé

Le problème de la nature juridique de la saisie du profit illicite (de l'art. 84. du Code pénal de la RSFY de 1976) est très contésté dans la théorie, aussi bien que sa place dans la législation pénale comparative. C'est ainsi que nous rencontrons des conceptions selon lesquelles cette mesure de par sa nature juridique est une peine, (ou peine compementaire) mesure de sureté, mesure pénalo-juridique spécifique ou bien juridique et civile. La conception la plus acceptable est qu'il s'agit de mesure juridique et civile dont le but est d'établir l'état initial des biens qui existait avant que l'acte pénal soit

commis, et qui se base sur l'équité, c'est à dire sur le principe juridique général selon lequel nul ne peut s'enrichir en comettant un acte pénal. L'importance de ce problème théorique est très grande, car dépendemment de la compréhension de la nature juridique de cette mesure on reçoit des réponses differentes aux questions contestables qui surgissent dans la pratique judiciaire lors de l'application de cette mesure surtout au moment de la fixation du montant du profit illicite que dans le cas concrèt il faut saisir à l'auteur de l'acte pénal. Puisque la conception adoptée en général du profit illicite ne peut être que le »profit net« qui augmente effectivement les biens de l'acteur, le problème se pose surtout en ce qui concerne les frais qu'il il faut consentir à l'acteur et qui sont à déduire du profit illicite, afin de ne confisquer par cette mesure que la différence comme profit net. Si l'on accepté que de par sa nature juridique, cette mesure est une mesure juridique et civile, il en résullte qu'il faut consenter à l'acteur tous les frais et diminuer pour autant le profit illicite, sauf les frais qui sont contraires à la morale (car selon les réglements du droit civil la partie ne peut demander une execution forcée d'un contrat amoral. Dans ce cas là il faut consentir les frais réels que l'acteur a eus, maigré le fait que dans le cas conorèt ils ont pu être inférieurs, si l'actuer avait agi en bon maitre de maison. Ee plus, sil'on accepte la nature jurisdique et civile de cette mesure, alors il faut de même déduire du profit illicite la valeur des objets qui ont été saisis a l'acteur dans le procédé douanier ou d'infraction, ainsi que le montant de l'amende payée dans le procédé douanier ou d'infraction.

UDK — 340.11

др Радомир Лукић,
редовни професор Правног факултета у Београду

ОГРАНИЧЕЊА СТАВА О КЛАСНОЈ ПРИРОДИ ПРАВА

Познат је став да је право класне природе, особито међу марксистима, који га сматрају, и с правом, битним за марксистичко схватање права. Међутим, не треба заборавити да је Маркс тај став преузео, као што сам каже, од напредних буржоаских писаца, а његови зачеци би се могли тражити и код много ранијих мислилаца. Познато је такође да тај став значи да право штити класне интересе владајуће класе, одн., уколико се подробније истражи, њен основни интерес — начин производње, својину средстава за производњу. Отуд се право и јавља с класама, постоји само у класном друштву.

Да је ово тачно (под условом да се право схвати као скуп норми с државном санкцијом) показује се и на први поглед у робовласничком и феудалном праву, где су правне разлике међу владајућом и потлаченом класом толике да скачу у очи. Нешто је сложеније то утврдити за буржоаско право, јер ту постоји правна једнакост свих грађана без обзира на класну припадност и право штити права свих грађана подједнако. Тек кад се погледа стварно стање, па се утврди да само једна класа има нека основна права, којих је друга класа лишена (као што су својина средстава производње, управљање производњом, вршење власти итд.), онда постаје јасно да је и овде право класно, да штити интересе владајуће, буржоаске класе. Открива се да овде постоји једнакост правних могућности, али да све те могућности не могу да искористе сви подједнако, те и даље постоји стварна неједнакост (додуше, знатно ублажена) као и у претходним правима.

Међутим, и поред тога, став о класној природи права не треба схватити као апсолутан, неограничен, потпун. Он трпи извесна ограничења и ублажења. А на то се често заборавља, нарочито у вулгаризираном и идеологизираном марксизму, те није наодмет подсетити на то.

Право, дакле, не штити *само* и *увек* класне интересе. То се потврђује најпре чињеницом да је владајућа класа, како се то каже, по правилу, најдужим делом своје владавине, напредна класа. Иначе не би ни могла бити на власти, сем изузетно и привремено. А отуд излази да је њен начин производње истовремено и најбољи за целокупно друштво, па тиме и за потлачену класу, која, по правилу, није још или неће уопште бити најнапреднија класа.

Ово нимало не пориче чињеницу да владајућа класа има бољи положај од потлачене класе и да тај свој положај штити правом. Због

тога се и води класна борба. Али то не мења чињеницу да би положај потлачене класе био гори под неком другом владајућом класом. Овај изузетак, дакле, не пориче суштину закона о класној природи права, али ублажава његову оштрину увођењем и неке врсте заштите интереса потлачене класе. Можда би се овде могао применити познати став да овде владајућа класа штити дугорочне интересе потлачене класе, а ограничава остварење њених краткорочних интереса. Другим речима, и овде се појављује прожимање различитих интереса исте класе, који се и супротстављају једни другима. Владајућа класа зато није само владајућа над потлаченом класом него и *водећа* класа целог друштва, па и потлачене класе, јер је једино она и способна да врши ту улогу.

Друго ограничење става о заштити интереса владајуће класе правом лежи у сложеном саставу друштва. Наиме, друштво није подељено само на две главне класе — владајућу и потлачену. Између ових класа, чак и кад су потпуно и јасно образоване, по правилу постоје разне мешовите, прелазне друштвене скупине: слојеви, већи или мањи остаци ранијих класа, зачеци нових класа итд. Штавише, у оквиру самих главних класа постоје такође различити слојеви и друге скупине на које се она дели. У њима самима постоје неједнакости и сукоб интереса, па тиме и међусобна борба, каткад врло оштра, па и крвава. Разуме се, основни класни интерес је исти, али други интереси не морају бити истоветни. Владајућа класа штити заједничке интересе свих својих делова, али може и да ограничава или и онемогућава остварење посебних интереса појединих својих делова, као што може и да штити интересе неких других друштвених скупина, које нису њени саставни делови, опет на штету интереса својих делова. Изузетно је могуће да у посебним случајевима и неки међукласни слој привремено стекне власт, па да штити своје интересе науштрб интереса целе владајуће класе, иако не може да укине њен основни фактички владајући положај у друштву. Овде треба убројити и честе случајеве класних компромиса између владајуће и потлачене класе, кад владајућа класа мора да штити интерес потлачене класе насупрот неком свом интересу како би сачувала свој владајући положај и тиме и свој основни интерес.

Следеће ограничење класне природе права потиче од извесних универзалних елемената у праву, независних од владајуће класе. Заиста, право има неке своје структурне елементе који су нужни како логички тако и функционално и који се налазе у сваком класном типу права, независно од конкретне врсте класе која ствара право. Право као посебна творевина људског ума не може без тих елемената, који се нужно намећу свакој владајућој класи. Ти су елементи нека врста „природног", тј. нужног права, које произлази из природе самог права. Делимично су то чисто технички елементи, који су неутрални у класном погледу и који и не одређују садржину правних норми, него представљају нужне услове за било коју њихову садржину. Тако, нпр., субјект права, субјективно право и дужност итд. нужни су структурални елементи права. Истина, владајућа класа одређује одговарајућом садржином права који ће субјекти права уопште постојати и каква ће права и дужности имати, хоће ли бити једнаки итд., али она не ствара саме те елементе права, који немају класну природу по себи, него је добијају тек том конкретизацијом. Такође низ норми има нужно одређену садржину,

коју не ствара владајућа класа, која је логички нужна. Нпр., норма која прописује да се уговор мора поштовати, да дужник мора да врати дуг, да онај ко нанесе штету мора да је надокнади итд. — те норме исказују логичке (али и друштвене) нужности, јер чему, нпр., склапати уговоре ако их не треба извршавати, чему давати зајмове ако ове не треба вратити итд.?

Додуше, нема сумње да све овакве норме штите интересе владајуће класе било које врсте, те су, и поред своје универзалности, ипак у том погледу оруђа односне класе. Али они ипак остају у неку руку наткласни. С друге стране, иако штите интересе владајуће класе, они су подједнако погодни и за заштиту интереса потлачене класе. *Сваки* зајмодавац је заштићен, без обзира којој класи припада. Чињеница је, несумњиво, да ће далеко већи број зајмодаваца припадати владајућој класи, али ипак ће и они који припадају потлаченој класи бити такође заштићени. То показује да је право нужно тако састављено да у великој мери подједнако делује на све класе и његова заштита претежно владајуће класе није условљена увек и без изузетка самим његовим склопом, који је структурално и логички нужан, него друштвеним стварним положајем људи у класном друштву. Овакве норме су постојале и постоје и у бескласном друштву, али тамо не служе интересу класа, јер ових и нема, па стога и немају државну заштиту (а ни државе нема), те зато и не спадају у право. Правна теорија се не бави довољно овим елементима права, што је штета, јер би се тако много дубље и подробније познавало право и могло и да се усаврши његов састав и боље у пракси примењује.

Једно од најважнијих подручја где долази до ограничења или и искључења класне природе права уопште чини оно које се може назвати техничко-организационом функцијом права. Ту се не води никаква класна борба и нема потребе, бар у начелу, да се штите класни интереси, јер је реч о техничко-организационим питањима која се уређују на начин који одређује наука, одн. струка, што право не може да произвољно мења и мора да преузме из поменутог извора. Овакве правне норме обезбеђују, дакле, само да се извесни друштвени процеси врше на научно-стручно утврђен најсврсисходнији начин, без обзира о којим је очекивати да зато сви људи буду заинтересовани да се такви прописи Нпр., здравствени прописи, прописи о саобраћају или о организацији појединих друштвених служби итд. обезбеђују најрационалније вршење односних друштвених процеса, које је у интересу свих класа. Природно је очекивати да зато сви људи буду заитересовани да се такви прописи поштују и да стога и нема потребе да они буду правни, тј. да их држава санкционише. Њих је, дакле, довољно прописати и свако ће их примењивати. Међутим, ипак се дешава да се они не примењују увек добровољно и савесно, чиме се наноси штета друштву, па се зато ипак санкционишу и постају правни. Кршење ових прописа може потицати из незнања односних субјеката, из немара, и сл. или из неког личног интереса.

Начелно, такве прописе не треба уносити у право, просто зато што није потребно, а за спречавање појединачних случајева прекршаја треба предузети друге мере, а не правне санкције (просвећивање, друштвени притисак итд.). Ако би се *злоупотребом права* називала злоупотреба

субјективног права, онда би се прописивање правних норми овакве садржине могло назвати некако друкчије (злоупотреба *објективног* права, злоупотреба правног облика — како смо раније предложили), мада би боља терминологија била кад би се то назвало злоупотребом права, а оно што се зове злоупотребом права, опет, назвало злоупотребом субјективног права. Но, битно је да је то право непотребно. Ово такође важи за уређење односа унутар саме владајуће класе, где сви субјекти имају исти класни интерес и где право у начелу не може да штити класни интерес.

С овог гледишта требало би преиспитати целокупно право и знатан број ових норми лишити правног карактера као непотребног. Међутим, показаће се да је за известан број норми ипак потребно да остану правне. Конкретни друштвени услови тражиће понекад да се одступи од иначе тачних општих начелних ставова. У оквиру владајуће класе одређени владајући слојеви и друге скупине неће моћи да своје посебне интересе, супротне интересима већине, заштите друкчије него правом. Посебни интереси појединаца или скупина, чак и кад су ови довољно просвећени и увиђају да су ти интереси супротни другим, ширим њиховим сопственим интересима, ипак могу изазвати кршење ових последњих и потребу да се ови штите правом. То важи и за друге сличне случајеве. Злоупотреба права (одн. правног облика) овде више не постоји, бар утолико што се њом штити интерес дате класе или друге скупине који се не може другим средствима тако потпуно заштитити, иако, начелно, то остаје злоупотреба.

Одавде се може извући један општији теоријски закључак, а, наиме, да право може постати нужно не само кад треба да штити интерес владајуће класе (с тиме, то не треба заборавити, и друштво уопште) у случају оштре супротности између њених интереса и интереса друге, супротстављене класе, него и у случају сукоба интереса и оштре друштвене борбе између владајуће класе и њених делова као целине или између ње и других друштвених скупина, као и уопште између већине друштва (а не само владајуће класе) и појединаца или скупина с посебним интересима супротним интересима већине. Тако су неке врсте зачетака права (утолико што још није јасно развијена ни организована држава и њена власт, па ни санкције које она примењује за повреду таквих зачетака) ипак врло сличне праву у строгом смислу речи, као што су му сличне и неке врсте норми које такође нису право у правом смислу — нпр., норме појединих друштвених организација (цркве и сл.), које такође могу имати и своје више или мање организоване друштвене санкције. Уопште, нешто слично праву појављује се увек у случају оштрих сукоба интереса и борби значајнијих друштвених скупина и пре појаве друштвених класа, као и после њих. То још није право у правом смислу речи, мада неки писци употребљавају и за њих тај исти назив. Уосталом, назив није битан — битно је видети сличност између права и ових врста сличних му норми.

С друге стране, уколико је реч о нормама које санкционише држава, а које нису настале ради уређења сукоба између класа него између класа и других скупина, за њих се може рећи да јесу право у формалном смислу, јер имају државну санкцију, али не и у материјалном, садржинском смислу, пошто не уређују основни друштвени клас-

ни сукоб и борбу — *класни* сукоб и борбу. Овакво право у формалном смислу може се назвати и правом у ширем смислу или секундарним правом, правом другог реда, помоћним правом или слично. Битно је да оно иде уз *право* право, истинско право, право у материјалном (садржинском) смислу и да се може очекивати да поступно и ишчезне с ишчезавањем тог правог права или нешто касније, као што се могло и појавити пре њега.

Као што се друштво може изделити на супротстављене таборе који нису само класни него су сачињени и од других друштвених скупина, тако се оно може и ујединити као целина, па стварати и друге, шире друштвене савезе за заштиту заједничког интереса. Ови савези могу употребљавати и право за заштиту тих интереса, па ће у том случају право, додуше, штитити и интересе владајуће класе, али и интересе целог друштва, народа и сл. Такви могу бити случајеви рата, нарочито одбрамбеног, јер је национална слобода интерес народа као целине и онда се право чак може и знатно појачати и постати снажније у борби против издајника и уопште оних који слабе ратни напор. И уопште, заједничка држава или нација веома су снажни извори чврстих веза солидарности између свих својих припадника, и без обзира на њихову поделу на класе и класну борбу. То често ублажава класни сукоб, и не само у рату или другим тешким друштвеним околностима него и у редовном стању. Тада право у много случајева не делује првенствено против потлачене класе него против мањине која се одупире општој друштвеној солидарности, те тако донекле губи својства права у правом смислу те речи.

Не треба заборавити на овакве и сличне бројне случајеве нити терати до крајности тиме и до бесмисла схватање о класној суштини и природи права, иако је оно у основи тачно. У нас је ово нарочито с правом истицао Б. Тасић, иако није одбацивао ни класну суштину права. Он је увек истицао да се право „купа" у једној друштвеној атмосфери, примајући и уважавајући бројне чиниоце друштвене солидарности, почев од заједничких економских и културних интереса до заједничке историје, националне свести, морала и сл. Тако се добија једна слика права која је много богатија, али и истинитија, која га не своди само на голо средство принуде владајуће класе над потлаченом, како се право осиромашује у крајњим схватањима вулгарног марксизма. Тада се у њему види и један од најзначајнијих културних и цивилизацијских чинилаца. То, уосталом, одговара, како је већ истакнуто, и чињеници да је владајућа класа најнапреднија, носилац друштвеног напретка у свим правима, која ствара нову културу и цивилизацију, а овога не може бити ако се не усваја све добро што је даровала историја и што развијају и друге друштвене класе, слојеви и остале скупине.

Ова разматрања нас најзад воде и питању социјалистичког права и његовог тзв. одумирања, где се најјасније види како право није увек потпуно и непрестано целовито, са свим својим особинама до краја развијеним. Напротив, и оно је, као и све у свету, подложно сталним променама. И оно има своје законе развоја, који нису увек једнолинијски ни праволинијски. У току тог развоја оно има раздобља јачања и слабљења својих основних особености, као што се неизбежно појављују и почетно и завршно раздобље као раздобље таквог слабљења тих сновн-

них својстава која га и чине правом — на почетку јер ова још нису довољно развијена, на крају — јер су почела да ишчезавају. Социјалистичко право би заиста требало да покаже управо тачност тог закона развоја и ишчезавања права. Оно би морало ишчезнути упоредо с ишчезавањем класа и њихове борбе. Тиме би се на једини прави начин показало да је право заиста само производ класне борбе у друштву, а не неких других друштвених чинилаца. Социјалистичко право би овде имало вредност експеримента, који је немогућ у правом смислу речи. Уколико би право у социјализму остало и даље потпуно као у ранијим друштвима, без бар почетка одумирања, оно би потврдило да право не постоји искључиво због класне борбе, него да је уопште потребно друштву и кад је ово бескласно — ibi societas ibi jus. То би исто онда, наравно, важило и за државу, јер права нема без ње (наравно, уколико се правом не назову норме без државне санкције, што је сасвим могуће с терминолошког гледишта).

Ако се погледа стварно стање у данашњим социјалистичким државама, па и у најстаријој таквој држави, тешко ће бити закључити да право заиста поступно одумире, да губи своја основна својства, државну принуду и учвршћивање одн. уређење све мањег броја друштвених односа. Пре би се могло рећи да јача и принуда, нарочито у почетку, што се да и објаснити оштром класном револуционарном борбом, а да нарочито јача његова свеобухватност — оно се све више „шири", све више односа обухвата и све их подробније регулише, тако да се оправдано говори о превеликом броју правних норми, о претераном правном нормативизму, о таквој сложености права да је постало тешко да се примењује. Могло би се чак надати да ће се у тој својој сопственој претераној величини право само од себе угушити и тако ишчезнути управо кад достигне највећи обухват, кад буде изгледало најјаче, као што је то, уосталом, говорио, иако у другом смислу, Стаљин — да социјалистичко право мора да све више јача да би одумрло управо кад буде најјаче. Чак и у нас, где се покушава да се уведе самоуправни социјализам, који, још начелније него онај етатистички, претендује да се *право* право поступно раствара и одумире у самоуправном праву, које више и није право у правом смислу речи.

Из овога се могу закључити само две ствари. Или, прво, да је тврдња о одумирању права у социјализму тачна (или, бар, да се на основу оваквог стања не може тврдити да је нетачна), али да земље у којима постоји овакво социјалистичко право још нису достигле до пуног социјализма, кад ће се показати тачно поменуте тврдње, или, друго, да у тим земљама већ постоји социјализам, те да тврдња није тачна. Изгледа да је тачније ово друго гледиште, јер се чини несумњиво да су те земље још увек далеко од социјализма. Треба, дакле, још много времена да се поменута тврдња провери и види да ли је тачна или не. Чињеницом да социјализам ни у нас није довољно развијен (у најбољем случају постоје само први зачеци његови) може се објаснити и веома слабо примењивање нашег самоуправног права, а особито оних норми које су доиста самоуправне, тј. за које није предвиђена државна санкција и које стога и не треба називати правом, макар и самоуправним. Отуд и захтев да се и ту уведу државне санкције. Отуд би излазило да и у нашем друштву постоје класе које су сличне правим класама експлоата-

торског друштва, макар да, формално посматрано, немају нека својства таквих „класичних" класа — као што је својина средстава за производњу, постојаност у наслеђивању класног положаја и сл. Фактички, то су ипак претежно по својој суштини класе, јер међу њима постоји експлоататорски однос.

Но, за наше питање важно је подвући да социјалистичко право у процесу одумирања ипак губи нешто од своје класности, јер иначе не би ни одумирало. Другим речима, сам процес одумирања права доказивао би да такво право (иако није право у пуном смислу, јер одумире) нема онако оштро изражену класну природу као „нормално" „пуно" право, да се, дакле, његова правна природа ублажава, а тиме, бар донекле, и став о класној природи сваког права.

На основу ових примера, мада нису ни сви наведени, а ни они који су наведени нису довољно обрађени, може се закључити да је право у правом смислу речи проузроковано класном борбом и служи за заштиту класног интереса, али да је ова тврдња само у основи тачна и да од ње има доста изузетака, јер право има и низ некласних елемената и врши и низ других функција у друштву, одн. штити интересе многих других друштвених скупина, као и да постоји низ прелазних облика друштвених норми, које имају нека својства права, док друга немају. Право је, дакле, много сложенија појава но што се може закључити на основу иако у суштини тачне, ипак сувише упрошћене тврдње о његовој класној природи.

Dr. Radomir Lukić,
Professor of the Faculty of Law in Belgrade

THE LIMITATIONS TO THE THESIS OF THE CLASS CHARACTER OF LAW

Summary

It is undoubtedly true the law protects the interests of the ruling class. This is evident as far as the law of feudalism is concerned, which applies even more to that of the slave holding era. This is also true in relation to the bourgeois law, if viewed from the angle of practice, although in terms of legal forms it seems that the subjugated classes are equally protected by the law. However, in spite of its authenticity, this thesis is limited to quite a degree. Thus, the ruling class is the most progressive one and as such it protects the interests of the dominated class, although it is equally true that the specific inerests of the ruling class are better protected. Certain groups, layers and other communities within the ruling class, and between it and other classes, may become the ruling ones, endangering thus the interests of majority of the ruling class. The ruling class is sometimes compelled to make compromises with the dominated classes or groups, protecting thus their interests. In case of great emergencies for the entire society, the law protects the interests of all (i.e. war or other great dangers).

The law has universal elements, which are necessary from the point of view of logic and of society as a whole, and they are independent of volition and interests of the ruling class, Hence, the law in such a way protects all juridical subjects. (Thus, a contract implies duties both for a bourgeois and for a proletarian). The law organizes social activities and techniques while applying science, protecting thus the interest of the entire society. From the strict point of view this is not its genuine function, but it is

sometimes necessary that this takes place. And finally, the socialist law in the process of withering away is protecting more and more the interest of the entire body of society.

Dr Radomir Lukić,
professeur à la Faculté de droit à Belgrade

LES LIMITES DE THESE SUR LA NATURE DE CLASSE DU DROIT

Résumé

Que le droit protège les intérêts de la classe régnante, c'est sans doute vrai. C'est évident pour le droit féodal et surtout celui de l'esclavage. Quant au droit bourgeois, c'est aussi vrai du point de vue des faits, quoique du point de vue formellement juridique il semble que les classes soummises soient également protégées par le droit. Mais, quoiqu'elle soit vraie, cette thèse est limitée dans une mesure assez large. C'est ainsi que la classe régnante est la plus progressive et comme telle elle protège les intérêts de la classe soummise, quoiqu'il soit vrai que les intérêts concrets de la classe régnante sont mieux protégés. Certaines groupes couches et d'autres communautés dans la classe régnante ou entre elle et d'autres classes peuvent devenir régnants et léser les intérêts de la majorité de la classe régnante. La classe régnante est quelquefois contrainte de faire des compromis avec les classes et groupes soummis et protéger leurs interêts. En cas du danger grave pour la société entière, le droit protège ses interêts (guerre ou d'autres dangers). Le droit a des éléments universels, nécessaires du point de vue logique ou social, indépendants de la volonté et des intérêts de la classe régnante, qui protegent les intérêts de tous les sujets juridiques (un contrat oblige également le bourgeois et le prolétaire). Le droit organise des activités sociales et techniques en appliquant la science et protege ainsi l'intérêt de la société toute entière. Du point de vue strict, ce n'est pas sa fonction véritable, mais quelquefois il est nécessaire qu'il le fasse. Enfin le droit socialiste, en dépérissant, commence de plus en plus à protéger l'intérêt de la société toute entière.

UDK — 343.1

мр Зоран Миловановић,
асистент Правног факултета у Београду

СТАРОСНА ДОБ СВЕДОКА КАО ЕЛЕМЕНАТ ЗА ОЦЕНУ ДОКАЗНЕ ВРЕДНОСТИ ПРЕПОЗНАВАЊА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Судска психологија је још веома рано указала на значај диференцијалног приступа различитим старосним категоријама сведока. Основ таквог става лежи у чињеници да психофизичке компоненте, којима се иначе мора посветити дужна пажња приликом оцене исказа, не представљају константан и непроменљив део људске личности, већ у свом развоју показују јасне узлазне и силазне тенденције. Оне се непосредно одражавају на перцепционо-меморијске и репродуктивне способности сведока и условљавају квалитет његовог исказа. Будући да је то област која је заокупљала пажњу великог броја аутора(1), судских психолога и криминалиста, ми се нећемо упуштати у разраду познатих ставова, већ ћемо своју пажњу усмерити на један посебан вид исказа сведока — препознавање. Оно представља један ужи и изразито специфичан сегмент, у којем карактер психолошких компоненти добија модификовану форму. То је вероватно и разлог што је пракса добрим делом заобишла овај проблем, третирајући га на начин који не оставља довољно простора за особености ове истражне радње. Оне су многобројне и утичу у веома великој мери на компетентност оцене укупног исказа. Услед тога, потреба за потпунијим осветљавањем ове деликатне материје, посебно оне која се односи на препознавање лица, чини се сасвим оправданом. У том смислу, ми ћемо, илуструјући то многобројним истраживањима, указати нарочито на значај елемената као што су репродуктивна способност, сугестибилности и ејдеза.

У извесном делу литературе заступљено је схватање да су већ врло мала деца способна да препознају оно што су видела, али да та њихова способност не показује знатно побољшање са старењем(2). Друга истраживања, напротив, наводе да се ипак може говорити о побољшавању рекогнитивних особина са годинама(3). Литература која се бави посебно развојним променама способности препознавања људских физиономија,

(1) J. Varendonck, *La psychologie du témoignage*, Gand, 1914, *p.* 90; E. Locard, *L'Enquête criminelle*, Paris, 1920, *p*, 76; F. Gorphe, *La critique du témoignage*, Paris, 1927, *p.* 123; E. Altavilla, *La psichologia giudiziaria*, Torino, 1955, *p.* 33; Р. Грасбергер, *Психологија кривичног поступка*, Сарајево, 1958, стр. 217.

(2) A. Brown, J. Campione, *Recognition memory for perceptually similar pictures in preschool children*, „*Journal* of experimental psychology", 11/1972, *p.* 401; K. Nelson, *Memory development in children*, „Psychonomic science", 25/1971, *p.* 346.

(3) J. Dirk, U. Neisser, *Memory for objects in real scenes: The development of recognition and recall*, „Journal of experimental child psychology", 23/1977, *p.* 315; J. Mandler, N. Stein, *Recall and recognition of pictures by children as a function of organization and distractor similarity*, „Journal of experimental psychology", 102/1974, *p.* 657.

такође показује прилично контроверзне резултате. У једном од првих истраживања констатовано је, да на овом плану, у периоду од пете до четрнаесте године, долази до уочљивог напретка(4). Слично, у једном другом истраживању запажено је да су седамнаестогодишњаци били знатно супериорнији у препознавању од дванаестогодишњака(5). Насупрот томе, у студији коју су спровели Крос (Cross), Крос и Дејли (Daly) нису уочене никакве разлике у способности препознавања између деце од 7, 12 и 17 година с једне стране и одраслих, чија је просечна старост била 36 година, с друге стране(6). Анализа погрешних резултата је, међутим, ипак показала да су највише грешака чинила најмлађа деца, а да је мање погрешних препознавања било што се ишло ка старијим годиштима. Резултати до којих је дошао Хајндл (Heindl) у свом великом експерименту су показали да су деца старости од 12 до 14 година давала у просеку тачније податке о неким елементима личног описа од одраслих(7).

Чини се да разлике које се појављују у развоју рекогнитивне меморије воде порекло од различитих способности и когнитивних „стратегија", односно поступака карактеристичних за децу одређеног узраста. Тако, на пример, деца у добу од 10 година су супериорнија у односу на шестогодишњу и осмогодишњу децу у погледу препознавања лица, због своје способности да користе просторне компоненте у сврху смисаоног регистровања црта лица, док се шестогодишњаци и осмогодишњаци више концентришу на издвојене карактеристике и обележја, како би постигли ефекат препознавања(8). На то је указао и Алтавила (Altavilla), говорећи да је „дете у стању да гледа цвет у реверу неке особе или иглу на кравати, имајући при том синтетичку и површну импресију обележја физиономије, тако да може приликом идентификације бити неспособно да пружи озбиљан елеменат препознавања"(9). Кери (Carey) и Дајамонд (Diamond) су утврдили и то да се деца лако поводе за неким мањим променама у изгледу као што су одећа, наочаре, перика и слично(10).

Као критичан период, односно прекретница у развоју способности препознавања, одређује се доба између десете и дванаесте године(11), односно четрнаеста година живота(12).

Узевши у целини, већина истраживача сматра да је рекогнитивно меморисање физиономија боље код одраслих него код малолетника и деце. Овај закључак је потпуно логичан и сасвим је у складу са психолошким принципом да су спознајне способности развијеније код одраслих.

С уласком у зрелије животно доба, одређене функције и способности почињу да опадају. Иако се, по мишљењу психолога, не може повући нека прецизна граница у погледу године након које долази до

(4) A. Goldstein, J. Chance, *Recognition of children's faces*, „Child development", 35/1964, *p.* 129.
(5) H. Ellis, J. Shepherd, A. Bruce, *The effects of age and sex upon adolescents' recognition of faces*, „Journal of genetic psychology", 123/1973, *p.* 173.
(6) J. F. Crocc, J. Cross, J. Daly, *Sex, race, age and beauty as factors in recognition of faces*, „Perception and Psychophysics", *p.* 396.
(7) R. Heindl, према J. Varendonck, *op. cit.*, *p.* 75.
(8) S. Carey, R. Diamond, *From piecemeal to configurational representation of faces*, „Science" 195/1977, *p.* 312.
(9) E. Altavilla, *op. cit.*, *p.* 36.
(10) S. Carey, R. Diamond, *op. cit.*, *p.* 314.
(11) *Ibid*, *p.* 314.
(12) A. Goldstein, *Recognition of inverted photographs of faces by children, and adults*, „Journal of genetic psychology", 127/1975, *p.* 122.

озбиљног пада у способности препознавања, чини се да је она на најоптималнијем нивоу између петнаесте-двадесете и шездесете године живота(13).

Године сведока су, поред чињенице да дају могућност за оквирну процену његових рекогнитивних способности, врло битне и у вези проблема сугестибилности, који има наглашен значај у материји о којој говоримо. При том, посебно имамо у виду децу и млађе малолетнике.

Иако се деца, обично, сматрају прилично неподобном категоријом сведока, јасно је да она могу пружити низ корисних информација о изгледу учиниоца и извршити тачно препознавање. Међутим, нарочита пажња се мора поклонити њиховој сугестибилности као потенцијалном извору грешака и заблуда. Опасност од ње је веома добро изразио Браун (Brown): „Створите ако хоћете представу коју дете треба да види или чује и врло вероватно оно ће чути или видети оно што ви желите"(14).

Један од најбољих примера ове особине дечије психе везан је за случај убиства мале деветогодишње девојчице Сесилије у једном месту у Белгији још далеке 1910. године(15). Информативно распитивање полиције открило је да су две другарице убијене девојчице (једна од 8 и друга од 10 година) приметиле да је „висок, тамнокос човек са црним брковима" одвео њихову другарицу. Следећег дана, девојчице су опет саслушане, овог пута од стране истражног судије. Њихов исказ се тада знатно разликовао од оног који је дат претходног дана. Међутим, након што је судија навео неколико имена девојчицама, једна од њих је изјавила да се човек који је одвео Сесилију зове Јан и да је он отац једне њихове другарице. „Јан" Amand Van Puyenbroeck је изведен на суд и оптужен за убиство углавном на основу исказа две мале сведокиње, које су га препознале. Одбрана је, што је први забележен такав случај, ангажовала неколико психолога, који су се појавили у улози судских вештака. Један од њих је био и познати психолог Ј. Варендонк (J. Varendonck). Позван да сведочи о поузданости дечијег исказа и оцени значај сугестивног поступка коме су девојчице у току истраге биле изложене, он је предузео серију експеримената са децом истих година као и две мале сведокиње. Постављајући слична питања на начин на који је то чињено у истрази, он је дошао до резултата који су га убедили да је сведочење две девојчице могло бити последица сугестивних питања постављених током саслушања. На пример, када је осамнаесторо седмогодишње деце било упитано да наведу боју браде једног од учитеља у њиховој згради, шеснаесторо је одговорило да је она црна, док двоје није дало никакав одговор. У ствари, учитељ није уопште имао браду. Када је исто питање упућено осмогодишњој деци, од њих 20 чак је 19 навело неку боју браде, док је само једно дете правилно одговорило да човек нема браду. Иако је Варендонково сведочење суд оценио као претенционизно, оно је допринело да се донесе одлука о ослобађању оптуженог.

Ову особину дечије психе су посебно истицали и остали психолози. Тако, Вајпли (Whipple), коментаришући резултате истраживања које је

(13) A. Smith, E. Winograd, *Adult age difference in remembering faces*, „Developmental psychology", 14/1978, *p.* 444; P. Baltes, K. Schaie, *On the plasticity of intelligence in adulthood and old age*, „American psychologist", 31/1976, *p.* 724.
(14) M. Brown, *Legal psychology*, Indianapolis, 1926, *p.* 133.
(15) D. Yarmey, *The psychology of eyewitness testimony*, New York, 1979, *p.* 196.

спровео Варендонк, истиче да су деца „најопаснија од свих сведока"(16) и да је „добро познато да су ка сугестијама отворенија него одрасли"(17). Стерн указује да „снага сугестивних питања веома много зависи од година старости сведока коме се постављају"(18). Он наводи примере у којима су дечији искази дали одлучујући допринос утврђивању идентитета учиниоца, што се касније показало погрешним(19). Липмен (Lipmann), такође, закључује да су „млађа деца знатно сугестибилнија него старија деца и одрасли"(20).

Будући да је препознавање поступак који је и уз највећу пажњу готово немогуће ослободити свих елемената са сугестивним дејством, очигледно је да то представља веома велику опасност за психу детета и исказ који оно даје.

Једна од појава која свакако заслужује да буде посебно поменута у склопу излагања о способности препознавања различитих старосних категорија сведока јесте ејдеза. Она се често погрешно назива фотографским памћењем због способности оних који њоме располажу да у потпуности репродукују визуелне доживљаје. Међутим, коришћење појма фотографског памћења чини се погрешним, јер се оно базира на изједначавању визуелне перцепције и фотографије(21). Ејдетска имагинација се карактерише изузетно живим визуелним сликама, које имају јасност и одређеност опажаја. Често се дефинише као способност мањег броја људи да доживи слику, која представља прецизну копију оригиналног сензорног искуства(22). Присуство овог феномена код појединаца се открива уз помоћ два основна метода: субјективног, који се назива описивање слика и објективног, који се назива метод суперимпозиције.

Поред метода, за тестирање и оцену ејдетске способности је од великог значаја и врста визуелног материјала који се користи. Jaensch је још указао да је ејдетску имагинацију тешко изазвати уколико визуелни надражај није интересантан(23). Поред тога, делови представе морају да имају неке унутрашње везе или структуру која одговара закону имагинације(24). Ова околност указује на два могућа објашњења: или материјал треба да буде интересантан да би мотивисао и везао пажњу особе, или смисаона структура материјала даје бољу основу за конструктивни психолошки процес(25). Значај ових објашњења лежи у томе што се она односе на централно питање, да ли је ејдеза перцепциона способност одвојена од меморије, или је то само форма визуелне имагинације спојене унутрашњим везама са меморијом. Уколико она представља перцепциони феномен, тада не би требало да има значаја чињеница да ли су делови визуелног надражаја интегрисани у смисаоне целине или не, јер ће сви бити регистровани подједнако добро и касније

(16) G. Whipple, *The psychology of testimony*, „Psychological bulletin", 8/1911, *p.* 308.
(17) G. Whipple, *The obtaining the information: psychology of observation and report*, „Psychological bulletin", 15/1918, *p.* 245.
(18) W. Stern, *Abstracts of lectures on the psychology of testimony and on the study of individuality*, *„American journal of psychology"*, 21/1910, *p.* 272.
(19) В. Штерн, *Психологија раног детињства*, Београд, 1938, *стр.* 268—63.
(20) P. Lipmann, *Pedagogical psychology of report*, „Journal of educational psychology", 2/1911, *p.* 258.
(21) D. Yarmey, *op. cit.*, str. 209.
(22) T. Landauer, *Psychology: a brief overview*, New York, 1972, *p.* 257; J. Kagan, E. Havemann, *Psychology: an introduction*, New York, 1972 *p.* 588.
(23) E. Jaensch, *Eidetic imagery and topological methods of investigation*, New York, 1930, *p.* 68.
(24) *Ibid. p.* 69.
(25) U. Neisser, *Cognitive psychology*, New York, 1967, *p.* 437.

пројектовани у виду ејдетских слика. Ако је то форма визуелне имагинације, која зависи од меморије, онда је претпоставка да би ејдетска имагинација била могућа само ако би опажени материјал имао карактер смисаоне и оргнизаване целине.

Прецизност у памћењу визуелног материјала код ејдетичара је област са прилично контроверзним ставовима. Једно време за њих се мислило да имају изузетно тачно памћење за све врсте визуелних надражаја(26). Међутим, савремена истраживања су прилично скептична у том погледу, а поједини аутори сматрају да постоји слаба корелација између прецизности и других индикатора ејдетске способности(27).

Веома битно питање за нас је и дужина трајања ејдетске имагинације. Грej (Gray) и Гамермен (Gummerman) износе став да је просечно трајање 30—40 секунди, али да може бити 3—5 минута, па чак и више(28). Међутим, нека друга истраживања су показала да ејдетска слика није нестајала ни након 24ч(29). Свакако да дужина трајања има веома велики значај са аспекта корисности за исказ који даје сведок, односно препознавање које врши. У том смислу, јасно је да и поред великих индивидуалних разлика, није реално очекивати корисне ефекте ејдетске способности након протека неког дужег времена. Због тога је веома важно узети од сведока опис што је могуће пре након извршења кривичног дела. Од колике помоћи он може тада бити одлично се види из примера описа, који наводи Грасбергер, датог од стране пословође једне перионице у Њујорку одмах након пљачке(30). „Човек који ме је ватреним оружјем држао у шаху био је висок шест стопа и два цола, носио је смеђ шешир са нешто светлијом два прста широком и зноjем упрљаном пантљиком. Он је имао дубоко усађене плаво-зелене очи, а лево око је било нешто плавље од десног. Нос му је био широк и мало крив. Био је рђаво обријан са црвенкастим длакама браде. Доњи, меки део левог уха био је нешто спуштенији од десног. Имао је смеђе полуципеле са црним пертлама". Подједнако детаљан опис дао је и у погледу другог нападача, док је за трећег, који се налазио на стражи пред радњом рекао да му је фалило дугме на мантилу. Дати описи су се у потпуности подударали са стварним изгледом ухваћених разбојника.

У погледу распрострањености ејдетске способности, треба рећи да је она знатно чешћа код деце него код одраслих. При том, она је, према неким савременим истраживањима, знатно присутнија код деце која се налазе у ранијим периодима развоја (до 7 година, а знатно рeђа до 15 година(31). Што се тиче укупног броја деце са овом способношћу, не постоји сагласност. Грасбергер(32) сматра да је тај број у доби до пубертета веома велики. Водинелић(33) износи податак да се ради о 1/3 деце у доби до 15 година. Међутим, нека истраживања, која су при-

(26) H. Kluver, *An experimental study of the eidetic type*, „Genetic psyhology monographs", 1/1926, *p.* 71.
(27) J. Leask et alt., *Eidetic imagery in children*, „Psychonomic monograph supplements", 3/1969, *p.* 43.
(28) C. Gray, G. Gummerman, *The enigmatic eidetic image*, „Psychological bulletin", 82/1975, *p.* 383.
(29) C. Stromeyer, J. Psotka, *The detailed texture of eidetic images*, „Nature", 225/1970, *p.* 346.
(30) R. Grasberger, *op. cit.*, *p.* 66.
(31) E. Giray, W. Altkin, G. Vaught, P. Roodin, *The incidence of eidetic imagery as a function of age*, „Child development", 47/1976, *p.* 1207.
(32) R. Grasberger, *op. cit.*, *p.* 67.
(33) В. Водинелић, *Криминалистика*, Београд, 1972, *стр.* 186.

менила строго контролисану процедуру у одређивању ејдетске способности су констатовала да се само мали број деце може сматрати правим ејдетичарима(34). У једном од њих, које је обухватило 500 школске деце, ова појава је откривена у само 7% случајева.(35).

Mr. Zoran Milovanović,
Assistant of the Faculty of Law in Belgrade

THE AGE OF WITNESS AS AN ELEMENT FOR ASSESSING THE VALUE OF EVIDENCE IN RELATION TO IDENTIFICATION IN COURSE OF CRIMINAL PROCEEDINGS

Summary

Differentiated approach to various age categories of witnesses is a necessary prerequisite for correct understanding and assessing of their statements. The ground for such an attitude is the fact that psycho-physical abilities of man are not a steady and unchangeable part of his personality. In their development these abilities clearly indicate both upward and downward tendencies. In such a way, they directly influence the quality of statement by a witness. Since identification (recognition), as a specific and rather characteristic psycho-social segment of the entire statement by a witness, i.e. testimony, is important, the author dedicates his attention to those specificities which originate in different age of witness. Along these lines particularly elaborated are the issues of reproductive capacity of the witness, the suggestiveness of his person and the phenomenon of being an eidetic type.

The reproductive capacity of witness, and more particularly its part related to identification, in spite of some contrary opinions, shows that the best level is situated within the 15 to 20 and 60 years of age. However, there are rather considerable departures in this field in the periods prior and after that age.

The suggestiveness of a witness also does change with the age. This amounts to a constant danger that the witness by his statement reproduces not that what he really observed, but that which was suggested to him, both consciously and unconsciously. This characteristic, although particularly expressed with children, is rather frequently manifested with the grown-ups too, which find themselves in the situation to give testimony in criminal proceedings.

And finally, the phenomenon of being an eidetic type, which is sometimes wrongly called as photographic memory, is also rather important, since if it really exists, it gives to the testimony of the witness quite a great value. However, there is much controversy in relation to the authenticity of eidetic immagination, as well as to its durability and presence at various age categories.

Mr Zoran Milovanović,
assistant à la Faculté de droit à Belgrade

L'AGE DU TEMOIN COMME ELEMENT POUR L'EVALUATION DE LA VALEUR PROBATOIRE DE LA RECONNAISSANCE DANS UNE PROCEDURE PENALE

Résumé

L'approche differentielle de diverses catégories d'âge des témoins, est une condition indispensable pour une bonne compréhension et estimation

(34) D. Yarmey, *op. cit., p.* 210.
(35) J. Leask et alt., *op. cit., p.* 40.

de leur déposition. Le fondement d'une telle attitude réside dans le fait que les capacités psycho-physiques de l'homme ne sont pas une part constante et inchangeable de sa personne, mais dans la phase de son développement se manifestent nettement des tendences ascendantes et descendantes. De cette manières alles conditionnent directement la qualité de sa déposition. Etant donné que la reconnaissance, comme un des segments psycho-social particulier et très caracteristique dans toute la déposition du témoin, elle comporte de nombreuses spécificités par rapport à cette entité, nous avons consacré notre attention dans cet ouvrage sur celles d'entre elles qui tirent leur origine de l'âge different des temoins. Dans cet esprit, des questions de capacité de reproduction du temoin, ont été traitées, sa suggestibilité et son eidèze.

La capacité reproductible du témoin et surtout la partie qui se rapporte à la reconnaissance, manifeste, malgré quelques opinions contraires le niveau le plus optimal entre 15—20 et 60 ans d'âge. Cependant dans la période avant et après cet âge il y a, sur ce plan là, des écarts assez grands.

La suggestibilité du témoin change aussi avec les années. Ceci présente un danger constant, à savoir, que par sa déposition le témoin ne réproduise pas, qu'il a réellement remarqué, mais ce qu'on lui suggère sciemment ou inconsciemment. Cette qualité bien que surtout exprimée chez les enfants, se manifeste très souvent chez les adultes aussi qui se trouvent en situation de déposer dans un procédé pénal.

Enfin le phenomène d'eidèze que très souvent on appelle à tort, la mémorisation photographique, a de même une grande importance, car si elle existe vraiment elle donne à la déposition du témoin une très grande valeur. Il existe cependant assez de controverses tant en ce qui concerne la précision de l'imagination eidèze que la longueur de sa durée et dans quelle mesure ce phénomène est présent chez les differentes catégories d'âge.

UDK — 341

др Момир Милојевић,
професор Правног факултета у Београду

ДОПРИНОС ФИЛОЗОФИЈИ МИРА

Мир се одавно сматра за једно од највећих добара човечанства, можда и највеће јер је један од главних предуслова за опстанак и развој, како друштва тако и појединца(1). Данас се и званично говори о праву на мир. Генерална скупштина Уједињених нација је(2) одлучила да 1986. прогласи за Међународну годину мира и донела(3) *Декларацију о праву народа на мир.* Без обзира да ли се мир схватао као вредност за себе(4) или служи заштити других вредности(5) многе генерације настоје да уклоне све што може да га угрози или наруши. На свој начин томе доприноси и наука. Правном факултету у Београду може да служи на част што учествује у том племенитом послу.

Већ у првом броју „Архива за правне и друштвене науке" Милан Ст. Марковић упознаје читаоце са занимљивим предавањем које је у Минхену одржао професор Квиде *(Quide)* под насловом: *Идеја о миру и ново међународно право*(6). Предавање одише осудом рата уз оштроумно побијање тада у приличној мери прихваћене тврдње да рат челичи карактер и омогућава да се испоље најбоље људске особине. Томе се супротставља очигледна чињеница да рат не уништава само животе него и економију и културу а и доба мира пружа прилике за испољавање људских врлина (нпр. у великим несрећама проузрокованим поплавама, пожарима, епидемијама и сл.). Па и тада долази до губитака људских живота не само оних које је задесила несрећа нело и спасилаца. Многи страдају у паници која у таквим приликама настаје(7). Из тога се закључује да је потребна борба за мир као и за хигијену(8), чиме се тежиште ставља на предохрану. У том погледу се не прави разлика између рата и мира а главни мотив, покретач за предузимање мера су надасве страшне последице. Због тога рат треба спречавати

(1) У том смислу га сматрају за „четврту категорију" човека, одмах после слободе, братства и једнакости или упоредо с њима. L. Rotter, *Međunarodna saradnja i mir u svijetlu sociologije,* „Mjesečnik", br. 6—7/1931, str. 244, 245—249.

(2) Резолуцијом бр. 37/16, од 16. новембра 1982, је начелно одлучено да се Међународна година мира формално прогласи 24. октобра 1985.

(3) Резолуцијом бр. 39/11, од 12. новембра 1984.

(4) Као, на пример, живот.

(5) Нпр. опстанку човечанства, заштити права на живот, како рече Хана Бокор Сеге у дебати на 61. Конференцији Удружења за међународно право у Паризу, 27. августа 1984.

(6) М. Ст. Марковић, *Идеја о миру и ново међународно право,* „Архив за правне и друштвене науке", књ. I, бр. 1/1906, стр. 71—74.

(7) Ibid, стр. 72.

(8) Ibid, стр. 71.

као што се спречава све зло које може у миру да се догоди. Алудирајући на мишљења која оправдавају ратове, одговара се питањем: да ли не треба предузимати мере предохране да би се дала прилика за пожртвовање(9)? Одговор је јасан. У низу мера помиње се мирно решавање спорова. Развој мора да иде у правцу непрекидног ограничавања силе у корист права(10). Зато би било потребно и развијање правне свести. Иако ни при најразвијенијој правној свести неће нестати рата (каогод ни кривичних дела и противправног понашања уопште) он тада неће бити правна установа него повреда права, биће „злочин против правног реда и против човенчанства"(11). Навели смо ове пророчанске и још данас свеже мисли, изречене пре осамдесет година, не могући да замислимо како су оне одударале од стварности када је рат сматран за допуштено средство за постизање различитих циљева. Уредници „Архива" нису могли да буду свесни колико ће бити значајно што су ову белешку објавили. На срећу, нису се задржали само на томе. Професор Милета Новаковић је опширно писао о Драговој доктрини(12), коментарисао резултате Друге хашке конференције (1907)(13) и указивао на оно што је сматрао погрешним у схватањима пацифиста(14).

Разумљиво је што се о миру много више размишљало и писало после првог светског рата. То поготово важи за науку која се развијала у народима који су у том рату платили релативно највећу цену. Мали народи често подједнако страдају од својих великих заштитника и савезника као и од моћних завојевача. Њихова је несрећа што морају да се боре на две стране. Страхоте рата нико није могао боље да схвати од оних који су 1915/16. пешице прешли пут од Србије до морске обале у Албанији. Њихова узбудљива сведочанства, писана после рата, могу да изгледају накнадно дотерана, *Плава гробница* Милутина Бојића, може да звучи и као химна, али питања рата и мира заокупљају посленике науке без обзира којом се ужом облашћу бавили. На страницама „Архива" су писали Живојин Перић(15), Славко Шећеров(16), Илија Пржић(17), Борђе Тасић(18), Стеван Ћирковић(19), Милета

(9) Ibid, стр. 72.

(10) Ibid, стр. 73.

(11) Ibid, стр. 74.

(12) М. Новаковић, *О међународно-правној заштити поверилаца једне државе (поводом Драгове доктрине)*, „Архив" књ. IV бр. 5/1907, стр. 427—436; бр. 6/1907; стр. 554—565; књ. V, бр. 1/1908, стр. 93—100; бр. 2/1908, стр. 166—172.

(13) М. Новаковић, *Друга хашка конференција мира*, „Архив", више бројева 1908—1911.

(14) М. Новаковић, *Заблуде пацифизма*, „Архив" књ. XVI бр. 3/1913, стр. 173—184.

(15) Ж. Перић, *Независност и рат или зависност и мир*, „Архив", књ. II, бр. 2/1921, стр. 110—113.

(16) С. Шећеров, *Економски мотиви ратова*, „Архив", књ. V, бр. 6/1922, стр. 401—416.

(17) И. Пржић, *Келогов пакт*, „Архив", књ. XVIII, бр. 1/1929, стр. 124—130; — *Прва катедра за мир на правном факултету*, „Архив", књ. XXVIII, бр. 2/1934, стр. 148—151.

(18) Б. Тасић, *Међународни институт за социологију и његов последњи конгрес посвећен рату*, „Архив", књ. XXIII, бр. 3/1931, стр. 235—236. (Такође *Социолошки конгрес у Женеви о рату и миру* (1930), „Српски књижевни гласник", књ. XXIV, бр. 7/1931, стр. 543—544); — *Пацифизам у правној филозофији. — Једна од тзв. правних теорија о рату*, „Архив', књ. XXIII, бр. 4/1931, стр. 241—249; — *Је ли пацифизам противречан? — Дискусија са Јулиусом Мором*, „Архив", књ. XXIII, бр. 5/1931, стр. 325—329. (Такође *Рат или мир? (Савремени социолошки погледи)*, „Српски књижевни гласник", књ. XXXIII, 5/1931, стр.365—376; — *Проблеми мира у филозофији права*, „Правна мисао", II, бр. 7/1936, стр. 1—12).

(19) С. Ћирковић, *Организовани или оружани мир*, „Архив", књ. XXVI, бр. 2/1933, стр. 93—109. (Такође *Међународни пацифизам и његови противници*, „Српски књижевни гласник", 1929).

Новаковић(20), Милош Радојковић(21), Жељко Ледерер(22), и Бура Поповић(23). После другог светског рата тај часни посао настављају „Анали Правног факултета у Београду" у којима се нарочито истичу чланци Војина Димитријевића(24) и Радомира Лукића(25).

И поред различитих гледишта о појединим питањима несумњива је тежња да се укаже на узроке рата и на пут мира. То је било врло значајно у време када су многе правне намере биле нејасно изражаване или чак прикриване. Утолико је било значајније упозоравање на опасност за мир од прихватања фашистичке идеологије. Указивано је да фашистичко величање колективне дисциплине и моћи може да буде опасно у међународним односима, јер јачање државе може у пракси да изазове осећање непријатељства према другим народима(26). Други су скретали пажњу на неспојивост фашизма са начелима једнакости и сарадње народа и држава, као и на тврдње да само рат даје пуну вредност људској енергији и оплемењује народе. Он је израз смелости, витештва и стваралачке способности, што је успешно побијао још Квиде(27) не сањајући да ће фашизам баш ове аргументе потегнути у оправдању завојевачких подухвата. Док су се поједини теоретичари (нарочито из Италије, Мађарске и Немачке) трудили да докажу како рат може да буде неминован и тако га правдали, дотле су државници јавно одбацивали могућност и корисност трајног мира. Мусолини је говорио да фашистичке државе тренутно живе у миру с другим државама али будно мотре на њих, као на мртвој straži, „не дозвољавајући да буду преварене"(28). Насупрот томе демократске идеје о слободи, једнакости и братству, истичући општељудске вредности, могу имати за последицу само мир(29), али се упозорава да међународни односи имају своје особености(30) и „да није сигурно да ће и најдемократскије као и социјалистичке државе постати безусловно пацифистичке" ако не ставе човека у први план(31).

Мир се најлакше може означити као стање супротно рату(32), односно „као стање у коме људи не примењују један на другог фи-

(20) М. Новаковић, *Еволуција идеје мира*, „Архив", књ. XXVI, бр. 6/1933, стр. 445—460; — *Будуће обезбеђење мира*, „Архив", књ. XL, бр. 2/1940, стр. 135—139.

(21) М. Радојковић, *Дефиниција нападача*, „Архив", књ. XXVIII, бр. 4/1934, стр. 190—209.

(22) Ж. Ледерер, *Значење Аргентинског пакта од 1933. године*, „Архив", књ. XXXI, бр. 4/1935, стр. 370—384.

(23) Б. Поповић, *Сила и право*, „Архив", књ. XXXVIII, бр. 5—6/1939, стр. 466—471.

(24) В. Димитријевић, *Дилеме истраживања мира*, „Анали Правног факултета у Београду", бр. 1—3/1972, стр. 191—200.

(25) Р. Лукић, *Шта је заједничко међународном и унутрашњем праву?*, „Анали", бр. 6/1973, стр. 1—8.

(26) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 241. Апсолутизовањем слободе и независности Живојин Перић закључује да суверености неизбежно доводи до сукоба. Ж. Перић, *Независност и рат или зависност и мир*, стр. 111.

(27) Вид. бел. 7.

(28) Нав. према С. Кирковић, *Организовани или оружани мир*, стр. 94.

(29) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 241.

(30) Иако увиђају разлике које постоје између државне и међународне заједнице, неки писци истичу да исте законитости и узрочности важе за све јер постоје тежње, свест и захтев појединаца да се оствари мир који доноси користи и појединцима и друштву. L. Rotter, *op. cit.*, стр. 248—249; — Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 245, заступа ово гледиште јер државу сматра за највишу правну организацију. Слично Ж. Перић, који и Друштво народа сматра за државу. Ж. Перић, нав. дело, стр. 112—113. Данас се говори о праву на мир. Вид. бел. 2—3.

(31) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 242. Супротно В. Димитријевић тврди да „колико је познато, није емпиријски доказано да су репресивне владе склоније агресији против других држава од влада које се могу подичити бољим односом према људским правима у сопственој земљи". В. Димитријевић, *„Природне" и моралне основе међународног права*, „Анали", бр. 1—4/1983, стр. 281.

(32) Тако мир у међународним односима дефинише *Енциклопедија Лексикографског завода*, св. 5, Загреб 1961, стр. 206.

зичку силу, у коме нема физичке борбе"(33), односно као „превага ненасилних али ефикасних средстава за постизање општеприхваћених циљева и за решавање сукоба између држава који нису такви"(34). Има се у виду како спољашњи или међународни тако и унутрашњи мир. Међутим, овако упрошћено одређивање захтева извесна објашњења.

Пре свега јасно је да мир представља сушту супротност рату, да су разлике између њих толике да се међусобно искључују(35). Стога залагање за мир значи истовремено залагање за забрану рата. Она је формалноправно постигнута, али то не значи да је рат искорењен. Сматрало се да је безусловно одбацивање рата нереално(36). Притом се имала у виду потреба за борбом против рата свим средствима(37).

Тиме се најбоље показује оправдање данашњег разликовања рата у ужем смислу и употребе силе. Додуше, данас је забрањено не само прибегавање рату већ и употреба силе и претње али само ако су „у супротности с циљевима Уједињених нација" (члан 2, т. 4. *Повеље УН).* Оружана сила се може употребљавати „једино у општем интересу" (уводни део *Повеље УН).* Тиме се задовољавају тежња за миром као трајним стањем и потреба да се он брани у складу с Паскаловим учењем да правда мора да буде „чврста". Тако мир и сила нису међусобно искључиви, али се наглашава да сила мора да служи миру, да буде оруђе или средство у служби мира и ништа више.

На тај начин се отвара ново, важно питање: какав мир треба штитити? Иако се каже да је мир највећа вредност, већа од свих осталих(38), да се мора установити без икаквих условљавања, тј. колико је год могуће(39), то не значи прихватање мира по сваку цену, тј. било каквог мира(40). Као што је некада установљено разликовање на праведне и неправедне ратове, тако се исто говори о часном или правичном и понижавајућем миру. Јасно је да су сва настојања усмерена на обезбеђивање часног, односно правичног мира. Сматра се да само такав мир може да буде општеприхватљив па, према томе, стабилан и трајан. Мир треба да омогући одржавање одређеног реда, односно друштвеног поретка(41). У друштву би то значило да „свако мора бити добар и правичан, поштујући права другог и уклањајући све оно што би могло чинити повод рату"(42). Мир је могућ само ако почива на правичности, тј. када су државе „и стварно међусобно довољно правичне и поштене"(43). Међутим, апсолутна правичност се одбацује, јер се сматра да може водити бескрајним расправа и ратовима о безначајним стварима и донети више штете од користи(44). Правичност је само средство за расправљање

(33) Р. Лукић, *Шта је заједничко међународном и унутрашњем праву?,* стр. 2—3.
(34) В. Димитријевић, Дилеме истраживања мира, стр. 198.
(35) У правној теорији је утврђено строго разликовање међународног права у доба рата и у доба мира па је тако и Х. Гроциус своје познато дело насловио: *„De iure belli ac pacis"* (1625).
(36) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији,* стр. 248; — *Је ли пацифизам противречан?,* стр. 328.
(37) Б. Тасић, *Је ли пацифизам противречан?,* стр. 328.
(38) Као што је у Нирнбершкој пресуди 1946. речено да злочин против мира садржи у себи зло свих осталих злочина.
(39) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији,* стр. 248.
(40) У том смислу Б. Тасић је против безусловног мира. Б. Тасић, *ibid.* стр. 245.
(41) Р. Лукић сматра да је ред важнији од мира који је средство за остварење одређеног реда. Р. Лукић, *Шта је заједничко међународном и унутрашњем праву?,* стр. 6.
(42) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији,* стр. 248.
(43) Б. Тасић, *Је ли пацифизам противречан?,* стр. 328.
(44) Ђ. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији,* стр. 244. Слично томе Ж. Перић одбацује независност. Вид. бел. 26.

спорова и тиме постизање мира(45), као самосталне вредности изнад правичности(46). Сматра се да је само изузетно бољи икакав мир (тачније ред) него никакав, па се прихвата и такав мир „иако се обезбеђује поредак који он обезбеђује"(47). У складу с тим се ни рат не осуђује безусловно(48) а у ставове о рату и миру се уплићу право и правичност(49), што је одговарало стању у време Друштва народа. Те појмове није тешко разликовати, поготово када је реч о писаном праву. Ако је јасно шта је у складу с правом а шта противправно то није случај с правичношћу коју Међународни суд правде може да примењује само уз пристанак странака (члан 38, ст. 2. Статута). Повеља УН говори о очувању правде, трпељивости и заједничком животу у миру добрих суседа (увод), мирним и пријатељским односима заснованим на начелима равноправности и самоопредељења народа (члан 55). Речи *мир* и из ње изведени придев *мирољубив*, ушле су у многе међународне документе као делови назива (нпр. *мирно* решавање спорова) или обавезни показатељи понашања (нпр. *мирољубиве* државе, коришћење нуклеарне енергије или космоса у *мирољубиве* сврхе). Очигледно да мир под нечијим притиском, влашћу или зависношћу није праведан јер ствара незадовољство. Од тога треба разликовати неоправдане претензије, нарочито према територијама суседних држава или за стварање посебног положаја у некој заједници.

То, међутим, не значи непроменљивост, непокретност или мировање, ни у унутрашњим ни у међународним односима. Забрана употребе силе не искључује сукобе интереса нити борбу на политичком, економском, социјалном, културном и научном плану нити здраву конкуренцију без које нема напретка. Појмови напретка и развоја подразумевају промене како у науци и техници тако и у друштвеним односима. Ствар је у томе да се промене врше у складу с правилима која за то постоје. Стога правници, с једне стране, говоре о забрани употребе силе, посебно проглашавању рата за злочин, санкцијама и отклањању узрока сукоба(50), а с друге о мирним променама(51).

Тиме се с појмом мира, како унутрашњег тако и спољашњег, неизбежно повезују питања садржине и његовог обезбеђења, односно организације. Чак и када се веровало да се мир најбоље може обезбедити оружаном силом предвиђани су разни облици деловања савезника о чему сведоче многи уговори о савезима. Од минималне сарадње морали су полазити сви планови за обезбеђење трајног мира ма како данас изгледали непотпуни. Сама идеја о организовању међународног живота почива на схватању о међузависности, макар и не била сагледана у свој ширини. Улазак нових, махом малих држава у међународну заједницу током XIX и XX века поставио је питање мира сасвим другачије. Међународна заједница није скуп апстрактних, формалноправно

(45) Б. Тасић, *Је ли пацифизам противречан?*, стр. 328—329.

(46) Ђ. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 244; — *Је ли пацифизам противречан?* стр. 328, 329.

(47) Р. Лукић, *Шта је заједничко међународном и унутрашњем праву?*, стр. 6.

(48) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 248—249.

(49) Неки теоретичари не разликују појмове права и правичности, нпр. Борђо дел Векио.

(50) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 245 . Вид. такође бел. 10—11.

(51) J. L. Kunz. *The Problem of Revision of International Law („Peaceful Change")*, „American Journal of International Law", № 1/1939, *p.* 33—55.

једнаких личности-држава већ заједница чији су чланови на различитом степену привредног и друштвеног развоја. Отуда с једне стране, све већа потреба обезбеђења мира а с друге све веће тешкоће да се то постигне. Зато су била могућа само компромисна решења у облику постепене и делимичне забране употребе силе уз такође постепено увођење мирног решавања спорова. Највећи отпор се пружа обавезном судском решавању јер се сматра да је оно могуће само за тзв. правне спорове док најважнији политички интереси нису санкционисани правом, а баш су они најчешће узрок ратова(52). Зато се решење мора тражити у појачању веза међу државама, посебно путем трговине и привредне сарадње уопште(53). Самим тим долази до кодификације међународног права па и до стварања међународних организација. Међутим, почетком XX века писци су били против чврстих правила и било какве међународне власти или оружаних снага. Свакако да су била по среди лоша искуства с „међународном жандармеријом" (иако се то не помиње) па се као аргуменат истиче да државе на то неће пристати због својих интереса(54). Не случајно се хвале организације попут Светског поштанског савеза, Бернске и Париске уније(55). И Друштво народа се хвали више као облик организоване међународне сарадње него као место за решавање спорова(56). У тим се похвалама иде предалеко(57), али се касније та оцена мења и тражи чвршћа организација(58) чији чланови неће употребљавати силу у свом већ у општем интересу(59).

Тако се долази до схватања мира, које је најпуније израз нашло у Повељи УН, као стања у међународним односима које се може одржавати само применом најразличитијих мера, војних, правних, политичких, економских и културних. Вајкадашњем оружаном сузбијању напада (кршења мира) додају се бројна превентивна средства међу којима забрана употребе силе (и претње), обавеза мирног решавања спорова и најразноврснији облици привредне и културне сарадње. Значајно је да су правници свесин да право није свемоћно иако не треба потценити значај његових основних начела (као што су начела забране употребе силе, неинтервенције, мирног решавања спорова, поштовања људских права, савесног испуњавања међународних обавеза). Додуше, било је и схватања, нарочито у крилу природноправне школе *Grotius, Vattel, Pufendorf)* да је мир природно стање али да друштво није добро организовано, недостају му одговарајућа правна средства или установе за усклађивање понашања и његово усмеравање на сарадњу(60). Можда су зато творци Уједињених нација (иначе мање наклоњени праву од творца Друштва народа) сматрали за потребно да у Повељи предвиде правну обавезу сарадње у решавању привредних, социјалних и хуманитарних проблема као предуслова за одржање мира (чл. 55—56) а на тој ос-

(52) Тако М. Новаковић, *Заблуде пацифизма*, стр. 177.
(53) М. Новаковић, *Заблуде пацифизма*, стр. 182; — *Еволуција идеје мира*, стр. 460; — L. Rotter, *op. cit.*, стр. 244, 245—249.
(54) М. Новаковић, *Заблуде пацифизма*, стр. 179—181.
(55) *Ibid*, стр. 182—184.
(56) М. Новаковић, *Еволуција идеје мира*, стр. 459.
(57) *Ibid*, стр. 445.
(58) М. Новаковић, *Будуће обезбеђење мира*, стр. 136.
(59) У време Друштва народа о томе Б. Поповић, *Сила и право*, стр. 469.
(60) M. Merle, *Pacifisme et internationalisme*, Paris 1966, *p.* 59; — J. Graven, *Le difficile progrès du règne de la justice et de la paix internationales par le droit*, „René Cassin amicorum discipulorumque liber" II, Paris 1970, *pp.* 62—71, 161—165, 185—191, чији наслов довољно говори.

нови је касније начело сарадње формулисано као једно од правних начела коегзистенције држава. Већина правника је свесна да су узроци поремећаја мира у друштвеним односима а далеко мање у недостатку или несавршености правних средстава. Данашње стање у међународним односима пружа прилику да се утврди због чега је мир релативно чвршћи у односима између капиталистичких држава него између социјалистичких и несврстаних. Треба објаснити како се противречности у односима између капиталистичких земаља (које су по марксистичком схватању непомирљиве) решавају без употребе силе, а у односима између других земаља се мора употребити и сила. Данас, ратују само несврстане земље, уз то најсиромашније, иако се као бројчана већина појављују ствараоци новог међународног поретка без употребе силе(61). Ако се прихвати да је међународна сарадња „један од главних фактора мира"(62), остаје да се види у чему та сарадња треба да се састоји и каква треба да буде. Ово последње изгледа најважније, јер су државе одувек међусобно трговале и сарађивале, али нису увек доприносиле миру, можда зато што су се руководиле искључиво својим, тј. посебним интересима. Сматра се да образовање и култура могу, дугорочно гледано, највише да допринесу разумевању и миру. Тако би требало да буде јер права култура зближава и спаја, а не раздваја. Културни посленици су вековима били лучоноше духовног напретка, идући испред свог времена и својих савременика. Њихова дела припадају човечанству као што су и они сами осећали. Било је додуше и оних који су служили појединим режимима иако нису живели од дворске милостиње, неки су били благонаклони или равнодушни према фашизму. Међутим, од става појединаца много је опасније ако је образовање уско националистичко а културне установе служе пропагирању мржње. Образовање, наука и култура могу да служе миру једино ако су надахнути начелима која су формулисали Друштво народа, Уједињене нације и Унеско(63). Само се тако може створити повољна атмосфера за дубље сагледавање узрока сукоба и налажење правих средстава за одржавање мира. Напори који се већ вековим улажу у том правцу, од појединих државника и писаца, преко мировних покрета(64) до савремених истраживача мира(65), нису донели делотворна открића али не треба омаловажавати досадашња истраживања и предлоге због наивности или непотпуности(66). Њихов је допринос у подстицању на размишљање јавности која нема непосредног утицаја на доношење политичких одлука. Уколико су таква размишљања гласнија о њима се мора све више водити рачуна(67). Није случајно да се они који желе силом да промене или очувају постојеће стање труде да објасне да то чине у интересу мира. Чак и ако се не занемари прикривени сукоб интереса поборника и противника постојећег стања једини разуман излаз је у мирном решавању, тј. без употребе силе. Зато и у недостатку одређенијих сред-

(61) Р. Стојановић, *Сила и моћ у међународним односима*, Београд 1982; — *Мирно решавање међународних спорова и несврстаност*, „Анали", бр. 1—4/1983, стр. 652—659.
(62) М. Новаковић, *Еволуција идеје мира*, стр. 460. Вид. бел. 53.
(63) Опширније М. Милојевић, *Настава о Уједињеним нацијама и међународним односима*, „Настава о Уједињеним нацијама и питањима међународних односа у основним и средњим школама", Београд 1980, стр. 17—32.
(64) М. Новаковић, *Еволуција идеје мира*, стр. 445—460; — *J. Graven, op. cit.*
(65) В. Димитријевић, *Дилеме истраживања мира*, стр. 191—200.
(66) Као што се чини у делу нав. у бел. 65.
(67) М. Новаковић, *Заблуде пацифизма*, стр. 174.

става за такво решавање морамо да будемо захвални онима који су покушали да осветљавају пут којим једино ваља да иде *homo sapiens*.

Можемо да будемо поносни што и странице „Архива" и „Анала" знаће допринос наше правне и социолошке мисли изградњи филозофије мира(68). Антиимперијалистички, антифашистички и демократски усмерена, она је била део опште свести човечанства, део општечовечанских стремљења као што су наша борба и наша судбина уграђене у судбину света чији смо саставни део.

Dr. Momir Milojević,
Associate Professor of the Faculty of Law in Belgrade

A CONTRIBUTION TO THE PHILOSOPHY OF PEACE

Summary

Peace is undoubtedly one of the greatest values of mankind, and probably the highest one, since it is one of the necessary prerequisites for survival and development both of society and the individual. This is way the right to peace is emerging as a new idea. Along these lines, the General Assembly of the United Nations proclaimed the year of 1986 as the year of peace, while adopting the Declaration on the Right of Peoples to Peace. The science too contributes to eliminating of everything which could endanger the peace and creation of the spirit of peace. The Faculty of Law in Belgrade participates in that noble activity particularly by means of its reviews *Arhiv za pravne i društvene nauke* (Archives for Law and Social Sciences) and *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* (Annals of the Faculty of Law in Belgrade). Since the beginning of their publication these reviews contain articles covering various aspects of international peace and security. Thus, the first issue of the Archives (1906) contained a lecture by professor Quide under the title The Idea of Peace and the New International Law. The author of that article opted for a prohibition of war which, according to him, would become »a crime against legal order and against humanity«. The peace is not conceived as a mere absence of war or violence, but as a dynamic experience which includes peaceful settlement of disputes, at the one hand, and various forms of cooperation, at the other.

New philosophy of peace, based on mutual interdependence, is best expressed in the legal duty to settle economic, social and humanitarian problems, as a necessary prerequisite for achieving and ensuring peace (articles 55 and 56 of the United Nations Charter). The Faculty of Law in Belgrade can be proud of the fact that opinions and views published in its reviews are a component part of the consciousnesss of mankind, contributing in such a way to the creation of philosophy of peace.

Dr Momir Milojević,
professeur à la Faculté de droit à Belgrade

CONTRIBUTION A LA PHILOSOPHIE DE LA PAIX

Résumé

La paix est depuis longtemps une des plus grandes valeurs de l'humanité, la valeur suprême peut-être car elle est une des conditions indispensables de l'existence et du développement tant de la société que de l'individu. C'est

(68) У нашој штампи се истиче „да се данас оцртавају контуре једне нове филозофске дисциплине — филозофије мира". Повод је одржавање I конгреса Међународног друштва за дијалектичку филозофију (*Societas Hegeliana*, основаног 1981) у Хелсинкију, од

pourquoi on parle aujourd'hui du droit à la paix. Dans cet ordre d'idées l'Assemblée générale des Nations Unies a proclamé 1986 Année internationale de la paix et adopté la Déclaration du droit des peuples à la paix. De sa part, la science contribue à l'élimination de tout ce qui est susceptible de menacer la paix et à la création de l'esprit de pacifisme. La Faculté de Droit de Belgrade participe dans cette noble ouvre plus particulièrement par ses revues »Arhiv za pravne i društvene nauke« *(Archives des sciences juridiques et sociales)* et »Anali Pravnog fakulteta u Beogradu« *(Annales de la Faculté de Droit de Belgrade)*. Dès le début de leur publication jusqu'à nos jours ces revues contiennent les articles concernant les divers aspects de la paix et de la sécurité internationales. Dans le premier numéro des »Archives« (1906) il a été notée la conférence tenue à Munich par le professeur Quide (»L'idée de la paix et le nouveau droit international«) qui se prononça pour l'interdiction de la guerre qui, selon lui, deviendra »le crime contre l'ordre juridique et contre l'humanité«. La paix n'était pas comprise comme la pure absence de la guerre ou de la violence mais comme un état dynamique comprenant le règlement pacifique des conflits, d'une part, et les diverses formes de coopération, de l'autre. La nouvelle philosophie de la paix, basée sur l'interdépendance mutuelle, fut exprimée de la meilleure façon dans l'engagement juridique pour la solution des problèmes économiques, sociaux et humanitaires comme la condition nécessaire pour assurer la paix (art. 55 et 56 de la Charte des N.U.). La Faculté de Droit de Belgrade peut se féliciter que les opinions exprimées dans ses revues représentent la partie intégrante de la conscience de l'humanité et de telle manière ont contribué à la formation de la philosophie de la paix.

4. до 8. септембра 1984, на којем је једна радна група (од укупно две) разматрала питање: „Рат и мир као глобални проблем". М. Ц., *Хегелов конгрес*, „Политика", од 22. септембра 1984, стр. 10.

UDK — 316

мр Драган М. Митровић,
асистент Правног факултета у Београду

ПОЈАМ НЕЈЕДНАКОСТИ У „РАСПРАВИ О ПОРЕКЛУ И ОСНОВАМА НЕЈЕДНАКОСТИ МЕЂУ ЉУДИМА" Ж. Ж. РУСОА(1)

Скоро ће два и по века откако се појавила *„Расправа о неједнакости..."*. Русо је *„Расправу о неједнакости..."* довршио 1753, а њено штампање је завршено 1755(2). Своје познате студије су скоро у исто време објавили Монтескје (*„Дух закона"*, 1749), Дидро *(Писма слепцима,* 1749) и Волтер (*„Век Луја XIV"*, 1751). Русо је после *Расправе о неједнакости..."* објавио своја најпознатија и најзначајнија дела: *„Нова Елоиза"* (1761), *„Друштвени уговор"* и *„Емил"* (1762). Од објављивања, *„Расправа о неједнакости..."*, иако није реч ни о најпознатијем ни о најзначајнијем Русоовом делу, ништа није изгубила од своје вредности и значаја, већ је, напротив, предмет несмањеног интересовања и извор различитих тумачења и контраверзи(3).

Сама *„Расправа о неједнакости..."* појавила се у време у коме се у европским протестанским земљама развија школа природног права. Оспоравање до тада важеће теорије о божанском пореклу права имало је за резултат истицање народне суверености и преиспитивање узрока који доводе до настанка државе и права. С *„Расправом о неједнакости..."* Русо се практично укључио у велику филозофскоправну расправу која се водила у XVII и XVIII веку.

Своју *„Расправу о неједнакости..."* Русо отпочиње разграничавањем између „дивљег човека" и „човека у природном стању". Према њему, неједнакост међу људима постоји тек у природном стању, али је она незнатна и не доводи сама по себи до друштвене неједнакости. Анализирајући човека у физичком смислу и с његове метафизичке и моралне стране, Русо запажа да су разлике међу људима основ неједнакости, „али је лако видети да се од многих разлика што раздвајају људе многе сматрају природним иако су искључиво дело навика и различитог начина живота"(4). У стадијуму „дивљег човека" међу људима не постоји неједнакост; у природном стању људи су неједнаки

(1) Приликом писања овог прилога користили смо се преводом Далибора Форетића с француског издања: *„Discours sur cette question proposée par l'Academie de Dijon: Quelle est l'origine de l'inégalité parmi les hommes et si elle est autorisée par la loi naturelle?"*, „Les classiques du peuple, Editions sociales, Paris, 1971) и насловом: *Rasprava o porijeklu i osnovama nejednakosti među ljudima"* (Školska knjiga, Zagreb, 1978).

(2) „Расправу о неједнакости..." после бројних тешкоћа објавио је Русоов пријатељ и издавач Реј у Амстердаму 1755.

(3) О *„Расправи о неједнакости..."* и Русоовом филозофско-правном опусу постоји велики број радова. Видети предговор Д. Форетића (стр. 9).

(4) Ж. Ж. Русо, *„Расправа о неједнакости..."*, стр. 49.

као појединци; тек у друштвеном стању људи постају неједнаки, и то независно од њихових природних и духовних способности. У људском роду, Русо, стога, сагледава две главне врсте неједнакости: „природну или физичку" неједнакост, „јер је успоставља природа" и „моралну или политичку неједнакост", „јер зависи о некој врсти споразума... и састоји се од различитих повластица које неки уживају на штету других"(5).

Од природне неједнакости међу људима, много је значајнија друштвена неједнакост. Она није последица рада, нити је ствара природна неједнакост, већ је производ присвајања, власништва. „Први који се, ограђујући неко земљиште усудио рећи: ‚Ово је моје', и наишао на довољно глупе људе да у то поверују, био је истински оснивач цивилизираног друштва"(6), истиче Русо. Присвајање земљишта није само први облик успостављања власништва, него и основ за продубљавање друштвене неједнакости. Власништво је, с једне стране, средина између „одржања", као стања, и циља — успостављања благостања. Оно омогућава само материјално благостање појединцима, али не омогућава благостање људима, људском роду. Као први корак према неједнакости људи, оно је први корак према пороку(7)(8). С друге стране, власништво доводи до деоба, а ове до правних правила којима се признаје и регулише власништво. Присвајање земљишта омогућава присвајање туђег рада, неједнаку размену, распаљује у појединцима емоције, доводи до рата између људских заједница а унутар њих до уједињавања(9), одређује државне органе (магистрате) и правна правила (законе). Све ово, истиче Русо, доводи до злоупотребе власти, успостављања различитих облика владавине, продубљавања друштвене, политичке и грађанске неједнакости, корупције и тираније. У друштвеном стању „бити" и „изгледати" постају различите ствари(10.

Следимо ли развој неједнакости кроз те разне промене, сматра Русо, открићемо да је први исказ неједнакости био „установљавање закона и права власништва, други успостављање магистратуре, а трећи и последњи био је претварање законите власти у самовлашће". У првом раздобљу било је могуће постојање „богатих и сиромашних", у другом „моћних и слабих", а у трећем „господара и робова"(11). У трећем раздобљу, пак, Русо указује на четири главне врсте неједнакости, које се у грађанском друштву заснивају на „богаству", „племићкој титули или чину", „личној моћи" и „заслугама". Крајњи облик неједнакости и његов коначни ступањ представља деспотизам, иако политички облици владавине имају релативно независно кретање. У деспотизму, сматра Русо, сви појединци постају „поново једнаки", јер „више нису ништа" и „једина врлина која преостаје робовима јесте слепа послушност"(12). На тај начин закон се своди на вољу господара а „све то води само

(5) Исто, стр. 29.
(6) Исто, стр. 51.
(7) Исто, стр. 55.
(8) Према Русоу, тежња ка благостању доводи до успостављања међусобних обавеза међу људима, а ове до осећаја и страсти које се претварају у себичност (стр. 51—58).
(9) У теорији тог времена традиционално су се разликовала два уговора о удруживању: први, којим појединци стварају „цивилизирано друштво" и други, којим се одричу својих права у корист неке *издвојене власти*. Русо ће, *међутим*, касније одбацити споразум о подаништву, али из његовог *„Друштвеног уговора"* неће произићи апсолутна монархија као код Хобза, већ демократија (стр. 65).
(10) Исто, стр. 58.
(11) Исто, стр. 67.
(12) Исто, стр. 69.

закону јачега и, према томе, новом природном стању" које није „природно стање у свој својој чистоћи" већ је резултат „разуздане корупције"(13).

Међутим, од самог појма неједнакости који смо укратко изложили, значајније су идеје које Русо износи у *„Расправи о неједнакости..."*. Данас се с многим закључцима до којих је дошао Русо не можемо сложити, али се морамо сложити да су главне идеје у *„Расправи о неједнакости..."* постале саставни део савремене друштвене мисли и да су уграђене у њене темеље. Ова, рекли бисмо, непролазна вредност Русоових идеја огледа се у томе што их данас само другачије објашњавамо а не оспоравамо. Уочивши да су људи неједнаки, али да природна неједнакост не доводи обавезно и до друштвене неједнакости, Русо, неједнакост међу људима објашњава појавом власништва и експлоатацијом људског рада. Друштвена неједнакост и израбљивање човека од човека везани су режим приватног власништва, истиче Русо, а сама природна неједнакост преобразила се у друштвену неједнакост с неједнакошћу у размени(14). На тај начин, друштво које се формирало на тим основама постало је „поприште најужаснијег ратног стања". Ратно стање, међутим, довело је до формирања државне власти. Не улазећи у истраживање о природи споразума о свакој владавини, што не чини ни Русо у својој *„Расправи о неједнакости..."*, истичемо Русоову идеју да се власт формира ради очувања јединства друштва и да се „протеже на све оно што може очувати устројство, али не и променити га"(15). Магистрат се обавезује да ће користити власт на начин који ће „очувати сваког у несметаном уживању онога што му припада"(16). С обзиром да је „неизбежна злоупотреба таквог устројства", Русо по угледу на учење монархомаха извлачи из поставки о природи споразума између народа и владара закључак да народ треба да откаже послушност магистратима оног тренутка када њихова власт прекорачи права која су им дата у „темељним законима",(17) јер „зла која чине неопходним друштвене установе чине неизбежним и њихову злоупотребу"(18). Због тога Русо жели да се нико у држави не може сматрати изнад закона, да закон нико споља не може да наметне и да је и сама држава обавезна да призна господство закона. „Јер, какво год било устројство владавине, наће ли се један човек који не би био подвргнут закону, сви други су, нужно у милости овога".(19) Исто тако, значајне су Русоове опсервације у вези с условима који треба да постоје да би се закони примењивали. У том смислу, Русо истиче да би право доношења закона требало да припада свим грађанима, јер ко боље од самих грађана зна „како им ваља живети у истом друштву".(20) Али, да би се спречили користољубиви и лоше засновани нацрти, „те опасне новотарије", потребно је бити селективан и спречити да свако може предлагати законе по својој ћуди, да то право припада само магистратима, „да се они сами користе њиме с пуном смотреношћу", „да народ буде крајње уздржан у давању пристанка тим законима и да се њихо-

(13) Исто.
(14) Исто, стр. 49. и 58.
(15) Исто, стр. 65.
(16) Исто.
(17) Исто, стр. 66.
(18) Исто, стр. 67.
(19) Исто, стр. 18.
(20) Исто, стр. 19.

во објављивање изведе с пуном свечаношћу, да народ одмах презре оне за које види да се мијењају сваког дана да се прије него што се разлабави устројство наће времена да се сви увјере како је старост закона надасве оно што их чини светим и поштованим, и како се, навикавајући се на занемаривање старих обичаја, под изговором да се ради боље, често западa у већа зла да би се исправила мања".(21) Русо нарочито истиче да добро вођена држава мора имати мало закона и да ти закони морају бити трајни. Најзад, за Русоа злоупотреба власти неминовно доводи до тираније и деспотизма. Идеална је, истиче Русо, она држава у којој би појединци, задовољивши се да одобре законе, установили уважаване трибунале и „бирали из године у годину најспособније и најнепорочније од својих суграђана" да деле правду и владају државом. Чак и у случају сукоба, сматра Русо, у таквој држави би неспоразуми који би пореметили јавну слогу могли би да се уклоне „доказима умјерености, узајамног цијењења и заједничким поштовањем закона, знамењима и јемствима искреног и трајног измирења".(22) Међутим, сваки нов напредак цивилизације уједно је и нов напредак неједнакости, сматра Русо. Целокупан напредак друштва исто је толико „корак према усавршавању појединца колико и према оронулости врсте."(23) Стога је тиранија она крајња тачка у којој се неједнакост преобраћа у једнакост друштвеног уговора. „Угњетачи бивају угњетавани. То је негација негације".(24)

Русоова *„Расправа о неједнакости..."* значајна је и из других разлога. Следећи развој Русоове мисли у његовим делима, може се лако запазити и закључити да су у *„Расправи о неједнакости..."* постављене или наговештене идеје које ће касније бити подробно изложене у *„Друштвеном уговору"*. У том смислу, *„Расправа о неједнакости..."* представља, у неку руку, пролегомену и кључ за разумевање овог другог и познатијег Русоовог дела. С многим идејама које Русо износи, наравно, не можемо се данас сложити (на пример, хипотетичко човеково постојање у природном стању), али и када греши Русо то чини на генијалан начин. Наиме, можда је од грешака и идеја у овом делу много значајнији начин на који их Русо износи. Подсећамо само на два податка: Енгелс је *„Расправу о неједнакости..."* сматрао ремек-делом дијалектике XVIII века,(25) док је Лењин у својим списима непосредно користио поједине Русоове идеје, као, на пример, идеју: „народ који допусти да га тлаче спреман је да иде и другде уништити слободу".(26) Вреди, исто тако, истаћи и топлину и љубав према човеку којом одише читаво Русоово дело, али и закључке који указују на правац друштвеног развоја који је све само не израз љубави према човеку. Поменути раскорак представља једини могући резултат двеју важних Русоових идеја у делу: да је човек у суштини добар и да развој друштва неминовно води ка тираниј. Најзад, подсетићемо и на то да је сама *„Расправа о неједнакости..."* писана у једној специфичној друштвеној и духовној клими тога доба. Наиме, посвета овог дела упућена је Општем већу Републике Женеве,

(21) Исто.
(22) Исто.
(23) Исто, стр. 56.
(24) Д. Форетић, стр. 10.
(25) О томе видети Енгелсов *„Анти-Диринг"* (први део, 11 поглавље). Цит. према Д. Форетићу (стр. 9).
(26) О томе видети Лењинову књигу *„О националном и колонијалном питању"* (Загреб, 1958, стр. 198). Цит. према Д. Форетићу, стр. 67.

коју у посвети Русо идеализује и сматра „малом Атином", док је само дело настало тек пошто су Лок, Монтескје и Хобз већ објавили своја позната дела. Док је, с једне стране, животне прилике морао да усклађује с основним духовним поривом и стремљењима, дотле је, с друге стране, Русо превазишао утицај који су на њега извршили поменути мислиоци и створио потпуно оригинално дело. Он пориче човекову друштвеност у природном стању и истиче као човекову темељну одлику природну доброту. На тај начин, Русо се супротставио писцима, а нарочито Хобзу, оптужујући га да је мане људи какве је видео у друштву претворио у њихове исконске особине.(27) Говорећи о настанку и развоју друштвене неједнакости Русо истиче: „За пјесника су злато и сребро, а за филозофа гвожђе и жито цивилизирали људе и уништили људски род".(28)

Mr. Dragan M. Mitrović,
Assistant of the Faculty of Law in Belgrade

THE NOTION OF INEQUALITY IN THE TREATISE ON ORIGINS AND GROUNDS OF INEQUALITY BETWEEN PEOPLE BY J. J. ROUSSEAU

Summary

Rousseau's Treatise on Inequality... is significant both because Rousseau took part in this way into the great philosophical and social discussion of his time, which in fact did not cease even today, and because of the ideas expressed in this treatise. While beginning from the idea that man is in essence a good and noble being, Rousseau considers that in the so-called natural state of affairs human inequality is but a product of natural and spiritual differences between people. Only with the emergence of ownership, followed by strivings towards welfare, which give rise to selfishness, the real social inequality has been established. Social inequality brings about distinguishing betweeen »to be« and »to seem«, as well as the emergence of state authority whose extreme expression are tyranny and despotism. Therefor, for him every new step in the development of civilisation is also a new advancement of inequality. The civilisation raises the individual but brings about the physical weakness of the species. In the final analysis, the inequality brings about an equality which is not any more natural, but a social equality, an expression of existing of a social contract. It is established on a new and different level when everybody is made equal in inequality, namely everybody is equal because all are nothing. Finally, for Rousseau, the inequality between people can be accepted solely, and only to a degree which is but an expression of the accord between the natural law and the moral and physical inequality of people. Beginning from these ideas Rousseau writes later on his Social Contract, namely one of his most known works. The significance of the Treatise on Inequality... is to be found, namely, in the above circumstance, since viewed as above, it represents a prolegomenon to that subsequent work of Rousseau. Finally, many ideas expressed by Rousseau in his Treatise on Inequality are today a component part of contemporary thinkings on society, on authority of state, and on law.

(27) Исто, стр. 9.
(28) Исто.

Mr. Dragan M. Mitrović,
assistant à la Faculté de droit à Belgrade

NOTION DE L'INEGALITE DANS LE DISCOURS SUR L'ORIGINE ET LES FONDEMENTS DE L'INEGALITE PARMI LES HOMMES DE J. J. ROUSSEAU

Résumé

Le Discours sur l'inégalité... de Jean Jacques Rousseau est important, tant par le fait que c'est par lui que Rousseau est entré dans la grande discussion philosophique et sociale de son époque, qui dans le vrai sens du mot n'a pas tari jusqu'à nos jours, que par les idées qu'il y a énoncées. Partant de l'idée que l'homme est en somme un être bon et noble, Rousseau estime que dans ce qu'on appelle, état naturel,l'inégalité humaine exprime les differences naturelles et spirituelles entre les hommes. Ce n'est qu'avec la parution de la propriété et avec l'aspiration au bien-être qui engendrent l'égoisme, que s'établit la réelle inégalité sociale. L'inégalité sociale mène à la differenciation de »être« et »paraître« et »l'établissement du pouvoir étatique dont la tyranie et le despotisme sont l'expression finale. C'est pour cette raison que pour lui, tout nouvel essort de la civilisation est en même temps une nouvelle progression de l'inégalité. La civilisation élève des individus mais elle met l'éspèce en décrépitude. Dans le résultat final, l'inégalité mène à l'égalité qui n'est plus égalité naturelle mais sociale, l'expression de l'existance de l'accord social. Elle s'établit à un niveau nouveau et différent lorsque tous sont égalisés dans l'inégalité, c'est à dire deviennent égaux puisqu'ils sont néant. Finalement pour Rousseau, l'inégalité des hommes ne peut être acceptée que dans le cas et dans la mesure qui est l'expression de l'harmonie entre le droit naturel et l'inégalité morale et physique des hommes. Partant de ces idées Rousseau écrit plus tard »*Le contrat social*« un de ses ovuvrages les plus célébres. On retrouve donc l'importance de son auvrage »*Discours sur l'origine de l' inégalité*« dans cette circonstance aussi car en l'observant de cette manière il est prolegomènes pour cet ouvrage posterieur. Pour terminer, beaucoup d'idées que Rousseau présente dans »*Discours sur l'origine de l'inégalité*« sont aujord'hui partie composante de l'idée sociale contemporaine sur la société, le pouvoir d'état et le droit.

UDK — 347.4/5.

др Драгољуб Поповић,
доцент Правног факултета у Београду

ПУФЕНДОРФОВО СХВАТАЊЕ ОСНОВА ОДГОВОРНОСТИ ЗА ШТЕТУ

Самуел Пуфендорф (1632—1964) је у своме најзначајнијем делу *De Jure Naturae et Gentium Libri Octo*(1) представио целовито учење о природноме праву, заснивавши га на рационалној методи(2). Једно од многих питања размотрених у поменутом делу било је и оно о основу одговорности за штету. Пуфендорфово учење је у тој тачки извршило велики утицај на потоњи развитак права, а понекад се његово схватање представља чак и као општи допринос природно-правне школе у материји одштетнога права(3).

Могли бисмо казати да је разматрање основа одговорности за штету Пуфендорф почиње анализом људског чина, чију је основу налазио у вољи:

> ... моралноме чину је једини узрок то што је у нечијој моћи и способности било да га учини или не учини, да га прими или пропусти ... (4)

Морални људски чин обухвата два састојка, који се могу означити као материјални и формални. Материјални састојак је у физичкој снази, а формални чини приписивања(5). Приписивање *(imputativitas)* би се огледало у томе што се сматра да се последица једног вољног делања може схватити као учиниочева. Ово пак, може бити случај како онда кад је учинилац сâм физички произвео какву последицу, тако и онда кад је таква последица произведена од других, али је учинилац представљао њен узрок. Пуфендорф је широко схватао појам приписивања, те је био мишљења да се једна последица може приписати човеку увек кад не стоје разлози изузетка(6). Међу ове је убрајао делање под принудом, незнање, утолико што у његовом присуству људски чин губи

(1) У овоме раду коришћено је издање: Samuel Pufendorf, *De Jure Naturae et Gentium Libri Octo*, Amsterdami 1688. / репродуковано издање: Oxford-London 1934.

(2) О Пуфендорфовоме учењу и методи вид. H. Schlosser, *Grundzüge der Neueren Privatrechtsgeschichte*, Heidelberg-Karlsruhe 1979. p. 44—45.; G. Wesenberg-G. Wesener, *Neuere deutsche Privatrechtsgeschichte*, Lahr/Schwarzwald 1976. p. 132.

(3) Тако поступају нпр. Везенберг и Везенер, који учење природноправне школе о условима одговорности за штету своде на Пуфендорфово схватање, додуше без позивања на Пуфендорфа; вид. G. Wesenberg-G. Wesener, *op. cit.*, *p.* 139.

(4) *De Jure Naturae ... 1.5.5.: ... actio moralis causa nulla est alia quam quod in potestate et facultate alicuius fuit, illam fieri vel non fieri suscipi vel omitti.*

(5) *De Jure Naturae* ... 1.5.2 и 1.5.3.

(6) *De Jure Naturae* ... 1.5.13.

своје вољно обележје, затим снове и помисао на будуће зло(7). Човеку се могу приписати и туђа дела, али је за ово неопходно да је онај којем се туђи чин приписује имао у овоме стварног удела:

> Човеку се не приписују само његова сопствена, него и туђа дела. Да би то било правично неопходно је да је он у овима на неки начин саучествовао(8).

За овакав вид приписивања Пуфендорф ће навести читав низ примера. Тако ће нпр. расправљајући с Хобсом закључити да се подстрекач може казнити. С Квинтилијаном ће се сложити да је одобрити злочин по природи ствари исто што и починити га. Позваће се на Д 9.2.37. пр као на пример из римског права, где Јаволен каже да аквилијанска тужба може бити управљена на против оног ко је штету причинио, него против његовог наредбодавца. Из енглеског права ће као илустрацију навести правило да је муж одговоран за женине поступке итд.(9).

Да би настала одговорност за штету неопходно је, по Пуфендорфу, приписати исход људског понашања одређеном лицу(10). Овакво мишљење проналазе свој темељ у моралном начелу које почива на учењу о слободи воље. Морални поредак налаже човеку дужности према другима. Међу овима ће Пуфендорф на прво место поставити две:

> — Не треба шкодити другом!
> — Ако се другом причини штета треба је накнадити(11)!

Штета би се морала накнадити не само зато да штетник не би имао користи од таквог чина, него и стога што оштећени не може живети у миру са штетником, ако не добије задовољење(12). Кад с општег става који почива на двострукој заповести о забрани проузроковања и дужности накнаде штете, пређе на разматрање начина њеног проузроковања, наш писац ће приметити да овај може бити тројак. Штета се може причинити: 1) долозно и с намером (*dolo malo destinatoque consilio*), 2) кулпозно, одн. непажњом (*per culpam*), и 3) случајно (*per casum fortuitum*). Пуфендорф дословно каже:

> ... ако неког повредимо или причинимо штету, то може бити или долозно и с намером, или кулпозно и без намере, мада не и без непажње, лакше одн. теже, или најзад случајно, тако да нам се повреда не може приписати(13).

(7) *De Jure Naturae* . . . 1.5.9. — 12.

(8) De Jure Naturae . . . 1.5.14.: *Porro imputari homini solent non propriae duntaxat, sed et alienae actiones. Quod tamen ut recte fiat necessum est, ut ad eas iste aliquo modo efficaciter concurrit.*

(9) Све примере Пуфендорф наводи уз *De Jure Naturae* . . . 1.5.14.

(10) *De Jure Naturae* . . . 3.1.2.

(11) *De Jure Naturae* . . . 3.1.1.: *Ut ne quis alterum leadat, utque sicud damnum alteri dederit id reparet.*

(12) De Jure Naturae . . . 3.1.2.

(13) De Jure Naturae . . . 3.1.6.: . . . *ut aliquis a nobis laedatur aut damno afficiatur, fieri potest vel dolo malo destinatoque consilio, vel per solam culpam citra propositum quidem, non tamen absq. negligentia eaque vel leviore, vel magis supina; vel denique per casum fortuitum, sic ut ista laesio recte nobis imputari nequeat.*

Случајно проузрокована штета се од оних које су причињене намерно или из непажње разликује утолико што се таква штета не може приписати штетнику. Код случајно проузроковане штете недостаје, дакле, импутабилитет. Корен обвезе накнаде штете проузроковане непажњом Пуфендорф је видео у начелу друштвености, које налаже пажљиво понашање(14).

Пошто је полазио од испитавања људског делања Пуфендорф је дошао до закључка да се само скривљено проузроковане штете могу приписати штетнику. Утолико је наш писац близак своме претходнику, Хугу Грацију, који је кривицу сматрао основом одговорности за штету. Грације је своју мисао сажето и апстрактно изразио:

> Злоделом зовемо сваку кривицу, било у чињењу, било у нечињењу, која је у супротности с оним што људи уопште или из разлога одређеног квалитета, морају чинити. Из такве се кривице природно рађа обвеза накнаде проузроковане штете(15).

Грацијево мишљење је неразрађено. Њему недостаје Пуфендорфова суптилност. Оснивач модерног учења о природноме праву био је склон да деликт *(maleficium)* поистовети са *culpa. Тиме је culpa,* као некад у римској судској реторици, била поистовећена са самим чином(16). Но и поред унеколико непрецизног изражавања, Грације је управо кривицу сматрао основом одштетне одговорности. Ово потврђује не само Грацијево изражавање на крају наведеног одломка *(ex culpa... oritur obligatio),* него и његово разматрање одговорности за другог и за штету од животиња(17). Ту ће Грације супротставити цивилно и природно право. Господар укућанина или животиње је по цивилном праву одговоран за штету коју ови причине. По природноме праву, међутим, то. не би могло бити случај, зато што господар није крив, те нема никакву обвезу.

Пуфендорф је, не полемишући увек с Грацијем, развио његову главну мисао о основу одговорности за штету и подвргао је тананој анализи. Он није одбијао Грацијев основни став да кривица обвезује на накнаду штете, али се запитао о ваљаности таквог става. Може наиме, код неког постојати шкодљива намера, а да он ипак не допринесе настанку штете. Стога се намеће питање: ако је кривица основ обвезивања на накнаду штете, мора ли се онда одговарати и за саму шкодљиву намеру? Пуфендорфов одговор на управо постављено питање биће одречан(18). Одговорности не може бити чак и ако постоји грех *(peccatum)* једног лица, изузев уколико ово није стварно допри-

(14) De Jure Naturae . . . 3.1.6. где се позива и на римске изворе, као нпр. Д 9.2.27. Д. 1.18.6.7. Д. 1.18.14.

(15) H. Grotius, *De iure Belli ac Pacis 2.17.1.: Maleficium hic appelamus culpam omnem, sive in faciendo, sive in non faciendo, pugnantem cum eo quod aut homines communiter aut pro ratione cartae qualitatis facere debent. Ex tali culpa obligatio naturaliter oritur si damnum datum est, neque ut id resarciatur. (Коришћено издање дела:* Hugo Grotius, *De iure Belli ac Pacis Libri Tres a.* 1646.) репродуковано издање: Washington 1913.)

(16) О таквоме поистовећивању у судској реторици Римљана вид. код Y. P. Thomas, *Acte, Agent, Société.* Sur l'homme coupable dans la pensée juridique romaine, „Archive de philosophie du droit" 1977. *p.* 76.

(17) Вид. *De iure Belli ac Pacis* 2.17.21.

нело извршењу дела, или унапред учинило нешто што би водило његовоме извршењу, или пак уколико није од учињенога шкодљивог дела имало какву корист. Пуфендорф ће на тај начин схватити кривицу као унутрашњи став човекове психе према једном спољном догађају, уместо да је, као Гроције, поистоветi с људским чином. Тако исто он ће за заснивање одштетне одговорности захтевати постојање везе између кривице као психичке и штетног догађаја као реалне појаве.

При расправљању о одговорности за другог и за штету од животиња доћи ће до даљег размимоилажења нашег писца с Гроцијем. Пуфендорф ће се позвати на Платона, који је у Законима разматрао питање одговорности за штету коју причини роб, те ће казати да има писаца који заступају мишљење да се у томе случају одговорност заснива на правичности(19). За разлику од Гроција, а приближавајући се Платоновоме мишљењу, Пуфендорф се при расправи овога проблема углавном кретао у пољу практичног разлога. Сматрао је наиме, да роб сâм не може одговарати пошто нема имовине, а није ни господар свога тела. С друге стране, уколико би роба-штеточину казнио његов господар, то оштећеном не би пружило задовољење(20).

Одговорност за штету од животиња била је у делу нашег писца у првоме реду правдана историјским разлогом, а не практичним, као случај одговорности за учинак роба. Пуфендорф је био мишљења да је установа одговорности за штету старија од својине. У древним временима друштвене својине, док животиње нису имале господаре, човек је могао на сваки начин захтевати накнаду штете:

> И управо раније док су ствари биле у првобитној заједници, имао сам могућност да кад ме каква животиња повреди на сваки начин захтевам накнаду. Не могу се сматрати лишеним те могућности услед деобе својине на стварима(21).

Тако би освета над животињом, као остатак старог, анимистичког схватања проузроковања штете, у преображеном виду морала опстати и у поретку приватне својине. Овде је ипак додаван још један разлог: одговорност за штету од животиња мора постојати и зато што сопственик животиње извлачи од ове корист(22).

Пуфендорф је у погледу управо посматраних облика одштетне одговорности био сагласан с оним што је Гроције прихватао као решење по цивилноме праву, које је одговорним увек сматрало господара. Образложење које је дао Гроције, доследно се придржавајући мисли о кривици као основу одговорности, Пуфендорф није прихватио. Он наиме, није пристајао уз мисао по којој је кривица учиниочева искључиви

(18) Вид. *De Jure Naturae* . . . 3.1.4.

(19) *De Jure Naturae* . . . 3.1.6.

(20) *Ibid.*

(21) De Jure Naturae . . . 3.1.6.: Adeoque cum antea rebus adhuc in primaeva communione constitutis, mihi facultas fuerit, ubi ab aliquo animali laesus fuissem, quacunque ratione ab illo damni mei reparationem quaerendi: ea facultas per divisa rerum dominia mihi praeclusa non intelligitur.

(22) *Ibid.*

основ одговорности за штету, те није одбацивао могућност грађанске одговорности господара роба или животиње у поретку природнога права.

Кривицу је Пуфендорф схватао само као један вид основа одштетне одговорности. Његов други вид представљао је прекршај моралне дужности према другима, одн. повреду забране проузроковања штете(23). На тој тачки проналазимо суштинско разилажење Гроцијевога става с мишљењем нашега писца. Гроције није постулирао норму једног објективно-правног поретка, чији би прекршај водио одштетној одговорности. Зато у његовоме мишљењу нема преплитања кривице и противправности у пољу основа одговорности за штету, на које наилазимо код Пуфендорфа(24).

Пуфендорфово схватање, које је за постанак одштетне одговорности захтевало скривљену противправну радњу, извршило је велики утицај на земље немачког правног круга, где се међу условима одговорности за штету противправност традиционално одваја од кривице(25).

Dr. Dragoljub Popović,
Assistant Professor of the Faculty of Law in Belgrade

PUFENDORF'S ATTITUDE TOWARDS THE PROBLEM OF FOUNDATION OF TORTIOUS LIABILITY

Summary

Pufendorf's opinion on the problem of foundation of liability had a considerable influence on the legal development, especialy in German countries.

Pufendorf departed from the analysis of human behaviour. That is why he considered it necessary, for establishing liability in tort, that a commitment could be imputed to a certain person. Moreover, he posed a twofold commandement in the Natural Law, comprising interdiction of causing damage and obligation of restoring it. The foundation of tortious liability, according to Pufendorf, has two aspects: such liability is based on a human act in which a fault, as well as a breach of a natural legal duty are represented.

Pufendorf's attitude towards the problem of foundation of tortious liability differs from those of Grotius, who based the liability on fault.

Dr Dragoljub Popović,
proffesseur agrégé à la Faculté de droit à Belgrade

L'ATTITUDE DE PUFENDORF ENVERS LE PROBLÈME DU FONDEMENT DE LA RESPONSABILITÉ CIVILE

Résumé

L'attitude de Pufendorf envers le problème du fondement de la responsabilité civile délictuelle a exercé une grande influence sur le développement du droit, surtout dans les pays gérmaniques.

(23) Вид. нап. 11.

(24) Тако: G. Rotondi, *Dalla „Lex Aquilia"* all' art. 1151. Cod. civ., Scritti giuridici II, Milano 1922. *p.* 530. који сматра да је Пуфендорф користио два реквизита — недопуштеност *(illiceità)* и одговорност *(responsabilità)*; супротно: J. G. Heineccius, *Elementa Juris Naturae et Gentium*, Halle 1768. *p. 166.* који Пуфендорфово схватање основа одговорности своди на противправност.

(25) О овоме вид. A. Tunc, *La responsabilité civile*, Paris 1981. *p.* 11—14.

En traitant la question Pufendorf départ de l'analyse du comportement humain. C'est pourquoi il éxige l'imputabilité du fait humain pour établir la responsabilité. De plus, il pose un double précepte dans l'ordre du droit naturel, comprenant l'interdiction d'endommagement et le devoir de compensation. Le fondement de la responsabilité civile, selon Pufendorf, est un phénomène qui se manifeste en deux sens: la responsabilité civile se base sur un acte coupable, qui est en même temps illicite du point de vue du droit naturel.

L'opinion de Pufendorf, qui a posé l'illiceité et la culpabilité en matière du fondement de la responsabilité civile, différe de la thèse de Grotius, qui a consideré la faute comme fondement de la rasponsabilité civile.

UDK — 342.24(091)

мр Олга Поповић,
асистент Правног факултета у Београду

СЛИЧНОСТИ ДРЖАВНО-ПРАВНОГ ПОЛОЖАЈА ПОКРАЈИНА ПО УСТАВНОМ НАЦРТУ СТОЈАНА ПРОТИЋА (1920. ГОД.) И ЗЕМАЉА ПО ВАЈМАРСКОМ УСТАВУ (1919. ГОД.)

Проблем облика државног уређења, који је већ од дана уједињења представљао један од најтежих у послу око уставног конституисања прве југословенске државе, подсећао је, у својим најважнијим елементима, на истоветан проблем постављен пред конституанту у Вајмару 1919. године. Сличност је проистицала из чињенице да је питање облика државног уређења у обема државама било најтешње повезано са односом према јаком историјском наслеђу, односно да је његово решење зависило од односа оних снага које су биле за и оних које су биле против тога да се историјско наслеђе узима као основа новог државног уређења.

Најтежи проблем са којим су се, на плану решења питања облика државног уређења, суочиле и новостворена југословенска држава и Немачка, која је свршетком I светског рата доживела своје-врсну револуцију — био је уређење (односно за Немачку преуређење) односа између централне државне власти и већ постојећих, дугом историјом уобличених територијално-политичких целина, које су чиниле саставне делове заједничке државе. Тај се проблем сводио, прво, на питање територијалне поделе државе, које је могло бити решено у корист или на штету историјских граница постојећих земаља (у Краљевству СХС обично називаних покрајинама) и, друго, на питање утврђивања чисто правног положаја ових највиших административно-политичких јединица у држави. Конституанта у Вајмару, иако у огромној већини унитаристички расположена(1), ипак је суочена са јаким партикуларизмом јужних немачких држава (посебно Баварске)(2), унитаристички принцип уређења државе комбиновала (и тиме умерила) битним федералистичким елементима. Тако је конституисана Вајмарска Република, коју наука уставног права најчешће наводи као пример

(1) Вид. *Der Deutsche Föderalismus. Die Diktatur des Reichsprasidenten,* Berlin und Leipzig 1924, *p.* 21—22.

(2) Жесток отпор јужних немачких држава, а посебно Баварске, био је разлог што је творац Вајмарског устава, H. Preuss, свој првобитни, строго унитаристички уставни нацрт ревидирао у корист аутономије посебних земаља. (Вид. *La Démocratisation de l'Empire Allemand,* Genève—Paris 1922, *p.* 7—8, 94—95; *Travaux Pratiques de Droit Public Comparé,* Paris 1936, *p.* 126).

„полуунитарне полуфедералне" државе(3). Уставотворна скупштина Краљевине СХС, напротив, донела је устав (Видовдански устав) који је удовољио само оним југословенским национално-политичким снагама које су, захтевајући бескомпромисно брисање историјских традиција и разлика у уређењу државе, тражиле не само унитарну већ и централизовану државу. Тиме су били одбачени како уставни нацрти који су предлгали државу федеративног типа (као нпр. нацрти Хрватске Заједнице и Југословенског Клуба) тако и покушаји да се, попут Вајмарске Републике, југословенска држава организује као унитарна, али са више или мање самосталним историјско-политичким територијалним јединицама. Међу овим последњим нарочито се истицао — како с обзиром на политички значај тако и због оригиналности у њему предложеног правног решења односа државе и историјских покрајина — уставни нацрт Стојана Протића(4), познат као пример „средњег решења" између централизма и федерализма.

Протић је тврдио да му у време састављања нацрта Вајмарски устав није био познат(5). У истинитост овог исказа није лако поверовати ако се има у виду, с једне стране, да је немачки устав од августа 1919. године — као први уставноправни израз тада модерних схватања демократије у буржоаској држави — био не само предмет интереса шире научне и политичке јавности, већ и директно утицао (иако само својим одредбама социјално-економског карактера) на садржину Видовданског устава(6), а са друге стране, да се Протић у југословенским политичким круговима истицао посебним интересом за уставна питања и да је у њима важио за изврсног познаваоца како теорије тако и праксе уставног права(7). Но, и у случају да му је садржина Вајмарског устава у пролеће 1920, када је састављао свој нацрт, заиста била непозната, па чак и тим пре, испитивање сличности између ова два примера „средњег решења" између класичног облика унитарне државе и државе федеративног типа, састављена у исто време и у сличним условима, заслужује пажњу.

ТЕРИТОРИЈАЛНО-ПОЛИТИЧКА ПОДЕЛА ДРЖАВЕ

Две су основне заједничке карактеристике територијалне поделе државе по Протићевом нацрту и по Вајмарском уставу: прво, историјски карактер граница највиших административно политичких јединица — по Протићевом нацрту покрајина а по Вајмарском уставу земаља, и, друго, проглашење поштовања воље становништва за уставни принцип при сваком будућем решавању питања тих граница. Одмах ћемо истаћи

(3) Јован Ђорђевић, *Политички систем*, с. 261. вид. у овом смислу и: *Der Deutsche Föderalismus*, посебно *p.* 17—21, 44, 60—62; *Travaux Pratiques de Droit Public Comparé*, *p.* 126; Д. Данић, *Устав Немачке републике с погледом на модерну демократију*, „Архив за правне и друштвене науке", XXIV бр. 6/1924, с. 414.

(4) Вид. *Нацрт устава по предлогу Стојана М. Протића. Са додатком: Нацрт устава израђен од Уставне комисије*, Београад 1920.

(5) Вид. *Владин предлог устава, Једна критика, од Стојана М. Протића*, Београд, 1921, с. 13.

(6) Вид. о томе: Љ. Кандић, *Социјално економске одредбе Видовданског устава и Вајмарски устав*, „Зборник радова Правног факултета у Новом Саду", III, 1969.

(7) По С. Јовановићу, Протић је био „један од најбољих зналаца уставног права које је Радикална странка икад имала". (Вид. С. Јовановић, *Моји савременици*, Виндзор, [Канада] 1962, с. 216).

да на плану обеју ових заједничких особина постоје између наведена два уставна текста и извесне разлике.

Протићев уставни нацрт (чл. 4) дели Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца на следећих девет области или покрајина: Србија, Стара Србија са Македонијом, Хрватска и Славонија са Ријеком, Истром и Међумурјем, Босна, Црна Гора са Херцеговином, Боком и Приморјем, Далмација, Срем са Бачком, Банат и Словеначка са Прекомурјем(8). Не улазећи овде у анализу мотива предложеног покрајинског разграничења, констатоваћемо само да је Протић прихватио затечено стање(9), као основу нове територијалне поделе, али је у њему учинио и извесне измене. Вајмарски устав(10), пак — то јасно произилази из члана 18, који регулише само питања промене граница и стварање нових земаља — прихватио је поделу на земље која се поклапа са поделом на државе у бившој немачкој федерацији. Очигледно је да је поштовање историјских граница, као један од битних предуслова за остварење самосталног положаја територијалних јединица у односу на централну власт(11), остварено у оба уставна текста, али доследније у Вајмарском уставу него у Протићевом уставном нацрту.

Не само предвиђеном територијалном поделом, већ и прописима о могућности њеног мењања у будућности, Вајмарски устав је, нешто јаче него Протићев нацрт, изразио намеру да се заштите историјске границе, али и права ужих територијално-политичких јединица као таквих. Ревизија прописане територијалне поделе по Вајмарском уставу може се, по правилу, вршити једино уставним законом, док би обичан закон био довољан само уз изричиту сагласност заинтересоване земље, односно њених органа власти(12). Протићев нацрт, међутим, промену граница покрајина ставио је у надлежност редовног законодавства и уз то је није условио сагласношћу покрајине као политичко-територијалне јединице, већ само сагласношћу заинтересованог становништва. Покрајинско представништво, по овом нацрту, има се, у случају промене граница, само саслушати.

Међутим, наведена разлика доста губи од своје важности околношћу да је Вајмарски устав (чл. 18) предвидео могућност да се обичним законом мењају границе и против сагласности дотичне земље, уколико постоји изражена воља заинтересованог становништва и ако то захтева важан интерес државе(13). Овом одредбом су воља становништва и интерес државе постали основни и врховни критеријум територијално-политичке поделе. На тај начин, Протићев нацрт и Вајмарски устав су се у погледу права покрајина односно земаља да одлучују о својим

(8) Неколико месеци после састављања нацрта, Протић је допуштао могућност да Србија и Стара Србија остану заједно као једна покрајина. (Вид. *Владин предлог устава*, с. 54).

(9) Покрајине које су се 1. XII 1918. ујединиле у Краљевство СХС биле су следеће: 1) Србија; 2) Црна Гора; 3) Босна и Херцеговина; 4) Далмација; 5) Хрватска, Славонија и Међумурје заједно са Сремом ;6) Словенија са Прекомурјем и 7) Банат, Бачка и Барања.

(10) Вид.*La Constitution de l'Empire Allemand du 11 aout 1919*, Paris, 1920.

(11) Вид. о томе; G. Burdeau, *Traité de science politique, II (L'Etat)*, Paris 1967, *p.* 373.

(12) На овај начин, законом од 1. V 1920. створена је држава Тирингија, пошто је претходно била изражена воља 10 бивших немачких државица да се уједине. (Вид.*La Démocratisation de l'Empire Allemand*, *p.* 99—102).

(13) Уношење ове одредбе везује се за намеру да се омогући разбијање Пруске и тако спречи њена хегемонија. (Вид. *La Démocratisation de l'Empire Allemand*, *p.* 94—99; *Der Deutsche Föderalismus*, *p.* 18).

границама — које (право) представља један од важних елемената аутономног статуса у држави — међусобно приближили, ако не и изједначили.

ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ ПОКРАЈИНА ОДНОСНО ЗЕМАЉА

Релативно велике територијално-политичке јединице, са границама које се — по Вајмарском уставу више, по Протићевом нацрту мање — оснивају на историјској традицији и чија се судбина у великој мери везује за вољу заинтересованог становништва добиле су према оба ова уставна текста значајна овлашћења у вршењу како извршне тако и законодавне власти. При том се ова последња не исцрпљују у праву земаља односно покрајина на извесну законодавну активност у кругу своје надлежности, већ обухватају и право ових јединица да као такве учествују у вршењу законодавне власти на нивоу државе.

1. Организација и функције власти земаља односно покрајина

На плану организације земаља односно покрајина између Вајмарског устава и Протићевог нацрта постоје нешто израженије разлике.

Вајмарски устав је, прописавши да свака земља доноси свој устав (чл. 17), начелно признао право земаља на самоорганизовање. У оквиру овог права препустио им је и регулисање питања локалне управе, чиме је земље изричито издвојио као територијално-политичке јединице посебне врсте. Ипак, устав је предвидео и битна ограничења слободе уставног уређења појединих земаља: (поред обавезног републиканског облика владавине) детаљно је регулисао изборни систем у земљама (чак и општинама), као и обавезне органе власти и њихов међусобни однос (чл. 17). Протићев нацрт, међутим, регулисао је покрајинско уређење као саставни део јединственог система локалне управе, коме је посветио посебно поглавље. Међутим, док је, за разлику од Вајмарског устава, нека битна питања локалне управе — као нпр. врсте јединица и однос међу њима, сам регулисао, дотле је у погледу покрајина поступио слично Вајмарском уставу и прописао им само изборни систем, обавезне органе власти и њихов међусобни однос (чл. 160). С друге стране, иако их је третирао као јединице локалне управе, од их је, одредбама о могућности установљења њихове законодавне власти, стварно издвојио из јединственог система локалне управе и учинио их територијалним јединицама са посебним статусом.

Важнија разлика на плану организације покрајина односно земаља лежи у томе што је Протићев нацрт, насупрот Вајмарском уставу, поред изборних органа власти (скупштине и одбора), у свакој покрајини предвидео и представника централне државне власти у лицу намесника, кога поставља краљ на предлог председника владе (чл. 167). Иако је његова основна функција надзорног карактера (чл. 166), намесник ипак на различите начине и активно учествује у раду покрајинских органа власти. При том је посебно значајно то што је он председник покрајинског одбора (чл. 168), који, по својим функцијама, има карактер покрајинске владе. Тиме не само да је централној извршној власти омогућен значајан утицај на рад покрајинских органа, већ је и оне-

могућена одговорност председника покрајинске владе покрајинском представништву, будући да би он као председник централне власти овој био и одговоран за свој рад. Вајмарски устав, пак, који предвиђа само сопствене земаљске органе власти, прописао је обавезну парламентарну, дакле, пред народним представништвом одговорну владу у земљама (чл. 17), и тиме ово питање много доследније решио у интересу земаљске самосталности у односу на централну власт.

Питање јединства, односно поделе законодавне власти, као најважније са становишта уређења односа између државе и територијално-политичких јединица у њеном саставу, у Протићевом нацрту, и Вајмарском уставу решено је, у суштини, на сличан начин.

Полазећи од два основна начела — 1) да се „јавна власт" дели између органа Царства и органа земаља, тако што свака страна обавља оне послове који су од интереса за њу (чл. 5), и 2) да „право Царства превазилази право земаља" (чл. 13), Вајмарски устав је начинио разлику између искључиве и конкурентне законодавне власти државе. У таксативно одређеној материји која обухвата оне послове који су и у федерацијама обично остављени законодавној власти савеза(14), држава има искључиво право доношења закона. У осталим питањима држави конкурише, али са слабијим правом, законодавна власт појединих земаља(15). Чланом 12. прописано је да у питањима за чије је регулисање предвиђена конкурентна законодавна власт земаља могу доносити законе само уколико то већ није учинила централна власт и само дотле док она то не учини.

Протићев нацрт, иако је прописао да у држави постоји само једно законодавно тело, ипак је предвидео врло сличне могућности законодавне власти покрајина. По члану 161. државно законодавно тело има право да посебним законом пренесе део сопствене законодавне власти на покрајинска законодавна тела. При том је изричито наглашено да оно у сваком тренутку може повући законско овлашћење које је дало, као што својим законом може изнова регулисати нешто што је већ регулисано покрајинским законом. У овом последњем случају државни закон има првенство над покрајинским. Круг надлежности у којем је дозвољен пренос законодавне власти на покрајине одређен је општом формулацијом: „унутрашња права", при чему је садржину овог појма Протић одредио тек накнадним објашњењима свог нацрта. По овима би круг послова унутрашње управе, за чије је, дакле, регулисање дозвољен пренос законодавне власти са државног на покрајинска законодавна тела, иако нешто ужи(16), углавном одговарао материји за чије је законско регулисање Вајмарским уставом предвиђена конкурентна надлежност државе.

(14) Искључивој надлежности Царства по чл. 6. Вајмарског устава остављена је следећа материја: 1) међународни односи; 2) колоније; 3) држављанство, право слободе кретања, имиграција, емиграција и екстрадиција; 4) војска; 5) новац; 6) царина и јединствено тржиште и 7) пошта, телеграф, телефон.

(15) Конкурентна законодавна надлежност, такође детаљно побројана, обухвата бројну материју, као нпр: грађанско и кривично право, судски поступак, режим штампе, јавно здравље, право на рад и заштиту на раду, трговину, индустрију и рударике и др. У другој групи послова држава може доносити само заједничке мере (јавна добра, јавни ред и сл.) или основна правила (образовање, верске заједнице и др.). (Вид. чл. 7—12).

(16) Појам унутрашње управе Протић је одредио системом негативне енумерације, прецизирајући шта би остало ван њених оквира — дакле, у искључивој надлежности државе поред војске, спољних послова и царина, ту би било још и правосуђе као и основи просвете и наставе. (Вид. Стој. М. Протић, *Разбистримо, да!*, „Радикал", 6. I 1922).

Из напред наведеног произлази да између „покрајинских закона" по Протићевом нацрту и земаљских закона по Вајмарском уставу постоји разлика. Прве би, будући да се право на њихово доношење увек заснива на једном закону централне власти, требало сматрати подзаконским актима, док би други били закони и у формално-правном смислу, изједначени по својој правној снази са законима које доноси централна власт. Међутим, стварна разлика била би само у томе што је по Вајмарском уставу довољно навршење законодавне власти од стране државног законодавног тела, па да ту власт стекну земље, док је по Протићевом нацрту неопходно доношење посебног закона којим се законодавна власт преноси са државе на покрајине. И у једном и у другом случају, међутим, државно законодавно тело својом вољом одлучује да ли ће, у ком обиму и докле законску регулативу препустити земљама односно покрајинама, а круг надлежности у којем би оне могле доносити сопствене законе, при том је у оба уставна текста сличног, иако не и истог обима.

Даља разлика, али и сличност између земаљских и покрајинских закона везана је за права централне извршне власти на контролу над законодавном активношћу земаља односно покрајина. Протићев нацрт прописао је да Државни Савет, као „највиши административни орган управе" (чл. 142), још у самом поступку доношења покрајинских закона испитује њихову уставност и законитост (чл. 162). Вајмарски устав, пак, иако није предвидео овакву, па ни сличну врсту надзора, ипак није избегао уплитање централне управе у законодавну активност земаља. Он је прописао да у извесним случајевима који задиру у интересе државе као целине(17) централна влада има право да стави вето на земаљске законе (чл. 12). Надзор извршне власти над покрајинским законима, који се врши накнадно и уз то још подразумева и надзор целисходности, Протићев нацрт не познаје.

Питање односа државе и земаља односно покрајина у вршењу извршне власти у Вајмарском уставу и Протићевом нацрту решено је на врло сличан начин. Оба уставна текста (чл. 14. Вајмарског устава и чл. 163. Протићевог нацрта) прописују надлежност земаљских односно покрајинских власти за извршење не само сопствених већ и државних закона. Истовремено, и по Вајмарском уставу (чл. 15) и по Протићевом нацрту (чл. 166) осигурана је могућност централној влади да преко сопствених органа врши надзор над извршењем државних закона. Начин на који се ово остварује, у основи сличан, ипак је према Вајмарском уставу нешто повољнији са становишта интереса земаљске самосталности. У оба случаја централна влада има право да покрајинским односно земаљским властима поставља одређене захтеве у погледу начина извршења државних закона. Међутим, док Протићев нацрт у случају неслагања одмах извршење поверава „намеснику или посебним државним органима" (чл. 170), дотле Вајмарски устав предвиђа могућност обраћања обе стране у спору на Високи Суд Правде (чл. 15)(18).

У погледу организације судске власти, између Протићевог нацрта и Вајмарског устава постоје веће разлике него на плану законодавства

(17) Ови случајеви су наведени у чл. 7, тачка 13. и односе се на подруштвљавање природних блага и привредних предузећа, као и на неке друге мере у циљу организовања колективистичке производње.

(18) Састав овог суда, као и његова организација, нису регулисани уставом, већ је то препуштено редовном законодавству. (Вид. чл. 108. Устава).

и извршне власти. Док је по првом судска организација јединствена — у надлежности централне државне власти (чл. 173), дотле Вајмарски устав предвиђа да редовну судску власт врше судови земаља и Суд Царства (чл. 103). Административно судство је, међутим, уређено на исти начин: поред државног административног суда (у Протићевом нацрту Државни Савет, а у Вајмарском уставу Суд Царства), постоје и покрајински односно земаљски административни судови.

Питање финансијске моћи Вајмарски устав је решио отворениje и више у интересу самосталности земаља, него што је то учинио Протић својим нацртом у односу на покрајине. Тако, док се по овом последњем сви порези и државни намети уопште, регулишу законом јединствено за целу државу (чл. 116), дотле земље по Вајмарском уставу могу и саме разрезивати порез, али су при том ограничене правом државе да законским путем прописује одређена униформна правила и ограничења (чл. 11). Даље, о буџетском праву земаља, Вајмарски устав не говори, док га Протићев нацрт регулише, и то тако да централној власти оставља могућност јаког утицања на финансијску политику покрајина. Функција Државног Савета у овом случају се не завршава на контроли уставности и законитости предлога, као у поступку доношења покрајинских закона, већ обухвата и право одобрења (чл. 171), које, заправо, значи право овог тела да оцењује покрајински буџет и са становишта његове целисходности.

2. Учешће у вршењу законодавне власти на нивоу државе

У овом питању између Протићевог нацрта и Вајмарског устава постоји велика сличност — како у степену удела покрајина односно земаља у државном законодавном послу, тако и у предвиђеном начину за његово остварење.

По Протићевом нацрту законодавну власт у држави врше Народно Представништво и крај заједнички (чл. 40). Народно Представништво је дводомно(19) и чине га Посланички Дом, кога бира народ Краљевине као целине (чл. II) и Сенат, чији један део чланова (њих 38) бирају различите установе и организације, а други (њих 62) покрајине као такве. Укупан број сенатора ове друге групе расподељен је по покрајинама сразмерно бројној снази њиховог становништва.

Домови Народног Представништва равноправни су како у праву законодавне иницијативе тако и у целом току расправе о предлогу, све до фазе његовог усвајања. Предлог усвојен у једном дому шаље се другом на даљу расправу. Уколико овај учини какве измене, предлог се враћа првом дому, који, узимајући примедбе у обзир, сачињава нови предлог и шаље га другом дому. Овога пута други дом може решавати само о предлогу у целини, те га или примити, у ком случају је закон примљен у Народном Представништву, или одбацити. Ради олакшања споразума устав предвиђа могућност заједничких седница два дома. Уколико се споразум не постигне, одлучујућу улогу преузима Посланич-

(19) Протић је свој уставни нацрт израдио у две варијанте — са једнодомним и дводомним системом. Обе их је објавио у истој публикацији, нагласивши притом да је он, лично, присталица дводомног решења. Прописи о другом дому, односно и другим питањима уколико су у вези са њим, означени су римским бројевима.

ки Дом. Он у следећем сазиву решава да ли ће се одбачени предлог у целини прихватити или не и тиме доноси коначну одлуку о усвајању закона у Народном Представништву.

У области доношења буџета и финансијских закона, улога Сената је битно смањена. Он има само право стављања примедби, које Посланички Дом разматра, али коначну одлуку самостално доноси.

По Вајмарском уставу тело у коме су представљене земље као такве зове се Савет Царства (Рајхсрат). Број представника појединих земаља у њему, са изузетком Пруске, одређује се, као и у Протићевом нацрту, сразмерно бројној снази њиховог становништва(20), с том разликом што чланови Савета нису изабрани од народа већ делегирани од стране земаљских влада (чл. 63). Савет Царства није, као што је то Сенат по Протићевом нацрту, други дом Народног Представништва, већ посебан орган централне власти чија је улога да представља поједине земље не само у законодавној већ и у извршној власти (чл. 60)(21). За такав његов карактер везан је и начин на који он остварује своју улогу у вршењу законодавне власти.

Право законодавне иницијативе по уставу припада само скупштини Царства и влади (чл. 68), а не и Савету Рајха. Међутим, за сваки свој законски предлог, влада мора или имати сагласност Савета Рајха, или, ако овај одбије да дâ сагласност, приложити свом предлогу његово супротно мишљење. Што је још значајније, и по својим практичним резултатима равно праву законодавне иницијативе, влада је дужна да, пропраћајући их сопственим мишљењем, Скупштини подноси законске предлоге које је изгласао Савет (чл. 69).

У самом законодавном поступку, Савет Рајха, за разлику од Сената по Протићевом нацрту, не учествује позитивно већ само негативно. Законодавна процедура прописана Вајмарским уставом (чл. 74) не омогућује расправљање и тражење споразума о законодавном предлогу између Скупштине и Савета, већ овом последњем даје само право вета на закон који је већ изгласан у Скупштини. У случају вета, Скупштина закон може поново усвојити, али је за то овога пута потребна квалификована већина. Њена је одлука коначна, под условом да Председник Републике у року од три месеца не распише референдум, те тиме препусти вољи народа да донесе коначну одлуку о закону око којег су се сукобиле Скупштина као представник читавог немачког народа и Савет као заступник интереса посебних немачких земаља.

У области усвајања буџета, однос између Протићевог нацрта и Вајмарског устава је друкчији. Права Савета Царства у поступку доношења закона о буџету нису смањена у односу на одговарајућа права

(20) У односу на Пруску учињен је изузетак утолико што је половина гласова који би јој припали с обзиром на број становника одузета од пруске владе и расподељена пруским провинцијама (чл. 63.). Као и чл. 18, и овај пропис је унет с циљем спречавања поновног успостављања хегемоније Пруске, чији је број становника после I светског рата чинио више од половине укупног становништва Немачке, а територија обухватала 4/7 територије немачке државе (Вид. Maurice Aubry, *La Constitution Prussienne du 30 Novembre 1920*, Paris, 1922, *p.* 5,42—44).

(21) Савет Царства је у свом функционисању директно везан за владу: она га сазива (чл. 64), њен члан му председава (чл. 65), а сви њени чланови имају право не само да присуствују седницама Савета, већ и да буду саслушани у поступку одлучивања (чл. 65), па чак и да подносе предлоге, једнако као и чланови Савета (чл. 66). Саме функције Савета Рајха у извршној власти врло су бројне, а састоје се, редовно, у томе што се од њега тражи (најчешће обавезна) сагласност за одлуке које доноси влада (Вид. чл. 77, 78, 92, 93, 94).

у редовном законодавном поступку, већ су, напротив, изричито изједначена (чл. 85).

Коначно, у уставотворној власти, исто као и у буџетском праву, учешће земаља као таквих, односно њиховог представништва, веће је у Вајмарском уставу него у Протићевом уставном нацрту.

Разлику између законодавне и уставотворне власти Вајмарски устав је остварио прописивањем посебног поступка за усвајање уставних промена у редовном законодавном телу. Међу изменама у процедури, са становишта интереса посебних земаља најважнија је она која Савету Рајха даје право да, у случају да Скупштина усвоји уставни закон против његовог вета, тражи расписивање референдума, које у том случају Председник Републике мора (дакле, не само може) наредити (чл. 76). Овим последњим прописом Вајмарски устав је повећао улогу Савета Рајха, тачније, посебних земаља у уставној ревизији у односу на ону коју им је признао у редовној законодавној процедури.

Протић је у свом уставном нацрту поступио управо обрнуто. Он је прописао двостепену процедуру за промену устава. Прво се у Народном Представништву усваја предлог да се приступи уставној ревизији, који имају право поднети (поред краља, чији се предлог аутоматски усваја) оба дома Народног Представништва. О њему се решава на исти начин као и о законима, што значи да су у овој фази поступка за уставну ревизију Скупштина и Сенат међусобно у истом односу као и у случају доношења закона. Ако се предлог усвоји, Народно Представништво се распушта и сазива се Уставотворна Скупштина. Она заседа као једнодомно тело што практично значи да се на овом нивоу улога посебних покрајина као таквих у промени устава заправо губи.

На плану права покрајина као таквих да учествују у уставотворној власти, Протићев нацрт је, дакле, мање од Вајмарског устава заштитио покрајинску самосталност. Овој чињеници, ипак, не треба придавати претеран значај, с обзиром на околност да се важна, или готово најважнија питања државноправног положаја — установљење и укидање њихове законодавне власти у одређеном кругу надлежности — по овом нацрту решавају обичним законом, у чијем доношењу, видели смо, Сенат, као представништво (између осталог и) покрајина као таквих, игра значајнију улогу од Савета Царства по Вајмарском уставу.

Mr. Olga Popović,
Assistant of the Faculty of Law in Belgrade

SIMILARITIES IN STATE-LEGAL POSITION OF PROVINCES, ACCORDING TO STOJAN PROTIĆ'S CONSTITUTIONAL DRAFT (1920), AND OF LANDS ACCORDING TO THE WEIMAR CONSTITUTION (1919)

Summary

The Weimar Constitution and Protić's Constitutional Draft, although differing in many an aspect, contain essentially similar solutions of the question of the form of state organisation. They were inspired by the same basic idea, namely ensuring of unitary character of the state and at the same time satisfying strong requests for particularity of the existing historical-political, and in case of Yugoslavia also national, entities. Relatively large lands, i.e. provinces developed on the ground of historical tradition and the will of interested population, acquired legal status which was characterized by two

principles, namely: (i) high degree of decentralisation of executive power in favour of the lands, i.e. provinces and (ii) the unity of legislative power entrusted in a sovereign way to the central legislative body, but followed with the possibility, laid down by the constitution, of participation by lands and provinces too, both by means of enacting their own laws and statutes within the limited scope of jurisdiction, and by taking part in the carrying out of legislative power at the level of the state. On the other hand, the realisation of the possibility of enacting own laws and statutes in both cases is entirely dependent on the will of the state legislative body, while the participation of these units, as such, in the legislative power at the state level is ensured through a body where they are represented proportionally to numerical strength of their population. Their role in the legislative activity is thus essentially less important than the one pertaining to the representation of the people as an entirety. In terms of enacting and amending the constitution, the lands according to the Weimar Constitution have somewhat greater role than the provinces according to Protić's Draft, but in both cases a change of the constitution may be voted for even without agreement by the representatives of provinces, i.e. lands, namely also against their will.

Mr. Olga Popović,
assistant à la Faculté de droit à Belgrade

SIMILITUDE DE LA SITUATION RELATIVE AU DROIT PUBLIC DES PROVINCES SELON LE PROJET DE CONSTITUTION DE STOJAN PROTIĆ (1920) ET DES PAYS SELON LA CONSTITUTION DE WEIMAR (1919)

Résumé

Guidé par la même idée fondamentale — assurer le caractère unitaire de l'état tout en satisfaisant les revendications des particularités existantes des entités historico-politiques dans le cas de la Yougoslavie, la constitution de Weimar et le projet de constitution de Protić, bien que differents en beaucoup de choses, ont trouvé en somme des solutions similaires concernant la forme de l'organisation de l'état. Relativement grands, limités selon la tradition historique et la volonté de la population interressée, les pays, soit les provinces, ont acquis une situation juridique à la base de laquelle on trouve deux principes: 1) un degré élevé de decentralisation du pouvoir executif au profit des pays, soit des provinces, et 2) l' unicité du pouvoir législatif dont le corps législatif central dispose souverainement, mais avec la possibilité prévue par la constitution que dans son exercise, les pays, soit les provinces, y prennent de même part — tant par la promulgation de propres lois dans un cercle défini de compétences, que par la participation à l'exercice du pouvoir législatif au niveau de l'état. En outre, la réalisation de la possibilité de promulguer leurs propres lois, dans les deux cas dépend absolument de la volonté de l'organe législatif de l'état, et la participation de ces unités comme telles au pouvoir législatif au niveau de l'état est assurée par des organes où ils sont représentés proportionnellement à la puissance numérique de leur population, dont le rôle dans les affaires législatives est sensiblement inférieur à celui dont dispose la représentation du peuple en tant qu'entité. Selon la constitution de Weimar, dans le pouvoir constituant, les pays ont un rôle quelque peu superieur à celui des provinces d'après le projet de Protić mais dans le premier cas, aussi bien que dans le deuxième, les modifications de la constitution peuvent être voteés même sans l'accord donc et contre la volonté de la représentation des provinces, soit, des pays.

UDK — 07 (497.11) „17—18"

др Миодраг Симић,
виши предавач Правног факултета у Београду

БЕОГРАДСКА ШТАМПА КРАЈЕМ XIX И ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА

Београд, град на ставама Саве и Дунава спада међу најстарије европске градове. Налазећи се како на географској тако и политичкој граници Балканског полуострва био је на раскршћу верских сукоба двају највећих хришћанских центара — Рима и Цариграда. У IX веку победу у овом сукобу односи цариградска црква, у чему можемо и наћи чврсте везе Београда са балканским залеђем. У својој средњовековној историји он се налазио увек на граници суседних држава: Византије и Угарске, Србије и Угарске, Турске и Угарске. Његов положај одређивао је значај његовог војног утврђења на граници према снажнијем противнику(1). Његов утицај опада у XVI веку доласком под турску власт, када за дуже време остаје у позадини укључен у новим условима у политички систем Турског Царства. Повољност на војно-политичком плану Турске и стабилност ситуације у Подунављу средином XVI века, доводе до повољнијих услова привређивања, а самим тим и развоја Београда, који крајем XVII и почетком XVIII века, за време ратова између Аустрије и Турске, доживљава веома узбудљиве и тешке тренутке(2), а нови рат између Аустрије и Турске 1716—1718. године изменом територијално-политичког стања пружио је нове могућности даљег привредног развоја Београда.

Београд је после српско-турских ратова 1876—1878. године постао специфичан град, којем су његово место и улога у историји српског народа давали узузетну важност, јер су се кроз историју Београда преламали догађаји из политичко-револуционарне борбе за националну слободу и друштвени прогрес и он постаје један од центара политичке и дипломатске активности где су се разрешавали многи проблеми балканског питања.

Почетком осамдесетих година XIX века у Србији, поједине политичке групе и струје које су представљале политичке интересе различитих слојева капиталистичког друштва у ситуацији политичке заоштрености и супротности, почињу да се организују као политичке странке са страначким апаратом, штампом и већ израђеним страначким програмима. Организоване политичке странке постају носиоци политичког живота у Србији тек 1881. године(3). То је година оснивања Радикалне странке, чији су пред-

(1) Јованка Калић-Мијушковић, *Београд у средњем веку*, Београд 1967, 316.
(2) *Историја Београда*, књ. 1, 465.
(3) Живан Митровић, Српске политичке странке, „Политика", 1939, 5.

ставници први извршили страначко политичко организовање, као прве модерне српске странке са страначким програмом, статутом и месним организацијама, чију је програмску основу и организациону конструкцију створио Пера Тодоровић(4), сарадник Светозара Марковића у листу „Јавност", листу за науке и политику, чији је први број — под уредништвом Светозара Марковића и уз финансијску помоћ Пере Тодоровића — изашао 8. новембра 1873. године у Крагујевцу(5). Као новинар, Пера Тодоровић у листу „Старо ослобођење" који можемо сматрати наставком последњег Марковићевог листа „Ослобођење", у којем Тодоровић такође сарађује, Пера Тодоровић уводи у српско новинарство нов стил, као израз потреба насталих у српском друштву средином седамдесетих година XIX века(6)

Појава политичких странака у Србији повезана је са процесом класне диференцијације и класних борби, када се брже почиње развијати капиталистичка привреда, што доводи до заоштравања политичких супротности у друштву. Новоформиране политичке странке у Србији главни акценат стављају на грађанске слободе и тежње ослобођења Срба од турске и аустријске власти уз тенденцију окупљања око једног листа и одређене јаке политичке личности која постаје идеолог странке.

Средиште српске штампе до седамдесетих година XIX века било је у Угарској, а прве српске новине „Сербскија новини" појавиле су се 3. марта 1791. године у Бечу, далеко од српског етничког центра, покренуте од подузетних и вештих Грка, браће Пуплија и Георгија Маркидеса Пуљо. Настојања младог српског књижевника Емануела Јанковића да 1790. године отвори штампарију у Новом Саду и ту, у српској средини, издаје једне новине, није наишла на разумевање највиших власти које су биле против тога да се штампарија за српске ћирилске књиге отвара изван Беча, далеко од надзора тамошње цензуре и евентуалних последица ако се нађе у средини српског народа(7).

Међутим, и поред неповољних политичких прилика тога доба, у Србији су се развијале националне слободе, а духовни и културни напредак осећао се из године у годину. Тако, почетком седамдесетих година XIX века Београд постаје центар српске штампе. У овом периоду београдска штампа имала је да се бори са изузетно јаком цензуром којој се жилаво одупире. Овај период развоја српске штампе карактерише настојање да се формирају листови са информативним садржајима. Такву тенденцију усвајају: лист за политику и право „Говорница", покренут 1870. године; „Трговачки гласник", који је 1871. године уређивао Чедомир П. Мариновић; лист за политику и узајамне односе Јужних Словена „Југословенска звезда"; лист за политику и народне интересе „Бранич"; лист за трговину, трговачку образованост, привреду и политику „Кореспонденција", покренут 1874. године, мења назив у „Београдске новине" које престају да излазе 1875. године и други листови.

Двадесетих година прошлог века извршен је значајан напредак у даљем развоју српске штампе. До тога периода у српској штампи били су присутни искључиво политички листови као органи појединих поли-

(4) Латинка Перовић, Пера Тодоровић, Београд, 1983, стр. 69.
(5) *Ibid*, стр. 21.
(6) *Ibid*, стр. 29.
(7) Василије Б. Крестић, *Историја српске штампе у Угарској* 1791—1914, Нови Сад 1980, стр. 15.

тичких странака. Политичке странке и њихова вођства новчано су помагали власнике листова, који су зарад „уводног чланка и полемике занемаривали вести из обичног свакодневног живота"(8).

Привредни развој Србије с почетка XX века имао је видног утицаја на развој културног живота земље, што је погодовало и развоју новинарства. Од посебног значаја је чињеница, да новине нису више биле привилегија малог броја припадника политичких странака и уског круга интелектуалаца, већ постају потреба широких народних маса, које све више траже од новинара и новина, информативне садржаје.

Оснивање политичких странака у Србији даје штампи и новинарству нов замах, уносећи у њих нове идеје, полемике и страначке свађе и препирке. Тако страначка штампа доприноси развоју новинарства као професије. У даљем развоју штампе велики значај добијају информативни дневници, који потискују страначке листове. Информативна штампа у нас почиње да се јавља преко „независних дневника" означавајући превазиђеност подршке страначким страстима које су одбијале читаоце због стално присутних полемика и свађа.

Велику улогу и значај добијају вечерњи листови који своју информативност анимирају вестима из свакодневног живота. Подлистак вечерњих новина, најчешће попуњаван романима сензационалистичког карактера, плени пажњу бројне читалачке публике. У њему су присутне разне занимљивости и квалитетна репортажа, што доприноси даљем ангажовању и развоју штампе.

Почетком 1904. године у Београду почиње да излази лист „Политика", заузимајући истакнуто место у грађанској штампи ондашње Србије. Тада је у Београду „излазило 16 политичких листова од којих су 13 били дневни; стручних — 19; књижевних — 6; сатирична — 3; црквена — 2; војна — 4; званична — 2. У унутрашњости Србије излазило је: у Нишу 4; у Крагујевцу и Шапцу по 3; у Јагодини, Пожаревцу, Градишту, Параћину, Ћуприји, Неготину, Свилајнцу и Алексинцу по 1. Укупно је у целој Србији излазило 90 листова од којих 72 само у Београду, осталих 18 у унутрашњости"(9).

Углавном можемо рећи да је у Београду почетком двадесетог века излазило више новина и часописа и то:

Новине

а) свакодневне

1. Уставна Србија
2. Српска Независност
3. Српска Застава
4. Одјек
5. Штампа
6. Вечерње Новости
7. Београдске новине
8. Мали Журнал
9. Народни Лист
10. Мале Новине
11. Двадесети век
12. Дневни Лист
13. Трговачки Гласник

(8) Јован Скерлић, *Историјски преглед српске штампе* 1791—1911, стр. 69.
(9) Јован Скерлић, *op. cit.*, стр. 74—75.

б) повремене

1. Радничке Новине
2. Занатлијски Савез
3. Типографски гласник
4. Саобраћајни гласник
5. Полицијски Гласник
6. Технички гласник
7. Кривична Кроника
8. Тежак
9. Ловац
10. Стрељачки гласник
11. Службени војни Лист
12. Гласник општин. писара
13. Матерински лист
14. Домаћица
15. Дечији лист
16. Париска Мода
17. Српска Страна
18. Македонија
19. Глас неослобођеног Српства
20. Братство
21. Албанија
22. Београдске општинске новине
23. Српска Мисао
24. Гласник (лист за огласе)

в) књижевни

1. Дело
2. Коло
3. Нова Искра
4. Ратник
5. Српски Књижевни Гласник
6. Узданица
7. Покрет

г) шаљиви

1. Сатир
2. Сеља
3. Коса
4. Кукурек
5. Брка(10)

Информативни листови који стичу своју популарност с почетка нашег века, на својим страницама доносе чланке сарадника у којима се указује на самовољу владајуће класе, па се налазе у улози арбитра и тумача народних жеља и захтева. Стога је посебно занимљиво пратити рад и програмску оријентацију најеминентнијих информативних гласила у Србији с краја XIX и почетка XX века.

Лист „Мали Журнал" почео је излазити 1894. године као информативни лист без страначког обележја. Лист је покренуо Пера Тодоровић(11), сарадник Светозара Марковића на издавању листа „Јавност", па је „важио много више него Пашић за Марковићевог наследника и за чувара његове доктрине"(12).

За даљу судбину листа „Мали Журнал" заинтересовала су се браћа Савић, који у договору с Пером Тодоровићем постају нови власници.

(10) Бранко Перуничић, *Управа вароши Београда 1820—1912*, Београд 1970, стр. 1007.
(11) Лазар Ракић, Радикална странка у Војводини, Нови Сад 1975, стр. 184 (38). Пера Тодоровић, по изношењу Лазара Ракића, због своје активности око „Црвеног барјака" бива осуђен на затвор од 4 године. Избегавајући затвор, прелази у Нови Сад где покреће социјалистички часопис „Стража" у заједници са Лазаром Пачуом и Боком Мијатовићем.
(12) Андрија Радењић, *Прогони политичких противника у режиму Александра Обреновића 1893—1903*, Београд 1973, стр. 24.

По својој политичкој оријентацији браћа Савић су радикали, па се лист убрзо прочуо као опозиционо радикалско-демократско антирежимско гласило. Стога су његови власници били изложени гоњењима када су противници радикала били на власти. За напредњаке, радикали су били рушиоци реда и поретка, социјалистички и комунистички бескућници. Поред радикалских листова исту судбину деле и радикалско-демократски листови, као што су: „Дневни Лист", „Одбрана", „Борба" и други(13).

Представници Радикалне странке, уосталом као и представници других странака, поклањали су пуну пажњу покретању што већег броја листова. Поред „Малог Журнала" радикали су издавали политички лист „Самоуправу", идеолошко-политички „Одјек" који касније постаје лист радикалско-самосталне левице, књижевни лист „Рад" и шаљиви лист „Ћосу". Тако можемо рећи да су радикали претекли и либерале и напредњаке не само својом страначком организацијом, већ и својим новинарством. За развој новинарства у Радикалној странци најзаслужнији је Пера Тодоровић. Тодоровић је придобијао присталице странке својим чланцима и уводницима који су чинили новину у новинарском излагању и аналитичности.

Лист „Самоуправа" почео је да излази у Београду 1881. године, да би са прекидима који су били условљени избијањем тимочке буне излазио до 1915. године. Лист је кроз своју програмску оријентацију настојао да обезбеди вођство Радикалној странци и делио је њену судбину. Пера Тодоровић, који покреће лист „Самоуправа", створио је као уредник новину у нашем новинарству. Уместо начелног чланка он уводи лични чланак. Путем чланака у листу више се не критикују идеје него људи. Тон се мења: од озбиљног и достојанственог, постаје жив и темпераментан, а речник свеж и импулсиван.

Лист српске Напредњачке странке „Видело" покренут је 1880. године у Београду, као „политички, економски и књижевни лист." Први уредник и издавач био је А. Новаковић(14) а затим лист уређује књижевник Лазар Комарчић и други. Лист „Видело" престаје са излажењем 1896. године, пошто се сама страначка организација напредњака расформира доживљавајући судбину прогнаника када се налази у опозицији(15).

Близак погледима Либералне странке, а под утицајем виших православних црквених кругова излази лист „Вечерње новости" у Београду од 1. октобра 1893. године. У импресуму листа стоји упозорење да је то „дневни лист за свакога". То је један од малобројних листова који је успео да без обуставе преживи владавину Александра Обреновића. Свакако да је то могао постићи само захваљујући чињеници да су чланови редакције и главни уредници били режимски настројени. Због режимске оријентације листа „учесници Мартовских демонстрација 1903. године у знак протеста, демолираће његове просторије"(16).

Мању пажњу читалачке публике која подржава информативну штампу, привлачи лист Либералне странке „Српска независност", покренут у Београду 1881. године. Лист није имао озбиљнију уређивачку концепцију.

(13) Андрија Раденић, *ibid*, стр. 1.
(14) *Београд у деветнаестом веку*, Београд 1967, стр. 286.
(15) Живан Живановић, *Политичка историја Србије*, књ. II, стр. 151.
(16) Андрија Раденић, *Op. cit.*, стр. 26.

Најдуже су излазиле „Српске новине", покренуте 1834. године у Крагујевцу. Од 1835. године излазе у Београду све до 1919. године. Биле су званични орган владе. Поред званичних саопштења, прописа и уредби доносиле су вести о најзначајнијим догађајима у земљи и свету. У садржајима „Српских новина" била су заступљена књижевна дела и остварења домаћих стваралаца као и популарни прилози. Први уредник и власник био је Димитрије Давидовић. На уредничком месту њега замењује Димитрије Исаиловић. По уређивачкој концепцији и формату сличне су полузваничним новинама које су излазиле у суседној Аустријској Монархији. Лист доноси вести класификоване по земљама, а из земље сва званична и полузванична саопштења српске владе. Вести из иностранства лист преноси из појединих иностраних листова, претежно аустријских, међу којима најчешће из листа „Allgemeine Zeitung"(17).

Уредник „Српских новина" од 1844. године је Милош Поповић, рођени брат Вуре Даничића. Уређивао је „Српске новине" за све време владе кнеза Александра и београдску „Подунавку", књижевни додатак тих новина(18). Он је касније покренуо лист „Видовдан". Уредници „Српских новина" били су Стојан Бошковић и Милан Ђ. Милићевић.

Као додатак „Српских новина" од 1844. године излази на немачком језику „Der Serbe" који се у земљи делио бесплатно, уз купљени примерак „Српских новина". Овај додатак на немачком језику наплаћивао се само страним корисницима. Поменути додатак уређивао је Милош Поповић, један од најбољих познавалаца језика, са програмском оријентацијом подржавања иницијативе борбе српског народа у Аустријској Царевини „за слободу, право на аутономну националну територију и равноправност народа"(19).

Радничка штампа у Србији јавља се средином XIX века и чини базу организовања савременог радничког покрета и ширих народних маса. Њена предност над буржоаском штампом огледала се у њеној програмској оријентацији. У чланцима се траже хуманији односи према људима, представницима радничке класе; избегава се сензационализам, а препоручује објективизам како би оваква штампа могла „под најтежим условима да утиче на јавно мнење"(20). Финансирање радничке штампе заснивало се на добровољним прилозима њених чланова.

Повољнији услови за организовано деловање радничке класе у Србији настаје мајским превратом 1903. године, када је и основана Српска социјалдемократска странка. Новоформирана политичка странка развија широку активност у земљи за шта нарочите заслуге има социјалистичка штампа, која пропагира активност радничког покрета утицањем на јавно мнење у Србији.

У том погледу велику улогу одиграле су „Радничке новине" које су „покренуте годину дана после забране „Социјал демократа", 1. априла 1897. године"(21), а излазиле су три пута недељно. Чланови првог уредништва „Радничких новина" били су наши истакнути социјалисти Васа

17) Андрија Радењић, *Из историје Србије и Војводине 1834—1914*, Нови Сад — Београд 1973, стр. 15.

(18) Павле Поповић, Млади Новаковић 1842—1873, у: *Споменица Ст. Новаковића*, Београд 1921, стр. 18.

(19) Андрија Радењић, *op. cit.*, стр. 68—69.

(20) Андрија Радењић, *Социјалистички листови и часописи у Србији 1871—1918*, књ. 1. 1871—1895, Београд 1971, стр. 7.

(21) Сергије Димитријевић, *Социјалистичке организације у Србији на крају XIX века*, Београд 1953, стр. 42.

Пелагић, Јован Скерлић, Живојин Балугџић и други. Главни уредник „Радничких новина" био је Јован Скерлић, а власник Милош Обрадовић, ковач. Уредништво листа налазило се у Београду у Бранковој улици број 1(22). Због његове напредне програмске оријентације власти су лист два пута забрањивале. Престао је да излази 1899. године, иако није формално забрањен. Престанак изласка листа „Радничке новине" тумачимо новчаним неприликама редакције.

„Радничке новине" су обновљене 1902. године. Од оснивања Српске социјалдемократске странке и Главног радничког савеза постале су њихов главни орган. Нови уредници „Радничких новина" у периоду 1902—1915. године, када лист престаје да излази, били су Радован Драговић, Димитрије Туцовић, Триша Кацлеровић, Живко Топаловић и други(23). Путем писане речи започињу борбу за остварење права радничке класе у Србији и борбу против њене све снажније експлоатације. Због борбених чланака написаних поводом мартовских демонстрација у 1903. години биле су забрањене. Међутим, после мартовског преврата 1903. године и либералнијег става власти према средствима информисања, „Радничке новине" поново су покренуте и излазе све до непријатељског надирања трупа суседне Монархије на тло Србије 1915. године.

С почетком нашег века у Београду почиње да излази један од најстаријих српских књижевних часописа „Српски књижевни гласник" чија је појава дала велики допринос даљем развоју српске књижевности. Часопис је покренут 1901. године са програмском оријентацијом коју су спроводили и његови главни уредници, највећи српски књижевни посленици: Богдан Поповић, Павле Поповић, Јован Скерлић и други. Престаје да излази 1914. године. Обновљен је 1920. године под уредништвом Богдана Поповића и Слободана Јовановића.

Dr. Miodrag Simić,
Senior Lecturer of the Faculty of Law in Belgrade

BELGRADE PRESS AT THE END OF NINETEENTH AND AT THE BEGINNING OF THE TWENTIETH CENTURY

Summary

Regardless of the fact that the press in Belgrade, and in Serbia in general, at the end of the nineteenth and at the beginning of the twentieth century was not developed in comparison to contemporary public information means in the West, it has been still influential in Serbia at the time of limited political and other freedoms and of low level of culture. Particularly significant for developments in society was the emerging of the socialist press, and also of the one of the Radical Party, since that was one of the crucial elements in developing and creation of criticism and public consciousness in Serbia.

At the beginning of the twentieth century, thus, both Belgrade and Serbia, due to the rising influence of the West, began to develop in terms of culture much faster. All this influenced also further development of the press. Newspapers are not any more directed towards limited bodies of leadership in political parties, since they are beginning to be distributed into

(22) Сергије Димитријевић, Наведено дело, стр. 44.
(23) Лексикон новинарства, Београд 1979, стр. 257.

the wide basis of people, which, on their part, provide conditions for development of journalism. Thus, this branch of activity accepts new forms by way of developing informative journalism.

Dr Miodrag Simić,
maître de cours à la Faculté de droit à Belgrade

LA PRESSE DE BELGRADE A LA FIN DU XIX SIECLE ET DEBUT DU XX

Résumé

Sans égard au fait que la presse de Belgrade et de la Serbie de la fin du XIX siècle et début du XX était sous-développée, comparée aux moyens modernes d'information dans les pays de l'Oxident, en Serbie à l'époque des libertés limitées des citoyens et le niveau très bas de la culture, la presse avait tout de même une influence sociale extraordinairement importante. C'est surtout la parution de la presse socialiste de même que la radicale, qui avait une importance et influence décisive pour la formation de la pensée et de la conscience critique en tant que principaux éléments constitutifs dans la formation du public critique en Serbie.

Tout ceci nous montre qu'étant donné l'influence croissante de l'Oxident, Belgrade et la Serbie du début du XX siècle ont connu une progression culturelle accélerée. Tout ceoi a une influence fondamentale sur le développement du journalisme. Les journaux ne s'adressent plus uniquement à un cercle restreint de la direction des partis politiques, ils pénètrent dans la base, dans les masses populaires, qui par leurs exigences conditionnent le développement du journalisme, qui adopte les nouvelles formes par voie de développement du journalisme informatif.

UDK — 329.15(497.1)

мр Јовица Тркуља,
асистент Правног факултета у Београду

СКЈ И ТЕНДЕНЦИЈА ИНТЕЛЕКТУАЛНОГ УЛЕЊИВАЊА

Уобичајено је у политичкој теорији да се у деловању сваке политичке партије, комунистичке посебно, могу разликовати две фазе. Прва је она у којој партија тежи да освоји власт. При томе она, по правилу, испољава изузетну интелектуалну активност и живост. У снази интелектуалних аргумената и идеолошкој доследности налазе се значајни извори њене делатне способности и посебно утицаја на масе.

Међутим, у другој фази, након преузимања власти, та иста партија почиње да испољава тенденцију интелектуалног улењивања. Она се све више ослања на ауторитет власти и „идеолошких апарата", а мање на аутономну критичку праксу и снагу интелектуалних аргумената. Ауторитет и снага аргумента све више бива потиснут ауторитетом и снагом неприкосновеног ауторитета власти, моћи. Чак се и основне вредности партијског живота мењају и ревидирају: уместо аутономних критичких личности које се од остале масе пролетаријата разликују само по томе што виде даље и дубље и спремношћу да се бескомпромисно и свестрано боре за целину историјских интереса радничке класе, у комунистичким партијама на власти почињу да преовлађују друге вредности, тзв. подложништво апаратчика.

СКЈ се често наводи као изузетак од ове законите тенденције. У том смислу се истиче да је он успео да оствари својеврсну дијалектику: партије власти и партије главних револуционарних промена и процеса у југословенском друштву. Задржавајући својеврсну дистанцу спрам власти, он је успео да одоли тенденцијама револуционарног и интелектуалног улењивања. Међутим, чини се, да се у плимама и осекама његовог деловања, назиру елементи поменуте праксе.

Не треба посебно подсећати на изузетно висок ниво идејно-политичке способности КПЈ, на пример, у предратним годинама. Ниво и садржај марксистичког образовања остваривани у тешким условима илегалног рада, прогона, затвора и сл., по форми и ефектима, у многоме је недостижан и данас за бројне професионалне, добро опремљене и материјално опскрбљене марксистичке центре и универзитете. Суочени са идејним расправама и полемикама које су тада у КПЈ и на идејном фронту вођене и данас, неретко, бивамо фасцинирани. Захваљујући томе, између осталог, КПЈ је била у стању да у својим редовима окупи полуписмене сељаке, раднике, врхунске интелектуалце, дакле, да моби-

лише најзначајније револуционарне потенције и извршн епохални револуционарни преображај 1941—1945. године.

Али, након преузимања власти КПЈ није сасвим одолела тенденцији интелектуалног уленьивања. Оно ће се испољити у различитим појавним облицима, у плимама и осекама у нивоу партијске идејно-политичке свести и акционе спремности. У том смислу могу се разликовати три периода кроз које је југословенска Комунистичка партија прошла у свом идејно-политичком деловању.

I

У првом периоду (од 1945. до средине педесетих година) поменута тенденција интелектуалног уленьивања се испољила у обланди догматског мишљења и њему примерених облика марксистичког образовања. Услед некритичког преузимања принципа и образаца идеолошко-политичког рада у партији, доминантних у стаљинистичкој пракси, дошло је до продора симплификоване, догматске марксистичке мисли. Као што је добро познато марксизам се у том стаљинистичком издању предавао у три лекције: прва, три принципа материјалности света који нас окружује; друга, четири принципа дијалектике којима се разрешавају све противречности у том једноставном свету; и трећа, пет етапа класне борбе (тј. пет друштвено-економских формација) кроз које пролази људско друштво до комунистичке заједнице. Овако поједностављени марксизам је постао доступан свима и учио се као песмица од три строфе. Маркс се све више претварао у икону на зиду, а његова револуционарна хуманистичка мисао, сужена на бирократски одабране цитате, преточена је у библијско слово и догме. Тиме је марксизам све више губио карактер критичке и револуционарне мисли која стреми радикалној критици и превазилажењу постојећег света, постајући све више званична идеологија која служи за апологију постојећег и рационализацију мера текуће политике без нужне критичке дистанце. Такав „марксизам" је законито инклинирао ка некој врсти званичне религије и метаморфозирао у катехизис, чиме је сузио спознају револуционарних могућности и превратничких идеја, бирократизовао револуционарну мисао, сузбио слободан замах и борбу идеја, ограничио духовно стваралаштво и онемогућио аутономно критичко мишљење.

Ова тенденција у тумачењу марксизма, иако присутна у идеолошко-политичком раду КПЈ и функционална њеној позицији у политичком систему, није била доминантна захваљујући, пре свега, још увек живој аутономној револуционарној пракси самог покрета за социјализам који се жилаво опирао крутом етатистичко-бирократском омотачу и супротстављао залеђивању његових стваралачких револуционарних потенција. На тај начин је покрет за социјализам у Југославији и био у стању да истраје на црти властите еманципаторске праксе. Наиме, он није био сасвим потопљен таласом етатизма, те је педесетих година, у настојању да инаугурира процес радикалне десталинизације, успео да утемељи самоуправљање и на њему заснује свој позитивни програм социјалистичке изградње. Тај програм, инспирисан Марксовом идејом да „ослобођење радничке класе мора бити њено властито дело", поставио

је у средиште борбе авангардних снага социјализма превладавање односа експлоатације-доминације и довођење непосредног произвођача и радног човека у позицију одлучујућег субјекта друштвеног кретања.

Разуме се да у решавању проблема који су искрсавали на том путу самоуправљања, онај симплификовани и у стаљинистичкој редакцији препарирани марксизам, није био употребљив. Лишен својих суштинских категорија и револуционарне теорије, такав марксизам и на њему заснован идеолошки рад у партији, није био дорастао и способан да решава сложене проблеме које је друштвени развитак наметао, нити је налазио одговоре на питања која је самоуправни развитак постављао. Стога ће већ почетком педесетих година такав садржај и начин марксистичког образовања изгубити значај и кредитибилност у партији и друштву.

II

Тиме отпочиње други период у развоју идејног рада и марксистичког образовања у СКЈ (од средине педесетих до почетка седамдесетих година). Југословенски комунисти су тада, уосталом, као и 1941. године, јасно схватили да свака нова ситуација не захтева рутинску примену рецепта и готових формула, него револуционарну имагинацију, истраживање, аутентичност, оригиналност и непоновљивост. Стога су у средиште партијског рада поставили такво марксистичко образовање које би стимулисало револуционарну имагинацију, критичност, аутономију и било неспојиво са канонизираним инертним мишљењем — такво марксистичко образовање које би значило сталну реконцептуализацију појмова, категорија. Једном речју, поновно каљење интелектуалног оружја како би се савремени свет дубље и потпуније схватио, да би се истинито изразиле противречности тенденције у стварности, те кроз сазнање и борбу поставили путокази на сложеним путевима друштвеног преображаја. Захваљујући томе, наредне шездесете године ће проћи у знаку великог полета марксизма и довести до нових оригиналних идејних продора и плодних истраживања која ће се показати од ширег, епохалног значаја.

Са отпочињањем процеса радикалне дестаљинизације и развојем самоуправљања, дошло је до битних промена и у идејно-политичком деловању СКЈ. Наиме, Савез комуниста је, превладавајући фазу идејног рада у којем се марксистичко образовање сводило на учење „цртица дијамата" и „бирократски одабраних цитата", недовољно ангажовано и систематски стварао нове, примерене облике марксистичког образовања. На тај начин ће у другој половини шездесетих година „наступити период који ће многи с разлогом назвати периодом идеолошке дефанзиве у СКЈ. У Савезу комуниста је био веома запостављен озбиљан, систематски и стваралачки рад на развијању и афирмисању једне целовите и развијене идеологије самоуправног социјализма"(1).

На тај начин десило се да је клатно отишло у другу крајност. Савез комуниста је почео стидљиво да наступа у овој области и уместо своје идеологије, створио је празан простор, вакуум, који је то остао само за кратко. Више по логици механичког закона, а не због снаге и

(1) Платформа за X конгрес СКЈ, ИЦ „Комунист", Београд, 1973. стр. 110—114.

убедљивости својих аргумената, тај простор су попуниле снаге и схватања супротна Програму СКЈ и самоуправном курсу социјалистичког развитка(2). „Све је то имало за последицу слабљење идејно-политичког и акционог јединства Савеза комуниста, запостављање идејне борбе, потискивање марксизма и разводњавање класних критерија у пракси многих организација и водећих органа СКЈ"(3).

У периоду од 1968—73. године на овом идејно-политичком плану, поменута тенденција слабљења деловања СК испољила се у виду велике хетерогености идејно-политичких ставова. У појединим деловима партијске организације владала је готово идејна конфузија. То објашњава релативно лак продор и укорењење идеологије национализма и либерализма. О томе се у *Платформи за X конгрес СКЈ* даје следећа оцена: „Борба за нове самоуправне односе, у својој првој етапи, нужно је била повезана са разбијањем догматске љуштуре у којој је марксизам био деценијама окован, било је неопходно крчити просторе за антидогматску мисао и праксу. У тој борби било је једностраности, губила се револуционарна осетљивост према десним контрареволуционарним идејним и политичким тенденцијама. Отуда је дошло до извесног продора друштвене стихије, до потцењивања значаја организованих субјективних снага, до продора национализма, технократизма и либерализма. Изостала је критичка селективност Савеза комуниста према различитим идејно-теоријским тенденцијама, слабила је моћ идејне синтезе с класног становишта"(4).

III

Трећи период траје од седамдесетих година до данас. Политичком акцијом 1971—73. године Савез комуниста је успео да поврати део изгубљеног политичког простора и да створи повољнију политичку климу за превазилажење испољених слабости у идејно-политичком раду. Он је почео организовано и систематски наступати у идејној сфери што је омогућило ревитализацију и афирмацију нових облика марксистичког образовања. Приступљено је формирању нових специјализованих институција марксистичког образовања као што су марксистички центри и политичке школе. На X конгресу СКЈ је одлучено да се још интензивније ради на марксистичком образовању и идејно-политичком оспособљавању, којим би се преко различитих облика обухватило целокупно чланство.

На тај начин у последњој деценији у нашем друштву, као резултат систематског развијања институционалне основе идејног рада у Савезу комуниста, створен је систем марксистичког образовања, чија је битна карактеристика разуђеност и масовност сталних и повремених облика. Различити облици марксистичког образовања су утемељени широко почев од основних организација Савеза комуниста, до највишег нивоа његове организације (регионалне политичке школе и на савезном нивоу Политичка школа „Јосип Броз Тито" у Кумровцу.

(2) Вид Едвард Кардељ, *Револуционарна пракса и марксистичко образовање*, Београд, 1975. стр. 27—28.).

(3) Платформа за X конгрес СКЈ, *op. cit.*, стр. 112.

(4) *Ibid.*, стр. 139.

У периоду од 1978—1981. године радило је 1836 политичких школа и похађало их је 126.066 полазника. У исто време је разним курсевима и семинарима обухваћено 485.984 члана СК, а омладинским политичким школама — 196.517 младих људи. Основани су марксистички центри при свим републичким и покрајинским, а затим и при многим градским и општинским организацијама СК(5). Овим подацима треба додати и оне који се односе на „остваривање програма идејно-политичког оспособљавања и марксистичког образовања чланова ООСК" (на пример, 1982. године њиме је било обухваћено око 75% чланова СК Србије(6).

Поред тога у протеклих десет година СКЈ је као непосредни организатор или иницијатор организовао низ саветовања, научних скупова, међународних симпозијума, колоквијума и сл. Поменимо најзначајније. Почев од 1976. год. у Цавтату се одржава „Округли сто Међународне трибине" у чијем раду је до сада учествовало 558 марксистичких и социјалистичких теоретичара и активиста из осамдесет земаља света и око 240 југословенских научних радника. Од 1981. године марксистички центри организују сваке године „Недеље марксистичких расправа", које су до сада окупиле око 1000 наставника марксизма(7).

У овом периоду нагло је интензивирано објављивање марксистичке литературе. „Док је 1971. године (године у којој је издато најмање марксистичких дела у целом послератном развоју) број издатих марксистичких дела чинио око 0,3% у односу на укупни број издатих књига (а њихов тираж био мањи од 0,1% укупног тиража), почетком седамдесетих година број издатих марксистичких књига чинио је око 3% у односу на укупан број издатих књига"(8). Поред тога у наставне програме за средње школе и већи број факултета уведен је марксизам у форми посебног предмета.

Наведени подаци речито говоре да је досадашња активност СКЈ и друштва у овој области дала неспорне резултате, особито у погледу ширине и разноврсности облика којима се сваке године обухватају стотине хиљада чланова Савеза комуниста, великим делом радника, и, особито, омладине. Доиста, у СКЈ и друштву у целини, учињени су у том правцу досад озбиљни напори и уложена знатна средства(9), ангажовани бројни кадрови на реализацији програма марксистичког образовања и стечена значајна (позитивна и негативна) искуства.

IV

Ова нагла експанзија форми марксистичког образовања у многоме је била праћена становитим слабостима. Она је, пре свега, била и

(5) Вид. Милош Николић, *Марксистичко образовање: ситуације, проблеми, перспективе*, *„Определења"*, бр. 11/1984. стр. 117—118.

(6) *Материјали са саветовања о марксистичком образовању*, Марксистички центар ОСК у Београду, фебруар, 1984.

(7) Пада у очи да, упркос овако бројним и развијеним облицима идејно-политичког и марксистичког образовања, не постоји ни један организовани облик систематског идејно-политичког оспособљавања руководства у СК и другим друштвено-политичким организацијама.

(8) Милош Николић, *op. cit.*, стр. 118.

(9) У 1982. години према расположивим подацима утрошено је 496.509.175 динара за финансирање идејно-политичког оспособљавања и марксистичког образовања чланова СКЈ из средстава партијске чланарине. Утрошак средстава по републикама и покрајинама је следећи: СК БиХ 53.781.678, СК Црне Горе 18.796.390, СК Хрватске 82.133.857, СК Македоније 7.534.933, СК Словеније 57.963.606, СК Србије (са ПК) 206.822.823, (СК Војводине у горњој суми 67.427.737), организација СКЈ у ЈНА 32.984.954, организације СК у органима и организацијама Федерације 4.902.873, и дотације ЦК СКЈ Политичкој школи СКЈ 31.588.060. (Подаци Одељења за финансијске послове Радне заједнице у ЦК СКЈ).

остала оптерећена *волунтаризмом* и *формализмом*. Сматрало се да је довољно политичким ауторитетом увести разгранат систем марксистичког образовања који ће сам од себе дати крупне ефекте; да ће квантитативни раст (броја разних политичких школа и њихових полазника, посебних предмета у школама и факултетима, марксистичких књига, часописа, скупова итд.) уродити и задовољавајућим квалитетом. На жалост, то се није догодило. Упркос фасцинирајућим квантитативним резултатима постигнути квалитет марксистичког образовања није ни издалека задовољавајући.

Томе су се даље придружили: *просветитељски приступ*, недопустиве *импровизације* и *теоријско-методолошке једностраности и вулгаризације* у реализацији концепта марксистичког образовања. На тај начин широко су отворена врата крупним слабостима које имају изузетне негативне ефекте на читав процес марксистичког образовања. Поменимо само неке.

1. *Некритичност и апологетизам.* Разумљиво је да је првенствени задатак марксистичког образовања у школама и Савезу комуниста да афирмише главне вредности социјализма и југословенског друштва. Међутим, уколико се остане само на томе, по правилу се западa у црквено-сколастичко проповедање које одбија ученике и полазнике тако да се јављају проблеми, па чак и ефекти са супротним дејством: довођење у питање и одбацивање тих вредности. Истраживања указују да такав, у суштини, некритички приступ и апологетски однос према постојећој друштвеној стварности провејава из већине ставова полазника политичких школа(10).

Стиче се утисак да се у постојећим облицима марксистичког образовања јавља својеврсна догматизација марксизма, који, неретко, служи за оправдавање сваке текуће политичке мере. Такав начин мишљења нужно пада у голу апологетику и не даје одговоре на сложене и тешке противречности које прате социјалистички преображај друштва у свету и код нас. Стога не треба да изненађује што такви марксистички садржаји не привлаче младе људе, отупљују њихову критичку свест, снижавају мотивацију за политичко ангажовање, погодују политичкој апатији или разочарању у акције које се воде, стварају идејну дезорганизацију у главама људи.

2. *Нормативизам и институционализам.* Нормативистичка свест је нарочито присутна у проблематици југословенског друштва. Ово се може објаснити тиме што се у обради темељних садржаја програма о југословенском друштву полази од уставних норми Закона о удруженом раду што је разумљиво, али се на томе и завршава — што је недопустиво. Анализа програма и ставова ученика-полазника сугерише закључак да је настава марксизма преоптерећена институционализмом, формално-правним приступом, нормативном страном живота. То ствара велики раскорак између онога што треба да буде (и само је делимично остварено) и онога што јесте, што се реално у друштву збива. На тај начин стварни раскорак између норми и реалног стања друштвених односа

(10) У истраживању ефеката марксистичког образовања у Вечерњој политичкој школи СК Београда, на пример, показало се да 52% полазника сматра да је социјализам друштвено-економска формација у којој не постоје класе, а 13% је неодлучно.

који је тешка реалност југословенског друштва, као да не постоји. Између света норми и стварног стања успостављено је лажно јединство.

Поред тога, у самој интерпретацији Марксове теорије јавља се и један својеврсни нормативизам. Наиме, ради се о таквој интерпретацији марксизма која, нимало не мари за стварне историјске и друштвене токове и противречности, те остаје на егзегези и препричавању Марксових текстова.

3. Уместо излагања суштине одговарајућих друштвених феномена, настава марксизма често остаје на нивоу појавног, феноменолошког. Стога она не досеже до неопходног и нужног теоријског нивоа и растаче се у дескрипцијама, псеудодефиницијама итд. Као консеквенцу, или појавну манифестацију ове тенденције имамо широку појаву *вербализма* и *историцизма* у настави марксизма.

4. У постојећим облицима марксистичког образовања присутан је метод рада који се базира на традиционалном црквено-школском педагошком поступку, непримереном критичко-револуционарном бићу самог марксизма и сензибилитету данашњих младих људи. То је метод стицања готових знања и коначних истина, и који у суштини онеспособљава људе да мисле својом главом. Од обданишта, основне школе до факултета деца се уче да наизуст и беспоговорно понављају оно што им наставник каже, без шансе да о томе створе своје мишљење. Овим проблемима се придружују и они везани за кадрове, литературу, програме и слично.

Данас се незадовољство постојећим концептом марксистичког образовања све отвореније исказује и као незадовољство традиционалним образовањем у целини. Стога се мора трагати за другачијим могућностима алтернативног хуманистичког образовања, које би апеловало на човеково *ја*, и које би било саставни део критичке свести у времену у којем се живи. Притоме нам мора бити јасно да превазилажење слабости постојећег марксистичког образовања у партији и друштву, није могуће без захватања области које су у његовом ширем окружењу, без решавања проблематике целине друштва. Јер, поменути проблеми идејног рада и марксистичког образовања само су индикатор много сложенијих и крупнијих проблема СКЈ и глобалног друштва.

Mr. Jovica Trkulja,
Assistant of the Faculty of Law in Belgrade

THE LEAGUE OF COMMUNISTS OF YUGOSLAVIA AND THE TENDENCY OF INTELLECTUAL LAZINESS

Summary

In the activity of every political party, and particularly of the communist party, it is possible to distinguish two phases. The first one, when the party strives to conquer power and expresses exceptional intellectual activity, since important sources of its ability to be effective and to influence the masses are found in the strength of intellectual arguments and in ideological consistency. And the second one, when that same party, after taking over the power, begins to express the tendency of intellectual laziness. The party is leaning more and more on the authority of power and of »ideological appara-

tus«, while less on the autonomous critical practice and strength of intellectual argumentation.

The League of Communists of Yugoslavia is quoted as an exception to this usual tendency. Namely, while keeping specific distance from the power, it succeeded to resist the tendencies of revolutionary and intellectual becoming lazy. But not entirely. After taking over the power, that tendency shall emerge in the practice of the Communist Party of Yugoslavia (namely, of the LCY) in various forms, in the high tide and ebb tide in the level of Party ideological-political consciousness and capacity for action. Along these lines the author analyzes three periods experienced by Yugoslav communist party in its ideological-political activities. His basic thesis is that overcoming of the existing weaknesses of ideological-political, namely marxist education, both in the Party and in society, is not possible without interventions in the wider surroundings, namely without settling the problems of the global society.

Mr. Jovica Trkulja,
assistant à la Faculté de droit à Belgrade

LIGUE DES COMMUNISTES DE YUGOSLAVIE ET LA TENDENCE DU DESOEUVREMENT INTELLECTUEL

Résumé

Dans l'action de tout parti politique, communiste particulièrement on distingue deux phases. La première, où le parti aspire à prendre le pouvoir tout en manifestant une activité intellectuelle exceptionnelle. C'est dans la force des arguments intellectuels et dans la conséquence idéologique que resident les puissantes sources de ses capacités, d'action et surtout de son influence sur les masses. Et la deuxième où ce même parti, après avoir pris le pouvoir, commence à manifester la tendence du desoeuvrement intellectuel. Il s'appuie de plus en plus sur l'autorité du pouvoir et des »appareils idéologiques« et moins sur la pratique critique autonome et sur la force des arguments intellectuels.

La Ligue des communistes de Yougoslavie est cité en exception à cette tendance légale. Car en conservant une certaine distance par rapport au pouvoir elle a réussi à resister aux tendances du desoeuvrement révolutionnaire et intellectuel. Mais pas tout à fait. Après la prise du pouvoir, la tendance mentionnée se manifestera dans la pratique du P.C.Y. (soit L.C.Y) en diverses formes, avec des hausses et des baisses au niveau de la conscience idéologique — politique du parti et les capacités d'action. C'est dans ce sens que l'auteur analyse trois périodes que le parti communiste de Yougoslavie a traversé dans son action idéologique — politique. Sa thèse fondamentale est qu'il n'est pas possible de surmonter les faiblesses de l'actuel travail idélogique et politique de l'éducation marxiste dans le parti et dans la société, sans englober les domaines qui sont dans son entourage plus large, sans solutions apportées à la problématique de la société globale.

UDK — 349.2

др Боривоје Шундерић,
доцент Правног факултета у Београду

НЕКОЛИКО ОПШТИХ НАПОМЕНА О ОСТВАРИВАЊУ ПРАВА НА РАД

I

Израсло кроз борбу радника у XIX веку(1) као резултат политичког захтева радничке класе „који је вукао корене из тежње и борбе за решавање социјалних и економских проблема, беде и незапослености(2), право на рад данас представља једно од основних права човека које највећи број држава у савременом свету зајемчује као формално право.

Идеја права на рад налази своје правно уобличење(3) и почетке своје реализације отварањем националних радионица за време фебруарске револуције у Француској 1848. године(4), што уједно представља и први покушај у историји реализације једног социјалног програма створеног под утицајем доктрине социјалутопизма(5). Устави многих капиталистичких земаља који су донети после другог светског рата садрже одредбе о праву на рад које се „у крајњој линији своде на обезбеђење запослења".

Право на рад у буржоаској теорији се своди на слободу рада(6), а његова реализација треба да се обезбеђује применом политике пуне запослености. Остваривање права на рад било би могуће, према неким схватањима, ако би држава својим посредовањем успела да на делу оствари политику пуног запошљавања, а то значи да сваки грађанин који жели да ради може конкретно остварити слободу рада, закључивањем са послодавцем, на основу његовог избора, уговор о раду(7).

Међутим ако право својом снагом не настоји да осигура радницима стабилност запослења на основу једнаког права рада, онда и слобода рада, истичу неки теоретичари, не представља ништа друго него обману(8).

(1) G. H. Camerlynck, Gerard Lyon — Gaen, *Droit du travail* Paris 1978, *p.* 15; Michel Despax, *Le droit du travail*, Paris, 1977, *p.* 28.

(2) Р. Пешић, *Радно право*, Београд, 1966. *стр.* 112.

(3) Види више о развоју идеја права на рад код: Н. Тинтић, *Право на* рад, „Наша законитост" бр. 8—9/1953; Р. Пешић, *Радно право, op. cit.*, стр. 112—120; А. Балтић, М. Деспотовић, *Основи радног права Југославије са социологијом рада*, Београд, 1978. стр. 142—152; Н. Тинтић, *Радно и социјално право*, књ. 1. Н. Новине Загреб, 1969, стр. 65—80; В. Брајић, *Право на рад*, „Анали Правног факултета у Београду", бр. 1—3/1973; Д. Паравина, *Начело права на рад*, „Правни живот" бр. 12/1979: П. Раденовић, *Неки проблеми (не) запослености у савременим условима рада, Социологија рада* (група аутора), Београд 1973, стр. 519—562; М. Деспотовић, *Право на рад*, док. дисертација, Београд 1955.

(4) Доношењем Декрета од 25. II 1848.

(5) G. H. Camerlynck Gèrard Lyon Caen, *op. cit.*, *p.* 7.

(6) В. Брајић, *op. cit.*

(7) M. Despax, *op. cit.*, *p.* 28; J. Villain, *Le droit du travail*, „Rev. de l' act population", 1964. p. 64.

(8) G. H. Camerlyck, Gerard Lyon — *op. cit.*, *p.* 50; M. Despax, *op. cit.*, *p.* 28.

Право на рад у капиталистичком систему је обична декларација, оно као „апстрактно" право не може бити признато у односу на одређеног послодавца који би у овом случају био дужник запослења *(débitier d'emploi)* јер би то значило угрожавање његове слободе рада(9). Ову мисао Маркс је још средином 19. века изразио следећим речима: „Право на рад је у буржоаском смислу бесмислица, једна побожна жеља, али иза права на рад стоји власт над капиталом(10). Велики број запослених у привреди капиталистичких земаља није резултат остваривања права на рад, тј. његове економике, правне и морално-политичке гаранције, већ резултат економских потреба за радном снагом(11). Остваривање права на рад подразумева рад ослобођен експлоатације, а рад под економском принудом не значи остваривање права на рад, него негацију права на рад(12).

С друге стране у савременим буржоаским друштвима предузимају се многобројне мере за остваривање политике пуне запослености све у циљу обезбеђења економске и политичке стабилности друштва и очувања постојећег система(13).

II

Према уставима и законодавству социјалистичких земаља право на рад се одређује као зајемчено добијање рада уз награду која одговара количини и каквоћи уложеног рада.

У уставима и законодавствима ових земаља утврђују се гарантије које стварају реалне могућности за практично остваривање права на рад сваког за рад способног човека(14). Но, правни системи ових земаља садрже и одредбе о дужности рада према којима је свако, ко је способан за рад, дужан учествовати у стварању средстава неопходних за његов живот и за благостање друштва. У овим земљама је развијен социјалистички принцип „свеопштости рада" који значи забрану експлоатације човека од стране човека, тј. гаранцију слободе од експлоатације(15). Принцип „свеопштости рада" посматран са правног становишта изражава и обухвата норме радног права које регулишу следеће: 1) обавезност рада за грађане; које 2) гарантују им право на рад и 3) гарантују реално запошљавање(16). Овај принцип изражава дијалек-

(9) M. Despax, *op. cit., p. 28; H. Blaise, Les garanties juriduques du droit travail* — Међународни конгрес за управно право, Хамбург 1962.

(10) К. Маркс — Ф. Енгелс, *Изабрана дела*, том 1, Београд стр. 119.

(11) П. Раденовић, *Карактер и садржина права на рад у социјализму са посебним освртом на СССР*, „Анали П. Ф. Б" бр. 3—4/1968. године.

(12) Б. Благојев, Самоуправни радни односи у Југославији, Београд, 1981. године, стр. 28.

(13) В. Брајић, *Радно право*, Београд 1983, стр. 92.

(14) За потврду овог става наводимо примера ради чл. 24. Устава ДР Немачке од 1968, у чијем ставу 3 стоји „Да се право на рад зајемчује социјалистичком својином средстава за производњу; социјалистичким планирањем и руковођењем друштвеним процесом репродукције; сталним и планским порастом социјалистичких производних снага и продуктивности рада; доследним спровођењем научно-техничке револуције; сталним образовањем и усавршавањем грађана и јединственим социјалистичким радним правом. Сличне одредбе о факторима који обезбеђују право на рад садржи и чл. 68. ст. 2. Устав НР Пољске од 22 јула 1957. са допунама од 16. II 1976. објављен у „Савременое полское право" № 3/4 и др. Устави земаља социјалистичке заједнице.

(15) Вид. E. I. Kozlovoj и B. S. Ševyova, *Sovetskoe gosudarstvennoe pravo*, Moskva 1978. *str.* 167; A. D. Zajkin, *Sovetskoe trudovoe pravo*, Moskva, 1979, *str.* 54—57; N. T. Aleksandrov, *Sovetskoe trudovoe pravo*, Moskva 1959. *str.* 53—55; V. K. Miranov, *Trudovoe pravo* (evropejskih socijalističkih stran) Moskva 1963, *str.* 16—19.

(16) A. D. Zajkin, *op. cit., str.* 52.

тичко јединство ове три групе норми. Право на рад и обавеза рада су појмови који су повезани међу собом, али то не значи да су идентични(17). Право на рад се јавља као објективна претпоставка остваривања дужности рада, јер би у противном дужност рада имала формалан карактер(18). Обавезност рада не противречи слободи рада, насупрот схватањима у буржоаској теорији која истичу да она представља ограничење слободе рада. Ово се објашњава, с једне стране, тиме да циљ социјалистичке револуције није био у ослобођењу човека од рада, већ у ослобођењу рада од експлоатације и, с друге стране, у постепеном прерастању рада у праву животну потребу за рад способног човека(19).

Оно што се посебно истиче да представља предност социјализма у односу на капитализам, у сфери остваривања права на рад, јесте да социјалистичка организација рада гарантује сваком грађанину не само слободу од експлоатације него и слободу од незапослености(20). Принцип права на рад гарантује се и заштитом од неоснованог одбијања пријема на рад(21) и од незаконитог отпуштања радника и службеника, као и бригом државе о запошљавању категорија радника којима је нужна помоћ (младих, лицима са умањеном радном способношћу и др.(22). Међутим, када је у питању буржоаско друштво, онда се истиче да се незапосленост у капитализму у условима научно-техничке револуције неминовно увећава и да као „Дамоклов мач" виси над сваким радником(23).

Произлази да су земље „социјалистичке заједнице" ликвидирале незапосленост а самим тиме и решиле проблеме остваривања права на рад. Свакако, ако би се право на рад поистоветило са добијањем запослења, онда би се овакви теоретски и политички ставови могли и прихватити. Но, право на рад се, међутим, не може свести само на добијање запослења. Оно обухвата и слободу рада, управљање радом и др. елементе, што наведеним ставовима даје сасвим другчије значење.

III

Право на рад у Југославији зајамчено је у члану 159. *Устава СФРЈ* од 1974. године. Устав Југославије не садржи одредбе о дужности рада, већ он зајемчује слободу рада(24). Слобода рада подразумева да свако слободно бира своје занимање и запослење. Обезбеђењу слободе запошљења доприноси Уставом утврђено начело према којем је сваком грађанину под једнаким условима доступно свако радно место и функција у друштву(25). Грађанин Југославије није обавезан да ради а принудан рад је изричито забрањен(26).

(17) O. B. Mironov, *Osnovnye principy sovetskogo trudovogo prava*, Moskva, 1977, *str.* 82.
(18) A. E. Pašerstnik, *Pravo na trud, str.* 30.
(19) O. B. Mironov, *op. cit.*, Moskva 1977. *str.* 83.
(20) О. Б. Миронов, *ibid.*, стр. 84.
(21) A. D. Zajkin, *op. cit., str.* 55.
(22) Вид. чл. 9. *Osnova zakonodateljstva o trude SSSR*, „Normativny akty o trude", Москва, 1973. стр. 9.
(23) A. D. Zajkin, *op. cit., str.* 55.
(24) Вид. ст. 1 чл. 160 *Устава СФРЈ.*
(25) Вид. стр. 3, чл. 160, *Устава СФРЈ.*
(26) Вид. стр. 4, чл. 160, *Устава СФРЈ.*

Експлоатација туђег рада се забрањује нормом која одређује да једино рад и резултати рада одређују материјални и друштвени положај човека и да нико не може стицати ни непосредно ни посредно материјалне и друге користи на основу експлоатације туђег рада(27). Овај уставни принцип учвршћује се и одредбом која прописује да грађанин који неће да ради а способан је за рад, не ужива права и заштиту која припада на основу рада(28). Као што је истакнуто у праву Југославије обавеза рада, која у основи значи забрану експлоатације(29), није изричито прописана, али из одређених одредби Устава произлази да се само на основу сопственог рада могу стицати средства за живот, чиме се изражава неопходност рада.

Право на рад у Југославији не своди се само на запослење, које се остварује заснивањем радног односа. Треба истаћи да се ово право остварује у условима друштвене својине и самоуправљања које му даје један нов квалитет. Заснивање радног односа у условима друштвене својине и самоуправљања не представља само начин спајања радника са средствима за рад и облик удруживања рада радника у друштвени процес рада, него и основ за учешће радног човека у изградњи новог социјалистичког самоуправног друштва(30). Нема самоуправљања без остваривања права на рад, јер како каже проф. Ј. Борђевић, оно претпоставља активност и рад у складу са нормом „ко ради, тај и самоуправља"(31). Према томе у условима друштвене својине и самоуправљања радник тек заснивањем радног односа стиче право на самоуправљање(32), и тако право на рад постаје нужан елеменат самоуправног система(33). Право на рад у условима друштвене својине и самоуправљања не своди се, као што смо већ истакли, само на запошљење, већ му „самоуправљање даје једну пунију садржину", тј. оно његовог носиоца „враћа из отуђења" и чини да учешће у процесу производње губи карактер рада као робе(34). Право на самоуправљање као један од елемената радног односа значи „да сваки радни човек равноправно са другим радним људима, одлучује о свом раду, о сопственим и заједничким интересима и о усмеравању друштвеног развитка, остварује власт и управља другим друштвеним пословима(35). Дакле, самоуправљање је то, које утиче да процес остваривања рада буде хуман, слободан и стабилан процес, који не може бити прекинут услед организационих и технолошких разлога, већ само у случајевима предвиђеним у закону. То значи да на садашњем степену нашег развоја постоји могућност да се раднику који је већ у радном односу гарантује сталност рада, али се не може гарантовати

(27) Вид. стр. 1 и 2 чл. 11 *Устава СФРЈ.*

(28) Вид. стр. 6 чл. 159. *Устава СФРЈ.*

(29) В. Брајић, *op. cit., str.* 91.

(30) А. Балтић, *Уставно начело у области рада и међусобних односа у удруженом раду*, „Архив за правне и друштвене науке" бр. 1—2/1976 године.

(31) Ј. Борђевић, *Уставно право*, Београд 1975. стр. 362.

(32) Тако проф. R. Kyovski истиче да се „право на самоуправљање остварује тек радом у радној организацији и да радни односи чине везу на основу које радници стичу право на самоуправљање" — види чланак, *Право на рад у југословенском самоуправном систему*, „Архив за правне и друштвене науке" бр. 1/1971, исто мишљење износи и проф. А. Балтић у раду, *Радни односи у систему самоуправљања*, „Архив за правне и друштвене науке" бр. 1/1971.

(33) Вид. М. Деспотовић, *Право на рад и радничко самоуправљање*, „Архив за правне и друштвене науке" бр. 2—3/1957; Н. Тинтић, *Право на рад у увјетима радничког самоуправљања*, *„Архив за правне и друштвене науке"* бр. 2—3/1957.

(34) М. Деспотовић, *op. cit.*, Ј. Борђевић, *Слобода и одговорности човека у самоуправљању*, *„Марксистичка мисао"* бр. 4/1979.

(35) Вид. Начело II, тач. 3 ст. 3 *Устава СФРЈ.*

одједанпут запошљење што значи да је право на рад још увек програмско начело, а никако субјективно право грађанина(36).

IV

Данас у свету се не постављају проблеми у вези са правним гарантовањем права на рад, јер њих може решити свака држава, тако што ће нормама зајемчити сваком право на запошљење, али се постављају проблеми како створити, у првом реду друштвено-економске и социјалне услове, за његову реализацију у стварности. За права човека су од битне важности материјална и друга средства за њихово остваривање, јер „права сама за себе, ма како била формулисана — ако нису обезбеђена средства, путеви и начин њиховог остваривања битно не мењају положај бовека у друштвеним односима(37). То значи да је и „запослење гарантовано грађанину само у друштву у коме је проглашено право на рад и ако је оно не само законским већ материјалним односима обезбеђено"(38).

Остваривање права на рад представља један врло сложен процес, који подразумева постојање класних, друштвених, економских и правних услова у једном друштву. Услови за остваривање права на рад су многобројни и врло комплексни али се могу остварити у социјалистичкој држави коју карактерише власт радничке класе, прелажење приватне својине у друштвену и релативно висок степен економског развоја(39). Погрешно би било извести закључак да социјализам сам по себи аутоматски обезбеђује право на рад, јер то би значило губљење из вида чињенице да „свака социјалистичка земља није једно утопијско и аутархијско острво, већ историјски, временски и просторно одређена стварност у којој су условљени сви принципи друштва и захтјеви човјека. Од ове реалне институције, зависи и степен остваривања права на рад"(40).

Право на рад у Југославији је још увек програмско начело, које не даје грађанину субјективно право на запослење(41). Услови који спречавају остваривање права на рад су економске природе и леже првенствено у ниском степену развоја производних снага. Поводом захтева да се право на рад призна као субјективно право на запошљење, истакнуто је да „треба водити рачуна о чињеници да постојећи ниво развитка производних снага чини да се њихово схватање као захтев може начелно прихватити као исправно али је у садашњим условима тај захтев неостварљив(42). У савременим условима право на рад у Југославији односи се, пре свега, на заснивање радног односа, али се не исцрпљује само у томе. Међутим, то не значи да свако има право да

(36) R. Kyovski, *Радни односи у систему самоуправљања op. cit.*

(37) Е. Кардељ, *Правци развоја политичког система социјалистичког самоуправљања*, Београд 1978, стр. 141.

(38) Ј. Борђевић, *Социјалистичко самоуправљање и слободе човека и њихова заштита*, „Архив за правне и друштвене науке", бр. 3/1979.

(39) Д. Паравина, *Начело права на рад, op. cit.*

(40) Ј. Борђевић, *Уставно право*, Београд, 1975, стр. 363.

(41) R. Kyovski, *Право на рад у југословенском самоуправном систему, op. cit.*

(42) В. Брајић, *Међусобни радни односи радника у удруженом раду*, „Енциклопедија имовинског права и права удруженог рада", том. II Београд 1978, стр. 188; А. Николић, *Остваривање права на рад*, „Ревија рада" бр. 6/1979.

му се обезбеди радно место које он жели и у време када он то тражи, нити пак обавезу друштва да му то обезбеди(43).

Dr. Borivoje Šunderić,
Assistant Professor of the Faculty of Law in Belgrade

SOME GENERAL REMARKS ON THE REALISATION OF THE RIGHT TO WORK

Summary

The right to work is one of the basic rights of man and it is regulated by law both in the legal system of the capitalist countries and in that of the socialist ones. However, it is relatively easy to formulate in legal terms the right to work, but it is much more difficult to ensure material prerequisites for its realisation in every-day life. In the bourgeois countries the right to work is reduced to the freedom of labour, while its realisation should be ensured by implementing the full employment policy. That means that the right to work in these countries is reduced, in the final analysis, to ensuring employment. This right in the capitalist countries is usually a declaration, since behind the right to work (as Marx says) there is the power over capital. As an »abstract« right, it can not be recognized in relation to the concrete employer, since this would endanger his freedom of labour.

In the socialist countries the right to work is a right to obtain work, which is paid in accordance to the quantity and quality of labour. Legal systems of these countries contain provisions on the duty to work, according to which every individual able to work has to participate in creating the means necessary for his living and for the welfare of society. The principle of »generality of work« means the prohibition of exploitation, namely the guaranty of the freedom from exploitation. That which is particularly pointed out as an advantage of socialism, as contrasted to capitalism, in the sphere of realisation of the right to work, relates to the fact that the socialist organisation of labour guarantees to every citizen not only the freedom against exploitation, but also the freedom from unemployment.

The right to work is guaranteed in Yugoslavia by the Constitution of the SFR of Yugoslavia of 1974, in its article 159. That right is effected by means of establishing labour relationship in the conditions of social ownership and self-management. It is not reduced only to employment, but rather becomes a prerequisite for participation by workers in the self-management process in concordance to the norm »the one who works — takes part in self-managing too«. The right to work in Yugoslavia is still a program principle, which does not provide a citizen with a subjective right to enter employment. The conditions preventing the realisation of right to work are of an economic nature and they are found in the low level of development of production forces.

Dr Borivoje Šunderić,
proffesseur agrégé à la Faculté de droit à Belgrade

QUELQUES MENTIONS D'ORDRE GÉNÉRAL SUR LA REALISATION DU DROIT AU TRAVAIL

Résumé

Le droit au travail est l'un des principaux droits de l'homme qui est reglé par des normes tant dans le système juridique des pays capitalistes

(43) В. Брајић, *Међусобни радни односи, op. cit.*, стр. 188.

que dans les systèmes juridiques des pays socialistes. Il est cependant assez simple de formuler juridiquement le droit au travail, mais il est bien plus difficile d'assurer les suppositions materielles pour sa réalisation dans la vie quotidienne. Dans les pays bourgeois le droit au travail se résume à la liberté du travail et sa réalisation doit être assurée par l'application du plein emploi. Ainsi donc dans ces pays là le droit au travail se résume en somme à assurer l'emploi. Dans le système capitaliste, ce droit est habituellement une déclaration, car derrière le droit au travail (comme le dit Marx) il y a le pouvoir sur le capital. Ce droit en tant qu'abstrait ne pourrait être reconnu par rapport à un employeur déterminé car ceci mettrait en péril sa liberté de travail.

Dans les pays socialistes, le droit au travail présente le droit de recevoir du travail qui est payé conformément à sa quantité et sa qualité du travail. Les systèmes juridiques de ces pays contiennent des dispositions sur les devoirs du travail, selon lesquelles toute personne capable de travailler est tenue de prendre part à la création des moyens indispensables à sa vie et au bien — être de la société. Le principe de la »généralisation« du travail signifie l'interdiction de l'exploitation, c'est à dire la garantie de la liberté contre l'exploitation. Ce qui est surtout souligné comme étant l'avantage du socialisme par rapport au capitalisme dans le domaine de la réalisation du droit au travail, c'est que l'organisation socialiste du travail garantit à chaque citoyen, non seulement la liberté contre l'exploitation mais aussi la liberté contre le chômage.

En Yugoslavie le droit au travail est garanti par la Constitution de la RSFY de 1974, art. 159. Il se réalise par l'établissement des rapports de travail dans les conditions de la proprieté sociale et de l'autogestion et ne s'assume pas seulement dans l'emploi, mais devient supposition de la participation des travailleurs à l'autogestion conformément à la norme »celui qui travaille autogère aussi«. En Yugoslavie, le droit au travail est encore toujours un principe de programme, qui ne donne pas au citoyen le droit subjectif à l'emploi. Les conditions qui empèchent la réalisation du droit au travail sont de nature économique et résident dans le faible niveau de développement des forces de production.

СВЕЧАНА АКАДЕМИЈА ПОСВЕЋЕНА ПРЕДСТАВЉАЊУ КЊИГЕ ЂОРЂА ТАСИЋА

На Правном факултету у Београду, уз присуство чланова породице, угледних гостију, наставника, сарадника и студената Правног факултета, одржана је 14. маја 1985. године Свечана академија посвећена професору др Ђорђу Тасићу и представљању књиге *Избор расправа и чланака из теорије права.*

Књигу (стр. 426) је издала Српска академија наука и уметности 1984. године а приредио ју је, готово у потпуности, изражавајући на тај начин личну привржености и поштовање према човеку чији је ученик био, академик професор др Радомир Лукић, сигурно најаутентичнији познавалац дела Ђорђа Тасића.

Појављивање ове књиге представља свечарски догађај у збивањима везаним за нашу правнотеоријску науку, пре свега због изузетног дела и личности Ђорђа Тасића, а затим и због тога што је од рата до сада ово први случај поновног објављивања радова из наше не тако давне научне прошлости, што представља пример за углед и подстицај за чување и неговање сопствене културне баштине и непролазних вредности у њој.

Разлози за оживљавање сопствене научне прошлости нису само емотивне природе. И Рационалан однос према традиционалној домаћој мисли неопходан је у процесу изграђивања сопствене науке прилагођене конкретним друштвено-историјским околностима и специфичностима. У том смислу, потребно је ослобађање од аутоматизованог утицаја са стране, некритичког преузимања туђих научних решења и систематско истраживање нашег правнотеоријског наслеђа, његове историје и одраза у савременој науци.

Ако се савременом правном науком означи правна мисао која се развијала после другог светског рата, непосредна правна прошлост обухвата период између два рата. Правну стварност тог времена истраживали су, објашњавали и научно обликовали С. Јовановић, Ж. Перић, Т. Живановић, Иво Крбек, С. Франк, Ж. Спасојевић, Н. Катичић, Г. Кушеј, Б. Марковић, Б. Фурлан, Ђ. Тасић и други.

Ђорђе Тасић је несумњиво великан наше научне мисли, и то не само мерене стањем науке времена у којем је живео и стварао, већ и са становишта резултата савремене науке.

Рођен је 25. октобра 1892. године у Врању, дипломирао је на Правном факултету у Београду и 1920. године докторирао с тезом *Проблем оправдања државе.* Предавао је на правним факултетима у Суботици и Љубљани, а 1930. године, као редовни професор, долази на Правни факултет у Београду где је предавао Увод у право (Енциклопедију права). Августа 1943. године је ухапшен и стрељан због неприхватања фанатизма фашистичког режима.

Његов радни век је био кратак, али богат садржајима из области филозофије, социологије и теорије права. Објавио је неочекивано и не-

вероватно много радова у земљи и иностранству и тиме нашу науку извукао из провинцијских оквира. Свестрана и изузетна личност одразила се и у његовом научном раду.

Целокупно његово дело одише савременошћу. Он је створио оригиналну, нетрадиционалистичку теорију права, без приклањања ауторитативним узорима, у оквиру својег времена и за своје време. Без оптерећења главних научних струјања тог времена, створио је науку, и у концепцијском и у садржинском смислу, по сопственој мери. Афирмисао је социолошки метод у правној науци. Уз пуно научно поштовање и коректност у комуникацији са ученима различитим од његовог и њему неприхватљивим, извршио је брилијантну синтезу нормативизма и социологизма. Уважавајући у пуној мери друштвену реалност и динамичност права у својим конкретним научним решењима, дао је допринос у решавању дилема пред којима је била правна наука међуратног раздобља. Особен стил у излагању, стил врijућег духа, вратоломног трка, тежак и понекад неухватљив, мисао разуђена, нијансирана, велике дубине и густине, представља спољну карактеристику Тасићевог умног сагледавања друштвене и правне стварности.

Све то, и још много више, окупило је његове поштоваоце на овој Академији.

У име Организационог одбора скуп је поздравио декан Правног факултета у Београду, проф. др Владимир Јовановић. О личности и делу проф. Борђа Тасића требало је да говори академик Радомир Лукић, али како он због болести није присуствовао Академији, прочитани су одговарајући делови предговора књиге коју је приредио. О Борђу Тасићу као државно-правном мислиоцу говорио је проф. др Стеван Врачар, а о значају књиге проф. др Борђа Тасића *Избор расправа и чланака из теорије права* излагао је доц. др Данило Баста. Проф. др Будимир Кошутић говорио је о схватању професора Борђа Тасића о државним функцијама и, на крају, асист. мр Радмила Васић о појму права у теорији проф. Борђа Тасића.

мр Драган Митровић и мр Радмила Васић

ПЕТИ МЕЂУНАРОДНИ СИМПОЗИЈУМ ВИКТИМОЛОГИЈЕ

У Загребу је од 18. до 23. августа у организацији Светског виктимолошког друштва и Свеучилишта у Загребу одржан Пети међународни симпозијум виктимологије. Овај репрезентативни скуп окупио је преко три стотине учесника из око педесет земаља и пружио увид у ступањ развоја једне дисциплине за коју данас у свету очигледно влада изузетан интерес.

Виктимологија (одн. учење о жртви) је релативно млада дисциплина. И поред тога што је проблем жртве кривичног дела узгредно додириван у криминолошкој литератури одавно, иако су на различито учешће жртве у настанку кривичног дела указивали још позитивисти, представници социолошке школе, као и амерички криминолози пре другог светског рата, првом виктимолошком студијом сматра се чувено дело H. v. Hentiga *The Criminal and his Victim* из 1948. године.

На развој виктимолошких идеја снажан утицај извршили су међународни симпозијуми виктимологије који се од 1973. сваке године одржавају у различитим земљама. Први такав скуп, у Јерусалиму, омогућио је међународно признање виктимологије као посебне истраживачке дисциплине. Други међународни симпозијум, Бостон 1976. бавио се највећим делом обимом и перспективом ове дисциплине. На Трећем, Минстер 1979. створени су услови за оснивање Светског друштва виктимолога, док су на Четвртом, Токио 1982. наглашена заједничка интересовања на плану виктимологије на Истоку и Западу.

У Југославији, виктимолошки радови и истраживања настају убрза после појаве ове дисциплине у свету. У радовима З. Шепаровића, А. Шелихове, М. Аћимовића, А. Царића и касније В. Николић-Ристановић учињени су први кораци у развоју ове дисциплине код нас. Виктимолошка питања предмет су бројних скупова одржаних у нашој земљи. У мају 1984. одржан је у Интеруниверзитетском центру у Дубровнику Међународни семинар: *Права жртве;* маја 1985. у Загребу је на Трећем саветовању о проблемима и перспективама интердисциплинарног рада и образовања расправљано на тему: *Страдање човека — појаве, узроци, решења;* у истом месецу ове године на Четвртом саветовању Удружења за кривично право и криминологију Хрватске указано је на проблеме оштећеног у кривичном праву, итд.

Пети међународни симпозијум виктимологије представља најзначајнији виктимолошки скуп организован код нас не само по броју и структури учесника, већ и по ширини и значају проблема који су на њему расправљани. То се може констатовати већ из списка основних тема скупа: 1) теоретска и концептуална питања; 2) истраживања; 3) жртве злоупотребе моћи; 4) механизми осигурања права жртве; 5) помоћ жртвама и спречавање страдања; 6) међународне, регионалне и националне акције. Поред ових основних, на Симпозијуму је разматран и низ посебних тема чије би набрајање захтевало превелики простор. Ипак, у циљу давања увида у ширину и комплексност проблема третираних на Симпозијуму, навешћемо неке од њих: одређене категорије као жртве

— деца и омладина, жене и старе особе, исељеници и избеглице; жртве геноцида; традиција, култура, религија и жртве; жртве правосуђа, несрећа, медицинских захвата, терористичких аката...

Међу многобројним рефератима и прилозима поднетим на Симпозијуму посебну пажњу изазвали су они који су од стране еминентних виктимолога поднети на пленарним седницама посвећеним кључним концептуалним проблемима виктимологије.

Међу такве прилоге свакако спада и онај Donalda Cressey-a(САД) *Истраживачке импликације конфликтних концепција виктимологије.* У реферату се у свеобухватном прегледу даје класификација друштвених и истраживачких интереса који се желе задовољити развојем виктимологије. Иако усваја шире одређење виктимологије као „оквирног програма за различите аспекте људског страдања", највећи део Cressey-евог рада односи се на жртве кривичних дела, при чему се указује да је њихов број знатно већи од оног утврђеног службеним статистикама (5—10 пута); говори се и о „директним" и „индиректним жртвама злочина", „студијама самооптуживања" као важном средству за утврђивање „тамне бројке", непостојању било каквих програма заштите жртава интелектуалних злочина (као што је криминалитет „белог оковратника")... Посебно треба нагласити ауторово указивање да се виктимологија и њени резултати у неким срединама користе као снажан аргумент за оживљавање климе репресије, за пооштравање кажњавања „у име права жртве", за сужавање права оптужених и осуђених лица и сл. Оваква оријентација се критикује јер само повећава број виктимизираних особа јер и делинквенте претвара у жртве окрутног и нехуманог кажњавања.

Значајну пажњу Cressey посвећује покушајима да се виктимологија као научна дисциплина еманципује од криминологије у засебну науку. Он сматра да је такав пут могућ само уколико ова дисциплина конкретним истраживачким резултатима буде омеђила поље интересовања и афирмисала особени приступ проблемима виктимизације у савременом свету.

Израелски виктимолог Giora Shoham у реферату *Vahalla, Calvary i Aušvic* чини покушај да се нацистичка ера прикаже као предмет макрокриминологије, а Јевреји као макрожртве. У том циљу, примењује се мултидисциплинарни модел који поред објективних услова (привредни крах, инфлација, незапосленост...) указује и на неке субјективне — посебно колективно психолошке факторе који су погодовали стварању климе безакоња, насиља и геноцида једног народа. Иако се са неким тезама аутора може полемисати (макропсихолошки типови аријеваца и Јевреја, занемаривање чињенице да су и други народи доживели геноцид иако на психосоцијалном плану имају мало заједничког са Јеврејима) рад представља интересантан поглед на један специфичан тип жртви.

У свом прилогу Marvin Wolfgang (САД) чини покушај рашчишћавања неких терминолошких проблема. У том циљу посебно је анализирана једна од кључних категорија виктимологије — *преципитација* коју аутори одређују на различите начине, а своди се на допринос жртве настанку кривичног дела.

Wolfgang изражава незадовољство мером у којој су сазнања до којих се дошло виктимолошким истраживањима нашла одраз у правним системима савремених држава, као и нивоом познавања ове дисциплине од стране правника.

Albert Cohen (САД) посвећује нарочиту пажњу интеракционистичком приступу при виктимолошком посматрању злочина. При томе, посебно наглашава да виктимологија није криминолошка дисциплина. Криминологија се, по њему, бави истраживањем криминалитета, а не виктимизацијом.

Ezzat Fattah (Канада) је на Симпозијуму указао на многобројне опасности данашњег живота које снажно увећавају број жртава и на истовремену незаинтересованост друштва за предузимање мера које би им олакшале патње. У том склопу наведен је и податак да мање од

1% жртава добија компензацију. Отуда је уз наглашавање опасности од нових облика криминалитета особеног степена опасности (као *државни тероризам*, нарушавање животне средине и сл.) незаштићеност велике већине жртава по Fattah-у основни проблем виктимологије данас.

John Dussich (САД) као резултат истраживања даје теоријски модел *успешног преживљавања у друштву* изграђен на мултидисциплинарном приступу. У покушају уопштавања најразличитијих животних ситуација у којима се појединац може појавити као жртва, аутор сматра да је кључни проблем проучити тзв. *борбу за преживљавање* — тј. „тежњу да се остане жив и здрав како би се опстало у друштву" и *репертоар преживљавања* — односно „скуп свих особина које појединац поседује и користи у циљу преживљавања". Све ово у циљу помоћи појединцу да избегне ситуације у којима може постати жртва односно ефикаснијег опоравка лица која су то већ постала.

Значајан допринос разматрању положаја жртве у кривичном поступку дали су H. J. Schneider (СР Немачка) и M. Damaška (САД), при чему се оба аутора упуштају у суптилну анализу сличности и разлика које у том погледу постоје између правних система САД и Европе. И Schneider и Damaška истичу низ предлога усмерених на шире уважавање интереса жртве у кривичном поступку. Том проблему био је посвећен и реферат L. Hulsmana (Холандија) у коме је, као и у већини прилога дошао до изражаја шири приступ при одређивању предмета виктимологије.

У погледу учешћа југословенских аутора на Симпозијуму оно је било веома запажено. Реферати и излагања Б. Јаковљевића, *О типовима жртви и концепцији виктимологије*, К. Поспишил-Завршки *Жена-жртва криминалитета*, В. Николић-Ристановић, *Положај жене као жртве сексуалних деликата у кривичном поступку у Југославији*, П. Кобеа, *Процесни положај жртве у нашем кривичном праву*, М. Бајер, *Жена као жртва у светлу њене еманципације*, М. Аћимовића, *Виктимологија и смртна казна* и А. Царића, *Неке социјалне и психолошке карактеристике туриста као жртава*, указују на висок ниво развоја виктимологије у нас.

Рад Симпозијума окончан је усвајањем резолуција у којима се захтева да Уједињене нације донесу Декларацију о правима жртве, позивом свим државама да се боре против нуклеарног наоружања односно да окончају рад на његовом развоју и захтевом да се злочини мултинационалних компанија („транснационалне злоупотребе економске моћи") третирају као злочини међународног кривичног права. Такође, на генералном заседању Светског виктимолошког друштва за његовог председника изабран је проф. Звонимир Шепаровић, декан Правног факултета у Загребу, што је у исто време признање како проф. Шепаровићу, тако и нашој науци.

Као закључак може се истаћи да је на Петом међународном симпозијуму виктимологије дошао до изражаја снажан напредак једне значајне дисциплине друштвених наука која на нови начин баца светло на низ питања од животне важности за данашњи свет. Као и свака млада дисциплина и виктимологија се налази у фази трагања како на концептуалном, тако и на методолошком плану. Управо тој чињеници треба приписати по нашем мишљењу екстензивно и прешироко одређивање њеног предмета које је доминирало на Симпозијуму. И поред тога, нема сумње да ће Симпозијум извршити снажан утицај на развој виктимологије и бити импулс даљем истраживачком раду у овој области особито код нас.

На крају, са посебним задовољством можемо истаћи изванредну организацију Симпозијума чије је функционисање у сваком погледу било беспрекорно. У том погледу, организатори заслужују највише похвале.

др Борђе Игњатовић

На правном факултету у Београду одржана је 11. новембра 1985. свечана седница Наставно-научног већа на којој је уручен бр. 3—4 за 1985. „Анала Правног факултета у Београду" професору Борислову Т. Благојевићу. Том приликом о делу и лику професора Благојевића говорио је декан Правног факултета у Београду, професор Живомир С. Борђевић. Број „Анала Правног факултета у Београду" посвећен професору Благојевићу уручио је слављенику главни и одговорни уредник, професор Обрен Станковић, који је у краћем говору поздравио слављеника. Професор Благојевић је у својој речи, изговореној том приликом, захвалио колективу Правног факултета у Београду и његовом часопису — „Аналима Правног факултета у Београду".

Реч декана, проф. Живомира Борђевића

Поштовани професоре Благојевићу, другарице и другови,

Данашња седница Научно-наставног већа овог факултета посвећена је, као што знамо, уручењу професору Благојевићу свечаног броја „Анала Правног факултета у Београду", који је издат у његову част. То је у исто време и прилика да кажемо неколико речи о нашем слављенику.

Ма колико познавали професора Благојевића, а познајемо га добро и свестрано сви, о њему и његовом раду није лако говорити. То није због тога што је његово животно дело незнатног обима и значаја, него управо обрнуто: због тога што је оно велико и по обиму, и по значају, и по разноврсности и по резултатима. Међутим, све се овом приликом не може рећи; чак се не може рећи ни оно најважније у потребној мери. Тешкоћа се, пре свега, састоји у томе шта одабрати из његовог богатог стваралаштва и овом приликом изложити.

Међу нама, који смо овде присутни, огромна већина су ђаци професора Благојевића. Живот нас је довео у прилику да говоримо о раду нашег учитеља. Али то није само судбина професора Благојевића, то је судбина свих учитеља.

Ма колико били емоционално и на друге начине везани за професора Благојевића, ми можемо, а то смо и дужни, објективно говорити о њему и његовом раду. Јер ми нисмо везани страхом од слабе оцене, или од неизбора у више звање или чега другог. А и кад смо били његови ђаци у правом смислу речи и могли страховати, ми страх од њега и његовог деловања нисмо осећали, него смо се, у невољама које су нас снашле, сећали професору Благојевићу и тражили и добијали помоћ која нам је била потребна. Али, то није била привилегија једне генерације, него свих до данашњег дана. То је једна од најизразитијих и најпозитивнијих црта професора Благојевића, његове личности и његовог карактера. Ако ми, који се данас налазимо у овој кући у својству наставника и сарадника, представљамо нешто као научни и наставни радници, онда је то добрим делом заслуга професора Благојевића. Он није радио за нас; он нас је бодрио, окупљао, сугерирао, захте-

вао, помагао нам да одемо у иностранство на усавршавање, на саветовања и конгресе, доводио нас у прилику да пишемо и јавно наступамо. Једном речју, стварао је околности у којима смо могли и морали свакодневно бити активни. Тиме је успевао да од сваког од нас извуче максимоум. Ми му због тога морамо бити веома захвални.

Али, брига о људима и за људе, коју је водио професор Благојевић, превазилази оквире овог факултета. Она обухвата знатним делом цео Београдски универзитет, скоро све правне факултете у земљи и бројне друге установе. Мислим да нећу погрешити ако кажем да је професор Благојевић остао до данас непревазиђен у погледу проналажења кадрова и бриге за њих.

Као директор „Института за упоредно право у Београду" професор Благојевић је испољио једну другу особину, такође вредну пажње и признања. Он је, наиме, око рада и у вези с радом тога института, окупљао и окупио научне раднике у области права из читаве земље. Мало се који руководилац и друштвено-политички радник ове земље може похвалити способношћу да окупи толики број људи на заједнички рад, као што је то могао да учини професор Благојевић. То је још значајније истаћи кад се зна да професор Благојевић није имао и нема ни власт ни политичку моћ.

Као научни радник професор Благојевић има велики опус за собом. У том опусу постоје дела различите вредности и намене. Он је био кадар, као ретко који професор, да брзо, али и добро, за потребе студената напише потребан уџбеник. Сетимо се само његовог послератног уџбеника Римског права, а потом Међународног приватног права, Наследног права и других. Из његових научних радова, поред приказа постојећег стања у одређеној области права, зрачи оптимизам и вера у боља сутрашња решења; он подвргава критици постојеће, да би, потом, пледирао за боље, напредније, које треба да дође на место постојећег. Као такав, професор Благојевић је увек био и остао млад, прогресиван и напредан. Ова његова одлика провејава почев од његове докторске тезе *Уговори по пристанку* па кроз све његове радове до данас.

Прогресивност у науци професор Благојевић је потврдио и својим понашањем у животу, и то и за време рата и после рата. Био је хапшен од стране окупатора због тога што је сматран присталицом Народноослободилачког покрета. После рата је и своје срце, и своју душу и све своје способности ставио у службу организовања нашег новог друштва. Вршио је разне, нама свима добро познате дужности. Био је, може се рећи, човек система. Али, у решењима у нашем правном систему, која су, поред других узрока, довела наше друштво у економоку, политичку и друштвену кризу, професор Благојевић није учествовао, па му се у том погледу ништа и не може ставити на терет. Штавише, он је, заједно са многима од нас, додуше нешто опрезније и мудрије, критички указивао на предложена амандманска и уставна решења, али нико ни њега, ни нас, није ни покушао да схвати, а камоли нешто од реченог да прихвати. Последице тога сви видимо.

Као педагог, професор Благојевић се потврђивао више од четрдесет година. Његова широка образованост, знање, обавештеност, лакоћа с којом говори, омогућавају му да без тешкоћа и јасно излаже најсуптилније правне проблеме и да буде радо слушан. Његов оптимистички дух и ведрина чине и друге оптимистима, улива им поуздање, надахњује их новом снагом и подстиче на рад и прегалаштво. Нисам срео ни данашњег студента ни негдашњег ђака професора Благојевића који о њему не би рекао лепу реч. То, међутим, не значи да су сви волели и да сви воле професора Благојевића. И он је, као и сваки човек, имао и противника. Али они, колико знам, нису били, а нису ни данас, из редова његових ђака и сарадника. А то није мала ствар.

Ако је изложена скица делања и личности професора Благојевића тачна, а мислим да јесте, шта онда један човек још може да пожели. Професору Благојевићу није у животу недостајало ни почасти, ни високих дужности, ни признања, ни одликовања, али верујем да му је највеће признање управо то што ми, његови ђаци од студентских дана до

данас и његови сарадници, признајемо његов допринос нама и друштву, његове вредности и квалитете.

Ако му данас уручујемо свечани број „Анала Правног факултета у Београду", то је још само једно од признања које му чинимо и један од подстрека за даљу сарадњу с њим. Јер, он је и даље у строју са нама, ми смо и даље његови сарадници и ученици на заједничком послу.

Пожелимо, на крају, сви заједно, професору Благојевићу дуг живот и добро здравље, са жељом да започете послове довршимо, а нове започнемо, и све тако док наше и његове људске моћи то дозвољавају.

Реч главног и одговорног уредника „Анала" проф. Обрена Станковића

Поштовани друже професоре, друже председниче, другарице и другови,

Врло сам почаствован дужношћу да у име редакције факултетског часописа уручим професору Благојевићу свечани број „Анала", којим је, са извесним закашњењем, Правни факултет у Београду обележио његов одлазак у пензију.

Нећу говорити дуго, јер би то могло да личи на представљање професора Благојевића, а њега не треба представљати. Ми га сви знамо као професора енциклопедијске формације, стваоца фасцинантног научног опуса (који својим размерама и инспирише и обесхрабрује у исто време), човека пословичне стваралачке енергије и радника изузетног организаторског талента, скоро атипичног за његове сународнике. Тим својим особинама (без којих је незамисливо окупљање великог броја људи на истом послу) професор Борислав Благојевић као да је предодређен да подстиче, окупља, даје од себе, и извлачи из других. Тешко је, зато, и побрајати све подухвате и институције у којима је учествовао, којима је руководио или их оснивао, израстајући тако и сам у институцију националних размера. Исто тако, тешко је побројати све оне појединце — у Београду, Србији и Југославији — којима је професор Благојевић помагао у њиховом научном стасању, због чега га свако од њих осећа као посебно свог.

Овај богати живот и ова тако плодоносна каријера нису могли мимоићи факултетски часопис, који му се данас скромно одужује. „Анали" су поносни на чињеницу да је професор Благојевић на њиховим страницама објавио велики број својих радова. А како и симболика у животу има своју логику, није случајно што је први рукопис који је стигао редакцији за свечани број који се припрема поводом осамдесето годишњице од покретања факултетског часописа био из пера професора Благојевића.

Предајући Вам овај број „Анала" који је издат Вама у част, што чиним са великим задовољством, ја Вас молим, друже професоре, да то примите као израз нашег осећања захвалности и наше жеље да плодове Вашег стваралачког рада још дуго, дуго убирамо.

Реч проф. Бориславa Т. Благојевића

Једној кући као што је наш Правни факултет није потребно да обележава моменте свога битисања, живљења, рада и резултата у раду. Скоро век и по од првих речи Јована Стерије Поповића и његових колега, онда у малим учионицама а данас у амфитеатрима замашног обима ове куће, овде се развијала правна мисао са познавањем светске разине права и са осећањем дужности према овој средини и према човеку ове средине коме је право, увек и данас, једно од значајних средстава његове личне сигурности, али и националне, државне независности. Зато је тај наш човек увек толико ценио све оно што је било засновано на праву, али је и очекивао и захтевао, чак борио се а често и изборио се да тако и буде, гледајући управо у нашој кући надлежно

тело, али и одговорну скупину која ће с једне стране формирати стручњаке — младе правнике који ће обезбеђивати и осигуравати, по сваку цену, такву функцију и такво место права у нашем друштву, а која ће с друге стране неговати и развијати правну мисао на бази нашег сопственог правног система, прожету и руковођену увек прогресивним тежњама демократски расположених народних маса (радикалско и социјалистички) и борбеношћу радничке класе. По томе, и само по томе, вредност нашег рада могла је и имала је да буде цењена — од нас самих и од стране других. То је био мото живота ове куће и већине људи који су радили у њој — наставника, асистената, и студената — кроз све протекло време, то је мото нашег живљења данас и овде, и то треба и мора да буде, нека нам је допуштено да кажемо, мото оних који ће носити живот и дух ове куће у будућности.

У извршењу сваког задатка делале су генерације. Оне су се смењивале, отварајући места младима да наставе започето и да унесу свежине и новине које захтева свако ново време. Наш факултет се увек са поштовањем и пијететом сећао оних који су одлазили, ценећи оно што су они утемељили у духовне вредности наше куће. Последњи пут, ако се не варам, то је целовито и скупно учињено приликом прославе сточетрдесетгодишњице нашег факултета. Том приликом сам указао на значајна имена којима се посебно поноси Факултет, са надом да, ће једног дана њихове бисте-попрсја у просторијама нашег факултета подсећати будуће генерације на пређено и учињено. И у најновије време, све до данас, имали смо истакнуте научнике и врле наставнике. Они су свима знани и познати и у нашој кући и ван ње. А као цивилист, дозволите ми да за моменат останем са том својом младалачком љубављу, поменуо бих, три наша корифеја која су толико значила и учинила за наше право, за нашу правну науку, за примену нашег права, а посебно за образовање правничког кадра: професора Мехмеда Беговића, професора Михаила Константиновића и професора Милана Бартоша. Последњих пар година наша цивилистичка катедра, због пензионисања, остала је без низа колега који су са толико љубави и пожртвовања обављали своје функције, као што су професори Андрија Гамс, Војислав Бакић, Боривоје Познић, Михаило Јездић и Радомир Буровић. Мени је била највећа част да сам био и ђак неких од њих и колега многим од њих, сарађујући са њима и овде на Факултету и ван Факултета са највећим задовољством. И зато данас, када се овај број „Анала" нашег факултета издаје у моју част, ја у томе видим знак признања и свима онима који су пре нас и заједно са мном делали и доприносили угледу и успесима наше куће, али и подстицај свима онима који, данас и сутра, делају одговорно и са љубављу, у целини нашег факултета, а напосе у тој традиционалној, али и вечно подмлађиваној и младој цивилистичкој структури и науци. Подстицај да се праву у нашем друштву обезбеди место које му припада, а које није увек као такво обезбеђено. На то у првом реду треба и мора да указују људи ове куће, данас као што су то често чинили они у прошлости. И не само да указују. Да буду носиоци управо те борбе за власт права, за пуну законитост свуда и на сваком месту. На жалост — изгледа да се овом задатку у овом моменту морамо сви посветити далеко више, интензивније и енергичније, него што нам се то чини и него што то чинимо. У овој општој друштвеној кризи ни право није остало необухваћено. Валови национализма, регионализма, субјективизма и неједнакости, запљускују и право — почев од функционисања Федерације и заштите друштвене својине, па до низа индивидуалних привилегија које нису у сагласности са нашим позитивним правом, а што све изазива сумњу и неповерење грађанина у право и правни поредак. Такво стање мора све више да забрињава, посебно зато су, по нашем мишљењу, кризе и неправилности у области права најтеже јер оне уздрмавају основе нашег друштвено-економског поретка и поверење грађана у њега. А то се мора спречити. Акција у корист одбране и заштите права треба да потиче од свих правничких структура. Међу првима то треба да буду правни факултети, а међу њима место

нашег Факултета у оваквим акцијама је већ историјски предодређено. Светла имена оних који су у овој кући изграђивали идеје права и правде подсећају нас на то и обавезују.

Ја знам да само понављам мисли и осећања свих вас, јер смо сви расли и одгајани у остваривању заједничких идеала. Зато ми на крају дозволите да посебно захвалим на овој пажњи коју сте ми показивали последњих година за време моје болести — био је то најбољи мелем, тај људски однос и то саосећање што ми је помогло да сам и данас овде међу вама. Осећам посебан дуг и пријатељство према свима, другарицама и друговима који су дали своје драгоцене прилоге за овај број „Анала", чиме су показали колико смо увек били и остали блиски и драги. Редакционом одбору и главном и одговорном уреднику наших „Анала", професору Обрену Станковићу, дубока захвалност за иницијативу, за уложени труд и за остварени резултат, који ће ме увек подсећати на животну средину у којој сам радио и уз разумевање и помоћ коју сам само могао да урадим оно на чему сам покушавао да дам скроман прилог овде на Факултету, у Ректорату, у Савезном секретаријату за иностране послове, у Уставном суду Југославије, у Библиографском институту, у Институту за упоредно право, и другде где се сматрало да могу помоћи или где ме гурала моја претерана амбиција. Најлепше хвала декану нашег факултета, професору Живомиру Борђевићу — на лепим речима које је рекао о своме професору. Једном речју, хвала из овег срца свим људима нашег факултета — од чистачица до професора — са којима сам провео свој радни век, лепо и срећно, хумано и пријатељски, схватајући ову част као знак да је тако било и да ће таква успомена остати у овом колективу.

Хвала вам.

ИЗБОР ДЕКАНА И ПРОДЕКАНА ФАКУЛТЕТА И ИЗБОРИ РУКОВОДИЛАЦА ФАКУЛТЕТСКИХ ОРГАНА У 1985. ГОДИНИ

На својој XI седници од 25. јуна 1985. године Савет Правног факултета Универзитета у Београду у проширеном саставу именовао је декана и продекане Факултета за школске 1985/86. и 1986/87. године, и то: за декана др *Живомира Борђевића*, редовног професора, а за продекане др *Дејана Поповића*, доцента и др *Мирка Васиљевића*, доцента.

На истој седници Савета Факултета на предлог Комисије за избор секретара Факултета, изабрао је *Миљка Ваљаревића*, дипломираног правника и секретара Института за правне и друштвене науке Факултета за секретара Правног факултета Универзитета у Београду.

Савет Правног факултета Универзитета у Београду у проширеном саставу на првој седници од 19. новембра 1985. године на предлог Кандидационе комисије именовао је *Војислава Станимировића*, студента III године, за студента продекана за школске 1985/86. и 1986/87. године.

На првој седници од 19. новембра 1985. године Савет Правног факултета Универзитета у Београду у проширеном саставу разматрао је и усвојио извештај о раду Факултета за школске 1983/84. и 1984/85. године.

Новоизабрани Савет Правног факултета Универзитета у Београду на првој седници од 24. априла 1985. године једногласно је изабрао *др Љубишу Лазаревића*, редовног професора, за свог председника.

ИЗБОРИ НАСТАВНИКА И САРАДНИКА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ У 1985. ГОДИНИ

Савет Правног факултета Универзитета у проширеном саставу на VIII седници од 11. фебруара 1985. године на предлог Наставно-научног већа Факултета, изабрао је:

др Драгољуба Поповића, асистента, за доцента за предмет Општа историја државе и права;

др Борђа Лазина, асистента, за доцента за предмет Кривично процесно право;

Александру Јовановић, асистента-приправника, поново за асистента-приправника за предмет Политичка економија.

Савет Правног факултета Универзитета у Београду у проширеном саставу на IX седници од 12. марта 1985. године на предлог Наставно-научног већа Факултета, изабрао је:

др Будимира Кошутића, ванредног професора, за редовног професора за предмет Увод у право;

др Ратка Марковића, редовног професора Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, за редовног професора за предмет Управно право на Правном факултету у Београду;

др Миодрага Симића, вишег предавача, поново за вишег предавача за предмет Основи народне одбране и друштвене самозаштите;

Милојка Стојановића, вишег предавача, поново за вишег предавача за предмет Основи народне одбране и друштвене самозаштите.

Савет Правног факултета Универзитета у Београду у проширеном саставу на XI седници од 25. јуна 1985. године на предлог Наставно-научног већа, изабрао је:

др Борђа Игњатовића, асистента, поново за асистента за предмет Криминологија са пенологијом;

мр Душана Китића, асистента-приправника, поново за асистента-приправника за предмет Међународно приватно право;

мр Гаша Кнежевића, асистента-приправника, поново за асистента-приправника за предмет Међународно приватно право;

мр Бранка Лубарду, асистента-приправника, поново за асистента-приправника за предмет Увод у право;

др Весну Бесаровић, доцента, за ванредног професора за предмет Организације удруженог рада и послови промета и Ауторско право и право индустријске својине;

др Мирољуба Лабуса, доцента, за ванредног професора за предмет Политичка економија;

мр Гордану Павићевић—Вукашиновић, асистента-приправника, за асистента за предмет Марксизам и савремено друштво;

мр Мирјану Анђелковић, асистента-приправника, поново за асистента-приправника за предмет Историја државе и права народа Југославије;

мр Драгора Хибера, асистента-приправника, за асистента за предмет Грађанско право, за потребе извођења наставе из предмета Увод у грађанско право и Стварно право.

Савет Правног факултета Универзитета у Београду у проширеном саставу на I седници од 19. новембра 1985. године на предлог Наставно-научног већа, изабрао је:

др Миленка Крећу, доцента, за ванредног професора за предмет Међународно јавно право;

мр Владана Јончића, асистента-приправника, за асистента за предмет Основи општенародне одбране и друштвене самозаштите.

На истој седници Савет Факултета ангажовао је за извођење наставе из предмета Правна медицина до једне трећине пуног радног времена на Правном факултету у Београду *др Самуила Пејаковића,* професора Медицинског факултета у Београду.

Савет Правног факултета Универзитета у Београду у проширеном саставу на II седници од 25. децембра 1985. године на предлог Наставно-научног већа, изабрао је:

др Југослава Станковића, ванредног професора, поново за ванредног професора за предмете Општа социологија и Социологија права;

др Мирка Васиљевића, доцента, за ванредног професора за предмете Организације удруженог рада и послови промета и Саобраћајно право;

мр Снежану Петровић, асистента-приправника, за асистента за предмет Друштвено-политички систем;

мр Жику Бујуклића, асистента-приправника, за асистента за предмет Римско право.

ПРЕСТАНАК РАДНОГ ОДНОСА НАСТАВНИКА ФАКУЛТЕТА

Због испуњених услова из члана 124. Закона о радним односима за остваривање права на пензију престао је радни однос 30. септембра 1985. године, следећим наставницима:

др Смиљи Аврамов, редовном професору
др Милану Милутиновићу, редовном професору
др Војиславу Симовићу, редовном професору
др Јелени Даниловић, редовном професору
др Радомиру Буровићу, редовном професору
др Мирку Мирковићу, редовном професору
др Михаилу Лукићу, редовном професору и
Десанки Куртовић, вишем предавачу.

ОДБРАЊЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ У 1985. ГОДИНИ

Бошко Тадић, предавач Више школе усмереног образовања у Костолцу: „Спољна миграција радне снаге Југославије са посебним освртом на трансфер девизних дознака и њихово коришћење" — одбранио 17. I 1985.

Ружица Мирослав, наставник и заменик директора Више школе за социјалне раднике у Београду: „Појам и функције социјалне политике" — одбранио 31. I 1985.

Борислав М. Игњатовић, адвокат: „Адвокат као бранилац окривљеног" — одбранио 22. III 1985.

Јово Јанев, заменик друштвеног правобраниоца самоуправљања Скупштине општине Лозница: „Систем одговорности према Закону о удруженом раду и његова примена у пракси — одбранио 28. маја 1985.

Борђе Игњатовић, асистент Правног факултета у Београду: „Савремено стање криминалне политике у Југославији" — одбранио 10. VI 1985.

Живомир Станковић, виши саветник за област финансија у Скупштини СФРЈ: „Петровска народна скупштина 1848 (са посебним освртом на дотадашњи развој Скупштине)" — одбранио 10. VI 1985.

Ненад Гојковић, шеф продаје у Ваздухопловној индустрији „Соко" у Мостару: „Друштвено економске последице увоза технологије и развој југословенске индустрије" — одбранио 19. VI 1985.

Томислав Борђевић, официр Ратне морнарице у Команди војнопоморске области у Сплиту: „Јадранско море у светлости савремених права мора и савремених међународних односа" — одбранио 24. VI 1985.

Иван Чукаловић, асистент Правног факултета у Крагујевцу: „Решавање спорова између држава путем међународне арбитраже" — одбранио 25. VI 1985.

Вукашин Влаховић, директор сектора Прекоокеанске пловидбе у Бару: „Ограничење одговорности поморског бродара за штету из уговорног односа" — одбранио 25. VI 1985.

Исаиловић Зоран, предавач на Правном факултету у Приштини: „Утицај друштвених прихода на привредни и друштвени живот" — одбранио 26. VI 1985.

Mowafak Al Khazraji, секретар Ирачке амбасаде у Београду: „Улога организације држава извозница петролеја у међународним односима" — одбранио 26. VI 1985.

Љиљана Петковић, радник у Скупштини СФРЈ „Проблеми међународних миграција радне снаге са посебним освртом на Југославију" — одбранила 1. X 1985.

Никола Мемедовић, заменик јавног тужиоца у Окружном суду у Београду: „Кривично дело силовања у југословенском праву" — одбранио 14. X 1985.

Бранислав Фатић, самостални саветник у Савезном секретаријату за правосуђе: „Норме о радним односима у посебним прописима СФРЈ" — одбранио 21. XI 1985.

Никола Мојовић, асистент Правног факултета у Бањалуци: „Periculum rei venditae од римског до савременог права" — одбранио 25. XI 1985.

Владимир Вугделић, асистент Више школе унутрашњих послова у Земуну: „Место и улога спољне политике у друштвено-политичком систему Југославије" — одбранио 26. XI 1985.

Небојша Маљковић, асистент Факултета политичких наука у Београду: „Политичко-извршна функција у друштвено-политичком систему СФРЈ" — одбранио 20. XII 1985.

ОДБРАЊЕНЕ МАГИСТАРСКЕ ТЕЗЕ У 1985. ГОДИНИ

Дејан Радоњић, „Искључива економска зона у Новој конвенцији о праву мора" — одбранио 12. I 1985.

Звонимир Дујмовић, асистент Више школе унутрашњих послова у Загребу: „Методика откривања кривичног дела силовања" — одбранио 14. I 1985.

Слободан Игњатовић, официр ЈНА у Пожаревцу: „Обим и значај војних расхода у савременим државама" — одбранио 16. I 1985.

Јован Стојковић, официр ЈНА из Београда: „Економске функције савезног буџета у периоду 1965—1983" — одбранио 16. I 1985.

Борис Кривокапић, „Основна обележја конзуларних конвенција СССР-а са другим земљама Варшавског уговора у светлу општег међународног права" — одбранио 17. I 1985.

Вјера Радовић, асистент Правног факултета у Титограду: „Економски значај туризма и његов утицај на платни биланс Југославије" — одбранила 21. I 1985.

Хајрија Сијерчић—Чолић, асистент Правног факултета у Сарајеву: „Одбрана окривљеног у претходном кривичном поступку у југословенском кривичном процесном праву" — одбранила 15. III 1985.

Faize Thanoon Jacem Al Saieen: „Стратешки значај Арапског залива у међународним односима" — одбранио 21. III 1985.

Иван Бајазит, приправник у II општинском суду у Београду: „Примена олакшавајућих и отежавајућих околности у поступку индивидуализације казне" — одбранио 28. III 1985.

Ранко Орлић, асистент Факултета организационих наука: „Човек и организација у светлу теорија о организацији" — одбранио 4. IV 1985.

Драган Марковић, „Начин и облици одлучивања личним изјашњавањем о организацији удруженог рада" — одбранио 5. IV 1985.

Жика Бујуклић, асистент Правног факултета у Београду: „Имовинско-правни односи по одредбама средњевековног будванског статута" — одбранио 6. IV 1985.

Милан Милановић, финансијски директор Индустрије котрљајућих лежаја у Београду: „Минули рад и проблеми расподеле дохотка у основној организацији удруженог рада" — одбранио 18. IV 1985.

Фикрет Карчић, асистент, Исламски теолошки факултет у Сарајеву: „Шеријатски судови у Југославији 1918—1941" — одбранио 22. V 1985.

Мирјана Анђелковић, асистент Правног факултета у Београду: „Гледишта српских грађанских политичара у избеглиштву на питање државног преуређења краљевине Југославије 1941—1943" — одбранила 18. VI 1985.

Виолета Бојанић, „Самофинансирање проширене репродукције у СФРЈ" — одбранила 18. VI 1985.

Олга Поповић, асистент Правног факултета у Београду: „Државно уређење у нацрту устава Стојана Протића" — одбранила 19. VI 1985.

Предраг Голубовић, „Друштвена моћ, власт и социјализам" — одбранио 21. VI 1985.

Жељко Иванић, официр ЈНА из Смедерева: „Употреба силе у односима с Југославијом 1945—1955" — одбранио 24. VI 1985.

Весна Марковић, асистент Правног факултета у Мостару: „Објективна одговорност у ваздухопловном праву" — одбранила 25. VI 1985.

Даница Остојић—Максић, самостални саветник у Савезном секретаријату за финансије: „Доношење одлука у Међународном монетарном фонду и Међународној банци за обнову и развој" — одбранила 25. VI 1985.

Соња Јањетовић, асистент Економског факултета у Београду: „Банкарске гаранције у међународном промету робе, услуга и новца" — одбранила 26. VI 1985.

Бранко Лубарда, асистент Правног факултета у Београду: „Положај појединаца у савременој демократији" — одбранио 27. VI 1985.

Јово Станишић, самостални саветник у Републичком комитету за информације СР Србије: „Појам интервенције у савременој совјетској доктрини међународног права" — одбранио 28. VI 1985.

Данило Солдо, шеф Одсека за привреду Службе друштвеног књиговодства у Београду: „Буџет општине као основне друштвено-политичке заједнице у Југославији" — одбранио 1. VII 1985.

Живан Николић, економиста у ИМП „Змај" у Земуну: „Транснационалне компаније и положај Југославије" — одбранио 1. VII 1985.

Владимир Царевић, политички радник Комитета ООСК у Београду: „Финансирање савезних органа управе и друштвено-политичких организација на нивоу федерације у Југославији" — одбранио 1. VII 1985.

Бранислав Петковић, економиста у РО „Лифам" Стара Пазова: „Узроци диференцијације личних доходака у југословенском моделу привређивања" — одбранио 1. VII 1985.

Мирослав Живковић, „Конституисање и криза начина производње у савременом капитализму" — одбранио 2. VII 1985.

Горан Милићевић, асистент Института економских наука у Београду: „Стабилизациона обележја фискалне политике у југословенској привреди" — одбранио 2. VII 1985.

Марко Иваниш, референт у РО „Генералекспорт" у Београду: „Утицај инфлације на платни биланс Југославије и савремени проблеми платнобилансне политике" — одбранио 3. VII 1985.

Мирко Живковић, асистент Правног факултета у Нишу: „Однос међународног јавног и међународног приватног права" — одбранио 3. VII 1985.

Драган Јовашевић, правник у СО Стари град: „Наркоманија као социјално-патолошка појава и њен криминогени утицај" — одбранио 26. IX 1985.

Владимир Чушкар, радник у ССИП-у „Међународно-правни положај Македоније и положај ВМРО као легитимног представника македонског народа у периоду младотурске револуције" — одбранио 30. IX 1985.

Здравко Марић, самостални саветник Савезног секретаријата за правосуђе и организацију савезне управе: „Кривично дело закључења штетног уговора у кривичном законодавству Социјалистичке Републике Југославије" — одбранио 21. X 1985.

Драган Новаковић, самостални саветник у Извршном већу Скупштине СР Србије: „Улога и делатност Хришћанске конференције за мир у савременој међународној заједници" — одбранио 11. X 1985.

Марко Ницовић, правник у ГСУП-у: „Повреда прописа унутрашњег права о надлежности органа као основ неважности међународног уговора" — одбранио 1. XI 1985.

Мирослав Живковић, секретар судске праксе у Суду удруженог рада Србије: „Материјалноправни појам Устава" — одбранио 26. XI 1985.

Зорица Тороман, шеф пословнице за извоз и увоз у социјалистичке земље у Спољнотрговинском предузећу „Балканија": „Битне одредбе

у уговорима између међународне банке за обнову и развој и међународног монетарног фонда за земље у развоју" — одбранила 27. XI 1985.

Горан Поповић, судија Четвртог општинског суда у Београду: „Међународне привредне организације као субјекти међународног привредног права" — одбранио 27. XI 1985.

Милан Зечевић, мајор у Савезном секретаријату за народну одбрану: „Војна дипломатска представништва у савременим међународним односима" — одбранио 2. XII 1985.

Душан Вукашиновић, секретар Амбасаде у Шведској: „Нордијски савет" — одбранио 4. XII 1985.

Обрад Гаврић, инспектор ГСУП-а из Трешњевке: „Увиђај у Закону о кривичном поступку и у пракси" — одбранио 4. XII 1985.

Јелена Петковић, радник фабрике „Рекорд" у Београду: „Нормативна делатност организације за међународно цивилно ваздухопловство" — одбранила 5. XII 1985.

Родољуб Марјановић, асистент Правног факултета у Сарајеву: „Еволуција концепта и структуре слобода и права у политичком систему СФРЈ" одбранио 5. XII 1985.

Марко Павловић, асистент Правног факултета у Крагујевцу: „Предлиберализам у Србији (1848—1851) с посебним обзиром на његове државноправне идеје" — одбранио 9. XII 1985.

Никћи Бесник, директор ЗОИЛ „Косово" из Приштине: „Правни положај „трећих лица" у обавезном осигурању од одговорности за штете причињене моторним возилима" — одбранио 9. XII 1985.

Соња Ивошевић, „Судска контрола управе и облици судске контроле вршења управне функције" — одбранила 21. XII 1985.

Миодраг Павичић, „Координација рада и самоуправљања у органима управе" — одбранио 21. XII 1985.

Звонимир Зебец, помоћник председника РК за рад и запошљавање у Извршном већу сабора СРХ: „Право суодлучивања радника у праву СР Немачке" — одбранио 23. XII 1985.

Слободан Гавриловић, „Основна заједница науке Београда" — одбранио 23. XII 1985.

Рецеп Мурати, асистент Правног факултета у Приштини: „Овлашћени тужилац у југословенском кривичном поступку" — одбранио 24. XII 1985.

Драган Настић, дипломатско-конзуларни приправник у Савезном секретаријату за иностране послове: „Архипелашке државе и право мора" — одбранио 24. XII 1985.

Весна Стојановић, начелник у Основној заједници пензијског и инвалидског осигурања радника за град Београд: „Заштита жена са аспекта здравственог, пензијског и инвалидског осигурања" — одбранила 25. XII 1985.

Страхиња Николић, судија Општинског суда у Белој Цркви: „Ванбрачна заједница у нашем праву" — одбранио 26. XII 1985.

НАГРАЂЕНИ СТУДЕНТИ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

За најбоље урађене темате поводом Дана Републике 29. новембра у школској 1984/85. години награђени су: — другом наградом у износу од 8.000,00 динара Надежда Тошић, студент треће године Правног факултета у Београду, за рад под насловом: „Марксистичко схватање криминилитета"; Ана Николић, студент треће године Правног Факултета у Београду, за рад под насловом: „Проблем суверености у сложеној држави"; Зоран Чичак, студент четврте године Правног факултета у Београду, за рад под насловом: „Колективна безбедност у четрдесетогодишњој пракси Уједињених нација" и Војислав Станимировић, студент друге године Правног факултета у Београду, за рад под насловом: „Историја зајма у Римском праву"; — трећом наградом у износу од 6.000,00 динара награђена је Јованка Петру, студент четврте године Правног факултета

у Београду, за рад под насловом: „Јавна овлашћења у југословенском праву" и похваљена је Љиљана Поповић, студент друге године Правног факултета у Београду, за рад под насловом: „Сретењски устав и стварање свести о Србији као правној држави".

За успех у студијама као најбоље дипломирани студент награђена је Ана Желчевић, студент Правног факултета у Београду са просечном оценом 9,70 — наградом у износу од 14.000,00 динара.

Новчаном наградом у износу од 4.000,00 динара за показани успех у школској 1984/85. години, поводом Дана Републике 29. новембра 1985. године, награђени су студенти који су завршили годину са просечном оценом 9,00 до 10,00:

На I години студија:

1. *Мирко Петровић*	10,00
2. *Драшко Петровић*	10,00
3. *Саша Драјић*	9,85
4. *Небојша Марковић*	9,71
5. *Владимир Козар*	9,71
6. *Бранислав Кишевић*	9,71
7. *Јасминка Бурасовић*	9,71
8. *Катарина Лазаревић*	9,57
9. *Ненад Поповић*	9,57
10. *Александра Станисављевић*	9,57
11. *Дамир Ристић*	9,57
12. *Весна Гојковић*	9,42
13. *Снежана Николић*	9,42
14. *Гордана Симоновић*	9,28
15. *Бојана Перовић*	9,28
16. *Наташа Делић*	9,28
17. *Дејан Давидовић*	9,14
18. *Јасна Трифуновић*	9,14
19. *Даница Драшић*	9,14
20. *Ксенија Вешовић*	9,14
21. *Гордана Лукић*	9,14
22. *Домагој Трухар*	9,00
23. *Драган Миловановић*	9,00
24. *Раде Терзић*	9,00
25. *Гордана Стојковић*	9,00
26. *Љиљана Кнежевић*	9,00
27. *Иван Јовићевић*	9,00

На II години студија:

1. *Гордана Илић*	10,00
2. *Слободан Панов*	9,85
3. *Саша Бован*	9,71
4. *Јован Јовановић*	9,57
5. *Јасмина Маревић*	9,57
6. *Катарина Север*	9,57
7. *Душан Јаковљевић*	9,42
8. *Драган Бокић*	9,28
9. *Доброслав Миловановић*	9,28
10. *Горан Свилановић*	9,28
11. *Татјана Павловић*	9,28
12. *Ивана Перовић*	9,14
13. *Еуђен Кондан*	9,00
14. *Горан Тамбић*	9,00
15. *Александра Калуђеровић*	9,00

На III години студија:

1. *Милан Павић*	10,00
2. *Небојша Јовановић*	9,87
3. *Ненад Вучинић*	9,62
4. *Соња Вигњевић*	9,50
5. *Славољуб Царић*	9,50
6. *Милена Александрић*	9,25

На IV години студија:

1. *Ана Желчевић*	10,00
2. *Снежана Михајловић*	9,25
3. *Јасминка Перица*	9,09
4. *Верица Цвијовић*	9,00

НАГРАЂЕНИ СТУДЕНТИ У ОДЕЉЕЊУ У ТИТОВОМ УЖИЦУ

На II години студија:

1. *Витомир Урошевић*	9,14

На III години студија:

1. *Снежана Савковић*	9,75

Припремио,
Владимир Зечевић

БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА ОБЈАВЉЕНИХ У „АРХИВУ ЗА ПРАВНЕ И ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ" У ПЕРИОДУ ОД 1906 — 1941, ПО АУТОРИМА

Библиографијом су обухваћени радови објављени у следећим рубрикама: Чланци (Ч), Парламентарна хроника (ПХ), Судска хроника (СХ), Правна политика (ПП), Административна хроника (АХ), Међународно-правна хроника (МПХ), Пловидбено правна хроника (ППХ), Економско финансијска хроника (ЕФХ), Социјална хроника (Соц. Х.), Страни правни живот (СПЖ), Страно законодавство (СЗ). Нису обухваћени прикази књига (523), белешке (865), некролози (53), као ни прегледи нових часописа.

АВАКУМОВИЋ, АЛЕКСАНДАР: Данашњи аустријски Устав. 1921, коло II, књ. II, бр. 5—6, стр. 407—421, (Ч); Извештај привремене економско-финансиске комисије Друштва народа о проблему сировина 1922, коло, II, књ. IV, бр. 2, стр. 134—137, (ЕФХ); Промена валуте и приватно-правни послови. 1924, коло II, књ. 8, бр. 1, стр. 23—49; бр. 2, стр. 107—123, (Ч); О фашистичком синдикалном уређењу. 1930, коло II, књ. 20, бр. 2, стр. 92—107; бр. 3, стр. 209—221, (Ч).

АВРАМОВИЋ, МИХ.: Српске земљорадничке задруге у 1905 години. 1906, књ. II, бр. 2, стр. 108—115; бр. 4, стр. 297—313; бр. 5, стр. 397—407; бр. 8, стр. 484—491. 1907, књ. III, бр. 1, стр. 47—56; бр. 2, стр. 147—152; бр. 3, стр. 226—237, (Ч).

АЈЗНЕР, БЕРТОЛД: О опћем грађанском праву у Босни и Херцеговини. 1920, коло II, књ. I, бр. 2, стр. 81—109, (Ч); Студије из патентног права. 1922, коло II, књ. IV, бр. 4, стр. 241—256; бр. 5—6, стр. 356—406, (Ч); Питање изједначења женидбеног и насљедног права. 1924, коло II, књ. VIII, бр. 6, стр. 431—442, (ПП); Надлежност у породичним и насљедним стварима муслимана и примјена шеријатског права, 1922, коло II, књ. V, бр. 2, стр. 145—149; бр. 3, стр. 230—236, (СХ); О начелима новог Стечајног закона. 1930, коло II, књ. XX, бр. 5, стр. 346—359, (Ч); Женевска конференција за изједначење меничног права. 1930, коло II, књ. XXI, бр. 4, стр. 245—257; бр. 5, стр. 351—365; бр. 6, стр. 424—436, (Ч); Сукоб покрајинских (локалних) закона о питању истраживања ванбрачног очинства. 1938, коло II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 43—47, (Ч); Треба ли у нашем јединственом грађанском законику предвидети законско право првокупа (прекупа, прече куповине). 1939, коло II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 538, (Ч).

АЛЕКСЕЈЕВ, НИКОЛА Н.: Историја политичких теорија. 1941, коло II, књ. XLII, бр. 1, стр. 1—9, (Ч).

АМАР, ЛЕОН: О језику у законима и судским одлукама 1934, коло II, књ. XXVIII, бр. 5, стр. 430—432, (ПП); Ratio legis § 418 К. с. п. и његова примена. 1934, коло II, књ. XXIX, бр. 4, стр. 343—346, (СХ); Је ли члан 6 Закона о судијама ред. судова дерогиран другом каквом одредбом. 1935, коло II, књ. XXX, бр. 4, стр. 336—338, (АХ); Један случај погрешне примене §2 К. з. бр. 6, стр. 546—548, (СХ); Повратак из § 76 К. з. не даје судији за право да у учиниоцу кривичног дела види зао карактер. 1936, коло II, књ. XXXII, бр. 1, стр. 85—86, (СХ); О језику и правопису у судским списима, у законима уопште и у правној литератури. бр. 4, стр. 369—375, (Ч); Претреси се одређују не само на дане већ

и на часове. бр. 6, стр. 590—591, (СХ); Један случај погрешног тумачења речи „одвојено живећа жена". 1936, коло II, књ. XXXIII, 1—2, стр. 142—143, (СХ); Узнемиравање државине које истовремено садржи у себи и дело самовлашћа из § 383 К. З. бр. 6, стр. 576—577, (СХ); Штету коју у јавном локалу нанесу политички противници збора одржаног у њему, сноси закупац, јер се то делање не може сматрати вишом силом. 1937, коло II, књ. XXXIV, бр. 2, стр. 180—181, (СХ); Кад првостепени суд, макар и погрешно, одбаци ревизију као неоправдану и решење о одбачају постане правоснажно... бр. 2, стр. 185, (СХ); Пред призивним судом странке могу повући већ уложени призив... бр. 5, стр. 476—477, (СХ); Милионски спор изгубљен због једног дана... бр. 6, стр. 568—569, (СХ); Exceptio rei iudicate или exceptio rei transactae? 1937, коло II, књ. XXXV, бр. 3, стр. 264—266, (СХ); Обезбеђење парничних трошкова може се тражити само од тужиоца иностранца, док од тужиоца нашег држављанина никако. бр. 6, стр. 544—545, (СХ); Два занимљива случаја неуспелог покушаја оживљавања пропуштеног и неискоришћеног рока. 1938, коло II, књ. XXXVI, бр. 3, стр. 340—341, (СХ); Парничари Мојсијеве вере нису претстати суду у суботњи дан. бр. 4, стр. 432—433, (СХ); Потреба доношења уредбе из § 436 КП. бр. 5, стр. 539—541, (СХ); Анализа § 418 КП с погледом на његову примену. 1938, коло II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 151—152, (СХ); Дубов хлад као предмет тужбе због узнемиравања државине ... бр. 5, стр. 452—454, (СХ); Прописи уговора уопште примењују се и на уговоре са задругом. 1939, коло II, књ. XXXVIII, бр. 2, стр. 170—171, (СХ); Audiatur et altera pars. бр. 4, стр. 364—367, (СХ); Ко је у праву? 1939, коло II, књ. XXXIX, бр. 6, стр. 543—546, (СХ); Правно схватање вишега суда не везује нижи суд ако се противи одредбама јавноправног и императивног карактера, 1940, коло II, књ. XLI, бр. 6, стр. 486—488. (СХ).

АНДРАШИ, ЈУРАЈ: Начелна разматрања о слободној расуди. 1928, коло II, књ. XVI, бр. 2, стр. 101—108, (Ч); Политичка начела и међународно право. 1938, коло II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 173—176, (Ч).

АНДРИЈЕВИЋ, А.: На путу законодавних реформа. 1920, коло II, књ. II, бр. 1, стр. 69—73; бр. 2, стр. 135—138, (ЕФХ).

АНКИЋ, БОЖА: Тужба као припремна процесна радња по југословенском грађанском парничном поступку. 1932, коло II, књ. XXIV, бр. 6, стр. 455—466, (Ч).

АНБАЛ, ПАЛ: Кривично правна оцена вредности гласа савести. 1940, коло II, књ. XLI, бр. 5, стр. 341—354, (Ч).

АНТУЛА, ДРАГ. Ј.: О двојаком тумачењу одредбе § 341 Законика о пост. војних судова у кривичним делима. 1913, књ. XVI, бр. 4, стр. 298—302, (Ч); Код хотичног убиства с предумишљајем из § 155 Казненог законика нема места примени отежавне околности из тач. 1. § 65 истог законика. 1920 коло II, књ. I, бр. 4, стр. 294—295, (СХ); О притварању окривљених војних лица за дело првог бегства у редовном стању из става 1. § 64 војног казненог законика. бр. 5, стр. 375—376, (СХ); О двојаком тумачењу одредаба § 111 војног казненог законика. бр. 5, стр. 376—377, (СХ).

АРАНЂЕЛОВИЋ, ДРАГОЉУБ: Кад прибављач хипотекованог добра при преносу истога добије судом потврђену тапију без терета, онда се постојећа хипотека према њему гаси, и ако није у интабулационим књигама скинута. 1907, књ. III, бр. 1, стр. 65—70, (СХ); О учешћу судија у јавном животу. бр. 2, стр. 87—112, (Ч); О правном основу прибављања државине као захтеву за прибављање својине застарелошћу. 1909, књ. VIII, бр. 1, стр. 71—77, (Ч); Неспособност душевно оболелих лица. бр. 2, стр. 111—135, (Ч); О дужности родитеља да издржавају децу. бр. 6, стр. 473—478, (СХ); О формалним изјавама воље с нарочитим обзиром на наш Грађански законик. 1910, књ. X, бр. 2, стр. 100—112; бр. 3, стр. 168—177; бр. 4, 275—266; бр. 5, стр. 356—372; бр. 6, стр. 433—448, (Ч); Поновљене парнице. 1913, књ. XVI, бр. 1, стр. 11—26, (Ч); О картелима. 1914, књ. XVII, бр. 1, стр. 1—21, (Ч); О праву својине у данашњим приликама. 1920, коло II, књ. I, бр. 1, стр. 25—39, (Ч); Последице недоласка

туженикового на рочиште. бр. 5, стр. 343—350, (Ч); О изазивачкој парници. 1921, коло II, књ. II, бр. 2, стр. 99—110, (Ч); Clausula rebus sic stantibus и недостижност давања. 1921, коло II, књ. III, бр. 6, стр. 417—434, (Ч); Гарантна писма. 1922, коло II, књ. V, бр. 5, стр. 321—325, (Ч); О укидању фидеокомиса. 1923, коло II, књ. VI, бр. 2, стр. 81—87, (Ч); Пољско законодавство у међународним и међупокрајинским приватно-правним односима. 1923, коло II, књ. VII, бр. 4, стр. 291—302, (СЗ); О неоправданом обогаћењу. 1925, коло II, књ. XI, бр. 5—6, стр. 399—424, (Ч); Шта се може сведоцима доказивати кад постоји почетак писменог доказа. 1926, коло II, књ. 12, бр. 3, стр. 241—242, (СХ); Престанак интабулисаног закупа услед јавне продаје закупнога добра. бр. 5—6, стр. 351—359, (Ч); О фидуцијарним правним пословима, 1926, коло II, књ. XIII, бр. 5—6, стр. 337—358, (Ч); О позакоњењу деце познијим браком. 1928, коло II, књ. XVI, бр. 1, стр. 31—39, (Ч); Позакоњење детета милошћу владаоца. бр. 4, стр. 263—277, (Ч); О позакоњењу деце конвалидацијом брака. 1928, коло II, књ. XVII, бр. 4, стр. 249—251, (Ч); Спор око имања „Бење". бр. 4, стр. 307—313, (МПХ); Повреда законог дела наследства. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 1—2, стр. 108—111, (СХ); Основна начела новога Законика о судском поступку у грађанским парницама. бр. 4, стр. 154—272, (Ч); Једно правно мишљење. бр. 6, стр. 455—466, (АХ); Општи прописи о доказу по новом Законику о судском поступку у грађанским парницама. 1930, к. II, књ. XX, бр. 3, стр. 169—179; бр. 4, стр. 263—272, (Ч); О недељивости судског признања. бр. 6, стр. 467—469. (СХ); Рокови и рочишта. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 6, стр. 434—447, (Ч); Доказ исправама. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 2, стр. 85—98; бр. 3, стр. 182—197, (Ч); Доказ саслушањем странака по новом Законику о судском поступку у грађанским парницама. 1932, к. II, књ. XXV, 5, стр. 325—344, (Ч); Једна обавеза закуподавца. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 2, стр. 89—93, (Ч); Један интересантан случај из права домаћих (кућних) заједница у Црној Гори. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 114—134. Са Ж. Перићем, (СХ); Положај удате жене по румунском грађанском праву. бр. 3, стр. 247—250, (СЗ); Реформа пословне способности удате жене по француском и нашем грађанском законику. 1934, к. II, књ. XXVII, бр. 2, стр. 89—99, (Ч); О језику у законима и судским одлукама. бр. 3, стр. 232—233, (Ч); Примедба на одговор г. Амара. бр. 5, стр. 422—434, (ПП); Један интересантан случај примене clausulae rebus sic stantibus по швајцарском грађанском праву. бр. 5, стр. 443—445, (СХ); Две интересантне одлуке бечког Врховног суда. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 3, стр. 236—237, (СХ); Форма за склапање брака. бр. 4, стр. 320—325, (ПП); О имовини скупљеној јавним прилозима за хумане сврхе. бр. 6, стр. 455—473, (Ч); Сталешка мисао у изградњи државног уређења. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 5, стр. 381—398, (Ч). О законској дужности мужа да издржава жену за време трајања брака. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 3, стр. 209—222, (Ч); О одговорности за накнаду штете по новом Пољском законику о облигацијама од 1934 године. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 4, стр. 313—325, (Ч); Како треба тумачити § 766 грађ. законика. бр. 6, стр. 580—582, (СХ); Појам уговора о послузи. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 6, стр. 497—501, (Ч); Бракоразводни узроци. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 2, стр. 110—128, (Ч); Поводом обарања законске претпоставке о очинству детета. бр. 5, стр. 466—467. (СХ); Може ли се рок за одговор на тужбу продужити. бр. 5, стр. 467—468, (СХ); Нови закон Чиле и Гватемале о усвојењу деце. 1937. к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 121—123, (СПЖ); Прописи чехословачког пројекта грађанског законика о накнади штете. бр. 5, стр. 437—445, (СПЖ); Професор Перић и грађанско процесно право. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 24—25, (Ч); Судска пракса у погледу § 471 српског ГСП, бр. 5, стр. 529—530, (СХ); Уговор о усвојењу деце по грађанском праву. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 7—32, (Ч); Један случај одговорности чиновника и државе за накнаду штете по Закону о штампи. бр. 1—2, стр. 134—139, (СХ); Пропис § 118 ГЗ није апсолутне природе да женска деца по навршеној 7 години морају остати код оца, већ могу, ако се тиче њихове среће остати и даље код матере. бр. 6, стр. 544—546, (СХ); Неколико занимљивих случајева француског

правосуђа. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр . 1, стр. 56—60; бр. 2, стр. 150—153, (СПЖ); О извршењу узајамних облигација по пољском Закону о облигацијама и нашем Грађ. законику. бр. 5—6, стр. 528—531, (Ч); Интересантни случај из француске јурисприденције. 1939, XXXVIII, бр. 4, стр. 349—355; бр. 6, стр. 523—527, (СПЖ); 1940, к. II, књ. XL, бр. 2, стр. 144—148, (СПЖ); Да ли власник куће одговара ако се његов станар повреди зато што двориште није осветљено. бр. 3, стр. 235—236, (СХ); Удовичко уживање и брачна верност. бр. 4, стр. 329—331, (СХ); Потраживање конкубине. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 3, стр. 231—233, (СХ); Може ли муж тражити накнаду штете због убиства жене. бр. 4, стр. 309—311, (СХ); Ко може побијати брачност рођења. бр. 5, стр. 354—361, (Ч); Шамар као разлог за прекид брачне заједнице. бр. 6, стр. 404—405, (СХ); О правном односу између разведених родитеља и њихове деце. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 3, стр. 167—175, (Ч).

АЋИМОВИЋ, МИОДРАГ: Војни судови с погледом на постојеће законодавство и предстојећу реформу. 1921, к. II, књ. II, бр. 1, стр. 17—32. (Ч); Устројство и поступак војних судова у Србији. 1923, к. II, књ. VII, бр. 5, стр. 321—330; бр. 6, стр. 418—427, (Ч); Неколико актуелних кривично-правних питања; 1937, к. II, књ. 35, бр. 3, стр. 193—209, (Ч).

АЦИЋ, СВЕТОЗАР: О значењу § 81 Финансиског законика за 1933/34 годину. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 135—138, (АХ); Право породице чиновничког приправника на пензију. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 4, стр. 383—385, (АХ); Откада се неуспели практички учитељски испити рачунају у збир испита за престанак службе по тачки 6 § 14 Ч. з. бр. 6, стр. 579—580, (АХ); Један случај признања професорског испита. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 3, стр. 263—265, (АХ); Јавност претреса у дисциплинском поступку је ограничена. 1935, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 138, (АХ); Дисциплинска одговорност ученика средњих школа. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 3, стр. 251—253, (АХ); Државном службенику треба одобрење да би некога тужио суду. бр. 5, стр. 436—437, (АХ); Мењање и укидање административних одлука. 1939, к. II, књ. XXXVI, бр. 1, стр. 60—61, (АХ); Административни судови су везани тужбом у административним споровима. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 6, стр. 527—529, (АХ); О ништавности административних одлука по изричним законским прописима. 1940, к. II, књ. XL, бр. 6, стр. 488—490, (АХ).

БАДАЈ, АЛЕКСАНДАР: Скупна одговорност за штету нанесену казненим делима у нашем будућем праву. 1921, к. II, књ. II, бр. 3, стр. 183—188, (Ч).

БАЈАЛОВИЋ, ЉУБОМИР: Уредба о заштити земљорадника од 1934 године и остали односни прописи у светлости меничног права. 1935, к. II, књ. XXXI. бр. 3. стр. 265—272, (Ч).

БАЈИЋ, СТОЈАН: О штрајку са заузимањем фабрика. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 616, (Ч).

БАЈКИЋ, ВЕЛИМИР: Народна банка и ситне менице, 1911, књ. X, бр. 6, стр. 424—433, (Ч); Обртни порез на банкарске и мењачке радње, 1906, књ. I, бр. 1, стр. 61—70, (Ч); Економско-финансиске студије о рату, 1913, књ. XVI, бр. 3, стр. 161—172, (Ч); Оснивање акционарских друштава у Србији, бр. 5, стр. 365—373, (Ч); 1914, XVII, бр. 1, стр. 48—57, (Ч); Акционарско друштво и политичка власт, 1926, к. II, књ. XII, бр. 5—6, стр. 383—398, (Ч).

БАКИЋ, ЉУБ. А.: Чиновничко питање у Црној Гори, 1921, к. II, књ. III, бр. 6, стр. 464—472, (Ч); О правосуђу у Црној Гори. 1923, к. II, књ. VI, бр. 2, стр. 161—176, (Ч).

БАКОТИЋ, ЛУЈО: Укњижење терета и ограничења опстоји у снази све док није изричито брисано и делује према укњиженом власнику. 1907, књ. III, бр. 2, стр. 153—158, (СХ); Једна феудална парница у XX вијеку. 1907, књ. IV, бр. 3, стр. 177—186; бр. 4. стр. 305—313, (Ч); Женидба и удадба у Сјеверној Далмацији. 1909, књ. VII, бр. 2, стр. 114—120; бр. 3, стр. 185—192, бр. 4, стр. 286—168; 5—6, стр. 353—357, (Ч); Знаменити сукоб између једне адвокатске коморе и Врховног суда. 1910, књ. IX, бр. 5—6, стр. 321—338, (Ч); Државно-правни положај Далмације према Хрватској и Аустрији. 1910, књ. IX, бр. 4, стр. 251—270; бр. 5—6,

стр. 365—385, (Ч); О организацији судова. 1926, к. II, књ. XII, бр. 2, стр. 133—134, (ПП).

БАЛТИЋ, АЛЕКСАНДАР: Два случаја фактичких службеника. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 5, стр. 401—404, (АХ); Појам државног службеника и појам дневничара по Закону о чиновницима од 1931. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 3, стр. 213—216, (АХ).

БАРТОШ, МИЛАН Ф.: Правни положај странаца. 1927, к. II, књ. XV, бр. 1—2, стр. 84—95, (Ч); Значење теорије о највећем важењу обавеза у српском међународном меничном праву. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 1, стр. 39—48, (Ч); Дужности за очување права у српском међународном меничном праву. бр. 4, стр. 296—301, (Ч); Повреда страног закона као основ за касирање. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 1—2, стр. 71—87, (Ч); Пољско грађанско право. бр. 4, стр. 284—300, (Ч); Изигравање права у међународном приватном праву. 1929. к. II. књ. XVIII, бр. 1, стр. 37—45, (Ч); Потреба доношења закона о међупокрајинском сукобу закона. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 1—2, стр. 74—81, (ПП); Доказивање страног закона. бр. 4, стр. 304—308, (ПП); Дејство међународних уговора код cautio iudicatum solvi. бр. 6, стр. 466—471, (ПП); Проблем стечених права у међународном приватном праву. 1930, к. II, књ. XX, бр. 1, стр. 10—27, (Ч); Менични закон према Хашком регламану, бр. 3, стр. 222—228, (ПП); Јединство стечаја по новом Стечајном закону. бр. 4, стр. 292—298, (ПП); Доказивање односа руских избеглица. бр. 5, стр. 372—379, (ПП); Законска узајамност у ауторском праву, бр. 6, стр. 453—460, (ПП); Класификација правних односа. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 1—2, стр. 75—89, (Ч); Формални или фактички реципроцитет код извршења пресуда. бр. 3, стр. 211—216, (ПП); Право странаца на отварање радње. бр. 5, стр. 373—378. (ПП); Опасност код продаје аутомобила на кредит. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 1, стр. 25—34, (Ч); Права странаца на непокретности. бр. 5, стр. 402—409, (ПП); Сукоб приватних закона у кривичном праву. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 1—2, стр. 68—92, (Ч); Појам страног акционарског друштва. бр. 4, стр. 296—310, (ПП); Право странаца на отварање радње. бр. 5, стр. 363—366, (ПП); Идеалистичка и територијалистичка концепција. 1932, к. II, књ, XXV, бр. 1—2, стр. 33—50, (Ч); Хипотека у страном новцу. бр. 3, стр. 196—203, (Ч); Толеранција у брачним односима. бр. 4, стр. 280—283, (Ч); Мала напомена на примедбу г. Љуб. Радовановића. бр. 5, стр. 370—375; Locus regit actum у брачном праву. бр. 6, стр. 431—445, (МПХ); Светска економска криза и међународни приватно-правни односи. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 2, стр. 136—139, (ПП); Питање реалне сусвојине на зградама. бр. 5, стр. 395—400, (Ч); Обавезност шеријатског права. бр. 6, стр. 499—503, (Ч); Изједначење колизионих норми брачног права у словенским земљама. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 74—87, (Ч); Први конгрес правника словенских држава. бр. 4, стр. 265—285. (Са др И. Пржићем), (Ч); Националитет трговачких друштава. бр. 6, стр. 490—495. (Ч); Брачна правила појединих цркава. 1934, к. II, књ. XXVIII. бр. 1. стр. 55—60, (ПП); За црквени или грађански брак. 1934. к. II, књ. XXIX, бр. 3, стр. 227—232, (ПП); Неправилно публиковање уредаба. бр. 5, стр. 410—416, (ПП); Женевски менични текстови као међународни обичај. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 6, стр. 535—540. (МПХ); Међународна хотелијерска одговорност. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 3, стр. 272—279, (ПП); Пређутна хипотека ликвидационе банке. бр. 4, стр. 504—508, (ПП); Привредне задруге у Србији. бр. 5, стр. 504—508, (ПП); Стални изабрани судови као класни судови. бр. 6, стр. 612—615, (ПП); Неколико речи о истом питању. Уз (СХ) Мил. Ж. Живадиновића. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 6, стр. 583—586. (СХ); Државни интернационализам у трговачким односима. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 104—108, (ПП); Концепција сопојине у предоснови југословенског Грађанског законика. бр. 3, стр. 257—261, (ПП); Сигурност циркулације покретности у Предоснови. бр. 5,стр. 444—448, (ПП); Међупокрајински сукоб Закона о наслеђу. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 1, стр. 62—69, (ПП); Изигравање комисионалног пакта. бр. 3, стр. 255—261, (ПП); Сопственичка стварна службеност. бр. 4, стр. 364—358, (ПП); Концентрација хипотека. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 3, стр. 243—247, (ПП); Појава нових именованих уго-

вора, кроз административне законе. бр. 6, стр. 528—532, (ПП); Став проф. Перића у међународном приватном праву. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 27—32, (Ч); Ванпарнично решавање спорова. бр. 3, стр. 319—322, (ПП); Реципроцитет код држава са више правних подручја. бр. 6, стр. 602—607, (ПП); Ограничење својине и промета приватног земљишта. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 115—120, (ПП); Спорови појединаца и страних држава. бр. 3, стр. 210—216, (Ч); Потребне допуне уписа породичне задруге у земљишне књиге. бр. 4, стр. 329—334, (ПП); Сумњиво доба улога код завода под заштитом. бр. 5, стр. 428—431, (ПП); Поводом питања да ли се рок застарелости може сматрати унапред уговором. бр. 5, стр. 441—443, (СХ); Криза међународног приватног права. бр. 6. стр. 486—493, (Ч): Претходно уговарање зајма и куповине и продаје. 1939. к. II, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 64—65, (СХ): Тужбе за накнаду штете против службеника. бр. 2, стр. 143—149, (ПП); Скраћење парница око повраћаја принадлежности. бр. 4, стр. 339—349, (ПП); Кривично девизно законодавство и приватно правни послови. бр. 5—6, стр. 572—577, (Ч).

БАРУХ, АВРАМ: Примање фактуре на којој је штампана клаузула о плаћању интереса без преговора, сматра се да је дат пристанак на интерес. 1937, књ. XXXV, бр. 6, стр. 548—550, (СХ).

БАУЕР, ХАНС Ј.: Обустава кривичног поступка пред среским судом. 1935. к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 111—116, (Ч); Стварна надлежност по кривичним делима из Закона о заштити јавне безбедности и поретка држава. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 3, стр. 239—241, (Ч); Неотварање и обустава истраге. 1939, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 57—77, (Ч); Пословна књижица је јавна исправа. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 6, стр. 408—410, (СХ).

БЕГОВИЋ, МЕХМЕД: Брак у Арабији пре Ислама. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 1—2, стр. 77—83, (Ч); О изворима шеријатског права. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 1, стр. 6—27, (Ч); Значај мехра (венчаног дара) у шеријатском праву. бр. 5, стр. 380—386, (Ч); Организација исламске верске заједнице у Краљевини Југославији. 1933, к. II, књ. XXVII. бр. 5, стр. 375—385, (Ч); О адопцији у шеријатском праву, 1934, књ. XXIX, бр. 1—2. стр. 29—34, (Ч); Форма исламског брака. 1935, књ. XXX, бр. 1, стр. 50—57, (Ч); О реформама породичног права муслимана у Египту. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 6, стр. 553—560, (Ч); Утврђивање брачности деце у шеријатском праву. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 6, стр. 525—534, (Ч); Карактеристике шеријатског наследног права. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 76—80, (Ч); Положај женских сродника у шеријатском наследном праву. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 5, стр. 395—406, (Ч); Може ли прелаз на ислам послужити као узрок за развод брака. 1939. к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 577—580, (Ч).

БЕЛИЋ, МАТИЈА: Правни положај жене у Хрватској и Славонији [illegible] је брак проглашен неваљалим по кан. 1099 § X. 2 Cod. iur. can. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 2, стр. 107—130, (Ч).

БЕЛИЋ, РАДМИЛО: Упоредни преглед режима окућја у југословенском и режима породичног добра у француском законодавству. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 3, стр. 190—204, (Ч).

БЕЛАМАРИЋ. ФРАНЕ, Примена § 110 Гр. зак. 1936, к. II; књ. XXXII, бр. 5, стр. 496, (СХ).

БЕРДОВИЋ, ВЛАДИМИР: Негативни сукоб надлежности између судске и управне власти. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 3, стр. 129—138, (СХ); Заједно са М. Подићем.

БИЗУКИДЕС, ПЕРИКЛЕС: Развитак грчког грађанског права у току сто година од устанка за ослобођење до данас. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 3, стр. 161—168, (Ч).

БИЛИМОВИЋ, АЛЕКСАНДАР: Универсална концепција екологије. 1923, к. II, књ. VI, бр. 4, стр. 241—257, (Ч); Веза између жетвеног приноса и извоза пшенице и кукуруза, 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 5, стр. 360—373; бр. 6, стр. 432—441, (Ч); Неколико модерних струја у економ-

ској теорији. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 5, стр. 368—383, (Ч); 1935, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 13—28, (Ч); Статистички институт за економска проучавања на Универзитету у Софији. бр. 6, стр. 615—620, (ЕФХ); Индикативне и нормативне науке, 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 4, стр. 289—297, (Ч).

БЛАГОЈЕВИЋ, БОРИСЛАВ Т.: Закон о заштити ауторског права и тонфилм. 1933, к. II, књ. XXVII, br. 3, стр. 229—233, (Ч); Нека питања поводом ступања на снагу грађанског парничног поступка. бр. 5, стр. 407—412, (Ч); Егзекватура страних пресуда по Закону о извршењу и обезбеђењу. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 86—106, (Ч); Реформа грађанско судског поступка у Француској. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 156—163, (СЗ); Примена новог грађанског парничног поступка. бр. 6, стр. 600—612, (Ч); Грешке при публикацији закона и уредаба. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 5, стр. 476—480, (ПП); Социалне тежње новога извршног права. 1938, к. II, књ. XXXIV, бр. 2, стр. 146—157, (Ч); Појам лица без држављанства. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 4, стр. 303—317, (Ч); Правни положај лица без држављанства. бр. 6, стр. 507—527, (Ч); Чињенице постанка уговора о раду као посебне правне категорије. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 237—240, (Ч); Савремене тенденције развоја приватног права. бр. 5, стр. 498—513, (Ч); Тумачење изузетака. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 471—476, (Ч); Законско наслеђивање у својину између брачних другова. 1939. к. II, књ. XXXIX, бр. 3, стр. 222—237, (Ч); Један поглед на данашње стање материје облигационих уговора. 1940, к. II, књ. XL, бр. 5—6, стр. 436—448, (Ч).

БЛАГОЈЕВИЋ, БОРИСЛАВ ИВ.: Решавање сукоба законика и осталих правних извора према одредбама у Душановом законику. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 3, стр. 241—245, (Ч); Совјетски федерализам. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 5, стр. 378—381, (Ч).

БЛАГОЈЕВИЋ, ВИДАН О.: Преношење апотеке. 1922, к. II, књ. V, стр. 367—370, (АХ); Итало-грчки спор. 1923, к. II, књ. VII, бр. 5, стр. 375—382, (МПХ); Један случај из праксе власти и суда за станове. бр. 1, стр. 53—55, (СХ); Може ли бити главне клетве против садржаја јавне исправе. 1927, к. II, књ. XV, бр. 6, стр. 500—503, (СХ); Финансијски закон за 1928—29 год. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 6, стр. 478—483, (ПП); Колико су обавезне примедбе опште седнице Касационог суда како за ниже судове тако и за сам Кас. суд. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 3, стр. 230—236, (СХ); Признање по белешци код Духовног суда у бракоразводној парници. 1930, к. II, књ. XX, бр. 5, стр. 391—393, (СХ); Питање разумевања § 939 грађ. зак. у вези са обавезношћу примедаба Касационог суда за нижи суд. 1932. к. II, књ. XXV, бр. 1—2, стр. 117—124, (СХ); Тапија је доказ о својини имања на које се односи. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 1, стр. 60—64, (СХ); Примена § 317 крив. суд. поступка. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 2, стр. 156—158, (СХ); Раскидање закупа због рђавог понашања закупца према закуподавцу. бр. 3, стр. 250—253, (СХ); Нежењени сопственици нових зграда ослобођени од пореза, не плаћају порез на нежењена лица. бр. 6, стр. 513—515, (СХ); Реферати изасланика Министра финансија о нађеном стању при извршеном прегледу не могу се увек сматрати као потпун доказ о материјалној одговорности дотичног лица у см. § 377. Срп. грађ. суд. поступка. 1935, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 147—151, (СХ); Обезбеђења административним путем на принадлежности државних службеника. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 1, стр. 64—67, (АХ); Појам задругара у обавезним изабраним судовима по српском грађ. суд. поступку. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 78—91, (Ч); Суд није властан да застане са суђењем спора који се води по парничном поступку, док се не оконча други спор који се води по претходном ванпарничном поступку. бр. 4, стр. 403—404, (СХ); Објашњење § 92 и 93 Гр. пп. у вези § 6 ст. 3 истог поступка. бр. 6, стр. 626—630, (СХ); Неблаговремени одговор на тужбу. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 5, стр. 447—453, (Ч); Недовољност разлога и предлога у правним лековима. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 127—131, (СХ); Успела заштита закона без правних последица. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 2, стр. 182—183, (СХ); Делимична извршност грађанских пресуда. бр. 5, стр. 426—

436, (Ч); Истраживање материјалне истине у грађанском и ванпарничном поступку. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 33—54, (Ч); Начело непосредности пред призивним судом. бр. 4, стр. 342—343, (СХ); Кад се не може одредити прво (друго) рочиште. бр. 6, стр. 532—539, (СХ); Кратка паралела између уводног дела Мецела и завршног дела Богишићевог Црногорског имовинског законика. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 81—86, (Ч); Застарелост потраживања предузимача, када је поред рада уложио и материјал, цени се по § 93 оа ГЗ. бр. 3, стр. 327—328, (СХ); Надлежност суда за испуњење уговора мора се исправом утврдити — § ГрПП, јер је у противном тужба следује општу месну надлежност туженога. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 3, стр. 257—259, (СХ); По § 123 ГрПП може се аутор-претходнок именовати само од онога ко буде тужен посредник-држалац које ствари или којег стварног права. бр. 4, стр. 337—340, (СХ); Институцијом сметања поседа може се користити само онај фактички држалац који је као такав самовласно истиснут из државине трећег лица. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 65—67, (СХ); Начело непооредности важи и за призивни суд. бр. 3, стр. 251—254, (СХ); Обавезни покушај мирења парничара пре спора и одређивање највишег износа такса и намега према претпредлогу француског Законика о судском грађанском поступку. бр. 5—6. стр. 595—598, (Ч); Надлежност за против тужбу. 1939, к. II, књ. XXXIX бр. 1—2, стр. 138—139, (СХ); Судија појединац, надлежан за главни спор, надлежан је и за главно или споредно мешање, као и за међупредлог за утврђење. бр. 5, стр. 444—448, (СХ); Пошто се и непријављени радник уреду за осигурање сматра осигураним на дан ступања на посао, то овакав радник оштете из радног односа не може остваривати преко редовног суда, већ преко уреда. бр. 6, стр. 529—532, (СХ); Реквизиције извршене од стране српске и црногорске војске за време прошлог рата нису обухваћене уредбом о накнади ратне штете. 1940, к. II, књ. XL, бр. 1, стр. 58—62, (СХ); Мораторни интерес признат решењем Министарског савета застарева по § 93оа ГЗ, а не по § 928д ГЗ. бр. 2, стр. 148—149, (СХ); Право општине града Београда на тужбу за наплату водоводне и тротоарске таксе застарева за пет година. бр. 5—6, стр. 493—496, (СХ); Приликом јавне продаје државна власт није ни у каквом правном односу са купцем. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 122—124, (СХ); Уговор о адвокатској награди није исправа из § 928в ГЗ па се застарелост награде адвоката и у овом случају има ценити по § 928б од II ГЗ. бр. 1—3, стр. 124—127, (СХ); Значај и примена § 369 ГРПП. бр. 5, стр. 383—387, (ПП); Општина београдска за тротоарску таксу привилегисана је и преча у наплати од интабулисаних поверилаца. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 3. стр. 216—218, (СХ).

БОГИШИЋ, ВАЛТАЗАР: Десетина судских записа из Паштровића. 1906, књ. I. бр. 5. стр. 393—408; бр. 6. стр. 489—504, (Ч).

БОГОСАВЉЕВИЋ, ЕМИЛИЈАН: Примедбе у погледу пројекта Закона о уређењу и надлежности судова. 1921, к. II, књ. II, бр. 3, стр. 207—212, (ПП).

БОДИ, АЛЕКСАНДАР Д.: Министарска одговорност под Уставом од 1869. 1910, књ. X, бр. 3, стр. 189—198; бр. 4, стр. 303—310; 1911, књ. XI, бр. 1. стр. 64—67; бр. 3, стр. 215—219; 1912, књ. XIII. бр. 1, стр. 45—48, (Ч); Историја министарске одговорности у Србији. 1912, књ. XIII, бр. 4, стр. 298—310, (Ч); Закон о продужењу рокова плаћања по обавезама из Грађанског, Трговачког и Меничног законика од 1 октобра 1912. 1913, књ. XV, бр. 5—6, стр. 460—469, (АХ); Рокови за жалбе и незадовољства изјављена Државном савету против решења административних власти и Закона о продужењу рокова плаћања од 1 октобра 1912. 1913, књ. XVI, бр. 1, стр. 65—73, (АХ); Како Државни савет примењује уредбе. бр. 3, стр. 225—236, (АХ).

БОПЧЕВ, СТЕФАН: Законско уређење породичне задруге у Бугара. 1906, књ. I, бр. 3, стр. 275—280, (Ч).

БОРЕМОВИЋ, АРСЕН: Телесне повреде из § 180 Крив. законика. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 3, стр. 209—226, (Ч).

БОРИСАВЉЕВИЋ, АЛЕКСАНДАР: Да ли је потребно законодавно објашњење чл. 50 и 51 у вези са чл. 49 Закона о непосредном порезу. 1906, књ. I, бр. 2, стр. 157—167, (Ч).

БОШКОВИЋ, НИКОЛА Ив.: Без утицаја су по право на конвенционалну казну разлози из којих је доцња код обавезне уговорне стране наступила. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 5, стр. 407—408, (СХ).

БРАЈКОВИЋ, ВЛАДИСЛАВ: Конзуларна служба у нашем поморском праву. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 1—2, стр. 95—102, (ППХ); О сукобу на мору. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 5, стр. 365—373, Спасавање и помагање на мору. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 4, стр. 283—296, (Ч); Квази уговори у трговачком праву. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 3, стр. 224—235, (Ч).

БУЛАТОВИЋ, МИЛИЈА: Потстрекавање и помагање из § 66 ВКЗ. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 5, стр. 425—432, (Ч); Застарелост по војном кривичном законику. 1940, к. II, књ. XL, бр. 4, стр. 308—314, (Ч); Особито лак случај у светлу војног правосуђа. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 52—55, (Ч).

БУШАТЛИЋ, Х. А.: Нешто о надлежности склапања мешовитих бракова помуслимањених лица. 1922, к. II, књ. V, бр. 6, стр. 458—463, (СХ); О устројству и надлежности шеријатских судова у Босни и Херцеговини. 1923, к. II, књ. VII, бр. 2, стр. 116—124, (ПП); Да ли је доста 20 година или је потребно 21 година живота за проглас пунољетности. 1925, к. II, књ. XI, бр. 1, стр. 60—64, (СХ); Човек и жена. бр. 4, стр. 303—308, (МЗ); У правно неваљаном браку рођена деца наслеђују свога оца, а његова жена (њихова мајка) не наслеђује га. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 1—2, стр. 129—131, (СХ); Спорови о сродству и наследству по шеријатско-судском поступку. 1927, к. II, књ. XV, бр. 5, стр. 416—419, (СХ).

БУЊИЋ, МИОДРАГ А.: Криминални побачај и социалне импликације побацивања. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 6, стр. 587—594, (Ч); Необичан случај привидног чедоморства. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 5, стр. 407—412, (Ч).

ВАГНЕР, С.: Изузетност од грађанског судства ужива и све чиновничко особље страног посланства. 1907, књ. III, бр. 3, стр. 243—244, (СХ).

ВАСИЉЕВИЋ, ТИХОМИР: Правне последице условне осуде код које казна није била извршена. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 5, стр. 430—435, (Ч); Могућност супоидијарне тужбе у кривичном поступку против млађих малолетника. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 110—113, (Ч); Улога судије и његова припрема у борби противу криминалитета, 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 6, стр. 509—519. (Ч); Личност и рад др Божидара В. Марковића. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 407—412. (Ч); Урачунавање притвора и истражног затвора у новчану казну. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 1—2, стр. 65—69, (Ч); Питање организације, надлежности и поступка судова за малолетнике у позитивном законодавству. 1940, к. II, књ. XL, бр. 1, стр. 26—40, (Ч); Нема места судској рехабилитацији лица осуђених по Закону о сузбијању злоупотреба у службеној дужности. бр. 3, стр. 244—245, (СХ); Код кривичног дела преваре у виду заната из §—А 337 КЗ суд је код одмеравања казне дужан да примени пропис §-а 337 у вези §-а 62 КЗ. бр. 4, стр. 318—319, (СХ); Значај брзине и узроци спорости Кривичног судског поступка. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 2, стр. 90—108, (Ч).

ВАСИЋ, ПАВЛЕ: Стандардизација у служби контроле производње. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 1, стр. 41—45, (Ч).

ВЕКИО. БОРБО дел: Криза правне науке, 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 3, стр. 177—190, (Ч); Homo juridicus и недовољност права као животног правила. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 2, стр. 115—134, (Ч).

ВЕЛИЧКОВИЋ, Љ. Б.: Једна погрешна и противуставна одредба у нашим законима. 1910, књ. X, бр. 4, стр. 275—287, (Ч).

ВЕГНЕР, АЛЕКСАНДАР: Бугарска пољопривреда на „колхозним" путовима 1940, к. II, књ. XLI, бр. 3, стр. 214—220, (ЕФХ).

ВЕРК, ХУГО: О извршењу предратних уговора. 1921, к. II, књ. II, бр. 1, стр. 64—69, (Ч); Устројство Касационог суда. 1923, к. II, књ. VI, бр. 2, стр. 130, (Ч); Прилог кодификацији поглавља о избраним судовима у нацрту новог, заједничког законика о судском поступку у грађанским парницама. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 1—2, стр. 92—104, (ПП).

ВЕРОНА, АЛБЕРТ: Неколико расматрања de lege lata i de lege ferenda приликом првог решења Стола седморице у поморско-правним пословима. 1922, к. II, књ. V, бр. 2, стр. 81—97, (Ч); Прави смисао чл. 436. француског Code de com. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 4, стр. 258—281, (Ч); Рад око унификације поморског права. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 1—16, (Ч); Пабирци по новијој светској поморској јудикатури. бр. 3—4, стр. 282—288, (ППХ); Из домаће поморско правне јудикатуре. бр. 5, стр. 382—388; бр. 6, стр. 485—491, (ППХ); Предлог конвенције о потраживањима због губитка људских живота на мору или телесних озледа путника. 1927, к. II, књ. XV, бр. 3, стр. 282—237, (ППХ); Што ћемо у Хери кодификације са поморским правом? 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 2, стр. 118—124, (ПП).

ВЕСЕЛ, ЈОСИП: Накнада за неправедно одређени притвор и истражни затвор. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 1, стр. 47—57, (ПП); Паушалне клевете по Закону о штампи. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. стр. 27—45, (Ч); Члан 55 Закона о штампи и општи принципи нашег кривичног права. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 4, стр. 261—268, (Ч); О ваљаности генералне пуномоћи обзиром на прописе нашег грађанског и процесуалног права. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 77—88, (Ч).

ВЕСЕЛИНОВИЋ, БОЖИДАР В.: Нема места суђењу по кратком поступку, кад тужилац поднесе оверен препис приватне исправе. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 5, стр. 371—374, (СХ); Да ли је ранија, више од 24 г., савесна, законита и ниодкога узнемирена државина једног земљишта од утицаја за пресуђење спора о својини истог... 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 2, стр. 177—180, (СХ);

ВЕСНИЋ, МИЛЕНКО: Преуређење наших казниоиица. 1906, књ. II, бр. 2, стр. 81—89, (Ч); Луј Рено, 1907, књ. III, бр. 2, стр. 119—127, (Ч); Анексија Босне и Херцеговине и мед. право. 1909, књ. VII, бр. 4, стр. 273—285, (Ч).

ВЛАДИСАВЉЕВИЋ, МИЛАН: Материјална концепција судске функције. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 3, стр. 217—221, (Ч); Рудолф Смэнд и право као социална динамична вредност. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 2, стр. 137—143, (Ч); Тумачење чл. 1, Закона о добровољцима. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 6, стр. 514—516, (АХ); Суверепост и међународно право. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 51—68, (Ч); Појам устава. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 3, стр. 228—243, (Ч); Парламентаризам по одредбама Устава. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 4, стр. 312—333, (Ч); Разматрање о начелу поделе власти. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 6, стр. 534—542, (Ч); Демократија и федерализам. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2. стр. 169—173, (Ч); Покушај класификације држава. бр. 5, стр. 487—498, (Ч); Реална унија као стварна савезна држава. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 509—514, (Ч); Постанак државе. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 3,, стр. 214—221, (Ч); Бановина Хрватска. 1940, к. II, књ. XL, бр. 2, стр. 130—135, (Ч).

ВЛАЈИЋ, П. К.: Народни суд у округу пожаревачком. 1923, к. II, књ. VII, бр. 2, стр. 129—132, (СХ); Ако је уговор куповине и продаје уведен у јавне књиге, сматра се да су трећа лица... 1924, к. II, књ. IX, бр. 2, стр. 146—149, (СХ); Првостепени суд као поротни ... бр. 4, стр. 312—313, (СХ); Пројекат Закона о судијама. 1925, к. II, књ. XI, бр. 2, стр. 143—146, (ПП); Полицијски надзор рачуна се од дана издржане или опроштене казне. бр. 3, стр. 236—237, (СХ); Колизија уговора куповине и продаје са поравнањем, закљученим пред прив. судом. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 1—2, стр. 132—134, (СХ); Уговори о наслеђивању између несупруга не морају испуњавати услове једног пуноважног тестамента. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 1, стр. 64—68, (СХ); Издржавање као алиментарна обавеза... 1928, к. II, књ. XVI, бр. 4, стр. 320—321, (СХ); При

оцени надлежности меродавна је вредност главне тражбине, а не и интерес. бр. 6, стр. 493—495, (СХ); Извршна пресуда изабраног суда може се поништавати у свако доба због прекорачења надлежности. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 6, стр. 508—512, (СХ).

ВЛАЧИЋ, ЉУБОМИР: Позакоњење ванбрачне деце, 1907, књ. IV, бр. 1, стр. 51—55, (Ч); О браку свештених лица, монаха и монахиња у Аустрији. 1910, књ. X, бр. 1, стр. 72—75, (СХ); Примедбе на „Пројекат основног Закона о верама и међуверским односима. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 1—2, стр. 108—119; бр. 3, стр. 217—223, (ПП); Примедбе на брачна правила српске православне цркве. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 5, стр. 396—407, (Ч).

ВЛАТКОВИЋ, ВИНКО: О правној заштити странке у случају када је она првостепеном одлуком бана упућена на тужбу управном суду. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 4, стр. 328—331, (АХ).

ВОЈТЕХ, ЉУБИЦА: Време за које је удовица уживала спорно имање по основу удовичког уживања, не рачуна се у рок застарелости у смислу § 930 а ГЗ. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 5, стр. 405—406, (СХ).

ВОШЊАК, БОГОМИЛ: Федерализам или децентрализација. 1920, к. II, књ. I, бр. 6, стр. 401—405, (Ч); О покрајинском уређењу. 1921, к. II, књ. II, бр. 1, стр. 25—31, (Ч).

ВУКАШИНОВИЋ, БОЖ.: Приговор по царинским и монополским кривицама. 1925, к. II, књ. XI, бр. 5—6, стр. 470—474, (СХ); Напредовање чиновника по Закону о чиновницима... 1926, к. II, књ. XIII, бр. 1—2, стр. 120—125, (АХ).

ВУКАШИНОВИЋ, ВУКАШИН: Пленарне сједнице и начелне одлуке Великог суда у Подгорици. 1925, к. II, књ. X, бр. 5—6, стр. 418—425, (ПП); Имовинско правни статус женске у Црној Гори. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 7—14, (Ч).

ВУКИЋЕВИЋ, НЕМАЊА: Међународни привредни институт у Риму. 1914, књ. XVII, бр. 2, стр. 103—119, (Ч).

ВУКОВИЋ, В.: Сметање поседа и права пољске службености, 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 4, стр. 368—369, (СХ).

ВУКОСАВЉЕВИЋ, СРЕТЕН: Постанак приватне земљишне својине у нас. 1940, к. II, књ. XL, бр. 2, стр. 91—100, (Ч).

ВУКОТИЋ, Б.: Двије ријечи о „извршивању пресуда судских" као одговор г. Николи Пахорукову. 1924, к. II, књ. IX, бр. 3, стр. 229—240. Садржи и одговор Н. Пахорукова, (СХ).

ВУКОТИЋ, ПАВЛЕ: Нема дела из § 316 ст. 1 КЗ ако су врата била затворена дрвеном кључаницом. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 3, стр. 266—267, (СХ).

ВУКЧЕВИЋ, МИЛОРАД: Црна Гора и Уредба о убрзању рада код судских и иследних власти. 1923, к. II, књ. VI, бр. 1, стр. 49, (Ч).

ВУКЧЕВИЋ, РАДОЈЕ: Процесне претпоставке и приговори на првом рочишту по грађ. парн. поступку. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 4, стр. 312—326, (Ч); Мериторно решавање парнице на првом рочишту по грађ. парн. поступку. бр. 6, стр. 489—497, (Ч); Један интересантан сукоб надлежности. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 6, стр. 517—519, (СХ); Гарантно писмо једне банке није јемство већ самостална обавеза. бр. 6, стр. 524—525, (СХ); Услови за отварање стечаја цене се по моменту кад суд по тражењу решава, а не по моменту кад је само тражење суду предато. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 1, стр. 67—68, (СХ); Кад постоји кућна заједница. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 91—102, (Ч); 1936, књ. XXXII, бр. 3, стр. 243—252, (Ч); Апотекарска концесија не може бити предмет стечајног, ни извршног поступка. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 5, стр. 468—470, (СХ); Државни савет и § 20 извршног поступка. 1940, к. II, књ. XL, бр. 1, стр. 56—58, (СХ); Старалац пописаног имања који своју законску дужност није уредно обављао одговара по § 800 и 805 ГЗ... бр. 3, стр. 242—244, (СХ); Наше правосуђе. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 1, стр. 37—44, (Ч).

ВУЛОВИЋ, СВЕТ. ВОЈ.: Одлука судије појединца у кривичним споровима. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 3, стр. 206—209, (ПП).

ВУЛОВИЋ, ВЕЛИСЛАВ: Одредбе закона о чиновницима у погледу министара односно државних подсекретара. 1926, к. II, књ. XII, бр. 3, стр. 221—238, (ПП).

ВУЧКОВИЋ, ПЕТАР: Вредност терета убележених по рудар. књигама за предратну Краљевину Србију. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 1—2, стр. 113—125, (СХ); Трошкови парничарима у грађанским споровима не могу се одмеравати по правилнику о награди адвоката. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 3, стр. 242—243, (СХ); За доношење одлуке по сукобима надлежности среских судова у грађанским споровима надлежан је Апелациони, а не Касациони суд. бр. 6, стр. 481—482, (СХ); Нема места забрани од стране банке на њене акције које од акционара нису сасвим уплаћене. бр. 6, стр. 482—483, (СХ); Општински суд надлежан је за одобравање забрана од 500 дин. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 3, стр. 220—223, (СХ); Осудно решење изречено на основу менице пуноважна је исправа у смислу § 377 грађ. суд. пост., иако није постала извршна. бр. 3, стр. 223—224, (СХ); Један чест сукоб надлежности између судова. бр. 4, стр. 292—295, (СХ); Формуларни уговори о закупу и § 192 грађ. суд. поступка. бр. 5, стр. 389—391, (СХ); Грађанска одговорност интабулационог протоколисте за погрешно дат извештај о теретима. 1932, књ. XXVI, бр. 2, стр. 152—154, (СХ); Суд цени благовременост зато што су у питању преклузивни рокови. бр. 3, стр. 247—249, (СХ); Закон о тапијама кроз судску праксу. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 137—141, (СХ); Једно судско решење о надлежности. бр. 3, стр. 244—247, (СХ); Извод из трговачких књига као основ обезбеђења. 6, стр. 523, (СХ); Сукоб надлежности редовних и војних судова у вези са примером § 62 и 64 Крив. законика. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 1, стр. 68—73, (СХ); Поништај тапије. бр. 2, стр. 161—164, (СХ); Обавеза накнаде штете по § 385 српског гр. суд. пост. бр. 5, стр. 446—448, (СХ); Изрицање пресуде у одсуству окривљеника. бр. 6, стр. 518—522, (СХ); Нема места примени § 108 гр. п. п. за случај за суд, после издања платног налога, утврди да је тужени умро. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 3, стр. 252—253, (СХ); Нема места тражењу уверења о наглавици приликом судске потврде договора о купопродаји непокретног имања. бр. 5, стр. 447—448, (СХ); Заједница живота и имања оклапа се задруга између малолетног синовца и пунолетних стричева, те није условљена одобрењем старатељског судије у погледу малолетника. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 3, стр. 295—299, (СХ); Конфесионални судови не суде о важности и разводу брака закљученог код друге конфесије. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 3, стр. 270—275, (СХ); Премештај приватног чиновника у друго место није разлог за отказ закупног добра, 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 4, стр. 353, (СХ); Продаја ствари узабрањених од полицијских власти има се извршити по прописима новог ИП. 1937, к. II, књ. XXXVI, бр. 5, стр. 537—538, (СХ); Уговор закључен између супруга у погледу издржавања по закону је допуштен, иако је он саставни део уговора о одвојеном животу супружника. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 4, стр. 366—368, (СХ); У случају превременог исељења закупац је обавезан на плаћање закупне цене све до истека уговорног рока. 1940, к. II, књ. XL, бр. 1, стр. 65—67, (СХ).

ВУШОВИЋ, ИВАН: Правни појам казне у народу. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 2, стр. 126—135, (Ч).

ГАВРИЛОВИЋ, МИХ.: Суспендовање првог српског Устава (фебруар-март 1835 г.). 1906, књ. I, бр. 4, стр. 342—347; бр. 5, стр. 409—421, (Ч).

ГАГИЋ, РАД.: Примена тач. в., г. и д. чл. 5 Закона о изменама и допунама у Закону о устројству судова од 30 јануара 1922. год. 1925, к. II, књ. X, бр. 5—6, стр. 435—438, (СХ); Противзакони поступак суда у грађанском спору. 1925, к. II, књ. XI, бр. 3, стр. 238—239, (СХ); Инвалидски закон. 1926, к. II, књ. XII, бр. 4, стр. 303—308, (ПП).

ГЕРАСИМОВИЋ, ДРАГОМИР Д.: Возар одговара за своје људе само према онима које превози. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 4, стр. 354—355, (СХ); Лице које врши службу машинисте спада у особље које врши важније послове. бр. 5, стр. 459—460, (СХ); Отказ закупа због рушења

зграде. бр. 6, стр. 546, (СХ); Потраживање туженикоко које потиче из истог основа из кога и тужбено тражење, може бити предмет противтражења. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 3, стр. 337—338, (СХ); Потраживања трговца према нетрговцу за продату робу не застаревају по § 928 6 ГЗ ако је издата признаница, већ по § 928 ГЗ. бр. 4, стр. 433—434, (СХ); Застарелост права правозаступника на наплату његове награде — § 928 6 ГЗ. бр. 5, стр. 536—537, (СХ); Кумалација багателних спорова. бр. 6, стр. 622—623, (СХ); Посредовање за купопродају непокретности је грађански посао, 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 3, стр. 267—268, (СХ); Самосталност парнице за поништај пресуде изабраног суда, бр. 4, стр. 353, (СХ); Повреда прописа о застарелости није разлог за поништај пресуде изабраног суда. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 73—74, (СХ); Поништај пресуде изабраног суда због недостатка изворника. бр. 2, стр. 171—173, (СХ); Без утицаја су на прекид застарелости послови, обављени од адвоката после отказа пуномоћија ако то нису неопходни. бр. 3, стр. 266—267, (СХ); Ништење решења изабраног суда на основу § 691 Гр. П. бр. 3, стр. 267—268, (СХ); У смислу § 357 ГрПП тужба се може уступити другом надлежном суду и без приговора ненадлежности. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 1—2, стр, 147—148, (СХ); Право невине стране на капару. бр. 3, стр. 265—267, (СХ); Пазакуп зависи од судбине закупа. бр. 3, стр. 267—268, (СХ).

ГЕРШИЋ, ГИГА: Српско-аустријски царински спор са гледишта међународног права. 1906, књ. I, бр. 1, стр. 6—23; бр. 2, стр. 124—137, (Ч); Царински савез и клаузула највећег повлашћења, 1913, књ. XV, бр. 5—6, стр. 368—385, (Ч).

ГОДИНА, ДИОНИС: Наше ново вапарнично право, његов историски развитак и појам. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1, стр. 53—59, (Ч); Основна начела вапарничног поступка. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 4, стр. 334—342, (ПП).

ГОЊЕВАЦ, АНКА: Саветодавно мишљење Сталног суда међународне правде поводом аустро-немачке Царинске уније. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 5, стр. 367—378, (МПХ); Основна правна начела на којима почива јуриспруденција Сталног суда међународне правде у Хагу. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 1—2, стр. 83—95, (Ч); Међународно правосуђе данашњице. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 5, стр. 397—405, (Ч).

ГОЛУБОВИЋ, ДРАГИША И.: Кад сопственик куће отвори на истој прозоре који гледају у кућу и двориште граничара муслимана, нема злоупотребе права. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 1, стр. 62—64, (СХ).

ГОЉАС, ЈАНКО: Међународна јавна помоћ. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 3, стр. 245—260, (Ч); Међународна јавна помоћ у Југославији. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 88—96, (Ч).

ГРГИЧЕВИЋ, МАТО: Положај председника окружних судова по новом судиском закону. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 4, стр. 300—307, (ПП).

ГРБИЋ, ГОЈКО: Теорија куповне снаге. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 5, стр. 436—447, (Ч); Манојлескова теорија протекционизма. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 4, стр. 400—411, (Ч).

ГРЕБЕНАЦ, ПЕТАР М.: Реформа немачког кривичног законодавства. 1911, књ. XII, бр. 1, стр. 49—62, (Ч).

ГРОЛ, ВОЈИСЛАВ: Сразмерно претставништво и политичке странке. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 4, стр. 317—325, (Ч); Теорија институције Мориса Ориуа. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 4, стр. 313—339, (Ч).

ГРОСМАН, ВЛАДИМИР К.: Правна природа Друштва народа. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 2, стр. 121—136, (Ч).

ДАБИЋ, ЉУБ. А.: О војничком нехату. 1921, к. II, књ. II, стр. 31—41, (Ч).

ДАВИДОВИЋ, ЈОВО: Конкубинат није исто што и бракоразводни узрок прељуба према брачним правилима. 1940, к. II, књ. XL, бр. 2, стр. 148—151, (СХ); Једнострано раскидање брачне заједнице без оправ-

даног разлога јесте навођење на прељубу остављеног или отстрањеног брачног друга. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 112—115, (СХ).

ДАВИНИЋ, АЛЕКСАНДАР: Члан 235 Закона о чиновницима и осталим службеницима грађанског реда. 1924, к. II, књ. IX, бр. 2, стр. 144—146, (АХ); Како се има разумети право надзорне власти министра финансија у примењивању чл. 24 Закона о државним Трошаринским таксама. 1925, к. II, књ. XI, бр. 1, стр. 58—59, (АХ); Отварање стечаја трговцима. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 4, стр. 316—318, (СХ); Рачунска парница. 1929, к. II,, књ. XIX, бр. 4, стр. 287—304, (Ч); Противу коначних решења бања тужба се подноси управном суду. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 1, стр. 65—69, (АХ); Пензија државних службеника. 1932, II, књ. XXIV, бр. 4, стр. 275—295, (Ч); Спровођење у живот Закона од 5 децембра 1931 год. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 3, стр. 227—233, (Ч).

ДАНИЋ, ДАНИЛО Ј.: Члан 32 Закона о уређењу главног државног рачуноводства у противности је са одредбама и духом Устава. 1912, књ. XIV, бр. 2, стр. 98—106, (Ч); Пројекат Закона о управним судовима. 1921, к. II, књ. III, бр. 6, стр. 473—476, (ПП); О правном карактеру административног спора. 1922, к. II, књ. IV, бр. 2, стр. 106—120, (Ч); Умишљај с погледом на пројекат казненог законика за Краљевину СХС од 1922. 1923, к. II, књ. VI, бр. 5—6, стр. 422, (Ч); Устав немачке републике с погледом на модерну Немачку. 1923, к. II, књ. VII, бр. 6, стр. 401—418, (Ч); Један случај повреде судијске независности. 1923, к. II, књ. VII, бр. 1, стр. 45—51, (АХ); Један случај погрешно употребљене дискреционе власти. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 1, стр. 63—68, (АХ); Федерализам правосуђа у нашој држави. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 1—2, стр. 80—91, (Ч); Да ли председници општина могу у исто време бити и народни посланици? 1927, к. II, књ. XIV, бр. 2, стр. 131—135, (ПП); Законодавна овлашћења из финансиских закона. бр. 5, стр. 388—394, (АХ); О уредбама. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 2, стр. 109—122; бр. 3, стр. 201—213, (Ч); О појму судске власти. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 6, стр. 441—449, (Ч); Један случај захтева за заштиту закона. 1935, к. II. књ. XXXI, бр. 4, стр. 400—402, (СХ); Право у немачком Трећем Рајху. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 6, стр. 501—515, (Ч); Француска револуција и парламентарни режим. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 5, стр. 414—426, (Ч); О кривичној одговорности правних лица. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 4, стр. 376—382, (Ч); Питање права репрезентације у наслеђу потомака адоптивног сина за случај кад је овај умро пре усвојитеља. бр. 5, стр. 530—533, (СХ); Један поглед на позаконење ванбрачне деце. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 5—20, (Ч); Начело представљања у наследном праву по српском грађаноком законику. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 29—41, (Ч).

ДАРВАШ, ЕРНЕСТ: Теоријска основица позитивног ауторског права. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 2, стр. 141—146, (Ч).

ДЕМАЈО, САМУИЛО: Приликом поравнања о продаји и куповини непокретног имања, продавац не мора доказати да је сопственик имања које продаје. 1929, к. II, XVIII, бр. 5, стр. 369—371, (СХ); Парница за накнаду штете по полиси осигурања може се вдити само по редовном, а не по кратком поступку. бр. 6, стр. 466—467, (СХ); Уништај и развод брака по јеврејском брачном праву. 1929, к. II, књ. XIX, 1—2, стр. 58—74, (Ч); Једна интересантна одлука Касационог суда из области конвенције о узајамној правној помоћи између наше Краљевине и Чехословачке републике. бр. 3, стр. 218—219, (СХ); Амортизација акција на доносиоца. бр. 5, стр. 396—397, (СХ); Уредност трговачких књига. бр. 6, стр. 471—472, (СХ); Прече право наплате. 1930, к. II, књ. XX, бр. 4, стр. 308—310, (СХ); Парница за исплату осигурања по полиси осигурања живота може се водити само по редовном, а не по кратком поступку. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 4, стр. 297—298, (СХ); Жена има право на издржавање од мужа и без одлуке духовног суда. бр. 6, стр. 480—482, (СХ); Тужени не мора именовати сведоке у одговору на тужбу. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 2, стр. 149—150, (СХ); По Закону о издаваљу тапија, тапија се мора поднети суду... бр. 2, стр. 150—151, (СХ); Кад се доказ поднесе уз акт тражења обезбеђења... бр. 2, стр. 151, (СХ); Одговорност ортака који је иступио, за обавезне ортачке фирме. 1932, к. II,

књ. XXIV, бр. 3, стр. 241—242, (СХ); Реферат о спору око наслеђа пок. Менке Крсмановић. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 3, стр. 214—220, (СХ).

ДЕМЧЕНКО, ГРИГОРИЈЕ: Материјалне норме. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. Л. 2, стр. 102—106, (Ч); Нормативне науке и право. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 17—29, (Ч).

ДЕНКОВИЋ, ДРАГАШ. Б.: Дневничарска награда и постављање за приправника. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 123—126, (АХ); Реактивирање и пензиске принадлежности. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 5, стр. 463—466, (АХ); Управно-судска заштита поводом разрешења општинских часника. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 134—137, (СХ); Пензија градског службеника и доношење градског статута. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 6, стр 470—472, (СХ); Асистентска служба и стаж за полагање судског испита. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 1, стр. 52—53, (АХ).

ДЕСПОТОВИЋ, ЖАРКО Ђ.: О пројекту румунског грађанског законика. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 6, стр. 536—539, (СПЖ).

ДЕСПОТОВИЋ, ТОМА: Има ли места жалби на решење Окружног суда о одређивању притвора по од. 4 § 98 новог Крив. суд. пост. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 1—2, стр. 139—142, (СХ); Могу ли се наплатити готови издаци и награда старатеља стечајне масе из куповине некретнина... 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 5, стр. 395—398, (СХ).

ДИАМАНТ, ЕРНЕСТ: Хрватско-угарски заједнички трговачки закон у нашој примени. 1921, к. II, књ. III, бр. 2, стр. 129—135, (СХ); Карактерне црте трговачког права 1923, к. II, књ. VI, бр. 3, стр. 209, (Ч); § 36 Претпредлога Трговинског законика. 1925, к. II, књ. X, бр. 1, стр. 59—63, (ПП).

ДИВАЦ, МИЛЕНКО Н.: Пунолетни син који је неспособан за рад и привређивање, има право на издржавање од свога оца, иако је осуђиван за дело покушаја лишења живота извршено према оцу. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 3, 239—240, (СХ); Акцепт који не одговара § 98 Меничног закона обавезује потписника грађански. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 1, стр. 61—62, (СХ).

ДИМИТРИЈЕВИЋ, БРАНИСЛАВ: Стајалиште законодавства према радничким и послодавачким коалицијама. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 1, стр. 15—23; бр. 2, стр. 91—107; бр. 3, стр. 173—185, (Ч).

ДИМИТРИЈЕВИЋ, ДРАГАН Н.: О одговорности јавно-правних тела за штету нанету радњама њихових органа. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 6, стр. 486—487, (СХ); Признање правно неважног тестамента, не чини тестамент пуноважним. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 4, стр. 312—315, (СХ).

ДИМИТРИЈЕВИЋ, ДУШАН: Може ли таст пуноважно усвојити зета, 1908, књ. V, бр. 2, стр. 218—224, (СХ); Уговорна казна. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 1—2, стр. 30—71, (Ч).

ДИМИТРИЈЕВИЋ, ЈОВАН: Поступак при дисциплинској одговорности адвоката. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 6, стр. 512—515, (СХ); О максимуму казне код среског суда у случају повратa и реалног стицаја кривичних дела. 1933, књ. XXVII, бр. 4, стр. 323—328, (СХ); Тротоарска је такса у Београду терет на имању. 1934, к. II, књ. XXVIII, br. 6, str. 522—525, (СХ); Трошкови правне помоћи пред иностраним судовима. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 159—160, (СХ), Поступак и надлежност по жалби због ништавности „пресуда берзанских судова. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 2, стр. 158—162, (СХ); Војна контрола је увек надлежна по тужбама за накнаду штете причињене у администрацији војске и морнарице. бр. 5, стр. 442—443, (СХ); О основама за жалбу на одлуке општинских судова. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 3, стр. 284—285, (СХ); Случај сукоба надлежности између правичног и замолног суда ... бр. 5, стр. 492—493, (СХ).

ДИМИТРИЈЕВИЋ, ЉУБИША: Смртна казна. 1925, к. II, књ. XI, бр. 1, стр. 29—41; бр. 2, стр. 130—143, (Ч).

ДИМИТРИЈЕВИЋ, МИХ.: Правни обичај у Затоњу. 1913, књ. XV, бр. 2, стр. 134—140; бр. 3, стр. 219—231, (Ч).

ДОГАНЏИЋ, ГОЛКО: О § 52 Крив. зак. с обзиром на територију, законодавство и судску праксу. 1923, к. II, књ. VII, бр. 1, стр. 35—45, (Ч).

ДОЛЕНЦ, МЕТОД: Кривично-правно законодавство после преврата и Словенци. 1921, к. II, књ. III, бр. 3, стр. 219—229, (ПП); Италијански пројекат за Кривични закон и ми. 1922, к. II, књ. IV, бр. 3, стр. 232—236, (Ч): Проблем кривично-правне заштите плода утробе 1924, к. II, књ. VIII, бр. 4, стр. 241—255, (Ч); О законодавној техници. 1924, к. II, књ. IX, бр. 3, стр. 204—208, (ПП); Основне идеје нацрта Казненог законика за Немачку републику. 1925, к. II, књ. XI, бр. 3, стр. 182—193, (Ч); Казненоправна заштита електричне енергије у нашој Краљевини. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 1, стр. 16—23, (Ч); Казненоправна заштита ауторских права. бр. 3—4, стр. 169—182, (Ч); О индискреционим деликтима. 1927, к. II, књ. XV, бр. 5, стр. 341—356, (Ч); Вештачка стерилизација као казнено-правни проблем. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 5, стр. 333—342, (Ч); Преглед новијих мера против одуговлачења кривичног поступка правним лековима. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 3, стр. 161—170, (Ч); Осврт на Десети међународни конгрес за кривично право и извршавање казна у Прагу (1930). 1930, к. II, књ. XXI, бр. 5, стр. 321—333, (Ч); Да ли има осудних пресуда без осуде на казну. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 4, стр. 272—278, (Ч); Улога приватног тужиоца у кривичноправној истрази. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 6, стр. 17—24, (Ч); „Повраћај у пређашње стање" по нашем судском кривичном поступку. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 1, стр. 5—27, (Ч); Осврт на реферате и задатку и значењу институције истражног судије за V конгрес правника Краљевине Југославије. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 5, стр. 344—352, (Ч); О протеривању и конфинацији у казненом праву. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 5—18, (Ч); Приватни учесник у ранијем и садашњем законику о судском крив. поступку. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 6, стр. 497—503, (Ч); Индустријска шпијунажа у нашем законодавству. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 193—198, (Ч); Неколико примедаба к текстацији Законика о судском кривичном поступку. бр. 5, стр. 478—487, (Ч); Начелно одређење појма „почетак судског кривичног поступка". 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 4, стр. 292—303, (Ч); Божидар Марковић покретач институције условне осуде. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 391—398, (Ч).

ДОМАНОВИЋ, ЗОРАН: Предлог за измену т. 4 § 311 КП. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 2, стр. 124—126, (ПП).

ДОМИЦЕЉ, А.: Суштина разлике јавне и приватне службе. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 1—2, стр. 100—108, (ПП).

ДРАГОВИЋ, НИКОЛА М.: Једна пресуда Великог суда у Подгорици. 1925, к. II, књ. XI, бр. 1, стр. 64—68, (СХ); Једно решење Великог суда у Подгорици... бр. 4, стр. 326—328, (СХ); Велики суд у Подгорици примењује указ о амнестији од 23 септембра 1925. год. 1926, к. II, књ. XII, бр. 1, стр. 71—79, (Ч).

ДРАГУТИНОВИЋ, ДРАГУТИН К.: У споровима за поништај тестамента извиђа се вредност спора. 1906, књ. II, бр. 2, стр. 165—166, (СХ); Нема места примени § 175 Казненог законика, кад оптужени не подноси лекарску сведоџбу за доказ да је и он од тужиоца повређен. бр. 2, стр. 166—167, (СХ); Апелациони суд није надлежан да расматра пресуду првостепеног суда којом је оптужени осуђен да се преда родитељима да га казне. бр. 4, стр. 333—334, (СХ); Право на откуп нема брат продавца, кад он с њим није смесничар или заједничар, а продавац има сина. 1907, књ. III, бр. 1, стр. 70—73, (СХ); За покушај хотимичног убиства с предумишљајем не може се досуђивати робија са оковом. бр. 2, стр. 164—166, (СХ); По § 141 Трговинског законика притежатељ менице дужан је да подигне регресну тужбу код суда у року од петнаест дана. бр. 3, стр. 244—247, (СХ); Извесна се лица могу, према своме положају и друштву, у место казне затвора, осуђивати на новчану казну и за оне иступне кривице, за које закон предвиђа једино казну затвора. бр. 4, стр. 330—331, (СХ); Увреда нанета на жељезничкој прузи у пољу, пред радницима, јавна је и кажњива по § 213 казненог законика. бр. 4, стр. 331—333, (СХ); Циљ је наређења § 79 Трговачког законика

да се од малолетника отклони штета... 1907, књ. IV, бр. 3, стр. 255—259, (СХ); Оцена поступка, из којих се изводи да ли је оптужени изазвао против себе кривично ислеђење, и да ли је према томе одговоран за кривичне трошкове. бр. 3, стр. 259—261, (СХ); Стоји само дело одвођења девојке, а не и дело насилне обљубе. бр. 3, стр. 261—264, (СХ); Наређење § 859 Грађ. законика треба тако разумети да изрази „у судске руке" не значе суд у најужем смислу... 1910, књ. X, бр. 4, стр. 315—323, ((СХ); Питање о искључењу вештака из вештачења, као претходно, расправља се особним формалним решењем. 1911, књ. XII, бр. 3, стр. 235—237, (СХ); По нашем грађанском судском поступку позивању у заштиту има места само до закључног извиђања спора код првостепеног суда. бр. 4, стр. 310—314, (СХ); Сама државина не легитимира имаоца менице као њеног сопственика, ако га као таквог не означују преноси. 1912, књ. XIII, бр. 3, стр. 232—238, (СХ).

ДРАШКОВИЋ, М. СЛОБОДАН: Привредна теорија и привредни живот. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 2, стр. 128—146, (Ч).

ДРЉЕВИЋ, СЕКУЛА: Организација црногорских редовних грађанских судова у свом историском развитку. 1910, књ. IX, бр. 5—6, стр. 386—412, (Ч).

ДУКАНАЦ, ЉУБОМИР С.: Наука о финансијама на прекретници. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 227—231, (Ч); Објективности економске науке. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 6, стр. 493—509, (Ч); Порески клиринг. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 2, стр. 153—159, (ЕФХ); Економија и политика. бр. 4, стр. 298—313, (Ч); Противречности у теорији васпитне заштите. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 5, стр. 395—409, (Ч); Новије измене у Закону о непосредним порезима. 1940, к. II, књ. XL, бр. 2, стр. 132—143, (ЕФХ); Уредба о финансирању Бановине Хрватске од 30. марта 1940. год. бр. 4, стр. 320—324, (ЕФХ; Ново привредно уређење Југославије. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 4, стр. 300—307, (ЕФХ).

БЕЛОШЕВИЋ, БРАТИСЛАВ М.: Сме ли суд да шита гласача за кога је гласао. 1913, књ. XV, бр. 5—5, стр. 457—458, (СХ); Није самовлашће из § 195, већ крађа из § 221 Крив закона, 1913, књ. XVI, бр. 2, стр. 149—151, (СХ); Смртоносно повређење у § 180 ал II Крив. зак. 1914, књ. XVII, бр. 3, стр. 218—220, (СХ); Да ли је залагање на послугу примљене ствари присвајање у смислу § 318 Кривичног закона. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 3, стр. 239—244, (СХ); Још један пример кад залагање поверене ствари не представља кривично дело утаје. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 138—143, (СХ); Који је суд надлежан да цени уредност и искреност позива мужа жени за продужење брачног живота. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 4, стр. 351—353, (СХ); Слободно судиско уверење и прописи материјалног права. бр. 6, стр. 555—557, (СХ); Од којег момента почиње тећи рок за подношење предлога за гоњење код дела из § 276 КЗ. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 77—79, (СХ); Поверење, злоупотреба поверења и навођење на обљубу код дела из § 276 КЗ с обзиром на праксу наших судова. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 1—2, стр. 148—150, (СХ).

БЕНДИЋ, ВОЈИСЛАВ: Кад се има сматрати да престаје служба државног службеника који је позван на одслужење обавезног кадровског рока. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 1, стр. 73—75, (АХ); С којим даном има да донесе управна власт одлуку о унапређењу државног службеника по § 254 Ч. з. бр. 4, стр. 382—383, (АХ); Може ли се стављањем ван снаге решења о отпуштању задржати у активној служби, кад је пресуда Држ. савета о поништају отпуштања већ извршена тиме што је службеник пензионисан. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 6, стр. 567—569, (АХ); Обавезност мишљења лекарске комисије при доношењу решења о боловању. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 3, стр. 250—251, (АХ).

БОРЂЕВИЋ, АНДРА: Прибављање својине по нашем Грађанском законику. 1906, књ. I, бр. 1, стр. 24—29, (Ч); Окупација (присвајање) као начин прибављања својине. бр. 3, стр. 247—254; бр. 4, стр. 333—341, (Ч); Налазак изгубљених ствари и блага као начин прибављања својине. 1906, књ. II, бр. 1, стр. 9—18; бр. 2, стр. 100—107, (Ч); Одвајање плодова

као начин прибављања својине. бр. 4, стр. 292—297, (Ч); Спојидба покретних ствари и прерада туђе ствари као начин прибављања својине. 1907, књ. III, бр. 1; бр. 2, стр. 113—118, (Ч); Капара или задавак. 1908, књ. V, бр. 1, стр. 1—5, (Ч); Породично право наслеђа у данашњим романским и германским државама. 1908, књ. VI, бр. 3, стр. 192—204, (Ч); Породично право наслеђа у данашњим романским и германским државама: Француско право, бр. 4, стр. 272—284, Италијанско право, бр. 5, стр. 368—378. Аустријско право, бр. 6, стр. 460—468. Немачко право. 1909, књ. VII, бр. 3, стр. 193—200, (Ч).

БОРЂЕВИЋ, ВЛАДИСЛАВ: Рок за повраћај царинских дажбина наплаћених при увозу на неизвесну продају није предвиђен у Царинском закону. 1941, к. II, књ. II, књ. XLII, бр. 1, стр. 53—57, (АХ).

БОРЂЕВИЋ, ЈОВАН: Дигијева општа теорија о држави. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 76—85, (Ч); Теорија демократије и њена критика. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 3, стр. 219—240, (Ч); Савремена француска демократија. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 237—257, (Ч); Општи погледи на појам државе и појам друштва. бр. 6, стр. 515—529, (Ч); Рузвелтова реформа Врховног суда. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 4, стр. 358—367, (Ч); Главне идеје политичке филозофије у Француској. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 6, стр. 500—507, (Ч); Вредност Диркемове методе за научну социологију. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 113—119, (Ч); Универзитетски проблеми на међународној конференцији за вишу наставу. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 3, стр. 253—256, (УХ); Председнички систем. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 514—521, (Ч); Шта је федерална држава. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 1—2, стр. 58—65, (Ч); Амерички федерални устав и федерализам у свету. бр. 4, стр. 318—339, (Ч); Стварање нације у америчкој федерацији. 1940, к. II, књ. XL, бр. 3, стр. 206—216, (Ч); Америчке политичке странке. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 1, стр. 9—15, (Ч).

БОРЂЕВИЋ, МИЛАН: Анексија Босне и аустријски Устав. 1910, књ. X, бр. 3, стр. 222—228, (Ч).

БОРЂЕВИЋ, Т. Р.: Један разлог за деобу задруге у Срба. 1909, књ. VII, бр. 5—6, стр. 439—444, (Ч); Полигамија у Јужних Словена. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 5—6, стр. 321—328, (Ч); Полиандрија у Јужних Словена. 1924, к. II, књ. IX, бр. 2, стр. 81—91, (Ч).

БОРИЋ, СВЕТ. О.: Постанак домаћих компилација византијског права. 1909, књ. VII, бр. 4, стр. 295—306, (Ч); Значај историје словенских права. бр. 6, стр. 426—434, (Ч); Основна питања о Душановом, законику. 1914, књ. XVII, бр. 3, стр. 190—204; бр. 4, стр. 263—278, (Ч).

БУКНИЋ, М. И.: Француско законодавство о пољопривредном узајамном кредиту и о пољопривредној кооперацији. 1923, к. II, књ. VII, бр. 1, стр. 56—65, (ЕФХ).

БУРИЋ, Д.: § 448 а Грађ. зак. 1924, к. II, књ. IX, бр. 5, стр. 392—395, (СХ).

БУРИЋ, ЂОРЂЕ: Марксове теорије о вишку вредности. 1911, књ. XI, бр. 2, стр. 100—112; бр. 3, стр. 177—190; бр. 4, стр. 267—281; бр. 5—6, стр. 388—410, (Ч); Однос статистике према осталим социалним нарочито економским наукама. 1912, књ. XIII, бр. 4, стр. 262—275, (Ч).

ЖАН, КСАВИЕ: Међународно приватно право и упоредно право. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 2, стр. 97—106, (Ч).

ЖИВАДИНОВИЋ, МИЛАН Ж.: Када у једном спору који се води са доказом главне заклетве, умре туженi, адвокат... 1932, к. II, књ. 24, бр. 5, стр. 389—395, (СХ); Један случај одбијања тужиоца од тражења по § 13 и 538 Грађ. зак. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 3, стр. 64—69, (СХ); У парници за побијање правних дела ван стечаја, тужилац, да би утврдио оштећење, није дужан да тражи егзекутивну наплату... 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 5, стр. 432—434, (СХ); Уговор о закупу је пуноважна исправа за обезбеђење. бр. 6, стр. 516—518, (СХ); Законска претпоставка из ал. 2 § 385 орп. Грађ. суд. пост. сматра се за истиниту само док се противно не докаже. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 3, стр. 238—239, (СХ);

Ступање на снагу Закона о извршењу и обезбеђењу. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 116—124, (ПП); Муж нема право да тражи од женниних наследника да му предају приход од мираза који је доспео, а није наплаћен за време трајања брака. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 4, стр. 388—389, (СХ); Суд је дужан, на захтев сопственика имања, да скине забрану са кирије, када овај докаже да имање припада њему, а не дужнику. бр. 5, стр. 489—490, (СХ); Да ли муж има право да тражи од женниних наследника да му предају приход од мираза... бр. 6, стр. 582—583, (СХ); Још неколико речи о праву мужа на камату од мираза после женине смрти у вези с осталим чињеницама у једном судском спору. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 4, стр. 356—358, (СХ); У спору за поништај јавне продаје после укинуте пресуде по старом Грађ. суд. поступку, суд не одређује прво рочиште, ако то туженик изричито не тражи. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 1, стр. 76—78, (СХ); Ранг повећања каматне стопе после уписа обезбеђења. бр. 3, стр. 270—274, (СХ).

ЖИВАДИНОВИЋ, СТЕВАН Д.: О прописима српског Грађанског законика који одређују наследно право деце позакоњене милошћу владаочевом. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 2, стр. 167—174, (Ч); Заблуда о битним особинама ствари. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 4, стр. 412—416, (Ч); Метода и право са гносеолошког гледишта. 1940, к. II, књ. XL, бр. 3, стр. 217—228, (Ч); Порекло облигације у римском праву. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 6, стр. 458—467, (Ч).

ЖИВАЉЕВИЋ, ДАНИЛО: Кретање државних прireза. 1906, књ. I, бр. 6, стр. 548—551, (Ч).

ЖИВАНОВИЋ, ТОМА: Дејство пристанка повређеног код телесне повреде и убиства по српском Казненом законику. 1906, књ. II, бр. 4, стр. 314—318, (Ч); Пристанак повређеног искључује противправност. 1907, књ. IV, бр. 3, стр. 236—240, (Ч); Радња код утаје по срп. Казн. законику. бр. 5, стр. 451—461, (Ч); Појам „дела" у српском Казненом законику. 1909. књ. VII, бр. 3, стр. 228—235, (Ч); Изнуда у срп. Казн. зак. бр. 3, стр. 219—227; бр. 5—6, стр. 395—401, (Ч); О субјективном (моралном) елементу у појму кривичног дела. 1909, књ. VIII, бр. 5, стр. 376—384, (Ч); Појам узрока у кривичном праву. 1910, књ. IX, бр. 3, стр. 176—187, (Ч); Теорија воље и теорија свести (представе) о умишљају и dolus eventualisi. бр. 3, стр. 187—196, (Ч); Dr Franz v. Liszt, 1911, књ. XI, бр. 4, стр. 241—242, (Ч); Појам кривичног дела у пројекту немачког Казненог законика. бр. 4, стр. 242—246, (Ч); Принципи законодавног регулисања основних проблема позивне тајне. бр. 4, стр. 246—255, (Ч); О појму мере безбедности у кривичном праву. 1912, књ. XIV, бр. 3—5, стр. 222—228, (Ч); Основни кривично-правни појмови у савременим пројектима кривичног законика. 1914, књ. XVII, бр. 2, стр. 81—84, (Ч); Криминално-политичке појам мере безбедности. бр. 3, стр. 172—174, (Ч); Примена општих кривично-правних принципа на мере безбедности с обзиром на савремене пројекте Кривичног законика. бр. 4, стр. 252—262, (Ч); Стање специјалних правних наука са гледишта синтетичког образовања њихових појмова. 1920, к. II, књ. I, бр. 2, стр. 110—114, (Ч); Дејство заповести претпостављеног и њен положај у кривично-правном систему. 1921, к. II, књ. III, бр. 5, стр. 337—343, (Ч); Посебне личне отежавне и олакшавне околности, нарочито ванредни облици виности, с погледом на акцесорну природу саучешћа, 1922, к. II, књ. IV, бр. 5—6, стр. 348—356, (Ч); Положај драговољног одустанка од покушаја у кривично-правном систему. 1923, к. II, књ. VI, бр. 5—6, стр. 321—330, (Ч); Превара лажним мерењем из К.З. и лажно мерење из чл. 8. зак. о сузб. скупоће. 1923, к. II, књ. VII, бр. 1, стр. 1—3, (Ч); Нова деоба права (и правних наука) место традиционалне, римске, 1926, к. II, књ. XII, бр. 3, стр. 169—171, (Ч); Први међународни конгрес за кривично право у Бриселу 1926 год. 1926, к. II, књ. XIV, бр. 2, стр. 81—91, (Ч); Досадашњи рад на изједначењу законодавства у Краљевини СХС. 1927, к. II, књ. XV, бр. 3, стр. 161—163, (Ч); Триализам у немачком пројекту Кривичног законика од 1925. бр. 3, стр. 163—176, (Ч); Међународна конференција представника комисија за кривичну кодификацеју у Варшави 1927. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 1, стр. 48—54; бр. 3, стр. 214—219; бр. 4, стр. 301—306; бр. 5,

стр. 377—380, (ПП); Правне и правно-теоријске фикције. бр. 2, стр. 81—86, (Ч); E. Ferі і V. Lanca. 1929. к. II, књ. XIX, бр. 5, стр. 337—339, (Ч); Кривична одговорност моралних (правних) лица. 1930, к. II, књ. XX, бр. 2, стр. 89—92, (Ч); Потреба и разлози унификације кривичног права и права уопште словенских држава. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 3, стр. 177—185, (Ч); Т. зв. ауторитаторно („политичко") и либерално (тобож аутономно) кривично право. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 5, стр. 372—381, (Ч); Заштита ослобођеника у Југославији. 1937, књ. XXXV, бр. 4, стр. 289—291, (Ч).

ЖИВКОВИЋ, РАДОМИР: Уговор о поклону у систему пољског Закона о облигацијама. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 4, стр. 334—337, (Ч); Уговор о раду и социално законодавство. 1938, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 241—244, (Ч); Појам помоћног особља по Закону о заштити радника и наша судска пракса. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 3, стр. 194—208, (Ч).

ЖИВКОВИЋ, ТИХ. М.: Реферат чувара државних шума, као доказ о постојању дела о кривичној одговорности према чл. 133 Зак. о шумама. 1907, књ. IV, бр. 5, стр. 471—472, (СХ); Доцнијим тестаментом уништава се ранији само у том случају, ако је он пуноважан. 1908, књ. V, бр. 5—6, стр. 562—567, (СХ).

ЖУЈОВИЋ, МИЛАН У.: Нови закон о општој царинској тарифи и економске теорије. 1925, к. II, књ. XI, бр. 1, стр. 46—58, (ЕФХ); XXIV Универзални конгрес мира и економска међународна организација. бр. 4, стр. 312—319, (Ч); Економске доктрине и право, 1926, к. II, књ. XII, бр. 5—6, стр. 398—411, (Ч); Мирабо као економичар и финансијер. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 5, стр. 361—374, (Ч); Тирго (1727—1781). 1927, к. II, књ. XV, бр. 6, стр. 449—459, (Ч); Робеспијер социјалиста. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 5, стр. 334—346, (Ч); О једној теорији пољопривредног развитка. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 221—227, (Ч); Значај привредних ступњева. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 607—612, (Ч).

ЗАРИЋ, МИЛИВОЈЕ: Дужник је обавезан да се користи према свима верницима уредбом о ликвидацији земљорадничких дугова. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 6, стр. 625—626, (СХ).

ЗДРАВКОВИЋ, ЗДРАВКО: Рочиште не може да се одржи без парничних списа. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 3, стр. 242—244, (СХ).

ЗИМОЊИЋ, МИЛИВОЈЕ: Самим тим што је отац једном сину дао извесно имање на обделавање, а другог задржао у кући код себе, с тим другим сином није образовао задружни однос, 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 6, стр. 525—529, (СХ).

ЗОБКОВ, МИХАИЛО: Државно тужиоштво. 1924, к. II, књ. IX, бр. 1, стр. 48—55, (ПП); Шеријатски судови. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 1, стр. 49—59, (ПП); Minimum Existentiae. 1927, к. II, књ. XIV, бр. V, стр. 433—499, (Ч).

ЗОЊИЋ, МИЛОШ Б.: Ужитак на планинама бив. Европске Турске. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 3, стр. 208—214, (Ч).

ИВАНОВИЋ, МИЛА К.: Један управни спор пред грађанским судом. 1936, к. II, књ. XXXII; бр. 2, стр. 181—184, (СХ); Одговорност царинских посредника као комисионара странака... бр. 5, стр. 484—489, (АХ); Питање „редовних дажбина" у царинском кривичном праву. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 5, стр. 447—453, (Ч); Један случај неправилне примене царинских кривичних санкција и двоструко кажњавање за исто дело. бр. 6, стр. 552—556, (АХ).

ИВАНОВИЋ, ТИХОМИР М.: Улог по уложној књижици није исто што и полог готовине... 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 5, стр. 429—433, (СХ); Наређење чл. 7, тач. 2 Уводног закона за Стечајни закон у вези § 48 ст. II. Стечајног закона... 1935, к. II, књ. XXX, бр. 1, стр. 68—69, (СХ); И код тражбине где рок плаћања није уговорен, наплата мораторног интереса може се тражити засебном тужбом, без тражења осуде за главни дуг. бр. 3, стр. 247—249, (СХ); Потраживање уреда за осигурање радника при расправи депозита дужниковог имају исти ранг према оста-

лим повериоцима као и државна пореза. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 1, стр. 79—82. (СХ); Један случај примене § 2 тач. 3. Закона о побијању правних дела изван стечаја. бр. 3, стр. 276—278, (СХ); Заштита закона може се тражити и противу пресуда и решења изречених по старом крив. суд. поступку. бр. 5, стр. 496—499, (СХ); По § 528 Грађ. зак. умрлог задругара не наслеђује задруга као таква, већ задругари посебице. 1936, књ. XXXIII, бр. 4, стр. 358—360, (СХ); Деоба задружне имовине не претставља посебан основ за прибављање својине појединих задругара на имању које им је припало у део. бр. 6, стр. 570—571, (СХ); Изјава синовљева, да је задовољан тестаментом свога оца, којом је искључен из наслеђа, не може се побијати по § 7 Закона о побијању правних дела изван стечаја. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 2, стр. 173—174, (СХ); Када је у црквеним књигама за уписивање рођених стављено да је дете ванбрачно, презумптиван отац не мора поднети тужбу у смислу § 114 Срп. грађ. зак. да би утврдио његову нетачност. бр. 4, стр. 37—373, (СХ); И за ванбрачно дете рођено на другој територији, не може се остваривати захтев за признање очинства на подручју Србије. бр. 5, стр. 470—471, (СХ); И фудицијарни правни посао је пуноважан основ за стицање права својине. бр. 6, стр. 560—561, (СХ); Уговорна залога јача је од доцније стављене судске забране иако је заложена ствар по уговору остала на чувању код дужника. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 151—153, (СХ); Деца умрлог задругара и пре вршене 15 године имају права на део задружног имања које је приновљено после смрти њиховог оца. бр. 4, стр. 346—347, (СХ); Иако је купац непокретног имања, пре него што је потпуно испунио уговор пао под стечај, продавац не може по § 553 Г. з. тражити раскинуће купно-продајног уговора. бр. 5, стр. 451—452, (СХ); По гарантној меници за покриће текућег рачуна, потписници на меници не могу одговарати за већу суму од оне која се утврди у спору између дужника и повериоца. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 3, стр. 328—329, (СХ); Иако спорно имање држи тужени, тужилац се ипак може користити ранијом државином и доказивати да је одржајем стекао право својине. бр. 6, стр. 612—613, (СХ); Кад је уговором о куповини и продаји предвиђено да ће се исти раскинути... 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 141—142, (СХ); Држава плаћа законски интерес предузимачу ако га не исплати на време. бр. 6, стр. 540—542, (СХ); По истеку рока из § 930а Г.з. губи се право на тужбу... бр. 6, стр. 542—544, (СХ); Кад су цесије извршене истог дана и једновремено достављене цесусу онда цесионари имају право једнаког ранга. 1939, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 67—68, (СХ); Констатација патернитета. бр. 2, стр. 164—165, (СХ); Унука од кћери умрлог има права да са удовом ужива заостављене имање на равне делове. 1939, к. II, књ. XXXIX бр. 3, стр. 253—254, (СХ); За исплату наслеђене имовине женском детету умрлог задругара... бр. 4, стр. 355—356, (СХ); Доцнија тапија, издата на основу јавне продаје, јача је од раније тапије по основу купо-продајног уговора. бр. 6, стр. 533—535, (СХ); Иако ванбрачно дете није у црквеним књигама уведено на име презумптивног оца ... 1940, књ. XL, бр. 3, стр. 244—246, (СХ).

ИВИЋ, АЛЕКСА: Израда законика за Кнежевину Србију (од 1829—1843). 1921, к. II, књ. III, бр. 3, стр. 177—197, (Ч); Неуспели покушај штампања законика за Србију године 1828. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 5, стр. 361—363, (Ч); Бегство Константина Радофиникина из Србије. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 141—143, (Ч); Инструкција првом дипломатском претставнику у Србији Кнеза Милоша. 1940, к. II, књ. XL, бр. 5—6, стр. 388—391, (Ч).

ИЛИЋ, АНАНИЈЕ: Да ли дете из првог брака. зачето и рођено у одсуству мужа, има право на породичну пензију. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 3, стр. 236—240, (АХ); Да ли лице које је постављено и ступило на дужност првог дана у месецу има право на принадлежности тога месеца. бр. 6, стр. 506—508, (АХ); Да ли је тачком 24 § 62 Фин. Зак. за 1932/33 годину дерогиран § 55 Чин. зак, 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 3, стр. 291—292, (АХ); На звање које почиње са IV гр. 1. ст. не може се поставити чиновник који није провео у IVгр. 2 ст. 3 године. бр. 5, стр.

516—517, (АХ); Да ли диплома, стечена на страни, има своје правно дејство од дана кад је издата или од дана кад је нострификована? бр. 6, стр. 625—626, (АХ); Не може се бити истовремено контрактуални чиновник у два државна надлештва. 1936, књ. XXXII, бр. 3, стр. 274—276, (АХ).

ИЛИЋ, ИЛИЈА: Када је у питању прогон за дело из § 276 КЗ, тромесечни рок за подношење предлога за гоњење... 1941, к. II, књ. XLII, бр. 3, стр. 220—221, (СХ).

ИЛИЋ, МИХАИЛО: Ко треба да оверава посланичка пуномоћства. 1921, к. II, књ. III, бр. 4, стр. 279—287; бр. 5, стр. 343—353, (Ч); Парламентарна хроника. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 4, стр. 297—309; Опозивање Председника републике. бр. 5—6, стр. 423—431, (Ч); Обавезно гласање. 1924, к. II, књ. IX, бр. 2, стр. 103—119. (Ч); Председништво скупштине у ванредном сазиву. бр. 2, стр. 138—143, (ПХ); Закључење претреса о владиној декларацији. бр. 3, стр. 226—229, (ПХ); Отварање Народне скупштине. бр. 4, стр. 302—312, (ПХ); Одређивање броја народних посланика. бр. 5, стр. 383—390, (ПХ); Предлагање и подношење кандидатских листа. бр. 6, стр. 457—463, (ПХ); Полициска забрана новина. 1925, к. II, књ. X, бр. 1, стр. 1—17, (Ч); Опет о председништву Скупштине у ванредном сазиву. бр. 2, стр. 133—145, (ПХ); Због чега суд може да одбаци кандидатску листу. бр. 3, стр. 220—225, (ПХ); Попуњавање упражњених места у скупштинским одборема. 1925, к. II, књ. XI, бр. 4, стр. 309—312, (ПХ); Универзитетски наставници и члан 57 Закона о чиновницима. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 3, стр. 217—220, (АХ); Да ли је указом о расписивању обласних избора повређен закон? бр. 5—6, стр. 461—464, (АХ); Наименовање чланова Санитетског савета при Министарству народног здравља. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 2, стр. 140—143, (АХ); Административне власти и законитост указа у вези са питањем откад теку нове принадлежности приликом унапређења судија. бр. 3—4, стр. 291—294, (АХ); Једна незгодна одредба у вези са чиновничким законом. бр. 5, стр. 394—395, (АХ); Да ли је још у важности други став чл. 146 Закона о чиновницима? 1927, к. II, књ. XV, бр. 1—2, стр. 114—117, (АХ); Уредба о обавезном практичном стажу за медицинаре и лекаре. бр. 3, стр. 237—240, (АХ); Предлог уредбе о измени Закона о чиновницима и законско овлашћење за њено издавање. бр. 4, стр. 322—328, (АХ); Два случаја непостојећих административних аката. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 2, стр. 137—141, (АХ); Неколико питања у вези са начелом законитости. бр. 3, стр. 161—179, (Ч); Пуна пензија државних службеника. бр. 4, стр. 315—319, (АХ); Разрешење државних службеника од дужности по престанку службе. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 1—2, стр. 126—132, (АХ); Престанак службе државних службеника услед нејављања на дужност у прописаном року. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 4, стр. 301—305, (АХ); Дисциплинско и административно отпуштање државних службеника. бр. 5, стр. 321—334, (Ч); Кандидовање за народне посланике чиновника полициских финансиских, шумарских и аграрне реформе. Верификовање посланичког мандата лица без посланичке способности. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 125—129, (ПХ); Забрана даљег излажења новина. бр. 3, стр. 290—291, (АХ); Припадају ли дневнице народним посланицима издатим суду? 1936, к. II, књ. 33, бр. 1—2, стр. 109—113, (ПХ); Постављање професора универзитета без избора од стране универзитетских власти. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 156—160, (Ч); Трајање скупштинског периода и крајњи рок за вршење скупштинских избора. 1938, књ. XXXVII, бр. 4, стр. 334—337, (ПХ); Основна обележја новог општинског уређења у Немачкој. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 502—504, (Ч).

ЈАБЛАНОВИЋ, Ј.: Је ли Ерар Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца одговоран за штете почињене у вези са железничким прометом за ранијег режима аустроугарске државе? 1923, к. II, књ. VII, бр. 6, стр. 456—465, (СХ); Извршно наплаћивање приватних потраживања против државе. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 2, стр. 142—146, (СХ); Грађанскоправна одговорност државе из неправилног вршења службе. 1930, к. II, књ. XX, бр. 6, стр. 437—441, (СХ).

ЈАКШИЋ, ГРГУР: Први српско-грчки савез (1867—1868). 1922, к. II, књ. VIII, бр. 5—6, стр. 338—385, (Ч); Историја тајне конвенције. 1924, к. II, књ. IX, бр. 3, стр. 176—184; бр. 4, стр. 272—284; бр. 5, стр. 362—378; бр. 6, стр. 423—437, (Ч); 1925, књ. X, бр. 1, стр. 17—32; бр. 2, стр. 101—112, (Ч); Један сукоб између И. Гарашанина и М. Блазнавца. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 139—140, (Ч).

ЈАНИЋ, БОРЂЕ: Одлука Држ. савета о једном случају неслагања правилника за извршење законских одредаба и тих законских одредаба. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 4, стр. 357—358, (СЗ).

ЈАНИЋИЈЕВИЋ, Ж.: Кривични моменат код увреде. 1911, књ. XII, бр. 5, стр. 370—385, (Ч).

ЈАНКОВИЋ, БОР. Л.: За опасност тражбине по тач. 4 § 393. гр. пост. није потребно да је треће лице ставило једну забрану на имовину дужникову... 1909, књ. VIII, бр. 6, стр. 478—483, (СХ).

ЈАНКОВИЋ, БРАНИМИР М.: Имовински односи између оца и сина који је и по навршеној 21 години остао да живи и ради на очевом имању. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 6, стр. 480—481, (СХ); Примена указа о општој амнестији... 1941, к. II, књ. XLII, бр. 1, стр. 65—66, (СХ); Ублажавање казне од стране вишег суда поводом правног лека, бр. 2, стр. 144—145, (СХ).

ЈАНКОВИЋ, ДРАГОЉУБ: Буџет и штедња. 1926, к. II, књ. XII, бр. 1, стр. 66—70, (ЕФХ); Привредна и социална ситуација у годинама 1923—1925. бр. 4, стр. 308—315, (ЕФХ).

ЈАНКОВИЋ, ДРАГОСЛАВ: Вођи и учесници Првог устанка. 1940, к. II, књ. XL, бр. 4, стр. 299—308, (Ч).

ЈАНКОВИЋ, ДРАГУТИН: О колективним уговорима. 1921, к. II, књ. II, бр. 5—6, стр. 399—406, (Ч); Правна природа синдикалног увовора. 1922, к. II, књ. V, бр. 6, стр. 417—437, (Ч); Нешто о својини и појму злоупотребе права. 1923, к. II, књ. VI, бр. 2, стр. 105—116, (Ч); Социолошка школа и њена објективна теорија о изворима облигација. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 4, стр. 255—299; бр. 5—6, стр. 355—370, (Ч); Покушај једне теорије уговорних статуса. 1925, к. II, књ. X, бр. 5—6, стр. 334—347, (Ч); Правна природа одвојеног брачног живота. 1926, к. II, књ. XII, бр. 1, стр. 12—22, (Ч); Стицање држављанства пореклом и натурализацијом. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 2, стр. 89—111, (Ч); Дух и језик закона. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 3, стр. 173—182, (Ч).

ЈАНКОВИЋ, ДУШАН Ж.: Губитак часних права. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 6, стр. 575—579, (ПП).

ЈАНКОВИЋ, Р. С.: О изменама „Правила о поступању у неспорним (ванпарничним) делима. 1911, књ. XII, бр. 4, стр.. 317—322, (СХ).

ЈАЊИЋ, АТАНАСИЈЕ Р.: Може ли се нови кривични законик за Краљевину Југославију применити при оцени питања о застарелости приватне тужбе. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 2, стр. 153—156, (СХ); Недостаци скраћеног стечајног поступка. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 113—121, (ПП); Пресељење предмета извршења. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 4, стр. 354—355, (СХ); Упис у именик адвоката на основу права стеченог по уредби о олакшању стажа ратом ометених. бр. 6. стр. 355—356, (СХ); Правни лекови по Стечајном закону. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 41—51, (Ч).

ЈАСИНСКИ, М.: Уговори српских владара са Дубровником као споменици старог српског права. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 3, стр. 169—178, (Ч)

ЈЕВТИЋ, ЉУБОМИР: Нови таксени режим код Државног савета и управних спорова. 1940, к. II, књ. XL, бр. 4, стр. 325—329, (АХ); Измене у новом таксеном режиму за Државни савет и управне судове. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 106—109, (АХ); Могућности унификације прописа о пензијама. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 3, стр. 203—208, (АХ).

ЈЕВТИЋ, СЕЛИМИР: Колузиони затвор. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 4, стр. 319—323, (Ч).

ЈЕГЛИЋ, АНДРАШ: Државни тужилац. 1922, к. II, књ. V, бр. 3, стр. 213—224, (ПП).

ЈЕЛИЋ, ИЛИЈА: Кривци из страсти. 1922, к. II, књ. V, бр. 6, стр. 438—447, (Ч); Проблем оправдања колективне одвоворности. 1925, к. II, књ. XI, бр. 5—6, стр. 438—461, (Ч); Касациони суд и принцип законитости. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 6, стр. 495—499, (СХ); Пројект уредбе о васпитању и поправљању старијих малолетника осуђених на казну лишења слободе. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 5, стр. 377—381, (ПП).

ЈЕНКО, ЉУБИША: § 133 Закона о општем управном поступку пред општом седницом Државног савета. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 3, стр. 261—263, (АХ).

ЈОВАНОВИЋ, АЛЕКСА С.: Прилог нашем старом наследном праву. 1906, књ. I, бр. 4, стр. 305—320, (Ч); Скровиште. бр. 5, стр. 483—487, (СХ); Рад на законима Књаза Милоша. 1907, књ. III, бр. 3, стр. 195—200, (Ч); Наследни облици у нашем Грађанском законику. бр. 4, стр. 281—293, (Ч); Предлог Државног савета о поступном раду на земаљским законима. 1907, књ. IV, бр. 4, стр. 273—277, (Ч); Судови и власти Карађорђева доба. 1908. књ. V, бр. 1, стр. 6—15, (Ч); Рад на торжественим законима. 1909, књ. VIII, бр. 4, стр. 257—262; 1911, књ. XI, бр. 1, стр. 11—25; бр. 2, стр. 90—100; бр. 3, стр. 169—177; бр. 4, стр. 256—264, (Ч); О постанку београдског трговачког суда. 1910, књ. IX, бр. 1, стр. 11—14; бр. 2, стр. 144—145, (Ч); Државни поредак за прве владе Књаза Милоша. 1910, књ. X, бр. 3, стр. 161—167, (Ч).

ЈОВАНОВИЋ, АЛЕКСАНДАР: Фридрих Кнап. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 1—2, стр. 125—128, (ЕФХ); Привредна криза. бр. 4, стр. 312—314, (ЕФХ); Друштво народа и међународна привреда. бр. 5—6,стр. 456—461, (ЕФХ); Новчано тржиште у прошлој години. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 2, стр. 135—139, (ЕФХ); Наша спољна трговина. бр. 3—4, стр. 273—279, (ЕФХ); Зајмови и динар. бр. 5, стр. 379—381, (ЕФХ); Међународна привредна конференција. бр. 6, стр. 480—485, (ЕФХ); Проблеми увођења златног важења. 1927, к. II, књ. XV, бр. 1—2, стр. 110—114, (ЕФХ); Стање наше народне привреде. бр. 3, стр. 225—228, (ЕФХ); Привреда Војводине. бр. 4, стр. 319—322, (ЕФХ); Усавршавање производње. бр. 5, стр. 410—416, (ЕФХ); Ревизија трговинског уговора с Аустријом. бр. 6, стр. 496—499, (ЕФХ); Проучавање привредних конјунктура. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 1, стр. 59—63, (ЕФХ); Привредни живот у прошлој години. бр. 3, стр. 134—137, (ЕФХ); Кредитирање потрошње. бр. 3, стр. 226—230, (ЕФХ); Конференција новчаних банака. бр. 5, стр. 388—391, (ЕФХ); Проблем нашег извоза. бр. 6, стр. 487—491, (ЕФХ); Поводом измена у Закону о Народној банци. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 1—2, стр. 119—126, (ЕФХ); Шести конгрес привредника. бр. 3, стр. 226—230, (ЕФХ); Новчана политика и привреда. бр. 4, стр. 313—316, (ЕФХ); Проблем новчане инфлације. бр. 5, стр. 393—399, (ЕФХ); Механизам дефлације новца. бр. 6, стр. 482—485, (ЕФХ); Десет година наше народне привреде. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 1, стр. 53—59, (ЕФХ); Изједначење међународне привредне статистике. бр. 2, стр. 130—134, (ЕФХ); Новчана реформа у Румунији. бр. 3, стр. 215—218, (ЕФХ); Наша спољна трговина. бр. 4, стр. 296—301, (ЕФХ); Привилегована Аграрна банка. бр. 5, стр. 366—369, (ЕФХ); Индекс цена на велико Народне банке. бр. 6, стр. 461—465, (ЕФХ); Банка за међународне обрачуне. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 1—2, стр. 91—94, (ЕФХ); Седми конгрес привредника. бр. 3, стр. 214—217, (ЕФХ); Европа и Америка. бр. 4, стр. 308—311, (ЕФХ); Жетвени принос и привредне конјунктуре. бр. 5, стр. 338—391, (ЕФХ); Усвајање златног важења у Чехословачкој. бр. 6, стр. 451—455, (ЕФХ); Наше новчано тржиште. 1930, к. II, књ. XX, бр. 1, стр. 62—65, (ЕФХ); Народна привреда у прошлој години. бр. 2, стр. 141—144, (ЕФХ); Француска као извозник капитала. бр. 3, стр. 228—231, (ЕФХ); Расматрања о нашој спољној трговини. бр. 4, стр. 298—305, (ЕФХ); Царинско примирје. бр. 5, стр. 387—391, (ЕФХ); Интересна стопа. бр. 6, стр. 460—467, (ЕФХ); Непостојаност новчане вредности. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 1—2, стр. 56—75; бр. 3, стр. 178—192; бр. 4, стр. 271—283, (Ч); Југословенско-румунска царинска унија. бр. 1—2, стр. 117—120, (ЕФХ); Осми конгрес привредника. бр. 3, стр. 220—224, (ЕФХ); Међународна конференција за примењену економију. бр. 4, стр. 292—295,

(ЕФХ); Десет година рада Друштва народа на санирању светске привреде. бр. 5, стр. 378—382, (ЕФХ); Привредни савет. бр. 6, стр. 476—480, (ЕФХ); Светска привредна криза. 1931, к II, књ. XXII, бр. 1, стр. 56—65, (ЕФХ); Народна привреда у 1930. бр. 2, стр. 140—145, (ЕФХ); Излаз из кризе. бр. 3, стр. 241—245, (ЕФХ); Наша спољна трговина. бр. 4, стр. 325—328, (ЕФХ); Законска стабилизација динара. бр. 6, стр. 483—487, (ЕФХ); Новчана политика и криза. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 1—2, стр. 103—109, (ЕФХ); Девети конгрес привредника. бр. 3, стр. 215—218, (ЕФХ); Енглеска новчана криза. бр. 4, стр. 301—304, (ЕФХ); Друга Балканска конференција. бр. 5, стр. 378—382, (ЕФХ); Теорија и пракса. бр. 6, стр. 454—457, (ЕФХ); Репарације. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 1, стр. 50—54, (ЕФХ); Привредни живот у 1931, бр. 2, стр. 134—139, (ЕФХ); Поремећаји новца и њихови узроци. бр. 3, стр. 198—213, (Ч); Југословенска привредна аутархија. бр. 4, стр. 317—324, (ЕФХ); Проблем дизања цена на ниво из 1929. год. бр. 5, стр. 382—384, (ЕФХ); Развој аграрне кризе у 1930-31. години. бр. 6, стр. 471—473, (ЕФХ); Питање земљорадничких дугова. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 1—2, стр. 104—107, (ЕФХ); Отклањање новчаних поремећаја. бр. 4, стр. 248—261, (Ч); Сарадња балканских земаља на научном проучавању привреде. бр. 5, стр. 375—379, (ЕФХ); Санирање банака. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 4, стр. 318—322, (ЕФХ); Проблем цена, 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 3, стр. 233—235, (ЕФХ); Повећање важности домаћег тржишта капитала. бр. 5, стр. 419—422, (ЕФХ); Поводом законске девалвације чехословачке круне. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 4, стр. 243—245, (ЕФХ).

ЈОВАНОВИЋ, ВАСИЛИЈЕ: Вештачко мишљење у грађанским парницама. 1911, књ. XII, бр. 6, стр. 480—482, (СХ).

ЈОВАНОВИЋ, ВЕЛИМИР П.: О застарелости потраживања из мораторних меница предатих за наплату Ликвидационој банци. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 1, стр. 66—68, (СХ).

ЈОВАНОВИЋ, ВЛАДИМИР: Ера страних зајмова у Србији. 1906, књ. II, бр. 3, стр. 196—216, (Ч); Проблем Блиског истока и пан-германска опасност. 1909, књ. VIII, бр. 2, стр. 97—111; бр. 3, стр. 177—190, (Ч); Европски ареопаг и аустро-угарски вето. 1913, књ. XV, бр. 2, стр. 81—93, (Ч); Светски рат са политичко-економског гледишта. 1921, к. II, књ. II, бр. 6, стр. 359—381, (Ч).

ЈОВАНОВИЋ, ДРАГОЉУБ С.: О социалном духу у економији. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 5—6, стр. 37—380, (Ч); Општа привредна криза. Дванаестине за април-јули. Невоље западне Македоније. 1925, к. II, књ. X, бр. 3, стр. 225—231, (ЕФХ); Опште економско стање у вези са билансима банака за 1924 год. бр. 4, стр. 300—304, (ЕФХ); Смерови и средства Закона о пољопривредном кредиту. бр. 5—6, стр. 426—430, (ЕФХ); Путеви наше економске политике. 1925, к. II, књ. XI, бр. 2, стр. 81—103, (Ч); Јесење бриге наше привреде. бр. 3, стр. 226—231, (ЕФХ); Општи поглед на 1925 годину. бр. 5—6, стр. 461—464, (ЕФХ); Савремени аграрни проблеми. 1930, к. II, књ. XX, бр. 1, стр. 1—10; бр. 2, стр. 107—120, (Ч); Постанак и развој социјалне политике. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 1—2, стр. 24—41, (Ч); Еволуција радничког питања. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 2, стр. 99—115, (Ч); Технократија. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 4, стр. 285—292, (Ч); Организовани капитализам. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 6, стр. 490—500, (Ч).

ЈОВАНОВИЋ, ДРАГОСЛАВ Б.: Још једно тумачење § 125 Каз. законика. 1913. књ. XV, бр. 3, стр. 203—218, (Ч); Указно и одборско законодавство. 1924, к. II, књ. IX, бр. 1, стр. 28—42, (Ч); Посланичке дневнице. бр. 2, стр. 134—138, (ПХ); Аутономија Универзитета и чиновнички закон. 1925, к. II, књ. X, бр. 1, стр. 32—39, (Ч); Странци у државној служби. 1926, к. II, књ. XII, бр. 1, стр. 22—39, (Ч); Државни подсекретари. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 5, стр. 346—360; бр. 6, стр. 461—480, (Ч); Нов преглед разрешених рачуна и поновљење спора у главној контроли. 1929. к. II, књ. XVIII, бр. 3, стр. 161—173, (Ч); Укидање закона. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 151—154, (Ч).

ЈОВАНОВИЋ, ЖИВКО: Противправност напада код нужне одбране. 1911, књ. XIII, бр. 1, стр. 49—53, (Ч).

ЈОВАНОВИЋ, ЈАНИЋИЈЕ: Pater est is, quem nuptiae demonstrant. 1922, к. II, књ. IV, бр. 3, стр. 229—232, (Ч); Може ли привремени судија,

са већом платом, бити старији у рангу од сталног судије првостепеног суда. бр. 4, стр. 298—302, (СХ); Један случај тражења протеста због неисплате изгубљеног чека. 1922, к. II, књ. V, бр. 1, стр. 62—63, (СХ); Један чудноват и редак случај дефлорисања 1923, к. II, књ. VII, бр. 1, стр. 51—53, (СХ); Писац новинарског чланка кривично одговара пред судом, и ако чланак није потписао својим пуним потписом. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 1, стр. 68—71, (СХ); Погрешно схватање судијске сталности инкопатибилитета. бр. 2, стр. 148—150, (СХ); Опет о пречем праву куповине. бр. 3, стр. 217—225, (СХ); Наследници свога брата имају само голу својину на делу имања његовог... 1925, к. II, књ. X, бр. 1, стр. 69—71, (СХ); У ери „Противразлога". 1925, књ. XI, бр. 2, стр. 146—149, (СХ); Један случај „опасне крађе" из тач. 1, § 223 Каз. зак. бр. 5—6, стр. 480—483, (СХ); Да ли се стање напитости може кривцу, при одмеравању казне, урачунати као ублажавна околност. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 3, стр. 221—223, (СХ); Да ли се тестамент, кад не испуњава у свему услове прописане за писмени тестамент... 1927, к. II, књ. XIV, бр. 2, стр. 144—148, (СХ); Један случај саучешћа у продуженом кривичном делу. бр. 5, стр. 396—397, (СХ).

ЈОВАНОВИЋ, ЈОВАН М.: Објављивање дипломатске преписке, 1906, књ. I, бр. 6, стр. 532—535, (Ч); Маћедонско питање и његово решење. 1906, књ. II, бр. 5, стр. 456—466, (Ч); Законодавство у XVIII и XIX веку у Црној Гори. 1909, књ. IX, бр. 5—6, стр. 349—364; 1910, књ. X, бр. 1. стр. 19—33; бр. 2, стр. 90—99; бр. 3, стр. 178—188; бр. 4, стр. 287—295; бр. 5, стр. 372—380, (Ч).

ЈОВАНОВИЋ, ЈОВАН БЛ.: Држава као предмет историје, 1926, к. II, књ. XII, бр. 4, стр. 269—284, (Ч); Историја и социологија. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 3, стр. 161—180, (Ч); Проблем културне историје. 1927, к. II, књ. XV, 1—2, стр. 49—65, (Ч); Проблеми привредне историје. 1928, к. II, књ. XVII, 1—2, стр. 16—40, (Ч); Вера, црква и држава. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 1, стр. 15—25; бр. 2, стр. 111—121, (Ч).

ЈОВАНОВИЋ, КОСТА: Наша еснафска реформа. 1907, књ. III, бр. 5—6, стр. 412—433, (Ч); Монополистичке тежње у еснафима. 1909, књ. VII, бр. 3, стр. 245—249, (Ч); Растурање еснафа. 1909, књ. VIII. бр. 6, стр. 466—470, (Ч); Пред реформу нашег екционарског права. 1910, књ. IX, бр. 1, стр. 52—56; бр. 2, стр. 91—95, (Ч).

ЈОВАНОВИЋ, МИЛОРАД: О року за тужбу-жалбу на јавну продају извршену од стране Државне Хипотекарне банке и узроцима за њен поништај. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 151—153, (СХ); Обустава имања после расправе заузећа. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 6, стр. 634—635, (СХ); О претпоставци за тражење средства обезбеђења од руковаоца-рачунополагача. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 1, стр. 81—83, (СХ): Има места траженој обустави плодова са имања туженога... 1937, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 162—163, (СХ); За забране на породичне пензије свештеничких удова важи специјални закон о приходима и пензијама. бр. 6, стр. 547, (СХ); За питање правоснажности закљученог брака између православних лица, надлежан је Епархиски црквени, а не Окружни суд. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 6, стр. 557—559, (СХ); Пресуда којом је отац отпустио испод своје власти извршеника, не даје право и на повраћај непокретности које син ужива. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 4, стр. 369—370, (СХ).

ЈОВАНОВИЋ, МИХ. Д.: Је ли то суд? 1914, књ. XVII. бр. 4, стр. 290—293, (Ч); Принудно поравнање. 1924, к. II, књ. IX, бр. 3, стр. 209—212, (ПП).

ЈОВАНОВИЋ, МИХАИЛО П.: Сродство по тазбини. 1906, књ. I. бр. 1, стр. 75—78, (СХ); Робија са оковом и без окова. бр. 1, стр. 79—81, (СХ); Судијска одвојена мишљења. бр. 2, стр. 189—194, (СХ);Сведоци олографског тестамента. бр. 3, стр. 289—293, (СХ); Колико „основа подозрења" треба за осуду. бр. 6, стр. 557—559, (СХ); Наслеђивање у задрузи. 1906, књ. II, бр. 1, стр. 59—64, (СХ); Законска заштита поверилаца, да не буду оштећени отуђењем дужникова имања, бр. 2, стр. 90—99, (Ч); Три спорна питања из Закона о судијама. 1908, књ. VI, бр. 3, стр. 205—214; бр. 6, стр. 285—297, (Ч); Контрактуална служба државног чиновника и право

на пенсију. бр. 5, стр. 345—355; бр. 6, стр. 452—459, (Ч); Олакшавне и отежавне околности у кривичним делима. 1910, књ. IX, бр. 4, стр. 241—251, (Ч); Обустава кривичне парнице до расправе у грађанској парници питања приватно-правног од кога зависи кривица. 1910, књ. X, бр. 2, стр. 81—89, (Ч); Посмртно имање и наследник. 1913, књ. XV, бр. 2. стр. 94—103; бр. 3, стр. 161—176; бр. 4, стр. 245—263, (Ч); Ретроактивност кривичних закона. 1920, к. II, књ. I, бр. 1, стр. 1—13, (Ч); Право на законски део и тестаторово право слободног располагања имањем. бр. 4, стр. 241—255, (Ч); Својина,њен правни и социјално-политички значај. 1921, к. II, књ. II, бр. 1, стр. 1—25; бр. 2, стр. 81—99, (Ч); Двадесет шесто поглавље предоснове Грађанског законика о уговорима о употреби (пробави). 1937, к. II. књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 9—13, (Ч).

ЈОВАНОВИЋ, П. М.: Прибављање покретних ствари у својину по § 221 Грађ. зак. 1911, књ. XII, бр. 6, стр. 468—480, (Ч).

ЈОВАНОВИЋ, СЛОБОДАН: Два питања из нашег владалачког права. 1906, књ. I, бр. 1, стр. 30—42; бр. 4, стр. 321—332, (Ч); Парламентарна хроника. 1906, књ. II, бр. 3, стр. 256—263; бр. 4, стр. 325—332; бр. 5, стр. 408—412; бр. 6, стр. 500—510, (ПХ); Нов Скупштински пословник. 1908, књ. V, бр. 1, стр. 49—57; бр. 2, стр. 154—165; бр. 3, стр. 297—302, (Ч); Редовни сазив за 1906. 1909, књ. VII, бр. 1, стр. 67—73; бр. 2, стр. 173—177; бр. 3, стр. 250—255; бр. 4, стр. 339—343, (ПХ); Редовни сазив за 1907. год. 1910, књ. IX, бр. 5—6, стр. 443—450; 1910, књ. X, бр. 1, стр. 59—64; бр. 2, стр. 139—145; бр. 3, стр. 229—239, (ПХ); Ванредни сазив за 1908. 1910, књ. X, бр. 4, стр. 310—315; бр. 5, стр. 390—395; бр. 6, стр. 470—476, (ПХ); Редован сазив за 1908. 1912, књ. XIII, бр. 1, стр. 55—59; бр. 2, стр. 139—146; бр. 3, стр. 219—227, (ПХ); Редован сазив за 1909. 1912, књ. XIII, бр. 4, стр. 311—315; бр. 5—6, стр. 430—438; 1912, књ. XIV, бр. 2, стр. 120—127; 1913, књ. XV, бр. 1, стр. 57—63, (ПХ); Редован сазив за 1910. 1913, књ. XV, бр. 4, стр. 317—321; бр. 5—6, стр. 437—440; 1913, књ. XVI, бр. 1, стр. 54—55, (ПХ); Парламентарна хроника. 1920, к. II, књ. I, бр. 1, стр. 51—62, (Ч); Изборни закон за Уставотворну Скупштину. бр. 3, стр. 208—215, (ПХ); Енглески федерализам. бр. 4, стр. 255—260, (Ч); Привремени пословник за Уставотворну скупштину. бр. 6, стр. 446—451, (ПХ); Оверавање пуномоћства у Уставотворној скупштини. 1921, к. II, књ. II, бр. 1, стр. 56—61, (ПХ); Заклетва чланова Уставотворне скупштине. бр. 2, стр. 126—129, (ПХ); Ванредни сазив од 2 јула до 20 октобра 1921. 1922, к. II, књ. IV, бр. 1, стр. 52—59; бр. 2, стр. 120—125, (ПХ); Оставка Председника Скупштине. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 5—6, стр. 442—448, (ПХ); Је ли наша држава стара или нова. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 5, стр. 337—346; бр. 6, стр. 449—460, (Ч); Ладислав Полић као правни писац. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 1, стр. 1—6, (Ч); Посланичка неодговорност. 1929, к. II, књ. XVII, бр. 6, стр. 408—412, (Ч); Плурализам. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 4, стр. 265—271, (Ч); О референдуму. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 6, стр. 405—412, (Ч); Из немачког чиновничког и изборног права. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 5, стр. 425—432, (Ч); Једна социјалистичка теорија о држави. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 1, стр. 1—6, (Ч); Дводоми систем у нашем Уставу. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 6, стр. 449—455, (Ч); Келсенова критика марксизма. 1934. књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 1—7, (Ч); Сјејес (1748—1836) 1936, књ. XXXIII бр. 5, стр. 401—408, (Ч); Перић и владалачкој власти. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 6—10, (Ч); Сршкићев нацрт Закона о бановинској самоуправи. 1938, књ. XXXVII, бр. 4, стр. 289—291, (Ч); Дункманова социологија религије. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 1—4, (Ч); Кривична одговорност министара по Уставу од 1931. године. бр. 5—6, стр. 484—488, (Ч); Политичка социологија. 1940, к. II, књ. XL, бр. 1—2, стр. 1—8, (Ч).

ЈОВАНОВИЋ, СТОЈАН: Може ли учесник као супсидијарни тужилац преузети ранију квалификацију оптужнице или оптужницу. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 6, стр. 473—475, (СХ).

ЈОВИЋ, ЈОВАН Л.: О праву удовичког ужитка на свекровом имању. 1925, к. II, књ. XI, бр. 2, стр. 149—153, (СХ); Одговорност државе за несрећне случајеве на железници. 1930, к. II, књ. XX, бр. 1, стр. 65—67, (СХ); Обустава по српском Грађанском поступку. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 2, стр. 136—139, (Ч).

ЈУГОВИЋ, Б.: Црна Гора. Из историје државног права. 1913, књ. XVI, бр. 2, стр. 120—126, (Ч).

ЈУРКОВИЋ, ЈОСО: Судска контрола уставности закона. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 3, стр. 193—200, (Ч).

КАВЧНИК, ИВАН: Пријеказ Закона о уређењу и надлежности судова. 1921, к. II, књ. II, бр. 1, стр. 62—64, (ПП); Око изједначења закона. бр. 4, стр. 288—293; 1921, књ. III, бр. 3, стр. 229—236; 1922, књ. IV, бр. 5—6, стр. 434—438, (ПП).

КАЛДЕРОНЕ, БУЗЕПЕ: Правно-политички основ југословенског Устава од 28. јуна 1921 (члан 26 Устава). 1929, к. II, књ. XIX, бр. 4, стр. 249—253, (Ч).

КАЛЕЗИЋ, МИЛУТИН: Нека спорна питања из припремног поступка. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 5, стр. 416—428; бр. 6, стр. 520—528, (Ч).

КАСАНОВИЋ, ЈОСИФ: О штрајку државних службеника. 1910. књ. IX, бр. 2, стр. 130—137; бр. 3, стр. 219—225; бр. 4, стр. 284—294; бр. 5—6, стр. 418—430, (Ч).

КАТАНОВИЋ, БОЖА: Првостепени суд дужан је да у записнику о саставу поротног суда... 1926, к. II, књ. XII, бр. 3, стр. 243—244, (СХ).

КЕЦОЈЕВИЋ, СЕКУЛА Н.: Подизање и рушење грађевине као чин сметања поседа. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 6, стр. 550—555, (СХ).

КНЕЖЕВИЋ, ДРАГАН: Треба ли мењати неке одредбе нашег Законика о судском поступку у грађанским парницама. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 6, стр. 545—552, (ПП).

КНЕЖЕВИЋ, ДРАГУТИН: Судска одлука у грађанским споровима и њен одјек код парничара. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 4, стр. 326—333, (ПП); Нека спорна питања у другостепеном призивном делању код грађанских парница. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 3, стр. 294—300, (Ч); Може ли се издати платни налог на основу застареле менице. 1938, књ. XXXVII, бр. 4, стр. 304—309, (Ч); Пресуда због изостанка или пропуштања код статусних спорова. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 3, стр. 238—239, (ПП).

КОВАЧЕВИЋ, ЖАРКО: Градови као опште управне власти. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 1—2, стр. 95—100, (ПП); Надзор над самоуправом градова. бр. 4, стр. 283—288, (ПП); Градови као старатељске власти. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 6, стр. 495—499, (ПП).

КОВАЧЕВИЋ, СЛАВКО О.: Једна погрешна примена § 158 Вој. крив. законика. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 3, стр. 288—289, (СХ).

КОЈИЋ, ЖИВОЈИН: Одобрено обезбеђење може се правдати и кривичном пријавом. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 6, стр. 577, (СХ).

КОЈИЋ, МИХАИЛО Б.: Једна одлука Државног савета. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 3—4, стр. 289—291, (СХ).

КОЈИЋ, СЛАВКО СТ.: Употреба знака Црвеног крста за фабричке и трговачке жигове. 1922, к. II, књ. V, бр. 1, стр. 56—62, (МПХ).

КОНИЋ, РОДОЉУБ: Надлежност општинских судова у погледу Одобравања обезбеђења. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 4, стр. 331—333, (ПП); Достављање грађанских тужби и судских одлука туженицима-правним лицима. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 3, стр. 237—243, (Ч); Неправилно постављени државни службеник има право на награду за рад до поништења акта. бр. 5, стр. 456—457, (СХ); Уклањање недостатка способности бити парничном странком по § 107 Гр. п. п. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 3. стр. 335—337, (СХ); Судска пракса о стварној надлежности за пресуђење спорова из уговора о најму између трговаца и њихових намештеника. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 4, стр. 344—347, (СХ); Један случај неправилног разумевања и погрешне примене прописа § 29 КЗ. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 2, стр. 173—175, (СХ); Застарелост водовозних такса београдске општине. 1940, к. II, књ. XL, бр. 4, стр. 340—341, (СХ); За провођење извршења на новчаним принадлежностима — надлежан је срески суд... 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 130—133, (СХ); Извршенику-државном и приватном службенику, ради законског издржавања жене и малолетне деце... 1941, к. II, књ. XLII, бр. 3, стр. 218—220, (СХ).

КОНСТАНТИНОВИЋ, МИЛАН: Неколико речи о изменама и допунама у Грађанском закону о тестаменту. 1911, књ. XII, бр. 1, стр. 63—68, (Ч); Званичан акт који управа фондова изда и у коме се обвеже да ће скинути интабулацију ако јој се положи извесна сума новца... 1912, књ. XIV, бр. 1, стр. 53—66, (СХ); Преноси непокретних имања 1923, к. II, књ. VII, бр. 3, стр. 202—211, (ПП); Какав је смисао § 448а Грађ. зак. и како ва судови тумаче? бр. 6, стр. 447—452, (ПП); Како се између осигураника и осигуравајућег друштва процењује штета пожаром причињена. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 120—121, (СХ).

КОНСТАНТИНОВИЋ, МИХАИЛО: Званичан акт који Управа фондова изда и у коме се обвеже да ће скинути интабулацију ако јој се положи извесна сума новаца... 1912, књ. XIV, бр. 1, стр. 53—66, (СХ); Прилог теорији ризика у римском класичном праву. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 3, стр. 161—173, (Ч); Забрана злоупотребе права и социализација права. 1925, к. II, књ. X, бр. 3, стр. 169—189, (Ч); Означавање закона. 1925, к. II, књ. XI, бр. 5—6, стр. 425—438, (Ч); Извори брачног права. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 66—75, (Ч); Одговорност закупаца за пожар. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 557—568, (Ч).

КОСИЋ, МИРКО М.: Реформа наставе социално-економских наука. 1921, к. II, књ. III, бр. 1, стр. 42—50, (ПП).

КОСТАДИНОВИЋ, НИКОЛА: Питање ситних сеоских газдинстава (сељачко питање). 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 103—111, (Ч).

КОСТИЋ, ЈОВАН Л.: Државно тужиоштво. 1924, к. II, књ. IX, бр. 4, стр. 299—301, (ПП).

КОСТИЋ, ЛАЗО М.: Члан 17 Закона о чиновницима. 1923, к. II, књ. VII, бр. 6, стр. 465—470, (АХ); Статистика и право. 1925, к. II, књ. XI, бр. 3, стр. 193—207; бр. 4, стр. 284—295, (Ч); Чиновници и министри на расположењу. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 5—6, стр. 396—413, (Ч); Повишење броја година за чиновничку пензију. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 2, стр. 124—131, (ПП); Аутономија државне статистике. бр. 3—4, стр. 188—218, (Ч); Неуважење владине оставке. бр. 3—4, стр. 262—273, (ПХ); Сопштења владе Скупштина. бр. 5, стр. 376—378. (ПХ); Гласачка места. 1927. к. II, књ. XV, бр. 5, стр. 399—410, (ПХ); Статус скупштинских чиновника. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 2, стр. 123—131, (Ч); Премештаји чиновника по казни. бр. 2, стр. 131—134, (ПП); Објављивање службених односа државних чиновника. бр. 5, стр. 391—396, (АХ); Први други потпредседник Скупштине. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 3, стр. 224—226, (ПХ); Нови чиновнички закон. 1931, с. II, књ. XXII, бр. 5, стр. 409—412, (АХ); Правна природа чиновничких пензија. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 2, стр. 115—119, (Ч); Пословници Сената и Скупштине. бр. 4, стр. 314—317, (ПХ); Управа кроз одборе или комисије и привремена управа. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 1—2, стр. 17—23, (Ч); Кворум. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 4, стр. 278—287, (Ч); Негативни (одречни) управни акт. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 6, стр. 473—478, (Ч); Неправилни, нарочито ништавни управни акти. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 6, стр. 489—505, (Ч); Неке појаве из наше парламентарне праксе, које говоре у прилог гледишта да је наша држава и парламентарна. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 4, стр. 380—381, (ПХ); Критика статистичких података. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 3, стр. 206—224, (Ч); Ко заступа пред Парламентом спречене министре? 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 5, стр. 454—457, (ПХ); Да ли су наследници дужни плаћати административне казне оставиоца. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 133—134, (АХ); Сарадња Скупштине и Сената у доношењу закона. бр. 3, стр. 210—218, (Ч); Каузистика у питању породичних пензија државних службеника. бр 6, стр. 493—500, (Ч); Незгоде слепог позајмљивања законских текстова. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 165—169, (Ч); Неколико питања у вези примене изборног закона. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 5, стр. 431—435, (ПХ); Утврђивање изборних резултата. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 3, стр. 239—243, (ПХ).

КОСТИЋ, МИЛАН: О извршењу казни лишења слободе. 1921, к. II, књ. II, бр. 6, стр. 441—453, (Ч).

КОШТУНИЦА, ЈОВАН В.: Осигурање граде против пожара од стра-

не закупца. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 4, стр. 36—363, (СХ); Неистинити и нетачни подаци у понуди за осигурање сматрају се као лукавство и превара. бр. 5, стр. 459—462, (СХ); Штета код осигурања противу пожара. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 2, стр, 175—177, (СХ); Држава нема право на повраћај пензиских принадлежности... бр. 6, стр. 564—565, (СХ); Неправилно задржана сума од стране државе на име уговорне казне, 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 5, стр. 454—455, (СХ); Нема меничног дуга ако су странке накнадно, ван менице, закључиле споразум о плаћању овога дуга. бр. 6, стр. 542—544, (СХ); Хипотекарни поверилац није дужан да плаћа премије осигурања против пожара за дужника... 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 3, стр. 333—334, (СХ).

КРАЈИНСКИ, НИКОЛА: Симбиоза различитих социалних група на подручју порока и криминалитета. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 208—211, (Ч); Психологија колектива. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 439—444, (Ч);

КРБЕК, ИВО: Дискрециона оцена спрам других облика слабије везаности правном нормом. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 5, стр. 417—434; бр. 6, стр. 527—545, (Ч); Правна конструкција хрватске кућне задруге. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 47—52, (Ч); Уредба од нужде, изнимно стање и проблем ратификације уредбе. бр. 3, стр. 279—294; бр. 4, стр. 382—400, (Ч); Самоуправа и демократија. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 495—500, (Ч).

КРЕЧКОВИЋ, РАД.: О попуњавању протокола рођених. 1923, к. II, књ. VII, бр. 5, стр. 385—386, (СХ).

КРИКНЕР, ЈОВАН: Економске идеје XIX века. 1910, књ. IX, бр. 5—6, стр. 431—443, (Ч).

КРСТИЋ, ВИКТОР Д.: Надлежност Државног савета по споровима државинских и о изборном суду. 1923, к. II, књ. VII, бр. 3, стр. 212—215, (АХ); О надлежности Државног савета за расматрање решења Министарства унутрашњих дела донесених у споровима приватно-правне природе. 1925, к. II, књ. XI, бр. 5—6, стр. 464—470, (Ч).

КРСТИЋ, БОРЂЕ: Један поглед на пројекат о новом Закону за коначно уређење односа на бившим кметовским селиштима. 1926, к. II, књ. XII, бр. 5—6, стр. 411—440, (ПП); Да ли добра манастира Високи Дечани спадају под удар аграрне реформе. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 6, стр. 448—460, (Ч); Наслеђе на сеоским добрима. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 3, стр. 173; бр. 4, стр. 165—282; бр. 5, стр. 346—358, (Ч); Индивидуална и колективна својина на земљишту и индивидуализам тежака. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 6, стр. 428—442, (Ч).

КРУШКОВИЋ, АЛ. М.: Примена Закона о заштити јавне безбедности и поретка у јужној Србији. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 5—6, стр. 456—459, (СХ); Појединац и друштво. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 4, стр. 291—300, (Ч).

КРЦИЋ, МИЛОВАН Р.: Примена § 2 тач. 3 Закона о побијању правних дела изван стечаја. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 2, стр. 191—193, (СХ).

КУКОЉАЦ, МИЛ. В.: Обустава поступка по § 236, ст. 3 К. п. за дела која се прогоне по званичној дужности, не може се изрећи пред Среским судом само зато што прив. учесник на претрес није дошао. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 6, стр. 476—478, (СХ); Надлежност за састав изабраног суда при деоби задружне имовине. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 2, стр. 143—147, (Ч); Једно спорно питање поводом примене ст. 2, чл. 36 уводног закона за Законик о судском поступку у грађанским парницама. бр. 6, стр. 504—508, (Ч); Доказ саслушањем странака и § 144 Крив. закона. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 64—67, (Ч); Повлачење тужбе по новом грађанском парничном поступку. бр. 4, стр. 315—320, (Ч); Судско и административно извршење одлука управних власти и других јавноправних установа. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 6, стр. 595—601, (Ч); Контроверзе у поступку због сметања поседа. 1938, к. II, књ. 37, бр. 6, стр. 528—533, (Ч); Шта треба урадити за побољшање правосуђа. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 3, стр. 208—212, (Ч).

КУЛАШ, Ј.: Долус и култа у нашем Кривичном законику. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 1, стр. 45—59, (Ч); Ново кривично право у Немачкој. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 5, стр. 423—433; бр. 6, стр. 529—543, (Ч); Заштитни надзор. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 5, стр. 409—423, (Ч); Реформа кривичног судског поступка у Немачкој. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 1—2, стр. 101—115, (СПЖ); Методолошки спор у савременом кривичном праву. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 4, стр. 265—280, (Ч).

КУМАНУДИ, КОСТА: Примедбе Државног савета на предлог Закона о чиновницима грађанског реда. 1906, књ. I, бр. 1, стр. 85—90, (АХ).

КУРИЛОВ, ИВ. ВЛАД.: Уговор о закупу је пуноважна исправа за обезбеђење. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 4, стр. 321—322, (СХ).

КУЧИЋ, Б.: Поводом нацрта Аграрног закона за Далмацију. 1922, к. II, књ. V, бр. 1, стр. 48—56; бр. 2, стр. 129—135; бр. 4, стр. 297—304; бр. 5, стр. 355—358, (ПП).

КУШЕЈ, Р.: Изједначење брачних права у Краљевини. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 5—6, стр. 422—433, (ПП).

ЛАВЕРЊ, БЕРНАР: Садашња депресија и психолошка теорија криза. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 4, стр. 305—320, (Ч).

ЛАЗАРЕВИЋ, АДАМ П.: Један сукоб Грађанског законика са Правилима за неспорна дела и његово решење. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 4, стр. 317—320, (СХ); Да ли се деоба може сведоцима доказивати без обзира на вредност спора. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 1, стр. 68—71, (СХ); Какав је значај судске одлуке о остављању акта једнога спора у архиву због непоступања по наредби суда за полагање таксе. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 3, стр. 218—220, (СХ); И интабулациони повериоци су дужни да се пријаве у стечајну масу. бр. 6, стр. 465—466, (СХ); Један поглед на установу социалног осигурања у Немачкој. 1929, књ. XIX, бр. 1—2, стр. 102—107, (СОЦ.Х); О узајамном наслеђивању наших и бугарских поданика. бр. 5, стр. 391—396, (СХ); О разводу брака између лица евангелистичке (лутеранске) вероисповести. 1930, к. II, књ. XX, бр. 2, стр. 144—146, (СХ); О изменама у нашем баштинском праву. бр. 5, стр. 366—372, (Ч); Разлика радних односа по радничком и по грађанском праву. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 1—2, стр. 121—129, (СОЦ. Х.); О примени пресуђене ствари (exceptio rei iudicatae) у споровима због раскида уговора о издржавању. бр. 4, стр. 295—296, (СХ); Неколико спорних питања из Закона о издавању тапија. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 1, стр. 39—43, (ПП); Знаци разликовања трговачких и грађанских правних прописа с обзиром на судску надлежност. бр. 4, стр. 299—309, (Ч); Како треба тумачити § 13 Закона о издавању тапија. бр. 5, стр. 413—415, (СХ); Од два сукцесивна купца истог непокретног имања, јачи је онај који се је пре убаштинио. бр. 6, стр. 495—498, (СХ); О трговачким пословима по српском и хрватском Трговачком законодавству. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 3, стр. 172—182, (Ч); Како треба тумачити § 928б Грађ. зак. у погледу застарелости тужбе... бр. 4, стр. 305—307, (СХ); Да ли се пропис § 26 новог Закона о издавању тапија односи и на тапије издате по старом законодавству. бр. 5, стр. 383—386, (СХ); Стари и нови Закон о издавању тапија. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 4, стр. 296—307, (Ч); Застарелост права општине на наплату електричне струје. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 4, стр. 288—290, (СХ); О убаштињењу на основу одржаја и наслеђа. бр. 6, стр. 446—455, (Ч); Одговорност железнице за мањак робе, примљене на превоз. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 3, стр. 239—243, (СХ); Егзекватура аустријских пресуда код нас. бр. 5, стр. 420—423, (СХ); О надлежности суда за разматрање решења Државне хипотекарне банке по жалби интересованих лица. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 135—137, (СХ); Претпоставка својине на кућњем намештају. бр. 3, стр. 240—243, (СХ); О социјалном осигурању за случај болести по немачком законодавству. бр. 5, стр. 364—375, (Ч); Обавезност обећања датог огласом преко новина. бр. 6, стр. 512—516, (СХ); О одговорности мужа за обавезе женине. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 1, стр. 63—66, (СХ); Теорија тумачења закона и судска пракса. бр. 4, стр. 294—312, (Ч); За доношење одлуке по тражењу задржања и пописа ствари. бр. 4, стр. 353—355, (СХ); О поступку по тужбама због сметања поседа или узне-

миравања државине. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 6, стр. 519—522, (СХ); Наследно право по Уговорном засону за нови ванпарнични поступак. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 6, стр. 531—535, (ПП); О стварној надлежности среских судова за спорове из уговора о раду. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 3, стр. 292—294, (СХ); О условима за примену закона о побијању правних дела изван стечаја. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 1, стр. 75—78, (СХ); О тужби за утврђење. бр. 4, стр. 386—388, (СХ); Уговори о задржању својине (pactum reservati domonii). бр. 6, стр. 586—588, (СХ); Новије идеје у наследном праву. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 18—31, (Ч); Застарелост права општине на наплату електричне струје, бр. 3, стр. 268—269, (СХ); О одговорности општине за накнаду штете причињене кривицом њених возилаца (шофера). бр. 5, стр. 454—457, (СХ); О тумачењу својеручног писменог тестамента. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 1, стр. 73—76, (СХ); О међународном сукобу Закона о наслеђу. бр. 6, стр. 556—560, (СХ); Право осигураног радника према послодавцу на накнаду штете због несреће при раду. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 3, стр. 257—259, (СХ); Промена имовног стања жене у разводу. бр. 4, стр. 344—346, (СХ); Утицај отуђења спорног предмета на активну и пасивну легитимацију у парничном и извршном поступку. бр. 5, стр. 396—409, (Ч); Место радног права у систему правних наука 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 231—237, (Ч); За спорове по рудничким стварима надлежно је Рудничко веће окружних судова у седишту Апелационог суда. бр. 3, стр. 326—327, (СХ); О појму парничне легитимације. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 37—52, (Ч); Значај парничне легитимације са гледишта процесног права и последице њеног недостатка. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 40—52; бр. 2, стр. 130—137, (Ч); Промена и сукцесија странака у извршном поступку. бр. 5—6, стр. 589—595, (Ч); О притвору дужника. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 4, стр. 301—318, (Ч); Надлежност за дозволу и провођење привремених наредаба. 1940, к. II, књ. XL, бр. 3, стр. 191—206, (Ч); Алтернативна обавеза и алтернативно овлашћење у парничном и извршном поступку. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 6, стр. 444—458, (Ч).

ЛАЗАРЕВИЋ, ВАСА: Дактилоскопија-метода за утврђивање идентичности код зуди. 1907, књ. III, бр. 3, стр. 218—225; бр. 4, стр. 318—324; бр. 5—6, стр. 444—460; књ. IV, бр. 1, стр. 65—84, (Ч); О полицискиm потерницама. 1908, књ. V, бр. 5—6, стр. 527—538; књ. VI, бр. 1, стр. 72—80, (Ч); Казнени регистри. 1908, књ. VI, бр. 5, стр. 406—415; 6, стр. 494—504; 1909, књ. VII, бр. 2, стр. 159—172, (Ч).

ЛАЗОВИЋ, РАДЕНКО С.: Судска примена Инвалидског закона. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 5—6, стр. 446—451, (ПП); Одбачај тужбе по § 160 Граћ. суд. пост. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 3—4, стр. 294—301, (СХ); Фалсификовање меничне садржине. 1927, к. II, књ. XV, бр. 1—2, стр. 122—126, (СХ); Једно спорно питање из чл. 29 Уредбе о убрзању рада код судских и иследних власти. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 5, стр. 403—411, (СХ).

ЛАКИЋ, АНДРИЈА: Код оферталних лицитација државу обавезује укупна сума назначена од стране понуђача у писменом офертv, а не сума назначена у списку појединачних цена. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 2, стр. 154—160, (СХ); Општински судови и нови Грађански парнички поступак. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 3, стр. 226—231, (Ч); Да ли дисцип. окривљени судија има право жалбе против решења Првостепеног дисциплинског суда. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 157—159, (СХ); Касациони суд сматра да на одлуку првостепеног дисциплинског суда, донету по чл. 41 Закона о судијама редовних судова, окривљеник има право жалбе. бр. 3, стр. 245, (СХ); Пресуде због изостанка. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 2, стр. 129—140, (Ч); Осумњиченик нема право по § 96 од тач. 2 у вези § 108 од тач. 2 К. п. да тражи одлуку крив. већа када се истражни судија сложи са захтевом приватног учесника у продужењу извиђаја. бр. 4, стр. 349—351, (СХ); Уговором о заједници живота и имања може се окрњити законни део деце. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 6, стр. 630—633, (СХ); О примени застарелости у мандатном поступку. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 2, стр. 190—191, (СХ); Саслушавање сведока

у случају кад суд држи да тај сведок неће моћи дати објективан исказ. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 4, стр. 376—378, (СХ).

ЛАПАЈНЕ, СТАНКО: Реферат унив. проф. у Љубљани д-ра Лапајне о програму V Хашке међународне конференције за међународно приватно право, 1924, к. II, књ. VIII, бр. 1, стр. 59—63, (МПХ); Нацрт Закона за правну помоћ у нашој Краљевини. 1925, к. II, књ. X, бр. 4, стр. 292—296, (ПП); К програму VI Хашке конференције за међународно приватно право. 1927, к. II, књ. XV, бр. 1—2, стр. 95—110, (ПП); Нацрт униформног међународног приватног права за словенске државе Средње и Јужне Европе. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 4, стр. 375—379, (ПП); Где да законодавац стави наше будуће колизионе норме. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 535—538, (Ч).

ЛЕВИЋ, РАФАИЛО: Швајцарска и санкције. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 3, стр. 245—251, (МПХ).

ЛЕДЕРЕР, ЖЕЉКО: Значење аргентинског пакта од 1933 год. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 4, стр. 370—384, (Ч).

ЛЕКО, ДУШАН: Може ли суд одређени истражни затвор на основу § а 113 бр. 3. К. п. укинути и пустити окривљене. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 5, стр. 387—389, (СХ); Да ли је радња како државног тужиоца који је након прекида једне расправе при главном претресу. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 2, стр. 151—153, (СХ).

ЛОВЧЕВИЋ, ЈОВАН: Инсбрушки споразум. 1925, к. II, књ. X, бр. 4, стр. 305—311, (ЕФХ); Државни дуг на дан 1 јула 1932. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 1—2, стр. 108—114 (ЕФХ); Расходи у буџету за 1932/33. год. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 2, стр. 139—143, (ЕФХ); Немачки порески бонови. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 612—616, (Ч); Порез на ратне добити. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 6, стр. 491—510, (Ч); Фискални односи у савезној држави. 1940, к. II, књ. XL, бр. 5—6, стр. 397—419, (Ч).

ЛОНЧАРИЋ, ЈОВАН: Почетак застарелости права на повраћај у једном конкретном случају. 1906, књ. I, бр. 6, стр. 574—575, (ПП); Како се води царински рат. 1906, књ. II, бр. 1, стр. 47—53, (Ч); Пристанак повређеног не ништи противправност. 1908, књ. V, бр. 5—6, стр. 548—551, (Ч).

ЛУКИЋ, ЖИВАН: О конвенционалној казни. 1922, к. II, књ. IV, бр. 1, стр. 21—30; бр. 2, стр. 100—106; бр. 3, стр. 183—202, (Ч).

ЛУКИЋ, РАДОМИР: Члан 116 Устава и Уредба о Бановини Хрватској у светлости теорије о тумачењу. 1940, к. II, књ. XL, бр. 2, стр. 113—130, (Ч); О појму социологије права. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 3, стр. 175—203, (Ч).

МАЗО, АНРИ: О пољском облигационом законику. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 5, стр. 444—455, (Ч).

МАЈСТОРОВИЋ, БОГДАН: Постанак једне законске одредбе о поступку код Државног савета. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 53—58, (Ч).

МАКЛЕЦОВ, АЛЕКСАНДАР: Кривична дела против јавног морала у Кривичном законику Краљевине Југославије. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 1—2, стр. 34—56, (Ч); Биолошки правац у модерној криминологији. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 1—2, стр. 1—17, (Ч); Нормативна теорија виности у кривичном праву. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 2—14, (Ч); Критеријум опасности извршиоца у савременом кривичном праву. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 1, стр. 1—15, (Ч); Проблем злочина и психоанализа. 1934, књ. XXIX, бр. 5, стр. 383—397, (Ч); Извршавање казна и мера безбедности. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 28—36, (Ч); Мере безбедности у новом немачком законодавству и у југословенском кривичном законику. 1938, к. II, књ. XXXII, бр. 4, стр. 325—341, (Ч); Улога суда код извршавања казни и мера безбедности. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 13—20, (Ч); Типологија злочинца у модерном законодавству. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 3, стр. 193—209, (Ч); Статика и динамика у типологији злочинца. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 436—439, (Ч); Задаци и методе изучавања криминалитета у Југославији.

1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 3, стр. 199—214, (Ч); Немачко кривично право и рат. 1940, к. II, књ. XL, бр. 5—6, стр. 391—397, (Ч); Скитничење и његово сузбијање. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 6, стр. 437—443, (Ч).

МАКСИМОВИЋ, БРАНКО: Један пример савременог законодавства о уређењу градова. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 3, стр. 225—237, (ПП); Подела на грађевинске зоне — Економски моменат те поделе и хигијенски услови допуштеног искоришћења градилишта према нашем Грађевинском закону и грађевинском правилнику. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 5, стр. 386—395, (Ч).

МАКСИМОВИЋ, ЈОВАН С.: Једно спорно питање из области примене новог кривичног поступка. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 3, стр. 203—211, (Ч); Улога приватног тужиоца у кривично-правној истрази. бр. 6, стр. 439—449, (Ч).

МАКСИМОВИЋ, СТ.: О ограничењу својине у опште. 1906, књ. II, бр. 6, стр. 467—472, (Ч); О наслеђивању у задрузи. бр. 6, стр. 511—513, (СХ); Ни уговором усвојења не може се деци окрњити законити део. 1907, књ. III, бр. 1, стр. 60—64, (СХ); За заштиту законског наслеђа од лажних усмених тестамената потребно је што пре измена § 436 Грађанског законика. бр. 3, стр. 238—242, (СХ); Код двостраних теретних уговора испуњење обавезе једног уговарача услов је за испуњење обавезе другог. 1907, књ. IV, бр. 1, стр. 85—88, (СХ); Кад један од садужника по заједничкој обавези не може да плати свој део, онда је други садужник дужан тај део да плати као јемац. бр. 4, стр. 353—354, (СХ); Ко је и у ком року дужан да поведе парницу за уништај обзнањеног тестамента. бр. 5,стр. 468—471, (СХ); О својини задругара, задружне удовице, приновку и деоби задругара. 1908, књ. VI, бр. 1, стр. 81—86, (СХ); Уговором се стиче сопственост на непокретност као и тапијом, и ако продавац на ту непокретност нема тапије, а међутим је она несумњиво његова сопственост. бр. 4, стр. 326—337, (СХ); Надинтабулација на интабулирано примање дужника. 1909, књ. VII, бр. 5—6, стр. 486—488, (СХ); И родитељи убијеног имају право на накнаду издржавања. бр. 4, стр. 344—345, (СХ); Заузећем туђег добра прибавља се својина на исто застарелошћу дужниковом од 24 године и без основа. 1909, књ. VIII, бр. 2, стр. 160—163, (СХ); Да ли жена може тражити издржавање од мужа пре одлуке Духовног суда из § а 100 Законика и у ком случају. бр. 4, стр. 314—317, (СХ); О незастаривости права својине. 1911, књ. XII, бр. 6, стр. 465—468, (Ч).

МАЉКОВИЋ, МАНОЈЛО: Појам „иностранства" у грађанско-правном смислу. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 1—2, стр. 111—117, (СХ).

МАНОЈЛОВИЋ, МИЛОРАД С.: Једно спорно питање из меничног права, у вези са другим питањем из Закона о судским таксама. 1932. к. II, књ. XXIV, бр. 4, стр. 326—328, (СХ); Да ли је пропис § 375а старог Српског крив. зак. који предвиђа иступно дело самовлашћа остао и даље на снази поред прописа § 383 новог Крив. зак. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 3, стр. 253—256, (СХ); За расматрање и чување аката о деоби жениног имања пред избраним судовима пре 1 — I — 1934 год. остао је и даље надлежан Окружни суд. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 136—138, (СХ); Маса или де Cujus-ова заоставштина као парнична странка. 1937, к. II, књ. XXXVII, бр. 3, стр. 274—278, (СХ).

МАРИНКОВИЋ, ЂУРЂЕ: Година дана примене новог Грађанског парничког поступка. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 1, стр. 42—50, (Ч).

МАРИНКОВИЋ, МИХАИЛО: О условној осуди. 1906, књ. II, бр. 6, стр. 477—483; 1907, књ. III, бр. 1, стр. 35—44; бр. 2, стр. 128—138, (Ч).

МАРИЋ, КРСТА: Да ли је радња како државног тужиоца који је након прекида једне расправе при главном претресу пред инокосним судијом... 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 3, стр. 238—240, (СХ); Може ли приватни учесник као супсидијарни тужилац преузети ранију квалификацију оптужнице... бр. 5, стр. 385—388, (СХ); Како се врши ублажавање казне по § 71 К. з. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 4, стр. 290—292, (СХ).

МАРИЧИЋ, ЗДРАВКО: Да ли је сресни суд надлежан да цени питање

постојања поврабног уговора без обзира на вредност. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 3, стр. 268—270, (СХ).

МАРЈАНОВИЋ, МИЛАН: Потомак може доказивати законитост филијације свог претка. 1910, књ. X, бр. 1, стр. 75—76, (СХ); Код тестаменталног наслеђивања нема установе репрезентације. 1927, к. II, књ. XV, бр. 3, стр. 240—242, (СХ).

МАРКОВИЋ, БОГДАН: Земљораднички кредити у Србији. 1909, књ. VIII, бр. 3, стр. 233—242; бр. 4, стр. 312—324; 1910, књ. IX, бр. 2, стр. 138—144; бр. 4, стр. 294—302, (Ч).

МАРКОВИЋ, БОЖИДАР: Треба ли пороту укинути или реформисати. 1906, књ. I, бр. 2, стр. 105—117; бр. 3, стр. 260—274; бр. 4, стр. 357—370; бр. 5, стр. 459—479; бр. 6, стр. 536—547, (Ч); Седница Међународне комисије за казнене заводе. 1907, књ. IV, бр. 2, стр. 132—140, (Ч); Средства за замену кратковремене казне лишења слободе. 1908, књ. V, бр. 1, стр. 16—28; бр. 2, стр. 143—153; бр. 3, стр. 284—296; бр. 4, стр. 379—391; бр. 5—6, стр. 466—479; 1908, књ. VI, бр. 1, стр. 60—71; бр. 2, стр. 97—113; бр. 4, стр. 306—317; бр. 5, стр. 356—367; бр. 6, стр. 469—480; 1909, књ. VII, бр. 1, стр. 46—66; бр. 2, стр. 130—149, (Ч); О правним лековима (правним средствима) уопште. 1926, к. II, књ. XII, бр. 1, стр. 1—12, (Ч); Невоље нашег правосуђа. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 198—203, (Ч).

МАРКОВИЋ, БОЖИДАР С.: Проблем основа и интерпретације приватног права у светлу учења социолошке школе. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 3, стр. 182—202, (Ч); Теорија права у филозофском систему Баруха Спинозе. бр. 5, стр. 349—361, (Ч); О методи у приватном праву, 1934, к. II, бр. 2, стр. 99—121, (Ч); Солидаризам и право. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 4, стр. 305—318, (Ч); Демократија и њено приватно право. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 4, стр. 325—337, (Ч); Правичност као мисао и правно искуство. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 3, стр. 218—229, (Ч); Правичност и правни поредак. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 106—110, (Ч); Правичност као извор права. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 20—29, (Ч); Један поглед на филозофију права у савременој Француској. бр. 5—6, стр. 461—466, (Ч); Улога судске праксе и њено обрађивање. 1940, к. II, књ. XL, бр. 2, стр. 100—112, (Ч); Аналогија и дело Живана Спасојевића. бр. 3, стр. 185—191, (Ч); О појму позитивног права. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 4, стр. 261—265, (Ч).

МАРКОВИЋ, ЛАЗАР П.: О једној незаконитој надлежности. 1906, књ. II, бр. 1, стр. 54—58, (Ч); Треба ли порески одбор да образложи своју оцену приликом разреза пореза. бр. 6, стр. 423—425, (ПП); О правној природи јавног трговачког друштва. 1907, III, бр. 5—6, стр. 390—399, (Ч); Дужност трговаца да објављују добијени мираз и правни значај те објаве. 1907, књ. IV, бр. 5, стр. 437—450, (Ч); О еволуционизму у праву. 1908, књ. VI, бр. 5, стр. 416—426; бр. 6, стр. 505—513, (Ч); Проблем правних личности. 1910, књ. IX, бр. 2, стр. 113—122; бр. 3, стр. 200—209, (Ч); О појму државине. књ. X, бр. 6, стр. 449—461, (Ч); О незастарености права својине. 1911, књ. XII, бр. 4, стр. 249—264, (Ч); О организацији баштинских књига у Немачкој. 1912, књ. XIII, бр. 1, стр. 17—39, (Ч); Да ли министри за дела учињена у званичној дужности, могу бити оптужени редовним судовима. бр. 5—6, стр. 376—392, (Ч); Веридба или заручење. 1912, књ. XIV, бр. 3—5, стр. 170—180, (Ч); О незастарености својине. бр. 3—5, стр. 240—247, (Ч); Спор Маријев са општином града Београда. бр. 6, стр. 349—360; 1913, књ. XV, бр. 1, стр. 63—70, (СХ); Законом утврђени услови за правне послове закључене са државом, не могу се мењати ни наређењима других органа, ни приватном вољом. 1913, књ. XV, бр. 5—6, стр. 441—444, (СХ); Једно питање из наследног права. 1913, књ. XVI, бр. 1, стр. 27—39, (Ч); Још једна примедба поводом спора о протоколисању фирме. бр. 5, стр. 391—393, (СХ).

МАРКОВИЋ, МИЛАН Ст.: Идеја о миру и ново међународно право. 1906, књ. I, бр. 1, стр. 71—74, (Ч); Како стоји с парламентаризмом у Европи. бр. 2, стр. 178—188, (Ч); La recherche de la paternité у Белгији. бр. 3, стр. 285—286, (Ч); Народна иницијатива у законодавству. бр. 3, стр. 287—288, (Ч); Дневнице за посланике немачког Државног Сабора.

бр. 5, стр. 480—482, (Ч); Женевска конвенција. бр. 6, стр. 552—556, (Ч); Нова Женевска конвенција. 1906, књ. II, бр. 2, стр. 158—164, (Ч); Рад правничких удружења на развићу права. бр. 3, стр. 246—255; бр. 6, стр. 492—499, (Ч); Друга Хашка конференција, 1907, књ. III, бр. 1, стр. 57—59, (Ч); Узакоњавање уставних начела. бр. 2, стр. 81—86, (Ч).

МАРКОВИЋ, МИЛИВОЈЕ: Злоупотреба права у грађанском парничном поступку. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 1, стр. 49—61, (Ч); Појам правног стандарда у Англо-америчком праву. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 3, стр. 177—194, (Ч); Правни стандард у француском праву. бр. 5, стр. 361—377, (Ч).

МАРКОВИЋ, НИК.: Судија појединац надлежан је за расматрање решења о прекиду истраге за сва преступна дела из чл. 36 Уредбе о убрзању рада. 1922, к. II, књ. IV, бр. 4, стр. 295—298, (СХ).

МАРКОВИЋ, ТИХОМИР Ј.: Колебање светске привреде. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 5, стр. 518—521, (ЕФХ); Монетарна ситуација у свету. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 123—133, (ЕФХ); Привредне кризе у модерној економији. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 1—2, стр. 91—101, (Ч); Немачка и Југоисток Европе. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 1, стр. 44—52, (ЕФХ).

МАРКОВИЋ, ЧЕД.: Пристанак повређеног не искључује противправност. 1907, књ. III, бр. 1, стр. 45—46, (Ч); И деца изван задруге наслеђују оца који је умро у задрузи. бр. 3, стр. 207—217, (Ч); Чиновничка пензија и њен губитак услед осуде. бр. 4, стр. 310—317, (Ч); Суд има да цени уставност закона. 1907, књ. IV, бр. 5, стр. 411—417, (Ч); Реверс. 1908, књ. V, бр. 5—6, стр. 539—547, (Ч); Положај и улога судије. 1920, к. II, књ. I, бр. 3, стр. 199—208; бр. 4, стр. 267—274, (Ч); Новчана репарација моралне штете. 1921, к. II, књ. III, бр. 2, стр. 81—92; бр. 3, стр. 198—205; бр. 4, стр. 257—279, (Ч); Поштење и морал у праву. бр. 6, стр. 442—459; 1922, књ. V, бр. 4, стр. 241—256; бр. 5, стр. 325—330, (Ч); Неколико примедаба на пројект Казненог законика. бр. 6, стр. 448—450, (ПП); Примедбе на предлог Закона о поступку у грађанским парницама (грађански парнични поступак). 1926, к. II, књ. XIII, бр. 3, стр. 206—217, (ПП).

МАРТИ, ГАБРИЕЛ: Изједначење судске праксе путем Врховног суда у упоредном праву. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 5, стр. 465—478, (Ч).

МАТАНОВИЋ, АЛЕКСАНДАР К.: Из кривичног и грађанског права Црне Горе. 1920, к. II, књ. I, бр. 5, стр. 351—362; бр. 6, стр. 434—445; 1921, књ. III, бр. 4, стр. 287—293; бр. 5, стр. 354—360, (Ч); У Црној Гори Кућа наслеђује своје умрле чланове. 1925, к. II, књ. X, бр. 4, стр. 311—315, (СХ); Право прече куповине у законодавству Србије и Црне Горе. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 1—2, стр. 71—88, (Ч); Старешинство и старатељство у кућној заједници и Црној Гори. бр. 3, стр. 192—202, (Ч); Правни положај домаћина у кућној заједници Црне Горе. бр. 5—6, стр. 413—422, (Ч); Дуговинске обавезе и накнаде штете у кућној заједници Црне Горе. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 5, стр. 397—402, (СХ); Кућа Црне Горе с погледом на задругу Србије и Хрватске. 1927, к. II, књ. XV, бр. 1—2, стр. 65—84, (Ч); Наследно, обичајно право у Црној Гори. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 5, стр. 349—358; бр. 6, стр. 461—468, (Ч); Службености (сервитути) по Општем имовинском законику. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 5, стр. 340—350, (Ч); Стогодишњица Правитељствујушчег сената црногорског и брдског Великог суда. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 3, стр. 177—184, (Ч); Кућна заједница Црне Горе. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 1, стр. 10—22, (Ч).

МАТИЈЕВИЋ, ИВО: Правни карактер градске штедионице општине града Сарајева. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 1—2, стр. 32—45; бр. 3, стр. 197—208, (Ч); Принудна наплата приватних потраживања од државе. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 3, стр. 203—214, (Ч); О одговорности чиновника за штету по Закону о чиновницима. 1931, књ. XXIII, бр. 5, стр. 330—349, (Ч).

МАУРОВИЋ, ИВАН: Дух и језик закона. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 1, стр. 1—5, (Ч); Неколико ријечи о једној критици Предоснове Опћег грађанског законика. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 32—36, (Ч).

МЕДЕНИЦА, БЛАЖО: Да ли се Гл. контрола појављује као тужилац

у административном спору код Држ. савета по банским решењима о службеним односима бановинских службеника. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 6, стр. 467—470, (АХ).

МИЈАТОВИЋ, СТАНОЈЕ: Из живота нашег народа са правног гледишта. 1909, књ. VIII, бр. 1, стр. 43—49; 1910, књ. X, бр. 1, стр. 42—51; бр. 2, стр. 132—139; 1912, књ. XIII, бр. 1, стр. 41—44; 1912, књ. XIV, бр. 3—5, стр. 248—250, (Ч).

МИЈИЋ, БОРЂЕ С.: Правни значај процене у билансу акционарских друштава. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 5, стр. 513—516, (ПП).

МИЈОВИЋ, АЛЕКСАНДАР: Неки спорни случајеви примене смртне казне. 1908, књ. VI, бр. 4, стр. 318—325, (Ч).

МИЈУШКОВИЋ, ЈОВ. В.: Да ли оптуженог, с обзиром на § 53 Каз. зак. треба решењем пустити испод суђења или пресудом извинити казне. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 3, стр. 219—222, (СХ); Да ли, поред дела убиства из § 167 од. II, тач. 1, 2 и 4 Крив. Зак. има још и дела краће или утаје... 1934, к. II, књ. XXIV, бр. 4, стр. 357—359, (СХ); За одређивање надлежности суда, по споровима за поништај пресуде избраног суда... 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 5, стр. 465, (СХ); Уз призивно писмо не мора се приложити пуномоћје адвоката који га је сигнирао. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 3, стр. 278—279, (СХ); Претплата за електричну струју претставља двострани правни посао између одређених лица... бр. 4, стр. 378—379, (СХ); Допуштеност pactum-a reservati dominii. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 5, стр. 457—459, (СХ); Спор на тражбинама окр. уреда за осигурање радника од приноса за осигурање радника није у надлежности редовних судова. бр. 6, стр. 545, (СХ); Је ли допуштена непосредна тужба против јемаца? 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 5, стр. 454—455, (СХ); За пресуђење спора да ли народном посланику који је издат суду, припадају дневнице за то време нису надлежни редовни судови услед недопустивости редовног правног пута. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 4, стр. 365—366, (СХ); Да ли уговор о купопродаји простог права истраживања руда и копова представља уговор на срећу... бр. 5, стр. 455—457, (СХ); По Закону о радњама и намештеници с месечном платом, уколико су помоћно особље, сматрају се најамним радницима и као такво имају право на награду за прековремени рад. бр. 6, стр. 536—539, (СХ); За утврђивање државних потраживања... 1940, к. II, књ. XL, бр. 4, стр. 338—340, (СХ); Нема прекорачења права у смислу §-а 806 Г. з. кад је штета причињена подношењем основане кривичне пријаве. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 133—135, (СХ).

МИКИЋ, ЉУБИША: О споразуму са француским портерима. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 5, стр. 406—410, (ЕФХ).

МИЛАДИНОВИЋ, ЖАРКО: Појам самоуправе. 1907, књ. III, бр. 3, стр. 201—206, (Ч); Може ли се само једанпут тражити обнова парнице ради развода брака. 1912, књ. XIII, бр. 5—6, стр. 449—451, (СХ); Да ли треба одлуке судова и других власти објављивати са пуним именима странака (партија)? 1913, књ. XV, бр. 5—6, стр. 453—456, (СХ); О министрима на располагању. 1926, к. II, књ. X, бр. 3, стр. 216—220, (ПП); Нови пројекти законски. бр. 5—6, стр. 409—411 (ПП); Смер интерпелације. 1925, к. II, књ. XI, бр. 5—6, стр. 384—388, (Ч); Право о пчели. 1926, к. II, књ. XII, бр.5—6, стр. 360—370, (Ч).

МИЛАШ, НИКОДИМ: Инфамија у казненом црквеном праву. 1906, књ. I, бр. 1, стр. 1—5. Судска надлежност у брачним споровима. бр. 2, стр. 118—123; бр. 3, стр. 239—246, (Ч); Брак између хришћана и нехришћана. 1906, књ. II, бр. 3, стр. 240—245; бр. 4, стр. 284—291, (Ч); Грчко-римско законодавство. 1907, књ. III, бр. 5—6, стр. 400—411; 1907, књ. IV, бр. 4, стр. 293—304; бр. 5, стр. 369—378; 1908, књ. V, бр. 2, стр. 121—130; бр. 3, стр. 233—236; бр. 4, стр. 361—367; бр. 5—6, стр. 480—486; 1908, књ. VI, бр. 1, стр. 39—49, (Ч); Народна црквена автономија у Сибињској митрополији. 1908, књ. VI, бр. 4, стр. 265—271, (Ч); Патронатско право. 1909, књ. VII, бр. 5—6, стр. 361—368; 1909, књ. VIII, бр. 1, стр. 12—20, (Ч); Застарелост у црквеном казненом праву. 1910, књ. X, бр. 4, стр. 249—257, (Ч); Неизгладиви карактер свештенства у православном црквеном праву. 1911, књ. XI, бр. 1, стр. 1—10; бр. 2, стр. 81—90, (Ч);

Заклетва новоизабраног епископа владаоцу. 1911, књ. XII, бр. 1, стр. 17—21, (Ч); Аутокефалност солинске далматинске цркве. 1912, књ. XIV, бр. 3—5, стр. 145—150, (Ч); Сомолични епископов суд над свештеницима. 1913, књ. XV, бр. 1, стр. 1—6, (Ч); Правило: „Nullum crimen, nulla pena, sine lege" у црквеном казненом праву. 1913, књ. XVI, бр. 1, стр. 1—10, (Ч); Безбрачност епископа. 1920, к. II, књ. I, бр. 1, стр. 39—51, (Ч); Икономија. 1924, к. II, књ. IX, бр. 4, стр. 241—252, (Ч).

МИЛАЋ (МИЛАЋЕВИЋ), Р.: Гарантна писма. 1922, к. II, књ. V, br. 2, стр. 149—151, (СХ); Сопствена вучена меница или соло меница не вреди, ако је од издаваоца потписана преко текста... 1924, к. II, књ. VIII, бр. 1, стр. 71—73, (СХ); Има ли приватни тестамент законске вредности у случају кад је потпис вештачењем доведен у сумњу. 1930, к. II, књ. XX, бр. 3, стр. 224—229, (СХ); Вредност вештачког мишљења техничке полиције, у случају када се оно не слаже са мишљењем вештака... 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 6, стр. 478—480, (СХ).

МИЛАЧИЋ, СТЕВАН Р.: Застарелост права наплате згодитка по Закону о исплати ратне штете. 1930, к. II, књ. XX, бр. 4, стр. 305—308, (АХ); Потреба за једном буџетском реформом код нас. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 6, стр. 465—472, (ЕФХ); Јединство у француском државном буџету. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 3, стр. 214—227, (Ч); Ратни дугови уочи Светске економске и монетарне конференције. бр. 5, стр. 411—416, (ЕФХ); Улога министра финансија у спремању и извршењу буџета. бр. 6, стр. 481—494, (Ч).

МИЛИЋ, ИВО: Примедбе законском предлогу о судском поступку у грађанским парницама. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 4, стр. 298—311, (ПП); Примедбе на законски предлог о извршењу и обезбеђењу. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 6, стр. 468—477, (ПП); Процесно право Хорацијевој сатири I. 9. 1936, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 125—127, (Ч); О 30-годишњици Фридјунговог процеса. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 398—403, (Ч); Међународно приватно право новог Грађанског законика Краљевине Италије. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 91—96, (СПЖ).

МИЛИЋ, МИЛЕНКО К.: Правно посматрање постанка Међународне организације рада и њених карактерних обележја. 1930, к. II, књ. XX, бр. 1, стр. 44—57; бр. 2, стр. 127—133, (Ч); Став Пољске према мањинском проблему и пољско-немачка Декларација од 5. новембра 1937. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 3, стр. 322—326, (МПХ).

МИЛИКИЋ, БОРБЕ: Нема места доношењу пресуде због пропуштања иако је одговор на тужбу неблаговремен. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 2, стр. 163—164, (СХ).

МИЛИЋЕВИЋ, МИЋА М.: Таст може да усини зета. 1909, књ. VII, бр. 5—6, стр. 482—486, (СХ).

МИЛИЋЕВИЋ, РАДМИЛО: Правни положај Босанаца и Херцеговаца у Србији са гледишта наследног права. 1908, књ. VI, бр. 2, стр. 152—162; бр. 3, стр. 237—250, (Ч); Надлежност Берзанског суда. 1910, књ. IX, бр. 3, стр. 210—219, (Ч).

МИЛОБАР, ФРАН: Демократије и тоталитарне државе. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 450—461, (Ч).

МИЛОВАНОВИЋ, ВЛАД. Ђ.: Правни положај адвокатског практиканта (приправника) по његовом опредељењу и Закону о јавним правозаступницима. 1921, к. II, књ. III, бр. 2, стр. 135—138, (СХ); Признање оптуженог као доказно средство у кривичном поступку. 1922, к. II, књ. V, бр. 2, стр. 151—154, (СХ).

МИЛОВАНОВИЋ, МИЛОВАН: Значај судске медицине. 1924, к. II, књ. IX, бр. 6, стр. 437—450, (Ч); Утврђивање самоубиства уопште. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 2, стр. 91—99, (Ч); Убиство или самоубиство. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 3, стр. 161—177, (Ч); Хомицидогена улога убијених у убиству. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 6, стр. 417—423, (Ч); Узроци заблуда приликом идентификације. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 4, стр. 249—265, (Ч); Истовремена убиства и самоубиства. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 6, стр. 449—455, (Ч); Наше законодавство са судско-медицинске... 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 1—2, стр. 47—58, (Ч).

МИЛОВИЋ, АЛЕКСАНДАР: Да ли треба новелирати § 418/II КП? 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 152—154, (СХ); Да ли треба урачунати издржани истражни затвор у издржану казну осуђенику који са призивом и ревизијим није успео. бр. 5, стр. 456—460, (СХ); Злоупотреба права код грађанских пресуда, донетих на основу безусловног потпуног признања. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 70—72, (СХ); Спор о раскиду уговора о закупу код среског суда... бр. 4, стр. 367—369, (СХ); Спор о накнади штете учињене злонамерном пањевином... 1939, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 146—147, (СХ); Један случај примене условне осуде над окривљеником који је већ осуђиван због злочинства и налази се у специјалном повратy. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 5, стр. 410—411, (СХ).

МИЛОЈЕВИЋ, ДРАГОМИР, П.: О надлежности избраног суда. 1923, к. II, књ. VII, бр. 3, стр. 216—222, (СХ); О обавезама малолетника. 1924, к. II, књ. IX, бр. 6, стр. 450—457, (ПП); Наследно право по пројектованом Грађанском законику. 1925, к. II, књ. X, бр. 5—6, стр. 411—417, (ПП).

МИЛОЈЕВИЋ, М. Б.: Царинско питање у Турској, 1907, књ. IV, бр. 4, стр. 303—309, (Ч).

МИЛОЈКОВИЋ, БОРИСЛАВ А.: О реформи нашег кривичног законодавства. 1910, књ. IX, бр. 1, стр. 23—27; бр. 5—6, стр. 412—418, (Ч); Итам Сандук. 1925. к. II, књ. XI, бр. 2, стр. 153—157, (СХ); Против изигравања „кратког суђења". бр. 5—6, стр. 474—480, (СХ); О трговачком рачуну. 1930, к. II, књ. XX, бр. 4, стр. 283—289, (Ч); Један случај одговорности чиновника и државе за накнаду штете по Закону о штампи. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 134—140, (СХ); Да ли је међународно право, материјално и формално једно између држава, а не изнад држава. бр. 5, стр. 412—416, (Ч); Оправка закупљеног добра. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 5, стр. 432—436, (ПП).

МИЛОШЕВИЋ, МИХАИЛО: Две одредбе о самоуправним финансијама у Фин. закону за 1931/32 год. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 6, стр. 487—492, (АХ); Буџетска ситуација Француске. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 3, стр. 231—235, (ЕФХ).

МИЉКОВИЋ, М.: Критички поглед на XX главу Казненог законика. 1907, књ. IV, бр. 2, стр. 113—121, (Ч); О убиству. 1909, књ. VII, бр. 2, стр. 99—113; бр. 3, стр. 212—227; бр. 4, стр. 301—316; бр. 5—6, стр. 402—411; 1909, књ. VIII, бр. 1, стр. 30—43; бр. 2, стр. 135—145; бр. 3, стр. 190—203; бр. 4, 272—278; бр. 5, стр. 355—366, (Ч); Тумачење § 125. Казн. зак. 1910, књ. X, бр. 4, стр. 267—275, (Ч); Појам краће De lege ferenda. 1912, књ. XII, бр. 6, стр. 409—431, (Ч); О преиначавању пресуда на штету оптуженога. 1913, књ. XV, бр. 4, стр. 264—284, (Ч); О саучешћу код посебних (специјалних) кривич. дела (delicta prorria). 1913, књ. XVI, бр. 5, стр. 337—355; бр. 6, стр. 414—432, (Ч).

МИРКИН-ГЕЦЕВИЋ, Г.: Парламентарна влада и Уставотворна скупштина. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 6, стр. 481—488, (Ч).

МИРКОВИЋ, БОРЂЕ: Ограничење поморског наоружања. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 2, стр. 119—134; бр. 3, стр. 214—232, (Ч); О природи правних односа који везују капетана брода за власника или опремитеља. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 2, стр. 110—125, (Ч); Правни појам брода. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 33—53, (Ч); Правна природа трговачких друштава. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 1, стр. 41—55; бр. 5, стр. 415—430, (Ч); Државни надзор над друштвима деоничког облика. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 5, стр. 412—429; бр. 6, стр. 516—531, (Ч); Удели код друштва са ограниченом одговорношћу. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 6, стр. 581—585, (Ч); Природа односа који везују органе за заједницу којој припадају са гледишта учења о пуномоћству, социолошког и правног органског схватања. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 4, стр. 341—358; бр. 5, стр. 434—447, (Ч); Природа односа који везују органе за заједницу којој припадају са гледишта неорганског схватања, учења о самосталном посреднику и теорије претстављања. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 31—47, (Ч); Природа односа који везују органе за заједницу којој припадају са гледишта теорије присвајања. бр. 4, стр. 334—346; бр. 5, стр. 409—422, (Ч); Престанак трговачких друштава. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 2, стр. 157—168, (ПП); Уклањање чланова управе. 1938, к. II, књ.

XXXVI, бр. 1—2, стр. 86—92, (Ч); Одлучивање о удаљавању од дужности члана управе деоничарског друштва због стављања под судску истрагу. бр. 6, стр. 582—587, (Ч); Право гласа банака као држалаца стварно туђих акција. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 580—589, (Ч).

МИРКОВИЋ, ЉУБОМИР: Новији правци у праву заштите жигова у Француској. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 5, стр. 516—518, (СПЖ).

МИРКОВИЋ, МИЈО: La carta del lavoro. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 1—2, стр. 9—32, (Ч); О народноекономском појму трговине. 1930, к. II, књ. XX, бр. 5, стр. 359—364, (Ч); Карл Бихер. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 6, стр. 405—413, (Ч); Циљеви спољне трговинске политике. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 6, стр. 412—417, (Ч); Финансиско стање државних железница. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 1, стр. 47—53, (Ч); Занатски покрет, 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 27—33, (Ч); Изградња сељачког поседа у Немачкој. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 1, стр. 15—22, (Ч); Систем главног наследника на сељачком поседу. бр. 6, стр. 479—489, (Ч); Покушај реорганизације Енглеске. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 6, стр. 505—516, (Ч); Шта знамо, а шта не знамо о нашој пољопривреди. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 4, стр. 398—400, (ЕФХ); О продуктивности инвестиција у јавним радовима бр. 6, стр. 620—625, (ЕФХ); Организација привреде и административна организација земље. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 1, стр. 69—73, (ЕДХ); Утицај сељака на цене. бр. 5, стр. 480—484, (ЕФХ); Стављање граница капиталистичкој делатности. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 3, стр. 261—264, (ЕФХ); Регулисање сељачких дугова. бр. 4, стр. 347—352, (ЕФХ); О почетку преокрета у конјунктури. бр. 5, стр. 448—453, (ЕФХ); Пут економске науке. 1936, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 217—220, (Ч); Враћање окућја у Хрватску. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 5, стр. 436—442, (ЕФХ); Сузбијање скупоће и контрола цена. 1940, к. II, књ. XL, бр. 1, стр. 49—54, (ЕФХ); Организација контроле цена, бр. 5—6, стр. 480—484, (ЕФХ).

МИРКОВИЋ, НИКОЛА: Палестина и питање јеврејске имиграције. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 3, стр. 250—254, (ЕФХ); Привредна страна аншлуса. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 4, стр. 421—423, (ЕФХ); Основне црте у демографском развоју Југославије. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 4, стр. 349—356, (ЕФХ).

МИТРИНОВИЋ, СВЕТИСЛАВ: Уступање тражбина (цесија) (§§ 864—871 Грађанског законика). 1912, књ. XIV, бр. 181—207, (Ч).

МИТРОВИЋ, АЛЕКСАНДАР: Женидба и удадба у Сјеверној Далмацији. 1906, књ. I, бр. 6, стр. 524—531, (Ч); Један јубилеј (Cesare Lombroso). 1906, књ. II, бр. 3, стр. 217—239, (Ч); Неколико правних обичаја и појмова у Сјеверној Далмацији. 1907, књ. III, бр. 5—6, стр. 384—389; 1907, књ. IV, бр. 2, стр. 87—112; бр. 3, стр. 209—216; бр. 4, стр. 334—343; бр. 5, стр. 392—402, (Ч); Прилози проучавању народног живота у Сјеверној Далмацији. 1908, књ. V, бр. 1, стр. 74—81; бр. 2, стр. 173—181; бр. 3, стр. 237—243, (Ч); Pactum antichereticum у Сјеверној Далмацији. 1908, књ. VI, бр. 1, стр. 13—24, (Ч).

МИТРОВИЋ, ВЕЛИЗАР: Повратно дејство стечаја на учињене поклоне. 1908, књ. V, бр. 4, стр. 400—412, (Ч); Историја менице, њен економски и правни развој. 1909, књ. VII, бр. 1, стр. 27—37, (Ч); Поништај теретних уговора у стечају. бр. 4—5, стр. 445—453; 1909, књ. VIII, бр. 1, стр. 58—70, (Ч); Менично право у стечају. 1912, књ. XIII, бр. 2, стр. 104—117; бр. 4, стр. 276—288, (Ч); Менична такса. 1914. 1914, књ. XVII, бр. 3, стр. 161—171, (Ч); Менична неспособност сељака. 1920, к. II, књ. I, бр. 6, стр. 423—434, (Ч); Материјално-правни услови стечаја. 1925, к. II, књ. X, бр. 6, стр. 241—258, (Ч); Дејство стечаја у погледу личних поверилаца. 1925, к. II, књ. XI, бр. 1, стр. 1—20; бр. 2, стр. 104—114, (Ч); О седамдесетогодишњици д-ра Живојина Перића. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 3—5, (Ч).

МИТРОВИЋ, ЧЕДОМИЉ: Добрачна бременитост (трудноћа) жене од другога није законски узрок за развод брака по нашем закону. 1906, књ. I, бр. 1, стр. 81—84, (СХ); Може ли се сведоцима доказивати брачно стање? 1906, књ. II, бр. 3, стр. 264—268; бр. 4, стр. 337—341, (СХ); О правној способности сведока при венчању. бр. 5, стр. 386—396, (Ч);

Може ли свештеник бити рашчињен кад му је осуда за злочинаштво путем милости опроштена. 1907, књ. IV, бр. 4, стр. 354—359, (СХ); Реверс. 1908, књ. V, бр. 5—6, стр. 539—547, (Ч); О рашчињењу и помиловању свештеника осуђених за кривична дела. 1908, књ. VI, бр. 3, стр. 215—225; бр. 4, стр. 293—305, (Ч); Може ли се развести брак на истеку петогодишњег одвојеног живота и на захтев само једне брачне стране? 1909, књ. VII, бр. 1, стр. 74—78, (СХ); Бракоразводни суд у Србији. 1911, књ. XII, бр. 2, стр. 111—122; бр. 3, стр. 190—200; бр. 4, стр. 287—297, (Ч); Дом за малолетнике. 1913, књ. XVI, бр. 4, стр. 289—297, (Ч); Положај и улога судије и принцип јединства цркве. 1920, к. II, књ. I, бр. 4, стр. 260—267, (Ч); Један случај сукоба надлежности вероисповедних судова за брачне спорове. 1921, к. II, књ. III, бр. 5, стр. 394—398, (СХ); Супружко неверство. 1923, к. II, књ. VII, бр. 3, стр. 161—180, (Ч).

МИХАИЛОВИЋ, ЈОВАН: Спољна трговина неутралних држава. 1940, к. II, књ. XL, бр. 3, стр. 228—232, (ЕФХ); Привредно зближавање балканских земаља. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 96—106, (ЕФХ).

МИХАИЛОВИЋ, МИХ. Ј.: Судство, судско законодавство и судска пракса у Црној Гори. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 1—2, стр. 111—120, (ПП).

МИХАИЛОВИЋ, МИЛЕНКО Т.: За развод брака грађанског, и ако је између супружника закључен и црквени брак, надлежан је Окружни суд. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 5, стр. 477—478, (СХ); По споровима из неоправданог обогаћења по § 85 Мен. зак. рок за улагање правних лекова износи 15 дана. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 6, стр. 547—548, (СХ); Није допуштен редован правни пут за спорове општинских службеника против општине због неисплаћеног дуга. 1939, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 74—75, (СХ).

МИХАЛИЋ, АДОЛФ: Осигурање раденика на случај болести и несрећних случајева. 1908, књ. VI, бр. 3, стр. 177—191, (Ч).

МИШИЋ, ДУШАН П.: Благовременост одустанка у случају предлога (§ 89, К. з.). 1931, к. II, књ. XXII, бр. 4, стр. 329, (СХ); Интересантна примена § 360 Г. с. п. — достављање пресуде лепљењем на контрабасу. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 1—2, стр. 127—128, (СХ); § 386, 392/4 Г. с. п. и надприбелешке. 1933. к. II, књ. XXVII, бр. 3, стр. 243, (СХ); Доказна страна интабулационих и земљишних књига. 1934. к. II, књ. XXVIII, бр. 2, стр. 158—161, (СХ); Случај када се не примењује § 193 већ § 658 Г. п. п. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 4, стр. 340—341, (СХ); Случај када није обавезно суђење пред изабраним судом. бр. 6, стр. 522—524, (СХ); Услов да се жалилац казни због обести по § 622/III Г. п. п. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 2, стр. 157—158, (СХ); Начела из § 531 и 532 из Г. з. везују и уговоре о осигурању живота, бр. 4, стр. 348—349, (СХ); Интересантна примена § 655 Г. з. у § 10 истог закона. бр. 6, стр. 545—546, (СХ); § 109 Г. з. и право напуштене жене на издржавање. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 151—152, (СХ); Привремено женино издржавање и скинуће забране. бр. 3, стр. 294—295, (СХ); Погрешан захтев за један случај из против тужбе. бр. 5, стр. 518—520, (СХ); Дан доспелости одређује вредност страног новца. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 2, стр. 188—190, (СХ); У паулијанском спору поништен пренос има утицаја на све сопственике. бр. 4, стр. 389—392, (СХ); § 276 Грађ. суд. пос. и § 479 Грађ. пар. пост. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 135—136, (СХ); Да ли је истражни судија позван по закону да указује правну помоћ среском судији... 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 4, стр. 356—357, (СХ); За право на накнаду штете потребни су ови елементи... 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 3, стр. 266—267, (СХ); О надлежности и поступку код депозита. бр. 4, стр. 347—348, (СХ).

МЛАДЕНОВИЋ, МИЛОШ: Шта је геополитика? 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 4, стр. 303—315, (Ч).

МОГАН, ЈУЛИЈЕ: О бродовласнику и његовој одговорности. 1921, к. II, књ. II, бр. 2, стр. 114—126; бр. 3, стр. 188—197, (Ч).

МОГАЛНИЦКИ, АЛЕКСАНДАР: Кодификација грађанског и кривичног права у Пољској. 1925, к. II, књ. X, бр. 5—6, стр. 439—445, (СЗ).

МОРАВАЦ, П. М.: Оснивање акционарског друштва. 1913, књ. XVI, бр. 2, стр. 204—219, (Ч); Упис акција и уплата основне главнице. 1914, књ. XVII, бр. 2, стр. 120—135, (Ч).

МУХА, МИРОСЛАВ: Позив или рекурс. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 3, стр. 252—259, (Ч); Значење клаузуле „под претњом извршења". 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 4, стр. 350—354, (Ч).

НАМИСЛОВСКИ, ВЛАДИСЛАВ: Пољско поморско законодавство. 1920, к. II, књ. I, бр. 5, стр. 372—375, (МХ); Нацрт развоја судства у средњовековној Србији. 1922, к. II, књ. V, бр. 1, стр. 23—34, (Ч).

НЕДЕЉКОВИЋ, БРАНИСЛАВ: Продајни налог по Срп. грађ. законику. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 3, стр. 214—225, (Ч); Неколико речи о Закону о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе од 5. XII 1931. год. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 106—120, (Ч); Примена новог Грађанског поступка. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 3, стр. 207—219, (Ч); Општа чињеничка стања побијања у стечају. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 6, стр. 586—600, (Ч); О примени новога Грађанског парничног поступка. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 4, стр. 358—368, (Ч); Уговор у корист трећег. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 3, стр. 233—246, (Ч); Принцип првенства у материјалном баштинском праву. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 97—102, (Ч); Породица и наследство. 1940, к. II, књ. XL, бр. 1, стр. 8—26, (Ч); Нови грчки Грађански законик. бр. 4, стр. 318—320 (СПЖ). Начело публицитета/Материјално земљишно право. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 1, стр. 15—36, (Ч).

НЕДЕЉКОВИЋ, ВЛАД.: Две одлуке Касационог суда и објашњење § 492 Грађ. зак. 1907, књ. III, бр. 5—6, стр. 483—491, (СХ); Прибављање и губљење стварних службености уопште. 1913, књ. XVI, бр. 4, стр. 277—288; 1914, књ. XVII, бр. 2, стр. 84—102; бр. 3, стр. 175—189, (Ч); Повреда зуба тешка је повреда тела. 1911, књ. XII, бр. 6, стр. 482—484, (СХ); Продавац који је сукцесивно продао своје имање двама купцима... 1913, књ. XVI, бр. 5, стр. 397—400, (СХ).

НЕДЕЉКОВИЋ, М.: О правном карактеру државине. 1907, књ. III, бр. 5—6, стр. 434—443, (Ч); Из банкарске праксе. 1909, књ. VII, бр. 4, стр. 351—353, (ПП); О контроли код акционарских друштава. бр. 5—6, стр. 428—438; 1909, књ. VIII, бр. 1, стр. 21—30, (Ч); Валутно питање у Аустро-угарској. бр. 3, стр. 227—233, (Ч); Однос целине према деловима у друштвеним наукама. 1922, к. II, књ. V, бр. 1, стр. 13—23, (Ч); О порезу на акционарска друштва. бр. 5, стр. 392—399, (Ч); Штедионице у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. 1923, к. II, књ. VII, бр. 2, стр. 97—105, (Ч).

НЕСТОРОВИЋ, БОРЂЕ: Парнице због рачуна или објашњење главе XII судског поступка у грађ. парницама. 1906, књ. I, бр. 6, стр. 505—523, (Ч); Реферат о предлогу Закона о адвокатима. 1909, књ. VIII, бр. 5, стр. 337—355, (Ч); Мишљење г. Борђа Несторовића о предлогу Закона о уређењу и надлежности судова. 1921, к. II, књ. II, бр. 2, стр. 153—158.

НОЈБЕКЕР, ФРИДРИХ: Пројекат Казненог законика за Краљевину Србију. 1911, књ. XI, бр. 5—6, стр. 321—353, (Ч).

НИКЕТИЋ, ГОЈКО: Јудикатура Касационог суда § 481. Грађ. зак. 1909, књ. VII, бр. 1, стр. 81—83, (СХ); Преглед јудикатуре Касационог суда по § 119. Грађ. зак. бр. 2, стр. 178—181, (СХ); О правном карактеру државине. 1909, књ. VIII, бр. 6, стр. 434—451, (Ч); Мати у задрузи. 1912, књ. XIII, бр. 4, стр. 288—298, (Ч); Јудикатура по § 471. Грађанског судског поступка. 1912, књ. XIV, бр. 1, стр. 68—72; бр. 2, стр. 127—142, (СХ); Девојка у задрузи. бр. 3—5, стр. 229—239; бр. 6, стр. 343—348, (Ч); Отац детета је муж женин. бр. 3—5, стр. 263—270, (СХ).

НИКОЛИЋ, БОР. А.: Борба тестаментима. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 5—6, стр. 459—462, (СХ).

НИКОЛИЋ, ВЛАДИМИР: Законик Матије Ненадовића. 1910, књ. IX, бр. 3, стр. 172—176, (Ч).

НИКОЛИЋ, ВОЈИСЛАВ: Психоаналитичко посматрање криминологије. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 4, стр. 349—366; књ. XXXII, бр. 6, стр. 545—564, (Ч).

НИНЧИЋ, МОМЧИЛО: Трговински биланс између Србије и Немачке. 1906, књ. I, бр. 2, стр. 55—60; бр. 2, стр. 168—177, (Ч); Биланс плаћања између Србије и Немачке. 1907, књ. IV, бр. 1, стр. 36—45, (Ч); Пољо-

привредно обезбеђење у Србији. 1909, књ. VII, бр. 1, стр. 10—26; бр. 2, стр. 150—158; бр. 3, стр. 236—244; бр. 5—6, стр. 412—427, (Ч).

НОВАК, ЛУЈО: Кметству слични односи у Босни и Херцеговини. 1921, к. II, књ. II, бр. 1, стр. 41—55, (Ч); Откуп државних добара у Босни и Херцеговини по Сен-Жерменском уговору. 1922, к. II, књ. IV, бр. 1, стр. 59—64, (ЕФХ); Један нови нацрт Закона о експропријацији великих поседа. 1923, к. II, књ. VII, бр. 5, стр. 371—374, (ЕФХ).

НОВАКОВИЋ, МИЛЕТА СТ.: О међународној заштити поверилаца једне државе. 1907, књ. IV, бр. 5, стр. 426—436; 1908, књ. V, бр. 1, стр. 93—100; бр. 2, стр. 166—172, (Ч); Друга Хашка конференција мира. 1908, књ. VI, бр. 2, стр. 130—141; бр. 4, стр. 397—405; 1909, књ. VIII, бр. 3, стр. 211—219; бр. 4, стр. 303—311; бр. 6, стр. 417—426; 1910, књ. IX, бр. 1, стр. 14—23; бр. 2, стр. 122—130; бр. 3, стр. 161—172; бр. 4, стр. 271—277; бр. 5—6, стр. 338—349; 1910, књ. X, бр. 1, стр. 33—42; бр. 2, стр. 112—122; бр. 3, стр. 199—213; бр. 4, стр. 295—302; бр. 5, стр. 381—390; бр. 6, стр. 462—469; 1911, књ. XI, бр. 1, стр. 51—64; бр. 2, стр. 123—137, (Ч); Рад Хашког избраног суда. 1912, књ. XIII, бр. 2, стр. 96—104; бр. 3, стр. 196—205, (Ч); Анексија Триполиса. бр. 5—6, стр. 370—376, (Ч); Србија и Дунавска обалска комисија. 1912, књ. XIV, бр. 3—5, стр. 208—216; бр. 6, стр. 329—342; 1913, књ. XV, бр. 1, стр. 23—33; бр. 3, стр. 193—202; бр. 5—6, стр. 408—421, (Ч); Заблуде пацифиста. 1913, књ. XVI, бр. 3, стр. 173—184, (Ч); Рат и међународни уговори. бр. 4, стр. 241—256, (Ч); Дунав према уговорима о миру. 1920, к. II, књ. I, бр. 2, стр. 115—121; бр. 3, стр. 187—198, (Ч); Уговор о употреби подморских торпиљера у рату. 1922, к. II, књ. IV, бр. 3, стр. 227—229, (МХ); Д-р Миленко Р. Весник. 1922, к. II, књ. V, бр. 3, стр. 161—168, (Ч); Један спор око тумачења Версајског уговора. 1924, к. II, књ. IX, бр. 3, стр. 213—226, (МПХ); Ванредна скупштина Друштва народа. 1926, к. II, књ. XII, бр. 5—6, стр. 440—446, (МПХ); Рад Друштва народа на кодификацији међународног права. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 4, стр. 306—311, (МПХ); Прва конференција за кодификацију међународног права. 1930, к. II, књ. XX, бр. 6, стр. 409—426, (Ч); Еволуција идеје мира. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 6, стр. 445—460, (Ч); Један случај међународно правне одговорности. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 3, стр. 241—248, (МПХ); Грчко-француски спор око кула светиља. 1935. к. II, књ. XXXI, бр. 4, стр. 388—396, (МПХ); Нова Конвенција о мореузима. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 113—120, (МПХ); Белгиско-холандски спор око канала у вези са реком Ласом. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 5, стр. 445—451, (МПХ); Куле светиље на Криту и Самосу. бр. 6, стр. 533—538, (МПХ); Рад г. Перића у страним правним књижевностима. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 25—27, (Ч); Солунски протокол. 1938, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 120—123, (МПХ); Три Хашке пресуде. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 1—2, стр. 115—128, (МПХ); Минхенски споразум. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 3, стр. 243—250, (МПХ); Будуће обезбеђење мора. 1940, к. II, књ. XL, бр. 2, стр. 135—139, (МПХ).

НОВАКОВИЋ, РАДИВОЈЕ К.: Неодговорност због допуштених радњи (старо начело о слободној употреби права). 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 87—96, (Ч).

НОВАКОВИЋ, СТОЈАН: Средњовековна Србија и римско право. 1906, књ. I, бр. 3, стр. 209—226, (Ч); Католичка црква у Србији. 1907, књ. III, бр. 4, стр. 265—280; бр. 353—369; 1907, књ. IV, бр. 1, стр. 1—21, (Ч).

ОБРАДОВИЋ, САВА: Наши трговински односи са Средњом Европом. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 6, стр. 439—443, (ЕФХ); Привредно зближење са балканским земљама. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 127—132, (ЕФХ).

ОГОРЕЛИЦА, НИКОЛА: Реферат о припреманим реформама у крив. судском поступку. 1921, к. II, књ. III, бр. 5, стр. 366—385, (ПП).

ПАВЛОВИЋ, АЛЕКСАНДАР: Увреда, делом нанесена јавним службеницима у званичној дужности, казни се по § 104. Крив. зак. 1907, књ. IV, бр. 1, стр. 88—91, (СХ).

ПАВЛОВИЋ, ВОЈИСЛАВ: Да ли је § 218 ВКП укинут прописом § 64 КЗ? 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 6, стр. 534—536, (ПП).

ПАВЛОВИЋ, ГОЈКО: Фалсификат или превара. 1906, књ. I, бр. 3, стр. 293—296, (СХ); О премештају судије-народног посланика за време трајања посланичког мандата. 1907, књ. III, бр. 5—6, стр. 461—466, (СХ); Мисли о реформи нашег војно-кривичног законодавства. 1907, књ. IV, бр. 3, стр. 217—229; бр. 4, стр. 324—333; бр. 5, стр. 418—426, (Ч).

ПАВЛОВИЋ, ДРАГИЋ: Наслеђивање у задрузи. 1906, књ. II, бр. 5, стр. 413—421, (СХ).

ПАВЛОВИЋ, БОРЂЕ: Мирно уживање и vis major код уговора о закупу. 1906, књ. II, бр. 3, стр. 185—194, (Ч); Француско законодавство о Јеврејима у почетку XIX века. 1909, књ. VII, бр. 1, стр. 1—10, (Ч); Судска помоћ и сиротињско право. 1910, књ. IX, бр. 1, стр. 1—11; бр. 2, стр. 81—91, (Ч); Неколико разлагања о општем пуномоћју. 1910, књ. X, бр. 5, стр. 329—339, (Ч); Важност (ауторитет) пресуђене ствари. 1911, књ. XII, бр. 5, стр. 329—354, (Ч); Једна свечаност у Друштву за упоредно законодавство у Паризу. 1912, књ. XIII, бр. 5—6, стр. 367—370, (Ч); Симулисани (привидни) уговори. 1912, књ. XIV, бр. 6, стр. 281—299, (Ч); Противписмено (contre lettre). 1913, књ. XVI, бр. 5, стр. 321—336, (Ч).

ПАВЛОВИЋ, КОСТА Ст.: Закон о устројству Министарства иностраних послова донет на основу турског Устава од 1838 год. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 73—76, (Ч).

ПАВЛОВИЋ, ТОМА: Измена текста меничног бланкета. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 2, стр. 174—180, (ПП).

ПАЈНИЋ, ЕДУАРД: Однос тужбеног захтева према пресуди у Грађанском парничном поступку. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 4, стр. 296—305; бр. 5, стр. 398—412, (Ч).

ПАКИЈЕ, КЛОД ди: Идеја о праву. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 1—2, стр. 1—16, (Ч).

ПАНТЕЛИЋ, ДУШАН Љ.: Постанак и престанак човечје правне личности. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 61—77, (Ч); Основ законога дела у правној филозофији, 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 4, стр. 337—350, (Ч); Избор рођеног имена. 1938, к. II, књ XXXVI, бр. 1—2, стр. 92—97, (Ч); Сеф. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 69—89; бр. 3, стр. 216—225, (Ч); Надлежност кривичних судова за приватно правна потраживања. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 598—603, (Ч); Приватно правни положај гробова и надгробних споменика. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 1—2, стр. 69—91, (Ч).

ПАНТЕЛИЋ, САВА: Политика и доктрина диригованог новца. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 68—85, (Ч); Контрола цена на мало по уредби од 30. августа 1940. бр. 3, стр. 220—223, (ЕФХ).

ПАЊЕВАЦ, Б. Т.: Члан 235 Закона о чиновницима. 1926, к. II, књ. XII, бр. 4, стр. 315—317, (АХ).

ПАУНОВИЋ, ЖИВОЈИН М.: Својина и њена ограничења у српском законодавству. 1926, к. II, књ. XII, бр. 1, стр. 40—52; бр. 2, стр. 112—132; бр. 3, стр. 209—221, (Ч); Поштанска, телеграфска и телефонска тајна. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 1, стр. 23—44; бр. 2, стр. 111—124; бр. 3—4, стр. 218—238, (Ч); Поштанско-телеграфски регал. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 5, стр. 369—387, (Ч).

ПАХОРУКОВ, НИКОЛАЈ Д.: Одлука Великог суда у Подгорици о извршавању одлука судских. 1923, к. II, књ. VI, бр. 5, стр. 384—385, (СХ); Две одлуке о извршавању одлука судских. бр. 6, стр. 452—456, (СХ); О језику законских пројеката. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 3, стр. 209—213, (ПП); О имунитету народних посланика. 1924, к. II, књ. IX, бр. 6, стр. 468—470, (СХ); Правна помоћ по пројекту Закона о уређењу судова за Краљевину С. Х. С. 1925, к. II, књ. X, бр. 4, стр. 296—300, (ПП); Законски прописи у буџетским дванаестинама за април—јули 1925. 1925, к. II, књ. XI, бр. 1, стр. 41—46, (ПП); О јавним бележницима. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 1—2, стр. 109—111, (ПП).

ПЕЈОВИЋ, ДРАГ.: О року плаћања код менице по виђењу. 1914, књ. XVII, бр. 4, стр. 279—285, (Ч).

ПЕЛЕШ, Љ.: Члан 180 Царинског Закона. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 6, стр. 491—493, (АХ).

ПЕЛЕШ, РАЈКО.: Условна осуда код преступака у КЗ за Босну и Херцеговину који су остали на снази на подручју Апелационог суда у Сарајеву. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 154—156, (СХ).

ПЕЛИВАНОВИЋ, АЛЕКСАНДАР Б.: Поводом једног сукоба месне надлежности. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 4, стр. 341—343, (СХ).

ПЕРИЋ, ЖИВОЈИН.: Једно саопштење из области приватног права. 1906, књ. I, бр. 1, стр. 43—54, (Ч); Један случај из надлежности Велике народне скупштине. 1906, књ. II, бр. 1, стр. 19—38, (Ч); Садашњи правци приватно-правних студија у Француској и Немачкој. бр. 5, стр. 353—363, (Ч); Берлински уговор и питање о народности, с погледом на кнежевину Србију. 1907, књ. III, бр. 3, стр. 177—194; бр. 4, стр. 294—302; бр. 5, стр. 370—383, (Ч); О обавези заштите у случају евикције. 1907, књ. IV, бр. 1, стр. 22—35; бр. 2, стр. 122—131; бр. 3, стр. 187—193; бр. 4, стр. 278—292; бр. 5, стр. 379—391; бр. 6, стр. 517—535; 1908, књ. V, бр. 1, стр. 37—48; бр. 2, стр. 130—142; бр. 3, стр. 254—269; бр. 4, стр. 368—378; бр. 5—6, стр. 487—512; 1908, књ. VI, бр. 1, стр. 25—38, (Ч); О обавези заштите у случају физичких недостатака ствари код уговора о продаји и куповини. 1909, књ. VII, бр. 2, стр. 89—98; бр. 3, стр. 201—211; бр. 4, стр. 317—324; бр. 5—6, стр. 377—394, (Ч); О првенству између интабулације (хипотеке) и тапије (убаштињења). 1910, књ. X, бр. 1, стр. 1—19, (Ч); Царинска унија између Аустро-угарске и Србије. 1911, књ. XI, бр. 1, стр. 25—36, (Ч); Задружно право по Грађанском законику Краљевине Србије. 1912, књ. XIII, бр. 1, стр. 1—16; бр. 2, стр. 81—96; бр. 3, стр. 161—181; бр. 4, стр. 241—261; бр. 5—6, стр. 321—367, (Ч); Балкански савез. 1912, књ. XIV, бр. 1, стр. 1—15, (Ч); Задружно право по Грађанском законику Краљевине Србије. 1912, књ. XIV, бр. 2, стр. 73—87; бр. 3—5, стр. 151—169; бр. 6, стр. 300—313; 1913, књ. XV, бр. 1, стр. 7—22; бр. 2, стр. 104—119; бр. 4, стр. 285—298; бр. 5—6, стр. 333—368, (Ч); О семинарима на Универзитету — њихов значај и задатак. 1920, к. II, књ. I, бр. 1, стр. 13—25, (Ч); Независност и рат или зависност и мир. 1921, к. II, књ. II, бр. 2, стр. 110—113, (Ч); О школама у праву. бр. 4, стр. 241—252; бр. 5—6, стр. 321—348, (Ч); Човек и Жена. 1922, к. II, књ. IV, бр. 5—6, стр. 321—348, (Ч); Француски часописи. Изједначење законодавства. Поморско приватно право. 1923, к. II, књ. VII, бр. 5, стр. 387—394, (ПП); Карактерне особине уговора о поклону. 1924, к. II, књ. IX, бр. 3, стр. 161—175; бр. 4, стр. 252—271; бр. 5, стр. 336—381, (Ч); О уговору о поклону. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 4, стр. 241—258; бр. 5—6, стр. 359—396, (Ч); Општи део наследног права. 1927, к. II, књ. XV, бр. 1—2, стр. 1—26, (Ч); Кажњивост код самоубиства по пројекту швајц. Казненог законика. бр. 6, стр. 487—496, (ПП); Жена у Српском грађанском законику. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 1, стр. 6—31, (Ч); Међународна анкета о Секвестрима из времена великог рата (1914—1918). Бр. 3, стр. 219—226, (МПХ); Једно правно мишљење. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 6, стр. 455—466, (СХ); (Са Д. Аранђеловићем). Пољско законодавство. 1930, к. II, књ. XX, бр. 1, стр. 67—73, (СЗ); Locus regit actum у брачном праву. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 1—2, стр. 129—139, (СХ); Законодавни рад у Турској републици. бр. 6, стр. 460—470, (ПСЗ); О стеченим правима инвалида. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 5, стр. 345—359, (Ч); О изједначењу брачног права у словенским земљама. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 5, стр. 357—363, (Ч); Један интересантан случај из права домаћих (кућних) заједница у Црној гори. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 114—134, (СХ); (Са Д. Аранђеловићем). Duguit-ева гледишта о субјективним правима. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 5, стр. 361—368, (Ч); Одговорност судије у избраним судовима. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 3, стр. 195—206, (Ч); Значај приватног права. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 3, стр. 209—214, (Ч); О установи злоупотребе права. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 3, стр. 193—209, (Ч); Релативност једне категорије прописа Кривичнога законика. бр. 5—6, стр. 412—423, (Ч); О језику у предоснови Грађанскога законика за Краљевину Југославију. 1940, к. II, књ. XL, бр. 5—6, стр. 369—372, (Ч); Један споран случај примене § 471. тач. 4. срп. грађ. суд. пост. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 3, стр. 236—239, (СХ); Смртна казна у Швајцарској. бр. 5, стр. 387—394, (СПЖ); Државинске тужбе код права

ужитка. — Престанак својине. — Однос наследника према оставиоцу. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 2, стр. 128—141, (СХ).

ПЕРИЋ, НИНКО.: Менична способност по српском законодавству. 1909, књ. VIII, бр. 4, стр. 288—296; бр. 5, стр. 384—392; бр. 6, стр. 452—465; 1910, књ. IX, бр. 1, стр. 27—37, (Ч); Породични савет (чл. 100—110 Зак. о старатељству). 1911, књ. XI, бр. 3, стр. 202—214, (Ч); Правни положај ванбрачне деце по немачком грађанском закону, 1911, књ. XII, бр. 1, стр. 37—49; бр. 3, стр. 214—225, (Ч); Увод у изучавање правних наука. 1912, књ. XIV, бр. 1, стр. 28—33, (Ч); Деоба приновка и приплода (517. Граб. зак.). 1914, књ. XVII, бр. 4, стр. 241—251, (Ч).

ПЕРКОВИЋ, ЛОВРО.: Је ли изрицање казне губитка службе у пресуди излишно поред изречене казне губитка часних права? 1932, к. II, књ. XXV, бр. 6, стр. 483—485, (СХ); Један случај губитка и поновног добијања пензије. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 1, стр. 53—57, (АХ); Може ли Државни савет обавезати управну власт на унапређење државног службеника? 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 99—104, (АХ); Растава од стола и постеље и породичне пензије (§ 147 Ч. з.). 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 6, стр. 502—504, (АХ); Прелаз службеника у службу званичника (§ 67 Ч. з.). 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 1, стр. 60—63, (АХ); Један случај престанка тужбе због убиства. бр. 6, стр. 515—518, (АХ); Проглашење мртвим и право на активне односно пензијске принадлежности (§ 150 Ч. з.). 1934, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 133—134, (АХ); Разрешење службеника који се пензионише по дисциплинској пресуди... бр. 4, стр. 332—340, (СХ); Пензионисање по Чиновничком закону врши се по споразуму са министром финансија (§ 128 Ч. з.). 1934, књ. XXIX, бр. 5, стр. 426—429, (СХ); Одлука о престанку службе у случају тач. 2 § 104 Ч. з. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 2, стр. 155—157, (СХ).

ПЕРУНОВИЋ, РАДОСАВ Ј.: Да ли су злоупотребе официра у служби кажњиве као преступ по т. 5 § 133 Каз. зак. или као иступ? 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 1, стр. 59—62, (СХ); О неизвршењу и непотпуном извршењу службене заповести претпостављеног као крив. делу из § 41 Војног кривичног законика. 1930, к. II, књ. XX, бр. 6, стр. 469—474, (СХ); Да ли утаје које изврши државни службеник при вршењу јавне службе, у више махова, претстављају једно дело из § 319 Крив. зак? 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 1, стр. 56—60, (СХ); Један случај убиства суђен у Окружном суду за град Београд и у Војном суду за официре. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 5, стр. 385—389, (СХ); Један случај примене § 64 Кривичног зак. код војних судова. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 2, стр. 164—166, (СХ).

ПЕТКОВИЋ, ИВАН Д.: О примени новог кривичног поступка по правним лековима по Закону о штампи. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 6, стр. 461—464, (СХ); За развод ранијег хришћанског брака, кад један од супружника пређе у ислам, није надлежан Шеријатски суд. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 1—2, стр. 124—127, (СХ); Државни тужилац може преузети на претресу гоњење од кога је раније одустао... бр. 6, стр. 479—483, (СХ); О одговорности издавача и штампара по Закону о штампи за наплату новчане казне. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 4, стр. 305—309, (СХ); Новчана казна изречена за дела по Закону о штампи не може се у случају ненаплативости заменити затвором. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 4, стр. 337—338, (СХ); За наплату новчане казне од издавача — чл. 40 З. о ш. — потребна је осуда овога у пресуди. бр. 4, стр. 338—339, (СХ); Нарушење законог дела у корист женске деце по § 478 Гр. зак. може ићи само до изравнавања женске деце са мушком, а не преко тога. бр. 5, стр. 423—425, (СХ); Одлуку о кривици призивни суд може донети само после одржаног јавног претреса, а не у седници. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 5, стр. 429—432, (СХ); О застаревању права на подизање тужбе по чл. 89 од II Закона о штампи. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 2, стр. 134—137, (СХ); О плаћању таксе за правни посао, склопљен пред изабраним судом. бр. 3, стр. 254—257, (СХ); Изврдавалац гарантног писма нема права приговора претходне тужбе. бр. 4, стр. 356—356, (СХ); Суд није дужан доставити оптужницу у поступку по Закону о штампи. бр. 6, стр. 445—446, (СХ); О обавези банке банке као издаваоца гарантног писма. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 67—72, (Ч); Појам оштећеника по § 6 К. с. п. бр. 1—2, стр. 153—157, (СХ); Недељивост приватне тужбе

по Закону о штампи. бр. 5, стр. 405—410, (Ч); Обнова спора завршеног извршном пресудом по старом поступку може се одобрити само по одредбама старог Гр. пост., а не новог парничног пост. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 1, стр. 69—74, (СХ); Уредба о заштити земљорадника не односи се на земљораднике над чијом је имовином пре 20 априла 1932. отворен стечај. бр. 5, стр. 443—447, (СХ); За расправу брачних спорова (уништај и развод брака) између припадника Мојсијеве вере на подручју Касационог суда у Београду, надлежни су јеврејски духовни судови. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 146—151, (СХ); О правном дејству неблаговремено поднетог одговора на тужбу. бр. 4, стр. 367—370, (Ч); Егзекватура италијанских пресуда. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 2, стр. 145—157; бр. 3, стр. 259—269, (Ч); Роком у сталном кадру не прекида се службенички однос. бр. 4, стр. 392—394, (СХ); Повреда стварне надлежности као разлог за ништавност пресуде по § 336 тач. 7 КСП. бр. 5, стр. 454—461, (Ч); Кад суд не констатује да је дело учињено из нечасних побуда или да показује као карактер учиниочев, мора се изрећи блажа врста предвиђених казни. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 138—140, (СХ); Надлежност сталног изабраног суда Трговачке коморе мора бити писмено и изречно уговорена. бр. 3, стр. 269—270, (СХ); Недостатак овлашћења мужа удатој жени да води парницу. бр. 4. стр. 366—367, (СХ); Призивни суд, кад мења одлуку првога суда о доказима, мора спровести доказни поступак по § 582 Гр. п. п. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 5, стр. 473—476, (СХ); О колизији § 928 Срп. гр. зак. и § 85 Меничног зак. бр. 6, стр. 542—545, (Ч); Поклон на случај смрти у нашој судској пракси. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 155—162, (СХ); Рок за одговор на тужбу може се продужити. бр. 3, стр. 229—237, (Ч); Ако маса изгуби спор, онда парничне трошкове не плаћа заоставштина, већ наследници који нису успели. бр. 6, стр. 541—542, (СХ); Неподударност одредаба Гр. ПП са одредбама материјалног права. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 3, стр. 300—309, (Ч); Малолетни задругар преко 15 год. не тече приновак за себе, већ за свога оца задругара. бр. 4, стр. 428—432, (СХ); О надлежности рудничких већа за спорове о принадлежностима рударских службеника. бр. 6, стр. 616—618, (СХ); Важност меничног олонжа. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 149—150, (СХ); Кад два лица доводе право својине непокретног добра од истог лица, пређе је у праву оно које је пре убаштињено, мада друго лице има ранију судску пресуду. бр. 3, стр. 263—266, (СХ); Рок застарелости може се уговором унапред скратити. бр. 5, стр. 440—441, (СХ); Оштећеник није дужан тужити поред општине и службеника за штету насталу превозом трамвајем. бр. 3, стр. 264—266, (СХ); Власник биоскопа дужан је прибавити од аутора музичког дела дозволу за извођење тонфилма. 1939. к. II, књ. XXXIX, бр. 3, стр. 226—236, (СХ); Аутор идејне скице за зграду има искључиво право да по овој скици изради планове за зграду. бр. 4, стр. 363—364, (СХ); Извршна пресуда Крив. суда о приватно-правним потраживањима... бр. 6, стр. 541—543, (СХ); Кућевласник не одговара ако се станар повреди зато што двориште није осветљено. 1940, к. II, књ. XL, бр. 1, стр. 63—64, (СХ); У случају да се материјалне прилике измене може се тражити повећање законског издржавања деце. бр. 3, стр. 246—247, (СХ); Кад застари тужба за неправедно обогаћење по меници онда престају све обавезе акцептанта. бр. 4, стр. 334—336, (СХ); Власник ресторана непосредно је одговоран за штету насталу због покварене хране. бр. 5—6, стр. 499—500, (СХ); Извршење ради обезбеђења пленидбом садржи и одузимање ствари, ако се тражи. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 129—130, (СХ); Поочим се не може уговором о усиновљењу одрећи права из § 150 Г. з. да усиниеника може отпустити испод родитељске власти. бр. 4, стр. 312—314, (СХ).

ПЕТРОВИЋ, АЛЕКСАНДАР: И тужилац, а не само тужени може се послужити главном заклетвом у делу оних лица од којих своје право доводи. 1908, књ. VI, бр. 4, стр. 257—259, (СХ); Плате нижег судског особља. 1909, књ. VIII, бр. 2, стр. 158—160, (Ч); Старатељство у немачком праву. 1911, књ. XII, бр. 3, стр. 200—213; бр. 4, стр. 304—310; бр. 5, стр. 362—369, (Ч).

ПЕТРОВИЋ, БОРИВОЈЕ Д.: Криминално политичке мере у Кри-

вичном законику Краљевине Југославије. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 3, стр. 200—210, (Ч); Једно погрешно гледиште Касационог суда с обзиром на § 686 Граћ. зак. бр. 5, стр. 382—384, (СХ).

ПЕТРОВИЋ, БОРИВОЈЕ: Једна интересантна одлука опште седнице Касационог суда у погледу схватања појма продуженог кривичног дела с обзиром на један конкретан случај. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 5, стр. 425—427, (СХ); Инкриминација апсолутно неподобног покушаја у Кривичном зак. Краљевине Југославије и схватање овога де леге ференда. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 6, стр. 486—490, (Ч); За отуђење или трампу Општине града Београда није потребно одобрење Државног савета у смислу чл. 86 тач. 13 ст. II III Закона о општинама, с обзиром на једну одлуку Апелационог суда. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 3, стр. 257—259, (СХ); Једно погрешно тумачење § 10 Закона о Државном правобранилаштву у погледу заступања дирекције државних железница код среских судова. 1935, к. II, књ. XXXI, књ. 6, 633—634, (СХ); Начелна одлука у погледу грађанске надлежности општинских судова. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 3, стр. 280—284, (СХ); Једно правно тумачење § 10 Закона о државном правобранилаштву од стране Касационог суда у погледу заступања Дирекције државних железница код среских судова. бр. 4, стр. 588—589, (СХ); Једна одлука о сметању поседа и тумачење § 505 и 553 Гр. п. п. од стране рекурсног суда. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 3, стр. 341—342, (СХ); Због прекорачења власти може се управно-судском тужбом нападати дисциплинска одлука. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 2, стр. 160—162, (АХ)

ПЕТРОВИЋ, ВИТОМИР: Платни налог на основу застареле менице 1938, књ. XXXVI, бр. 3, стр. 309—315, (Ч).

ПЕТРОВИЋ, ЈЕЛЕНКО: Порез на обрт и царинска политика. 1920 к. II, књ. I, бр. 4, стр. 295—302, (ЕФХ); Ко се сматра за земљорадника? 1925, к. II, књ. X, бр. 2, стр. 81—101; бр. 3, стр. 190—207, (Ч); Јавне касе и приватни повериоци. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 1—2, стр. 41—52; бр. 3, стр. 198—213, (Ч); Пореска глава по § 471. тач. 4а Граћ. суд пост. бр. 5, стр. 337—352; бр. 6, стр. 442—462, (Ч).

ПЕТРОВИЋ, МИЛИВОЈЕ: Обичај одвођења девојака и закони у Србији. 1907, књ. III, бр. 2, стр. 139—146, (Ч).

ПЕШУНОВИЋ, ДУШАН: Уговорно наслеђе по нашем праву. 1923, к. II, књ. VII, бр. 1, стр. 3—23, (Ч).

ПИВАРСКИ, В.: Има ли задруге између оца и сина на приновку стеченом за синовљева пунолетства. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 109—111, (СХ).

ПИРКМАЈЕР, О.: К пројекту Закона о држављанству. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 5, стр. 372—377, (ПП); Повод предлога Закона о личним именима. 1929, к. II, књ. XVII, бр. 1—2, стр. 98—108, (ПП).

ПИТАМИЦ, ЛЕОНИД: Нова теорија о правној моћи. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 2, стр. 81—91, (Ч); Уставно-судска криза у Сједињеним Државама Америке 1937 год. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 143—146, (Ч).

ПЛАКАЛОВИЋ, БУДИМИР: О врстама казни лишења слободе. 1930, к. II, књ. XX, бр. 4, стр. 289—291, (Ч); Пуномоћеник који је специјалним пуномоћјем овлашћен да у вези и за рачун свога властодавца закључује уговор о продаји и куповини... 1935, к. II, књ. XXX, бр. 4, стр. 345—348, (СХ); Пресуда због изостанка или пропуштања. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 3, стр. 260—264, (Ч); Када је у питању недопустивост редовног правног пута судови нису везани за основ спора који је тужилац у тужби означио. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 2, стр. 185—188, (СХ).

ПЛИВЕРИЋ, МЛАДЕН: О рјешавању питања опсега накнаде штете у југословенској предоснови и у чехословачкој основи Граћ. законика. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 36—42, (Ч).

ПОЛИТЕО, ИВО: Штампа, јавност и судови. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 5, стр. 408—413, (Ч); Из радног права. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 5, стр. 437—440, (СХ); Слободна правна сарадња. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 6, стр. 488—490, (Ч).

ПОЛИЧЕВИЋ, МИХАИЛО: О застарелости хипотекованог (интабул.)

интереса по нашем Грађанском законику. 1906, књ. II, бр. 1, стр. 39—46, (Ч); Хипотековани интерес не застарева по нашем Грађанском законику за три године. бр. 5, стр. 374—385, (Ч); О уговорима о осигурању живота. 1907, књ. IV, бр. 6, стр. 500—516, 1908, књ. V, бр. 1, стр. 58—65; бр. 2, стр. 192—201, (Ч); Теорија меничнога покрића. 1909, књ. VIII, бр. 2, стр. 145—158; бр. 3, стр. 206—211; бр. 4, стр. 262—272; бр. 5, стр. 366—376, (Ч); Правна теорија о акту административне власти. 1911, књ. XII, бр. 2, стр. 122—140, (Ч); Надлежност у административним споровима. бр. 3, стр. 181—190, (Ч); Устројство правосуђа у старој српској држави у XIII и XV веку. 1923, к. II, књ. VI, бр. 3, стр. 193—209; бр. 4, стр. 262—280; бр. 5—6, стр. 330—355, (Ч).

ПОП-ХРИСТИЋ, АНТ.: Турско наследно право по ханефијској школи. 1912, књ. XIV, бр. 1, стр. 16—28; бр. 2, стр. 88—98; 1913, књ. XV, бр. 1, стр. 46—56, (Ч).

ПОПОВ, ИГОР: Лажан исказ и заклетва у поступку пред изабраним одбором сачињава кривично дело из § 144 у в. § 148 ал. 1 Кз. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 3, стр. 245—246, (СХ); Који је суд надлежан да одбаци као недопуштени правни лек изјављен против другостепене одлуке кривичног суда. бр. 6, стр. 491—492, (СХ); Да ли је секретар одбора за подизање цркве државни службеник по § 14 т. 3 КЗ. и да ли исто својство има члан управног одбора задруге? 1941, к. II, књ. XLII, бр. 3, стр. 223—224, (СХ).

ПОПОВИЋ, ВОЈИСЛАВ: Двоструко опорезивање и опорезивање предузећа са огранцима у више држава. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 3, стр. 237—249; бр. 4, стр. 339—349, (Ч).

ПОПОВИЋ, БОРЂЕ ПФАФ: Када поверилац испусти залогу, па се услед тога не може да измири из ње, одговарају јемци за дуг, ако су се обавезали солидарно поред дужниковог добра. 1908, књ. VI, бр. 2, стр. 163—168, (СХ); Бранилачка награда (браниоца по званичној дужности). 1909, књ. VII, бр. 3, стр. 259—262, (СХ); За постојање дела увреде није потребно да се спомене увређено лице већ је довољно да се може несумњиво погодити. 1909, књ. VII, бр. 4, стр. 325—327, (СХ); Када молилац сам пријави фирму за протоколисање нема места примени казне из чл. 37 Зак. о такс. 1910, књ. IX, бр. 1, стр. 68—71, (СХ); Једно питање из приватног права. бр. 2, стр. 104—113, (Ч).

ПОПОВИЋ, БОРЂЕ Т.: Регрутни спискови не могу бити предмет фалсификата. 1911, књ. XI, бр. 3, стр. 225—230, (СХ).

ПОПОВИЋ, БУРА: Међународноправни положај папства и латерански уговори од 11 фебруара 1929 год. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 5, стр. 350—362; бр. 6, стр. 443—451, (Ч); Појам правних фикција и њихова примена у међународном праву, 1931, к. II, књ. XXII, бр. 4, стр. 279—299, (Ч); Индивидуа као субјект међународног права. 1931, књ. XXIII, бр. 1—2, стр. 53—68, (Ч); Начело правне једнакости држава у међународној заједници. 1933, к. II, књ. XXVI. бр. 3, стр. 201—213, (Ч); Балканске конференције. 1934. к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 35—47. (Ч); Положај међународног права у општој класификацији наука. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 176—181, (Ч); Правна природа међународних уговора. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 3, стр. 215—224, (Ч); Сила и право. бр. 5—6, стр. 466—471, (Ч).

ПОПОВИЋ, ЈЕВРА М.: Прилог к тумачењу § 125 Каз. зак. 1911, књ. XI, бр. 2, стр. 113—122, (Ч); О проширењу одредаба „Уводних правила" и „части прве" Криминалног (казненог) законика Краљевине Србије на цело подручје Краљевине СХС. 1921, к. II, књ. III, бр. 4, стр. 313—315, (ПП); Може ли се државински спор расправити на основу § 466 Законика о поступку судском у грађанским парницама. 1921, к. II, књ. II, бр. 3, стр. 214—218, (СХ); Нешто о § 6. Грађ. суд. пост. 1921, к. II, књ. III, бр. 6, стр. 480—485, (СХ); Могу ли парничари споразумно изнети свој спор пред суд који је релативно надлежан? 1922, к. II, књ. IV, бр. 5—6, стр. 441—446, (СХ); О броју 174 таксене тарифе. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 3, стр. 225—227, (СХ); Коментар § 244а Грађ. суд. пост. 1925, к. II, књ. X, бр. 2, стр. 148—150, (СХ); Може ли се основ за стицање својине

доказивати сведоцима без обзира на § 242 Грађ. суд. пост. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 5, стр. 387—396, (Ч).

ПОПОВИЋ, МИЛ. Д.: Докле, до ког момента и до ког стадијума спора има места позивању у заштиту, по нашем грађанском судском поступку. 1906, књ. I, бр. 4, стр. 348—356, (Ч); Дужник по меници која је по § 928 Грађ. зак. застарела као меница, има права да према притежиоцу исте менице, употреби све оне одбране које би могао употребити и наспрам лица које је притежаоцу поменуту меницу уступио. 1907, књ. III, бр. 4, стр. 325—329, (СХ); Одлуке о престанку службе у случају тач. 2 § 104. 4в. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 3, стр. 244—247, (АХ).

ПОПОВИЋ, МИЛЕНКО Б.: О правној одговорности заверника. 1907, књ. IV, бр. 2, стр. 150—153, (Ч).

ПОПОВИЋ, МИОДРАГ П.: Објективна одговорност у српској судској пракси. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 5, стр. 521—524, (СХ); Црквени судови су надлежни да оцењују уредност и искреност позива мужа жени за продужење брачног живота. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 3, стр. 338—340, (СХ).

ПОПОВИЋ, НЕНАД: Један случај експропријације пред судом. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 1, стр. 63—65, (СХ); Како Касациони суд тумачи §§ 21, 22 и 23 Стрц. зак. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 4, стр. 318—319, (СХ); Примене § 452 Грађ. суд. пост. 1930, к. II, књ. XX, бр. 2, стр. 146—147, (СХ); Обустава казне затвора у смислу § 288 крив. суд. пост. бр. 4, стр. 310—312, (СХ); Овера рукописа у смислу § 98 Менич. закона. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 1, стр. 69—71, (СХ).

ПОПОВИЋ, РАДОВАН Ст.: Принцип одбијања пасиве код пореза на наслеђе. 1913, књ. XV, бр. 2, стр. 120—133, (Ч).

ПОПОВИЋ, РЕЉА: Дим. Хр. Стоянов: Положението на женить при позаконното наслъдване споредъ най — старото римско право. Срьдецъ, 1909. 1910, књ. X, бр. 1, стр. 52—59; бр. 2, стр. 123—132; бр. 3, стр. 213—222 (Ч); Condicio impossibilis у римском тестаменту. 1921, к. II, књ. II, бр. 4, стр. 270—284, (Ч); Интерполације у пандектама. 1922, к. II, књ. IV, бр. 4, стр. 257—273, (Ч); Ислужени чиновници и нови закон о чиновницима. 1923, к. II, књ. VII, бр. 3, стр. 200—202, (ПП); Нека питања из Јустинијанове кодификације. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 3, стр. 179—190; бр. 4, стр. 277—289, (Ч); Ропство у римском праву. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 6, стр. 412—429, (Ч); Император Хадријан и ius respondendi. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 119—125, (Ч).

ПОПОВИЋ, С.: Захтев по § 1327 аустријског Општег грађанског законика пристоји осим жене и деце усмрћенога свима особама... 1909, књ. VIII, бр. 1, стр. 77—82, (СХ).

ПОПОВИЋ, СЛАВОЉУБ Б.: Периодска повишица је једна врста напредовања. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 126—127, (СХ); Судије шеријатских судова са школском спремом која одговара спреми потпуне средње школе могу напредовати и даље од V положајне групе. бр. 5, стр. 453—454, (АХ); Унапређење државних чиновника по скраћеном року. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 3, стр. 249—253, (АХ); Закони и уредбе добијају обавезну снагу даном публикације односно по протеку vacatio legis. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 6, стр. 473—475, (АХ).

ПОПОВИЋ, ТОДОР Љ.: Један случај друкчијег разумевања § 473 Грађ. зак. 1927, к. II, књ. XV, бр. 4, стр. 329—330, (СХ).

ПРЖИЋ, ИЛИЈА: Заштита мањина према одредбама уговора о миру 1919—1920 године и суверено право држава. 1922, к. II, књ. IV, бр. 3, стр. 203—212; бр. 4, стр. 281—288; бр. 5—6, стр. 414—434, (Ч); Пољски Устав од 17 марта 1921 год. 1922, к. II, књ. V, бр. 5, стр. 382—387, (СЗ); Проблем ваздухопловног права. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 5—6, стр. 448—456, (МХ); Два уставна пројекта за друге владе кнеза Михаила. 1924, к. II, књ. IX, бр. 1, стр. 42—48, (Ч); Француски Парламент. 1925, к. II, књ. X, бр. 3, стр. 233—236, (СЗ); Два уставна пројекта за друге владе кнеза Михаила. 1925, к. II, књ. XI, бр. 3, стр. 207—219; бр. 4, стр. 295—303, (Ч); Сувереност држава над ваздушним простором. 1926, к. II, књ. XII, бр. 1, стр. 62—66, (МПХ); Седма скупштина Друштва народа. 1926, к. II,

књ. XIII, бр. 5—6, стр. 451—455, (МПХ); Осма скупштина Друштва народа. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 1, стр. 55—59, (МПХ); Институт за међународно право у 1928 г. бр. 5, стр. 381—388, (МПХ); Мађарски оптанти и румунска аграрна реформа. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 1—2, стр. 52—71, (Ч); Спор поводом „лотуса". бр. 6, стр. 477—482, (МПХ); Келогов пакт. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 2, стр. 124—130, (МПХ); Девета скупштина Друштва народа. бр. 3, стр. 210—214, (МПХ); Ватиканска држава. бр. 4, стр. 288—296, (МПХ); Наши односи са Грчком. бр. 5, стр. 359—366, (МПХ); Поводом Шесте панамеричке конференције. бр. 6, стр. 454—461, (МПХ); Спор око предратних зајмова пред Хашким судом. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 1—2, стр. 81—91, (МПХ); Поступак по молбама упућеним Друштву народа. бр. 3, стр. 208—214, (МПХ); Изједначење одредаба о међународном ваздухопловном саобраћају. бр. 5, стр. 381—387, (МПХ); Десета скупштина Друштва народа. 1930, к. II, књ. XX, бр. 1, стр. 57—62, (МПХ); Кодификација међународног права. бр. 4, стр. 272—283, (Ч); Ревизија Статута Сталног суда међународне правде. бр. 5, стр. 379—386, (МПХ); Уједињене државе Европе. 1930, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 108—116, (МПХ); Британски предлог за измену пакта Друштва народа. бр. 3, стр. 216—220, (МПХ); Девети међународни правни конгрес за ваздухопловство. бр. 4, стр. 283—291, (МПХ); Једанаеста Скупштина Друштва народа. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 1, стр. 49—56, (МПХ); Тумачење грчко-бугарске конвенције о узајамном исељавању. бр. 3, стр. 237—241, (МПХ); Савоја и Жексу. бр. 4, стр. 310—318, (МПХ); Прва балканска конференција. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 1—2, стр. 92—103, (МПХ); Начело народности. бр. 6, стр. 418—439, (Ч); Институт за међународно право у 1931 год. бр. 6, стр. 450—453, (МПХ); Дванаеста скупштина Друштва народа. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 1, стр. 45—49, (МПХ); Јапанско-кинески сукоб. бр. 3, стр. 232—238, (МПХ); Грчко-бугарски дугови пред Сталним судом међународне правде. бр. 6, стр. 466—470, (МПХ); Појам мањина. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 1—2, стр. 60—77, (Ч); Положај Пољака у Данцигу. бр. 1—2, стр. 100—104, (МПХ); Рад на међународној конвенцији о пленидби ваздухоплова. бр. 3, стр. 203—210, (МПХ); Стални суд међународне правде као другостепена инстанција у међународном правосуђу. бр. 6, стр. 460—465, (МПХ); Новији пактови о ненападању у Источној Европи. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 1, стр. 41—46, (МПХ); Мала Антанта. бр. 4, стр. 313—318, (МПХ); Тумачење Статута Мемеха. бр. 5, стр. 400—406, (МПХ); Први конгрес правника словенских држава. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 4, стр. 265—285, (Са М. Бартошем), (МПХ); Државно и међународно право. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 1, стр. 22—41, (Ч); Прва катедра за мир на Правном факултету. бр. 2, стр. 148—151, (МПХ); Римска конвенција о пленидби ваздухоплова. бр. 3, стр. 239—242, (МПХ); Накнада штете причињене на земљи ваздухопловним саобраћајем. бр. 4, стр. 342—348, (МПХ); Грчко-француски спор око светионика. бр. 5, стр. 434—438, (МПХ); Искључива надлежност држава у области међународнога права. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 14—28, (Ч); Стални суд међународне правде као другостепена инстанца у спору будимпештанског универзитета против Чехословачке. бр. 1—2, стр. 121—127, (МПХ); Спор око суверености над источним Гренландом. бр. 3, стр. 232—236, (МПХ); Берлински пројекти Конвенције о ваздухопловном праву. бр. 4, стр. 326—331, (МПХ); Издавање криваца у међународном праву. бр. 5, стр. 416—425, (МПХ); Правне последице марсељског атентата. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 1, стр. 57—63, (МПХ); Признање нових држава и влада. бр. 4, стр. 332—336, (МПХ); Напори за ублажавање ратних свирепости. бр. 5, стр. 435—442, (МПХ); О изворима међународног права. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 36—51, (Ч); Мањинске школе у Албанији. бр. 3, стр. 279—282, (МПХ); Међународна одговорност за непријатељску пропаганду против Данцишког устава пред Сталним судом међународне правде. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 1, стр. 63—69, (МПХ); Репресалије у време мира. бр. 3, стр. 269—274, (МПХ); Декларација великих начела међународног права, 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 6, стр. 559—566, (МПХ); Наша аграрна реформа пред Сталним судом међународне правде. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 5, стр. 458—463, (МПХ); Један прилог теорији санкција у међународном праву. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 4, стр. 338—342, (МПХ); Универзалност

и релативност међународног права. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 182—185, (Ч); Прилог теорији о субјектима међународнога права. бр. 6, стр. 607—610, (МПХ); Нео-неутралност. 1939, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 53—56, (МПХ); Међународни кривични суд. бр. 5—6, стр. 504—509, (Ч); Италијанско ратно право. 1940, к. II, књ. XL, бр. 5—6, стр. 420—436, (Ч); Оснивање Правног факултета у Србији. 1940, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 1—17, (Ч).

ПРИБИЋЕВИЋ, СТОЈАН: О повреди белгиског неутралитета 1914. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 3, стр. 198—209, (Ч).

ПРОДАНОВИЋ, ДИОНИСИЈЕ: Употреба правних лекова у стечајном поступку. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 1, стр. 37—41, (Ч); Одређивање јавног претреса пред Окружним односно Апелационим призивним судом. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 3, стр. 204—217, (Ч); Састав кривичног већа зборног суда кад је у питању кривац старији малолетник. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 6, стр. 498—504, (Ч); Свечано обећање као кривоклетство. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 55—63, (Ч); Приватни учесник као супсидијарни тужилац. бр. 4, стр. 287—303, (Ч); Прописи кривичног судског поступка које треба укинути односно изменити или допунити. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 4, стр. 323—332, (ПП); Стављање под суд и оптужница по Закону о штампи. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 2, стр. 157—167, (Ч); Притвор, издржан пре изречене пресуде, урачунат у изречену казну по правоснажности пресуде на основу §§ 420 и 294 КП. 1938, к, II, књ. XXXVI, бр. 4, стр. 436—438, (СХ).

ПРОКОПИЈЕВИЋ, МИЛОШ: Важност ранга и оцене при унапређивању државних службеника. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 65—74, (Ч); Надлежност власти опште управе по државинским предметима. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 5, стр. 521—529, (АХ).

ПРОТИЋ, БОЖИДАР: Члан 18 о Државном савету и управним судовима. 1927, к. II, књ. XV, бр. 3, стр. 193—210; бр. 4, стр. 293—319, (Ч); Надлежност Државног савета код уговора по Закону о државном рачуноводству. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 1, стр. 15—37; бр. 2, стр. 99—118, (Ч); Члан 26. Закона о Државном савету и управним судовима. 1929, књ. XIX, бр. 4, стр. 272—287; бр. 5, стр. 363—377, (Ч); Обнова административног спора. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 5, стр. 333—350; бр. 6, стр. 436—455, (Ч); Надлежност Државног савета и управних судова. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 5, стр. 372—394, (Ч); Примена тач. 3. чл. 70 уредбе о набављачким задругама државних службеника. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 3, стр. 165—182; бр. 4, стр. 269—280, (Ч); Надлежност Државног савета као другостепеног и последњег управног суда. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 6, стр. 504—525, (Ч).

ПРОТИЋ, ПЕТАР Ф.: Не може се продужити поступак код суда, месно надлежног, на правном подручју Великог суда у Подгорици по тужби предатој суду другог правног подручја. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 6, стр. 566—567, (СХ); Удата сестра не може конкурисати у наслеђивању очинства са својом сестром која је остала у кући. 1937, књ. XXXV, бр. 4, стр. 351—353, (СХ).

ПУЉЕВИЋ, ТОМАШ: Поводом новог Закона о тапијама. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 1, стр. 44—49, (ПП).

ПУТНИК, ДУШАН: Незаконитост наредбе министарства којом се штите приватни, а не јавни интереси. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 5, стр. 400—401, (АХ).

РАДЕНОВИЋ, МИОДРАГ: У предметима извршења, странке заступане адвокатом немају право на накнаду трошкова по Правилнику о наградама адвоката. 1940, к. II, књ. XL, бр. 4, стр. 341, (СХ).

РАДИВОЈЕВИЋ, ВЛАСТИМИР: Шта се може доказивати сведоцима у трговачким споровима? 1924, к. II, књ. IX, бр. 1, стр. 67—72, (СХ).

РАДИЋ, ЉУБО: О појму и називу кооперације. 1930, к. II, књ. XX, бр. 1, стр. 28—44, (Ч).

РАДОВАНОВИЋ, ЉУБОМИР: О важности заклетве. 1921, к. II, књ. II, бр. 3, стр. 213—214, (АХ); Надзор државе над општином. бр. 4, стр. 302—307; бр. 5—6, стр. 421—429, (АХ); Закон о заштити јавне безбедности и поретка у држави. 1921, к. II, књ. III, бр. 3, стр. 244—247, (АХ); Решење Министра унутр. дела по споровима из гл. XVI, гр. суд. пост.

и државинским не може изазвати административни спор. бр. 5, стр. 390—393, (АХ); Редукција чиновника. бр. 6, стр. 475—480, (АХ); О административном судству. 1922, к. II, књ. IV, бр. 1, стр. 30—52, (Ч); Административни спор. бр. у случају лицитације о закупу државног имања. бр. 2, стр. 125—128, (АХ); Закон о Државном савету и управним судовима. бр. 3, стр. 213—226, (ПП); Преношење апотеке. бр. 4, стр. 290—295, (АХ); Уредба о пословном реду у Државном савету и управним судовима. 1925, к. II, књ. V, бр. 2, стр. 135—144, (АХ); Објективан административан спор. бр. 3, стр. 189—213; бр. 4, стр. 273—297, (Ч); Поводом питања о преношењу апотеке. бр. 5, стр. 370—372, (АХ); Један погрешно решен административан спор. бр. 6, стр. 450—458, (АХ); Члан 282 финансиског закона за 1922—23. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 2, стр. 143—147; бр. 3, стр. 214—217, (АХ); Одговорност државе по чл. 180 цар. закона. 1924, к. II, књ. IX, бр. 6, стр. 463—468, (АХ); Законодавна власт и њене функције. 1925, к. II, књ. X, бр. 1, стр. 39—52; бр. 2, стр. 112—127; бр. 3, стр. 208—216; бр. 4, стр. 281—291; бр. 5—6, стр. 386—409, (Ч); Пензионисање официра по новом Закону о устројству војске и морнарице. бр. 6, стр. 431—435, (АХ); Надлежност Државног савета у споровима потеклим из уговора закључених са државом. 1925, к. II, књ. XI, бр. 4, стр. 319—325, (АХ); О надлежности Државних савета за расматрање решења министра унутрашњих дела донесених у споровима државинским. 1926, к. II, књ. XII, бр. 2, стр. 149—153, (АХ); Санкција за неизвршење одлука Државног савета. бр. 3, стр. 239—240, (АХ); Разврставање чиновника који немају спрему за струку у којој служе. бр. 5—6, стр. 456—460, (АХ); Управни уговор. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 3, стр. 181—192; бр. 4, стр. 281—298, (Ч); Управни акт Државног савета. бр. 4, стр. 314—317, (АХ); Правни положај општинских деловођа и благајника. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 1, стр. 59—64, (АХ); Управни акт Државног савета. 1927, к. II, књ. XV, бр. 5, стр. 382—399; бр. 6, стр. 459—487, (Ч); Једна пресуда Државног савета по спору због неправилне лицитације. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 5, стр. 399—403, (АХ); Откуп пензије. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 6, стр. 457—460, (АХ); Дисциплински отпуст из службе по § 88 Зак. о народним школама. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 3, стр. 210—214, (АХ); Толеранција у брачним односима. бр. 5, стр. 365—370, (ПП); Неке примедбе на малу напомену г. д-ра М. Бартоша. бр. 6, стр. 456—460, (ПП); Престанак службе административним путем по Чин. закону од 1931 год. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 2, стр. 143—146, (АХ); Преглед рада опште седнице Државног савета на изједначењу праксе у прошлој години. бр. 4, стр. 322—328; Уредбе и набавке према Закону о државном рачуноводству. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 1, стр. 23—41, (Ч); Право на пензију удовице из римокатоличког брака, одвојене од стола и постеље. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 1, стр. 70—73, (АХ); Трошарина на ракију. бр. 4, стр. 367—370, (АХ); О стављању правоснажних управних аката ван снаге. 1940, к. II, књ. XL, бр. 3, стр. 233—235, (АХ); Преглед новијег законодавства. бр. 4, стр. 314—318, (Ч).

РАДОВАНОВИЋ, МИЛИЋ: Занатско питање. 1906, књ. I, бр. 4, стр. 371—379; бр. 5, стр. 452—458, (Ч).

РАДОВАНОВИЋ, МОМЧИЛО: Један случај акцесије код закупа. 1909, књ. VIII, бр. 4, стр. 296—303, (Ч).

РАДОВИЋ, РАДЕ: Смендова теорија интеграције и њен начелни значај за уставну теорију и уставно правну науку. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 4, стр. 299—317, (Ч); Природно правна теорија монархиског апсолутизма у политичкој философији војвођанских Срба. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 5, стр. 409—425, (Ч); Демократско природно право у политичкој и правној философији Боже Грујовића. 1940, к. II, књ. XL, бр. 1, стр. 40—48, (Ч); Либерално природно право у политичкој философији Јована Стејића и Димитрија Давидовића. бр. 5—6, стр. 449—464, (Ч).

РАДОЈИЧИЋ, СПАСОЈЕ: Битни услови за стечај. 1906, књ. I, бр. 3, стр. 227—238; бр. 5, стр. 435—451, (Ч); Кад купац хипотекованог добра добије судом потврђену тапију без терета, онда се хипотека која је на продатом добру постојала према њему гаси и ако није у интабулационим књигама скинута. 1907, књ. III, бр. 2, стр. 158—164, (СХ); Заједничка обавеза. 1907, књ. IV, бр. 6, стр. 481—490, (Ч); Принудно

поравнање у стечају. 1908, књ. V, бр. 4, стр. 353—360; бр. 5—6, стр. 439—450; 1908, књ. VI, бр. 1, стр. 50—59; бр. 2, стр. 114—129; бр. 3, стр. 226—236; бр. 5, стр. 379—396; 1909, књ. VII, бр.1,стр.38—45; бр. 2, стр. 121—129, (Ч); Извештај г. Министру правде са међународне конференције у Хагу за изједначење меничног права који је поднео г. Спасоје Радојичић, делегат Краљевине Србије. 1911, књ. XII, бр. 1, стр. 1—17; бр. 3, стр. 169—180; бр. 4, стр. 264—287, (Ч); Изједначење меничног права. 1913, књ. XVI, бр. 5, стр. 356—364; бр. 6, стр. 433—442; 1914, књ. XVII, бр. 1, стр. 35—47, (Ч).

РАДОЈКОВИЋ, МИЛОШ М.: Дефиниција нападача. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 2, стр. 190—209, (Ч); Србија и међународни положај Бердана од Париског конгреса до светског рата. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 5, стр. 482—503; бр. 6, стр. 561—581, (Ч); Међународни положај Белгије. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 185—192, (Ч); Француска и народни покрет у Аустрији 1848. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 478—484, (Ч).

РАЈС, Р. А.: Вештак пред судовима и у судским истрагама. 1921, к. II, књ. III, бр. 6, стр. 435—442, (Ч).

РАЈЧЕВИЋ, ВИТОМИР: Паралела између предбележбе заложног права по Закону о земљишним књигама и досадање прибелешке као средства обезбеђења. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 4, стр. 302—305, (СХ); Има ли места примени § 278 ГЗ у односу на земљиште земљорадника који ужива заштиту у смислу § а 471 ГСП, а сем употребљеног земљишта нема довољно земље за наглавицу. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 3, стр. 233—235, (СХ).

РАНКОВИЋ, Д.: Позакоњење ванбрачне деце доцнијим браком. 1907, књ. III, бр. 4, стр. 337—340, (СХ); Поротници гласају и онда о кривичној одговорности оптуженога, кад се ислеђењем на главном претресу покаже да не стоји представљено кривично дело. бр. 5—6, стр. 491—492, (СХ); О правној одговорности заверника. 1907, књ. IV, бр. 1, стр. 46—50, (СХ); Може ли се тестаментом располагати у виду фидеикомиса и законим делом. бр. 2, стр. 165—168, (СХ); Који је суд надлежан за расправљање спорова о адвокатским наградама до 200 дин. 1909, књ. VII, бр. 1, стр. 79—80, (СХ); О усменом тестаменту. 1921, к. II, књ. II, бр. 3, стр. 222—226, (СХ).

РАСТОВЧАН, ПАВАО: Двије примједбе за Уводни закон за Трговачки закон. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 568—572, (Ч).

РИБАРЖ, ОТОКАР: Да ли је наша Краљевина нова или стара држава. 1923, к. II, књ. VI, бр. 4, стр. 241—262, (Ч).

РИСТИЋ, АЛЕКСАНДАР Д.: Границе војног кривичног и војног дисциплинског права. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 98—114, (Ч).

РИСТИЋ, АНДРИЈА М.: Правни послови закључени од умно оболелих лица ништавни су и онда ако њихово оболење није још званично констатовано. 1930, к. II, књ. XX, бр. 3, стр. 232—235, (СХ); Може ли Касациони суд сам донети одлуку о доказаној снази једног доказа пре но што је овај у опште оцењен од нижих судова? 1931, к. II, књ. XXII, бр. 3, стр. 246—248, (СХ); Геополитичке силе на Средоземном мору. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 55—75, (Ч); Да ли је пропис § 151 Зак. о шумама меродаван за грађанске судове у споровима због накнаде штете? 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 4, стр. 360—363, (СХ).

РИСТИЋ, ВЕЛ.: По нашем Грађанском законику пренос интабулисане тражбине важи према трећима и ако није уписан у интабулационе књиге. 1912, књ. XIII, бр. 5—6, стр. 439—449, (СХ).

РИСТИЋ, НИКОЛА: Судови с непотпуним колегијумом. 1906, књ. I, бр. 2, стр. 194—196, (СХ); Исхрана судских притвореника. бр. 6, стр. 560—563, (СХ).

РОЗЕНБЕРГ, ВЛАДИМИР: Покушај проучавања ликвидности југословенских новчаних завода. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 96—109, (Ч).

РОЗЕНДОРФ, РИХАРД: Ново југословенско деоничко право са гледишта упоредног права. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 59—68, (Ч).

САВИЋ, СЛОБОДАН: За позакоњење доцнијим браком, довољна је

очева изјава и по мајчиној смрти. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 3, стр. 268—270, (СХ).

САВКОВИЋ, ЈОВАН: Усменост у грађанском парничном поступку. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 4, стр. 33—348; бр. 5, стр. 464—482, (Ч); Прво рочиште у нашем грађанском парничном поступку. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 3, стр. 224—237, (Ч); Поступак у споровима који проистичу из закупних уговора. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 1, стр. 39—48, (Ч).

САГАДИН, СТЕВАН: Из праксе Државног савета. 1922, к. II, књ. II, бр. 5, стр. 373—378, (АХ); Из праксе Државног савета. 1925, к. II, књ. X, бр. 1, стр. 64—69, (АХ); Прелаз из ниже категорије у вишу, бр. 2, стр. 146—148, (АХ); Неке напомене на одлуке Државног савета. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 5, стр. 422—428, (АХ); О примени чл. 22 Закона о Државном савету и управним судовима. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 4, стр. 348—353, (АХ); Уговори и набавке према Закону о Државном рачуноводству. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 4, стр. 287—295, (Ч).

САМУРОВИЋ, МОМЧИЛО: Да ли наследницима удове припада неподигнути интерес са уложене књижице на којој је она имала право уживања. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 4, стр. 316—318, (СХ).

САИЧИЋ, РАДОМИР Н: За решавање по молби за одлагање извршења казне лишења слободе дуже од три месеца није надлежан Окружни већ Апелациони суд. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 4, стр. 439—440, (СХ); Урачунавање времена после изрицање првостепене пресуде у издржану казну. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 3, стр. 270—272, (СХ).

САЈОВИЦ, РУДОЛФ: Неколико напомена к одређењу појма штете. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 62—66, (Ч).

САРКА, СВЕТИСЛАВ: Може ли адвокатски приправник бити бранилац на Окружном суду? 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 1, стр. 57—60, (СХ).

СЕЧАНСКИ, ДИМ.: Условно убаштињење уведено у интабулационе књиге о уговору продаје и куповине. 1925, к. II, књ. X, бр. 3, стр. 231—233, (СХ); О пречем праву откупа. 1926, к. II, књ. XII, бр. 2, стр. 153—157, (СХ).

СИКАР, ЕМИЛ: Основни елементи југословенске породичне задруге. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 6, стр. 564—575, (Ч).

СИЛВИ, МИХАИЛО: Правозаступништво у Немачкој. 1908, књ. V, бр. 2, стр. 307—315, (Ч); Принудна извршења у Немачкој. 1909, књ. VI, бр. 6, стр. 481—493; 1909, књ. VII, бр. 5, стр. 467—480, (Ч); Један непредвиђени случај у Казненом законику и Законику о шумама. 1910, књ. IX, бр. 3, стр. 196—200, (Ч).

СИМИЋ, ВЛАДИМИР: Погрешно тумачење § 261 и § 272 Кривичног судског поступка. 1922, к. II, књ. V, бр. 3, стр. 224—230, (СХ); Кривично поступање по тзв. лакшим кривичним делима. 1940, к. II, књ. XL, бр. 3, стр. 173—176, (Ч).

СИМОНОВИЋ, МИЛОРАД: Општи поглед на савремене правне теорије о држави. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 55—68, (Ч).

СИНЂЕЛИЋ, Ст. Ј.: Суђење по кратком поступку. 1923, к. II, књ. VI, бр. 2, стр. 111—129, (Ч).

СЛИЈЕПЧЕВИЋ, ПЕРО: Херман Вендел (1884—1936). 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 1, стр. 1—20, (Ч).

СМИЉАНИЋ, ЈОВАН Д.: По § 24 Крив. зак. није предвиђено да одбрана путем силе употребљене ради одбијања против правног напада... 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 1, стр. 84—85, (СХ); За примену § 32 од. II Крив. зак. довољно је да је средство радње или предмет на коме се радња извршује... бр. 2, стр. 193—194, (СХ); Насилна обљуба над женским малолетним лицем. бр. 4, стр. 394—396, (СХ); Особито тежак случај према пропису § 75 од. II КЗ. бр. 4, стр. 396—397, (СХ); За појам дела из §273 од. I Крив. зак. без утицаја је да ли је обљубом извршена и дефлорација. бр. 6, стр. 589—590, (СХ); За примену начела res iudicata потребно је постојање идентитета парничара, тужбеног захтева и правног основа. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 134—135, (СХ); Само саопштење одлуке извршиоцима кривичног дела да извесна лица неће да престану са радом, не представља појам потстрекавања. бр. 3, стр.

275—276, (СХ); Одговорност оца за ствари које је снаја донела у кућу приликом удаје за сина под очевом влашћу. бр. 5, стр. 463—464, (СХ); Ванбрачност детета не може се утврђивати недоласком туженика на рочиште. бр. 6, стр. 572—573, (СХ); Право удовичког уживања терети чисту заоставштину мужевљеву. бр. 6, стр. 573—574, (СХ); Свекар се не може осуђивати на повраћај покретности из мираза. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 2, стр. 174—175, (СХ); За појам кривичног дела крађе из § 316 тач. 1 КЗ није довољно само насилно провађивање или ускакање у затворени простор. бр. 3, стр. 279—281, (СХ); Застарелост потраживања неплаћених рата женинога издржавања. бр. 4, стр. 373— 374, (СХ); Примена прописа § 921 Грађ. зак. бр. 4, стр. 375—376, (СХ); Покушај тровања раствореном каменом содом није апсолутно неподобан покушај. бр. 4, стр. 381—382, (СХ); За образовање задруге није потребан писмени уговор. бр. 5, стр. 471—473, (СХ); И нетаксирано судско саслушање о преносу имовине има значај правног посла. бр. 6, стр. 561—564, (СХ); Обавеза свекра да издржава чланове кућне заједнице... 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 139—140, (СХ); Ванбрачност детета може се доказивати без обзира што је брачна заједница још у снази. бр. 1—2, стр. 153—155, (СХ); Примена прописа § 176 Крив. зак. бр. 1—2, стр. 166—167, (СХ); По § 399 ГЗ синовица, претстављајући свога оца, конкурише са стрицем у наслеђу имовине свога оца. бр. 3, стр. 259—261, (СХ); Право претстављања у корист потомака усвојеникових. бр. 4, стр. 347—349, (СХ); За постојање крив. дела лишења живота потребно је да је оптужени умишљајно деловао. бр. 5, стр. 460—461, (СХ); Застарелост остваривања наследног права. бр. 6, стр. 539—541, (СХ); Окупација пустих земљишта, по § 230 ГЗ, може се извршити само онда, ако је код сопственика постојала воља за напуштањем тог земљишта. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 3, стр. 331—332, (СХ); Малолетни усињеник док је под влашћу усвојитеља, нема прече право куповине имовине продате од стране помајке. бр. 4, стр. 423—425, (СХ); Застарелост из § 928 в ГЗ тече од дана свршеног посла. бр. 5, стр. 533—535, (СХ); Усвојеник из § 137 ГЗ искључује из наслеђа имовине свога усвојитеља његову рођену кћер. бр. 6, стр. 613—616, (СХ); За прекорачење нужне одбране потребно је да постоји истовременост напада и против напада. бр. 6, стр. 627—628, (СХ); Родитељи нису криви за штету коју учине њихова деца старија од 7 година, нити се њихова одговорност може заснивати по § 115 ГЗ. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр, 1—2, стр. 143—144, (СХ); Ванбрачна жена нема право на накнаду од ванбрачног мужа за вршене домаћинске послове за време ванбрачног живота. бр. 3, стр. 259—260, (СХ); Иако је брак разведен на штету мужа, жени не припада право на издржавање, кад јој то право није признато пресудом Духовног суда. бр. 3, стр. 26—262, (СХ); По § 103 ГЗ није допуштен уговор по коме би се супрузи споразумели о разводу или поништају брака. бр. 3, стр. 262—263, (СХ); Одговорност командитора по § 30 срп. трг. зак. наступа без обзира на начин манифестовања повреда прописа из §§ 27 и 28 трф. зак. бр. 4, стр. 341—342, (СХ); Иако пропис § 800 ГЗ даје право на тражење накнаде штете, одговорност за накнаду по § 801 ГЗ постоји само онда ако се штета догодила кривицом учиниоца услед његове зле намере или небрежења. бр, 5, стр. 443—445, (СХ); Службености на послужном добру... бр. 5, стр. 447—448, (СХ); Пропис § 118 ГЗ није апсолутне природе да женска деца по навршеној 7 год., морају остати код оца, већ могу, ако се тиче њихове среће остати и даље код матере. бр. 6, стр. 544—546, (СХ); Жена нема право на повраћај мираза због одвојеног живота, јер престанком фактичке заједнице живота брак не престаје. бр. 6, стр. 547—549, (СХ); Прекорачење нужне одбране учињено услед великог и јаког страха из § 24, од. III став посл. КЗ. бр. 6, стр. 559—560, (СХ); Унуци наслеђују свога деду по свом сопственом праву. 1938, к. II, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 69—70, (СХ); За издржавање жене, поред мужа, обавезан је и свекар ако живи заједно са сином. бр. 2, стр. 165—167, (СХ); Дукати нису миразно добро, већ женин накит, којим жена има право слободног располагања. бр. 3, стр. 254—256, (СХ); Уговор о усиновљењу нема законске вредности, ако је од стране надлежног епископа поништено црквено усиновљење. бр. 4, стр. 360—362, (СХ); Право на накнаду штете за претрпљени страх, тужилац

има само у случају ако су настале рђаве физичке последице. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 1—2, стр. 142—143, (СХ); Случај прекорачења нужне одбране услед јаке раздражености. бр. 1—2, стр. 150—151, (СХ); Вереница која је својевољно пристала да са вереником живи ванбрачно, па га потом напусти, нема право на накнаду из § 822 ГЗ. бр. 3, стр. 255—257, (СХ); Отац не може своје ванбрачно дете усвојити ни путем тестамента. бр. 3, стр. 259—262, (СХ); Кад син добровољно прими мајку на издржавање, онда нема права да тражи накнаду за њено издржавање. бр. 4, стр. 357—358, (СХ); Уступање хипотеке... бр. 6, стр. 535—536, (СХ); Предлог за доношење пресуде због пропуштања, кад има приговора из § 334 ГРПП, може се поднети тек пошто се ти приговори правоснажно одбаце. 1940, к. II, књ. XL, бр. 2, стр. 151—153, (СХ); Задруга постоји између пунолетних и малолетних сродника и за образовање такве задруге не тражи се пословна способност малолетника. бр. 4, стр. 331—333, (СХ); Један случај праведне нужне одбране без прекорачења, бр. 5—6, стр. 491—492, (СХ); Пропис § 79 КЗ има се применити и онда када је један важан део тела учињен трајно слабијим... 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 140—141, (СХ).

СМИЉАНИЋ, МИЛИВОЈЕ: Да ли се може ставити забрана на дневницу народног посланика? 1927, к. II, књ. XIV, бр. 3—4, стр. 301—304, (СХ); О разумевању заједнице живота, као елемента у појму задруге. 1927, к. II, књ. XV, бр. 1—2, стр. 117—122, (СХ).

СМИЉАНИЋ, МИЛОСАВ Б.: О ограничењу употребе главне заклетве. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 3, стр. 230—233, (СХ); О наследничкој недостојности (индигнитету) из § 419. Грађ. зак. бр. 5, стр. 397—406, (СХ); О задрузи између оца и сина. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 1—2, стр. 132—138, (СХ); Кад се задругари поделе, па опет састану, онда поново образују задругу и без формалног уговора. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 2, стр. 134—142, (СХ).

СМИЉАНИЋ, МИХАИЛО М.: Санирање француских финансија. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 3, стр. 282—290, (ЕФХ).

СМИРНОВ, К. М.: Поводом питања о завештalачкој слободи по римском праву. 1921, к. II, књ. III, бр. 2, стр. 93—114, (Ч); Quod principi placuit, legis habet vigorem. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 127—133, (Ч); Successio in universum ius у римском наследном праву. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 549—554, (Ч).

СМИРНОВ, МИХАИЛО: Совјетско бугарска ваздухопловна конвенција потписана 11 децембра 1939 у Софији. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 3, стр. 223—228, (МПХ).

СОЛДАТОВИЋ, ДРАГ. Л.: Поводом нацрта Закона о правозаступницима. 1921, к. II, књ. III, бр. 3, стр. 236—239, (ПП); Примена смртне казне код поротног суђења. 1922, к. II, књ. IV, бр. 2, стр. 128—134, (Ч).

СОЛОВЈЕВ, АЛЕКСАНДАР В.: Уговор о куповини и продаји у средњовековној Србији. 1927, к. II, књ. XV, бр. 6, стр. 429—448, (Ч); „Градски закон" у средњовековној Србији. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 5, стр. 342—349, (Ч); Себров збор. 1928, књ. XVII, бр. 3, стр. 170—177, (Ч); Једно суђење из доба кнеза Лазара. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 3, стр. 188—198, (Ч); Историја права на међународном византолошком конгресу. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 6, стр. 413—417, (Ч); Зетска пресуда из године 1445. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 1—2, стр. 41—53, (Ч); О Карађорђевом законику. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 5, стр. 373—382, (Ч); То фоникон. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 1—2, стр. 23—33, (Ч); Значај Дубровника у историји југословенског права. бр. 4, стр. 241—248, (Ч); Душанов законик код Паштровића. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 17—26, (Ч); Непознат уговор Дубровника с арбанаским владаром из почетка XIII века. бр. 4, стр. 292—298, (Ч); Приватно-правни уговори XVI века из Пољичке жупе. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 5, стр. 398—415, (Ч); Кажњавање неверне жене у црногорском и византиском праву. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 6, стр. 478—489, (Ч); Сељаци-племићи у историји југословенског права. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 5, стр. 455—464, (Ч); Стогодишњица прве расправе из историје српског права. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 1—8, (Ч); Богишићева универзитетска предавања. бр. 5, стр. 385—396, (Ч); Издава

по средњовековном српском праву. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 133—138, (Ч); Жене поротници у Душановом законику. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 403—407, (Ч).

СПАЛАЈКОВИЋ, М.: Конзуларна конвенција између Србије и Турске. 1906, књ. I, бр. 2, стр. 150—156; бр. 3, стр. 255—259, (Ч).

СПАСОЈЕВИЋ, ЖИВАН: Пренос непокретне имовине путем потврђеног уговора. 1912, књ. XII, бр. 6, стр. 431—464, (Ч); Уговор о концесији и спор београдске општине са белгиским безименим друштвом за трамваје и осветлење. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 5—6, стр. 380—423, (Ч); Живојин Перић као цивилиста. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 10—16, (Ч).

СПЕКТОРСКИ, ЕВГЕНИЈЕ: Еволуција правне систематике. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 4, стр. 249—263, (Ч); Дух поратних устава. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 2, стр. 81—90, (Ч); Стогодишњица рођења Бориса Н. Чичерина, бр. 6, стр. 401—408, (Ч); Хобес и његов утицај на науку о држави. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 6, стр. 417—428, (Ч); Хуго Гроцијус као филозоф. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 1—2, стр. 1—10, (Ч); Модерно стање науке о држави. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 1, стр. 1—8, (Ч); Субјективизам и објективизам у правној теорији. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 3, стр. 161—171, (Ч); Две формуле у модерној теорији о држави. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 4, стр. 269—277, (Ч); Три декларације. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 5, стр. 373—384, (Ч); Руски социолози. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 4, стр. 270—287, (Ч); Стогодишњица руске кодификације у светлости теорије о законодавству. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 3, стр. 185—195, (Ч); Стогодишњица Кетлеове „социалне физике". 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 4, стр. 321—330, (Ч); Стогодишњица Токвилове књиге о демократији. бр. 6, стр. 545—553, (Ч); Живот и личност професора Тарановског. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 3, стр. 217—228, (Ч); Правне науке и психологија. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 3, стр. 193—206, (Ч); Три датума у историји руског сељаштва. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 2, стр. 105—110, (Ч); Декартов утицај на друштвене науке. 1937, књ. XXXIV, бр. 5, стр. 401—408, (Ч); Постанак теорије о законодавној функцији парламента. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 143—150, (Ч); Шта је социологија. бр. 4, стр. 369—376, (Ч); Шопенхауер и савремена култура. 1938, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 1—7, (Ч); Нормативне науке, бр. 5, стр. 385—394, (Ч); Монтескије. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 2, стр. 97—106, (Ч); Александар Градовски. бр. 5—6, стр. 488—491, (Ч); Павле Новгородцев. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 3, стр. 193—198, (Ч); Огист Конт и етатизам. 1941, к. II, књ. XLI, бр. 3, стр. 161—166, (Ч).

СРЗЕНТИЋ, НИКОЛА: И због делимичне неисплате куповне цене продавац може тражити раскинуће уговора, и то по § 656, а не по § 553 ГЗ. 1940, к. II, књ. XL, бр. 3, стр. 248—249, (СХ); Држава не одговара за штету коју причини доношењем закона, ако у самом том закону није изричито предвиђена одговорност за накнаду. бр. 5—6, стр. 501—503, (СХ); Ако услов није испуњен, уговорна страна није дужна да изврши условну обавезу, иако је она спречила да услов наступи. бр. 5—6, стр. 504—505, (СХ); Трговина друштвеним утицајем је неморалан правни посао. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 1—2, стр. 138—140, (СХ); Од два купца непокретног имања, пречи је онај који се први у јавне књиге увео, иако је знао да је исто имање раније продато првом купцу у државину. бр. 4, стр. 314—316, (СХ); Злоупотреба права и службености non aedificandi пред нашим Касационим судом. бр. 6, стр. 475—477, (СХ).

СТАЈЕСКАЛ, АЛЕКСА: Закон о пенсионом фонду за удовице и децу умрлих чиновника. 1906, књ. I, бр. 1, стр. 91—96; бр. 2, стр. 197—200; бр. 3, стр. 297—300; 1906, књ. II, бр. 2, стр. 173—177, (Ч).

СТАМЕНКОВИЋ, СТЕВ. М.: Судско чиновништво. 1907, књ. IV, бр. 1, стр. 56—64; бр. 2, стр. 154—163; бр. 3, стр. 241—254, (Ч); Кратак поглед на пројект Закона о среским или градским судовима. 1910, књ. IX, бр. 4, стр. 277—284, (Ч).

СТАНИЋ, ДУШАН С.: Положај жене у чифчијском односу. 1930, к. II, књ. XX, бр. 2, стр. 120—126, (Ч); Да ли се пропис § 74 КЗ примењује и код избора казне затвора и новчане казне. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 3,

стр. 316—319, (Ч); Есконтна листа је саставни део менице те је камата њоме предвиђена обухваћена платним налогом. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 6, стр. 478—480, (СХ); Какав је однос између прописа § 62 Зак. о принудном поравнању ван стечаја и § 12 у в. § 2 Зак. о извршењу и обезбеђењу. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 1, стр. 141—143, (СХ).

СТАНКОВИЋ, ДИМИТРИЈЕ: Да ли пропис § 290 Крив. зак. укида бигамију и полигамију наших грађана муслиманске вероисповести. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 4, стр. 324—326, (СХ).

СТАНКОВИЋ, МИХАИЛО: Организација контроле цена. 1940, к. II, књ. XL, бр. 5—6, стр. 480—488, (ЕФХ).

СТЕВАНОВИЋ, МИЛАН: Усвојење може се на супрот §§ 136 и 145 Гр. зак. доказивати и сведоџбама сведока (што важи само за новоослобођене крајеве). 1908, књ. VI, бр. 3, стр. 251—257, (СХ); О рачунским парницама по Аустријском грађанском судском поступку. 1910, књ. IX, бр. 1, стр. 38—52, (Ч).

СТЕФАНОВИЋ, ЈОВАН: Надлежност Државног савета по тужбама у административним споровима о решењима покрајинских управа. 1922, к. II, књ. V, бр. 4, стр. 304—309, (АХ); Административно-судски односи покрајинских управа према управним судовима. 1923, к. II, књ. VII, бр. 2, стр. 125—129, (АХ); Представничка и директна народна влада. бр. 4, стр. 275—285; бр. 5, стр. 345—363; бр. 6, стр. 427—446, (Ч); Да ли уредбе специјалних закона о извршности појединих административних аката искључују надлежност нашег административног судства? 1924, к. II, књ. VIII, стр. 279—287, (ПП); Правна природа аката помиловања и могућност административног спора чији је он објекат. 1925, к. II, књ. X, бр. 4, стр. 272—280, (Ч); Начело народне суверености у албанском монархиском уставу од 1928. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 154—156, (Ч); Санкција парламентарног режима. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 500—502, (Ч).

СТЕФАНОВИЋ, ЉУБОМИР В.: Да ли се службености altius tollendi i non aedificandi могу прибавити оружјем. 1909, књ. VIII, бр. 1, стр. 50—58, (Ч).

СТЈЕПАНОВИЋ, НИКОЛА: Може ли државни чиновник грађанског реда на основу накнадно стечених квалификација добити вишу положајну групу. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 6, стр. 472—475, (АХ); Положајни додатак као пензијски основ. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 3, стр. 235—239, (АХ); Има ли места обновљењу поступка код управне власти — и у случају кад је предмет и административно судски решен. бр. 6, стр. 507—510, (АХ); Важније одредбе финансијског закона за 1933/34 год. у вези са статутом активних државних службеника и пензионера. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 104—113, (АХ); Може ли се постати званичник и без дневничарске одн. приправничке службе? бр. 3, стр. 235—236, (АХ); По ком се закону цени време службовања при регулисању пензије? бр. 4, стр. 317—321, (АХ); Важи ли још § 91 Закона о народним школама. бр. 6, стр. 504—506, (АХ); Један случај престанка службе непосредно уредбом. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 3, стр. 245—250, (АХ); Повраћај принадлежности, примљених по поништеним одликама о службеним односима и грађан. правна одговорност службеника који су такве одлуке спремали. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 134—143, (АХ); Случајеви ретроактивности административног акта у вези са правним положајем државних службеника. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 97—104, (Ч); Изузетан поступак за разрешење општинских завршних рачуна из периода до краја 1929 год. бр. 3, стр. 264—268, (АХ); Један случај додељивања породичне пензије двема удовицама истог мужа који није муслиманске вере. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 2, стр. 169—172, (АХ); Тужба Главне контроле код Државног савета. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 5, стр. 424—436, (Ч); Обим, задатак и метода обраде административног права на Правном факултету. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 1, стр. 29—40, (Ч); Прејудиционо питање и наше административно судство. бр. 5—6, стр. 521—528, (Ч); Примена начела двостепености у управном поступку у вези са управно судским. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 6, стр. 510—518, (Ч); Може ли се водити успешно, административни спор и због повреде

само формалних прописа. 1940, к. II, књ. XL, бр. 1, стр. 54—56, (АХ); Прописи о организацији банске власти, о бановинским службеницима, о управном суду и о рачунском суду бановине Хрватске. бр. 5—6, стр. 466—477, (ПНЗ).

СТОЈАДИНОВИЋ, МИЛАН М.: Неспособност за кривичну одговорност једног лица услед душевне болести. 1909, књ. VII, бр. 3, стр. 256—259, (СХ); Признањем оптуженога могу се утврдити више основа подозрења, а тиме добити и доказ за његову кривичну одговорност. 1909, књ. VIII, бр. 4, стр. 327—333, (СХ); Буџет за 1913. годину. 1913, књ. XVI, бр. 1, стр. 74—78, (ЕФХ).

Тачка 208 или 209 Закона о таксама. 1907, књ. III, бр. 1, стр. 74—75, (СХ); Помиловање учињено на основу чл. 51 Устава, односи се на осуде по извршеним пресудама, а не и по неизвршеним. бр. 3, стр. 242—243, (СХ); Кад је у полицији осигуравајућег друштва означен рок до кога се полиција не исплаћује на случај самоубиства осигураниковог, онда друштво није дужно платити полицу пре тога рока. бр. 5—6, стр. 477—483, (СХ); Погрешна примена § 533 Грађ. зак. у вези с § 920 истог законика. 1909, књ. VI, бр. 6, стр. 514—524, (СХ); О регулисању парохија. 1909, књ. VII, бр. 5—6, стр. 454—466, (Ч); Место извода из трговачких књига. бр. 5—6, стр. 492—493, (СХ); Тапија судом утврђена, у погледу својине, искључује друге исправе, мада су оне по времену издања ранијег датума. 1909, књ. VIII, бр. 3, стр. 242—247, (СХ); Кад чиновник приликом званичног рада кога ишамара, онда он тиме чини дело јавне увреде части. бр. 6, стр. 470—473, (СХ); Родитељ је дужан да издржава своје неудате кћери до удаје, а не само до пунолетства. 1910, књ. IX, бр. 1, стр. 67—68, (СХ); У случају стицаја кривичних дела по Закону о штампи... бр. 2, стр. 147—150, (СХ); Доцније издато пуномоћије (§ 88 грађ. суд. пост.) веже властодавца само у поведеној парници. бр. 3, стр. 225—231, (СХ); У случају противстајања власти извршена тешка телесна повреда чини два самостална кривична дела. бр. 4, стр. 305—308, (СХ); Куповање хартије за штампање новина од стране уредништва није трговачки посао. бр. 4, стр. 308—310, (СХ); Антидатирање црквених протокола. бр. 5—6, стр. 456—459, (СХ); Капара постоји само у оном уговору, где је она изричнo предвиђена или где се бар из садржине уговора њено постојање несумњиво може да утврди. 1910, књ. X, бр. 1, стр. 64—68, (СХ); Право наслеђа као лично стварно право... бр. 1, стр. 68—72, (СХ); Из забрањене половине плате чиновника за приватна потраживања, управа фондова нема права наплате ради измирења ванредног женидбеног улога. бр. 2, стр. 146—151, (СХ); На непокретно имање које би жена своме мужу приликом веридбе у „мираз" и „сопственост" дала... бр. 5, стр. 398—406; бр. 6, стр. 480—484, (СХ); Уговор се мора испунити, ма и доцније, ако у часу закључења није била могућност извршења истог. 1911, књ. XI, бр. 1, стр. 137—147, (СХ); Ко је тестамент писао не мора се означити. бр. 2, стр. 147—152, (СХ); Завештање важи, и ако је оно неписменом тестатору прочитано од писца тестамента, а не од ког другог сведока. бр. 2, стр. 152—156, (СХ); Удова умрлог чиновника док је у државној служби нема право и на пензију из фонда за децу и удовице умрлих чиновника. бр. 3, стр. 219—223, (СХ); Сроднички однос у грађ. парници, може се доказивати и сведоцима, а не само изводима из протокола књига црквених. бр. 5—6, стр. 411—412, (СХ); За оцену доказа код иступних дела, кад се ова за се или уз друга дела код суда суде, важе одредбе крив. суд. пост., а не полиц. уредбе. бр. 5—6, стр. 413—414, (СХ); Лична обавеза не прелази на насељенике обвезаног ни по пристанку њиховом кад противна страна не пристаје. 1911, књ. XII, бр. 1, стр. 73—76, (СХ); Доцније издато овлашћење, уколико истим није што изриком изузето, по § 88 грађ. пост. веже Властодавца само у поведеној парници. бр. 2, стр. 161—167, (СХ); Извод из трг. књига уз обећану допуну заклетве, не може бити доказ о испорученој каквој роби. бр. 3, стр. 225—229, (СХ); Порицање признања као олакшавна околност. бр. 3, стр. 229—232, (СХ); Интабулисано имање више дужника, гарантује за исплату улога дуга и ако у обавези није изрично уговорена солидарност плаћања. 1912, књ. XIII, бр. 1, стр. 59—75, (СХ); При образовању задруге није потребан

искључиво писмени уговор. бр. 2, стр. 149—155, (СХ); Код уговора о усињењу не може бити питања о окрњењу законског дела. бр. 3, стр. 228—231, (СХ); Муж је дужан издржавати своју одвојено живећу жену и ако не постоји парница за развод брака, кад не прима на продужење брачног живота. бр. 4, стр. 315—320, (СХ); Деци и удовици умрлог чиновника који својој породици није задобио право на пензију, враћа се сав улог са интересом и ако он у пензиони фонд дуже време није улагао. бр. 5—6, стр. 452—455, (СХ); Сведоџбом два незаклета сведока испод 16 год. старости, може се утврђивати основ подозрења из тач. 2 § 123 крив. пост. бр. 5—6, стр. 456—458, (СХ); Истицање застарелости у незадовољству допуштено је, јер то није нов доказ (§ 314 грађ. пост), већ прост навод. 1912, књ. XIV, бр. 3—5, стр. 251—256, (СХ); Удова попадија, преудајом својом, губи право на новчану помоћ. бр. 3—5, стр. 258—263, (СХ); Осуда одвојено живуће жене за блудничење, без утицаја је на право њеног издржавања признато јој решењем духовног суда. 1913, књ. XV, бр. 1, стр. 70—72, (СХ); Да се може користити застарелошћу на основу дугогодишње државине каквог имања, потребно је да се утврди правни основ по коме је дошло до те државине. бр. 2, стр. 141—145, (СХ); Из досуђене пензије за децу и удовице умрлих чиновника не може се наплаћивати неплаћени ванредни женидбени улог. бр. 4, стр. 327—329, (Ч); О пречем праву наплате. 1913, књ. XVI, бр. 1, стр. 52—61; бр. 2, стр. 145—149, (СХ); Изјава оца оптуженог, да ће за свога сина награду бранилачку платити браниоцу — обавезна је за суд. 1914, књ. XVII, бр. 1, стр. 61—64, (СХ); Казна, у случају идеалног стицаја (§ 68 Казн. зак.), изриче се једна заједничка, а не посебице за свако дело. бр. 1, стр. 65—67, (СХ); Назаренство је кажњиво по § 102. Казн. зак. бр. 1, стр. 67—69, (СХ); Деца и удова у рату погинулог официра имају право на пензију према последњој плати његовој. бр. 3, стр. 207—213, (СХ); Право на повећану пензију, по чл. 17 б. Закон о пензионом фонду за удовице и децу умрлих чиновника имају и породице умрлих учитеља и свештеника. 1920, к. II, књ. I, бр. 1, стр. 62—71, (СХ); Неколико питања која се односе на администрацију духовних судова. бр. 3, стр. 215—217, (СХ).

СТОЈАНОВИЋ, ЈОС. К.: Крађа са употребом силе, коју жена изврши према своме мужу, чини дело разбојништва. 1908, књ. VI, бр. 5, стр. 427—429, (СХ); Казна за дела § 100 Кривичног законика. 1909, књ. VII, бр. 4, стр. 345—350, (СХ); Неприкладном државином од 24 год. може држалац непокретног имања... бр. 5—6, стр. 488—491, (СХ); На оном непокретном имању од кога сопственик има судом потврђену тапију... 1909, књ. VIII, бр. 2, стр. 163—169, (СХ); § 930 а. Грађанског законика говори о застарелости права својине. 1912, књ. XIV, бр. 1, стр. 33—52; бр. 2, стр. 107—120, (Ч); Ако је чиновник, који је на основу § 76. Закона о чиновницима грађанског реда отпуштен из државне службе... 1914, књ. XVII, бр. 2, стр. 147—155; бр. 3, стр. 221—229, (АХ).

СТОЈАНОВИЋ, МИРКО: Јавна продаја непокретности и обавеза купца на њој који цену не положи. 1906, књ. I, бр. 5, стр. 423—434, (Ч); Интерес застарева за три године. 1906, књ. II, бр. 2, стр. 116—128, (Ч).

СТОЈКОВИЋ, СЛАВКО: Основи теорије о међународној одговорности држава. 1927, к. II, књ. XV, бр. 1—2, стр. 26—49, (Ч); Неколико примедаба о примени правила LOCUS REGIT ACTUM у нашем брачном праву. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 4, стр. 283—301, (Ч); О признавању страних статутских пресуда и о примени Хашке конвенције о браку код нас. бр. 6, стр. 461—481, (Ч).

СТОЛПОВИЋ, ДРАГ. Е.: Примењено начело спуштања смртне казне на казну робије. 1907, књ. III, бр. 4, стр. 333—337, (СХ); Отправљање послова у првостепеним судовима. 1909, књ. VII, бр. 5—6, стр. 493—497, (СХ); Малолетни кривци. 1911, књ. XII, бр. 1, стр. 68—72, (СХ).

СТРАЖНИЦКИ, МИЛОРАД: О кодификацији трговачког права. 1921, к. II, књ. III, бр. 2, стр. 121—128, (ПП); Рад поткомисије за међународно поморско право. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 2, стр. 133—143, (МПХ).

СТРЕКАЧЕВ, ГРИГОРИЈЕ: Оптерећење самоуправним дажбинама у Краљевини Југославији у 1932 год. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 2, стр. 151—156, (ЕФХ).

СТРУВЕ, ПЕТАР: Предмет социологије. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 6, стр. 517—527, (Ч); Економско тумачење историје и историско схватање друштвеног, нарочито економског живота. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 6, стр. 561—578, (Ч); О односу између економског и правног. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 444—450, (Ч); Проблеми права и моћи као социолошки проблем. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 1, стр. 1—8, (Ч); Полазни проблеми социологије економског живота. бр. 4, стр. 289—295, (Ч); „Примерна" економска култура и проблеми еволуције својине. 1941, к. II, књ. XLII, бр. 2, стр. 81—90, (Ч).

СТРУГАР, САВО: Продужење рока за одговор на тужбу. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 3, стр. 246—255, (Ч); Појам вишег помоћног особља. Службопримац нема право на отпремнину у случају стечаја послодавачке фирме. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 4, стр. 348—351, (СХ).

СУБОТИЋ, ДУШАН: О моменту од кога се рачуна почетак казне лишења слободе. 1906, књ. II, бр. 4, стр. 334—336, (СХ); Неколико речи о намери код утаје. 1908, књ. V, стр. 82—92, (Ч); Спорна примена смртне казне у §§ 191 и 268 каз. зак. 1908, књ. VI, бр. 2, стр. 142—151, (Ч); VII међународни конгрес за криминалну антропологију. 1912, књ. XIII, бр. 2, стр. 118—130; бр. 3, стр. 205—218, (Ч); Иступне кривице по Закону о радњама. 1912, књ. XIV, бр. 3—5, стр. 217—221, (Ч); Отпуст без казне. 1914, к. II, књ. XVI, бр. 6, стр. 401—412; 1914, књ. XVII, бр. 1, стр. 23—34, (Ч); Злочинство као социјална појава. 1920, к. II, књ. I, бр. 5, стр. 321—342; бр. 6, стр. 405—423, (Ч); Деоба злочинаца с обзиром на антисоцијалну вољу. 1921, к. II, књ. II, бр. 3, стр. 161—182; бр. 4, стр. 252—261; бр. 5—6, стр. 349—359, (Ч); Идеја одмазде у казненом праву. 1922, к. II, књ. V, бр. 1, стр. 1—13; бр. 2, стр. 98—110; бр. 3, стр. 169—181, (Ч); Кривично дело и кривац. 1923, к. II, књ. VII, бр. 2, стр. 81—96; бр. 3, стр. 185—194; бр. 4, стр. 257—275, (Ч); Нови предлог Казненог закона (1926). 1926, к. II, књ. XII, бр. 5—6, стр. 333—350, (Ч).

СУБОТИЋ, БУРА: Право девојачког уживања, мираза, спреме и удомљења с обзиром на могућност њиховог уписа у земљишну књигу. 1932. к. II, књ. XXV, бр. 3, стр. 183—196, (Ч); § 24 Закона о земљишним књигама с погледом на позитивне законе, прописе и пројект новог Грађ. закона. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 3, стр. 221—229, (Ч); Заштита поседа (државине) по новом грађ. парн. поступку. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 3, стр. 216—226, (Ч); О поступку по тужбама због сметње поседа. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 153—154, (СХ); Наше задружно право по Закону о земљишним књигама. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 5, стр. 433—444, (Ч); Власник хипотека. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 4, стр. 310—314, (Ч).

СУБОТИЋ, ИВАН В.: Анализа система клаузула о држављанству у уговорима о миру са Аустријом и Угарском. 1920, к. II, књ. I, бр. 4, стр. 275—290, (МХ); Статут Сталног суда међународне правде. 1921, к. II, књ. II, бр. 4, стр. 294—297, (МХ); Institut intermediaire international. 1922, к. II, књ. IV, бр. 5—6, стр. 438—441, (МХ); Доношење Закона о држављанству. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 1—2, стр. 104—109, (ПП); Међународна конференција за изједначење речног права. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 4, стр. 318—325, (ППХ); Изједначење приватног права балканских држава. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 4, стр. 308—313, (ПП); Савремена дипломација. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 20—33, (Ч).

СУПИЋ, МАРКО: Претварање жига у слободан знак. 1935, к. II, XXX, бр. 4, стр. 339—345, (СХ).

ТАДИЋ, Ј. В.: Има ли брат прече право на откуп од свога брата оног дела очевог имања који би му у случају очеве смрти без тестамента у наслеђе припао? 1909, књ. VII, бр. 2, стр. 181—182, (СХ).

ТАДИЋ, МИХАЈЛО: О одговорима купаца за накнаду штете код јавних продаја. 1906, књ. I, бр. 2, стр. 138—149, (Ч); Учешће председника у поротном суђењу. 1911, књ. XII, бр. 5, стр. 392—400, (СХ); Ко је дужан да плати кривичне трошкове у случајевима из § 330 у в. § 328 Кривичног судског поступка. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 4, стр. 309—315, (СХ).

ТАЈТАЦАК, ЖИВКО: Цени ли суд по званичној дужности благо-

временост меничног протеста. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 3, стр. 243—247, (СХ); Да ли се може одобрити забрана на имовину лица код кога се налази узабрањено примање дужника, због тога што исто није известило суд, у смислу § 385. Гр. суд. пост., да се у забрањено примање више не налази код њега. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 2, стр. 165—166, (СХ); Потврда благајника и ликвидатора о пријему новца на благајни банке пуноважна је и обавезује банку на повраћај примљеног новца, иако они нису нарочитим пуномоћјем овлашћени за пријем новца. бр. 5, стр. 448—450, (СХ); Државне благајне неће да изврше исплату узабрањених сума без специјалног судског налога за исплату и ако за то немају ослонца у закону. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 1, стр. 74—75, (СХ); На исплату депозита положеног суду по извршној судској пресуди. бр. 5, стр. 448—450, (СХ); Један случај погрешног тумачења § 492 Гр. п. п. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 4, стр. 379—381, (СХ); Обуставка поступка услед недостатка пасивне легитимације. бр. 6, стр. 569—570, (СХ); Упис идеалног дела власништва. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 4, стр. 434—436, (СХ); Примена § 320 од. I Гр. п. п. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 4, стр. 356—358, (СХ).

ТАНАСИЈЕВИЋ, ДИМИТРИЈЕ: О поновном покретању службеног Зборника закона. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 4, стр. 309—313, (Ч).

ТАРАНОВСКИ, ТЕОДОР: Задатак и метода историје права. 1921, к. II, књ. III, бр. 1, стр. 1—16, (Ч); Конференција историка источно-европских и словенских држава у Варшави. 1927, к. II, књ. XV, бр. 3, стр. 210—225, (Ч); Питање о народним мањинама у Пољској. бр. 5, стр. 356—362, (Ч); Рад К. Кадлеца на историји словенских права. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 1, стр. 1—14, (Ч); Стручни правни моменти у историји права. 1930, к. II, књ. XX, бр. 4, стр. 249—263, (Ч); Фистел де Куланж у историографији српског права. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 4, стр. 241—244, (Ч); Лав Петражицки. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 6, стр. 429—434; (In memoriam). Социално право у општем теориском систему права. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 4, стр. 261—266, (Ч); Валтазар Богишић. (1834—1908). 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 6, стр. 449—455, (Ч).

ТАСИЋ, ЂОРЂЕ: *Ignorantia legis nocet*. 1920, к. II, књ. I, бр. 2, стр. 121—130, (Ч); О природи интерпретативних закона. бр. 5, стр. 363—366, (Ч); Сувереност Уставотворне скупштине и заклетва њених чланова. 1921, к. II, књ. II, бр. 3, стр. 197—207; бр. 4, стр. 261—270, (Ч); Одговорност државе по принципу једнакости терета. 1921, к. II, књ. III, бр. 1, стр. 32—42; бр. 2, стр. 114—120; бр. 3, стр. 205—218; бр. 4, стр. 294—304; бр. 5, стр. 360—365; бр. 6, стр. 460—464; 1922, к. IV, бр. 1, стр. 10—20; бр. 2, стр. 89—99; бр. 3, стр. 178—182; бр. 4, стр. 274—281; бр. 5—6, стр. 407—414; 1922, књ. V, бр. 1, стр. 35—48; бр. 2, стр. 111—129; бр. 3, стр. 181—188; бр. 5, стр. 334—342; 1923, књ. VI, бр. 1, стр. 16—32; бр. 2, стр. 99—110; бр. 3, стр. 177—192; бр. 4, стр. 280—298, ; бр. 5—6, стр. 355—398, (Ч); О уредбодавној моћи извршне власти по Видовданском уставу. 1922, к. II, књ. V, бр. 4, стр. 256—263, (Ч); О ревизији Устава по нашем Уставу. 1923, к. II, књ. VII, бр. 3, стр. 195—200, (Ч); О критичким примедбама проф. Питамица на Келсенове појмове друштва, државе и бога. бр. 5, стр. 330—345, (Ч); О уредбама, нарочито с обзиром на питање о преношењу (делегацији) власти. 1924, к. II, књ. IX, бр. 3, стр. 184—197, (Ч); Када се има узети да судови цене одн. не цене уставност закона. бр. 6, стр. 401—423, (Ч); О извршењу пресуда судских. бр. 5, стр. 390—392, (СХ); Одговорност за ризик. 1925, к. II, књ. X, бр. 3, стр. 161—168; бр. 4, стр. 259—272; бр. 5—6, стр. 370—386, (Ч); Да ли суд има право да испитује уставност постанка (формалне моменте) закона. 1925, к. II, књ. XI, бр. 4, стр. 253—266, (Ч); О француској (правној) концепцији државе. 1926, к. II, књ. XII, бр. 5—6, стр. 371—382, (Ч); Карактер правила парламентарног режима. 1926, к. II, књ. XIII, бр. 1, стр. 1—7, (Ч); Је ли општина државна функција и има ли она права на вршење те функције или је то функција. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 2, стр. 91—110, (Ч); Самоуправа и аутономија. бр. 3—4, стр. 183—188, (Ч); Да ли парламент има да примени Устав или закон. бр. 5, стр. 374—376, (ПХ); О слободној оцени (дискреционој власти). 1927, к. II, књ. XV, бр. 3, стр. 177—193; бр. 4, стр. 274—293; бр. 5, стр. 362—382, (Ч); Дискрециона власт

у немачком и аустриском праву. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 3, стр. 190—201; бр. 4, стр. 289—296, (Ч); Дискрециона власт у немачко-аустриској литератури. 1928, књ. XVII, бр. 1—2, стр. 1—16; бр. 3, стр. 178—198, (Ч); Борба за реформу администрације у Сједињеним Америчким Државама. бр. 4, стр. 320—323, (СЗ); О нашем парламентаризму. бр. 6, стр. 425—442, (Ч); Значај Леона Дигија. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 4, стр. 241—253, (Ч); Дискрециона власт по француском позитивном праву и теорији. бр. 6, стр. 430—454, (Ч); Одговорност државе за штете причињене странцима. 1930, к. II, књ. XX, бр. 3, стр. 180—197, (Ч); О начелу једнакости грађана пред законом. бр. 5, стр. 329—346; бр. 6, стр. 426—436, (Ч); О инструкцијама (правилницима). 1930, к. II, књ. XXI, бр. 1—2, стр. 10—34, (Ч); О регионализму и економском регионализму, специално у Француској. бр. 4, стр. 257—270, (Ч); О појму административног права и његовом изучавању на правним факултетима. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 1, стр. 8—15, (Ч); Појам права. бр. 5, стр. 349—359, (Ч); Пацифизам у правној филозофији. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 4, стр. 241—249, (Ч); Је ли пацифизам противречан. бр. 5, стр. 325—329, (Ч); Разлика субјективног јавног права и интереса. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 4, стр. 266— 275, (Ч); Прилог теорији о санкцијама правних правила и начелу законитости. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 3, стр. 161—165, (Ч); Закон нема повратне силе, бр. 6, стр. 413—431, (Ч); О праву надзора министра народне привреде (одн. пољопривреде) над Главним савезом српских земљорадничких задруга. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 6, стр. 503—507, (АХ); О правном значењу појма катедре (по општој одредби Универзитета од 11 дец. 1931.). 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 14—17, (Ч); Француска правна мисао од 1804 до 1880. бр. 5, стр. 353—364, (Ч); Француска правна мисао од 1880 до данас. бр. 6, стр. 456—472, (Ч); Има ли празнина у праву и законима. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 3, стр. 185—190, (Ч); Конструктивна јуриспруденција у области тумачења. бр. 6, стр. 461—473, (Ч); Интересна јуриспруденција. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 3, стр. 181—201, (Ч); Теорија установе у Француској. бр. 6, стр. 473—490, (Ч); Методи или школе тумачења. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 4, стр. 277—287, (Ч); О тумачењу кривичноправних и финансиских закона. 1935, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 1—12, (Ч); Платон г. Слободана Јовановића. бр. 5, стр. 433—444, (Ч); Макиавели г. Слободана Јовановића у светлости његове теорије о држави. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 1, стр. 1—25, (Ч); О Енциклопедији права Тарановског. 1936, књ. XXXIII, бр. 1, стр. 1—5, (Ч); Зашто право обавезује. бр. 4, стр. 297—305, (Ч); Да ли обичај може укинути закон? 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 3, стр. 215—223, (Ч); Г. Живојин Перић као правни филозоф. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 16—23, (Ч); Значај језика при тумачењу. бр. 3, стр. 273—278, (Ч); Је ли могућа политичка географија? бр. 6, стр. 578—581, (Ч); Модерни релативизам и проблем природног права. 1938, књ. XXXVII, бр. 6, стр. 481—485, (Ч); Социолошка теорија Фоконеа о кривичној одговорности. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 3, стр. 209—215, (Ч); Божидар Марковић као наставник. бр. 5—6, стр. 389—391, (Ч); Прилог питању о техници поделе надлежности у савезним државама. 1939, књ. XXXIX, бр. 5, стр. 385—395, (Ч); Слободна сарадња правника. 1940, к. II, књ. XL, бр. 2, стр. 89—91, (Ч); Теорија и пракса. бр. 4, стр. 273—276, (Ч); Питање адвокатских приправника. бр. 5—6, стр. 465—466, (СП); Случај аналогије у нашем Крив. законику. бр. 5—6, стр. 490—491, (СХ); Прописи предоснове Грађанског законика. 1940, XLI, бр. 1—2, стр. 85—88, (ПП); Две методе два различита резултата. бр. 1—2, стр. 89—91, (ПХ); Правна природа принадлежности породица умрлих војвода по Закону о народном признању. бр. 3, стр. 229—231, (АХ); Појам добровољца. бр. 4, стр. 307—309, (АХ); Случај празнине. бр. 5, стр. 398—400, (АХ); Дискусија о индикативним и нормативним наукама. бр. 6, стр. 425—427, (Ч).

ТАУБЕР, ЛЕОНИД: Надлежност трговачког суда по новом грађанском судском поступку. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 68—78, (Ч); Заштита мањина акционара по нацрту југословенског Трговачког законика. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 76—87, (Ч); Уредба о максимирању камата и неоправдано обогаћење. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 4, стр. 358—360, (СХ); Да ли има службеник коме су поверени послови

више врсте право на награду за прековремени рад. 1940, к. II, књ. XL, бр. 5—6, стр. 496—499, (СХ).

ТЕРЗИЈЕВ, К. Х.: Шефилук (прече право куповине). 1930, к. II, књ. XXI, бр. 1—2, стр. 89—100, (Ч); Продаја из §а 669 Српског грађанског законика. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 1, стр. 34—39, (Ч); О залози. 1932, к. II, књ. XXV, бр. 1—2, стр. 50—59, (Ч).

ТИМИЋ, ДРАГ. М.: Може ли судија бити и судија и благајник? 1908, књ. V, бр. 3, стр. 303—306, (Ч).

ТИМОШКИН, ВЛАДИМИР: Мере безбедности из § 51 КЗ. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 6, стр. 500—509, (АХ); Примена прописа § 64 КЗ и од. 2 § 286 КП. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 5, стр. 450—452, (СХ); Примена прописа § 2 Крив. зак. 1935, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 143—146, (СХ); Пропис § 126 КЗ обухвата и тешке повреде тела. бр. 5, стр. 517—518, (СХ); Ублажавање казне по § 71/5 КЗ. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 1, стр. 82—84, (СХ); За постојање кривичног дела из § 184/1 КЗ није потребно да смрт оштећенога наступи одмах на месту туче. бр. 3, стр. 286—288, (СХ); Срески суд може изрећи условну осуду и онда када је претрес обављен у отсутности окривљеника. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 140—142, (СХ); При изрицању мере безбедности из § 51 КЗ суд не треба да одређује и време њеног трајања. бр. 4, стр. 367—368, (СХ); Рок од три дана за подизање оптужнице због дела из Закона о штампи преклузиван је за државног тужиоца. бр. 6, стр. 574—576, (СХ); Условна осуда због дела корупције. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 1, стр. 83—84, (СХ); Надлежност суда и управних власти за кажњавање шумских криваца. бр. 2, стр. 183—184, (СХ); По смрти молиоца рехабилитације, поступак за рехабилитацију могу продужити његов брачни друг, његова деца и родитељи. бр. 3, стр. 282, (СХ); Паралелне казне. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 4, стр. 291—303, (Ч).

ТИНТИЋ, НИКОЛА: Принцип слободне штампе у новијим европским уставима. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 5, стр. 461—467, (Ч); Судска власт према Уставу и законима. 1938, к. II, XXXVII, бр. 4, стр. 314—329, (Ч).

ТОДОРОВИЋ, БРАНИСЛАВ: Изналажење ефективне интересне стопе код зајмова. 1906, књ. I, бр. 3, стр. 281—284, (Ч); Из политичке рачунице: Конвертовање. 1906, књ. II, бр. 4, стр. 319—324, (Ч); Из банкарске рачунице: О чистоти злата и сребра. 1907, књ. IV, бр. 6, стр. 577—580, (Ч); Закон о контроли чистоте израђевина од злата, сребра и платине од 16. маја 1928. године. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 4, стр. 282—288, (ПП); Нови узанси при трговању хартијама од вредности на београдској Берзи од 1 децембра 1930. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 2, стр. 145—149, (ПП); Провизија у контокоренту. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 2, стр. 139—151, (ПП); Интеркаларни интерес. 1932, књ. XXV, бр. 5, стр. 379—385, (ПП).

ТОДОРОВИЋ, БОРЂЕ: О младим преступницима (Juvenile Offenders) у енглеском законодавству. 1913, књ. XV, бр. 4, стр. 311—316; бр. 5—6, стр. 422—436; књ. XVI, бр. 1, стр. 40—51, (Ч).

ТОДОРОВИЋ, М. А.: Клаузула највећег повлашћења и извозна премија. 1909, књ. VIII, бр. 4, стр. 278—287, (Ч); Уговор Рампони—Волпати. 1910, књ. IX, бр. 1, стр. 56—66; бр. 2, стр. 96—103, (Ч); Пензија удовице и деце умрлог чиновника. 1913, књ. XVI, бр. 2, стр. 104—119, (Ч).

ТОДОРОВИЋ, МИЛАН: § 59 Закона о чиновницима. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 1—2, стр. 120—123, (АХ); Разлози који су изазвали контролисање (ограничење) наше девизне трговине. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 3, стр. 123—227, (Ч); Контрола набавке и употребе платежних средстава за увозну трговину. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 211—216, (Ч); Кланичне санитетске таксе. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 2, стр. 138—143, (ПП); Мишљења о државним дуговима код меркантилиста или камералиста. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 4, стр. 295—301, (Ч); Физиократска теорија о државним дуговима. бр. 5—6, стр. 603—607, (Ч); Уговорна одредба о роковима отказа за подизање улога. 1940, к. II, књ. XL, бр. 5—6, стр. 477—480, (ЕФХ); О правилној употреби државних дугова. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 6, стр. 428—436, (Ч).

ТОДОРОВИЋ, ЧЕДОМИР Б.: Решење судије за неспорна дела нема

снагу извршне судске пресуде. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 5, стр. 466—467, (СХ).

ТОМАЦ, ДРАГУТИН: Јурисдикција духовних судова у брачним споровима. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 3, стр. 227—231, (Ч); Да ли су грађански судови, при решавању брачних спорова везани ранијом пресудом католичког црквеног суда? 1940, к. II, књ. XL, бр. 3, стр. 237—242, (СХ).

ТОМАНИЋ, МИТАР: Грађанима исламске вероисповести не продужује се рок за подношење правних лекова услед Божићних празника. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 5, стр. 539, (СХ); Сметање у поседу. бр. 6, стр. 623—625, (СХ).

ТОМАНОВИЋ, Л.: Наслеђно право по Даниловом законику. 1906, књ. II, бр. 1, стр. 1—8, (Ч).

ТОМАШИЋ, ДИНКО: Социални положај жена у Србији и његов утицај на намерни побачај. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 1—2, стр. 46—58, (Ч); Америчко тржиште рада и идеја о супериорности нордиске расе. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 3, стр. 236—245, (Ч).

ТОПАЛОВИЋ, ЖИВКО: Конгрес немачког међународног друштва за кривично право. 1911, књ. XI, бр. 3, стр. 190—202, (Ч); Криминални музеј. бр. 4, стр. 292—298, (Ч); Методолошки основи класицизма и модернизма у кривичном праву. 1912, књ. XIII, бр. 5—6, стр. 413—430, (Ч); О велеиздаји. 1920, к. II, књ. II, бр. 1, стр. 161—170, (Ч).

ТОШИЋ, МИЛ. В.: Две различите одлуке Касационог суда по два у свему једнака случаја. 1909, књ. VII, бр. 3, стр. 262—264, (СХ); Неудате кћери, после навршене 21. год. старости немају право издржавања из очевог имања. 1909, књ. VIII, бр. 5, стр. 402—406, (СХ).

ТРИВУНАЦ, ДОБРИВОЈЕ: Може ли Апелациони суд, поступајући по примедбама Касационог суда, по кривици Н. Н... 1931, к. II, књ. XXII, бр. 5, стр. 412—413, (СХ); Раскидни услов код уговора о куповини и продаји има особено утврђивати онај који истиче да је уговорен. бр. 6, стр. 493—495, (СХ); Да ли инкриминисана писма... 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 1—2, стр. 125—127, (СХ); Једна погрешна примена чл. 2 т. 7 несп. правила. бр. 3, стр. 218—220, (СХ); За важност усменог тестамента из § 447 Грађ. зак. потребно је да се утврди да је постојала конкретна могућност да завешталац прави тестамент у редовној форми. 1932, к. II, књ. XXIV, бр. 1, стр. 54—56, (СХ); Држава има прече право да дужну порезу Н. Н.-а од других пореских објеката наплати из продате куће дужника иако је ова ослобођена плаћања пореза. бр. 6, стр. 476—478, (СХ); Свакодневна ларма (свирањем на грамофону, радио апарату, лумповањем) од стране суседних закупаца у истој згради, као основ за раскид уговора о закупу. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 2, стр. 150—152, (СХ); Један случај уговорног наслеђа. бр. 4, стр. 333—337, (СХ); Да ли потраживање појединих рата по основу издржавања законите деце од оца и за све раније време до испред три године од дана подигнуте тужбе застарева с обзиром на § 928 Грађ. зак. бр. 6, стр. 510—517, (СХ).

ТРИПКОВИЋ, СР. Б.: Да ли се може узети да је основ подозрења из § 123. тач. 1. крив. пс. довољно доказан сведоџбом једног сведока. 1909, књ. VIII, бр. 5, стр. 399—402, (СХ); Може ли се пострекивање доказати основима подозрења. 1910, књ. IX, бр. 2, стр. 150—151, (СХ); Код уговора који су везани за лични однос уговарача, права и обавезе које уз њих проистичу не прелазе на наследнике уговарача. бр. 4, стр. 310—313, (СХ); Малолетници који учине злочин који није бешчашће, пре навршетка шеснаесте године старости, да ли треба за време истраге да се бране из притвора или из слободе. 1911, књ. XII, бр. 1, стр. 72—73, (СХ); Испит сведока је допуштено доказно средство у свим кривичним делима. бр. 3, стр. 232—235, (СХ); Објашњење § 471 грађ, суд. пост. у случају наплате кривичних трошкова из земљорадничког имања. 1913, књ. XV, бр. 1, стр. 72—73, (СХ); Законски наследници, који су се одрекли права наслеђа, ипак су носиоци права и обавеза покојникових све до дана одрицања наслеђа. бр. 2, стр. 146—150, (СХ); Пресуда изабраних судова пуноважно обавезује деобничаре, а према трећим лицима немају никакве важности. 1913, књ. XVI, бр. 1, стр. 61—64, (СХ); Да ли судије

и кад одговарају за неразумевање закона. 1921, к. II, књ. II, бр. 4, стр. 300—302, (СХ).

ТРОИЦКИ, СЕРГИЈЕ: Могу ли се смањити брачне сметње због крвног сродства? 1924, к. II, књ. VIII, бр. 2, стр. 123—133, (ПП); О казни за браколомство. бр. 4, стр. 287—297, (ПП); Пројект Казненог закона о духовном сродству. 1925, к. II, књ. X, бр. 2, стр. 128—133, (ПП); Побачај плода утробе у православном црквеном и византиском праву. бр. 5—6, стр. 348—369, (Ч); Пројекат Казненог законика о кривичним делима верских представника. 1925, књ. XI, бр. 3, стр. 219—226, (ПП); Међународна заштита религиских права. 1926, к. II, књ. XII, бр. 2, стр. 101—111; бр. 3, стр. 188—209, (Ч); Поводом пројекта Закона о Српској православној цркви. 1926, књ. XIII, бр. 5—6, стр. 433—446, (ПП); Конкордат са Литванијом. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 6, стр. 483—487, (МПХ); Трулски сабор о крвном сродству. 1928, књ. XVII, бр. 4, стр. 251—270, (Ч); Брачне парнице руских избеглица. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 4, стр. 253—265, (Ч); Сушшина и фактори автокефалије. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 3, стр. 186—200, (Ч); Државна власт и црквена автокефалија. 1933, књ. XXVII, бр. 6, стр. 472—486, (Ч); Да ли поједине цркве имају право законодавства у брачним пословима. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 4, стр. 326—333, (ПП); Цариградска црква као фактор аутокефалије. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 1, стр. 20—38, (Ч); Да ли важи у Југославији Конкордат са Србијом од 1914 год? 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 160—164, (Ч); Управа удовом епархијом. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 32—37, (Ч); Позакоњење деце, чије је привидни отац проглашен за умрлог. бр. 6, стр. 539—540, (СХ); Да ли је епархиски црквени суд надлежан за решавање сумње о патернитету. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 2, стр. 162—164, (СХ); Надлежност православних црквених судова у погледу додељивања деце. бр. 5—6, стр. 554—557, (Ч); Правни положај руске цркве у Југославији. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 1—2, стр. 25—47, (Ч); Изједначење државног верског законодавства. 1940, к. II, књ. XL, бр. 5—6, стр. 372—388, (Ч).

ТРПЕЗИЋ, НИКОЛА: Забелешке о погрешним применама закона. 1907, књ. III, бр. 2, стр. 167—174; бр. 3, стр. 248—256; бр. 4, стр. 341—349; бр. 5—6, стр. 493—503, (СП); Састав судијских колегија ван судија. 1920, к. II, књ. I, бр. 5, стр. 366—371; бр. 6, стр. 451—456, (СП).

ТУЦАКОВИЋ, МИОДРАГ Д.: Школе о интерпретацији права. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 6, стр. 543—559, (Ч); Бергсонов интуиционизам у философији права. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 3, стр. 225—239, (Ч).

ЋИРКОВИЋ, СТЕВАН К.: Положај човека у међународном праву. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 5, стр. 358—371; бр. 6, стр. 468—478, (Ч); Организовани или оружани мир. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 2, стр. 93—109, (Ч); Међународно-правне последице иступања Немачке из Друштва народа. 1933, књ. XXVII, бр. 5, стр. 412—419, (МПХ); Организациона и правна питања на XIV Скупштини Друштва народа. бр. 6, стр. 495—501, (МПХ); Један правни поглед на кризу Друштва народа. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 2, стр. 121—134, (Ч); XVIII сесија Међународне конференције рада. 1934, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 143—147, (МПХ); Надлежност и поступак Савета Друштва народа по чл. 11 Пакта. бр. 6, стр. 509—514, (МПХ); Сарска област. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 2, стр. 146—154, (МПХ); Турска и начело слободе пролаза и пловидбе кроз Дарданелски мореуз. 1935, к. II, књ. XXXI, бр. 1—2, стр. 129—135, (МПХ).

УЗЕЛАЦ, ДУШАН: Закон понуде и тражње и законске принудне мере. 1925, к. II, књ. XI, бр. 3, стр. 231—236, (ЕФХ); Правна сигурност садашњих пласмана. 1926, к. II, књ. XII, бр. 5—6, стр. 446—456, (ЕФХ); Проценат слободног располагања по клирингу. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 88—99, (ЕФХ); Однос државне власти и емисионе банке. 1934, к. II, књ. XXIX, бр. 1—2, стр. 47—54, (Ч).

УРОШЕВИЋ, ЛАЗАР: Доказивање сведоцима изузетно од забране изречене у §§ 242—244 гр. пост. 1921, к. II, књ. III, бр. 1, стр. 50—55, (СХ); Уништај поравнања. бр. 3, стр. 247—250, (СХ).

ФАРКАШ, ЉУДЕВИТ: Вакуф некретности у Босни и Херцеговини. 1925, к. II, књ. X, бр. 5—6, стр. 321—333, (Ч); Земљишно законодавство

у Босни и Херцеговини. 1925, књ. XI, бр. 3, стр. 169—182; бр. 4, стр. 266—283; бр. 5—6, стр. 388—399, (Ч); О вакуфима и о уређењу управе вакуфских добара у Босни и Херцеговини. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 4, стр. 271—283; бр. 5, стр. 352—369, (Ч).

ФИЛИПОВИЋ, АНДРА С.: Радно време у првостепеним судовима. 1906, књ. I, бр. 4, стр. 380—388, (СХ); Право трговања у обновљеној Србији до 1835 године. 1908, књ. V, бр. 1, стр. 66—73; бр. 2, стр. 182—191; бр. 3, стр. 244—253; бр. 4, стр. 392—399; бр. 5—6, стр. 513—526, (Ч).

ФОТИЋ, КОНСТАНТИН: О једној особеној категорији уговора. 1912, књ. XIII, бр. 2, стр. 130—139, (Ч).

ФРАНК, СТАНКО: Развијање науке о нормативним обиљежјима бића кривичног дјела. 1934, к. II, књ. XXVIII, бр. 4, стр. 283—294; бр. 5, стр. 385—398, (Ч); Изграђивање науке о нормативним обиљежјима бића кривичног дјела. 1934, књ. XXIX, бр. 3, стр. 201—216, (Ч); Правна наука и нормативна обиљежја бића кривичног дјела. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 2, стр. 106—121, (Ч); Нормативна обиљежја бића кривичног дјела у односу према правној политици и правној теорији, бр. 6, стр. 469—478, (Ч); Опће значење „посебног дијела" казнених закона. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 203—205, (Ч); Стандарди и директиве у казненом праву. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 423—432, (Ч).

ФРАНТЛОВИЋ, БОРИВОЈЕ Ј.: Правна средства против одлика о утврђивању пореских основица и разрезу пореза. 1931, к. II, књ. XXIII, бр. 1—2, стр. 109—113, (АХ); Административни спор и Закон о таксама. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 2, стр. 147—149, (АХ); Државни заступник и његов предлог за оцену прихода у поступку за разрез течевине. бр. 5, стр. 417—420, (АХ); Административни спор и полицијско-казнене одлуке. 1933, књ. XXVII, бр. 1—2, стр. 59—65, (Ч).

ФУРЛАН, БОРИС: Филозофија права и опште науке о праву. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 3, стр. 185—203, (Ч).

ХАЦИ-ПЕШИЋ, БОЖИДАР: Има ли места доношењу пресуде због пропуштања иако је одговор на тужбу неблаговремен, ако је предлог за доношење такве пресуде стављен у време, кад је одговор на тужбу већ био предан суду. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 6, стр. 543—545, (СХ); Како треба разумети § 6 Грађ. парн. пост. 1935, књ. XXXI, бр. 5, стр. 520—521, (СХ); Сметање поседа и самовлашће. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 3, стр. 286, (СХ).

ХАЦИ-ПОПОВИЋ, АЛЕКСАНДАР: Један случај индигнитета непредвиђен у Грађанском законику. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 1, стр. 60—63, (Ч).

ХОРВАТСКИ, МИЛАН: Буџетско наредбодавно право по новом Закону о државном рачуноводству. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 2, стр. 122—129, (Ч).

ХРИСТИЋ, МИЛАН: Један случај примене Закона о потпомагању индустријских предузећа од 31. децембра 1873. 1906, књ. I, бр. 1, стр. 92—96, (ПП); Одељак други члана 175 Устава од 6. јуна 1903 и Закон о потпомагању домаће радиности (индустрије) од 16 јуна 1898. бр. 6, стр. 564—569, (АХ); Има ли места законодавном тумачењу § 122 уредбе о еснафима? 1906, књ. II, бр. 1, стр. 68, (ПП); Летимичан преглед нашег законодавства о класној лутрији за привредне циљеве. бр. 4, стр. 342—347; бр. 5—6, стр. 514—523, (АХ); О правом домашају чл. 58 Закона о акционарским друштвима. 1908, књ. IV, бр. 4, стр. 413—414, (Ч); Неколико речи о турском Грађанском законику. „Мецеле"-у. 1911, књ. XI, бр. 4, стр. 282—291, (Ч).

ХРИСТОДУЛОВ, НИКОЛА Ст.: Како се дошло до Статута о Лиги народа, који је придодат Версаљском уговору о миру. 1920, к. II, књ. I, бр. 4, стр. 291—294, (МПХ).

ЦВЕТКОВИЋ, ГРАДИМИР: Уредба о контроли спољне трговине. 1940, к. II, књ. XLI, бр. 5, стр. 394—398, (ЕФХ).

ЦВЕТКОВИЋ, ЖИВОЈИН: Солидаризам као етички принцип. 1938, к. II, књ. XXXVII, бр. 1—2, стр. 90—97, (Ч).

ЦЕМОВИЋ, МАРКО П.: Крвна српска заједница и неравноправност

одива по српском наследном праву. 1907, књ. III, бр. 1, стр. 7—20, (Ч).

ЦУЉА (ZUGLIA) СРЕЧКО: Кумулација тужби и надлежност суда по грађанском поступку за Војводину. 1922, к. II, књ. V, бр. 4, стр. 264—272; бр. 5, стр. 342—354, (Ч); Писмена исправа — предуслов за ваљаност правних послова и претходних споразума којима се отуђују некретнине у Војводини. 1923, к. II, књ. VI, бр. 1, стр. 32—48, (Ч); Правоснажност или консумација тужбе у случајевима §§ 98, 244а и 160 Српског грађанског судског поступка. 1923, к. II, књ. VII, бр. 1, стр. 23—35, (Ч).

Значај и оправдање лаичког елемента у грађанском суђењу. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 3, стр. 186—206, (Ч); Пар примједби ревизиском рекурсу по § 15 ВП-а. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 53—58, (Ч); Првенствени ред принудних заложних права и права на намирење по ИР-и. 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 542—549, (Ч).

ЧЕЛЕБОНОВИЋ, ЈАКОВ: Кад има места обустави. 1909, књ. VI, бр. 6, стр. 524—527, (СХ).

ЧЕЛИНЦЕВ, А.: Суштина ситног сељачког газдинства у економском погледу, 1922, к. II, књ. IV, бр. 1, стр. 1—10; бр. 2, стр. 81—88, (Ч).

ЧОБАНОВИЋ, МИЛАН: Закони део наслеђа и тестаторово право слободног располагања имовином. 1921, к. II, књ. II, бр. 2, стр. 130—135, (СХ).

ЧУБИНСКИ, АРСЕН: Теорија застарелости у грађанском праву. 1925, к. II, књ. XI, бр. 2, стр. 114—130, (Ч); Општи део грађанског права Совјетске Русије. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 1—2, стр. 87—98, (Ч); Стварно право Совјетске Русије. бр. 6, стр. 462—468, (Ч); Породично и наследно право Совјетске Русије. 1930, к. II, књ. XX, бр. 6, стр. 441—453, (Ч); Облигационо право Совјетске Русије. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 5, стр. 395—401; бр. 6, стр. 461—482, (Ч); Доцније одобрен поступак посредовања не спречава дејствовање раније одобрене забране. 1933, к. II, књ. XXVII, бр. 6, стр. 519—523, (СХ); Однос наследничко интабулисаног и оставиочевог привилегованог повериоца. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 3, стр. 265—270, (СХ).

ЧУБИНСКИ, МИХАИЛО П.: Пројекат Српског казненог законика. 1920, к. II, књ. I, бр. 3, стр. 170—187, (Ч); Реформа кривичног законодавства Краљевине СХС. 1922, к. II, књ. IV, бр. 2, стр. 137—151, (ПП); Право оштећеног и принцип накнаде штете. 1924, к. II, књ. IX, бр. 1, стр. 13—28, (Ч); Предавање кривичних наука и потреба нових институција. бр. 5, стр. 321—336, (Ч); Криминална политика као наука у прошлости и садашњости. 1926, к. II, књ. XII, бр. 4, стр. 253—269, (Ч); О уговорној казни. 1926, књ. XIII, бр. 3, стр. 202—206, (Ч); Казнено законодавство и економска сфера. 1927, к. II, књ. XV, бр. 4, стр. 257—272, (Ч); Енрико Фери. 1929, к. II, књ. XIX, бр. 1—2, стр. 1—9, (Ч); Хитне потребе нашег кривичног законодавства. 1930, к. II, књ. XXI, бр. 6, стр. 455—459, (ПП); Основни принципи код одмеравања казне. 1935, к. II, књ. XXX, бр. 1, стр. 1—9, (Ч); Појам криминалне политике и њене границе. 1935, књ. XXXI, бр. 3, стр. 222—235, (Ч); Волтер и кривично правосуђе. 1936, к. II, књ. XXXIII, бр. 4, стр. 305—312, (Ч); Завођење и његове последице. 1937, к. II, књ. XXXIV, бр. 5, стр. 320—325, (Ч); Неке особине криминалитета у Југославији. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 205—208, (Ч).

ЧУЛИНОВИЋ, ФЕРДО: О уписима у земљишне књиге. 1931, к. II, књ. XXII, бр. 5, стр. 360—372; бр. 6, стр. 447—461, (Ч); Право „окућја" (§ 471 гр. с. п.) и оснивање земљишних књига. 1931, књ. XXIII, бр. 4, стр. 265—283, (Ч); Наше земљишнокњижно право. 1933, к. II, књ. XXVI, бр. 1, стр. 27—37, (Ч); Право и народ, 1941, к. II, књ. XLII, бр. 2, стр. 108—117, (Ч).

ШАПЧАНИН, САВА М.: О правним радњама стечајног дужника извршеним за време стечаја. 1907, књ. IV, бр. 3, стр. 194—208; бр. 4, стр. 314—323; бр. 5, стр. 403—410, (Ч).

ШАУЛИЋ, НОВИЦА: О протоколисању фирме. 1913, књ. XVI, бр. 4, стр. 303—312; бр. 5, стр. 387—391, (СХ); Грађа за историју домаћег права. 1924, к. II, књ. IX, бр. 2, стр. 119—125; бр. 3, стр. 198—204; бр. 5,

стр. 378—383; 1925, књ. X, бр. 1, стр. 52—58, (Ч); Сентенције црногорског Сената. 1930, к. II, књ. XX, бр. 2, стр. 133—140, (Ч).

ШЕЋЕРОВ, СЛАВКО: Образложење аграрне реформе с погледом на велике поседе. 1921, к. II, књ. III, бр. 2, стр. 138—141; бр. 3, стр. 239—244; бр. 4, стр. 305—312, (ЕФХ); Економски моменти рата. 1922, к. II, књ. V, бр. 6, стр. 401—416, (Ч).

ШИЈАН, ДУШАН: Финансиска управа у Босни и Херцеговини. 1920, к. II, књ. I, бр. 2, стр. 135—142; бр. 3, стр. 220—226, (ЕФХ).

ШИЛОВИЋ, ЈОСИП: Десети конгрес Међународне криминалистичке удруге. 1906, књ. II, бр. 4, стр. 273—283; бр. 6, стр. 473—476, (Ч).

Заштита деце и младежи у нашој држави. 1924, к. II, књ. VIII, бр. 1, стр. 1—15, (Ч).

ШКЕРЉ, МИЛАН: Заштита научне својине. 1924, к. II, књ. IX, бр. 1, стр. 1—13; бр. 2, стр. 91—102, (Ч); Друштва с ограниченом одговорношћу. 1926, к. II, књ. XII, бр. 3, стр. 171—188; бр. 4, стр. 285—303, (Ч); Најновији нацрт Меничног и чековног закона. 1928, к. II, књ. XVI, бр. 6, стр. 429—447, (Ч); Резерве у женевским конвенцијама о меници и чеку. 1936, к. II, књ. XXXII, бр. 1, стр. 26—40; бр. 2, стр. 135—145, (Ч); Накнадне набавке по новом Трговачком закону. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 1—2, стр. 58—62, (Ч); Да ли је основан назив „друштво са ограниченом одговорношћу"? 1939, к. II, књ. XXXVIII, бр. 5—6, стр. 531—535, (Ч); Поништење одлука скупштине по Закону о привредним задругама. 1939, к. II, књ. XXXIX, бр. 1—2, стр. 8—25, (Ч).

Управљање пословима привредне задруге. 1940, XL, бр. 4, стр. 276—299, (Ч).

ШПЕХАР, МИЛАН: Уредба о конвалидацији бракова у Војводини. 1929, к. II, књ. XVIII, бр. 1, стр. 46—52, (ПП).

ШУМАН, ЈАНКО: Нелојална конкуренција и међународно уређивање овог питања. 1924, к. II, књ. IX, бр. 1, стр. 25—67, (МПХ); Резултати V међународне Хашке конференције о заштити индустријске својине. 1926, к. II, књ. XII, бр. 1, стр. 52—62; бр. 2, стр. 135—149, (МПХ); О повреди права индустријске својине. бр. 5—6, стр. 460—464, (СХ); Трајање ауторског права. 1926, књ. XIII, бр. 1, стр. 8—30, (Ч); О праву прештампавања чланака изашлих у новинама и ревијама. 1927, к. II, књ. XIV, бр. 3—4, стр. 238—262, (ПП); Међународна конференција за заштиту ауторског права, одржана у Риму од 7 маја до 2 јуна 1928. 1928, к. II, књ. XVII, бр. 3, стр. 213—217, (ПП); Интелектуална својина и међународно законодавство. 1930, к. II, књ. XX, бр. 3, стр. 197—209, (Ч); Приступ наше државе Бернској конвенцији за заштиту књижевних и уметничких дела. 1930, књ. XXI, бр. 6, стр. 471—476, (МПХ); Нови аустриски Закон о ауторском праву. 1937, к. II, књ. XXXV, бр. 1—2, стр. 124—132, (СПЖ).

ШУМЕНКОВИЋ, ИЛ. А.: О праву удовичког уживатка. 1907, књ. IV, бр. 2, стр. 141—149; бр. 3, стр. 230—235; бр. 4, стр. 344—352; бр. 5, стр. 462—467; бр. 6, стр. 581—588; 1908, књ. V, бр. 1, стр. 101—105; бр. 2, стр. 202—205, (Ч).

ШУТЕ, ЕБЕРХАРД: Застарелост тражбине архитеката за њихов хонорар, по упоредном праву европских народа. 1938, к. II, књ. XXXVI, бр. 4, стр. 417—420, (СПЖ).

Мирјана Костић

БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА ОБЈАВЉЕНИХ У „АНАЛИМА" У ПЕРИОДУ ОД 1983—1985, ПО АУТОРИМА*

Библиографијом су обухваћени радови објављени у следећим рубрикама: Чланци (Ч), Дискусија (Д), Прилози (П), Судска пракса (СП). Нису обухваћени Прикази књига, Прикази часописа, Белешке, као ни Дискусије, објављене под заједничким насловом (без посебног наслављавања сваког од њих).

АВРАМОВ, СМИЉА: Положај федеративних држава у међународној заједници, 1—4/83, стр. 3—22, (Ч).

АВРАМОВИЋ, СИМА: »Grundisse« и Марксов концепт античког типа производње и земљишне својине, 1—4/83, стр. 23—39, (4); Српски превод „Хексабиблоса" Петра Витковића, 5/84, стр. 677—691, (Ч).

AGELL, ANDERS: Ванбрачна заједница у Шведској, 3—4/84, стр. 447—459, (Ч)

АНТИЋ, ОЛИВЕР: Наслеђивање пољопривредног земљишта, 1—4/83, стр. 40—51, (Ч); Основи наследноправних односа, 1/85, стр. 89—97, (Ч).

АРАНЂЕЛОВИЋ Т., СТЕВАН: Утицај престанка радног односа на коришћење стана 1—4/83, стр. 52—58, (Ч).

АРЛОВИЋ, МАТО: Маргиналије о методолошко-теоријском изучавању друштвеног власништва на правним факултетима и његовом нормативноправном изразу, 3—4/84, стр. 524—533, (Ч).

АТАНАЦКОВИЋ, ДРАГОЉУБ: Реализација сврхе кривичних санкција кроз избор њихове врсте и мере, 1/85, стр. 71—88, (Ч).

АЧАНСКИ, ТОДОР: Претпостављена кривица, 1—4/83, стр. 59—73, (Ч).

БАСТА Р., ЛИДИЈА: Теорија система власти у енглеском институционализму осамнаестог столећа, 1—4/83, стр. 74—91, (Ч).

БЕГИЋ, ЉИЉАНА: Одговорност за штету насталу у околностима алтернативног проузроковања 1—4/83, стр. 92—108, (Ч).

БЕНВЕНУТИ, ФЕЛИЋАНО: Наука управног права у Италији, 1/85, стр. 10—20, (Ч).

BECHTEL, MARIE—FRANCOISE: Облици организовања управе 3—4/84, стр. 407—416, (Ч).

БЛАГОЈЕВИЋ Т., БОРИСЛАВ: Сукоб закона као општа појава, 1—4/83, стр. 109—124, (Ч); Несагласности уставних одредби о нормативној надлежности за регулисање облигационих односа, 1—2/84 стр. 13—20, (Ч); Нека питања у вези остваривања функције друштвене својине 3—4/84, стр. 560—564, (Ч).

БЛАГОЈЕВИЋ, СЛОБОДАН: Право с гледишта његовог стварања, 5—6/85 (Ч).

БРАЈИЋ, ВЛАЈКО: Неколико теза о проблемима запошљавања, 1—4/83, стр. 125—132, (Ч).

---

* Библиографија радова објављених у „Аналима" у периоду од 1953—1983, по ауторима, штампана је у „Аналима" бр. 1—4/83.

ВАЛКИ, ЛАСЛО: Вредносна садржина међународног права 1/85, стр. 1—9, (Ч).

ВАРОДИ, ТИБОР: Савремене тенденције развоја имунитета државе, 1—4/83, стр. 133—149, (Ч).

ВАСОВИЋ, ВУЧИНА: Држава и социјалистичка демократија, 1—2/84, стр. 21—30, (Ч).

ВЕДАМ—ЛУКИЋ, ДРАГИЦА: Правоснажност и двострука исплата дуга по члану 212. Закона о облигационим односима, 6/84, стр. 829—840, (Ч).

ВИДАКОВИЋ, ЗОРАН: Кључни проблеми политичке теорије социјалистичког самоуправљања, 1—2/84, стр. 31—38 (Ч); Елементи Марксове теорије релевантни за концепт друштвене својине, 3—4/84, стр. 503—509, (Д).

ВИСКОВИЋ, НИКОЛА: Продедурални аспекти права, 5—6/85, (Ч).

ВОДИНЕЛИЋ, ВЛАДИМИР: Докази и верзије у кривичном поступку, 1—4/83, стр. 150—162, (Ч).

ВРАЧАР, СТЕВАН: Људско достојанство и државноправни поредак 1—4/83, стр. 163—180, (Ч); О филозофији права, 6/83, стр. 1022—1053 (Ч); Полазишта синтетизма Томе Живановића, 5/84, стр. 617—654 (Ч); Ауторитет државно — правног поретка, 5—6/85, (Ч).

ВУЈАДИНОВИЋ—МИЛИНКОВИЋ, ДРАГИЦА: Категорија „моноретне целине" у дијалектичкој методи марксизма, 1—4/83, стр. 181—191, (Ч).

ВУКАДИНОВИЋ, ГОРДАНА: О теорији народне суверености, 5—6/85, (Ч).

ГАМС, АНДРИЈА: Размишљања о својини, 1—4/83, стр. 192—210, (Ч).

ГАБЕР, СТЕВАН: Теоријске особености основа правног система. 5—6/85, (Ч).

ГЕОРГИЈЕВСКИ, СТЕФАН: Заложно право у извршном поступку. 1—4/83, стр. 211—222, (Ч).

ГОЛДШТАЈН, АЛЕКСАНДАР: Признање и извршење арбитражних одлука у трговачким стварима. 1—4/83, стр. 223—237, (Ч).

ГОРИЧАР, ЈОЖЕ: Могућности вишег квалитета живота. 5—6/85, (Ч).

ГРЕБО, ЗДРАВКО: О нормативном методу — још једном. 5—6/85, (Ч).

ГРУПЧЕ, АРСЕН: Имовинско правни аспект друштвене својине. 3—4/84, стр. 556—559, (Д).

ГУЗИНА, РУЖИЦА: Одјеци традиција и иновација првог српског устанка у револуционарним покретима Србије XIX века. 1—4/83, стр. 238—257, (Ч).

ДЕНКОВИЋ, ДРАГАШ: Медијатор — Le Mediateur. 1—4/83, стр. 258—269, (Ч).

ДЕРТЕ, ЖАН: Правна природа закупчевог права и разликовање стварних права и права потраживања. 6/84, стр. 814—824, (Ч).

ДИМИТРИЈЕВИЋ, ВОЈИН: „Природне" и моралне основе међународног права. 1—4/83, стр. 270—285, (Ч).

ДРАШКИЋ, МАРИЈА: Улога кривице у настанку обавезе на супружничко издржавање. 1—4/83, стр. 297—296, (Ч).

ДРАШКИЋ, МЛАДЕН: Уговор о франшизингу, 1—4/83, стр. 277—311, (Ч).

ЂОРЂЕВИЋ, ЈОВАН: Слобода и једнакост, 1—4/83, стр. 312—317 (Ч); Елементи теорије самоуправљања у Југославији. 5—6/85 (Ч).

ЂИДАРА, МАРК: Организација министарстава у Француској, 6/84, стр. 775—791, (Ч).

ЂУКИЋ—ВЕЉОВИЋ, ЗЛАТИЈА: Ставови оснивача марксизма-лењинизма о федерацији као облику државног уређења 1—4/83, стр. 318—329, (Ч); Нови устав НР Кине — значајан корак у развоју социјалистичке уставности, 1—2/84, стр. 39—47, (Ч).

БУРИЧИЋ, МИЛУТИН: трагови полиандрије код Албанаца на Косову, 5/83, стр. 945—949, (П); Већа стараца код Албанаца на Косову 5/84, стр. 708—726, (П).

БУРОВИЋ, РАДОМИР: Заступање у међународним привредним пословима, 1—4/83, стр. 330—343, (Ч).

ЕРИХ, СТАНИСЛАВ: Нека теоретска размишљања о федерацијама и федерализму 1—2/84, стр. 48—57, (Ч).

ЕРШИ, БУЛА: О рецепцији права, 5/84, стр. 655—662, (Ч).

ЖНИДАРШИЋ, ВЈЕКОСЛАВ: Рађање науке уставног права, — 1—2/84, стр. 58—62, (Ч).

ИВАЊКО, ШИМЕ: Клаузуле о вођењу спора у осигурању од одговорности, 5/83, стр. 926—929, (Д).

ИВИЋ, АЛЕКСАНДАР: Методолошка питања изучавања друштвене својине у Југославији, 1—2/84, стр. 63—68, (Ч); Теоријско методолошки проблеми изучавања друштвене својине у Југославији, 3—4/84, стр. 493—502, (Д)

ИГЊАТОВИЋ М., БОРЂЕ: Класичан систем извршења казне лишења слободе, 1—4/83, стр. 344—356, (Ч).

ЈАНКОВЕЦ, ИВИЦА: Саосигурање као правни однос, 1—4/83, стр. 357—370, (Ч).

ЈАНКОВИЋ, ДРАГОСЛАВ: Предисторија стварања српске државе првог устанка, 1—4/83, стр. 311—385, (Ч); О чланству радикалне странке пре тимочке буне. 5—6/85 (Ч).

ЈЕВТИЋ, ДРАГОШ: Локална самоуправа у Србији крајем XIX и почетком XX века, — 1—4/83, стр. 386—403, (Ч).

ЈОВАНОВИЋ, ВЛАДИМИР: Обављање делатности које имају обележја јавних служби у југословенском праву, 1—4/84 стр. 404—413, (Ч); Друштвена својина и промет права, 3—4/84, стр. 565—568, (Д).

ЈОВАНОВИЋ, ПАВЛЕ: Четири напомене о појму интереса, 1—2/84, стр. 69—76, (Ч).

ЈОВИЧИЋ, МИОДРАГ: Уставна мапа света почетком осамдесетих година овог века, 1—4/83, стр. 414—428, (Ч); Утицај појединих уставних система на развој уставности у свету, 1—2/84 стр. 77—85, (Ч).

ЈОЈИЋ, БРАНИСЛАВА: Неколико напомена о значају појма човека за теорију права. 5—6/85.

КАНДИЋ, ЉУБИЦА: Положај извршне власти у Србији према уставним пројектима и уставима у XIX веку, 6/84, стр. 762—774, (Ч).

КВИНТ, ПИТЕРС: Подела власти у америчком уставном праву-перспективе и скорашње тенденције, 1—2/84, стр. 86—93, (Ч).

КИДО, ШИГЕРУ: Члан 9. јапанског устава, 1—2/84, стр. 94—100, (Ч).

КОШУТИЋ, БУДИМИР: Право на штрајк и lock-out у западно немачком праву, 1—4/83, стр. 429—439, (Ч).

КРЕЊА, МИЛЕНКО: О формалној противуставности међународних уговора, 1—4/83, стр. 440—454, (Ч). Право на штрајк и lock-out у Француском праву. 5—6/85 (Ч).

КРУЉ, БРЛЕТА: Привредни уговори у социјалистичким земљама, 1—4/83, стр. 455—471, (Ч).

КУЛИЋ, ДИМИТРИЈЕ: Револуција и федеративни поредак, 1—2/84. стр. 101—106, (Ч).

ЛАБУС, МИРОЉУБ: Природа нормалних цена, 1—4/83, стр. 472—486, (Ч); Инструменти остваривања друштвене својине, 3—4/84, стр. 553—555, (Д). Државна и колективна својина у нашој привреди. 5—6/85, (Ч).

ЛИЛИЋ, СТЕВАН: Органски појам управе, 1—4/83, стр. 487—495, (Ч). Координирање рада органа управе у Југославији, методи руковођења и самоуправљања, 3—4/84, стр. 417—429, (Ч).

ЛОСАДА, САЛВАДОР МАРИЈА: Страх и право у Латинској Америци, 1—2/84, стр. 107—113, (Ч).

ЛУКИЋ, РАДОМИР: Келзенов нормативизам, 1—4, стр. 498—504, (Ч); Прилог расправи о кризи нашег друштва, 1—2/84, стр. 114—119, (Ч); О организованости друштвене својине у смислу њеног назива, 3—4/84, стр. 569—570, (Д).

ЛУКИЋ, СЛАВКО: Идеје уставности у дјелима професора Јована Борђевића, 1—2/84, стр. 120—128, (Ч).

МАКСИМОВИЋ, ИВАН: Осврт на однос економије и права у вези са репродукцијом друштвене својине у постуставном законодавству 3—4/84, стр. 510—513, (Д); Својински и несвојински карактер друштвене својине. 5—6/85, (Ч).

МАН БОРГЕЗЕ, ЕЛИЗАБЕТ: Друштвени подухват човечанства, 1—2/84, стр. 129—133, (Ч).

МАРКОВИЋ, РАТКО: Политичко-територијална аутономија у Европи, 1/85, стр. 34—70, (Ч); Сретењски устав — поводом сто педесет година од његова доношења, 2/85, стр. 149—160 (Ч); Правнотеоријски појам политичко-територијалне аутономије. 5—6/85, (Ч).

МАТИЋ, МИЛАН: Нове концепције о људским слободама, правима и одговорностима, 1—2/84, стр. 134—144, (Ч).

МИЈАНОВИЋ, ГАШО: Релативизирање хијерархије правних аката у уставном систему СФРЈ, 1—2/84, стр. 145—152, (Ч).

МИЛОВАНОВИЋ, ЗОРАН: Психолошки аспекти препознавања лица у кривичном поступку, 1—4/83, стр. 505—515, (Ч).

МИЛОЈЕВИЋ, МОМИР: Називи међународних уговора 5/83, стр. 873—898, (Ч), Дискриминација и заштита мањина у међународном праву, 6/84, стр. 792—813, (Ч).

МИЛОШЕВИЋ, ЉУБИША: Утицај правила самоуправног права на правила облигационог права, 1—4/83, стр. 516—533, (Ч).

МИЛОШЕВИЋ, МИРОСЛАВ: Почеци аграрних борби у Риму, 1/85, стр. 98—109, (Ч).

МИТРОВИЋ, ДРАГАН: Настанак и развој самоуправног права, 1—4/83, стр. 534—548, (Ч).

МИХАЈЛОВСКИ, АЛЕКСАНДАР: Кривично дело и дисциплински деликт, 3—4/84, стр. 430—446, (Ч).

МРШЕВИЋ, ЗОРИЦА: Договорено признање у англосаксонском кривичном поступку, 5/84, стр. 692—707, (Ч).

НИКИЋ, БЕСНИК: „Трећа лица у обавезном осигурању аутоодговорности, 5/83, стр. 932—940, (Д).

НИКОЛИЋ Б., НИКОЛА: Штете од ризика загађења животне средине по Предлогу Општих услова за осигурање од одговорности, 5/83, стр. 930—931, (Д).

НИКОЛИЋ, ПАВЛЕ: Парламент и представљање федералних јединица, 1—2/84, стр. 153—163, (Ч); Уставни положај Савезног извршног већа, 3—4/84, стр. 392—406, (Ч).

НИЛГРЕД, ВОРНЕР: Један амерички поглед на америчко-југословенске односе, 1—2/84 стр. 164—169, (Ч).

ПАВИЧЕВИЋ, РАДОВАН: Самоуправљање и држава. 1—2/84, стр. 170—178 (Ч). О државном и самоуправном праву. 5—6/85, (Ч).

ПАК, МИЛАН: Неке нове тенденције у међународном приватном праву. 1—4/83, стр. 549—556, (Ч).

ПАШИЋ, НАЈДАН: Проблеми уставно — судске заштите устава. 1—2/84, стр. 179—186, (Ч).

ПЕРЕНИЋ, АНТОН: О пролазним основама аксиологијског метода у праву. 5—6/85, (Ч).

ПЕРИЋ, БЕРИСЛАВ: Нови путови у теорији и филозофији права. 5—6/85, (Ч).

ПОДГОРАЦ, ТОДОР: Дело Петражицког-инспирација за нова истраживања. 5—6/85, (Ч).

ПОЗНИЋ, БОРИВОЈЕ: О признању и извршењу страних судских и арбитражних одлика. 6/83, стр. 1054—1075, (Ч); Општи услови уговарања и надлежности арбитраже. 5/84, стр. 670—676, (Ч); Осуда на будуће камате. 6/84, стр. 841—843, (Д).

ПОПОВИЋ, ДЕЈАН: Пореска политика у функцији остваривања антиинфлационе политике. 1—4/83, стр. 556—577, (Ч).

ПОПОВИЋ, МИЛИЈАН: Идејни извори Лукићеве политичке и правне мисли. 5—6/85, (Ч).

ПРОДАНОВИЋ, ДИМИТРИЈЕ: Светозар Марковић о праву. 5—6/85, (Ч).

ПУПИЋ, БОРИВОЈЕ: Неколико опаски о односу државе и друштва. 5—6/85, (Ч).

РАДУЛОВИЋ, ЉИЉАНА: Допринос остварењу кривичног дела — основ за разграничење саучесништва (помагања) од делатиности које се предузимају после извршења кривичног дела. 5/83, стр. 957—960, (СП).

РАЈЕВИЋ, ВЕРОЉУБ: Заштита самоуправних права друштвене својине. 3—4/84, стр. 574—578, (Д).

РАТКОВИЋ, РАДОСЛАВ: Начелни програмски и уставни ставови о држави у систему социјалистичког самоуправљања. 1—2/84, стр. 187—193, (Ч).

РОМШТАЈН, ИВАН: О неким етичким (моралним) понашањима возача и пјешака у цестовном промету. 6/83, 1076—1089, (П).

САЛМА, ЈОЖЕФ: Апстрактна штета, 1—4/83, стр. 578—592, (Ч).

СИМИЋ, МИОДРАГ: Антисоцијалистичке и антисамоуправне снаге у СФРЈ и њихов покушај деловања у средствима јавног информисања, 1—4/83, стр. 593—607, (Ч).

СИМИЋ-ЈЕКИЋ, ЗАГОРКА: Појам и функција правних лекова и њихово место у систему кривичног процесног права, 1—4/83, стр. 608—618, (Ч); Критички осврт на трипартицију Томе Живановића, 6/84, стр. 743—761, (Ч).

СИМОВИЋ, ВОЈИСЛАВ: Савезна управа у уставном систему, — СФРЈ, 1/85, стр. 21—33, (Ч).

СЈАО, ВЕЈЈУН: Најновији развитак система народних конгреса у Народној Републици Кини, 1—2/84, стр. 194—199, (Ч).

СЛАВНИЋ, ЈОВАН: Нешто о субјектима и статусу субјеката привредног права, 3—4/84,стр.460—473, (Ч).

СПИРОВИЋ-ЈОВАНОВИЋ, ЛУЦИЈА: Самоуправни споразумни акти самоуправног права, 1—4/83, стр. 619—629, (Ч).

СТАКИЋ, МИЛАН: Осигурање одговорности међународног шпедитера која произилази из ФИАТА теретнице за комбиновани транспорт (ФБЛ), 5/83, стр. 941—944, (Д).

СТАНКОВИЋ, ОБРЕН: О појму и врстама заступништва, 1—4/83, стр. 630—651, (Ч); О подели права на апсолутна и релативна (облигациона). 5—6/85, (Ч).

СТАНКОВИЋ, ГОРДАНА: Супарничарство и Закон о облигационим односима, 6/84 стр. 850—858, (Д).

СТАНОВЧИЋ, ВОЈИСЛАВ: Права и слободе као елеменат уставности и социјализма, 1—2/84, стр. 200—213, (Ч).

СТАНОЈЕВИЋ, ОБРАД: О Гајевом делу »Rerum cottidianarum sive aureorum libri VII, 1—4/83, стр. 652—659, (Ч).

СТАРОВИЋ, БОРИВОЈ: Алтернативне и факултативне облигације и њихово остваривање у парничном и извршном поступку, 6/84, стр. 844—849, (Д).

СТОЈАНОВИЋ, РАДОСЛАВ: Мирно решавање међународних спорова и несврстаност, 1—4/83, стр. 652—659, (Ч).

СТОЈЧЕВИЋ, ДРАГОМИР: Санкција обичаја, 1—4/83, стр. 660—664, (Ч).

ТАБАРОШИ СВЕТИСЛАВ: О односу логичког и историјског садржаја у појму друштвених својина, 3—4/84, стр. 534—547, (Д).

ТЕОДОРИДЕС, АРИСТИД: Својина и њени деривати у старом Египту, 6/83, стр. 1003—1021, (Ч).

ТЕКАР, ЖАН: Односи између владе и администрације у Француској (историјски осврт), 5/84, стр. 663—669, (Ч).

ТОДОРОВИЋ, МИРЈАНА: Национализам-идеологија владајућих снага, 1—4/83 стр. 684—691, (Ч). Политика и интелигенција — стаљинизам и маоизам. 5—6/85, (Ч).

ТОМАЦ, ЗДРАВКО: Нове концепције и идеје о локалној самоуправи, 1—2/84, стр. 214—225, (Ч).

ТОМИЋ, ЗОРАН: Правна природа тзв одговорности државе за штету без грешке у југословенском праву, 1—2/83, стр. 692—707, (Ч). Учествовање странке у управном поступку и легитилација за вођење управног спора у југословенском праву, 1/85, стр. 110—118, (СП).

ТОМИЋ, СТОЈАН: Политичке институције и самоуправљање, 1—2/84, стр. 226—238, (Ч).

ТОРОМАН М., МАРИЈА: Накнада за претрпљене болове у југословенском праву, 1—4/83, стр. 708—721, (Ч).

ТРКУЉА, ЈОВИЦА: Дијалектика отуђења и разотуђења, 1—4/83, стр. 722—734, (Ч).

ЋЕМЕРЛИЋ, ХАМДИЈА: Проблем забране поновног избора, кумулације и инкомпатибилитета у нашем систему, 1—2/84, стр. 239—248, (Ч).

ФИНЖГАР, АЛОЈЗИЈ: Проблем друштвене својине као гране права и наставног предмета, 3—4/84, стр. 571—573 (Д).

ФИРА, АЛЕКСАНДАР: Уставно правни оквири остваривања улоге Социјалистичке Републике Србије и социјалистичких аутономних покрајина Војводине и Косова у односима у федерализму, 3—4/84, стр. 357—379, (Ч).

ФИСК, ВИНСТОН: Уставност и управна власт у САД: једна скица, 1—2/84, стр. 249—257, (Ч).

HAMON, FRANCIS: Влада и администрација у Француској и Југославији, 3—4/84, стр. 380—391, (Ч).

ХИБЕР, ДРАГАН: Утицај плодоуживања и службености становања на станарско право, 5/83, стр. 950—956, (СП).

ХОРВАТ, ВЛАДИМИР: Неки методолошко-теоријски аспекти изучавања друштвеног власништва на правним факултетима, 3—4/84, стр. 514—523, (Д).

ЧЕТЕРКИ, ЈОАН: Научни и демократски карактер законодавног поступка у Румунији, 1—2/84, стр. 265—272, (Ч).

ЧОК, ВИДА: Упоредно право у легислативној делатности Уједињених Нација, 1—4/83, стр. 744—755, (Ч). Мировна већа, 3—4/84, стр. 474—492, (Ч)

ЦАРИЋ, СЛАВКО: Правни аспекти код поседовања кредитних карата, 1—4/83, стр. 735—734, (Ч).

ЦАЦА, ЂОРЂИ: О слободама и правима човека и грађанина у Југославији, 1—2/84, стр. 258—264, (Ч).

COLLIARD, CAUDE-ALBERT: Јавна предузећа у Француској и национализација из 1982. године, 5/83, стр. 843—856, (Ч).

ЦИНИЋ, ФИРДУС: Маргиналије уз Лукићево схватање јавног мњења. 5—6/85, (Ч).

ШАХОВИЋ, МИЛАН: Савремене тенденције у развоју међународне заштите права човека, 1—2/84, стр. 273—277, (Ч).

ШКАРИЋ, СВЕТОМИР: Појам, порекло и развој уставног права, 1—2/84, стр. 278—285, (Ч).

ШОШКИЋ, ДРАГУТИН: Критички осврт на суштину самоуправно договорене цене образовања, 1—4/83, стр. 756—771, (Ч). Методолошко-теоријски концепт друштвене својине и његово остваривање у пракси, 3—4/84, стр. 548—552, (Д).

ШУЛЕЈИЋ, ПРЕДРАГ: Карактер средстава осигурања имовине и лица у самоуправном и облигационоправном односу, 1—4/83, стр. 772—787, (Ч); Јавни поредак и уговор о осигурању у југословенском праву, 5/83, стр. 857—872, (Ч).

САДРЖАЈ

ИЗВОРНИ ЧЛАНЦИ

др Сима Аврамовић, Разлике у садржини и правној природи римског тестамента и тзв. тестаментарне адопције старог грчког права — — — — — — — — — — — — — — — — 3

др Боривоје Т. Благојевић, Потреба бољег познавања права других држава — — — — — — — — — — — — — — 14

др Стеван Врачар, Несклад између правне теорије и правне праксе — — — — — — — — — — — — — — — — 21

др Емилија Вукадин, Еволуција схватања предмета економске политике у Југославији — — — — — — — — — — — — — 32

др Андрија Гамс, Нека схватања о својини као извору и виду отуђености — — — — — — — — — — — — — — — 41

др Ружица Гузина, Неколико напомена поводом 150. годишњице хрватског народног препорода — — — — — — — — — 49

мр Марија Драшкић, Организација грађанских судова у Енглеској 57

др Борђе Игњатовић, Циљеви криминалне политике — — — — 64

др Драгослав Јанковић, О настајању и нешто о унутрашњим односима Радикалне странке у њеним првим годинама, 1881—1883. 72

др Марина Јањић-Комар, Механизам правног уређења породичних односа — — — — — — — — — — — — — — — 80

др Драгош Јевтић, Локална управа и самоуправа у Београдском пашалуку пред први српски устанак — — — — — — — — 85

др Будимир Кошутић, Штрајк и lock-out у праву САД — — — — 92

др Миленко Креча, О основним обележјима новог права мора — — 101

др Борђе Лазин, Правна природа мере одузимања имовинске користи и њен практични значај — — — — — — — — — 108

др Радомир Лукић, Ограничења става о класној природи права 116

мр Зоран Миловановић, Старосна доб сведока као елеменат за оцену доказне вредности препознавања у кривичном поступку — — 124

др Момир Милојевић, Допринос филозофији мира — — — — — 131

мр Драган М. Митровић, Појам неједнакости у „Расправи о пореклу и основама неједнакости међу људима", Ж. Ж. Русоа — — — 140

др Драгољуб Поповић, Пуфендорфово схватање основа одговорности за штету — — — — — — — — — — — — — 146

мр Олга Поповић, Сличности државно-правног положаја покрајина по уставном нацрту Стојана Протића (1920. год.) и земаља по Вајмарском уставу (1919. год.) — — — — — — — — — — 152

др Миодраг Симић, Београдска штампа крајем XIX и почетком XX века — — — — — — — — — — — — — — — — 162

мр Јовица Тркуља, СКЈ и тенденција интелектуалног улењивања 170

др Боривоје Шундерић, Неколико општих напомена о остваривању права на рад — — — — — — — — — — — — — — 178

БЕЛЕШКЕ

мр Драган Митровић и *мр Радмила Васић*, Свечана академија посвећена представљању Борђа Тасића — — — — — — — — 185
др Борђе Игњатовић, Пети међународни симпозијум виктимологије 187

ФАКУЛТЕТСКА ХРОНИКА — — — — — — — — — — — 191

БИБЛИОГРАФИЈА

Библиографија радова објављених у „Архиву за правне и друштвене науке" у периоду од 1906—1941, по ауторима — — — — 202
Библиографија радова објављених у „Аналима" у периоду од 1983—1985, по ауторима — — — — — — — — — — — — — 272

CONTENTS

ORIGINAL ARTICLES

Dr. Sima Avramović, Substantive and Legal Nature Differences between the Roman Will and the so-called Testamentary Adoption in Ancient Greek Law — — — — — — — — — — — — — — — — 3

Dr. Borislav T. Blagojević, The Need for a Better Understanding of Law of Other Countries — — — — — — — — — — 14

Dr. Stevan Vračar, The Discord between Legal Theory and Legal Practice — — — — — — — — — — — — — — — — 21

Dr. Emilija Vukadin, The Evolution of Conception of the Subject-matter of Economic Policy in Yugoslavia — — — — — — — 32

Dr. Andrija Gams, Some Conceptions of Ownership as a Source and an Aspect of Alienation — — — — — — — — — — — 41

Dr. Ružica Guzina, Some Remarks on the 150th Anniversary of the Croatian National Revival — — — — — — — — — — — 49

Mr. Marija Draškić, The Organisation of Civil Courts in England 57

Dr. Đorđe Ignjatović, The Objectives of Criminal Policy — — — — 64

Dr. Dragoslav Janković, Some Remarks on the Beginnings and Character of the Radical Party in the 1881—1883 Period — — — — 72

Dr. Marina Janjić-Komar, The Mechanism of Legal Regulation of Family Relations — — — — — — — — — — — — — — 80

Dr. Dragoš Jevtić, Local Government and Self-government in the Belgrade Pashadom on the Eve of the First Serbian Uprising — — 85

Dr. Budimir Košutić, Strike and Lock-out in the American Law — — 92

Dr. Milenko Kreća, Basic Characteristics of the New Law of the Sea 101

Dr. Đorđe Lazin, The Legal Character of the Measure of Taking Away of Property Benefits and Its Practical Significance — — — — 108

Dr. Radomir Lukić, The Limitations to the Thesis of the Class Character of Law — — — — — — — — — — — — — — 116

Mr. Zoran Milovanović, The Age of Witness as an Element for Assessing the Value of Evidence in Relation to Identification in Course of Criminal Proceedings — — — — — — — — — — — 124

Dr. Momir Milojvić, A Contribution to the Philosophy of Peace — — 131

Mr. Dragan M. Mitrović, The Notion of Inequality in the Treatise on Origins and Grounds of Inequality between People by J. J. Rousseau 140

Dr. Dragoljub Popović, Pufendorf's attitude towards the problem of foundation of Tortious Liability — — — — — — — — — — — 146

Mr. Olga Popović, Similarities in State-Legal Position of Provinces According to Stojan Protić's Constitutional Draft (1920) and of Lands According to the Weimar Constitution (1919) — — — — — — 152

Dr. Miodrag Simić, Belgrade Press at the End of Nineteenth and at the Beginning of the Twentieth Century — — — — — — — 162

Mr. Jovica Trkulja, The League of Communists of Yugoslavia and the Tendency of Intellectual Laziness — — — — — — — — — — 170
Dr. Borivoje Šunderić, Some General Remarks on the Realisation of the Right to Work — — — — — — — — — — — — — — 178

ANNOTATIONS

Mr. Dragan Mitrović and *mr. Radmila Vasić,* Formal Session Dedicated to Introducing the book by Djordje Tasić — — — — — 185
Dr. Đorđe Ignjatović, International Symposium on Victimology — — 187

FACULTY CHRONICLE — — — — — — — — — — — — — — 191

BIBLIOGRAPHY

Bibliography of contributions published in the Archives for Law and Social Sciences until 1941, listed by authors — — — — — — 202
Bibliography of contributions published in the Annals of the Faculty of Law in Belgrade in the 1983—1985 period, listed by authors — — 272

CONTENU

ARTICLES ORIGINAUX

Dr Sima Avramović, Differences de contenu et de la nature juridique du testament romain et de ce que l'on appelle adoption testamentaire de l'ancien droit héllénique — — — — — — — — — 3

Dr Borislav T. Blagojević, Nécéssité de mieux connaître les droits des autres états — — — — — — — — — — — — — — 14

Dr Stevan Vračar, Le desaccord entre la théorie juridique et la pratique juridique — — — — — — — — — — — — — — 21

Dr Emilija Vukadin, Evolution de la compréhension de la matière de l'économie politique en Yugoslavie — — — — — — — — — 32

Dr Andrija Gams, Quelques conceptions sur la propriété en tant que source et forme d'aliénation — — — — — — — — — — 41

Dr Ružica Guzina, Quelques mentions à l'occasion du 150ème anniversaire de la rennaissance populaire croate — — — — — — — 49

Mr Marija Draškić, L'organisation des tribunaux civils en Angleterre 57

Dr Đorđe Ignjatović, Les objectifs de la politique pénale — — — — 64

Dr Dragoslav Janković, Sur la naissance et quelques mots sur le caractère du parti radical dans ses premières années, 1881—1883 — — 72

Dr Marina Janjić-Komar, Mécanisme de régulation juridique des rapports familiaux — — — — — — — — — — — — — — 80

Dr Dragoš Jevtić, L'administration locale et l'autogestion dans le pachalik de Belgrade à la veille de la première insurrection serbe 85

Dr Budimir Košutić, La grève et le lock out dans le droit des Etats Unis — — — — — — — — — — — — — — — — 92

Dr Milenko Kreća, Sur les caractèristiques fondamentales du nouveau droit maritime — — — — — — — — — — — — — — 101

Dr Đorđe Lazin, Nature juridique de la mesure de saisie du profit illicite et son importance pratique — — — — — — — — — 108

Dr Radomir Lukić, Les limites des théses sur la nature de classe du droit — — — — — — — — — — — — — — — — 116

Mr Zoran Milovanović, L'âge du temoin comme élément pour l'évaluation de la valeur probatoire de la reconnaissance dans une procédure pénale — — — — — — — — — — — — — — 124

Dr Momir Milojević, Contribution à la philosophie de la paix — — 131

Mr Dragan M. Mitrović, Notion de l'inégalité dans le Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes de J. J. Rousseau — — — — — — — — — — — — — — — — 140

Dr Dragoljub Popović, L'attitude de Pufendorf envers le problème du fondement de la résponsabilité civile — — — — — — — — 146

Mr Olga Popović, Similitude de la situation relative au droit public des provinces selon le projet de constitution de Stojan Protić (1920) et des pays selon la constitution de Weimar (1919) — — — — — 152

Dr Miodrag Simić, La presse de Belgrade à la fin du XIX siècle et début du XX — — — — — — — — — — — — — — — 162
Mr Jovica Trkulja, Ligue des communistes de Yugoslavie et la tendance du desoeuvrement intellectuel — — — — — — — — — 170
Dr Borivoje Šunderić, Quelques mentions d'ordre général sur la réalisation du droit au travail — — — — — — — — — — 178

NOTES

Mr Dragan Mitrović et *Mr Radmila Vasić,* Academie solennelle consacrée à la présentation du livre de Đorđe Tasić — — — — — 185
Dr Đorđe Ignjatović, Symposium international de victimologie — — 187

CHRONIQUE DE LA FACULTE — — — — — — — — — — — 191

BIBLIOGRAPHIE

Bibliographie des ouvrages publiés dans l'Archive pour les sciences juridiques et sociales jusqu'en 1941, par auteur — — — — — 202
Bibliographie des ouvrages publiés dans les Annales de la Faculté de droit à Belgrade, 1983—1985, par auteur — — — — — — — 272

Уредништво „Анала" моли своје сараднике да рукописе достављају, придржавајући се следећих правила:

1. Све радове (чланке, прилоге, дискусије, приказе, судску праксу итд.) куцати на пуном папиру (не на пелиру) и то на једној страни, са проредом и са довољно белине са стране (27 редова на страни и 60 словних места у реду).

2. Уз рад намењен рубрици „чланци" истовремено доставити резиме највише до 25 редова, куцан на исти начин као што је предвиђено под тачком 1.

3. Уз сваки рад доставити следеће податке: тачну адресу, потпуне податке о звању, број жиро-рачуна, телефон на радном месту и у стану.

4. Сваки рад доставити потписан.

5. Прикази књига које су мање од 200 страна не треба да буду дужи од 8 куцаних страна. Прикази књига које су по обиму веће од 200 страна могу се сразмерно повећати и то за по једну куцану страну на сваких додатних 100 штампаних страна. Уколико је приказ књиге по природи аналитичан, редакција ће толерисати повећање обима приказа за 20%.

6. Фусноте треба куцати на крају рада (не испод текста на страни), такође са проредом и са довољно белине са стране, и то тако да нумерација фуснота иде од броја 1 па надаље за цео рад (не правити посебну нумерацију за поједина поглавља).

7. Цитирање треба да обухвати следеће податке и то следећим редом: аутор (прво име, па онда презиме), назив дела, место издања, година издања, број цитиране стране или тачке пасуса. ПРИМЕР: Живојин Перић, *Стварно право*, Београд, 1922, стр. 141; Raymond Saleilles, *De la déclaration de volonté*, Paris, 1929, str. 93.

8. За радове објављене у часописима, као и за прописе објављене у службеним гласилима, навести, после података о аутору и о раду, податке о: називу часописа (службеног гласила), броју и години излажења часописа (службеног гласила) броју цитиране стране. ПРИМЕР: Радомир Лукић, *Субјективни фактор и непосредна демократија*, „Анали Правног факултета у Београду", бр. 2—3/1964, стр. 153; чл. 7. Закона о шумама СР Србије, „Службени гласник СРС", бр. 19/1974.

9. За радове објављене у зборницима, енциклопедијама и сл. навести: име и презиме аутора, назив дела, назив зборника односно енциклопедије, име и презиме редактора (уколико је означено на зборнику), место издања, годину издања, број цитиране стране. ПРИМЕР: Божидар Јелчић, *Пораст и разлози пораста порезног оптерећења*, „Финанције и финанцијско право", ред. Божидар Јелчић и Владимир Срб, Осијек, 1982, стр. 37; Владимир Капор, *Купопродаја*, п. 37, „Енциклопедија имовинског права и права удруженог рада", том први, Београд, 1978, стр. 805.

10. Навођење судских одлука треба да садржи податке о врсти одлуке, суду, броју одлуке, датуму када је донесена и публикацији у којој је објављена, односно назначење да је коришћена из судске архиве. ПРИМЕР: Решење Уставног суда СР Србије III У бр. 82/72, од 31. маја 1972, „Зборник судске праксе", бр. 7—8/1982, одл. бр. 29; пресуда Врховног суда СР Хрватске Гзз бр. 58/75, од 18. јуна 1975, „Збирка судских одлука", књ. I, св. 4, одл. бр. 462.

11. Уколико се једно дело истог аутора цитира у више фуснота (које нису непосредно једна иза друге), после имена и презимена аутора други и сваки следећи пут употребити скраћеницу op. cit. уколико се једно дело истог аутора цитира у фуснотама које непосредно следе једна за другом, после првог навођења потпуних података о аутору и о делу употребити скраћеницу ibid.

12. Сви библиографски подаци требало би у начелу да буду дати у фуснотама. Изузетно, пре свега при помињању неких законских одредби, то би се могло учинити и у самом тексту. ПРИМЕР: Из пореске основице је, као што предвиђа одредба чл. 3. Закона о порезу из дохотка организација удруженог рада СР Србије, искључен износ дела дохотка у висини 55% просечног месечног нето личног дохотка радника у привреди СР Србији исплаћеног у претходној години.

13. Пошто се часопис „Анали" штампа ћирилицом, црвеном оловком треба подвући речи или реченице које треба да буду штампане латиницом. Овај захтев односи се и на фусноте.

14. Речи и реченице које треба да буду штампане курзивом подвући црном или плавом оловком. Сви наслови цитираних радова треба да буду штампани курзивом.

15. Речи и реченице које треба да буду штампане латиницом и курзивом истовремено подвући и црвеном и црном (плавом) оловком. ПРИМЕР: Jan Tinbergen, *Does Self-management Approach the Optimum Order?*, „Yugoslav Workers Self-management", ed. by M. J. Brockmeyer, Dotrecht, 1970.

16. Места која се желе истаћи штампају се искључиво курзивом, а не шпационирано (размакнутим словима). Због тога у рукопису ништа не треба куцати размакнутим словима.

17. Поднаслове највишег реда обележавати римским бројевима и куцати великим словима. Уже поднаслове обележавати арапским редним бројевима и куцати малим словима, а још уже словима азбуке и такође куцати малим словима. ПРИМЕР: III УТИЦАЈ ПОРЕСКЕ ПОЛИТИКЕ НА ПОНУДУ ЧИНИЛАЦА ПРОИЗВОДЊЕ; 1. Ефекти пореске политике на штедњу; (а) Ефекти пореске политике на штедњу становништва.

18. Умољавају се сарадници да после прекуцавања рукописа пажљиво прочитају текст и отклоне евентуалне дактилографске грешке.

Претплата за часопис „Анали Правног факултета у Београду" у 1986. години за целу годину износи:

1. За правна лица	Н. дин.	2500.—
2. За појединце	„ „	1500.—
3. За студенте (редовне и ванредне)	„ „	500.—
4. За један примерак	„ „	550.—

Претплата за иностранство износи 15 УСА $ (плативо у динарима по курсу на дан уплате).

Претплату слати на рачун Правног факултета у Београду број 60803-740-030-4356

Уредништво и администрација АНАЛА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА
БЕОГРАД — Булевар револуције 67, тел. 341-501